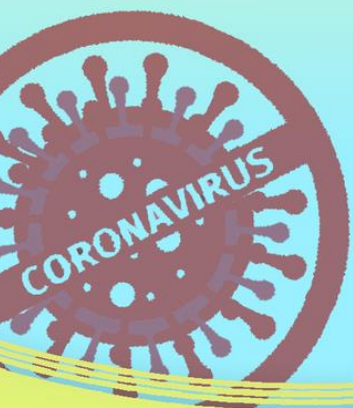

NAKHON LAMPANG BUDDHIST'S JOURNAL

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
ปีที่ 10 ฉบับที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม 2564)

NBJ

ISSN:2350-9953 (Print)

ISSN:2672-9830 (Online)

Vol.10 No.3 (September - December 2021)

หลักการและเหตุผล

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ถือเป็นแหล่งรวบรวมผลงานทางวิชาการ และองค์ความรู้ที่สำคัญ เนื่องจากเป็นสื่อกลางในการเผยแพร่ความรู้ทางพระพุทธศาสนา ความคิดที่ได้จากการศึกษาค้นคว้า ตลอดจนความเคลื่อนไหวในแง่มุมต่างๆ ที่เป็นเอกลักษณ์ ของมหาวิทยาลัย

ในการนี้ เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้คณาจารย์ นักวิชาการ นิสิต นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไปได้มีโอกาสเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ และผลงานวิจัยทางสังคมศาสตร์ และแขนงวิชาที่เกี่ยวข้อง อันได้แก่ พระพุทธศาสนา รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ นิติศาสตร์ การจัดการ สังคมวิทยา เศรษฐศาสตร์ พัฒนาสังคม และการศึกษา ตลอดจนบทวิเคราะห์ที่เสนอทางออกของปัญหาให้แก่สังคม

วัตถุประสงค์

1. เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้คณาจารย์ นักวิชาการ นิสิต นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไปได้มีโอกาสเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ และผลงานวิจัยทางสังคมศาสตร์ และแขนงวิชาที่เกี่ยวข้อง อันได้แก่ พระพุทธศาสนา รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ นิติศาสตร์ การจัดการ สังคมวิทยา เศรษฐศาสตร์ พัฒนาสังคม และการศึกษา ตลอดจนบทวิเคราะห์ที่เสนอทางออกของปัญหาให้แก่สังคม
2. เพื่อเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ด้านพระพุทธศาสนาบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่
3. เพื่อเผยแพร่ผลงานวิชาการและผลงานวิจัยด้านพระพุทธศาสนาบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่

หมายเหตุ

1. บทความทุกบทความได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer review) จากภายนอกมหาวิทยาลัย และบทความที่ส่งถึงกองบรรณาธิการ ขอสงวนสิทธิ์จะไม่ส่งคืน
2. บทความ ข้อความภาพประกอบ และตารางใด ๆ ที่ตีพิมพ์ในวารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง เป็นความคิดเห็นส่วนตัวของผู้เขียน กองบรรณาธิการไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป และไม่ใช้ความรับผิดชอบของ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนแต่เพียงผู้เดียว
3. บทความจะต้องไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ที่ไหนมาก่อน และไม่อยู่ระหว่างพิจารณาของวารสารฉบับอื่น หากตรวจสอบพบว่ามี การตีพิมพ์ซ้ำซ้อน ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนแต่เพียงผู้เดียว

การจัดพิมพ์ ปีละ 3 ครั้ง ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน) ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม)
ฉบับที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม)

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 10 ฉบับที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม 2564)

ชื่อ วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
(Nakhon Lampang Buddhist College's Journal)
ปีที่ 10 ฉบับที่ 3 (กันยายน 2564 – ธันวาคม 2564)
Volume 10 No.3 (September 2021– December 2021)
ISSN 2350-9953 (Print)
ISSN 2672-9830 (Online)

ที่ปรึกษา

พระธรรมวัชรบัณฑิต, ศ.ดร.	อธิการบดี	พระโสภณวชิราภรณ์	รองอธิการบดีฝ่ายกิจการ
พระเทพพรเมธี, รศ.ดร.	รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร		ต่างประเทศ
พระสุวรณ์เมธามารณ์, ผศ.	รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ	รศ.ดร.สุพล สุยะพรหม	รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป
พระเมธีธรรมจารย์, รศ.ดร.	รองอธิการบดีฝ่ายวางแผน และพัฒนา	พระราชเชมกร,รศ.ดร.	รองอธิการบดีวิทยาเขตแพร่
พระเทพเวที, รศ.ดร.	รองอธิการบดีฝ่ายกิจการนิสิต	พระครูปริยัติกิตติธำรง,รศ.ดร.	คณบดีคณะสังคมศาสตร์
พระครูโสภณพุทธิศาสตร์, ผศ.ดร.	รองอธิการบดีฝ่าย ประชาสัมพันธ์และเผยแพร่	พระราชธรรมมาลังการ	ที่ปรึกษาผู้อำนวยการวิทยาลัย สงฆ์นครลำปาง

บรรณาธิการ พระครูสิริธรรมบัณฑิต, ผศ. (พระมหาภาณุวัฒน์ ปฏิภาณเมธี)

ผู้ช่วยบรรณาธิการ ผศ.ดร.ศิลาวัฒน์ ชัยวงศ์

กองบรรณาธิการ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผศ.ดร.สุทธิพร สายทอง
ผศ.เกศรา สว่างวงศ์
ดร.ณภัทสรณ์ เหมาะประสิทธิ์

หน่วยงานภายนอก

รศ.ดร.วีระ เลิศสมพร	มหาวิทยาลัยพะเยา
รศ.ดร.อริบัตย์ บุญเหมาะ	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี
รศ.วิภาวรรณ ปัญจรัตน์	สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตลำปาง
ผศ.ดร.บุษกร วัฒนบุตร	มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ
ผศ.ดร.อนันต์ อุปสอด	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผศ.ดร.ธนกร สิริสุคนธา	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผศ.ดร.รักษ์ศรี เกียรติบุตร	มหาวิทยาลัยพะเยา
ผศ.ดร.สุพัฒนา หอมบุปผา	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
ผศ.ดร.สุริยา สัมจันทร์	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ผศ.บุรินทร์ รุจจนพันธุ์	มหาวิทยาลัยเนชั่น
ดร.ปานณนา ศักดิ์ศิริคุณ	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้า พระนครเหนือ วิทยาเขตปทุมธานี

ออกแบบปก พระมหาเกรียงศักดิ์ อินทปัญโญ, ดร., นางสาวมุกกรวี นิยมพะเนาว์

นิติกร อาจารย์พรพรรณ บวรชัยธรรม อาจารย์พารินทร์ พิทยะสิทธิ์

เว็บไซต์: <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/index> ; อีเมล: silawatchaiwong30@gmail.com

สำนักงาน: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

เลขที่ 662 หมู่ 2 ตำบลศาลา อำเภอกะคา จังหวัดลำปาง 52130

โทรศัพท์/โทรสาร 0 5420 9454

จำนวนที่พิมพ์: 500 เล่ม

ที่พิมพ์: จิระนันท์การพิมพ์ ถนนรัชฎา ตำบลหัวเวียง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง. โทร. 08 3515 9154

**คณะกรรมการกลั่นกรองบทความ
วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง (Peer Review)**

ผู้ทรงคุณวุฒิภายในมหาวิทยาลัย

1. พระชยานันท์มณี, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน
2. พระครูสิริปริยัตยานุศาสน์, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
3. พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐริปัญโญ, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
4. พระครูวิมลศิลป์กิจ, ผศ.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย
5. พระมหานันทวิทย์ ธีรภทฺโท	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
6. พระมหาเกรียงศักดิ์ อินฺทปญฺโญ, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
7. ศ.ดร.จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
8. ศ.ดร.บุญทัน ดอกไธสง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
9. รศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
10. รศ.ดร.อภิรักษ์ จันทะนี	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
11. รศ.ดร.ชาติชาย พิทักษ์ธนาคม	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
12. รศ.ดร.ธีรยุทธ พึ่งเพียร	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
13. รศ.ดร.วันชัย พลเมืองดี	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตพะเยา
14. รศ.พูนทรัพย์ เกตุวีระพงศ์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตแพร่
15. รศ.ดร.วรกฤต เกื้อนช่วง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตนครสวรรค์
16. รศ.ดร.เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
17. รศ.ดร.เต็มศักดิ์ ทองอินทร์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
18. รศ.ดร.ประพันธ์ ศุภษร	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
19. รศ.ดร.วรวิทย์ นิเทศศิลป์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
20. ผศ.ดร.อักรเดช พรหมกัลป์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตนครสวรรค์
21. ผศ.ดร.ฐิติวุฒิ มั่นมี	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
22. ผศ.ดร.อนุวัติ กระสังข์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
23. ผศ.ดร.ประเสริฐ ธิลาวั	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
24. ผศ.ดร.ดวงเพชร สมศรี	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
25. ผศ.ดร.สมควร นิยมวงศ์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

26. ผศ.ดร.กมลาส ภูวนาธิกุล	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
27. ผศ.ดร.พงษ์พัฒน์ จิตตานุกัษ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
28. ดร.ลำพอง กลมกุล	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
29. ดร.สุวัฒน์ รักขันโท	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
30. ดร.ภารดี พูลประภาเยี่ยมเจริญ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกมหาวิทยาลัย

1. พระครูปลัดสุราวุธ จันทมโม, ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตอีสาน
2. พระศรีวินญาณภรณ์, ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
3. ศ.เกียรติคุณ ดร.สุมานพ ศิวารัตน์	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
4. รศ.ดร.สุวิญ รักสัตย์	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
5. รศ.ดร.ชลวิทย์ เจียรจิตต์	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
6. รศ.ดร.อธิปัตย์ บุญเหมาะ	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้า
ธนบุรี
7. รศ.วิภาวรรณ ปัญจรัตน์	สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตลำปาง
8. รศ.อุมาภรณ์ คงอุไร	สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตลำปาง
9. รศ.ดร.นัยทิยา น้อยจันทร์	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
10. ผศ.จริยา วิไลวรรณ	สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตลำปาง
11. ผศ.ดร.ชัชวาล แอร์มหล้า	มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง
12. รศ.ดร.วีระ เลิศสมพร	มหาวิทยาลัยพะเยา
13. ผศ.ดร.อนันต์ อุปสอด	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
14. ผศ.ดร.ธนกร สิริสุคันธา	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
15. ผศ.ดร.สาธิต ทรัพย์รวงทอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
16. ผศ.ดร.รัตเกล้า เปรมประสิทธิ์	มหาวิทยาลัยนเรศวร
17. ผศ.ดร.บุษกร วัฒนบุตร	มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ
18. ผศ.ดร.สุริยา สัมจันทร์	มหาวิทยาลัยพะเยา
19. ผศ.ดร.ภิรวัฒน์ นนทะโชติ	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์
20. ผศ.ดร.ชูวงศ์ อุบลี	มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
21. ผศ.ดร.ประชัน ชะชิกุล	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตอีสาน
22. ผศ.ดร.สุพัฒนา หอมบุปผา	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
23. ผศ.ดร.รักษ์ศรี เกียรติบุตร	มหาวิทยาลัยพะเยา
24. ผศ.ทรงวุฒิ ศรีวิไล	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตอีสาน

25. ผศ.ธนากร สังเขป	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
26. ดร.ปรีชา เปี่ยมพงษ์สานต์	มหาวิทยาลัยบูรพา
27. ผศ.ดร.วีรวิทย์ ปิยนนท์ศิลป์	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
28. ผศ.ดร.ชัยณรงค์ ศรีมันตะ	มหาวิทยาลัยบูรพา
29. ดร.ภัทรชัย อุทาพันธ์	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตอีสาน
30. ดร.ประสงค์ พรหมศรี	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตอีสาน
31. ดร.สุรรัฐ แลสันกลาง	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
32. ดร.ชัยณรงค์ เครือนวน	มหาวิทยาลัยบูรพา
33. ดร.นิชภา โมราถบ	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์
34. ดร.กฤษณพันธ์ เฟื่องศรี	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
35. ดร.อนุกุล ศิริพันธ์	วิทยาลัยอินเตอร์เทคลำปาง
36. ดร.อิทธิพงษ์ ทองศรีเกตุ	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
37. ดร.จตุพันธ์ ขวัญเนตร	มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
38. ดร.สิตางค์ เจริญวงศ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
39. ดร.ชานิกา จัตรสูงเนิน	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา
ลำปาง
40. ดร.ปานณนาถ ศักดิ์ศิริคุณ	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้า
พระนครเหนือ วิทยาเขตปทุมธานี
41. ดร.สายชล ปัญญชิต	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
42. ดร.ภคพล เส้นขาว	มหาวิทยาลัยรามคำแหง
43. ดร.ภัทรเดช ปันชนาธาตูล	โรงเรียนกำเนิดวิทย์
44. ดร.ศิริขวัญ ปัญญาเรียน	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา
ลำปาง
45. อาจารย์วัชรภรณ์ ลวดลาย	สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตลำปาง
46. อาจารย์รัชชัย ทำทอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
47. อาจารย์ฐาปกรณ์ เครือระยา	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
48. อาจารย์ยุทธภูมิ มั่นตรง	นักวิชาการกรมศิลปากร
49. อาจารย์เพ็ญกานต์ นามวงศ์	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา
ลำปาง
50. อาจารย์เกสรสิริ ลีลาลัย	สำนักงานต่างประเทศ สำนักงานอัยการ
สูงสุด

อนุโมทนาภคา

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 10 ฉบับที่ 3 (กันยายน – ธันวาคม 2564) เป็นส่วนหนึ่งในการส่งเสริมและสนับสนุนให้นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนานำเสนอการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อแก้ไขปัญหาในสังคม การนำเสนอผลงานทางด้านวิชาการ เป็นอีกช่องทางหนึ่งในการเผยแพร่ ความรู้ ความสามารถ ทางด้านการบริการวิชาการแก่สังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเหตุการณ์ในโลกยุคปัจจุบัน เป็นโลกยุคของการแข่งขัน แสวงหาเฉพาะประโยชน์ส่วนตนเป็นหลัก ดังนั้นการส่งเสริมให้มีการนำหลักการและวิธีการของพระพุทธศาสนาเข้ามาประยุกต์ในชีวิตประจำวัน จึงเป็นอีกหนทางหนึ่งในการช่วยลดความขัดแย้ง ความเห็นต่างทางด้านความคิด ซึ่งมักจะมองแต่ประโยชน์ส่วนตนเป็นหลักการส่งเสริมให้มีการบูรณาการหลักการและวิธีการทางพระพุทธศาสนาเข้ากับการเรียนการสอน อาทิเช่น การจัดการเรียนการสอนพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ การศึกษา และการบริหารองค์กรภาครัฐ จึงเป็นการเหมาะสมและสมควรอย่างยิ่ง ซึ่งตรงกับปรัชญาของมหาวิทยาลัยคือ “จัดการศึกษาพระพุทธศาสนา บูรณาการศาสตร์สมัยใหม่ พัฒนาจิตใจและสังคม”

วารสารฉบับนี้เป็นวารสารที่เปิดโอกาสให้คณาจารย์ นิสิต และผู้ที่สนใจได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์และองค์ความรู้ทางวิชาการ รวมไปถึงประสบการณ์ในการศึกษาวิจัย ในประเด็นหัวข้อการบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ และสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่สังคมประเทศชาติ อันจะนำไปสู่ความสำเร็จด้านวิชาการ และการสืบทอดพระพุทธศาสนา ให้ปรากฏเป็นที่ประจักษ์แก่บุคคลทั่วไป

ในนามของวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ขออนุโมทนาขอบคุณ คณะผู้จัดทำวารสาร และนักวิชาการทุกรูปทุกท่านที่ได้เขียนบทความวิชาการเพื่อตีพิมพ์ลงวารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง จนบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ทุกประการ

พระครูสิทธิธรรมบัณฑิต, ผศ.

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

บทบรรณาธิการ

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปางฉบับนี้ ได้จัดพิมพ์เป็นปีที่ 10 ฉบับที่ 3 (กันยายน – ธันวาคม 2564) อย่างต่อเนื่องกัน โดยมีผู้ให้ความสนใจและสอบถามถึงความคืบหน้าของบทความเป็นจำนวนมาก โดยวารสารฉบับนี้ได้รับเกียรติจากคณาจารย์ นักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิจากทั้งภายในและภายนอก นำเสนอบทความมาตีพิมพ์เผยแพร่ ซึ่งทางกองบรรณาธิการวารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ขอขอบพระคุณทั้งผู้ที่สนใจเข้ามาตีพิมพ์เผยแพร่ผลงานและผู้อ่านที่สนใจวารสารฉบับนี้ มา ณ โอกาสนี้

สำหรับวารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง มีบทความประจำฉบับนี้ นำเสนอทั้งสิ้น 20 บทความ ประกอบด้วย

บทความที่หนึ่ง บทความของ อนันต์ อุปสอด และคณะ เรื่อง “พุทธบูรณาการเสริมสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนชาวพุทธล้านนา” เป็นบทความที่กล่าวถึง อัตลักษณ์ชุมชนชาวพุทธในล้านนาสามารถแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ ชาวพุทธล้านนาที่เป็นวิถีคนพื้นเมือง และอีกกลุ่มเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ ที่อพยพมาอยู่ในล้านนา ทั้งนี้ ชุมชนชาวพุทธทุกชุมชนมีอัตลักษณ์เฉพาะตน ไม่ว่าจะเป็น ภาษา อาหาร การแต่งกาย และมีวัฒนธรรมประเพณีที่มีความโดดเด่นเฉพาะ และมีหลักพุทธธรรมเสริมสร้างอัตลักษณ์ชาวพุทธในล้านนา โดยแบ่งกลุ่มหลักพุทธธรรมออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ ด้านคตินธรรม มีศรัทธา 4 ด้านเนติธรรม มีหลักศีล 5 ด้านวัตรธรรม มงคลสูตร (มงคลชีวิต) ข้อที่ 8 การมีศีลปะ ด้านสัทธรรม มงคลสูตร (มงคลชีวิต) ข้อที่ 22 ความเคารพ ข้อที่ 23 ความนอบน้อม และ หลักทศ 6 ในสังคาลสูตร ทั้งนี้ การเสริมสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนชาวพุทธล้านนาด้วยหลักพุทธธรรม สามารถสรุปได้ว่า มีการเสริมสร้างด้วยกัน 2 ส่วน คือ ชาวพุทธในล้านนาได้มีความตระหนักรู้ในพุทธธรรมหลักธรรมที่มีอยู่เดิม ซึ่งเป็นบรรทัดฐานการปฏิบัติตนในฐานะเป็นชาวพุทธ และชาวพุทธล้านนาตระหนักรู้ถึงคุณค่าที่เกิดผลประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต นอกจากการตระหนักรู้ในคุณค่าต่อตนเองแล้วยัง รักษาประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมไว้อีกด้วย

บทความที่สอง บทความของ สุดใจ ภูงลี และจักรี บางประเสริฐ เรื่อง “การดำเนินชีวิตตามหลักอริยวัฑฒิ 5 ในยุคการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 ของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย” เป็นบทความที่กล่าวถึง การดำเนินชีวิตตามหลักอริยวัฑฒิ 5 ในยุคการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 ของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย และเปรียบเทียบการดำเนินชีวิตตามหลักอริยวัฑฒิ 5 พบว่า นักศึกษาที่มีอายุและมีสถานภาพสมรสแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการดำเนินชีวิตตามหลักอริยวัฑฒิ 5 ในยุคการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 โดยรวมทั้ง 5 ด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนนักศึกษาที่มีเพศและที่มีรายได้ต่อเดือนแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการดำเนินชีวิตตามหลักอริยวัฑฒิ 5 ในยุคการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 โดยรวมทั้ง 5 ด้าน ไม่แตกต่างกัน

บทความที่สาม บทความของ พระธงชัย วชิรญาณ (พิชัย), ประณต นันทิยะกุล และ เต็มศักดิ์ ทองอินทร์ เรื่อง “การบูรณาการหลักสังคหวัตถุธรรมเพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นจังหวัดแพร่” เป็นบทความที่กล่าวถึง องค์ประกอบของการส่งเสริมภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่น คือ ด้านบุคลิกภาพ ด้านความรู้ความสามารถ ด้านมนุษยสัมพันธ์ ด้านคุณธรรมจริยธรรม และการบูรณาการ

หลักสัจจกัณฑ์ธรรมเพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่น นักการเมืองท้องถิ่น มีความเสียสละ ทั้งร่างกาย แรงใจ สร้างอาชีพให้กับประชาชนในพื้นที่ เป็นผู้ที่มีวิจิไพเราะ น่าเชื่อถือ มีความเป็นกันเองกับประชาชน กระทำตนให้เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม มีจิตอาสา และมีความเสมอต้นเสมอปลาย ไม่เลือกปฏิบัติ

บทความที่สี่ บทความของ อิทธิพงษ์ ทองศรีเกตุ เรื่อง **“การใช้พื้นที่สาธารณะของผู้สูงอายุในเขตเมืองเชียงใหม่: การศึกษาแบบผานวิถี”** เป็นบทความที่กล่าวถึง ผู้สูงอายุในเขตเมืองเชียงใหม่ใช้พื้นที่สาธารณะประเภทสถานที่ ประเภทลานกิจกรรม และประเภทเส้นทางจราจรในชุมชน ส่วนใหญ่เลือกใช้พื้นที่สาธารณะที่ไม่ไกลจากที่พักของตนเอง สามารถเดินทางเข้ามาใช้พื้นที่สาธารณะได้อย่างสะดวกด้วยรถยนต์หรือรถจักรยานยนต์ โดยมีช่วงเวลาที่เข้ามาใช้พื้นที่สาธารณะไม่แน่นอน มีการใช้พื้นที่สาธารณะอย่างน้อยสัปดาห์ละ 2-3 ครั้ง ในช่วงวันธรรมดา สาเหตุที่เข้ามาใช้พื้นที่สาธารณะเนื่องจากมีความสะดวกในการทำกิจกรรมต่างๆโดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสุขภาพทั้งร่างกายและจิตใจ ปัญหาของการใช้พื้นที่สาธารณะผู้สูงอายุมิมีปัญหาเกี่ยวกับการเดินทางที่ต้องเผชิญกับการจราจรที่ติดขัด พื้นที่จอดรถมีไม่เพียงพอ และผู้สูงอายุในเขตเมืองมีความคาดหวัง/ความพึงพอใจกับพื้นที่สาธารณะในเขตเมืองเชียงใหม่อยู่ในระดับมาก ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการจัดการปัญหาจราจร และเพิ่มเติมพื้นที่จอดรถ ตลอดจนคอยอำนวยความสะดวกให้กับผู้สูงอายุในการเข้ามาใช้พื้นที่สาธารณะ

บทความที่ห้า บทความของ จัตรชัย ชินะโยธิน, พัทธพงษ์ พงศ์ กางการ และณัฐดนัย แก้วโพนงาม เรื่อง **“พัฒนาการของประวัติศาสตร์ชุมชนที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต: กรณีศึกษาชุมชนบ้านโคกมั่งงอย ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ”** เป็นบทความที่กล่าวถึง พัฒนาการวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนบ้านโคกมั่งงอย ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ ในอดีตจนถึงปัจจุบัน นับตั้งแต่ พ.ศ.2500 ถึง พ.ศ.2564 พบว่า ในปี พ.ศ.2500 วิถีชีวิตส่วนใหญ่ยังพึ่งพิงธรรมชาติ ต่อมาปัจจุบัน พ.ศ.2564 มีค่านิยมสูงขึ้น คือ มีการสร้างบ้านเป็นตึก รูปแบบทันสมัย จากถนนลูกรัง เป็นถนนลาดยางและถนนคอนกรีต มีประปา ไฟฟ้าเข้าถึงทุกพื้นที่ มีการติดตั้งพลังงานแสงอาทิตย์เพื่อใช้ในการเกษตร มีการแต่งกายและวัฒนธรรมที่หลากหลาย และ ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อชุมชนบ้านโคกมั่งงอย ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ พบว่า มีการเปลี่ยนแปลงด้านระบบสาธารณูปโภค และโครงสร้างพื้นฐานที่สอดคล้องสังคมสมัยใหม่และการเข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวกเทคโนโลยีที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ และการเข้าถึงแหล่งอาชีพอื่น ๆ ตลอดจน รวบรวมองค์ความรู้ส่งเสริมด้านอนุรักษ์วัฒนธรรมประวัติศาสตร์ชุมชนบ้านโคกมั่งงอย ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ พบว่า ชุมชนบ้านโคกมั่งงอย ก่อตั้งขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ.2454 ผู้บุกเบิกคนแรกคือ นายชามา สนิทไทย มาจากหมู่บ้านโสภ ตำบลยางหวาย ได้ย้ายครอบครัวมาตั้งถิ่นฐานบริเวณด้านทิศเหนือของลำห้วยยาง เพื่อสะดวกต่อการประกอบอาชีพ ต่อมาปี พ.ศ. 2474 จึงตั้งเป็นหมู่บ้าน ชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านโคกมั่งงอย” โดยมีนายบุ สนิทไทย เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก

บทความที่หก บทความของ ชลิดา แยมศรีสุข และสกฤติ อีสริยานนท์ เรื่อง **“เศรษฐกิจศาสตร์การเมืองว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของจังหวัดภูเก็ต”** เป็นบทความที่กล่าวถึง การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของภูเก็ตในช่วงเวลา พ.ศ. 2398 – 2560 มีพัฒนาการการดำรงวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน อยู่ 2 ช่วงเวลา คือ 1. ช่วงการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของภูเก็ตด้วยเหมืองแร่ดีบุก 2. ช่วงการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของจังหวัดภูเก็ตด้วยการท่องเที่ยว การเกิดขึ้นของสถานประกอบการโรงแรม การ

มีท่าเรือเพื่อรองรับการท่องเที่ยวทางทะเล ทำให้การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของจังหวัดภูเก็ตมีหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัดภูเก็ต ด้วยการสร้างเมืองภูเก็ตเมืองสร้างสรรค์ทางอาหาร

บทความที่เจ็ด บทความของ เบญจมาศ ยศเสนา และอุมาภรณ์ คงอุไร เรื่อง “การจัดการเรียนการสอนตามแนวคิดการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงในรายวิชาคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับบัณฑิตในอุดมคติไทย ภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2562 ของนักศึกษาคณะวิทยาศาสตร์การกีฬา มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตลำปาง” เป็นบทความที่กล่าวถึง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแนวคิดการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงในรายวิชาคุณธรรมและจริยธรรม สำหรับบัณฑิตในอุดมคติไทย ได้มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน คือ การได้วาทิ การเล่าเรื่อง การปฏิบัติกิจกรรมสาธารณะที่เป็นประโยชน์แก่สังคมและชุมชน การแก้ไขสถานการณ์ตามที่คุณสอนกำหนด และการใช้สื่อการสอนผ่านเทคโนโลยี โดยผ่านสื่อโซเชียล (Social Media) แอปพลิเคชัน (Application) ส่งผลให้นักศึกษาทุกคนมีส่วนร่วมในชั้นเรียนมากขึ้น ในขณะที่ผลการศึกษาระดับความความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในรายวิชาคุณธรรม จริยธรรม สำหรับบัณฑิตในอุดมคติไทยตามแนวคิดการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง พบว่าในภาพรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.37 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานกับ 0.74

บทความที่แปด บทความของ เพ็ชรรัตน์ ไสยสมบัติ เรื่อง “การศึกษาความคิดเห็น ความพึงพอใจ และปัญหาของมาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจ “ชิมช้อปใช้”” เป็นบทความที่กล่าวถึง ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง 18-35 ปี มากกว่าครึ่งมีระดับการศึกษาปริญญาตรี และประกอบอาชีพในบริษัทเอกชน/ ทำธุรกิจส่วนตัว มีรายได้เฉลี่ยอยู่ในช่วง 10,000-30,000 บาท/เดือน โดยเกือบครึ่งอาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร/ ปริมณฑล ในส่วนของความคิดเห็นทางการเมือง กลุ่มตัวอย่างเกือบครึ่งชื่นชอบและเลือกพรรคฝ่ายค้านมากที่สุด ในส่วนของการได้รับสิทธิมาตรการ “ชิมช้อปใช้” พบว่ามากกว่าร้อยละ 62.1 ได้รับสิทธิ์และเข้าร่วมโครงการ ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างในแต่ละปัจจัยพบว่า เพศ อายุ อาชีพ รายได้ ภูมิสำเนา และความชื่นชอบพรรคการเมืองที่แตกต่างกัน มีผลต่อข้อคิดเห็นด้านปัญหาของมาตรการ “ชิมช้อปใช้” ที่แตกต่างกัน โดยในส่วนของความพึงพอใจพบว่า เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ ภูมิสำเนา และความชื่นชอบพรรคการเมืองที่แตกต่างกัน มีผลต่อความพึงพอใจในระบบการลงทะเบียนขอรับสิทธิ์ที่แตกต่างกัน ในด้านของความพึงพอใจต่อการใช้สิทธิประโยชน์จากโครงการพบว่า อายุ อาชีพ ภูมิสำเนา และพรรคการเมืองแตกต่างกัน มีความพึงพอใจที่ต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จากผลการศึกษาพบว่า การเข้าถึงสิทธิ์ และการได้รับสิทธิ์ยังมีอุปสรรคต่อกลุ่มผู้สูงอายุ และกลุ่มที่ไม่สามารถใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ โทรศัพท์ที่เป็นสมาร์ทโฟนเพื่อลงทะเบียนรับสิทธิ์ได้ จึงเป็นสาเหตุให้กลุ่มผู้ที่ควรได้รับสิทธิ์ไม่ได้รับสิทธิ์ตามจริง ทำให้นโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจนี้ ไม่ได้ถูกใช้กับกลุ่มเป้าหมายที่ถูกต้อง ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะให้ภาครัฐสนับสนุนการศึกษาวัยจ้ายด้านปัจจัยที่ส่งผลต่อการกระตุ้นเศรษฐกิจในแต่ละกลุ่มอายุเพื่อให้นโยบายของภาครัฐมีประสิทธิภาพสูงที่สุด

บทความที่เก้า บทความของ ปาริฉัตร ไชยเดช และคณะ เรื่อง “แนวทางการส่งเสริมการจัดประสบการณ์แบบโครงการในห้องเรียนของเด็กปฐมวัย” เป็นบทความที่กล่าวถึง การจัดประสบการณ์แบบโครงการ การจัดประสบการณ์แบบโครงการมีทั้งหมด 3 ระยะดังนี้ 1) ระยะเริ่มต้นโครงการ 2) ระยะพัฒนาโครงการ 3) ระยะรวบรวมสรุปโครงการ การจัดประสบการณ์แบบโครงการในห้องเรียนของเด็กปฐมวัย

เป็นการเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การเรียนรู้ในสิ่งที่สนใจ เด็กเป็นผู้เสนอในสิ่งที่สนใจอยากเรียนรู้ร่วมกันในห้องเรียน เมื่อได้สิ่งที่เด็กสนใจอยากเรียนรู้ เรียนรู้ผ่านการลงมือทำ โดยมีครูเป็นผู้สนับสนุน จัดเตรียมอุปกรณ์ต่างๆ ในการจัดประสบการณ์ในแต่ละครั้ง และการให้ความร่วมมือจากผู้ปกครอง การจัดสิ่งแวดล้อมนอกห้องเรียนและในห้องเรียน

บทความที่สิบ บทความของ อรัญญา ทิพย์ชาติ, พัทธพงษ์ กางการ และ ณัฐดนัย แก้วโพนงาม เรื่อง **“การมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกขององค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ”** เป็นบทความที่กล่าวถึง ผลกระทบที่เกิดจากโรคไข้เลือดออกและหาแนวทางแก้ไขโรคไข้เลือดออกขององค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ พบว่า ผลกระทบเกิดการขาดรายได้และแรงงานในครัวเรือน ทำให้เสียเวลาในการประกอบอาชีพ เสียค่าใช้จ่ายในการรักษา 2) แนวทางการบริหารจัดการโรคไข้เลือดออก พบว่า ด้านบุคลากรและด้านการบริหารจัดการเฝ้าระวัง ควรณรงค์ประชาสัมพันธ์ให้ความรู้เรื่องโรคไข้เลือดออก โดยลงพื้นที่กระจายข่าวให้คนในชุมชนเฝ้าระวังโรคไข้เลือดออก ลูกน้ำยุงลายให้กำจัดอย่างต่อเนื่อง ด้านการจัดการข้อมูล ควรให้อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) ประเมินความเสี่ยงในการแพร่ระบาดของลูกน้ำยุงลาย ด้านงบประมาณและด้านวัสดุอุปกรณ์ ควรให้ภาครัฐสนับสนุนเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการป้องกัน ทำลายแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลายได้ 3) การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเฝ้าระวังการควบคุมป้องกันโรคไข้เลือดออก ขององค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ มีการใช้สมุนไพรพวกตะไคร้หอม หั่นตากแดดวางไว้บริเวณมุมบ้านที่เป็นมุมอับ ป้องกันยุง และใช้ลูกมะกรูดกลิ้งใส่ไว้ในอ่างน้ำ เพื่อป้องกันยุงมาวางไข่ คนในชุมชนมีส่วนร่วมช่วยกันทำความสะอาดภายในชุมชน บ้านเรือนของตนเอง เพื่อป้องกันยุงลายวางไข่

บทความที่สิบเอ็ด บทความของ รัฐสภา จุริมาศ เรื่อง **“ข้อพิจารณาการได้รับยกเว้นตามกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล : กรณีศึกษากฎหมายของสหราชอาณาจักร”** เป็นบทความที่กล่าวถึง แนวคิดในการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลมีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคลของประชาชนมิให้ถูกล่วงละเมิดในการเข้าถึง นำไปใช้ รวบรวมและตลอดจนจัดเก็บข้อมูลนั้น ๆ ภายใต้สิทธิในความเป็นส่วนตัว (Privacy) อันปราศจากการรบกวนและการแทรกแซงจากสังคม พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 จึงถูกตราขึ้นเพื่อวางมาตรการพิทักษ์สิทธิในข้อมูลส่วนบุคคลที่บุคคลใด ๆ ก็ตามจะเข้าถึง นำไปใช้ รวบรวมและจัดเก็บข้อมูลของบุคคลใดจะต้องได้รับการยินยอมจากผู้เป็นเจ้าของข้อมูลก่อน ทั้งนี้ ในบางกรณีจำเป็นต้องได้รับการยกเว้นจากขั้นตอนกระบวนการขอความยินยอมด้วยมีเหตุผลและความจำเป็นอย่างยิ่ง ดังที่ได้มีการตราข้อยกเว้นไว้ในมาตรา 4 ของพระราชบัญญัติดังกล่าว อย่างไรก็ตาม กรณีที่ได้รับการยกเว้นนั้นจำเป็นอย่างยิ่งในฐานะกฎหมายกลางที่ต้องว่าแนวทางปฏิบัติในกรณีที่จะกระทำต่อข้อมูลส่วนบุคคลโดยปราศจากการปฏิบัติตามเงื่อนไขตามพระราชบัญญัตินั้น ซึ่งจากการศึกษาพบว่ายังไม่มีแนวทางที่ชัดเจนปรากฏในพระราชบัญญัติถึงมาตรการที่หน่วยงาน หรือ บุคคลที่ได้รับยกเว้นตามมาตรา 4 จะต้องดำเนินการหรือมีขั้นตอนอย่างไร ๆ ที่กำหนดไว้เพื่อป้องกันการกระทำโดยมิชอบ

บทความที่สิบสอง บทความของ Ms.Xiaoyan Huang, เกียรติ บุญยโพ และวิโรจน์ หมั่นเทพ เรื่อง **“ปัจจัยที่มีผลต่อแรงจูงใจของเยาวชนในการพัฒนาทักษะภาษาจีนของเยาวชน”** เป็นบทความที่กล่าวถึง ระดับของปัจจัยจูงใจในการพัฒนาทักษะภาษาจีนของเยาวชน นักเรียนมีความคิดเห็นต่อปัจจัยจูงใจในการพัฒนาทักษะภาษาจีนสำหรับเยาวชน โดยภาพรวม อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก $\bar{X}$ เท่ากับ 4.11 เมื่อ

พิจารณาเป็นรายด้านพบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมากทุกด้าน 2) เปรียบเทียบระดับของปัจจัยจูงใจในการพัฒนาทักษะภาษาจีนของเยาวชน โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่าความคิดเห็นของนักเรียนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อปัจจัยจูงใจในการพัฒนาทักษะภาษาจีนสำหรับเยาวชนของนักเรียนสายภาษาจีน ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในโรงเรียนแห่งหนึ่ง ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนนักเรียนที่มีอายุ ระดับชั้นปี ที่ต่างกันมีความคิดเห็นต่อปัจจัยจูงใจในการพัฒนาทักษะภาษาจีนสำหรับเยาวชนของนักเรียนสายภาษาจีนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดนครปฐม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งยอมรับสมมติฐาน ที่ตั้งไว้ และ 3) ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการจูงใจในการพัฒนาทักษะภาษาจีนสำหรับเยาวชนในโรงเรียน พบว่าครูผู้สอนไม่เพียงพอ มักใช้ระบบพี่สอนน้อง ครูขาดความรู้ ความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง ขาดประสบการณ์ไม่สามารถประยุกต์ใช้กับสภาพจริง

บทความที่สิบสาม บทความของ Lifang Huang, ฤทธิพล ไชยบุรี และ วิโรจน์ หมื่นเทพ เรื่อง “**แนวทางการพัฒนาทุนมนุษย์ในบริษัทแปรรูปอาหารแห่งหนึ่งในจังหวัดปทุมธานี**” เป็นบทความที่กล่าวถึง กระบวนการสร้างทุนมนุษย์ให้เป็นทุนมนุษย์ จึงต้องอาศัยวิธีดำเนินการอย่างเป็นระบบด้วยการวิเคราะห์เจาะลึกถึงคุณสมบัติสมรรถนะ (Competency) อันประกอบไปด้วย ความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมที่จำเป็นต่อการสร้างความสำเร็จให้กับองค์กร และ 2) แนวทางการพัฒนาทุนมนุษย์ในบริษัทแปรรูปอาหารแห่งหนึ่งในจังหวัดปทุมธานี พบว่าการพัฒนาทุนมนุษย์ควรมีการกำหนดนโยบาย วิธีการปฏิบัติการจัดสรรงบประมาณที่จำกัดในการฝึกอบรม, การศึกษาและการพัฒนาเพื่อการรองรับสถานการณ์ที่เข้ามาในอนาคต

บทความที่สิบสี่ บทความของ พระครูสังฆรักษ์ศุภณัฐ ภูริวิฑฒโน เรื่อง “**วิถีของพระสงฆ์ในการปรับตัวยุค NEW NORMAL**” เป็นบทความที่กล่าวถึง การดำเนินชีวิตของพระสงฆ์ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเป็นอันมากเนื่องจากเกิดปัญหาการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 พระสงฆ์ก็จำเป็นต้องมีปรับตัวและการป้องกันตนเองไม่ให้แพร่เชื้อให้ผู้อื่น ไม่ว่าจะทางตรงหรือทางอ้อม ดังนั้น คนไทยทุกคนต้องปรับตัวพฤติกรรมการใช้ชีวิต คือ ไม่ออกจากบ้าน สั่งอาหารผ่านเดลิเวอรี่ จิบจ่ายอย่างระมัดระวัง ทำงานอยู่ที่บ้านใช้สื่อออนไลน์ในการสื่อสารระหว่างกัน ทำให้การทำงาน การเรียน และธุรกิจ วิถีชีวิตแบบเดิมต้องปรับเปลี่ยน ส่งผลกระทบต่อการปฏิบัติศาสนกิจวิถีใหม่ให้ปลอดภัยจากโควิด เพื่อสร้างความเข้าใจในการปฏิบัติศาสนกิจในยุค New Normal ซึ่งเป็นความปกติใหม่ คือ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้คนในการใช้ชีวิตประจำวันและการขับเคลื่อนทางเทคโนโลยีโดยเฉพาะออนไลน์ จากเหตุการณ์ โควิด-19 ทำให้พฤติกรรมของคนเปลี่ยนไปรวมถึงกิจกรรมทางศาสนาทั้งของพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนทั่วไปในการปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา เพราะกำหนดให้เป็นกิจกรรมที่เสี่ยงต่อการระบาดของโรค ทำให้พระสงฆ์ไม่สามารถออกบิณฑบาต หรือแม้แต่การที่ญาติโยมเข้ามาทำบุญตักบาตรได้ การสร้างความมั่นคงทางอาหาร จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่พระสงฆ์จะสามารถเข้าถึงแหล่งอาหารที่มีอย่างเพียงพอสำหรับการบริโภค อีกทั้งวัดยังเป็นสถานที่พึ่งให้แก่ประชาชนผู้ได้รับความเดือดร้อน ในการใช้ประโยชน์จากบริเวณ “วัด” เป็นที่คัดกรองผู้ป่วย พักอาศัย ส่งต่อ และเมื่อเสียชีวิตก็ทำประกอบพิธีให้รวมถึง การฟื้นฟูสภาพจิตใจวัด ก็เป็นที่พึ่งทางจิตใจ ต้องมี “สติ” ในการดำรงชีวิต เพื่อฝ่าฟันวิกฤตการณ์โควิด-19 ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนรูปแบบวิถีชีวิตแบบใหม่ไปพร้อม ๆ กัน

บทความที่สิบห้า บทความของ พระมหาบรรพตวิทย์ รตนโชโต (อายุมั่น) เรื่อง “**สันติวิธีเชิงพุทธ: แนวคิด และวิถีแห่งการปฏิบัติในสังคมร่วมสมัย**” เป็นบทความที่กล่าวถึง ความเป็นมาและสาระ

ความสำคัญ เกี่ยวกับสันติวิธี วิธีแห่งการปฏิบัติในสังคมร่วมสมัยตามแนวทางพระพุทธศาสนา ซึ่งประเด็นที่น่าสนใจจะกล่าวถึง หลักการที่ว่าด้วยสันติวิธี หรือสันติวิธีเชิงพุทธ ที่มีความสอดคล้องกับแนวทางการอิงอาศัยกัน โดยปราศจากการโต้แย้งหรือการขัดแย้งในสังคม มีการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาบูรณาการอันนำไปสู่ความสุขสงบ ในสังคมร่วมสมัย ได้แก่หลักพรหมวิหารธรรม 4 คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา และสาราณียธรรม 6 คือ เมตตาภาวกรรมเมตตาจารีกรรม เมตตาโมกกรรม สาธารณโภคี สีสสามัญญตา ภิภูจิสสามัญญตา

บทความที่สืบหา บทความของ กตัญญู เรือนตุ่น และคณะ เรื่อง “**อัตลักษณ์การสื่อสารที่ปรากฏในพระไตรปิฎก**” เป็นบทความที่กล่าวถึง อัตลักษณ์การสื่อสารที่ปรากฏในพระไตรปิฎก มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดและความเป็นมาของหลักการสื่อสารในพระไตรปิฎก 2) เพื่อศึกษาอัตลักษณ์การสื่อสารในพระไตรปิฎก ซึ่งการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร โดยการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารชั้นปฐมภูมิและชั้นทุติยภูมิแล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์นำไปสู่กระบวนการสังเคราะห์ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ เพื่อให้ทราบถึงแนวคิดและความเป็นมาหลักการสื่อสารในพระไตรปิฎกและอัตลักษณ์การสื่อสารในพระไตรปิฎก ผลการศึกษาอัตลักษณ์การสื่อสารที่ปรากฏในพระไตรปิฎก พบว่า การสื่อสาร ตรงกับคำว่า “นิเทศ” แนวคิดการสื่อสารในพระไตรปิฎก มี 3 ลักษณะ คือ (1) การสื่อสารเพื่อประสานประโยชน์ (2) การสื่อสารเพื่อตอบสนองความต้องการส่วนบุคคล (3) การสื่อสารเพื่อสังคมและวัฒนธรรม การสื่อสารในพระไตรปิฎก จำแนกออกได้ 2 ระดับ คือ (1) ในระดับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (2) ในระดับกระบวนการทางพระพุทธศาสนา หลักการสื่อสาร มี 4 ประการ คือ (1) การสื่อสารต่อบุคคล (2) การสื่อสารต่อการบริหารปกครองรัฐ (3) การสื่อสารต่อลัทธิศาสนาอื่น (4) การสื่อสารต่อกลุ่มชนชั้นในสังคม ในด้านอัตลักษณ์กระบวนการสื่อสารในพระไตรปิฎก จำแนกออกตามหลักการสื่อสาร ได้ 4 ประการ ดังนี้ (1) อัตลักษณ์ของสาร ประกอบด้วย สารภายใต้บริบทด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม และด้านการเมืองการปกครอง (2) อัตลักษณ์ของผู้ส่งสาร 5 ประการ คือ คุณสมบัติผู้สอน หลักทั่วไปในการสอน สลีการสอน 4 อย่าง วิธีสอนแบบต่าง ๆ 4 วิธี กลวิธีและอุปมาประกอบการสอน 10 ประการ (3) อัตลักษณ์ของผู้รับสาร 5 ประการ คือ ไม่นึกดูหมิ่นในเรื่องที่เขาพูด ไม่นึกดูหมิ่นผู้พูด ไม่นึกดูหมิ่นตัวเอง ใจไม่ฟุ้งซ่าน และ มนสิการโดยแยบคาย หรือโยนิโสมนสิการ (4) อัตลักษณ์ของช่องทางสื่อสาร มีอยู่ 3 ช่องทาง คือ ช่องทางสื่อสารที่เป็นสื่อบุคคลในแบบมุขปาฐะช่องทางสื่อสารที่เป็นสื่อสังคมวัฒนธรรม และ ช่องทางสื่อสารที่เป็นสื่อการเมืองการปกครอง

บทความที่สืบเจ็ด บทความของ พระอธิการสุชาติ จันทสโร, จีระศักดิ์ บัณล่ำ และดิลก บุญอ้อม เรื่อง “**แนวทางการบรรเทาความยากจนตามวิถีพุทธ**” เป็นบทความที่กล่าวถึง ความยากจน คือ สภาพความเป็นอยู่ของบุคคลที่มีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย ไม่สามารถรักษาความต้องการทั้งทางร่างกายและจิตใจจนทำให้บุคคลนั้นมีสภาพความเป็นอยู่ต่ำกว่ามาตรฐานที่สังคมกำหนด สาเหตุของความยากจนในปัจจุบันบุคคลคือ: 1) ปัญหาต้นทุนการผลิต การขาดแคลนที่ดินทำกิน รวมทั้งต้นทุนการผลิตอื่น ๆ ที่มีราคาแพง ทำให้เกิดภาระหนี้สิน และความไม่รู้ช่องทางการจำหน่าย 2) ขาดความรู้และความสามารถในการปฏิบัติงานต่าง ๆ จึงไม่สามารถหลุดพ้นจากวัฏจักรความยากจนได้ด้วยตนเอง 3) วิถีชีวิตของปัจเจกบุคคล ขาดศีลธรรม คุณธรรม ติดอบายมุข ยาเสพติด และใช้จ่ายฟุ่มเฟือยในชีวิต และ 4) การว่างงานอันเป็นผลมาจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ การพัฒนาตนเองให้พร้อมทำงานเพื่อบรรเทาความยากจน ต้องมีจริยฐานธรรม 4 คือธรรมที่มาเป็นฐานความคิดและการปฏิบัติเพื่อให้กระชับ ตรงประเด็น และช่วยควบคุมความคิดไม่ให้ออกนอกวัตถุประสงค์ของงานที่ตั้งใจไว้ ได้แก่ 1) ปัญญา รู้ในสิ่งที่ตนเองควรรู้ เริ่มด้วยการวิเคราะห์ภาวะความยากจน

วิเคราะห์ปัญหาความยากจนจากปัจจัยที่สำคัญมาก่อน แล้วจึงพิจารณาตรวจสอบความรู้ ความสามารถ และทักษะของตนเอง แล้วจึงวางแผนการทำงาน 2) สัจธรรม: ความจริงใจคือ ประพจน์สิ่งใดก็สำเร็จจริง โดยไม่ละทิ้งงาน ก่อนที่งานจะสำเร็จตามที่ตั้งใจไว้ 3) จาคะ: การเสียสละสิ่งที่เป็นศัตรูต่อความจริงใจคือ: ความอบายมุขต่าง ๆ และละทิ้งความเย่อหยิ่งและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนร่วมงาน 4) อุปาสมะ จิตสงบจากเข้าถึงของความสงบ โดยการฝึกสมาธิให้จิตสงบจากอบายมุขและความเย่อหยิ่ง การปฏิบัติตามแนวจริยฐานธรรม 4 ให้มีสัมพันธภาพเกื้อกูลกันตามลำดับจะช่วยให้ผู้ปฏิบัติสามารถบรรเทาความยากจนได้

บทความที่สืบแปด บทความของ อานันท์ สาแก้ว และพระครูวรธรรมวิฑูรย์ เรื่อง “โมเดลประสิทธิผลเชิงพุทธวิธีในการพัฒนาองค์กรธุรกิจไทยอย่างยั่งยืน” เป็นบทความที่กล่าวถึง สภาพปัญหาและความสำคัญในระบบเศรษฐกิจไทยในปัจจุบันโดยการนำแนวคิดเรื่องหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนามาช่วยพัฒนาภาคธุรกิจตามหลักพุทธเศรษฐศาสตร์กับการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์กรธุรกิจคุณธรรม ที่เน้นการประกอบสัมมาอาชีพ แบบไม่ประมาท ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ซื่อสัตย์ สุจริต และเป็นประโยชน์ สอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช รัชกาลที่ 9 ที่ทรงพระราชทานแก่คนไทยในการพึ่งพาตนเองเป็นการนำเสนอแนวทางการปฏิบัติแนวความคิดทางเศรษฐกิจที่สามารถนำมาปรับใช้ได้เป็นอย่างดีทุกยุค ทุกสมัย ด้วยหลักธรรมสำคัญคือ อริยสัจ 4, อิทธิบาท 4 และพรหมวิหาร 4 โภควิภาค 4 และ ทิฐุธรรมมีกัตถประโยชน์

บทความที่สืบเก้า บทความของ พระชลญาณมุนี เรื่อง “ปรากฏการณ์ทางความเชื่อของคนไทยในยุคปัจจุบัน” เป็นบทความที่กล่าวถึง ปรากฏการณ์ทางความเชื่อที่เกี่ยวกับศาสนาของคนไทยที่มีรากฐานมาจากเชื้อผี เชื้อบรรพบุรุษ เชื้อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เชื้อเทพเจ้า นอกจากนี้ยังมีความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ การผสมผสานความเชื่อโดยขาดความรู้ความเข้าใจในหลักการของความเชื่อ ทำให้ความเชื่อต่อศาสนาเคลื่อนออกห่างจากหลักความเชื่อตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท ส่งผลให้เกิดความงมงายเชื่อทุกอย่างที่ฟังพาหาประโยชน์ได้ บางครั้งก็ตกเป็นเครื่องมือของความเชื่อ เพราะเป็นความเชื่อที่ไม่ประกอบด้วยปัญญา ส่วนกระบวนการเกิดความเชื่อในพระพุทธศาสนาสามารถจำแนกได้ 3 ระดับ เรียงโดยลำดับได้ดังนี้ (1) ระดับการเข้าสู่ความเชื่อในเบื้องต้นโดยใช้หลักโยนิโสมนสิการชี้วัดข้อเท็จจริงมีปรากฏในพระพุทธศาสนา (2) ระดับการใช้เหตุผลโดยใช้หลักตรรกะชี้วัดข้อเท็จจริงมีปรากฏในอริยสัจ 4 และ (3) ระดับปัญญาโดยใช้หลักไตรสิกขาฝึกอบรมพัฒนาจิตเพื่อให้เกิดความรู้ที่ถูกต้องมีปรากฏในความเชื่อ 4 ดังนั้นปรากฏการณ์ความเชื่อของคนไทยจำแนกตามความเชื่อได้ 4 กลุ่ม ได้แก่ ความเชื่อในการรักษาโรค ความเชื่อในความสุข ความเชื่อในด้านความรัก และความเชื่อเรื่องของกรรม สามารถนำมาวิเคราะห์ตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ได้ดังนี้ ด้านการรักษาโรคใช้หลักอริยสัจ 4 ด้านความสุขใช้หลักสุขของคฤหัสถ์ สุขของบรรพชิต ด้านความรักใช้หลักสมชีวิธรรม 4 ขวราสธรรม 4 พรหมวิหารธรรม 4 กรรมใช้หลักความเชื่อ 4 ที่ปรากฏการณ์ทางความเชื่อของคนไทยในยุคปัจจุบันนั่นเอง

บทความที่สิบ บทความของ พระครูปลัดเถรานุวัฒน์ (สุเทพ) ดีเยี่ยม เรื่อง “การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของวัดในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน” เป็นบทความที่กล่าวถึง การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของวัดผ่านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในพื้นที่พัฒนาหรือใช้ประโยชน์จากทรัพยากรหรือภูมิปัญญาในท้องถิ่นให้เกิดความคุ้มค่า โดยไม่เป็นการทำลายทรัพยากรเหล่านั้น แต่ในปัจจุบันพบว่าแหล่งท่องเที่ยวในลักษณะนี้ยังขาดจุดเด่นของวัฒนธรรมในแต่ละพื้นที่ ขาดความเข้าใจในด้าน

ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว ขาดกระบวนการในด้านความคิดสร้างสรรค์ที่แตกต่างในแต่ละพื้นที่ รวมถึงการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวก ทำให้ไม่เกิดความน่าสนใจ จึงดูให้นักท่องเที่ยวกลับมาเที่ยวอีก ดังนั้น จากการศึกษาพบว่า การทำให้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเกิดความน่าสนใจ ต้องเริ่มตั้งแต่การขับเคลื่อน “วัด” เนื่องจากวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน ทั้งเรื่อง ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีต่าง ๆ แต่วัดไม่สามารถที่จะขับเคลื่อนกิจกรรมได้เพียงฝ่ายเดียว ดังนั้น ทุกภาคส่วนต้องเข้ามามีส่วนร่วมแบบบูรณาการร่วมกัน จึงต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ตามหลักของ “บวร+อ” บ้าน วัด โรงเรียน/หน่วยงาน ภาครัฐ และเอกชน ในรูปแบบของคณะกรรมการร่วมกันพัฒนา โดยมุ่งเน้นการพัฒนาในด้านต่าง ๆ คือ 1) ด้านกายภาพ 2) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก 3) ด้านนิเวศวิทยาและสิ่งแวดล้อม 4) ด้านสังคม วัฒนธรรม 5) ด้านเศรษฐกิจ เพื่อนำไปสู่การท่องเที่ยวที่พอดี ซึ่งเป็นทางเลือกใหม่ที่จะทำให้การท่องเที่ยวเกิดความยั่งยืน ประกอบกับยังคงรักษาวัฒนธรรมแก่คนรุ่นหลัง

กองบรรณาธิการวารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง หวังเป็นอย่างยิ่งว่า วารสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการจุดประกายมิติการบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ต่อนิสิตบรรพชิต/คฤหัสถ์ และผู้สนใจทั่วไป หากผู้อ่านมีข้อเสนอแนะหรือติชมประการใด กองบรรณาธิการขออภัยรับไว้ด้วยความขอบพระคุณยิ่ง

พระครูสิริธรรมบัณฑิต, ผศ.

บรรณาธิการ

สารบัญ

หน้า

อนุโมทนาภา

คณะกรรมการกลั่นกรองบทความ

บทบรรณาธิการ

บทความวิจัย:

1. พุทธบูรณาการเสริมสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนชาวพุทธล้านนา (อนันต์ อุปสวด และคณะ)	1
2. การดำเนินชีวิตตามหลักอริยวัฑฒ 5 ในยุคการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 ของ นักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย (สุดใจ ภูงกลี และจักรี บางประเสริฐ)	18
3. การบูรณาการหลักสังคหัตถุธรรมเพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำของนักการเมือง ท้องถิ่นจังหวัดแพร่ (พระธงชัย วชิรญาณโณ (พิชัย), ประณต นันทิยะกุล และ เต็มศักดิ์ ทองอินทร์)	37
4. การใช้พื้นที่สาธารณะของผู้สูงอายุในเขตเมืองเชียงใหม่: การศึกษาแบบ ผสวนวิธี (อิทธิพงษ์ ทองศรีเกตุ)	50
5. พัฒนาการของประวัติศาสตร์ชุมชนที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต: กรณีศึกษาชุมชนบ้านโคกมั่งงอย ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอดอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ (ฉัตรชัย ชินะโยธิน, พัทธพงษ์ กางการ และณัฐดนัย แก้วโพนงาม)	68
6. เศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของจังหวัดภูเก็ต (ชลิดา แยมศรีสุข และสฤณี อีสริยานนท์)	86
7. การจัดการเรียนการสอนตามแนวคิดการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงในรายวิชา คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับบัณฑิตในอุดมคติไทย ภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2562 ของนักศึกษาคณะวิทยาศาสตร์การกีฬา มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตลำปาง (เบญจมาศ ยศเสนา และอุมาภรณ์ คงอุไร)	98

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทความวิจัย (ต่อ):	
8. การศึกษาความคิดเห็น ความพึงพอใจ และปัญหาของมาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจ “ชิมช้อปใช้” (เพชรรัตน์ ไสยสมบัติ)	110
9. แนวทางการส่งเสริมการจัดประสบการณ์แบบโครงการในห้องเรียนของเด็กปฐมวัย..... (ปาริฉัตร ไชยเดช และคณะ)	124
10. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกขององค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ..... (อรัญญา ทิพย์ชาติ, พัทธ์พัชญ์ กางการ และ ณัฐดนัย แก้วโพนงาม)	133
11. ข้อพิจารณาการได้รับยกเว้นตามกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล : กรณีศึกษา กฎหมายของสหราชอาณาจักร (รัฐสภา จูรีมาศ)	149
12. ปัจจัยที่มีผลต่อแรงจูงใจของเยาวชนในการพัฒนาทักษะภาษาจีนของเยาวชน..... (Ms.Xiaoyan Huang, เกียรติ บุญยโพ และวิโรจน์ หมั่นเทพ)	164
13. แนวทางการพัฒนาทุนมนุษย์ในบริษัทแปรรูปอาหารแห่งหนึ่งในจังหวัดปทุมธานี..... (Lifang Huang, ฤทธิพล ไชยบุรี และ วิโรจน์ หมั่นเทพ)	176
บทความวิชาการ:	
14. วิธีของพระสงฆ์ในการปรับตัวยุค NEW NORMAL (พระครูสังฆรักษ์ศุภณัฐ ภูริวิวัฒน์)	184
15. สันติวิธีเชิงพุทธ: แนวคิด และวิถีแห่งการปฏิบัติในสังคมร่วมสมัย..... (พระมหาบรรณวิทย์ รตนโชโต (อายุวัฒน์))	198
16. อัตลักษณ์การสื่อสารที่ปรากฏในพระไตรปิฎก..... (กตัญญู เรือนตุ่น และคณะ)	210

สารบัญ (ต่อ)

บทความวิชาการ (ต่อ):	หน้า
17. แนวทางการบรรเทาความยากจนตามวิถีพุทธ (พระอธิการสุชาติ จันทสโร, จีระศักดิ์ บั่นลำ และ दिलก บุญอิม)	224
18. โมเดลประสิทธิภาพเชิงพุทธวิธีในการพัฒนาองค์กรธุรกิจไทยอย่างยั่งยืน (อานรรักษ์ สาแก้ว และพระครูวรารณวิศุทธิ์)	239
19. ปรากฏการณ์ทางความเชื่อของคนไทยในยุคปัจจุบัน..... (พระชลญาณมุนี)	250
20. การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของวัดในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน..... (พระครูปลัดเกรียงวัฒน์ (สุเทพ) ดีเยี่ยม)	266
ภาคผนวก	
ผู้เขียน	280
แบบประเมินบทความตีพิมพ์ลงวารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง	284
ขั้นตอนการดำเนินงานวารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง	287
คำแนะนำสำหรับผู้พิมพ์บทความ	288
ใบสมัครสมาชิก	295

พุทธบูรณาการเสริมสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนชาวพุทธล้านนา

BUDDHIST INTEGRATION ON REINFORCE IDENTITY OF LANNA BUDDHIST COMMUNITY

อนันต์ อุปสอด และคณะ*

Anan Upasod and Others

Received: 2021-10-08

Revised: 2021-12-22

Accepted: 2021-12-31

บทคัดย่อ

ดุษฎีนิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ของการศึกษา 1) เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ของชุมชนชาวพุทธล้านนา 2) เพื่อศึกษาหลักธรรมเพื่อเสริมสร้างอัตลักษณ์ของชุมชน 3) เพื่อบูรณาการเสริมสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนชาวพุทธล้านนาด้วยหลักพุทธธรรม 4) เพื่อนำเสนอแนวทางและสร้างองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับ รูปแบบบูรณาการเสริมสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนชาวพุทธล้านนาด้วยพุทธธรรม การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบวิจัยเอกสาร สัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม จำนวน 32 รูป/คน โดยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

1. อัตลักษณ์ชุมชนชาวพุทธในล้านนาสามารถแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ ชาวพุทธล้านนาที่เป็นวิถีคนพื้นเมือง ได้แก่ ชุมชนบ้านแม่ฮ้อยเงิน จังหวัดเชียงใหม่ ชุมชนบ้านพลายเกษม จังหวัดเชียงราย ชุมชนบ้านหนองเต่า จังหวัดน่าน ชุมชนบ้านร่องค้อ จังหวัดพะเยา และอีกกลุ่มเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ ที่อพยพมาอยู่ในล้านนา ได้แก่ ชุมชนบ้านห้วยต้ม (ปกากะญอ) จังหวัดลำพูน ชุมชนบ้านทุ่งทองมู (ไทใหญ่) จังหวัดแม่ฮ่องสอน ชุมชนบ้านหัวฝาย (ไทลื้อ) จังหวัดลำปาง ชุมชนบ้านทุ่งไธ้งใต้ (ไทยพวน) จังหวัดแพร่ ทั้งนี้ชุมชนชาวพุทธทุกชุมชนมีอัตลักษณ์เฉพาะตน ไม่ว่าจะเป็น ภาษา อาหาร การแต่งกาย และมีวัฒนธรรมประเพณีที่มีความโดดเด่นเฉพาะ

2. หลักพุทธธรรมเพื่อการเสริมสร้างอัตลักษณ์ชาวพุทธในล้านนา โดยแบ่งกลุ่มหลักพุทธธรรมออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ ด้านคติธรรม มีศรัทธา 4 ด้านเนติธรรม มีหลักศีล 5 ด้านวัตรธรรม มงคลสูตร (มงคลชีวิต) ข้อที่ 8 การมีศีลปะ ด้านสธรรม มงคลสูตร (มงคลชีวิต) ข้อที่ 22 ความเคารพ ข้อที่ 23 ความนอบน้อม และ หลักทศ 6 ในสังคาลสูตร

3. การเสริมสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนชาวพุทธล้านนาด้วยหลักพุทธธรรม สามารถสรุปได้ว่า มีการเสริมสร้างด้วยกัน 2 ส่วน คือ ชาวพุทธในล้านนาได้มีความตระหนักรู้ในพุทธธรรมหลักธรรมที่มีอยู่เดิม ซึ่ง

* นักศึกษาหลักสูตรศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย,
เบอร์โทร: 099-6159541, E-mail: ananupsod9541@gmail.com

สุวิญ รักสัตย์ สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

สุมานพ ศิวารัตน์ สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พระศรีวินยาภรณ์ สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

เป็นบรรทัดฐานการปฏิบัติตนในฐานะเป็นชาวพุทธ และชาวพุทธล้านนาตระหนักรู้ถึงคุณค่าที่เกิดผลประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต นอกจากการตระหนักรู้ในคุณค่าต่อตนเองแล้วยัง รักษาประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมไว้อีกด้วย

4. รูปแบบการเสริมสร้างอัตลักษณ์ชุมชนชาวพุทธล้านนา สรุปลองค์ความรู้ได้เป็น Re-Kment Model ซึ่งประกอบด้วย Kammic Confidence ความเชื่อในกรรม บนพื้นฐานของ Norm จารีต Tradition ประเพณี ที่เป็นอัตลักษณ์ของแต่ละชุมชน การดำเนินชีวิตของคนชุมชนในทุกมิติจะประกอบด้วย Meaningfulness มีปรีชาธรรมที่แฝงไปด้วยคตินิยมต่าง ๆ ทั้งนี้ อยู่บนพื้นฐานของ Respectation ความเคารพ ต่อทุกสรรพสิ่งไม่ว่าจะเป็นคนหรือวัตถุที่มีคุณค่าต่อการดำเนินชีวิต จึงทำให้อัตลักษณ์ของชุมชนชาวพุทธล้านนาเข้มแข็งและได้สืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน

คำสำคัญ: พุทธบูรณาการ, การเสริมสร้างอัตลักษณ์, ชุมชนชาวพุทธล้านนา

ABSTRACT

The objectives of this thesis are 1) to study the identity of the Lanna Buddhist community, 2) to study the dharma principles to strengthen the identity of the community, 3) to integrate and strengthen the identity of the Lanna Buddhist community with the principles of 4) To present guidelines and create new knowledge about The integrated model reinforces the identity of the Lanna Buddhist community with Buddhist Dharma. This research is a qualitative research, document research. in-depth interview and group discussion of 32 person by descriptive data analysis.

The results of the study found that:

1. The identity of the Buddhist community in Lanna can be divided into 2 groups: Lanna Buddhists who are the indigenous way of life, i.e. Ban Mae Hoi Ngein community; Chiang Mai Province Ban Plalai Kasem Community Chiang Rai Ban Nong Tao Community, Nan Province, Ban Rong Community is Phayao Province, and another group is an ethnic group. Those who migrated to Lanna were Ban Huai Tom (Paka Kayor) Community, Lamphun Province, and Ban Thung Kong Mu Community (Tai Yai), Mae Hong Son Province. Ban Hua Fai Community (Tai Lue), Lampang Province, Ban Thung Hong Tai Community (Thai Phuan), Phrae Province. whether the language dress food and has a unique culture and tradition

2. Buddhist principles for enhancing Buddhist identity in Lanna By dividing the Buddha Dharma into 4 groups, namely, Dharma, Faith, 4, Neti Dharma, 5 Precepts, Material Dharma, Mongkol Sutta No. 8, Saha Dharma Principle, Mongkol Sutta No. 22, 23, and 6 Direction in the Singalaka Sutta.

3. Enhancing the identity of the Lanna Buddhist community through Buddhist principles can be concluded that There are two parts to strengthen together: Buddhists in Lanna have an awareness of the Buddha Dharma and the existing Dharma principles. which is the norm for

conducting oneself as a Buddhist and Lanna Buddhists are aware of Value that benefits life In addition to the realization of self-worth, Preserving the traditional culture as well.

4. A model for enhancing the identity of the Lanna Buddhist community The body of knowledge can be summarized as a Re-Kment Model which consists of Kammic Confidence, belief in Karma based on Norm, Tradition, Tradition that is the identity of each community. The way of life of the community in all dimensions will consist of Meaningfulness There are enigmas hidden in various morals, based on Respectation, respect for everything, whether it is people or objects that are valuable to life. Therefore, the identity of the Lanna Buddhist community is strong and has been passed down to the present day.

Keywords: Buddhist Integration, Reinforce Identity, Lanna Buddhist Community

1. บทนำ

สังคมไทยปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เป็นสังคมที่เห็นคุณค่าทางวัตถุมากกว่าคุณค่าทางจิตใจ การพัฒนาเศรษฐกิจจึงเป็นสิ่งที่หน่วยงานต่าง ๆ ให้ความสำคัญ ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ มุ่งจะเคลื่อนตัวเข้าสู่สังคมเมืองเพื่อหาสิ่งที่จะมาตอบสนองความต้องการของตน และเมื่อยิ่งพัฒนาไปเท่าใด จะยิ่งเกิดปัญหาจากการพัฒนาเท่านั้น ยิ่งมีวัตถุสนองความต้องการมากเท่าใด ก็จะทำให้คนไม่รู้จักพอ ประชาชนคนไทยในยุคโลกาภิวัตน์จึงมีปัญหาด้านจิตใจเกิดขึ้นมากมาย อาทิเช่น มีพฤติกรรมการแสดงออกที่ผิดไม่ได้ออไมได้ ขาดความเมตตา เอื้ออาทร ในขณะที่พระพุทธศาสนามีคำสอนที่กล่าวว่า เมตตาธรรมเป็นเครื่องค้ำจุนโลก ซึ่งการเคลื่อนตัวอย่างรวดเร็วของสังคมทำให้คนไทยยุคใหม่ตกเป็นทาสของประเทศทุนนิยมที่ผลิตเครื่องอุปโภคบริโภคมาเป็นเครื่องล่อใจ ทำให้มนุษย์เกิดกิเลสอยากมีอยากได้ อยากครอบครอง ก่อให้เกิดการสนับสนุนค่านิยมบริโภคผ่านสื่อต่าง ๆ โดยปราศจากการควบคุม เมื่อเกิดความอยากมี อยากได้ แต่ไม่มีเงินซื้อจะกระทำทุจริต ลักเล็กขโมยน้อย ฉกชิงวิ่งราว การก่ออาชญากรรมดังที่เป็นข่าวอยู่เสมอ สังคมปัจจุบันจึงไร้ความมีน้ำใจ เมื่อสังคมไทยตกอยู่ในสภาพแวดล้อมทางสังคมเช่นนี้ คนส่วนใหญ่เข้าใจว่า การมีความพร้อมทางวัตถุจะทำให้ชีวิตมีความสุข จึงพยายามทำทุกสิ่งเพื่อตามวัตถุ ไขว่คว้าหาความสำเร็จชีวิต สิ่งใดที่ยังไม่มีเหมือนคนทั่วไปจะพยายามดิ้นรนหาหา สิ่งที่มีอยู่แล้วก็ให้มีมากกว่าเดิม ก่อให้เกิดปัญหาการกู้หนี้ยืมสิน หรืออาจถึงขั้นทุจริตคิดมิชอบต่อหน้าที่การงาน ซึ่งจะทำให้คนค้นหาความสุขทางใจไม่ได้จนตลอดชีวิต มนุษย์ในสังคมปัจจุบันชอบตรวจสอบคนอื่น ไม่ยอมหันมาตรวจสอบตนเอง ดังคำสอนที่ว่า จงเตือนตนด้วยตนเอง¹ หรือจงตั้งตนไว้ในคุณธรรมก่อน แล้วจึงสอนคนอื่น ทำได้เช่นนี้จึงจะไม่มัวหมอง ไม่ควรแต่คิดหาความผิดของคนอื่นหรืออริที่เขาคิดหรือยังไม่ทำ แต่ควรพิจารณาตนว่า อะไรที่ตนทำแล้วหรือยังไม่กระทำ ระบบการศึกษาอบรมของไทยในปัจจุบันได้รับอิทธิพลจากประเทศตะวันตก สอนให้รู้เรื่องภายนอกตัว มิได้เน้นว่าเมื่อเรียนรู้เรื่องของคนอื่นและควรให้หันมาตรวจพิจารณาตนเอง เน้นให้เห็นถึง

¹ พ.ธ. 25/36,66

พฤติกรรมของมนุษย์ที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา เช่น มีศรัทธาเลื่อมใสอย่างมั่นคงของชาวพุทธที่นับถือพระรัตนตรัย ยึดเอาพระรัตนตรัยเป็นแรงบันดาลใจ

การเสริมสร้างให้สังคมไทยอยู่อย่างยั่งยืนจะต้องปฏิบัติตามวิถีปฏิบัติตามรูปแบบที่เป็นอัตลักษณ์ที่ดี ที่ปฏิบัติกันมายาวนาน เสริมสร้างจุดเด่นให้เพื่อสร้างชุมชนที่เข้มแข็งในการเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อน การพัฒนาชุมชน โดยที่ใช้อยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาจะช่วยสนับสนุนส่งเสริมให้ชุมชนสามารถจัด กิจกรรมที่เป็นองค์รวม เกิดการกระบวนกรเรียนรู้และการจัดการความรู้ร่วมกันของคนในชุมชนด้วยทุน ทางทรัพยากรและศักยภาพของชุมชน มีการผลิตเพื่อเลี้ยงตัวเองอย่างพอเพียงพึ่งพาตนเองได้ มีการ พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันทั้งภายในและภายนอกชุมชนบนพื้นฐานการเคารพความหลากหลายทาง วัฒนธรรม นำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เกิดความสมานฉันท์ มีการอนุรักษ์ พัฒนาและใช้ประโยชน์ จากความหลากหลายทางชีวภาพที่มีอยู่ได้อย่างเหมาะสมยั่งยืนนำไปสู่สภาวะดินดำน้ำชุ่ม ป่าไม้ พืชพรรณ สัตว์ป่าอุดมสมบูรณ์ และสิ่งแวดล้อมน่าอยู่ปลอดภัย อยู่ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ อย่างสันติและเกื้อกูลเกิดความสงบสุขร่มเย็น สามารถแก้ปัญหาความยากจนอย่างมีบูรณาการ มีภูมิคุ้มกัน สามารถต้านรับและใช้ประโยชน์จากกระแสการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ อย่างรู้เท่าทัน และมีบทบาทที่เข้มแข็งใน การพัฒนาประเทศ

ผู้วิจัยจึงสนใจทำการศึกษาในประเด็นของการใช้พุทธบูรณาการเสริมสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนชาว พุทธล้านนา ทั้งนี้เพื่อเป็นการเสริมสร้างรูปแบบพุทธบูรณาการสร้างความเข้มแข็งของชาวพุทธล้านนาโดยใช้ พระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือที่สำคัญ โดยผู้วิจัยมีความเห็นว่าผลการวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ในการชี้ให้เห็น ถึงแนวความคิดและวิธีการในการสร้างความเข้มแข็งและเป็นแนวทางให้นักพัฒนาชุมชนสามารถใช้เป็น ต้นแบบ (Role Model) ในการใช้พุทธบูรณาการสร้างความเข้มแข็งของชาวพุทธล้านนาให้สอดคล้องกับ ความต้องการของชุมชน อันจะนำไปสู่การสร้างหลักการเผยแผ่ของพระพุทธศาสนาได้ตรงตามความต้องการของ ชุมชน และสังคมที่เคลื่อนตัวอย่างรวดเร็ว เป็นนโยบายพัฒนาประเทศให้เกิดความมั่นคงอย่างยั่งยืน อันจะ เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันทั้งทางร่างกายและจิตใจของประชาชนในชุมชน โดยเน้นการศึกษาไปยังหลักการบูร ณาการด้วยพระพุทธศาสนาเพื่อสร้างความเข้มแข็งและการเสริมสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนชาวพุทธล้านนา ก่อให้เกิดสังคมไทยที่มีประสิทธิผลสูง เกิดมั่นคง เนื่องจากการพัฒนาออกไปจากตนเอง ครอบครัว ชุมชน ประเทศชาติ โลก สร้างศรัทธาที่มีแนวทางทางดี ก่อให้เกิดการพัฒนาของชุมชนอย่างเข้มแข็งและยั่งยืน

2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

- 2.1 เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ของชุมชนชาวพุทธล้านนา
- 2.2 เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมเพื่อเสริมสร้างอัตลักษณ์ของชุมชน
- 2.3 เพื่อบูรณาการเสริมสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนชาวพุทธล้านนาด้วยหลักพุทธธรรม
- 2.4 เพื่อนำเสนอแนวทางและสร้างองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับ “รูปแบบบูรณาการเสริมสร้างอัตลักษณ์ ของชุมชนชาวพุทธล้านนาด้วยพุทธธรรม”

3. วิธีการดำเนินการวิจัย

3.1 รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสารวิชาการ โดยทำการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษา ได้แก่ อัตลักษณ์ ลำานา พระพุทธศาสนาในลำานา วัฒนธรรมและประเพณีหลักพุทธธรรมที่เสริมสร้างอัตลักษณ์ชุมชนชาวพุทธตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก อรรถกถา และเอกสารทางพระพุทธศาสนา ศรัทธา 4 เบญจศีล-เบญจธรรม มงคลสูตร (มงคลชีวิตข้อที่ 8, 22, 23) และทศ 6 ในกาลามสูตร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3.2 พื้นที่การวิจัย

เขตพื้นที่การทำวิจัย จำนวน 8 จังหวัด ภาคเหนือ ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดลำานา จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดเชียงราย จังหวัดลำปาง จังหวัดพะเยา จังหวัดแพร่ และจังหวัดน่าน

3.3 ประชากร/กลุ่มให้ข้อมูลหลัก

ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ทั้งหมด 32 รูป/คน โดยได้แบ่งกลุ่มตัวอย่างเป็น 2 กิจกรรม คือ ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ พื้นที่ละ 3 รูป/คน รวม 24 รูป/คน และผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) จำนวน 8 รูป/คน ทั้งนี้ ได้กำหนดเจาะลงไปในกลุ่มพระสงฆ์ระดับผู้นำ กลุ่มผู้นำที่เป็นทางการ ผู้นำที่ไม่เป็นทางการ ปรากฏชุมชน เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลหลักนั้นมีหลายท่าน ทั้งที่เป็นพระสงฆ์และเป็นคฤหัสถ์

3.4 เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือในการดำเนินการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และทำกิจกรรมสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากหลายด้าน ตามที่กำหนดไว้ แต่ละด้านใช้วิธีการที่ต่างกัน 1) ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ผู้วิจัย ศึกษา ค้นคว้า เอกสารเรื่องราวเหตุการณ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ได้แก่ ข้อมูลพื้นที่และอาณาเขตของชุมชน ข้อมูลประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน ข้อมูลด้านประชากร 2) ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินวิถีชีวิตของคนภายในชุมชน ความสัมพันธ์ของชุมชน ความเชื่อ ประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน ข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่ม องค์กรต่าง ๆ รวมทั้งข้อมูลที่เจาะลึกตามประเด็นการวิจัย

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลนั้น ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์เอกสาร ตำรา วิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งข้อมูลที่เป็นข้อมูลเชิงพื้นที่ และอัตลักษณ์ต่าง ๆ ของแต่ละพื้นที่ และนำแบบสัมภาษณ์เชิงลึกตลอดถึงข้อมูลเพิ่มเติมที่ได้จากการสนทนากลุ่ม มาวิเคราะห์และเขียนข้อมูลเชิงพรรณนา

4. ผลการวิจัย

4.1 อัตลักษณ์ของชุมชนชาวพุทธลำานา

อาณาจักรลำานา สถาปนาโดยพญามังราย นับตั้งแต่ ปี พ.ศ. 1839 (รวมอาณาจักรหริภุญชัย ของพระนางจามเทวี เมื่อพุทธศตวรรษที่ 13) มีเมืองเชียงใหม่เป็นราชธานี ประกอบไปด้วยชน หลายชาติพันธุ์ แต่กลุ่มใหญ่ที่สุด เรียกตนเองว่า คนเมือง ในอดีตอันยาวนาน อาณาจักรลำานา เคยมีความรุ่งเรืองทางอารย

ธรรมและวัฒนธรรมสูง ด้านการปกครอง มีมั่งรายศาสตร์ เป็นหลักกฎหมายการปกครองแบบโบราณ มีอาณาเขตครอบคลุม เมืองสำคัญ เช่น ลำพูน ลำปาง เชียงราย เชียงแสน น่าน แพร่ พะเยา แม่ฮ่องสอน เชียงตุง และสิบสองพันนา ด้านภาษา มีภาษาล้านนา หรือ ตัวเมือง เป็นภาษาสื่อสาร แม้จะมีภาษาถิ่นอื่นบ้าง เช่น ภาษาเขิน ภาษาลื้อ เป็นต้น ก็สามารถสื่อสารกันได้

ชุมชนชาวพุทธล้านนาไม่ได้เป็นชุมชนที่ถือกำเนิดเกิดในพื้นที่ดั้งเดิมแต่อย่างใดเกิดจากการอพยพของกลุ่มคนที่มาจากต่างถิ่น ในยุคที่กำลังสร้างบ้านแปงเมือง หรือจะกล่าวว่า “ยุคเก็บผักใส่ส้า เก็บข้าวใส่เมือง” การไหลบ่ามาจากพื้นที่อื่น โดยสรุปแล้วอัตลักษณ์ชุมชนชาวพุทธล้านนานั้นสามารถแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) ชุมชนชาวพุทธล้านนาที่เป็นคนพื้นเมือง ได้แก่ บ้านแม่ฮ้อยเงิน จังหวัดเชียงใหม่ ชุมชนบ้านพลาลัย เกษม จังหวัดเชียงราย ชุมชนบ้านหนองเต่า จังหวัดน่าน ชุมชนบ้านร่องคือ จังหวัดพะเยา และ 2) ชุมชนชาวพุทธที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ ที่อพยพมาอยู่ในล้านนา โดยพื้นฐานก็จะได้ชีวิตแบบชนพื้นเมือง ที่มีการผสมความเชื่อของกลุ่มชนตนเอง ได้แก่ ชุมชนบ้านห้วยต้ม (ปกากะญอ) จังหวัดลำพูน ชุมชนบ้านทุ่งกอมู (ไทใหญ่) จังหวัดแม่ฮ่องสอน ชุมชนบ้านหัวฝาย (ไทลื้อ) จังหวัดลำปาง ชุมชนบ้านทุ่งโฮ้งใต้ จังหวัดแพร่

ทั้งนี้ จุดแข็งของชุมชนชาวพุทธล้านนา คือความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมทางภาษา ทั้งภาษาพูด (คำเมือง) และภาษาเขียน (ตัวเมือง) รวมทั้งความเหนียวแน่นทางวัฒนธรรม ความเชื่อ และประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา เช่น ความเชื่อเรื่องพระธาตุประจำปีเกิด ก่อให้เกิดความผูกพันกับพระพุทธศาสนาผ่านประเพณี “ไหว้พระธาตุ หรือสรงน้ำพระธาตุ” แต่ด้วยสถานการณ์ของสังคมเปลี่ยนชุมชนชาวพุทธล้านนาต้องระมัดระวังการถูกกลืนด้วยวัฒนธรรมจากพื้นที่อื่น หรือการไหลบ่าทางวัฒนธรรมจากภูมิภาคอื่น การลดทอนประเพณีบางอย่างเพื่อให้สอดคล้องกับวิถีที่เปลี่ยนไป ภายใต้ข้อจำกัดของเวลา เงื่อนไขทางสังคม ทำให้ขั้นตอนที่สำคัญมักจะถูกกลืนและสูญหายไปมากที่สุด จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ชุมชนชาวพุทธล้านนาจะต้องหันกลับมาทบทวนตัวเอง และพิทักษ์รักษาไว้ซึ่ง อัตลักษณ์ของตนในทุกมิติ

หลักพุทธธรรมเพื่อเสริมสร้างอัตลักษณ์ของชุมชน

จากการศึกษาพุทธบูรณาการเสริมสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนชาวพุทธล้านนา สามารถสรุปได้ว่าหลักพุทธธรรมเพื่อเสริมสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนนั้น แบ่งได้เป็น 2 ประเด็นหลัก คือ ประเด็นที่ 1 ชาวพุทธล้านนาได้มีความตระหนักรู้ในพุทธธรรมที่มีอยู่เดิม ซึ่งเป็นบรรทัดฐานการปฏิบัติตนในฐานะเป็นชาวพุทธตามคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ได้เกิดจากการเรียนรู้ และการสั่งสอน บอกต่อ ตามคำสอนของพระภิกษุสงฆ์ ผู้ปกครองที่เป็น บิดา มารดา ตลอดจนผ่านการสอนจากครูบาอาจารย์ เป็นต้น ประเด็นที่ 2 ชาวพุทธล้านนาตระหนักรู้ถึงคุณค่าที่เกิดผลประโยชน์ต่อการดำรงวิถีชีวิต เพราะผลจากการได้ประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมคำสั่งสอน จะทำให้ชีวิตมีคุณค่าและมีความเจริญรุ่งเรืองไม่เกิดความวิบัติในชีวิต และสามารถที่จะพิสูจน์หลักพุทธธรรมคำสอนให้เห็นจริงได้ตามสถานการณ์ต่าง ๆ สามารถสรุปหลักพุทธธรรมที่เสริมสร้างอัตลักษณ์ตามแนววัฒนธรรม 4 ด้าน ได้แก่

ด้านคติธรรม ชุมชนชาวพุทธล้านนาอาศัยความหลักศรัทธา ความเชื่อ ที่เป็นดั้งเดิมคือ ความเชื่อเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษ ที่มีคุณูปการส่งผลต่อวิถีชีวิต และที่สำคัญคือหลักศรัทธาความเชื่อทางศาสนา ที่เป็นความเชื่อต้องเป็นไปตามหลักการใช้สติปัญญา และการใช้เหตุผล สามารถนำความเชื่อไปปฏิบัติได้ ซึ่งความเชื่อดังกล่าวตามแนวพระพุทธศาสนา คือ ศรัทธา 4 ได้แก่ 1) เชื่อและศรัทธาในพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม นรก สวรรค์ และความเชื่อในเรื่องนิพพาน ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดในพุทธศาสนา

2) เชื่อกรรม เชื่อกฎแห่งกรรม เชื่อว่ากรรมมีอยู่จริง เชื่อวิบาก เชื่อผลของกรรม เชื่อว่าผลของกรรมมีจริง 3) เชื่อความที่สัตว์มีกรรมเป็นของตน เชื่อว่าแต่ละคนเป็นเจ้าของ จะต้องรับผิดชอบเสวยวิบากเป็นไปตามกรรมของตน 4) เชื่อความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า, มั่นใจในองค์พระตถาคต ว่าทรงเป็นพระสัมมาสัมพุทธะ ทรงพระคุณทั้ง 9 ประการ ตรัสธรรม ปัญญาวิเศษไว้ด้วยดี

ด้านเนติธรรม ชาวพุทธล้านนา นั้นได้ยึดหลักของศีลธรรมในการดำเนินชีวิต เพราะหลักศีลธรรมเป็นบรรทัดฐานของการสร้างสังคมให้สันติ เกิดความสงบสุขได้ ซึ่งสอดคล้องกับความเชื่อเรื่องบุญ และบาป มองเห็นคุณและโทษของการละเมิดศีลธรรม ซึ่งหลักเบญจศีล-เบญจธรรม อันเป็นคำสอนที่เป็นพุทธธรรมที่มีอยู่เดิม เบญจศีลนั้น ได้แก่ 1. เว้นจากการฆ่าสัตว์ 2. เว้นจากการลักทรัพย์ 3. เว้นจากการประพฤติดินในกาม 4. เว้นจากการพูดเท็จ 5. เว้นจากการดื่มสุราเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท เมื่อเกิดความสมบูรณ์ในศีล จึงทำให้จิตใจดีขึ้น คือเกิดเบญจธรรมขึ้นในจิตใจ ได้แก่ การเมตตากับภพภูมามีสัมมาอาชีวะ เกิดความสำรวมในกาม รักในคู่ครองตนเอง ความมีสัจจะ รักสัจจะ ความมีสติรอบคอบ ประเด็นที่สำคัญของชุมชนชาวพุทธล้านนาที่แสดงให้เห็นถึงการรักษานิติธรรม แบบแผนนั้นคือ การตระหนักรู้และยึดมั่นในฮึด หรือจารีต ที่ได้วางไว้เป็นหลักการ อย่างมีหลักฐาน และเกิดหลักปฏิบัติ

ด้านวัตถุธรรม ชาวพุทธล้านนาจะแสดงความเคารพต่อสิ่งที่ศรัทธาด้วยวัตถุธรรมที่ประณีตงดงาม จะประดิษฐ์ให้เกิดความสวยงาม อย่างมีอัตลักษณ์ เช่น ทำขันแก้วตั้งสาม ถวายวัดเพื่อใช้ในกิจกรรมทางศาสนา (พานรองดอกไม้ถวายพระรัตนตรัย) จะประณีต สวยงาม เป็นต้น ทั้งนี้ สามารถกล่าวได้ว่าชาวพุทธล้านนายึดถือหลักมงคลสูตร มงคลข้อที่ 8 การเป็นผู้มีศิลปะ ศิลปะ แปลว่า การแสดงออกมาให้ปรากฏขึ้นได้อย่างงดงามน่าพิงชม หมายถึง “ฉลาดทำ” มีข้อคิดแฝงเร้นไปด้วยปราชญ์คำสอนต่างๆ ที่สอดแทรกหลักพุทธธรรมคำสอน ในความเป็นศิลปะ เพราะ 1) ทำด้วยความประณีต 2) ทำให้สิ่งของต่าง ๆ มีคุณค่าสูงขึ้น 3) ทำแล้วส่งเสริมให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ 4) ทำแล้วไม่ทำให้กามกำเริบ 5) ทำแล้วไม่ทำให้ความคิดพยายบาทกำเริบ 6) ทำแล้วไม่ทำให้ความคิดเบียดเบียนกำเริบ

ด้านสพรธรรม หลักพุทธธรรมที่ชาวพุทธล้านนามีเป็นคุณสมบัติในตัวหรือเป็นค่านิยม พฤติกรรมของคนเหนือ คือ การให้ความเคารพ ซึ่งอยู่ในมงคลสูตร เป็นมงคลที่ 22 และข้อที่ 23 การมีความเคารพ และความอ่อนน้อมถ่อมตน คนล้านนามีสัมมาคารวะ ต่อสิ่งที่เคารพศรัทธาสูงสุดในชีวิตคือ ความเคารพในพระรัตนตรัย พระอุปัชฌาย์ ครูและอาจารย์ บิดามารดา ญาติผู้ใหญ่ ผู้สูงอายุ ซึ่งได้ยึดหลักของการปฏิบัติตนต่อกันและกันในหลักของทศ 6 ในสังคัลลสูตร ซึ่งเป็นพุทธธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อันเป็นหลักพุทธธรรมเดิม ที่แสดงให้เห็นถึงการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคล 1) การปฏิบัติต่อกันระหว่างบุตรและบิดา-มารดา 2) การปฏิบัติต่อกันระหว่างศิษย์และอาจารย์ 3) การปฏิบัติต่อกันระหว่างสามี ภรรยา 4) การปฏิบัติต่อกันระหว่างเพื่อน 5) การปฏิบัติต่อกันระหว่างฆราวาส สมณหรือภิกษุ 6) การปฏิบัติต่อกันระหว่างนายจ้างและลูกจ้าง หรือผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชา

การเสริมสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนชาวพุทธล้านนาด้วยหลักพุทธธรรม

จากการศึกษาการเสริมสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนชาวพุทธล้านนา สามารถสรุปได้ว่าการสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนชาวพุทธล้านนานั้น มีการเสริมสร้างด้วยกัน 2 ส่วน คือ 1) ชาวพุทธล้านนาได้มีความตระหนักรู้ในพุทธธรรมหลักธรรมที่มีอยู่เดิม ซึ่งเป็นบรรทัดฐานการปฏิบัติตนในฐานะเป็นชาวพุทธ ตามคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ได้เกิดจากการเรียนรู้ และการสั่งสอน บอกต่อ ตามคำสอนของ

ผู้ใหญ่ เป็นต้น 2) ชาวพุทธล้านนาตระหนักถึงคุณค่าที่เกิดผลประโยชน์ต่อการดำรงวิถีชีวิต เพราะผลจากการได้ประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมคำสั่งสอน จะทำให้ชีวิตมีคุณค่าและมีความเจริญรุ่งเรืองไม่เกิดความวิบัติในชีวิต ทั้งนี้ การเสริมสร้างอัตลักษณ์ของชาวพุทธล้านนานั้น นอกจากการตระหนักในคุณค่าต่อตนเอง เพื่อนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนในรูปแบบของการรักษาประเพณีวัฒนธรรม

การเสริมสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนชาวพุทธล้านนาด้วยการนำพุทธธรรมผ่านกิจกรรมในการดำเนินวิถีชีวิตประจำวัน การใช้ชีวิตร่วมกัน การสืบสานประเพณีวัฒนธรรม และการรวมกลุ่ม เพื่อให้คงความเป็นอัตลักษณ์ โดยสรุปการเสริมสร้างอัตลักษณ์ผู้วิจัยได้แบ่งตามวัฒนธรรม 4 ด้าน ได้แก่

ด้านคตินิยม ชาวล้านนามีการเสริมสร้างอัตลักษณ์โดยการสร้างภายใต้วิถีการดำเนินชีวิตด้วยหลักศรัทธา คือความเชื่ออย่างมีเหตุผล มั่นใจในความจริง ความดีในสิ่งที่นับถือ ปฏิบัติศรัทธามีประโยชน์ คือเป็นปัจจัยนำไปสู่การมี สมบัติ ปัญญา โดยเฉพาะผู้ที่เชื่อในพุทธศาสนาจะเชื่อและศรัทธาในพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม นรก สวรรค์ และความเชื่อในเรื่องนิพพาน ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดในพุทธศาสนา ด้วยศรัทธาดังกล่าวจึงมีความเชื่อในความเป็นเหตุเป็นผล การสืบทอด รักษา อัตลักษณ์ นั้น จะออกมาในรูปแบบของประเพณีวัฒนธรรม ที่มีคุณธรรมแฝงอยู่ เป็นการแสดงถึงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ การที่เข้าใจและตระหนักนั้น ทำให้พุทธธรรมนั้นไม่สูญหายไป ทำให้เกิดความเข้มแข็ง ซึ่งจากการศึกษาพื้นที่โดยสรุปของชุมชนชาวพุทธล้านนาใน 8 จังหวัดภาคเหนือ นั้นได้เห็นถึงการสร้างกิจกรรมดังกล่าว โดยแบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มที่ยึดกิจกรรมองค์การของศาสนา ซึ่งมีวัดเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในชุมชน ชุมชนคุณธรรม หมู่บ้านรักษาศีล 5 โดยอาศัยการเสริมสร้างความเข้มแข็งของวัดพลัง “บวร” ของชุมชนบ้านแม่ฮ้อยเงิน จังหวัดเชียงใหม่ ชุมชนคุณธรรมบ้านพนาลัยเกษม จังหวัดเชียงราย ที่นำผู้สูงอายุในชุมชนสร้างความเข้มแข็งเกิดกลุ่มจักรสาน ที่มีผลงานชิ้นสำคัญ ๆ นำไปสู่การพัฒนาอาชีพในกลุ่มผู้สูงอายุได้ ชุมชนบ้านร่องคือ จังหวัดพะเยา มีสวนธรรมอยู่ในบุญ เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาคนทั้งในด้านกายภาพและด้านจิตใจ ชุมชนบ้านหนองเต่า ชุมชนใกล้พระธาตุแช่แห้ง จังหวัดน่าน ได้ทำกิจกรรมต่าง ๆ ควบคู่ไปกับการพัฒนาชุมชนในทุก ๆ ด้าน 2) กลุ่มที่เป็นชาติพันธุ์นั้น ได้เสริมสร้างความเป็นอัตลักษณ์ที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ การส่งเสริมให้เกิดประเพณีนิยมที่เป็นอัตลักษณ์ที่ดี ประจำจังหวัด ชุมชนบ้านทุ่งกองมู ได้ยึดประเพณีปอยส่างลอง เพื่อการสืบสานสืบทอดอายุพระศาสนา ประเพณีปอยต้นหอม แสดงความเคารพและศรัทธาในองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เกิดการสืบทอดประเพณี ไม่ทำให้ประเพณีที่มีอยู่ไม่หายไป ชุมชนบ้านทุ่งไธ้ง มีประเพณีกำฟ้า ของชาวไทยพวน ชุมชนบ้านหัวฝาย มีชมรมไถลื้อ ที่เป็นกลุ่มที่เหนียวแน่น มีอัตลักษณ์การแต่งกาย ภาษา หรือวิถีความเป็นอยู่ที่เป็นอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์นั้น ๆ การเสริมสร้างกิจกรรมดังกล่าวเหล่านี้ จึงทำให้อัตลักษณ์ดังกล่าวยืนยงคงอยู่ต่อไปไม่สูญหายด้วยหลักคตินิยม

ด้านพฤติกรรม ชุมชนชาวพุทธล้านนา ได้รับความรู้ หรือจารีต ที่สืบทอดกันมา โดยได้ตระหนักถึงคุณและโทษของการละเมิดจารีตนั้น ๆ ซึ่งหลักพุทธธรรมคำสอนที่เป็นแบบแผนที่พุทธศาสนิกชนต้องถือปฏิบัติ เพื่อให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ นั่นคือ การยึดหลักของ ศีล 5 หรือ เบญจศีล-เบญจธรรม เป็นข้อตกลงหรือข้อปฏิบัติพื้นฐานที่คนในชุมชนจะต้องยึดถือปฏิบัติ เพื่อพัฒนาสภาวะจิต ภูมิปัญญาให้เกิดความเจริญในการปฏิบัติธรรมให้สูงขึ้นไปได้

ด้านวัตถุธรรม ชุมชนชาวพุทธล้านนา มักจะมีความประณีตในการใช้เนื่องจากมนุษย์อาศัยปัจจัย 4 เป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตประจำวัน วิถีชีวิตของคนในชุมชนก็มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยวัตถุดิบ

เป็นปัจจัยเกื้อกูลต่อการดำรงชีวิต เริ่มตั้งแต่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ทั้งนี้ ความจำเป็นขั้นพื้นฐานที่เป็นปัจจัย 4 ของทุกชนชน ย่อมมีอัตลักษณ์เฉพาะตัว เช่น บ้านเรือน การแต่งกาย อาหาร การกิน การเสริมสร้างอัตลักษณ์ชุมชนชาวพุทธล้านนา ด้านวัตถุ ที่ปรากฏในกิจกรรมทางศาสนา

ด้านสหรธรรม เมื่อกล่าวถึงคนในชุมชนชาวพุทธล้านนานั้น สามารถสรุปได้ถึงการอยู่ร่วมกัน โดยมีหลักพุทธธรรมที่เสริมสร้างอัตลักษณ์ได้อย่างชัดเจน คือหลักมงคลสูตร ข้อที่ 22, 23 ว่าด้วย ความเคารพ นอบน้อม ต่อผู้ใหญ่ หรือการให้เกียรติซึ่งกันและกัน ทำให้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันด้วยความรัก แบ่งปัน ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ธรรมชาติของคนล้านนานั้นจะพึงพาอาศัยซึ่งกันและกัน ดังคำกล่าวที่ว่า “พริก อยู่บ้านเหนือ เกลืออยู่บ้านใต้” โดยส่วนแล้วจะอยู่เป็นกลุ่มญาติเดียวกัน หากเป็นเครือญาติจะอยู่ในบริเวณ บ้านที่ใกล้เคียง หรือมี “ช่วงบ้าน” เดียวกัน หลักพุทธธรรมที่เสริมสร้างอัตลักษณ์ด้านสหรธรรมได้อย่างชัดเจน นั้น คือ หลักทศ 6 เพราะหลักพุทธธรรมนี้ จะเป็นหลักการของการอยู่ร่วมกัน ซึ่งประกอบด้วย 1) การปฏิบัติ ต่อกันระหว่างบุตรและบิดา-มารดา 2) การปฏิบัติต่อกันระหว่างศิษย์และอาจารย์ 3) การปฏิบัติต่อกันระหว่าง สามเณร 4) การปฏิบัติต่อกันระหว่างเพื่อน 5) การปฏิบัติต่อกันระหว่างฆราวาส สมณหรือนักบวช 6) การปฏิบัติต่อกันระหว่างนายจ้างและลูกจ้าง

การเสริมสร้างอัตลักษณ์ในส่วนของสหรธรรมนั้น จะออกมาเป็นลักษณะของประเพณีวิถีวัฒนธรรม ต่าง ๆ ผ่านกิจกรรมที่สื่อให้เห็นความสำคัญของกันและกัน เคารพและให้เกียรติ ได้แก่ ประเพณีรดน้ำดำหัวปี ใหม่ ในช่วงสงกรานต์ เป็นประเพณีที่แฝงไปด้วยหลักพุทธธรรมคำสอนที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ที่ปฏิบัติ เป็น ประเพณีที่เสริมสร้างให้คนในชุมชนชาวพุทธได้แสดงออกซึ่งความเคารพต่อบิดา-มารดา ครูอาจารย์ พระสงฆ์ หรือผู้ใหญ่ที่ตนเองนับถือ ผ่านกิจกรรม “รดน้ำ ดำหัว” โดยจะเป็นปรัชญาแฝงคำสอนในเรื่องการให้อภัยซึ่งกัน และกัน และตระหนักในบทบาท หน้าที่ของตนเองที่จะพึงกระทำต่อกัน ประเพณีปีใหม่มสงกรานต์ หรือ ปีใหม่ เมืองนั้น ถือว่ามีอิทธิพลสำหรับชาวพุทธล้านนาเป็นอย่างยิ่ง แม้จะทำงานอยู่ต่างจังหวัดหรือต่างท้องที่ พอถึง เวลาที่จะต้องกลับบ้านมาเพื่อมาทำกิจกรรมร่วมกัน หรือทางภาคกลางจะเรียกว่ากิจกรรม “วันครอบครัว”

5. อภิปรายผล

5.1 อัตลักษณ์ชุมชนชาวพุทธล้านนา

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มคนที่อยู่ภาคเหนือ นั้น ไม่ใช่เฉพาะกลุ่มคนที่เป็นต้นกำเนิดหากแต่เป็นกลุ่มคน ที่อพยพมาจากพื้นที่อื่น ในยุคแรกๆที่เรียกว่ายุค “เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง” อัตลักษณ์ของชุมชนชาวพุทธ จึงมีความหลากหลาย ทั้งนี้ มีทั้งชุมชนชาวพุทธที่เรียกตัวเองว่า “คนเมือง” คนล้านนา ที่มีภาษา เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน และกลุ่มชาติพันธุ์ ที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานในล้านนา ฉะนั้น ในความหลากหลายทาง วัฒนธรรม วิถีชีวิต จึงมีความหลากหลาย ความไหลบ่าของวัฒนธรรม อภิปรายได้ว่า ชุมชนชาวพุทธล้านนา ทั้ง 8 หมู่บ้าน มีอัตลักษณ์ที่โดดเด่น มีทั้งความแตกต่างและความเหมือนกัน เพราะอัตลักษณ์หมายถึง คุณลักษณะเฉพาะตัวซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ของลักษณะเฉพาะของบุคคลสังคมชุมชนหรือประเทศนั้น ๆ เช่น เชื้อชาติ ภาษาวัฒนธรรมท้องถิ่นและศาสนา อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเองโลกาภิวัตน์ทำให้อัตลักษณ์ของ สังคมไทยเปลี่ยนไป² อัตลักษณ์ไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ หมายถึง สิ่งที่ทำให้

² ทิดกร สอนภาษา, "ภาษาไทย, ชัดใจปุ้: เอกลักษณ์-อัตลักษณ์", *คมชัดลึก City life*, ฉบับที่ 445, (23 มิ.ย. 2551).

สมาชิกในกลุ่มชาติพันธุ์นั้น ๆ รู้สึกร่วมกันว่าเป็นพวกเดียวกัน และรู้สึกแตกต่างจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่น³ ซึ่งอัตลักษณ์ของชุมชนไว้ให้ยังยืนต่อไป สอดคล้องกับวรินดา พันธุ์น้อย⁴ ได้กล่าวถึง อัตลักษณ์ของชุมชนหรือชาติพันธุ์หนึ่ง ๆ เกิดขึ้นจากการอยู่ร่วมกันของมนุษย์เป็นกลุ่มสังคมเกิดมีการปฏิสัมพันธ์ต่อกันมีประสบการณ์ในการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันซึ่งอาจต้องเผชิญกับวิกฤตการณ์ทางสังคมและจิตใจอันเกิดจากการที่สมาชิกในสังคมต้องพยายามปรับตัวและดำรงตนให้สอดคล้องเหมาะสมกับความต้องการและความคาดหวังตลอดจนกระบวนการทางสังคมก่อให้เกิดเป็นกฎเกณฑ์ระเบียบปฏิบัติธรรมเนียมประเพณีผูกพันและพัฒนาจนเกิดเป็นวัฒนธรรมการดำรงชีวิตของสังคมซึ่งช่วยให้การดำรงและการเคลื่อนไปของกระบวนการทางสังคมอยู่ได้อย่างมั่นคง ทั้งนี้ อัตลักษณ์ดังกล่าวนั้นก็สามารถเปลี่ยนแปลงได้ สอดคล้องกับ นิศกร รพีพัฒน์⁵ ได้ทำการศึกษาพบว่า อัตลักษณ์ทางสังคมของคนในพื้นที่ชุมชนนี้ที่ปรากฏขึ้นในรัฐจารีตจากยุคการสร้างเมืองเชียงใหม่มาจนถึงยุคของเจ้าเจ็ดตน เป็นอัตลักษณ์ของกลุ่ม “ชาติพันธุ์” “ชุมชนวัด” และ “ช่างฝีมือ” เนื่องจากการดำรงอยู่ของคนในพื้นที่ชุมชนแห่งนี้เป็นการทำมาหากินในการทำอาชีพ “ช่างฝีมือ” ผลิดังงานหัตถกรรมสู่ “ตลาด” และเป็นที่มาของภาษาเจ้าเมือง อัตลักษณ์ชุมชนชาวพุทธล้านนา ใน 8 จังหวัดภาคเหนือ นั้น มีความโดดเด่นที่แตกต่างกัน จะเห็นได้ว่าวิถีชีวิตที่เป็นชาติพันธุ์ และชนพื้นเมืองเหนือ หรือชาวล้านนา การเปลี่ยนแปลงตามสภาวะการณ์ของสังคมบางครั้งทำให้เกิดแนวทางการปฏิบัติใหม่ ๆ เกิดขึ้น

5.2 หลักพุทธธรรมเพื่อการเสริมสร้างอัตลักษณ์ชุมชนชาวพุทธล้านนา

หลักพุทธธรรมที่ค้นพบ หมู่บ้านชุมชนชาวพุทธนั้น ได้ยึดถือเป็นหลักปฏิบัติได้แก่ หลักศรัทธา 4 หลักเบญจศีล-เบญจธรรม (ศีล 5) มงคลสูตร (มงคลชีวิต) ข้อที่ 8 การเป็นผู้มีศีลปะ ข้อที่ 22 ความเคารพ ข้อที่ 23 ความอ่อนน้อมถ่อมตน และหลักทศ 6 ในสังคัลลสูตร เป็นพื้นฐานของการดำเนินชีวิต ชาวบ้านได้ใช้หลักธรรมที่กล่าวข้างต้นเป็นวิถีชีวิตทั้งในระดับครอบครัว ระดับชุมชน จึงทำให้เกิดความเข้มแข็ง โดยผู้วิจัยได้แบ่งตามกรอบแห่งวัฒนธรรม 4 ด้าน ได้แก่

ด้านคติธรรม พบว่า คนล้านนามีความเชื่อที่ผสมผสานด้วยหลักพุทธศาสนากับความเชื่อทางด้านชาติพันธุ์ ทั้งนี้อภิปรายได้ว่า ชาวพุทธล้านนามีความศรัทธาเชื่อมั่นในคำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่ทรงคุณค่า ซึ่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงสั่งสอนสืบทอดมานับพันปี ทั้งนี้ บรรพบุรุษได้ศึกษาปฏิบัติทดลองและรักษาให้สืบต่อกันมาจนถึงลูกหลานได้เป็นเครื่องมือชุดความรู้เพื่อชีวิต ความเชื่อในบุญ – บาป และกฎแห่งกรรม ที่เป็นหลักการสำคัญในทางพระพุทธศาสนา เพราะฉะนั้น ชาวพุทธล้านนาจึงมี ความเชื่อ ตามหลักศรัทธา ทางพระพุทธศาสนา ยึดหลักปฏิบัติตามเบญจศีล-เบญจธรรม (การรักษาศีล 5 ธรรม 5)

³ ฉลาดชาย รมิตานนท์, *อัตลักษณ์ วัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลง*, (เชียงใหม่: ศูนย์สตรีศึกษา คณะสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2540), หน้า 64.

⁴ วรินดา พันธุ์น้อย, “การดำรงอยู่และการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของประชาชนในสังคมพุทธวัฒนธรรม : การศึกษาชุมชนปุงกะแหว ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, 2552).

⁵ นิศกร รพีพัฒน์, “การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ทางสังคมของคนในชุมชนแออัด: กรณีศึกษาชุมชนหัวฝาย อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 2550).

ในการดำเนินชีวิต สอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยของ อาภากร ปัญโญ⁶ ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การดำรงอัตลักษณ์ชุมชนศีล 5 ด้วยการจัดทำธรรมนูญชีวิตแบบมีส่วนร่วม : กรณีศึกษาชุมชนห้วยต้ม อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน” ผลการวิจัย พบว่า 1. อัตลักษณ์ชุมชนห้วยต้ม เป็นชุมชนชาวเขาเผ่าปกาเกอญอขนาดใหญ่ยึดมั่นในจารีตและนับถือพระพุทธศาสนา โดยมีพระครูพัฒนกิจจานุรักษ์ (ครูบาวงศา) เป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชน ชาวบ้านส่วนใหญ่เข้าวัดทำบุญตักบาตร ถวายสังฆทาน ถวายภัตตาหาร ถวายเทียนพรรษา ถวายผ้าป่าสามัคคีกัน ส่วนพฤติกรรมกรรมการรักษาศีล 5 พบว่า ชาวบ้านมีการห้ามเลี้ยงสัตว์เพื่อบริโภค ห้ามฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ห้ามดื่มสุราของมึนเมา หลักปฏิบัติตามศีล 5 นั้น ถือว่าเป็นหลักบรรทัดฐานที่ชุมชนชาวพุทธได้ประพฤติปฏิบัติตามแนวคำสอนทางพระพุทธศาสนา สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ พูนทรัพย์ เกตุวีระพงศ์ สืบชะตาลำเนา : แนวคิดและการเสริมสร้างความสัมพันธ์ ทางสังคมและจิตวิญญาณของชุมชนในลำเนา ผลการวิจัยพบว่า การสืบชะตาเป็นพิธีกรรมที่มีต้นทุนทางสังคมสูง มีประวัติพื้นฐานมาจากศาสนาและตามปมเหตุแห่งอิทธิพลของพระพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์ที่เชื่อมโยงกันอย่างเหมาะสม มีแนวคิดจากต้นเค้าเดิมตามจารีตลำเนา และข้อมูลประวัติศาสตร์ยุคสมัยพระนางจามเทวีและพระเจ้าสามฝั่งแกนราชวงศ์เม็งราย ผนวกกับความเชื่อในเรื่อง “กรรม”หรือ “กฎแห่งกรรม” “มงคล 38 ประการ” ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตที่สร้างเสริมคุณธรรมและจริยธรรม ส่วนตัวบทสวดในพิธีกรรมที่ศักดิ์สิทธิ์ ได้เสริมสร้างพลังทางใจ แก่ชุมชนเกิดความสามัคคีความเอื้ออาทรการเกื้อกูลพึ่งพาอาศัยกันมีความปรารถนาดีต่อกันก่อให้เกิดบุญกุญญาวัตถุ 10 ประการตามหลักของพระพุทธศาสนา⁷

ด้านหลักเนติธรรม พบว่า ชุมชนชาวพุทธล้านนา ได้ยึดหลักระเบียบ แบบแผน กฎเกณฑ์ กติกา สังคม หรือกฎหมายบ้านเมือง ในการดำเนินวิถีชีวิต และที่เป็นอัตลักษณ์คือการวางกติกากฎชุมชน โดยการเป็น การฝากของบุคคลสำคัญที่ได้รับการยอมรับนับถือจากชุมชนนั้น และทุกคนก็ได้ยึดเอาเป็นแนวทางการปฏิบัติ เป็นเนติแบบแผน ทั้งนี้อภิปรายได้ว่า หลักเนติธรรม เป็นสิ่งสำคัญซึ่งใช้กฎหมายเป็นหลักในการปฏิบัติ และ สร้างกติการ่วมภายในหมู่บ้านมาช่วยในการดูแลความสงบเรียบร้อยภายในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษา ของ อภากร ปัญญา⁸ ที่ชุมชนใช้หลักเนติธรรมโดยตั้งเป็นกติกากฎชุมชน โดยชุมชนได้บูรณาการศีล 5 มาสู่การ กำหนดธรรมบัญญัติชีวิตโดยมีจำนวน 6 ข้อ ดังนี้ 1) ห้ามเลียง ห้ามฆ่าสัตว์ ห้ามนำเนื้อสัตว์มาจำหน่าย จ่ายแจก ในหมู่บ้าน วัดและสถานที่ต่าง ๆ 2) ห้ามจำหน่าย จ่ายแจก เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และของมีนเมา ทุกชนิด 3) ห้ามจัดเลี้ยงเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และของมีนเมาทุกชนิด ในงานเทศกาลและงานบุญต่าง ๆ 4) ต้อง รักษาความสงบ ไม่รบกวนเพื่อนบ้าน ไม่ลักขโมย ไม่ทะเลาะวิวาท 5) ต้องรักและซื่อสัตย์ ต่อคนในครอบครัว 6) ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนห้วยตม ควรเข้าวัด รักษาศีลภาวนา บำเพ็ญสาธารณประโยชน์สม่ำเสมอและไม่เป็น ปฏิปักษ์ต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนา

⁶ อภากร ปัญโญ, “การดำรงอัตลักษณ์ชุมชนศีล 5 ด้วยการจัดทำธรรมเนียมชีวิตแบบมีส่วนร่วม : กรณีศึกษาชุมชนห้วยตม อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน” พุทธศาสนคณฐะปฏิบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2559).

⁷ พูนทรัพย์ เกตุไร่พงศ์, สิบชะตาล้านนา : แนวคิดและการเสริมสร้างความสัมพันธ์ ทางสังคมและจิตวิญญาณของชุมชนในล้านนา, รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ สนับสนุนโดย สำนักบริหารโครงการวิจัยอุดมศึกษาและพัฒนามหาวิทยาลัยแห่งชาติ, สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) 2557.

8 อ่างอิงแล้ว

ด้านวัฒนธรรม พบว่า ชุมชนชาวพุทธล้านนา ดำเนินวิถีชีวิตผ่านวัดอุณหเป็นปัจจัย 4 ในการดำเนินชีวิต โดยได้รับอิทธิพลคำสอนที่เป็นปรัชญาแฝงเร้นไว้ในวัดอุณหต่าง ๆ ที่เป็นคติธรรมอันเกิดจากกวีธรรมสามารถอธิบายได้ว่า วัฒนธรรมอันจะส่งผลให้เกิดประโยชน์และมีคุณค่าแก่ชีวิตอย่างจริงจัง มีความตระหนักรู้ในการเห็นคุณค่าของวัดอุณหต่าง ๆ ว่าเป็นคุณค่าแท้หรือคุณค่าเทียม วัฒนธรรมที่ปรากฏภายใต้ความจำเป็นที่คนในชุมชนต้องใช้ เป็นต้นว่า สิ่งก่อสร้างที่เป็นอัตลักษณ์ในชุมชน การแต่งกายชุดพื้นเมือง การใส่หม้อห้อม การใส่ผ้าถุง ตามอัตลักษณ์ของชาวล้านนา อนึ่ง พระสงฆ์ในฐานะที่เป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณ และเป็นศูนย์กลางของพระพุทธศาสนา เพราะอัตลักษณ์ต่าง ๆ ด้านวัฒนธรรมที่เป็น ศิลปะต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่ล้วนมีคติธรรมคำสอนที่แฝงเร้นในเชิงปรัชญาเพื่อให้ผู้ที่ศึกษาสามารถรู้และเข้าใจในความเป็นเหตุเป็นผลแห่งวัดอุณหนั้น ๆ สอดคล้องกับการศึกษาของ พระครูสมุห์วิโรจน์ คุณวีโร (ตันบริบูรณ์)⁹ ได้ทำการศึกษาเรื่อง การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของพระสงฆ์ ผลการศึกษาเห็นว่า การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นการรักษาวิถีชีวิตของชนชาติไทยที่มีความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย และศีลธรรมอันดีของประชาชน พระพุทธศาสนามีบทบาทสำคัญในส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมที่ทำให้คนไทยมีใจกว้าง ไม่มีนิสัยกีดกันหรือเบียดเบียนชนชาติอื่นหรือศาสนาอื่น มีไมตรีต่อกันจนตลอดจนทำให้คนไทยยอมรับและปรับตัวเข้ากับสิ่งที่มาจากต่างวัฒนธรรมได้ง่าย

ด้านสทธรรม ชาวพุทธล้านนา มีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย มีความเคารพผู้ใหญ่ หรือการให้เกียรติซึ่งกันและกัน ทำให้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันด้วยความรัก แบ่งปัน ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ธรรมชาติของคนล้านนานั้นจะพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน อธิบายได้ว่า สังคมคือการอยู่ร่วม การอยู่ร่วมกันในสังคมค่านิยมที่เป็นอัตลักษณ์ของชาวพุทธล้านนานั้น คือ การเคารพผู้ใหญ่ ตามหลักมงคล 38 ประการ ในข้อ คารว จ นิ วาโต จ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของบุพผา กาหลง¹⁰ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง มงคลสูตรกับการสร้างสิ่งแวดล้อมทางสังคม ซึ่งผลการวิจัยพบว่า หลักธรรมในมงคลสูตรกับการสร้างสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่เป็นพื้นฐานของชีวิต มี 4 ประการ คือ การไม่คบคนพาล การคบบัณฑิต การบูชาบุคคลที่ควรบูชา และการได้อยู่ในที่ที่เหมาะสม สำหรับการนำหลักธรรมในมงคลสูตรมาประยุกต์ใช้ในสาระสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่เป็นพื้นฐานของชีวิตให้เกิดสันติสุขในสังคมปัจจุบัน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสันติจึงใช้หลักทศ 6 ในการปฏิบัติในวิถีการดำเนินชีวิต สอดคล้องกับการศึกษาของพระมหาพิเชษฐ์ จตุตมโล¹¹ การศึกษาเชิงวิเคราะห์การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักคำสอนในมงคลสูตร ผลการศึกษา พบว่า หลักคำสอนในมงคลสูตรสามารถนำไปพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ โดยการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับมัธยมศึกษา กำหนดอายุอยู่ในระหว่าง 26 ถึง 50 ปี เป็นวัยที่จะต้องดำเนินชีวิตไปตาม ลำพัง คือ ออกไปตั้งหลักปักฐานสร้างครอบครัวไม่ต้องพึ่งบิดา-มารดา และครูบาอาจารย์เหมือนเดิม เป็นวัยที่ต้องรับผิดชอบตนเองและทำให้ครอบครัวอยู่ดีมีสุข ในวัยนี้ควรศึกษาและปฏิบัติตามหลักคำสอนในมงคลสูตรข้อที่ 20 ถึงข้อที่ 30 และสอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยของ อำพล

⁹ พระครูสมุห์วิโรจน์ คุณวีโร (ตันบริบูรณ์), การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของพระสงฆ์, วารสารศิลปศาสตร์ราชมงคลสุวรรณภูมิ ปีที่ 2 ฉบับที่ 3 (กันยายน-พฤศจิกายน 2563) หน้า 567

¹⁰ บุพผา กาหลง, มงคลสูตรกับการสร้างสิ่งแวดล้อมทางสังคม, หลักสูตรปรัชญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาไทยศึกษา (บัณฑิตศึกษา : มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี), 2552.

¹¹ พระมหาพิเชษฐ์ จตุตมโล, การศึกษาเชิงวิเคราะห์การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักคำสอนในมงคลสูตร, วารสารพุทธมัตถ์ ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2559) ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม, หน้า 19-24.

บุตตาสาร และวัชระ งามจิตฺตเจริณ¹² ได้ทำการวิจัยเรื่อง การประยุกต์หลักมงคล 38 ประการในการดำเนินชีวิตของชาวพุทธในสังคมไทย ผลการวิจัยพบว่า ชาวพุทธไทยส่วนมากได้นำหลักมงคลโดยเฉพาะข้อ 1-30 มาปฏิบัติในชีวิตประจำวัน โดยบางข้ออาจไม่ได้ปฏิบัติตามคำอธิบายในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ส่วนหลักเกณฑ์ในการประยุกต์ใช้หลักมงคล 38 ของชาวพุทธในสังคมไทยมีหลายอย่าง เช่น การเลือกปฏิบัติตามความสามารถของตน การปรับการปฏิบัติตามหลักมงคลชีวิตให้เข้ากับสภาพการณ์ปัจจุบัน ทั้งนี้ ชุมชนชาวพุทธล้านนา ได้รับค่านิยมที่สืบทอดกันมาแต่บรรพบุรุษในด้านความเคารพต่อผู้ใหญ่ที่ให้การอุปการะ จึงทำให้การปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลมีความแน่นแฟ้น การปฏิบัติตนต่อกันระหว่างบุคคลมีความเป็นอัตลักษณ์ที่ชัดเจน นั่นเพราะได้นำแนวทางแห่งหลักคำสอนเรื่อง ทิศ 6 ที่ปรากฏในสังคาลสูตร มาปฏิบัติให้เหมาะสม ไม่ว่าจะปฏิบัติต่อบิดามารดา ครูบาอาจารย์ พระภิกษุสงฆ์ สามเณรญาติมิตร เพื่อนต่อเพื่อน และระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของพระสุพัฒน์ อนาลโย¹³ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การส่งเสริมบทบาทหน้าที่ของบุคคลในครอบครัวไทยตามหลักทิศ 6 ในพระพุทธศาสนา ผลการศึกษาพบว่า ทิศ 6 เป็นหลักธรรมสำหรับการทำหน้าที่ของตนและผู้อื่นตามแนวพระพุทธศาสนา ในที่นี้หมายถึงเฉพาะหัวข้อธรรม ที่เกี่ยวข้องกับสามเณร ภรรยาต่อสามีและการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้แก้ไขปัญหาภายในครอบครัว หลักธรรมสมชีวิตธรรม 4 ให้นำไปใช้ในการเลือก คู่ครองของตน เพื่อให้ชีวิตคู่ครองความรักได้ที่ยืดยาว และการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้กับความรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ของคู่ครองตนตามหลักทิศ 6 เพื่อให้คู่สามีภรรยาได้มีความรับผิดชอบ มีความซื่อสัตย์ต่อบทบาทหน้าที่ของตนแล้ว ในที่สุดก็สามารถแก้ปัญหาครอบครัวได้คู่สามีภรรยาที่ครองชีวิตอยู่ด้วยกันได้อย่างยืดยาวและมีความสุขในการใช้ชีวิตคู่ตนเอง ในขณะเดียวกันยังมีความสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ ธนพร วงศกรศักดิ์¹⁴ ได้ทำการวิจัยเรื่อง ศึกษาวิเคราะห์ ปุรัตถิมทิสในพุทธปรัชญาเถรวาท ผลการวิจัยพบว่า: ทิศ 6 ในพุทธปรัชญา ประกอบด้วย 1) ปุรัตถิมทิส คือ มารดาบิดา 2) ทักขินทิส คือ ครูอาจารย์ 3) ปัจฉิมทิส คือ บุตรภรรยา 4) อุตตรทิส คือ มิตร 5) เภฏฐิมทิส คือ บ่าว คนรับใช้ คนงาน และ 6) อูปริมทิส คือ พระสงฆ์ ผลการวิเคราะห์ปุรัตถิมทิสในพุทธปรัชญาเถรวาทพบว่า หน้าที่ของบิดามารดา ได้แก่ การอบรมสั่งสอนบุตรธิดา การปฏิบัติตนตามครรลองคลองธรรม การเป็นแบบอย่างที่ดี การปลูกฝังให้บุตรธิดาได้รับรู้ในสิ่งที่ดีและนำไปปฏิบัติ บุตรธิดาจะเป็นคนดีมีคุณธรรมนั้นเกิดจากการอบรมสั่งสอนของบิดามารดา ส่วนบุตรธิดาพึงสำนึกในบุญคุณของท่านที่ทำให้แก่ตนด้วยความบริสุทธิ์ใจ กล่าวคือ ประกาศคุณท่าน ได้แก่ ประกาศความดีของท่านที่มีต่อตนหรือด้วยการปฏิบัติตนเป็นคนดีและตอบแทนคุณท่าน ด้วยค่านิยมที่สืบทอดกันมาส่งผลให้เกิดหลักปฏิบัติที่ดีงาม ชุมชนชาวพุทธล้านนาจึงมีอัตลักษณ์ที่โดดเด่นในด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในระดับครอบครัว ชุมชน ที่มีความเข้มแข็ง

5.3 รูปแบบและแนวทางหลักพุทธธรรมที่เสริมสร้างอัตลักษณ์ชุมชนชาวพุทธล้านนา

¹² อ่ำพล บุตตาสาร และวัชระ งามจิตฺตเจริณ, การประยุกต์หลักมงคล 38 ประการในการดำเนินชีวิตของชาวพุทธในสังคมไทย, วารสารมหาจุฬาริชาการ ปีที่ 5 ฉบับพิเศษ, หน้า 96.

¹³ พระสุพัฒน์ อนาลโย, การส่งเสริมบทบาทหน้าที่ของบุคคลในครอบครัวไทยตามหลักทิศ 6 ในพระพุทธศาสนา, วารสารวิชาการ สถาบันพัฒนาพระวิทยากร ปีที่ 3 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2563 หน้า 40-46.

¹⁴ ธนพร วงศกรศักดิ์, ศึกษาวิเคราะห์ปุรัตถิมทิสในพุทธปรัชญาเถรวาท, ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนาและปรัชญา (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย), 2561.

ข้อค้นพบในการศึกษาวิจัยนี้ สามารถใช้สัญลักษณ์อักษรภาษาอังกฤษแทนความหมายของรูปแบบการบูรณาการพุทธธรรมเพื่อการเสริมสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนชาวพุทธล้านนา ได้เป็น Re-Kment Model มีรายละเอียดดังต่อไปนี้ Norm คือ จารีต Tradition คือ ประเพณี Meaningfulness คือ มีปรีชาธรรม Kammic Confidence คือ ความเชื่อในกฎแห่งกรรม และ Respectation คือ ความเคารพผู้วิจัยจะได้นำเสนอรูปแบบและความหมายให้สอดคล้องกับข้อค้นพบในการศึกษาวิจัย ดังนี้

หลักพุทธธรรมที่ได้นำมาเป็นรูปแบบของการเสริมสร้างอัตลักษณ์ชุมชนชาวพุทธล้านนานั้น ผู้วิจัยได้วางกรอบตามหลักการของวัฒนธรรม 4 ประเภท ได้แก่ หลักคตินิยม เนติธรรม วัตรธรรม และสัทธรรม ทั้งนี้ หลักพุทธธรรมดังกล่าวถูกจัดไว้ให้เป็นหมวดหมู่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนชาวพุทธ โดยผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิเคราะห์แล้วสามารถจัดกลุ่ม ได้ดังนี้ หลักคตินิยม มีศรัทธา 4 หลักเนติธรรม มีหลักศีล 5 หลักวัตรธรรม มงคลสูตร ข้อที่ 8 หลักสัทธรรม มงคลสูตร (มงคลชีวิต) ข้อที่ 22 ข้อที่ 23 และ หลักกิตติ 6 ในสังคาลสูตร เมื่อนำมาสร้างเป็น Model จึงสามารถถอดรหัสออกมาเป็น Re-Kment Model โดยเป็นรูปแบบที่แสดงถึงอัตลักษณ์ชุมชนชาวพุทธล้านนา อันประกอบไปด้วย

Norm คือ จารีต อันหมายถึง “กฎศีลธรรม” หรือ “จารีตประเพณี” เป็นแบบแผนความประพฤติที่คนในชุมชนจะต้องยึดถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เพราะมีพื้นฐานมาจากหลักคำสอนของศาสนาหรือศีลธรรมจรรยา และมีความผิดชอบชั่วดีเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยจารีต ถือว่าเป็นกฎของชุมชนที่มีอำนาจบังคับใช้อย่างเข้มแข็ง ถ้าผู้ใดฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามจะได้รับการลงโทษจากสังคมอย่างรุนแรง เช่น ถูกรังเกียจเหยียดหยาม ถูกต่อต้านจากผู้คนในชุมชนไม่คบค้าสมาคมด้วย

Tradition คือ ประเพณี หมายถึง ระเบียบแบบแผนที่กำหนดพฤติกรรม ที่คนชุมชนได้ยึดถือปฏิบัติสืบกันมา หากคนในชุมชนฝ่าฝืนมักถูกตำหนิจากสังคม ลักษณะประเพณีในชุมชนชาวพุทธล้านนา มีทั้งประเพณีดั้งเดิม การประสมกลมกลืนเป็นอย่างดี และมีการเปลี่ยนแปลงไปตามความนิยมเฉพาะท้องถิ่น แต่โดยมากย่อมมีจุดประสงค์ และวิธีการปฏิบัติเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีเฉพาะส่วนปลีกย่อยที่เสริมเติมแต่งหรือตัดทอนไปในแต่ละชุมชน เช่น ปอยแห่ลูกแก้ว ของชุมชนพื้นเมืองทั่วไป กับประเพณี ปอยสาบลอง ของชาวไทยใหญ่ แตกต่างเฉพาะคำเรียกขาน แต่เป้าหมายเหมือนกันชัดเจนนั้นคือการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา เป็นต้น โดยส่วนใหญ่ประเพณีของชุมชนชาวพุทธล้านนามักมีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อในพระพุทธศาสนาและพราหมณ์มาแต่โบราณ

Meaningfulness คือ มีปรีชาธรรม คนในชุมชนชาวพุทธล้านนานั้น ดำเนินวิถีชีวิตประจำวันอยู่บนพื้นฐานของความเป็นเหตุเป็นผล ไม่ว่าสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นจะเป็นนามธรรมหรือรูปธรรม มักจะมีคำสอน หรือคตินิยมสอดแทรกอยู่ แม้จะเป็นวัตถุสิ่งของต่าง ๆ ที่ใช้ในชีวิตประจำวันก็จะมีปรีชาธรรมนำให้คิดอยู่เสมอ

Kammic Confidence คือ ความเชื่อในกฎแห่งกรรม หรือ กัมมศรัทธา ชาวพุทธล้านนานั้นมีความเชื่อตามหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา คือ เชื่อกรรม เชื่อกฎแห่งกรรม เชื่อว่ากรรมมีอยู่จริง เชื่อว่าเมื่อทำอะไรมีเจตนา คือ จงใจทำทั้งรู้ ย่อมเป็นกรรม คือ เป็นความชั่วความดีมีขึ้นในตน เป็นเหตุปัจจัยก่อให้เกิดผลดีผลร้ายสืบเนื่องต่อไป การกระทำไม่ว่างเปล่าและเชื่อว่าผลที่ต้องการจะสำเร็จได้ด้วยการกระทำ เมื่อความเชื่อในกฎแห่งกรรม พฤติกรรมการใช้ชีวิตประจำวันจึงมุ่งที่จะสร้างแต่กุศลกรรม คือกรรมดี เพราะเมื่อสร้างกรรมดี จะส่งผลดีแก่ผู้ปฏิบัติ

Respectation คือ ความเคารพ อันได้แก่ความตระหนัก ซาบซึ้ง รู้ถึงคุณความดีที่มี อยู่จริงของ บุคคลอื่น ยอมรับนับถือความดีของเขาด้วยใจจริง แล้วแสดงความนับถือต่อผู้นั้นด้วยการแสดงความอ่อนน้อม อ่อนโยน อย่างเหมาะสม ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คุณสมบัติเฉพาะตัวของคนในชุมชนชาวพุทธล้านนานั้น มักจะเป็นคนที่อ่อนน้อม ถ่อมตน ซึ่งตรงกับหลักการปฏิบัติอันเป็นมงคลชีวิต ข้อที่ 22 และ 23 ได้แก่ การไว จ นีวาโต จ ฉะนั้น ความเคารพจึงเป็นฐานของความประพฤตินั่นเอง

องค์ประกอบที่สำคัญที่สุดเป็นรากฐานนั้นคือ Respectation ได้แก่ ความเคารพ เป็นเสมือนฐานที่ สำคัญที่จะนำไปสู่การสร้างพฤติกรรมอื่น ๆ หรืออาจกล่าวได้ว่า Respectation เป็น Mind Set ของคนใน ชุมชนชาวพุทธล้านนา เพราะเมื่อมีความเคารพอยู่ในจิตใจแล้วก็จะทำให้เกิด สิ่งที่ดี ๆ ตามมา อาจกล่าวได้ว่า ความเคารพนั้น ทำให้มนุษย์มีอารยธรรมมาก ชุมชนใดมีความเคารพ อ่อนน้อม ก็จะทำให้เกิดความเจริญ สันติ ต่อชุมชนนั้น ๆ ทั้งนี้ ใน Model ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าเมื่อเกิด Respectation ก็จะทำให้เกิด Norm จารีต Tradition ประเพณี Meaningfulness ปรีชาธรรม Kammic Confidence คือ ความเชื่อในกฎแห่งกรรม จึงเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนชาวพุทธล้านนา

อัตลักษณ์ชุมชนชาวพุทธล้านนา แสดงความโดดเด่นได้ในวิถีวัฒนธรรมซึ่งอยู่ภายใต้กรอบแห่ง วัฒนธรรมจำนวน 4 ด้าน ได้แก่ คติธรรม เนติธรรม วัตถุธรรม สหธรรม ทั้งนี้ ในวัฒนธรรมวิถีของชาวล้านนา นั้นจะแฝงด้วยปรัชญาในการดำรงชีวิต ดังรูป Re-Kment Model

ภาพประกอบที่ 1: Re-Kment Model

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) ชุมชนชาวพุทธควรมีการเสริมสร้างอัตลักษณ์ โดยใช้กิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นกิจกรรมเชื่อมสัมพันธ์กันในชุมชนทุกกลุ่ม เพื่อเสริมสร้างให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง เป็นการสืบสานส่งเสริม และสานต่อ อัตลักษณ์ของตนเองในทุกด้าน จากรุ่นสู่รุ่น เพื่อไม่ให้อัตลักษณ์ชุมชนดังกล่าวสูญหายไป

2) หน่วยงานราชการที่มีหน้าที่โดยตรง เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด สำนักวัฒนธรรม และองค์กรต่าง ๆ ในท้องถิ่นนั้นๆ จะต้องกำหนดเป็นนโยบายกิจการด้านพระพุทธศาสนา ซึ่งต้องอยู่ในแผนการ โครงการ ของการดำเนินงานประจำปีในแต่ละปี

6.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรศึกษาอัตลักษณ์ชุมชนชาวพุทธในทุกภาคของประเทศ เพื่อเป็นนำเสนออัตลักษณ์ที่โดดเด่นของแต่ละภาคจะทำให้ได้ชุมชนชาวพุทธตัวอย่าง อันจะเป็นประโยชน์ต่อการรักษาไว้ซึ่งความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนชาวพุทธ

2) ศึกษาเปรียบเทียบให้เห็นถึงความเหมือนและความแตกต่าง เพื่อที่จะเป็นฐานของการพัฒนาด้านอื่นของสังคม เช่น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

ฉลาดชาย รมิตานนท์. **อัตลักษณ์ วัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลง**. เชียงใหม่: ศูนย์สตรีศึกษา

คณะสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2540.

ทิดกร สอนภาษา. “ภาษาไทย, ชัดใจปุ้: เอกลักษณ์-อัตลักษณ์”. **คมชัดลึก City life**. ฉบับที่ 445.

23 มิ.ย. 2551.

ธนกร วงศกรฉัตร. **“ศึกษาวิเคราะห์ปรัถภูมิทิศในพุทธปรัชญาเถรวาท”**. ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2561.

นิศกรกร รพีพัฒน์. “การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ทางสังคมของคนในชุมชนแออัด : กรณีศึกษาชุมชน

หัวฝาย อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิต

วิทยาลัย: มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 2550.

บุพผา กาหลง, **มงคลสูตรกับการสร้างสิ่งแวดล้อมทางสังคม**, หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาไทยศึกษา. บัณฑิตศึกษา : มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, 2552.

พระครูสมุทรโรรณ คณวโร (ตันบริบูรณ์). การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของพระสงฆ์. **วารสาร**

ศิลปศาสตร์ราชมงคลสุวรรณภูมิ ปีที่ 2 ฉบับที่ 3 (กันยายน-พฤศจิกายน 2563), หน้า 567.

พระมหาพิเชษฐ จิตตมโล. การศึกษาเชิงวิเคราะห์การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักคำสอนในมงคลสูตร.

วารสารพุทธมัตถ์ ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2559) ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัด

อาวุธวิถีสิตาราม, หน้า 19-24.

พระสุพัฒน์ อนาลโย. การส่งเสริมบทบาทหน้าที่ของบุคคลในครอบครัวไทยตามหลักทศ 6 ใน

พระพุทธศาสนา. **วารสารวิชาการ สถาบันพัฒนาพระวิทยากร** ปีที่ 3 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-

ธันวาคม 2563.

- พูนทรัพย์ เกตุวีระพงศ์. สืบชะตาล้านนา : แนวคิดและการเสริมสร้างความสัมพันธ์ ทางสังคมและจิตวิญญาณของชุมชนในล้านนา. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตแพร่ สนับสนุนโดย สำนักบริหารโครงการวิจัยอุดมศึกษาและพัฒนามหาวิทยาลัยแห่งชาติ, สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) 2557.
- วรินรดา พันธุ์น้อย. “การดำรงอยู่และการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของประชาชนในสังคมพหุวัฒนธรรม : การศึกษาชุมชนบุงกะแหว ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, 2552.
- อาภากร ปัญโญ. “การดำรงอัตลักษณ์ชุมชนศีล 5 ด้วยการจัดทำธรรมนูญชีวิตแบบมีส่วนร่วม : กรณีศึกษาชุมชนห้วยต้ม อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน”. **พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2559.
- อำพล บุตดาสาร และวัชร งามจิตรเจริญ. การประยุกต์หลักมงคล 38 ประการในการดำเนินชีวิตของชาวพุทธในสังคมไทย. **วารสารมหาจุฬาวชิการ** ปีที่ 5 ฉบับพิเศษ.

**การดำเนินชีวิตตามหลักอริยวัฑฒิ 5 ในยุคการแพร่ระบาดของ
ของไวรัสโควิด-19 ของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย**

**LIVING LIFE BASED ON ARIYAWATTHI 5 (NOBLE GROWTH)
IN THE ERA OF PANDEMIC COVID-19 OF MAHAMAKUT BUDDHIST
UNIVERSITY, SIRINDHORNRAJAVIDYALAYA CAMPUS STUDENTS**

สุดใจ ภูงงลี*

Sudjai Phookonglee

Received: 2021-10-19

Revised: 2021-12-22

จักรี บางประเสริฐ**

Chakkree Bangprasert

Accepted: 2021-12-31

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการดำเนินชีวิตตามหลักอริยวัฑฒิ 5 ในยุคการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 ของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย และ 2) เปรียบเทียบการดำเนินชีวิตตามหลักอริยวัฑฒิ 5 ในยุคการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 ของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ที่จำแนกตามเพศ อายุ สถานภาพสมรส และรายได้ กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 193 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน t-test และ One-Way ANOVA (F-test)

ผลการวิจัยพบว่า

1. นักศึกษามีการดำเนินชีวิตตามหลักอริยวัฑฒิ 5 ในยุคการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 โดยรวม ทั้ง 5 ด้าน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.13$, S.D. = 0.55) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านสุตะ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.16$, S.D. = 0.60) รองลงมา คือด้านจาคะ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.15$, S.D. = 0.58) ด้านศรัทธา อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.11$, S.D. = 0.61) ด้านศีล อยู่ในระดับมาก

* อาจารย์ประจำ สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย, เบอร์โทร: 093-1389591, E-mail: sudjai.poo@mbu.ac.th งานวิจัยนี้ได้รับเงินอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

** อาจารย์ประจำ สาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย

($\bar{X} = 4.11$, S.D. = 0.61) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านปัญญา อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.10$, S.D. = 0.62) เรียงตามลำดับค่าเฉลี่ย

2. ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า นักศึกษาที่มีอายุและมีสถานภาพสมรสแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการดำเนินชีวิตตามหลักอริยวัฑฒิ 5 ในยุคการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 โดยรวมทั้ง 5 ด้านแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนนักศึกษาที่มีเพศและที่มีรายได้ต่อเดือนแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการดำเนินชีวิตตามหลักอริยวัฑฒิ 5 ในยุคการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 โดยรวมทั้ง 5 ด้าน ไม่แตกต่างกัน

คำสำคัญ: การดำเนินชีวิต, อริยวัฑฒิ 5, โควิด-19

ABSTRACT

The purposes of this research were: 1) To study the Students Lifestyle Based on Ariyawatthi 5(Noble Growth) in the Era of Pandemic COVID-19 of Mahamakut Buddhist University, Sirindhorn Raja Vidyalyaya Campus and 2) To compare the Students Lifestyle Based on Ariyawatthi 5(Noble Growth) in the Era of Pandemic COVID-19 of Mahamakut Buddhist University, Sirindhorn Raja Vidyalyaya Campus classified by different gender, age, marital status and salary. The samples were 193 students. The research tool used in this study was in questionnaire style. The statistics used to computerize the data were frequency, percentage, mean, standard deviation, t-test and One-Way ANOVA (F-test).

The results showed that

1. In overall of the 5 aspects, the score of Students Lifestyle Based on Ariyawatthi 5(Noble Growth) in the Era of Pandemic COVID-19 of Mahamakut Buddhist University, Sirindhorn Raja Vidyalyaya Campus was found at good level ($\bar{X} = 4.13$, S.D. = 0.55); And when considering each aspect, it was found that the aspect with the highest mean was Suta at a high level ($\bar{X} = 4.16$, SD = 0.60), followed by a Jaga aspect at a high level

($\bar{X} = 4.15$, SD = 0.58). Faith aspect was at a high level ($\bar{X} = 4.11$, SD = 0.61), morality was at a high level ($\bar{X} = 4.11$, SD = 0.61) and the aspect with the least mean was intelligence at a high level ($\bar{X} = 4.10$, SD = 0.62.) sorted in order of average values.

2. The hypothesis testing results revealed that the students with different age and marital status overall, the five aspects of opinions towards living according to the noble five principles during the Covid-19 epidemic were significantly different at the 0.05 level. different per month There were no differences in opinions on living according to the 5 Noble Truths in the era of the Covid-19 virus epidemic. Overall, the 5 aspects were not different.

Keywords: Living life, Ariyawatthi 5 (Noble Growth), COVID-19

1. บทนำ

ไวรัสโคโรนา 2019 มีชื่อทางการว่า Corona Virus 2019 (COVID-19) เป็นโรคติดต่อทางเดินหายใจส่งผลให้เกิดโรคปอดอักเสบ เป็นที่รู้จักในปัจจุบันว่า โควิด-19 มีการระบาดครั้งแรกที่ตลาด South China Seafood เมืองอู่ฮั่น มณฑล หูเป่ย์ ประเทศจีน ในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2562 (ค.ศ. 2019) จากนั้นได้ระบาดไปยังที่อื่น ๆ อย่างรวดเร็ว เนื่องจากไม่แสดงอาการให้เห็นในทันที อาการไข้อาจไม่ได้เริ่มในวันแรกของการป่วย โดยมีระยะฟักตัว 14 วัน จึงมีมาตรการให้มีการกักตัว (Quarantine) อย่างน้อย 14 วัน เพื่อสังเกตอาการ กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข¹ ได้รายงานสถานการณ์การติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ทั่วโลก ณ วันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2564 ว่า จำนวนผู้ติดเชื้อสะสมที่ยืนยันแล้วทั่วโลก (Confirmed case) รวมทั้งสิ้น จำนวน 236,593,656 คน (สองร้อยสามสิบล้านห้าแสนเก้าหมื่นสามพันหกกร้อยห้าสิบหกคน) ผู้ติดเชื้อรายใหม่ จำนวน +22,150 คน (สองหมื่นสองพันหนึ่งร้อยห้าสิบคน) ผู้ป่วยเข้าเกณฑ์เฝ้าระวัง (Active Case) จำนวน 20,549 คน (สองหมื่นห้าร้อยสี่สิบเก้าคน) เสียชีวิตสะสม (Deaths) จำนวน 4,831,604 ราย (สี่ล้านแปดแสนสามหมื่นหนึ่งพันหกกร้อยสี่ราย) เสียชีวิตเพิ่ม จำนวน +933 ราย (เก้าร้อยสามสิบสามราย) รักษาหายสะสม 212,000,994 (สองร้อยสิบสองล้านเก้ากร้อยเก้าสิบสี่คน) ประเทศที่ติดเชื้อเรียงจากมากไปหาน้อยที่สุด 3 อันดับแรก คือ ประเทศสหรัฐอเมริกา มีผู้ติดเชื้อสะสมที่ยืนยันแล้วรวมทั้งสิ้น (Confirmed case) จำนวน 44,781,200 คน ผู้ป่วยเข้าเกณฑ์เฝ้าระวัง (Active Case) จำนวน +0 คน ผู้ติดเชื้อรายใหม่ จำนวน +0 คน เสียชีวิตสะสม (Deaths) จำนวน 724,728 ราย เสียชีวิตเพิ่ม จำนวน +0 ราย รักษาหายสะสม 34,282,121 รองลงมาคือประเทศอินเดีย มีผู้ติดเชื้อสะสมที่ยืนยันแล้ว (Confirmed case) รวมทั้งสิ้น จำนวน 33,870,200 คน ผู้ติดเชื้อรายใหม่ จำนวน +0 คน ผู้ป่วยเข้าเกณฑ์เฝ้าระวัง (Active Case) จำนวน +0 คน เสียชีวิตสะสม (Deaths) จำนวน 449,568 ราย เสียชีวิตเพิ่ม จำนวน +0 ราย รักษาหายสะสม จำนวน 33,168,055 คน และประเทศบราซิล มีผู้ติดเชื้อสะสมที่ยืนยันแล้ว (Confirmed case) รวมทั้งสิ้น จำนวน 21,499,074 คน ผู้ป่วยเข้าเกณฑ์เฝ้าระวัง (Active Case) จำนวน +0 คน ผู้ติดเชื้อรายใหม่ จำนวน +0 คน เสียชีวิตสะสม (Deaths) 598,871 ราย เสียชีวิตเพิ่ม จำนวน +0 ราย รักษาหายสะสม จำนวน 20,488,785 ส่วนจำนวนผู้ติดเชื้อรายใหม่ทั่วโลก จำนวน +22,150 คน (สองหมื่นสองพันหนึ่งร้อยห้าสิบคน) นั้น สามารถเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ (1) ประเทศไทย จำนวน +9,866 คน (2) ประเทศเม็กซิโก จำนวน +7,682 คน (3) เกาหลีใต้ จำนวน +2,027 คน (4) ออสเตรเลีย จำนวน +2,026 คน (5) โบลิเวีย จำนวน +431 คน (6) ประเทศเกรนาดา จำนวน +50 คน (7) นิวซีแลนด์ จำนวน +42 คน และ (8) จีน จำนวน +26 คน ส่วนรายละเอียดของผู้ติดเชื้อสะสมที่ยืนยันแล้วในประเทศไทย (Confirmed case) รวมทั้งสิ้น จำนวน 1,667,097 คน ผู้ติดเชื้อรายใหม่ +9,866 คน ผู้ป่วยเข้าเกณฑ์เฝ้าระวัง (Active Case) จำนวน 10,115 คน เสียชีวิต 17,305 ราย เสียชีวิตเพิ่ม จำนวน +102 รักษาหาย 1,541,770 คน จากสถิติแสดงให้เห็น

¹ กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข. โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: shorturl.asia/MSZeK [6 ตุลาคม 2564].

เห็นว่า มีการแพร่ระบาดที่รวดเร็ว และรุนแรงมาก อนึ่ง สถานการณ์การแพร่ระบาดในประเทศไทยยังน่าเป็นห่วง ในขณะที่ประเทศส่วนใหญ่ทั่วโลกสามารถเริ่มรับมือกับการแพร่ระบาดของไวรัสได้แล้ว

สถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 (COVID-19) ดังกล่าว ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิต ความมั่นคงและคุณภาพชีวิตของคนทั่วโลก รวมทั้งของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัยวิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย โดยส่งผลกระทบต่อการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจอย่างรุนแรงทั้งระดับโครงสร้างของสังคมและระดับปัจเจก ทำให้ไม่สามารถดำเนินชีวิตได้ตามปกติ มีความเสี่ยงสูงในการติดเชื้อเจ็บป่วย หรืออาจรุนแรงถึงขั้นเสียชีวิต เกิดความทุกข์ยากลำบากในการดำเนินชีวิต การทำงาน การศึกษา และการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ บางรายถูกเลิกจ้างในช่วงสถานการณ์แพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 อันเนื่องมาจากบริษัทประสบปัญหาภาวะขาดทุน ไม่สามารถดำเนินกิจการต่อไปได้ ทำให้สูญเสียรายได้ในการเลี้ยงชีพ ไม่มีเงินไว้ใช้จ่ายในการดำเนินชีวิต ชားหนี้รวมทั้งค่าใช้จ่ายในการศึกษา จึงส่งผลต่อสุขภาพจิตอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ในการฝ่าวิกฤตครั้งนี้ ทุกประเทศต้องใช้งบประมาณมหาศาลเพื่อเร่งแก้ปัญหาเศรษฐกิจหลังเผชิญวิกฤตโควิด-19 เกิดหนี้สาธารณะที่ก่อให้เกิดปัญหา ต่าง ๆ ตามมา กล่าวคือ ภาระหนี้ ความไม่คล่องตัวในการใช้ทรัพยากรในอนาคต พฤติกรรมของมนุษย์ที่เปลี่ยนแปลง ธุรกรรมการใช้จ่ายที่เปลี่ยนแปลง อันส่งผลกระทบโดยตรงต่อโครงสร้างเศรษฐกิจและธุรกิจ ตลอดจนวิถีชีวิตใหม่ หรือบรรทัดฐานใหม่ (New Normal) ซึ่งปัญหาที่ทั่วโลกจะเผชิญ 5 เรื่องสำคัญ ได้แก่ การว่างงาน สงครามการค้า วิกฤตราคาน้ำมัน ตลาดทุน และความขัดแย้งระหว่างมหาอำนาจ และยังมีปัญหาสุขภาพด้านอื่น ๆ ที่จะตามมา เช่น สุขภาพจิต และโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง การฝ่าวิกฤตจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงค่านิยม 5 เอส (5S) ให้เกิดผลระยะยาว ฟังลึกในสังคมไทย ได้แก่ 1. Safety ความปลอดภัยด้านสุขภาพต้องมาก่อนความสนุกสนาน 2. Small งานสังคมเล็กแต่ซึ้ง 3. Save resources ลดการใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นออกไป ใช้พลังงานให้น้อยลง ลดเวลาที่เปลืองประโยชน์ ลดการพบแพทย์ 4. Social justice คำนึงถึงส่วนรวมและลดความเหลื่อมล้ำ และ 5. Spiritual dimension คุณค่าด้านจิตวิญญาณ และการสร้างสันดานใหม่ (New Normal) จะต้องดำเนินการ 3 เรื่อง คือ 1. สร้าง New Normal เกี่ยวกับระบบสุขภาพ ระบบป้องกันตนเองให้ได้จะพลิกวิกฤตเป็นโอกาสได้ ไม่รอความช่วยเหลือจากใครแม้กระทั่งจากรัฐบาล ต้องกำหนดชีวิตตัวเองได้ 2. ต้องพึ่งตัวเอง โดยการ “พึ่งตนเพื่อชาติ” เช่น หน้ากากอนามัยแพง ไม่มีจำหน่าย ไม่เพียงพอ สามารถเย็บหน้ากากผ้าใช้เองได้ หรือร่วมมือกับผู้ที่มีความสามารถในการเย็บผ้ามาเย็บหน้ากากผ้าขายได้ เป็นต้น และสร้างภูมิคุ้มกันในตน เช่น สร้างสภาพแวดล้อมให้อากาศบริสุทธิ์ และ 3. เน้นสังคมแบ่งปัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน² และที่ขาดไม่ได้ในการฝ่าวิกฤตในครั้งนี้ จำเป็นต้องน้อมนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตและปรับตัวเข้ากับชีวิตวิถีใหม่หรือบรรทัดฐานใหม่ให้ได้ จากการศึกษาพบว่า หลักจริยวัฑฒ 5 เป็นหลักธรรมในการดำเนินชีวิตให้มีความสุข สามารถนำความเจริญของงามมาสู่ผู้น้อมนำไปประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตได้ โดยต้องประเมินตนเองด้านธรรมจริยาของตนว่ามีในตนหรือไม่อย่างไร กล่าวคือ (1) ศรัทธา มีความเชื่อที่ไม่งมงาย มีเหตุผล ประกอบด้วยปัญญา ซึ่งไม่เบียดเบียนชีวิต และสังคม ถือว่าเป็นรากส่งผลให้เกิดศีลตามมา (2) ศีล มีความประพฤติและวิถีชีวิตไม่เบียดเบียน แต่เกื้อกูล มีวินัย เอื้อต่อวัฒนธรรม มีรากมาจากความศรัทธา (3) สุตะ รับรู้ข้อมูล ข่าวสาร รู้ทันต่อเหตุการณ์ สถานการณ์ และมีความรู้เหมาะสมต่อการดำเนินชีวิต กิจกรรม

² พวงชมพู ประเสริฐ, ฝ่าวิกฤตโควิด-19, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: shorturl.asia/PkREq. [25 กรกฎาคม 2563]

ของตน เข้าใจถูก เข้าใจชัด และเข้าใจต้องแท้ ส่งผลให้เกิดจากตามมา (4) จาคะ มีจิตใจกว้างขวาง ไม่คับแคบเห็นแก่ตัว รู้จักสละ บาเพ็ญประโยชน์ อันส่งผลมาจาก สุตะ (5) ปัญญา รู้คิด เข้าใจ ทำการต่าง ๆ ด้วยปัญญา รู้จักแยกแยะ ดี ชั่ว คุณ โทษ ประโยชน์ ไม่ใช่ประโยชน์ มองสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง หยั่งถึงเหตุปัจจัย และความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งทั้งหลาย³

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการทำวิจัยเรื่องการทำนิตตามหลักอริยวัฑฒิ 5 ในยุคการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 ของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย เพื่อให้ได้ทราบว่าการดำเนินชีวิตตามหลักอริยวัฑฒิ 5 ในยุคการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 เป็นอย่างไร และทำการเปรียบเทียบนักศึกษาที่มีเพศ อายุ สถานภาพสมรส และรายได้แตกต่างกัน ว่ามีการดำเนินชีวิตตามหลักอริยวัฑฒิ 5 แตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตในการฝ่าวิกฤตการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 หรือวิกฤตอื่น ๆ ในชีวิต ตลอดจนการปรับตัวกับชีวิตวิถีใหม่หรือบรรทัดฐานใหม่ ที่ส่งผลดีต่อคุณภาพชีวิตของนักศึกษา ของคนไทย และของคนทั่วโลกต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาการดำเนินชีวิตตามหลักอริยวัฑฒิ 5 ในยุคการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 ของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย

2.2 เพื่อเปรียบเทียบการดำเนินชีวิตตามหลักอริยวัฑฒิ 5 ในยุคการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 ของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ที่จำแนกตามเพศ อายุ สถานภาพสมรส และรายได้

3. วิธีการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้ มีขั้นตอนการดำเนินการดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรเป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 1-4 คณะศาสนาและปรัชญา สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา/พุทธศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชาการปกครอง และคณะศึกษาศาสตร์ สาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ ที่ลงทะเบียนเรียนในภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2563 จำนวน 388 รูป/คน ทำการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) โดยการเปิดตารางของ R.V. Krejcie and D.W. Morgan กำหนดค่าความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ที่ 0.05 ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 193 รูป/คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถาม จำนวน 1 ฉบับ แบ่งเป็น 2 ตอน ได้แก่ 1) แบบสอบถามเกี่ยวกับคุณลักษณะของนักศึกษา จำนวน 4 ข้อ ลักษณะของแบบสอบถามตอนที่ 1 เป็นแบบสำรวจรายการ (Checklist) และ 2) แบบสอบถามเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามหลักอริยวัฑฒิ 5 จำนวน 25 ข้อ ลักษณะแบบสอบถามตอนที่ 2 เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ แบ่งระดับตามแนวคิดของลิเคิร์ต (Likert) ได้แก่ 5 = มากที่สุด, 4 = มาก, 3 = ปานกลาง, 2 = น้อย, 1 = น้อยที่สุด

³ พระธรรมปิฎก (ปยุตโต.อ.ป), **สู่การศึกษาแนวพุทธ**, (วัดญาณเวศกวัน: นครปฐม, 2546), หน้า 165-169

การสร้างและตรวจสอบเครื่องมือวิจัย คือ ศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามหลักอริยวัฑฒ 5 ในยุคการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 ของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ศึกษาวัตถุประสงค์ และกรอบแนวคิดในการวิจัย กำหนดนิยามศัพท์เฉพาะ เพื่อสร้างแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ แล้วสร้างแบบสอบถามให้สอดคล้องกับกรอบแนวความคิดวัตถุประสงค์ และปัญหาวิจัย นำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จเรียบร้อยแล้วไปให้ที่ปรึกษาการวิจัยเพื่อขอคำแนะนำ ตรวจสอบความถูกต้อง ปรับปรุงแก้ไขให้ตรงกับขอบข่ายและเนื้อหาที่กำหนด จากนั้นนำไปเสนอผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา จำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงและความถูกต้องของเนื้อหา (Content Validity) และวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้องของเนื้อหาด้วยค่า IOC (Index of Item Objective Congruence) ตามเกณฑ์ที่กำหนด ผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า ในภาพรวมของแบบสอบถามมีค่า IOC = 1.00 แสดงว่าแบบสอบถามมีความเหมาะสมดี สามารถนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการวิจัยได้ จากนั้น นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try Out) กับนักศึกษาระดับปริญญาตรี คณะศาสนาและปรัชญา สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา/พุทธศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชาการปกครอง คณะศึกษาศาสตร์ สาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ ที่ศึกษาในมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ศาลายา ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 รูป/คน เพื่อหาความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม แล้วนำไปหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์อัลฟา (Coefficient Alpha) ของครอนบาค (Cronbach) ได้ค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือเท่ากับ 0.961 แล้วจึงนำแบบสอบถามที่ไปสอบถามกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ มีลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส และรายได้ โดยการแจกแจงความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage)
2. การวิเคราะห์ด้านการดำเนินชีวิตตามหลักอริยวัฑฒ 5 ของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย โดยใช้สถิติค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)
3. ทดสอบสมมติฐานการวิจัย โดยวิเคราะห์การเปรียบเทียบความแตกต่างปัจจัยส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตาม เพศ อายุ สถานภาพสมรส และรายได้ โดยการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ด้วยสถิติ Independent Samples Test และทดสอบความแปรปรวนทางเดียว (One-Way ANOVA) ถ้าพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จะทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ด้วยวิธีการของเชฟเฟ (Scheffe) ในกรณีที่ข้อมูลกระจายเท่ากัน แต่ในกรณีที่ข้อมูลกระจายไม่เท่ากัน จะใช้วิธีการของ Dunnett T3

งานวิจัยนี้ได้ผ่านการพิจารณาการทํารายงาน โดยเคารพสิทธิและศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์ ไม่มีการล่วงละเมิดสิทธิ และไม่ก่อให้เกิดภัยอันตรายแก่ตัวอย่างการวิจัย กลุ่มตัวอย่าง และผู้เข้าร่วมในโครงการวิจัย จากคณะกรรมการจริยธรรมการทํารายงานในของสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มีมติเห็นชอบ อนุมัติรับรองโครงการวิจัย หนังสือเลขที่ จว. 023/2564 ตั้งแต่วันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2564 ถึง 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2565

4. ผลการวิจัย

4.1 ผลการศึกษาเรื่องการดำเนินชีวิตตามหลักอริยวัฑฒิ ในยุคการแพร่ระบาดของไวรัส 5 19-โควิดของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย พบว่า นักศึกษามีการดำเนินชีวิตตามหลักอริยวัฑฒิ 5 ในยุคการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 โดยรวมทั้ง 5 ด้าน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.13$, S.D. =.550) ปรากฏดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการศึกษาเรื่องการดำเนินชีวิตตามหลักอริยวัฑฒิ 19-ในยุคการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด 5 ของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย

ข้อความ	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านศรัทธา	4.11	.612	มาก
2. ด้านศีล	4.11	.612	มาก
3. ด้านสุตะ	4.16	.601	มาก
4. ด้านจาคะ	4.15	.581	มาก
5. ด้านปัญญา	4.10	.621	มาก
รวม	4.13	.550	มาก

จากตารางพบว่า ความคิดเห็นต่อการดำเนินชีวิตตามหลักอริยวัฑฒิ 5 ในยุคการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 ของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย โดยรวมทั้ง 5 ด้าน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.13$, S.D. =.550) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ด้านสุตะ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.16$, S.D. =.601) รองลงมาคือด้านจาคะ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.15$, S.D. =.581) ด้านศรัทธา อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.11$, S.D. =.612) ด้านศีล อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.11$, S.D. =.612) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือด้านปัญญา อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.10$, S.D. =.621) ตามลำดับ

4.2 ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย โดยวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็นที่มีต่อการดำเนินชีวิตตามหลักอริยวัฑฒิ 5 ในยุคการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 ของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย จากสมมติฐานการวิจัยที่ว่า “นักศึกษาที่มีเพศ อายุ สถานภาพสมรส และรายได้ต่อเดือน แตกต่างกัน มีการดำเนินชีวิตตามหลักอริยวัฑฒิ 5 ในยุคการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 แตกต่างกัน” ผลการศึกษาพบว่า

นักศึกษาที่มีเพศแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการดำเนินชีวิตตามหลักอริยวัฑฒิ 5 ในยุคการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 โดยรวมทั้ง 5 ด้าน ไม่แตกต่างกัน เมื่อแยกทดสอบในแต่ละด้าน พบว่า ไม่แตกต่างกันทั้ง 5 ด้าน

นักศึกษาที่มีอายุแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการดำเนินชีวิตตามหลักอริยวัฑฒิ 5 ในยุคการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 โดยรวมทั้ง 5 ด้าน แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เมื่อแยก

ทดสอบในแต่ละด้าน พบว่า แตกต่างกัน 3 ด้าน คือ 1) ด้านศรัทธา 2) ด้านศีล และ 3) ด้านจาคะ ส่วนที่ไม่แตกต่างกัน มี 2 ด้าน คือ 1) ด้านสุตะ และ 2) ด้านปัญญา

นักศึกษาที่มีสถานภาพสมรสแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการดำเนินชีวิตตามหลักอริยวัฑฒิ 5 ในยุคการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 โดยรวมทั้ง 5 ด้าน แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เมื่อแยกทดสอบในแต่ละด้าน พบว่า แตกต่างกันทั้ง 5 ด้าน

นักศึกษาที่มีรายได้ต่อเดือนแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการดำเนินชีวิตตามหลักอริยวัฑฒิ 5 ในยุคการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 โดยรวมทั้ง 5 ด้าน ไม่แตกต่างกัน เมื่อแยกทดสอบในแต่ละด้าน พบว่า แตกต่างกัน 2 ด้าน คือ 1) ด้านศรัทธา และ 2) ด้านศีล ส่วนที่ไม่แตกต่างกัน มี 2 ด้าน คือ 3) ด้านสุตะ 4) ด้านจาคะ และ 5) ด้าน

5. อภิปรายผล

5.1 การดำเนินชีวิตตามหลักอริยวัฑฒิ 5 ในยุคการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 ของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหา มกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย พบว่า โดยรวมทั้ง 5 ด้านอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.13$, S.D. = .550) ทั้งนี้อธิบายได้ว่า นักศึกษามหาวิทยาลัยมหา มกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย มีการดำเนินชีวิตตามหลักอริยวัฑฒิ 5 ในยุคการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 เป็นหลักในการดำเนินชีวิต กล่าวคือ มีความเชื่อมั่นในมาตรการต่าง ๆ ของรัฐ (ศรัทธา) และปฏิบัติตามคำแนะนำและมาตรการของรัฐ (ศีล) ศึกษาข้อมูล ข่าวสารจากหน่วยงานที่น่าเชื่อถือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลและข่าวสารจากหน่วยงานของรัฐ (สุตะ) รู้จักเสียสละความสะดวกสบายส่วนตัว เช่น ยอมกักตัว 14 วัน เพื่อควบคุมการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 เมื่อได้รับการร้องขอความร่วมมือ เป็นต้น สามารถลดความเครียดด้วยตนเองได้ ยอมเสียสละทรัพย์ส่วนตัวเมื่อมีการขอรับบริจาคเพื่อดำเนินการในการป้องกันการแพร่ระบาดของไวรัส โควิด-19 (จาคะ) สามารถทำใจได้ ไม่ทุกข์ใจ ไม่เครียดกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 สามารถปล่อยวางได้ โดยเข้าใจว่า ชีวิตต้องมีทั้งสุขและทุกข์ มีเกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นธรรมดาของโลก (ปัญญา) เพราะตระหนักรู้ถึงคุณค่าของหลักอริยวัฑฒิ 5 ว่า เป็นหลักธรรมที่นำความเจริญงอกงามและเป็นกำไรชีวิตมาให้แก่ผู้น้อมนำไปประพฤติปฏิบัติ สอดคล้องกับที่พระพุทธองค์ทรงตรัสว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้เจริญด้วยธรรมเป็นเหตุเจริญ 5 ประการ ชื่อว่าย่อมเจริญด้วยธรรมเป็นเหตุเจริญอย่างประเสริฐ ชื่อว่าเป็นผู้ยึดถือสัจจะ และยึดถือสิ่งประเสริฐแห่งกาย ธรรมเป็นเหตุเจริญ 5 ประการเป็นไฉน คือ ย่อมเจริญด้วยศรัทธา ย่อมเจริญด้วยศีล ย่อมเจริญด้วยสุตะ ย่อมเจริญด้วยจาคะ ย่อมเจริญด้วยปัญญา ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้เจริญด้วยธรรมเป็นเหตุเจริญ 5 ประการนี้แล ชื่อว่าย่อมเจริญด้วยธรรมเป็นเหตุเจริญอย่างประเสริฐ ชื่อว่าเป็นผู้ยึดถือสัจจะ และยึดถือสิ่งประเสริฐแห่งกาย ฯ”⁴ และสอดคล้องกับพระอาจารย์สมภพ โชติปัญโญ ที่กล่าวว่า อริยวัฑฒิธรรม เป็นหลักปฏิบัตินำไปสู่ความเจริญ ความงอกงาม หลักปฏิบัตินำไปสู่ความเป็นอริยชน หรือความเป็นคนดี ธรรมที่ทำให้ผู้ปฏิบัติได้กำไรในชีวิต ผู้มีอริยวัฑฒิธรรมจะได้กำไรในชีวิตดังนี้ (1) คือมีศรัทธา มีความเชื่อ มีความมั่นใจ ในพระรัตนตรัย ในบาป-บุญ คุณ-โทษ เห็นคุณค่าของศีลของธรรม เชื่อมั่นในกรรมและผลของกรรม เชื่อมั่นในคุณงามความดี เชื่อมั่นในหลักธรรมคำสอนของ

⁴ อ.ปญจก. (ไทย) 22/63-64/91-92.

พระพุทธเจ้า จึงมีความมั่นคงในความงามความดี ยึดมั่นต่อการทำความดี เชื่อว่าหากตายไป ไม่ตกนรก ไม่เกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน ไม่เป็นเปรต อสุรกายแน่นอน (2) คือมีศีล มีความเชื่อมั่นในศีลของตน ศีลเป็นเครื่องคุ้มครองอันตราย เป็นเกราะป้องกัน ป้องกันจากการทำความชั่ว ไปที่ไหนจะมีความสุขใจว่า เป็นเป็นผู้มีศีล ไม่เป็นตัวกาลกิณี ไม่ก่อความเดือดร้อนให้ใคร สะอาดกาย สะอาดวาจา จะอยู่กับใครก็อยู่ได้ ไม่กลัวตาย เพราะเมื่อตายไป จะไม่มียมบาลตนใดสามารถจุดไปลงนรกได้แน่นอน (3) คือมีสุตะ มีการศึกษา ค้นคว้า สดับรับฟังมาาก อ่านมาาก เห็นมาาก เป็นฝ่ายวิชาความรู้ ส่งผลให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ กล่าวคือ เข้าใจถูก เข้าใจชัด และเข้าใจถ่องแท้ เป็นบรรทัดฐานนำไปสู่ปฏิบัติสู่การปฏิบัติคุ้มครองจิตใจตนเองได้ นำมาเจียรไนจิตใจของตนให้สูงขึ้นได้ศีล ด้วยธรรม ส่งผลให้สามารถแยกแยะ วิเคราะห์ สังเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ ได้ด้วยปัญญาได้ (4) คือมีจาคะ ได้ปลดปล่อยจากพันธนาการแห่งอารมณ์ชั่วร้ายทางใจ เช่น ความโลภ โกรธ หลง เสียสละความเห็นแก่ตัว ปลดปล่อยความทุกข์ ไม่เก็บ ไม่ขังความอึดอัด กระวนกระวายใจ ความคับแค้นใจ สามารถสลัดปล่อยออกจากจิตใจได้ มีความเยือกเย็น มีรูระบายอารมณ์ สามารถปล่อยวางได้ ทำให้มีความสุขในชีวิต และ (5) คือมีปัญหา เห็นความไม่เที่ยงแท้ ความเกิดดับ เห็นโทษของความยึดมั่นถือมั่น ปัญญาเป็นตัวจัดการ ควบคุมศรัทธา ศีล สุตะ และจาคะให้เกิดความพอดี ไม่ศรัทธาจนตาบอด ไม่ใช่ศีลจนมกมาย ไม่ใช่สุตะจนเมามาย ไม่ใช่จาคะจนหมดเนื้อ หมดตัว จนเกิดความเดือดร้อน ดังนั้น อริยวัชฌิธรรม จะส่งผลให้เกิดความกตัญญูทศเวท คิดถึงคุณงามความดีของพ่อ แม่ ของผู้มีพระคุณ ของพระรัตนตรัย เห็นคุณของศาสนา เห็นคุณของพระพุทธเจ้าที่ทรงเผยแผ่พระธรรมคำสอน เห็นคุณของพระธรรมคำสอน ความงามความดี เห็นคุณของพระสงฆ์ที่ท่านสืบทอดพระศาสนา ด้วยเหตุนี้จึงนับว่า ผู้มีอริยวัชฌิธรรมเป็นผู้มีกำไรในชีวิต ยิ่งกว่าความเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ซึ่งนับว่าเป็นยอดของการเกิดมาเป็นมนุษย์ ยิ่งกว่าการมีฤทธิ์ ยิ่งกว่าการได้ขึ้นสวรรค์ ยิ่งกว่าการเกิดเป็นพรหม ความเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ความเป็นผู้มีฤทธิ์ ความเป็นเทวดา ความเป็นพรหม ไม่ได้เสีย ไม่ได้ประเสริฐเท่ามนุษย์ผู้มีอริยวัชฌิธรรมนี้ เนื่องจากเจ้าจักรพรรดิ ผู้มีฤทธิ์ เทวดา พรหม ยังตกนรกได้ ยังมีโอกาสตกไปอยู่ในอำนาจของกิเลสเครื่องเศร้าหมอง ความชั่วทั้งหลายได้ ส่วนผู้มีอริยวัชฌิธรรมนั้น มีศรัทธาเป็นรากจะไม่ทำชั่ว รักษาศีล ยังมีสุตะ ได้รับฟังมาากในเรื่องการทำคุณงามความดี เปรียบเสมือนต้นไม้ได้รับปุ๋ย ยิ่งเจริญงอกงามยิ่งขึ้น ส่งผลให้เกิดจาคะ คือเสียสละอารมณ์ที่ไม่ดี ความโลภ ความตระหนี่ ความเห็นแก่ตัว ความโกรธ ความคับแค้นใจ และความหลง ความไม่เข้าใจ ไม่แน่ใจในการทำมาดี เมื่อเสียสละอารมณ์ที่ไม่ดีเหล่านั้นได้ จะส่งผลให้เกิดความอิมใจ สบายอก สบายใจ มีความสุขใจกล่าวคือรู้ว่าทุกข์เพราะความยึดมั่น ถือมั่น เมื่อปล่อยวางหรือจาคะ จะทำให้ผ่อนคลาย มีความสุข เปรียบเหมือนการวางของหนักลง นั่นเอง อีกทั้งมีปัญหา คอยควบคุม ศรัทธา ศีล สุตะ และจาคะ ให้อยู่ในระดับที่พอดี สายกลาง สามารถทำความดีได้โดยไม่ต้องอ้างความทุกข์ยาก ความจน ความรวย มีเวลา ไม่มีเวลา ไม่อ้างร้อนหนาว ไม่ผลัดวัน ประกันพรง เพราะเชื่อว่าบาปมี บุญมี สวรรค์มี นรกมี ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ทำสิ่งใดต้องได้รับสิ่งนั้น คนอื่นไม่สามารถมารับผลของกรรมที่ทำได้ ไม่เอาความยาก ความจน มาเป็นเงื่อนไขในการทำมาดี และไม่เหน็ดเหนื่อยในการทำมาดี เพราะจาคะและปัญญาคอยหนุนเนื่องซึ่งกันและกัน⁵ และสอดคล้องกับ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ที่กล่าวว่า หลักอริยวัช 5 ประกอบด้วย (1) ศรัทธา

⁵ พระอาจารย์สมภพ โชติปัญโญ. อริยวัช 5. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://youtu.be/qFGna2iGk9Y>

มีความเชื่อที่ไม่มั่งงาย มีเหตุผล ประกอบด้วยปัญญา ซึ่งไม่เบียดเบียนชีวิตและสังคม (2) ศีล มีความประพฤติและวิถีชีวิตไม่เบียดเบียน แต่เกื้อกูล มีวินัย เอื้อต่อวัฒนธรรม (3) สุตะ มีความรู้ข่าวสารข้อมูลทันต่อเหตุการณ์ สถานการณ์ และมีความรู้เหมาะสมต่อการดำเนินชีวิต กิจการของตน (4) จาคะ มีจิตใจกว้างขวาง ไม่คับแคบเห็นแก่ตัว รู้จักสละบำเพ็ญประโยชน์ (5) ปัญญา รู้คิดเข้าใจ ทำการต่าง ๆ ด้วยปัญญา รู้จักแยกแยะดี ชั่ว คุณ โทษ ประโยชน์ ไม่ใช่ประโยชน์ มองสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง หยั่งถึงเหตุปัจจัยและความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งทั้งหลาย⁶

การดำเนินชีวิตตามหลักอริยวัฑฒ 5 ในยุคการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 ของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า **ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ด้านสุตะ อยู่ในระดับมาก** ($\bar{X} = 4.16$, S.D. = .601) ทั้งนี้สามารถอธิบายได้ว่า นักศึกษาทราบว่าการป้องกันการติดเชื้อจากไวรัสโควิด-19 นั้น ต้องประยุกต์ใช้หลักอริยวัฑฒ 5 ด้านสุตะ คือ อาศัยการศึกษาข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับไวรัสโควิด-19 และคู่มือการป้องกันการติดเชื้อให้ได้มากที่สุด เช่น ศึกษาสถานการณ์การแพร่ระบาด แหล่งระบาด วิธีการติดต่อ วิธีการรักษา วิธีการป้องกัน และการณรงค์การใช้มาตรการต่าง ๆ ของรัฐ เป็นต้น เพื่อปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามคำแนะนำ หรือ มาตรการป้องกันโควิด-19 ของรัฐในการป้องกันตนเองจากการติดเชื้อมากที่สุด เนื่องจากไวรัสโควิด-19 เป็นโรคอุบัติใหม่ ยังไม่มีวิธีการรักษาที่ชัดเจน แม้ว่าขณะนี้ได้มีการผลิตวัคซีนป้องกันออกมาหลายยี่ห้อ และองค์การอนามัยโลก (WHO) ได้อนุมัติให้ใช้วัคซีนต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว เช่น Pfizer-BioNtech, Moderna, Janssen (Johnson & Johnson), Novavax, Gamaleya (Sputnik V), AstraZeneca, Sinopharm, Sinovac ฯลฯ ซึ่งวัคซีนหลายชนิด อาทิ วัคซีน Pfizer-BioNtech ได้มีการผลิตและประกาศอนุมัติให้ใช้ในกรณีฉุกเฉินตั้งแต่วันที่ 11 ธันวาคม 2563 และองค์การอาหารและยา (FDA) ของสหรัฐอเมริกาได้อนุมัติทะเบียนวัคซีน Pfizer-BioNtech ให้วางขายในตลาดได้ภายใต้ชื่อว่า Comirnaty (koe-mir'-na-tee) เพื่อใช้ในการป้องกันโรคโควิด-19 ในผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 16 ปีขึ้นไป ณ วันที่ 23 สิงหาคม 2564⁷ และ Pfizer-BioNtech ได้รับการขึ้นบัญชีเป็นวัคซีนสำหรับการใช้งานฉุกเฉินขององค์การอนามัยโลก (WHO Emergency Use Listing – EUL) เมื่อวันที่ 31 ธันวาคม 2563 เป็นต้น⁸ โดยรัฐบาลไทยได้อนุมัติการสั่งซื้อและนำเข้าวัคซีน Sinovac ระหว่างเดือนมกราคม-พฤษภาคม 2564 เป็นจำนวน 6 ล้านโดส⁹ มีแผนนำเข้ารวมทั้งสิ้น 47.5 ล้านโดส โดยจะนำเข้า จำนวน 19.5 ล้านโดส ในปี 2564 และจำนวน 28 ล้านโดส ในปี 2565 และมีแผนนำเข้าวัคซีนอื่น ๆ เช่น AstraZeneca จำนวน 61 ล้านโดส ในปี 2564 วัคซีน Pfizer จำนวน 20 ล้านโดส ในปี 2564 วัคซีน Janssen (Johnson & Johnson) จำนวน 5 ล้าน

⁶ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **สู่การศึกษาแนวพุทธ**, (นครปฐม: วัดญาณเวศกวัน, 2546), หน้า 165-169.

⁷ U.S. Food and Drug Administration. **FDA Approves First COVID-19 Vaccine**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: [shorturl.asia/6b5iZ](https://www.fda.gov/news-events/press-announcements/fda-approves-first-covid-19-vaccine) [18 กันยายน 2564].

⁸ World Health Organization. **Coronavirus disease (COVID-19) questions and answers on vaccine**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: [shorturl.asia/lvGoN](https://www.who.int/news-room/q-a-detail/covid-19-questions-and-answers-on-vaccine) [18 มิถุนายน 2564].

⁹ บีบีซี นิวส์. **โควิด-19: เรารู้อะไรบ้างเกี่ยวกับวัคซีน "โคโรนาแวก"** ของซิโนแวคที่นำเข้าหลายล้านโดส. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: [shorturl.asia/wCijS](https://www.bbc.com/thai/health-56844444) [18 มิถุนายน 2564].

โดส ในปี 2564 และวัคซีนอื่น ๆ จำนวน 22 ล้านโดส ในปี 2565 (ข้อมูล ณ วันที่ 18 มิถุนายน 2564)¹⁰ และจำนวนประชาชนที่ได้รับการฉีดวัคซีนอย่างน้อย 1 โดส คือ 33,243,525 คน คิดเป็นร้อยละ 47.6 และจำนวนผู้ที่ได้รับการฉีดวัคซีนครบแล้ว (ซึ่งอาจต้องได้รับมากกว่า 1 โดส) คือ 21,162,251 คน คิดเป็นร้อยละ 30.3 ของประชากรทั้งหมด (ข้อมูล ณ วันที่ 4 ตุลาคม 2564)¹¹ แต่สถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 ในประเทศไทยยังเพิ่มอย่างต่อเนื่อง อยู่อันดับต้น ๆ ของโลก ปัจจุบัน (ข้อมูล ณ วันที่ 6 ตุลาคม 2564) พบจำนวนผู้ติดเชื้อรายใหม่ จำนวน 9,866 คน (แก้พันแปดร้อยหกสิบหกคน) จากผู้ติดเชื้อรายใหม่ทั่วโลกจำนวน 22,150 คน (สองหมื่นสองพันหนึ่งร้อยห้าสิบคน) จากสถิติแสดงให้เห็นว่า สถานการณ์การแพร่ระบาดในประเทศไทยยังน่าเป็นห่วงอยู่มาก ในขณะที่ประเทศส่วนใหญ่ทั่วโลกสามารถบริหารจัดการและเริ่มรับมือกับการแพร่ระบาดได้แล้ว ดังนั้น นักศึกษาจึงให้ความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตตามหลักอริยวัฑฒ 5 ด้านสุดท้าย คือ การศึกษาข่าวสารจากหน่วยงานของรัฐเป็นหลัก เช่น องค์การอนามัยโลก (WHO) กรมควบคุมโรค หรือกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข และศูนย์บริหารสถานการณ์โควิด-19 กระทรวงมหาดไทย (ศบค.) เป็นต้น เกี่ยวกับวิธีการป้องกัน หรือมาตรการป้องกันการติดเชื้อที่สามารถทำได้ง่ายที่สุด และปลอดภัยที่สุดคือการปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามคำแนะนำ หรือมาตรการป้องกันโควิด-19 สอดคล้องกับกรมควบคุมโรค¹² ที่กล่าวว่า การป้องกันสามารถทำได้โดยหลีกเลี่ยงการอยู่ใกล้ชิดและสัมผัสผู้มีอาการป่วย รักษาระยะห่างอย่างน้อย 1 เมตร หลีกเลี่ยงการสัมผัสบริเวณตา จมูก และปากของตน โดยไม่ได้ล้างมือ ควรล้างมือบ่อย ๆ ด้วยน้ำและสบู่ หรือน้ำยาแอลกอฮอล์ล้างมือความเข้มข้นอย่างน้อย 70% หากมีไข้ ไอ หายใจลำบาก ให้ไปพบแพทย์ทันที และแจ้งประวัติการเดินทาง และสอดคล้องกับมหาวิทยาลัยมหิดล คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล ศูนย์การแพทย์กาญจนาภิเษก¹³ ที่กล่าวว่า วิธีป้องกันการติดเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่นี้สามารถดำเนินการได้คือ หลีกเลี่ยงการเดินทางไปในพื้นที่เสี่ยง สวมหน้ากากอนามัยทุกครั้งเมื่ออยู่ในที่สาธารณะ ระมัดระวังการสัมผัสพื้นผิวที่อาจมีเชื้อโรคเกาะอยู่ รวมถึงสิ่งที่มีคนจับบ่อยครั้ง เช่น ที่จับบน BTS, MRT, Airport Link ที่เปิด-ปิดประตูในรถ กลอนประตูต่าง ๆ ก๊อกน้ำ ราวบันได ฯลฯ หากหลีกเลี่ยงไม่ได้ อย่าเอามือสัมผัสส่วนของเครื่องใช้ส่วนตัวต่าง ๆ เช่น โทรศัพท์มือถือ กระเป๋า ฯลฯ แล้วสัมผัสหน้า ตา ปาก จมูก ควรล้างมือให้สม่ำเสมอด้วยสบู่ หรือแอลกอฮอล์เจลอย่างน้อย 20 วินาที ความเข้มข้นของแอลกอฮอล์ไม่ผสมน้ำความเข้มข้นไม่ต่ำกว่า 70% หลีกเลี่ยงการใกล้ชิด สัมผัสสัตว์ต่าง ๆ โดยที่ไม่มีการป้องกัน หลีกเลี่ยงการใกล้ชิดกับผู้ป่วยที่มีอาการไอ จาม น้ำมูกไหล เหนื่อยหอบ เจ็บคอ ไม่ทานอาหารที่ปรุงจากสัตว์หายากรับประทานอาหารสุก สะอาดเท่านั้น ส่วนการดำเนินชีวิตตามหลักอริยวัฑฒ 5 ในยุคการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 ของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย **ด้านที่มีค่าเฉลี่ย**

¹⁰ ทีมคุณภาพชีวิต. เช็ค!! วันนี้ ไทยนำเข้า 'ซิโนแวค' ไปแล้วกี่ล้านโดส หลังเกิดเหตุ 'วัคซีนกลายเป็นเจล'.

[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: shorturl.asia/wCljS [18 มิถุนายน 2564].

¹¹ Mathieu, E., Ritchie, H., Ortiz-Ospina, E. et al. A global database of COVID-19 vaccinations. **Nat Hum Behav** (2021). [ออนไลน์]. แหล่งที่มา shorturl.asia/sbmSH [18 กันยายน 2564].

¹² กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข. โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19). [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: shorturl.asia/gmneR [26 กรกฎาคม 2563].

¹³ มหาวิทยาลัยมหิดล คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล ศูนย์การแพทย์กาญจนาภิเษก. **โควิด-19 คืออะไร**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: shorturl.asia/anOct [26 กรกฎาคม 2563].

น้อยที่สุด คือด้านปัญญา อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.10$, S.D. = .621) ทั้งนี้สามารถอธิบายได้ว่า นักศึกษาให้ความสำคัญต่อด้านปัญญาเป็นอันดับสุดท้ายของหลักอริยวัฑฒ 5 แต่ยังคงอยู่ในระดับมาก กล่าวคือ นักศึกษามีการดำเนินชีวิตตามหลักอริยวัฑฒ 5 ด้านปัญญา โดยให้ความสำคัญต่อมุมมองที่ว่า “การเกิดบ่อย ๆ เป็นทุกข์ ร่างกายเป็นรังของโรค การแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 แสดงให้เห็นชัดยิ่งขึ้นว่า คำสอนของพระพุทธเจ้าที่พิสูจน์ได้จริง” เป็นอันดับแรก รองลงมานักศึกษามองว่า “ทุกคนสามารถเจ็บป่วยได้ด้วยโรคภัยต่าง ๆ ไม่เฉพาะโรคที่เกิดจากไวรัสโควิด-19 นี้ และจะไม่เจ็บป่วยเฉพาะเราคนเดียว ดังนั้น เราจะไม่ทุกข์ ไม่เครียดเพราะการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 นี้” “การแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 เป็นธรรมดาของโลก เมื่อเกิดขึ้นได้ ก็ยอมดับลงได้ ไม่ยั่งยืน (ไม่นานจะมียารักษา) เพราะทุกอย่างอยู่ภายใต้กฎไตรลักษณ์ เมื่อมีเกิด ย่อมมีแก่ เจ็บ และตายเป็นธรรมดา นี่คือสัจธรรม ดังนั้น เราจะไม่ทุกข์ ไม่เครียดเพราะการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 นี้” และนักศึกษามองว่า “หากเราไม่ยึดมั่นถือมั่นว่า นี่คือตัวเรา นี่คือของเรา ถึงจะป่วยด้วยไวรัสโควิด-19 เราจะไม่ทุกข์ จะไม่เครียดเพราะเหตุนี้” เป็นอันดับสุดท้าย ดังนั้น จึงชี้ให้เห็นว่า นักศึกษาจะสามารถฝ่าวิกฤตในช่วงการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 ได้อย่างปลอดภัยและมีความสุข ปรับตัวได้ดีกับวิถีชีวิตใหม่ (New normal) เป็นผู้ที่พึงประสงค์ของสังคม คือ เป็นผู้ดำเนินชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนา มีศรัทธาในพระรัตนตรัย ปฏิบัติตนตามหลักพุทธธรรม และเป็นแบบอย่างที่ดีแก่บุคคลทั่วไป ซึ่งจะช่วยค้ำจุนพระพุทธศาสนา เป็นบุคคลต้นแบบ และเป็นฐานรากที่ดีของประเทศชาติในอนาคต โดยเป็นผู้ยึดถือหลักอริยวัฑฒ 5 เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต สอดคล้องกับพระครูสุตภทฺทธรรม พระมหาสารรอง สมณโต ประยูร แสงใส และหอมหวล บัวระภา¹⁴ ที่กล่าวว่า อริยวัฑฒ 5 หมายถึง หลักปฏิบัติที่นำไปสู่ความเจริญอกงามหรือความเป็นคนดี ประกอบด้วยคุณสมบัติ 5 ประการ ประการสุดท้าย คือปัญญา กล่าวคือ มีความรู้จริงและชัดเจน เข้าใจเหตุผล และรู้เท่าทันโลก ซึ่งเยาวชนที่พึงประสงค์ของสังคม คือผู้ดำเนินชีวิตตามแนวทางพระพุทธศาสนา มีศรัทธาในพระรัตนตรัย ปฏิบัติตนตามหลักพุทธธรรม และเป็นแบบอย่างที่ดีแก่บุคคลทั่วไป โดยเป็นผู้ยึดถือหลักอริยวัฑฒ 5 เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต อันประกอบด้วย 1) ศรัทธา คือ ความเชื่ออย่างมีเหตุผล ความมั่นใจในความจริง เป็นปัจจัยนำไปสู่การมีสมาธิ และปัญญา ศรัทธาต้องมีปัญญาคอยควบคุมเสมอ 2) ศีล คือ การไม่เบียดเบียนผู้อื่น การสำรวมระวังกาย วาจา และจิตใจอย่างมั่นคง 3) สุตะ คือ การได้เรียนรู้มาก รอบรู้ มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล ส่งผลให้ประสบผลสำเร็จในชีวิตสูงขึ้น การดำเนินชีวิตจะมีแต่ความเจริญรุ่งเรือง สันติสุข และมีฐานะที่มั่นคงในอนาคต 4) จาคะ คือ การเสียสละแบ่งปัน เพื่อประโยชน์แก่คนอื่นด้วยความเต็มใจ โดยไม่หวังผลตอบแทน เป็นการสละความเห็นแก่ตัว 5) ปัญญา คือ มีความรู้เหตุ รู้ผลอย่างชัดเจนแจ่มแจ้ง รู้บาปบุญคุณโทษ รู้สิ่งที่ชั่ว ถูกผิด สิ่งควรทำควรเว้น มีความเชื่อประกอบด้วยเหตุผล ไม่หลงเชื่ออย่างมกมาย มีความรู้จริง เข้าใจเหตุผล และรู้เท่าทันโลก เมื่อเยาวชนยึดถือและปฏิบัติตามหลักอริยวัฑฒ 5 แล้ว จะได้เยาวชนที่พึงประสงค์ที่จะช่วยค้ำจุนพระพุทธศาสนา เป็นเยาวชนต้นแบบ และเป็นฐานรากที่ดีของประเทศชาติในอนาคต และยังสามารถอธิบายได้ว่า นักศึกษาเป็นผู้มีปัญญาโดยวัดจากระดับความคิดเห็นในเรื่องการดำเนินชีวิตตามหลักอริยวัฑฒ 5 ที่พบว่าอยู่ในระดับมากดังกล่าว

¹⁴ พระครูสุตภทฺทธรรม พระมหาสารรอง สมณโต ประยูร แสงใส และหอมหวล บัวระภา, “อริยวัฑฒ 5 ในฐานะคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเยาวชน”, *Journal of Modern Learning Development*, ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 (มีนาคม – เมษายน 2563): 262-273.

สอดคล้องกับพระครูสุตภัทรธรรม พระมหาสารอง สมณุต ประยูร แสงใส และหอมหวล บัวระภา¹⁵ ที่กล่าวว่า การวัดอริยวัฑฒ 5 ในเด็ก ประกอบด้วย (1) ศรัทธา วัดจากเด็กมีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอยากเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา (2) ศีล วัดจากควมมีระเบียบวินัย เคารพกติกาของสังคมของเด็ก (3) สุตะ วัดจากพฤติกรรมความเป็นผู้ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน รู้ทันเหตุการณ์ต่าง ๆ (4) จาคะ วัดจากกิจกรรมการช่วยเหลือสังคมของเด็ก และ (5) ปัญญา วัดจากความคิดและพฤติกรรมของเด็กว่า สิ่งใดควรทำ สิ่งใดไม่ควรทำ เพื่อให้ผู้เรียนได้ซึมซับ และน้อมนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน

5.2 ผลการทดสอบสมมติฐาน

จากสมมติฐานการวิจัยที่ว่า “นักศึกษาที่มีเพศ อายุ สถานภาพสมรส และรายได้ต่อเดือน แตกต่าง กัน มีความคิดเห็นต่อการดำเนินชีวิตตามหลักอริยวัฑฒ 5 ในยุคการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 แตกต่าง กัน” ผลการวิจัย พบว่า นักศึกษาที่มีอายุและมีสถานภาพสมรสแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการดำเนินชีวิตตามหลักอริยวัฑฒ 5 ในยุคการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 โดยรวมทั้ง 5 ด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ผลการวิจัยเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ สอดรับกับผลการวิจัยของ ศศิวิมล เหลืองอิงคะสุต และมัลลิกา ผลอนันต์¹⁶ ที่ได้ทำวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของพนักงานระดับปฏิบัติการต่อการดำเนินกิจกรรมเพื่อสังคมของบริษัทมหาชนแห่งหนึ่งในปี 2558 ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อการดำเนินกิจกรรมเพื่อสังคมของบริษัทอยู่ในระดับเห็นด้วย โดยกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุและมีสถานภาพสมรสที่แตกต่างกัน ส่งผลต่อความคิดเห็นในการดำเนินกิจกรรมเพื่อสังคมขององค์กรแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ทั้งนี้เมื่อควบคุมตัวแปรแล้ว สถานภาพสมรสที่แตกต่างกันส่งผลต่อการอาสาช่วยเหลือชุมชนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยสถานภาพโสดมีค่าเฉลี่ยน้อยกว่าสถานภาพอื่น ๆ ดังนั้น จึงสามารถตีความได้ว่า นักศึกษายังมีอายุมากขึ้นและยังมีสถานภาพสมรสด้วยแล้ว จะให้ความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตตามหลักอริยวัฑฒ 5 ในยุคการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 มากกว่านักศึกษาที่มีอายุน้อยและยังมีสถานภาพโสด อาจเนื่องมาจากนักศึกษายังมีอายุน้อยและยังมีสถานภาพสมรสด้วยแล้วจะเป็นผู้มีประสบการณ์ในชีวิตมามากกว่า ผ่านร้อน ผ่านหนาว ผ่านอุปสรรคต่าง ๆ ในชีวิต ได้เผชิญทั้งสุขและทุกข์มามากกว่า จึงมองเห็นคุณค่าในการน้อมนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต เพื่อให้มีชีวิตที่ดี มีความสุข และมีคุณภาพ สอดคล้องกับ อัจฉรวรรณ กันจันนะ¹⁷ ที่ได้ทำวิจัยเรื่อง พุทธบูรณาการในการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพของผู้เกษียณอายุราชการ ซึ่งผลการวิจัยพบว่า ลักษณะการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพของผู้เกษียณอายุ คือการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขในบั้นปลาย ทั้งกายและใจ ดำเนินชีวิตอย่างมีสติที่ก่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ตนเองและผู้อื่น โดยไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่ตนเองและสังคม มีหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในการดำเนินชีวิต

¹⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 265.

¹⁶ ศศิวิมล เหลืองอิงคะสุต และมัลลิกา ผลอนันต์, “ความคิดเห็นของพนักงานระดับปฏิบัติการต่อการดำเนินกิจกรรมเพื่อสังคมของบริษัทมหาชนแห่งหนึ่งในปี 2558”, วารสารวิชาการ มทร.สุพรรณภูมิ (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์), ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2559): 138-144.

¹⁷ อัจฉรวรรณ กันจันนะ, “พุทธบูรณาการในการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพของผู้เกษียณอายุราชการ”, วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์, ปีที่ 15 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2562): 79-92.

ส่วนนักศึกษาที่มีเพศ และมีรายได้อ่อนแอแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการดำเนินชีวิตตามหลักอริยวัฑฒ 5 ในยุคการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 โดยรวมทั้ง 5 ด้าน ไม่แตกต่างกัน ผลการวิจัยไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้สามารถอธิบายได้ว่า เพศและรายได้ที่ต่างกันไม่ได้ส่งผลต่อระดับความคิดเห็นของนักศึกษาในเรื่องการดำเนินชีวิตตามหลักอริยวัฑฒ 5 ในยุคการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ รัฐนันท์ พงศ์วิริทธิ์ธร และสุรัชย์ อุดมอ่า ¹⁸ ที่ได้ทำวิจัยเรื่อง รูปแบบการดำเนินชีวิตครัวเรือนของหัวหน้าครอบครัวต่อการพัฒนาหมู่บ้านตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสถาบันเกษตรหลวงปางตะที่ผลการวิจัยพบว่า การทดสอบความสัมพันธ์ของปัจจัยส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่างที่จำแนกตามเพศและรายได้กับรูปแบบการดำเนินชีวิตของหัวหน้าครัวเรือน ไม่สัมพันธ์กัน กล่าวคือเพศและรายได้ไม่ได้ส่งผลต่อรูปแบบการดำเนินชีวิตของหัวหน้าครัวเรือนแต่อย่างใด และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ พงศ์อิศเรศ ไทยสะเทือน ¹⁹ ที่ได้ทำวิจัยเรื่อง รูปแบบการดำเนินชีวิต การเปิดรับข่าวสาร และทัศนคติที่มีต่อรถยนต์ฮอนด้าของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานคร ที่พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีเพศและรายได้แตกต่างกัน มีการเปิดรับข่าวสารความถี่ (ครั้ง/เดือน) จากสื่ออินเทอร์เน็ต และสื่อโทรทัศน์ ไม่แตกต่างกัน อธิบายเพิ่มเติมได้ว่า นักศึกษาที่มีเพศและรายได้แตกต่างกัน ต่างมองเห็นว่า การป้องกันตนเองให้อยู่รอดปลอดภัยจากการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 นั้น เป็นสิ่งจำเป็นอันดับ 1 ที่ต้องรู้และทำความเข้าใจให้ชัดเจน สอดคล้องกับผลการศึกษาของ จุฑาทิพย์ จันทร์ลุน ²⁰ ที่กล่าวว่า ความต้องการสารสนเทศของประชาชนทั่วโลกส่วนใหญ่ต้องการสารสนเทศในด้านการดูแลสุขภาพตนเองและการป้องกันโรค ด้านการแสวงหาสารสนเทศ พบว่า คำค้นที่ใช้คือ “coronavirus” “COVID-19” “coronavirus symptoms” “coronavirus test” “COVID-19 symptoms” ช่องทางที่รับสารสนเทศคือโทรทัศน์ของภาครัฐและสื่อสังคมออนไลน์ ด้านการใช้สารสนเทศ คือคนใช้สารสนเทศเพื่อการป้องกันตนเองจากโรคและการติดตามอาการป่วยที่เกิดขึ้นเพื่อเฝ้าระวังรักษาสุขภาพตนเองและครอบครัว ดังนั้นนักศึกษาจึงให้ความเชื่อมั่นในมาตรการต่าง ๆ ของรัฐ (ศรัทธา) และปฏิบัติตามคำแนะนำและมาตรการของรัฐ (ศील) ศึกษาข้อมูล ข่าวสารจากหน่วยงานที่น่าเชื่อถือ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ข้อมูลและข่าวสารจากหน่วยงานของรัฐ เช่น กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข หรือศูนย์บริหารสถานการณ์ โควิด-19 กระทรวงมหาดไทย (ศบค.) เป็นต้น (สุตะ) รู้จักเสียสละความสะดวกสบายส่วนตัว เช่น ยอมกักตัว 14 วัน เพื่อควบคุมการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 เมื่อทางราชการขอความร่วมมือ เป็นต้น สามารถลดความเครียดด้วยตนเองได้ ยอมเสียสละทรัพย์ส่วนตัวเมื่อมีการขอรับบริจาคเพื่อดำเนินการในการป้องกันการแพร่ระบาดของไวรัส โควิด-19 (จาคะ) สามารถทำได้ ไม่ทุกข์ใจ ไม่เครียดกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 สามารถปล่อยวางได้ เข้าใจในชีวิตว่า ต้องมีทั้งสุขและทุกข์ มีเกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นธรรมดาของโลก (ปัญญา)

¹⁸ รัฐนันท์ พงศ์วิริทธิ์ธร และสุรัชย์ อุดมอ่า, “รูปแบบการดำเนินชีวิตครัวเรือนของหัวหน้าครอบครัวต่อการพัฒนาหมู่บ้านตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสถาบันเกษตรหลวงปางตะ”, *Suranaree Journal of Science and Technology*, ปีที่ 7 ฉบับที่ 2; (กรกฎาคม-ธันวาคม 2556): 21-36.

¹⁹ พงศ์อิศเรศ ไทยสะเทือน, “รูปแบบการดำเนินชีวิต การเปิดรับข่าวสารและทัศนคติที่มีต่อรถยนต์ฮอนด้าของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานคร”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ*, (สาขาวิชาสื่อสารมวลชน คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), 2558.

²⁰ จุฑาทิพย์ จันทร์ลุน, “พฤติกรรมสารสนเทศในยุคโควิด-19”, *วารสารห้องสมุด*, ปีที่ 64 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2563): 36-49.

สรุปคือ นักศึกษามีการดำเนินชีวิตตามหลักอริยวัฑฒ 5 ในยุคการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 ไม่แตกต่างกัน โดยปฏิบัติตามมาตรการต่าง ๆ ในการป้องกันการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 เช่น การเว้นระยะห่างทางสังคม การล้างมือด้วยสบู่ หรือเจลที่มีส่วนผสมของแอลกอฮอล์ 70% ขึ้นไป การสวมหน้ากากอนามัย เป็นต้น สอดคล้องกับการควบคุมโรค²¹ ที่กล่าวว่า การป้องกันการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 สามารถทำได้โดยหลีกเลี่ยงการอยู่ใกล้ชิดและสัมผัสผู้มีอาการป่วย รักษาระยะห่างอย่างน้อย 1 เมตร หลีกเลี่ยงการสัมผัสบริเวณตา จมูก และปากของตน โดยไม่ได้ล้างมือ ควรล้างมือบ่อย ๆ ด้วยน้ำและสบู่ หรือน้ำยาแอลกอฮอล์ล้างมือความเข้มข้นอย่างน้อย 70% หากมีไข้ ไอ หายใจลำบาก ให้ไปพบแพทย์ทันที และแจ้งประวัติการเดินทาง และ สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ พระครูศรีปริยัติวิธาน²² เรื่อง ความคิดเห็นของประชาชนต่อการป้องกันและรักษาโรคติดเชื้อโควิด-19 ตามหลักอริยวัฑฒ 4 ที่ผลการวิจัยพบว่า ระดับของความคิดเห็นของประชาชนต่อการป้องกันและรักษาโรคติดเชื้อโควิด-19 ตามหลักอริยวัฑฒ 4 โดยรวมอยู่ในระดับมาก กล่าวคือประชาชนให้ความสำคัญมากที่สุดต่อการป้องกันและรักษาโรค เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโควิด-19 มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือการปฏิบัติตามมาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของโรค COVID-19 คือ การสวมหน้ากากอนามัยทุกครั้งเมื่อออกจากบ้าน การล้างมือและทำความสะอาดร่างกายบ่อย ๆ การไม่เข้าไปในสถานที่เสี่ยง เช่น สถานที่ที่อากาศไม่ถ่ายเท หรือสถานที่แออัด การใช้เจลที่มีส่วนผสมของแอลกอฮอล์ความเข้มข้น 70% ขึ้นไป หรือยาฆ่าเชื้อโรคไวรัสโควิด-19 ทุกครั้งที่เข้า-ออกจากบ้านหรือเข้า-ออกจากร้านค้า การกักตัวอยู่ในบ้าน และการเว้นระยะห่างทางสังคมอย่างน้อย 1 เมตรขึ้นไป และประการสุดท้าย คือการสวดมนต์ไหว้พระ ปฏิบัติ ภาวนา ผีกลสมาธิที่บ้านหรือสถานที่สงบจากผู้คน รongลงมาได้แก่ ความคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบของโรคติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการรักษาโรคติดเชื้อไวรัสโควิด-19 และความคิดเห็นเกี่ยวกับสาเหตุของโรคติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ตามลำดับ ส่วนแนวทางการป้องกันและรักษาโรคติดเชื้อโควิด-19 ตามหลักอริยวัฑฒ 4 คือ (1) ปริญญา กล่าวคือ การกำหนดรู้ และทำความเข้าใจเกี่ยวกับโรคติดเชื้อไวรัสโควิด-19 (2) ปหานะ กล่าวคือการละและป้องกันสาเหตุของโรคติดเชื้อไวรัสโควิด-19 (3) สัจฉิกิริยา กล่าวคือ การกำหนดเป้าหมายในการป้องกันและการรักษาโรคไวรัสโควิด-19 และ (4) ภาวนา กล่าวคือ ปฏิบัติตามแนวทางที่เหมาะสม เช่น สวมหน้ากากอนามัย เว้นระยะห่างทางสังคม มีการวางแผนในการใช้จ่ายและใช้ชีวิต ตลอดถึงทำจิตใจให้เข้มแข็ง เป็นต้น

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากผลการวิจัย จึงเสนอแนะเชิงนโยบายดังนี้

1) ภาครัฐควรส่งเสริมให้มีการต่อยอดองค์ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามหลักอริยวัฑฒ 5 ในยุคการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 ให้ประชาชนได้ทราบและนำไปปฏิบัติโดยทั่วกันเพื่อเป็นแนวทางในการ

²¹ กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข. โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19). [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: shorturl.asia/gmneR [26 กรกฎาคม 2563].

²² พระครูศรีปริยัติวิธาน, “ความคิดเห็นของประชาชนต่อการป้องกันและรักษาโรคติดเชื้อโควิด-19 ตามหลักอริยวัฑฒ 4”, วารสารศิลปการจัดการ, ปีที่ 4 ฉบับที่ 3 (ตุลาคม-ธันวาคม 2563): 521-536.

ดำเนินชีวิตในการฝ่าวิกฤตต่าง ๆ ในชีวิตและปรับตัวให้เข้ากับชีวิตวิถีใหม่หรือบรรทัดฐานใหม่ (New normal) ได้อย่างปลอดภัย และมีความสุข

2) ภาคเอกชน ควรให้การศึกษาในเรื่องการดำเนินชีวิตตามหลักอริยวัฑฒิ 5 ในยุคการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 โดยมีการกำหนดกิจกรรมที่สามารถผลักดันหน่วยงานของตนให้สามารถดำเนินชีวิตตามหลักอริยวัฑฒิ 5 ในยุคการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 ในการฝ่าวิกฤตต่าง ๆ ในชีวิตและปรับตัวให้เข้ากับชีวิตวิถีใหม่หรือบรรทัดฐานใหม่ (New normal) ได้อย่างปลอดภัย และมีความสุข

3) ภาคประชาชนและชุมชน ให้ความรู้ สร้างเครือข่าย กิจกรรมเผยแพร่ความรู้ และส่งเสริมการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างแก่ผู้อื่นในด้านการดำเนินชีวิตตามหลักอริยวัฑฒิ 5 ในยุคการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 เพื่อปรับตัวให้เข้ากับชีวิตวิถีใหม่หรือบรรทัดฐานใหม่ (New normal) ได้อย่างปลอดภัย และมีความสุข

6.2 ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ปฏิบัติ

จากผลการวิจัย จึงเสนอแนะสำหรับผู้ปฏิบัติดังนี้

1) ประชาชนควรมีศรัทธา คือ มีความเชื่อมั่นในคำแนะนำและมาตรการป้องกันโควิด-19 ต่าง ๆ ของหน่วยงานราชการหรือของรัฐ เช่น องค์การอนามัยโลก (WHO) กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข และศูนย์บริหารสถานการณ์โควิด-19 กระทรวงมหาดไทย (ศบค.) เป็นต้น

2) ประชาชนควรมีศีล คือ ปฏิบัติตามคำแนะนำและมาตรการป้องกันการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ของหน่วยงานราชการหรือของรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ขององค์การอนามัยโลก (WHO) กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข และศูนย์บริหารสถานการณ์ โควิด-19 กระทรวงมหาดไทย (ศบค.) เช่น หลีกเลี่ยงการอยู่ใกล้ชิด และสัมผัสผู้มีอาการป่วย รักษาระยะห่างอย่างน้อย 1 เมตร หรืองดการเดินทางไปในที่สาธารณะ หลีกเลี่ยงการสัมผัสบริเวณตา จมูก และปากของตน โดยไม่ได้ล้างมือ ควรล้างมือบ่อย ๆ ด้วยน้ำและสบู่ หรือน้ำยาแอลกอฮอล์ล้างมือความเข้มข้นอย่างน้อย 70% สวมหน้ากากอนามัยเมื่อไปในที่สาธารณะหรือที่มีผู้คนหนาแน่น หรือขณะพูดคุยกับผู้คน เมื่อมีอาการป่วย ไอแห้ง หายใจเหนื่อยหอบ มีไข้ ให้กักตัวเองและไปปรึกษาแพทย์ทันที และแจ้งประวัติการเดินทางเมื่อมีการเดินทาง หรือออกนอกบ้านไปในที่สาธารณะ

3) ประชาชนควรมีสู่ตะ คือ ศึกษาข้อมูล ข่าวสารจากหน่วยงานที่น่าเชื่อถือเกี่ยวกับคำแนะนำและมาตรการป้องกันการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ข้อมูลและข่าวสารจากองค์การอนามัยโลก (WHO) กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข หรือ ศูนย์บริหารสถานการณ์โควิด-19 กระทรวงมหาดไทย (ศบค.) เป็นต้น

4) ประชาชนควรมีจาคะ คือ รู้จักเสียสละความสะดวกสบายส่วนตัว เช่น ยอมกักตัว 14 วัน เพื่อควบคุมการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 เมื่อทางราชการขอความร่วมมือ เป็นต้น ต้องสามารถสละความเครียดด้วยตนเองได้ ยอมเสียสละทรัพย์ส่วนตัวเมื่อมีการขอรับบริจาคเพื่อดำเนินการในการป้องกันการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19

5) ประชาชนควรใช้ปัญญาคอยกำกับศรัทธา ศีล สุตะ และจาคะ ให้อยู่ในระดับที่พอดี สายกลาง คือ ต้องทำใจได้ ไม่ทุกข์ใจ ไม่เครียดกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 สามารถปล่อยวางได้ เข้าใจในชีวิตว่าต้องมีทั้งสุขและทุกข์ มีเกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นธรรมดาของโลก ทุกอย่างอยู่ภายใต้กฎไตรลักษณ์ โรคไวรัสโควิด-19 ก็เช่นกัน มีเกิดขึ้นแล้วจะต้องมีดับ ไม่นานจะสามารถป้องกันและรักษาได้

6) คณาจารย์ควรนำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยไปบูรณาการกับการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัย เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตในการฝ่าวิกฤตต่าง ๆ ในชีวิตและปรับตัวให้เข้ากับชีวิตวิถีใหม่หรือบรรทัดฐานใหม่ (New normal) ได้อย่างปลอดภัย และมีความสุข แก่นักศึกษา

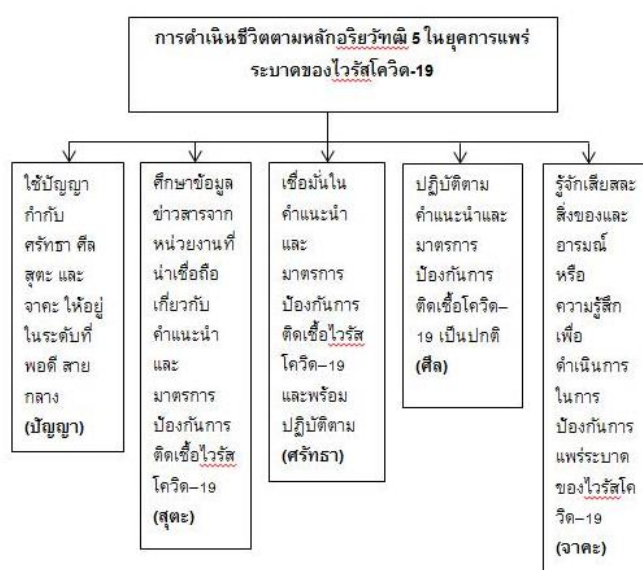
7) คณาจารย์ควรนำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยไปบูรณาการกับการให้บริการวิชาการแก่ชุมชนเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตในการฝ่าวิกฤตการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 ได้อย่างปลอดภัย และมีความสุข

6.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยต่อไป

จากผลการวิจัย จึงเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไปดังนี้

- 1) ควรศึกษาวิจัยเรื่องการประยุกต์ใช้หลักธรรมที่เหมาะสมในการปรับตัวให้เข้ากับชีวิตวิถีใหม่ (New normal) ของประชาชนเพื่อการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขและยั่งยืน
- 2) ควรศึกษาวิจัยเรื่องการปรับตัวของประชาชนในยุคโรคระบาดโควิด-19
- 3) ควรศึกษาวิจัยเรื่องหลักพุทธธรรมในการป้องกันตนเองจากความเครียดที่เกิดจากโรคอุบัติใหม่

7. องค์ความรู้ใหม่

ภาพประกอบที่ 1: การดำเนินชีวิตตามหลักอริยวัฑฒิ 5 ในยุคการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19

การดำเนินชีวิตตามหลักอริยวัฑฒิ 5 ในยุคการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 ของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตในการฝ่าวิกฤตต่าง ๆ ในชีวิต เช่น การแพร่ระบาดของไวรัส โควิด-19 และสามารถปรับตัวกับวิถีชีวิตใหม่ (New Normal) ได้อย่างปลอดภัย และมีความสุข โดยนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในการดำเนิน

ชีวิตของตนคือ หลักจริยวัตร 5 ประกอบด้วย ศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ และปัญญา คือ ศึกษาข้อมูล ข่าวสารจากหน่วยงานที่น่าเชื่อถือเกี่ยวกับคำแนะนำและมาตรการป้องกันการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 (สุตะ) มีความเชื่อมั่นในคำแนะนำและมาตรการป้องกันการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 และพร้อมปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด (ศรัทธา) ปฏิบัติตามคำแนะนำและมาตรการป้องกันการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 เป็นปกติโดยไม่ต้องมีใครบังคับ (ศีล) เสี่ยงละความสละวสวายส่วนตัว เช่น ยอมถูกกักตัว 14 วัน เมื่อทางราชการขอความร่วมมือเป็นต้น และต้องสามารถสละความเครียดด้วยตนเองได้ (เสี่ยงละอารมณ์หรือความรู้สึก) ตลอดถึงยอมเสี่ยงละทรัพย์ส่วนตัวเมื่อมีการขอรับบริจาคเพื่อดำเนินการในการป้องกันการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 (เสี่ยงละสิ่งของ) (จาคะ) ทั้งนี้ต้องใช้ปัญญาคอยกำกับศรัทธา ศีล สุตะ และจาคะ ให้อยู่ในระดับที่พอดี สายกลาง คือ ต้องทำใจได้ ไม่ทุกข์ใจ ไม่เครียดกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 สามารถปล่อยวางได้ เข้าใจในชีวิตว่าต้องมีทั้งสุขและทุกข์ มีเกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นธรรมดาของโลกทุกอย่างอยู่ภายใต้กฎไตรลักษณ์ โรคไวรัสโควิด-19 เช่นกัน มีเกิดขึ้นแล้วจะต้องมีดับ ไม่นานจะสามารถป้องกันและรักษาได้ (ปัญญา)

8. กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับเงินอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยภายใต้โครงการพัฒนาการเรียนการสอน ประจำปีงบประมาณ 2563 ผู้วิจัยจึงขอกราบขอบพระคุณคณะผู้บริหารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย สถาบันวิจัยญาณสังวร และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการวิจัยในครั้งนี้ให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระเมธาวิเชียร, รศ.ดร., ดร.สุชาติ เมืองแก้ว, พระครูศรีปริยัติคุณาภรณ์, ผศ.ดร., พระครูสิริธรรมนิเทศ, ผศ.ดร., รศ.ดร.มานพ นึกการ, พระสมชัย กิตติญาโณ, ดร. ที่ได้ให้คำปรึกษา แนะนำช่วยเหลือ ให้งานวิจัยสำเร็จลุล่วงด้วยดี ขอขอบคุณนักศึกษาทุกท่านที่เข้าร่วมโครงการวิจัย และกราบขอบพระคุณ Mr.Michael Mcpherson ที่ช่วยในการอ่าน และเสนอแนะเกี่ยวกับการเขียนบทคัดย่อในงานวิจัยครั้งนี้ ทำให้ผู้วิจัยได้ผลิตผลงานทางวิชาการที่ดี มีประโยชน์ สามารถนำไปใช้เพื่อให้เกิดความก้าวหน้าทางวิชาการต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข. โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19). [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: shorturl.asia/gmneR [26 กรกฎาคม 2563].

กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข. โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: shorturl.asia/MSZeK [6 ตุลาคม 2564].

จุฑาทิพย์ จันทร์ลูน, “พฤติกรรมสารสนเทศในยุคโควิด-19”, วารสารห้องสมุด, ปีที่ 64 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2563): 36-49.

ทีมคุณภาพชีวิต. เช็ค!! วันนี้ไทยนำเข้า ‘ซิโนแวค’ ไปแล้วที่ล้านโดส หลังเกิดเหตุ ‘วัคซีนกลายเป็นเจล’. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: shorturl.asia/wCijS [18 มิถุนายน 2564].

บีบีซี นิวส์. **โควิด-19: เรารู้อะไรบ้างเกี่ยวกับวัคซีน "โคโรนาแวค" ของซิโนแวคที่นำเข้าหลายล้านโดส.**

[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: shorturl.asia/wCljS [18 มิถุนายน 2564].

พงศ์อิศเรศ ไทยสะท้อน, “รูปแบบการดำเนินชีวิต การเปิดรับข่าวสารและทัศนคติที่มีต่อรถยนต์ฮอนด้าของ
ผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ**, (สาขาวิชาสื่อสารมวลชน
คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), 2558.

พระครูศรีปริยัติวิธาน, “ความคิดเห็นของประชาชนต่อการป้องกันและรักษาโรคติดเชื้อโควิด-19 ตามหลัก
อริยสัจ 4”, **วารสารศิลปการจัดการ**, ปีที่ 4 ฉบับที่ 3 (ตุลาคม-ธันวาคม 2563): 521-536.

พระครูสุตภักตธรรม พระมหาสารอง สมญโท ประยูร แสงใส และหอมหวล บัวระภา, “อริยวัฑฒิ 5 ในฐานะ
คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเยาวชน”, **Journal of Modern Learning Development**, ปีที่ 5 ฉบับ
ที่ 2 (มีนาคม – เมษายน 2563): 262-273.

พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **สู่การศึกษาแนวพุทธ**, (นครปฐม: วัดญาณเวศกวัน, 2546), หน้า 165-169.

พระอาจารย์สมภพ โชติปัญโญ. **อริยวัฑฒิ 5**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://youtu.be/qFGna2iGk9Y> [26
กรกฎาคม 2563].

พวงชมพู ประเสริฐ. **ฝ่าวิกฤตโควิด-19**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: shorturl.asia/PkREq [25 กรกฎาคม
2563].

มหาวิทยาลัยมหิดล คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล ศูนย์การแพทย์กาญจนาภิเษก. **โควิด-19 คืออะไร**.
[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: shorturl.asia/anOct [26 กรกฎาคม 2563].

รัฐนันท์ พงศ์วิริทธิ์ธร และสุรัชย์ อุตมอ่าง, “รูปแบบการดำเนินชีวิตครัวเรือนของหัวหน้าครอบครัวต่อการ
พัฒนาหมู่บ้านตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสถานีกษัตริย์หลวงปางตะ”, **Suranaree
Journal of Science and Technology**, ปีที่ 7 ฉบับที่ 2; (กรกฎาคม-ธันวาคม 2556): 21-36.

ศศิวิมล เหลืองอิงคะสุต และมัลลิกา ผลอนันต์, “ความคิดเห็นของพนักงานระดับปฏิบัติการต่อการดำเนิน
กิจกรรมเพื่อสังคมของบริษัทมหาชนแห่งหนึ่งในปี 2558”, **วารสารวิชาการ มทร.สุวรรณภูมิ
(มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)**, ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2559): 138-144.

อัจฉราวรรณ กันจันะ, “พุทธบูรณาการในการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพของผู้เกษียณอายุราชการ”, **วารสาร
บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์**, ปีที่ 15 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2562): 79-92.

Mathieu, E., Ritchie, H., Ortiz-Ospina, E. et al. A global database of COVID-19 vaccinations. **Nat
Hum Behav (2021)**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา shorturl.asia/sbmSH [18 กันยายน 2564].

U.S. Food and Drug Administration. **FDA Approves First COVID-19 Vaccine**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:
shorturl.asia/6b5iZ [18 กันยายน 2564].

World Health Organization. **Coronavirus disease (COVID-19) questions and answers on vaccine**.
[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: shorturl.asia/lvGoN [18 มิถุนายน 2564].

การบูรณาการหลักสังคหวัตถุธรรมเพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำ
ของนักการเมืองท้องถิ่นจังหวัดแพร่

INTEGRATION OF SANGKHAHAWATTHU DHAMMA FOR ENHANCING
LEADERSHIP AT THE LOCAL POLITICIANS IN PHRAE PROVINCE

พระธงชัย วชิรญาณ (พิชัย)*

PhraThongchai Vachirayano (Pichai)

Received: 2021-09-04

Revised: 2021-12-22

Accepted: 2021-12-31

ประณต นันทิยะกุล**

Pranot Nantiyakul

เต็มศักดิ์ ทองอินทร์***

Termsak Thong-In

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นจังหวัดแพร่ 2. เพื่อศึกษาองค์ประกอบของการส่งเสริมภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นจังหวัดแพร่ และ 3. เพื่อนำเสนอการบูรณาการหลักสังคหวัตถุธรรมเพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นจังหวัดแพร่ เป็นงานวิจัยแบบผสมผสาน ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ ในการวิจัยเชิงปริมาณ มีกลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชน ที่มีสิทธิเลือกตั้งในจังหวัดแพร่ จำนวน 400 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้สถิติค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยมีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ นายกเทศมนตรี นายกองค์การบริหารส่วนตำบล สมาชิกสภาเทศบาล สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา และ นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ จำนวน 17 รูปหรือคน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) องค์ประกอบของการส่งเสริมภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่น คือ ด้านบุคลิกภาพ ด้านความรู้ความสามารถ ด้านมนุษยสัมพันธ์ ด้านคุณธรรมจริยธรรม โดยรวมอยู่ระดับมาก 2) การบูรณาการหลักสังคหวัตถุธรรมเพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่น นักการเมืองท้องถิ่น มีความเสียสละ ทั้งร่างกาย แรงใจ สร้างอาชีพให้กับประชาชนในพื้นที่ เป็นผู้ที่มี

* นิสิตภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เบอร์โทร: 091-4124579, E-mail: tcpc2960@gmail.com

** อาจารย์คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

*** อาจารย์คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิจัยเพราะ น่าเชื่อถือ มีความเป็นกันเองกับประชาชน กระทำตนให้เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม มีจิตอาสา และมีความเสมอต้นเสมอปลาย ไม่เลือกปฏิบัติ

คำสำคัญ: การบูรณาการ, สังคหวัตถุธรรม, นักการเมืองท้องถิ่น

ABSTRACT

The objectives of this article were: 1) To study the general conditions, the promotion of, 2) To study Elements of Leadership and 3) To propose integration of the Sangkhawattthu Dhamma. Methodology was the mixed methods: It is a combination of quantitative research and qualitative research. The sample were 400 people who had the right to vote in Phrae Province. The data were collected by using a questionnaire. Analyze data using the statistics of frequency, percentage, mean, standard deviation. The qualitative research, data were collected by in - depth - interviewing 17 key informants the mayor, the president of the sub-district administrative organization, council members, member of the Sub-District Administrative Organization Council Buddhist expert and political science scholar and analyzed by descriptive interpretation. Found that 1) The component of promoting leadership of local politicians is personality knowledge and ability human relations morality overall, it's at a very high level. 2) Integration of the Sangkhawattthu Dhamma principle to promote leadership of local politicians have sacrifice both physically and mentally to create a career for the people in the area. He is a person who speaks melodiously, is reliable, is friendly with the people. Acting for the benefit of the public, having a volunteer spirit and being consistent non-discriminatory.

Keywords: Integration. Sangkhawattthu Dhamma, local politician

1. บทนำ

ภาวะผู้นำทางการเมืองของนักการเมืองท้องถิ่นเป็นเรื่องที่สำคัญต่อกระบวนการพัฒนาท้องถิ่น โดยที่นักการเมืองนั้นเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ที่จะมองกว้าง คิดก้าวไกล ใส่ใจรอบด้าน อันเป็นการตอบสนองต่อการปกครองส่วนท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบองค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล หรือรูปแบบพิเศษ กฎหมายได้กำหนดให้นักการเมืองท้องถิ่นเป็นผู้บริหารองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่ต้องมาจากการเลือกตั้งของประชาชนโดยตรง ซึ่งเป็นวิถีทางที่นักการเมืองท้องถิ่นได้เข้าสู่อำนาจทั้งสองฝ่าย คือ ฝ่ายบริหารและฝ่ายสภาที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชน เพื่อเข้าไปเป็นตัวแทนในการเข้าไปทำหน้าที่บริหารและตรวจสอบความถ่วงดุล และยังต้องมีความเป็นผู้นำ ซึ่งในปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นภาครัฐหรือภาคเอกชนมีต้องการ ผู้นำที่มีทั้งความรู้ความสามารถ และที่สำคัญในปัจจุบันสังคมต้องการผู้นำที่มีคุณธรรมจริยธรรมในการบริหารองค์การ ดังนั้นนักการเมืองควรมีความเป็นผู้นำที่ดี¹

¹ จิตภา เริงมีศรีสุข, พุทธภาวะผู้นำของผู้บริหารองค์การปกครองท้องถิ่น เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมเชิงบูรณาการ ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, รายงานการวิจัย : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ, 2560, หน้า 1.

การปกครองท้องถิ่นคือการปกครองที่รัฐกลางหรือส่วนกลางได้กระจายอำนาจไปให้หน่วยการปกครองท้องถิ่น ซึ่งเป็นองค์กรที่มีสิทธิตามกฎหมาย มีพื้นที่ และประชากรเป็นของตนเอง ประการสำคัญองค์กรดังกล่าวจะต้องมีอำนาจอิสระ (Autonomy) ในการปฏิบัติอย่างเหมาะสม มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองตนเอง ตามเจตนารมณ์ของการปกครองในระบบประชาธิปไตย² การปกครองส่วนท้องถิ่นจึงเป็นพื้นที่ทางการเมืองที่เหมาะสมที่สุดสำหรับการฝึกฝนให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในกิจการบ้านเมืองที่สามารถพัฒนาต่อไปเป็นพลเมืองที่แข็งขันของประเทศชาติได้ อีกทั้งการปกครองส่วนท้องถิ่นจะเป็นการฝึกฝนความเป็นพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย เพราะการเมืองท้องถิ่นนั้นมีบรรยากาศที่เอื้อต่อการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ โดยตัวแสดงทางการเมืองท้องถิ่นที่มีบทบาทหลัก มีทั้งที่อยู่ในภาคการเมืองคือผู้บริหารและสมาชิกสภาท้องถิ่น ภาคราชการส่วนท้องถิ่น คือพนักงานและหน่วยปฏิบัติการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาสังคมเช่นผู้นำชุมชนหรือบุคคลที่ได้รับการเคารพยกย่องจากสมาชิกชุมชน

จากข้อความที่ปรากฏข้างต้นแสดงให้เห็นถึงภาระหน้าที่ ของผู้นำทางการเมืองท้องถิ่น ในการบริหารท้องถิ่น อีกทั้งยังสื่อให้เห็นถึงว่า ผู้นำทางการเมืองท้องถิ่น จักต้องเต็มเปี่ยมด้วยสิ่งที่เรียกว่า ภาวะผู้นำ ภาวะผู้นำเป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับความสำเร็จในงานแทบทุกด้านขององค์กร ผู้นำที่มีความสามารถมีส่วนสำคัญที่จะช่วยให้องค์กรประสบความสำเร็จได้ แต่ในทางกลับกันถ้าผู้นำไม่มีความสามารถก็จะส่งผลให้การทำงานด้านต่าง ๆ บกพร่องหรือขาดประสิทธิภาพ³ หากเปรียบเทียบประเทศชาติเป็นองค์กรและเปรียบผู้นำทางการเมืองท้องถิ่นเป็นผู้นำองค์กรแล้ว ผู้นำที่พึงประสงค์ (นักการเมืองท้องถิ่น) ไม่ใช่แค่พยายามทำงานของตนดีที่สุดเท่านั้น แต่ต้องนำองค์กร (ท้องถิ่น) ให้ก้าวสู่นาคตได้อย่างเหมาะสมด้วยเพราะเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญยิ่งต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวขององค์กร ดังนั้นภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นจึงเป็นพลังร่วมให้เกิดการร่วมมือร่วมใจไปสู่การเปลี่ยนแปลง ประสานให้ความสะดวก เป็นผู้ติดต่อดูแลให้ความสนับสนุนและช่วยเหลือประชาชนและผู้ร่วมงานสามารถปฏิบัติงานได้บรรลุตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดได้ ภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นจึงมีผลกระทบต่อผู้ร่วมงาน องค์กร สิ่งแวดล้อมในอันที่จะก่อให้เกิดประสิทธิภาพหรือความล้มเหลว เป็นคุณสมบัติสำคัญที่นักการเมืองท้องถิ่นพึงมี นักการเมืองท้องถิ่นที่มีภาวะผู้นำจะเป็นผู้สร้างบรรยากาศการทำงาน ที่ทำให้กลุ่มคนรวมตัวกันได้ ประชาชนหรือผู้ร่วมงานมีความพึงพอใจในการทำงานเป็นทีม ซึ่งส่งผลให้การพัฒนาสังคม ชุมชน ประสบความสำเร็จบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ได้

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษา การบูรณาการหลักสังคหวัตถุธรรมเพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นจังหวัดแพร่ ในการขับเคลื่อนระหว่างภาครัฐและภาคประชาชนให้มีการร่วมคิดร่วมแรง ร่วมใจ ในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเองเพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการควบคุมดูแลชุมชนของตนให้มีความเข้มแข็งมีคุณภาพชีวิตที่ดี และที่สำคัญการพัฒนาท้องถิ่นนั้นต้องเป็นความต้องการที่แท้จริงที่เกิดจากความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริงอันจะก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและมีความต่อเนื่องสืบไป

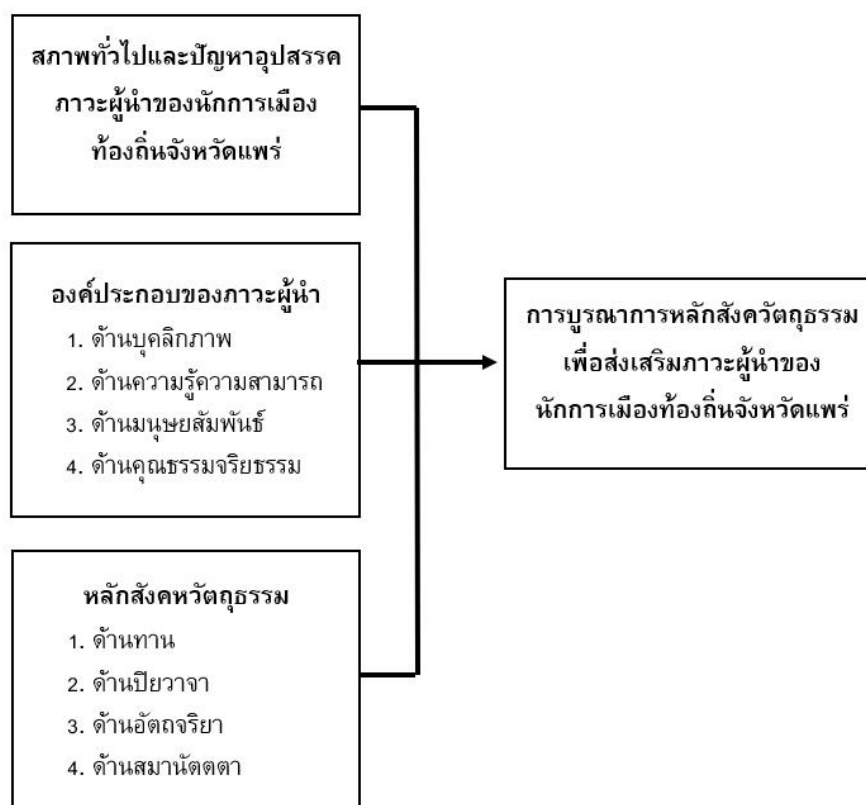
2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

² ภูมิสาร ตันไชย, การกระจายอำนาจสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, พิมพ์ครั้งที่ 6. (กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอ.พี. กราฟิค ดีไซน์และการพิมพ์ จำกัด, 2548), หน้า 20-21.

³ ฌีฎฐพันธ์ เขจรนันท์ และฉัตรยาพร เสมอใจ, การจัดการ, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทซีเอ็ดดูเคชั่นจำกัด, 2547)

- 2.1 เพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นจังหวัดแพร่
- 2.2 เพื่อศึกษาองค์ประกอบของการส่งเสริมภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นจังหวัดแพร่
- 2.3 เพื่อนำเสนอการบูรณาการหลักสังคหวัตถุธรรมเพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นจังหวัดแพร่

3. กรอบแนวความคิด

ภาพประกอบที่ 1: กรอบแนวความคิด

4. วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยฉบับนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) และวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

การวิจัยเชิงปริมาณ

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือประชาชนที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไปที่มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งในจังหวัดแพร่ ทั้ง 2 เขตการเลือกตั้ง จำนวน 372,901 คน ซึ่งผู้วิจัยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง (Sample Size) จากสูตรของ Taro Yamane ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% ซึ่งได้ระดับความคลาดเคลื่อน 0.05 จากการคำนวณได้ขนาดตัวอย่าง 400 คน การเลือกกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ เป็นการสุ่มตัวอย่างโดยแยกประชากร

ออกเป็นกลุ่ม หรือแบ่งเป็นชั้นภูมิก่อน โดยหน่วยประชากรในแต่ละหน่วยมีลักษณะเหมือนกันแล้วสุ่มอย่างง่ายเพื่อให้ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างตามสัดส่วนของขนาดกลุ่มตัวอย่างและกลุ่มประชากร

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaires) ผู้วิจัยจะใช้แบบสอบถามโดยการสร้างเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยพัฒนาขึ้นตามกรอบแนวคิดการวิจัย ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 4 ส่วน คือส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ วุฒิกการศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน เป็นแบบเลือกตอบจำนวน 5 ข้อ ส่วนที่ 2 เป็นแบบสอบถามลักษณะปลายปิดเกี่ยวกับการส่งเสริมภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นจังหวัดแพร่ ประกอบด้วยคำถามทั้งหมด 20 ข้อ ส่วนที่ 3 เป็นแบบสอบถามลักษณะปลายปิดเกี่ยวกับหลักการบูรณาการหลักสังคหัตถธรรมเพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นจังหวัดแพร่ ประกอบด้วยคำถามจำนวน 20 ข้อ ส่วนที่ 4 เป็นแบบสอบถามลักษณะปลายเปิด ที่ให้ผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค แล้วนำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try Out) กับประชาชนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจริงในจังหวัดลำปาง จำนวน 30 คน แล้วนำมาคำนวณหาความเชื่อมั่น (Reliability) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach) โดยใช้สัมประสิทธิ์แอลฟา (α = Coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่นในภาพรวมเท่ากับ 0.92

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่และหาค่าร้อยละ
2. ข้อคำถามเกี่ยวกับการบูรณาการหลักสังคหัตถธรรมเพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่น ตั้งแต่ตอนที่ 2-4 วิเคราะห์โดยการหาค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน มีลักษณะคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ

การวิจัยเชิงคุณภาพ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้ทำการศึกษาวิจัยได้กำหนดรูปแบบการวิจัย โดยกำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Selection) โดยแบ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In - depth Interview) จำนวน 17 รูปหรือคน ประกอบด้วยกลุ่มที่ 1 ผู้เชี่ยวชาญพระพุทธศาสนา จำนวน 2 รูป กลุ่มที่ 2 นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ จำนวน 4 คน กลุ่มที่ 3 นายกเทศมนตรี จำนวน 4 คน กลุ่มที่ 4 นายกองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 2 คน กลุ่มที่ 5 สมาชิกสภาเทศบาลและสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 5 คน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้จะทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 2 อย่าง ประกอบด้วย

1. เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์ เป็นการสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ (Structured Interview) ทำการสัมภาษณ์โดยเจาะจงคำตอบเฉพาะเรื่องตามจุดมุ่งหมาย โดยสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย
2. การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยรายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิที่ร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะมีดังต่อไปนี้ ตัวแทนนักการเมืองท้องถิ่น จำนวน 2 คน พระสงฆ์ปริวาส จำนวน 1 รูป ประชาชนทั่วไป จำนวน 2 คน นักวิชาการทางด้านรัฐศาสตร์ จำนวน 3 คน จำนวน 8 รูป/คน

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเชิงคุณภาพ วิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา (Descriptive Content Analysis) ตามเกณฑ์การวิเคราะห์เนื้อหา ดังนี้

1. วางเค้าโครงของข้อมูล โดยการทำรายชื่อคำหรือข้อความที่จะถูกนำมาวิเคราะห์ แล้วแบ่งไว้เป็นประเภท (Categories) เพื่อให้การวิเคราะห์มีความสม่ำเสมอ และสามารถตัดสินได้ว่า จะดึงคำหรือข้อความใดออกมาจากเอกสารหรือตัวบทและจะทิ้งคำหรือข้อความใดออกไป

2. คำเนื้ถึงบริบท (Context) หรือสภาพแวดล้อมประกอบของข้อมูลที่จะนำมาวิเคราะห์ โดยมีการโยงเข้ากับกรอบแนวคิดการวิจัย เพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลให้มีความกว้างขึ้นและนำไปสู่การอ้างอิงกับข้อมูลอื่น ๆ ได้

3. ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เมื่อได้ทำการสัมภาษณ์ที่กำหนดไว้เรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการถอดถอดคำการสัมภาษณ์จากเครื่องบันทึกเสียง พร้อมทั้งรายละเอียดเพิ่มเติมจากการจดบันทึก โดยการทำการคัดลอกข้อความและบันทึกอย่างละเอียดเพื่อตีความและกำหนดประเด็นที่สำคัญได้อย่างถูกต้องและเชื่อถือได้ แล้วทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา ซึ่งในการวิเคราะห์นั้นผู้วิจัยใช้การถอดข้อความทั้งหมดในภาพรวมแล้วนำข้อความมาทำการวิเคราะห์ในแต่ละประเด็นและแต่ละกลุ่มเป้าหมายเพื่อให้การวิจัยครั้งนี้สามารถตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้อย่างถูกต้อง

5. ผลการวิจัย

1. ศึกษาการบูรณาการหลักสังคหวัตถุธรรมเพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นจังหวัดแพร่ ได้ผลการวิจัยดังนี้ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 206 คน คิดเป็นร้อยละ 51.50 มีอายุตั้งแต่ 30-40 ปี จำนวน 135 คน คิดเป็นร้อยละ 33.80 มีระดับการศึกษา ปวช./ปวส. จำนวน 149 คน คิดเป็นร้อยละ 37.30 มีอาชีพรับราชการ/รัฐวิสาหกิจ จำนวน 113 คน คิดเป็นร้อยละ 28.20 มีรายได้ต่อเดือน ต่ำกว่า 10,000 บาท จำนวน 180 คน คิดเป็นร้อยละ 46.00

ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม การบูรณาการหลักสังคหวัตถุธรรมเพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่น ดังนี้

1.1 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับการส่งเสริมภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่น โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านมนุษยสัมพันธ์ ด้านความรู้ความสามารถ ด้านบุคลิกภาพ อยู่ในระดับมาก และด้านคุณธรรมจริยธรรม อยู่ในระดับปานกลาง

1.2 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับการส่งเสริมภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่น ด้านบุคลิกภาพ อยู่ในระดับมาก โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.55$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ท่านเห็นว่านักการเมืองท้องถิ่น มีความสุขุมรอบคอบ มีความเชื่อมั่นในตนเอง และมีความเป็นผู้นำสูงมีระดับความคิดเห็นสูงที่สุด ($\bar{X} = 3.61$) รองลงมาคือ ท่านเห็นว่านักการเมืองท้องถิ่น มีบุคลิกภาพที่สง่าผ่าเผย ยิ้มแย้มแจ่มใส และเข้าถึงประชาชนในทุกพื้นที่ ($\bar{X} = 3.60$) และต่ำที่สุดคือ ท่านเห็นว่านักการเมืองท้องถิ่น มีความอ่อนน้อมถ่อมตน สามารถเข้ากับบุคคลอื่นได้ดี โดยเฉพาะกับประชาชน ($\bar{X} = 3.47$) ตามลำดับ

1.3 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับการส่งเสริมภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่น ด้านความรู้ความสามารถ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.62$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ท่านเห็นว่านักการเมืองท้องถิ่น มีความกล้าที่จะตัดสินใจเรื่องต่างๆ ทั้งใหญ่และเล็กได้ดีและเด็ดขาด มีระดับความคิดเห็นสูงสุด ($\bar{X} = 3.88$) รองลงมาคือ ท่านเห็นว่านักการเมืองท้องถิ่น มีความสามารถในการยับยั้งชั่งใจ ควบคุมอารมณ์ไม่ให้หลงไปกับอำนาจได้ดี ($\bar{X} = 3.66$) และต่ำที่สุดคือ ท่านเห็นว่านักการเมืองท้องถิ่น มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ในการคิดโครงการฯ ต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชน ($\bar{X} = 3.47$) ตามลำดับ

1.4 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับการส่งเสริมภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่น ด้านมนุษยสัมพันธ์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.76$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ท่านเห็นว่านักการเมืองท้องถิ่น ลงพื้นที่พบปะประชาชนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่ อย่างเป็นกันเอง มีระดับความคิดเห็นสูงสุด ($\bar{X} = 3.96$) รองลงมาคือ ท่านเห็นว่านักการเมืองท้องถิ่น มีความสามารถในการแสวงหาความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น เพื่อพัฒนาท้องถิ่น ($\bar{X} = 3.90$) และต่ำที่สุดคือ ท่านเห็นว่านักการเมืองท้องถิ่น เป็นผู้มีความสัมพันธ์อันดีกับประชาชน ในพื้นที่ และสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกภาคส่วน ($\bar{X} = 3.38$) ตามลำดับ

1.5 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับการส่งเสริมภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่น ด้านคุณธรรมจริยธรรม โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.84$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ท่านเห็นว่านักการเมืองท้องถิ่น เป็นผู้มีส่วนในการรับผิดชอบต่อปัญหาสาธารณะ มีระดับความคิดเห็นสูงสุด ($\bar{X} = 3.57$) รองลงมาคือ ท่านเห็นว่านักการเมืองท้องถิ่น ปฏิบัติงานโดยยึดหลักความจริงที่เป็นแนวทางของการประพฤติปฏิบัติที่ดี และท่านเห็นว่านักการเมืองท้องถิ่น ยึดมั่นในกฎเกณฑ์ ความถูกต้อง และดำรงไว้ซึ่งความยุติธรรม ($\bar{X} = 3.48$) และต่ำที่สุดคือ ท่านเห็นว่านักการเมืองท้องถิ่น มีความซื่อสัตย์ ไม่คดโกง ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อตรง และท่านเห็นว่านักการเมืองท้องถิ่น ไม่หลงอำนาจ ไม่ใช้อำนาจในทางที่ผิดหรือให้ผู้อื่นเกรงกลัวเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว ($\bar{X} = 3.18$) ตามลำดับ

2. ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามการบูรณาการหลักสังคหัตถุธรรมเพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่น โดยรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน ดังนี้

1.1 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับการส่งเสริมภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่น ด้านทาน (การให้) โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.68$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ท่านเห็นว่านักการเมืองท้องถิ่น อุทิศตัวเองในการทำกิจกรรมของส่วนรวม ด้วยแรงใจแรงกาย มีระดับความคิดเห็นสูงสุด ($\bar{X} = 3.83$) รองลงมาคือ ท่านเห็นว่านักการเมืองท้องถิ่น ให้ความช่วยเหลือสงเคราะห์ด้วยปัจจัยสี่ แก่ผู้ที่ยากไร้ ($\bar{X} = 3.70$) และต่ำที่สุดคือ ท่านเห็นว่านักการเมืองท้องถิ่น มีความเสียสละ ในการค้นคว้าหาความรู้และวิทยาการใหม่ ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนอยู่เสมอ ($\bar{X} = 3.59$) ตามลำดับ

1.2 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับการส่งเสริมภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่น ด้านปิยวาจา (วาจาเป็นที่รัก) โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.68$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ท่านเห็นว่านักการเมืองท้องถิ่น สามารถพูดให้เกิดความเข้าใจที่ดี เกิดความสมัคสามัคคี เกิดไมตรีทำให้นานับถือ มีระดับความคิดเห็นสูงสุด ($\bar{X} = 3.88$) รองลงมาคือ ท่านเห็นว่านักการเมืองท้องถิ่น มี

ความรับผิดชอบต่อสังคม เมื่อมีคนพูดจาไม่ดี ก็ไม่ถือโกรธ เป็นกันเอง ไม่ถือตัว ($\bar{X} = 3.86$) และต่ำที่สุดคือ ท่านเห็นว่านักการเมืองท้องถิ่น มีคำพูดที่สุภาพ ไพเราะ น่าฟัง เพื่อให้เกิดความกระตือรือร้น และมีทัศนคติที่ดี ($\bar{X} = 3.44$) ตามลำดับ

1.3 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับการส่งเสริมภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่น ด้านอัตถจริยา (การประพฤติตนเป็นประโยชน์) โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.55$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ท่านเห็นว่านักการเมืองท้องถิ่น มีใจรักทำประโยชน์ให้ชุมชน ด้วยความสุจริต ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว มีระดับความคิดเห็นสูงที่สุด ($\bar{X} = 3.73$) รองลงมาคือ ท่านเห็นว่านักการเมืองท้องถิ่น เป็นผู้ที่มีจิตอาสา สามารถช่วยเหลือประชาชนที่เดือดร้อนได้ตลอดเวลา ($\bar{X} = 3.56$) และต่ำที่สุดคือ ท่านเห็นว่านักการเมืองท้องถิ่น เสียสละประโยชน์ ส่วนตน ท้มเทร่างกายแรงใจให้กับชุมชนอย่างไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย ($\bar{X} = 3.38$) ตามลำดับ

1.4 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับการส่งเสริมภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่น ด้านสมานัตตตา (การวางตนสม่าเสมอ) โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.74$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ท่านเห็นว่านักการเมืองท้องถิ่น ให้ความช่วยเหลือต่อบุคคลทุกคน อย่างเท่าเทียมโดยไม่หวังผลตอบแทน มีระดับความคิดเห็นสูงที่สุด ($\bar{X} = 3.88$) รองลงมาคือ ท่านเห็นว่านักการเมืองท้องถิ่น สามารถวางตนได้เหมาะสม มีความจริงใจในการแก้ไขปัญหา ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ($\bar{X} = 3.80$) และต่ำที่สุดคือ ท่านเห็นว่านักการเมืองท้องถิ่น ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น ร่วมทุกข์ร่วมสุข ร่วมรับรู้ปัญหา และร่วมแก้ปัญหาเพื่อประโยชน์ของชุมชน ($\bar{X} = 3.57$) ตามลำดับ

3. นำเสนอการส่งเสริมภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นจังหวัดแพร่ โดยการบูรณาการตามหลักสังคหวัตถุธรรม ผู้วิจัยได้นำหลักสังคหวัตถุ 4 มาบูรณาการเพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นดังนี้ ด้านทาน (การให้) คือ 1) นักการเมืองท้องถิ่นมีความเสียสละ 2) มีความรู้ความสามารถในการช่วยเหลือประชาชนและสร้างอาชีพ 3) ให้การช่วยเหลือด้วยความจริงใจ 4) ให้ด้วยความจริงใจไม่หวังผลประโยชน์ ตอบแทน ด้านปิยวาจา (วาจาเป็นที่รัก) คือ 1) มีคำพูดที่สุภาพ น่าฟัง 2) แนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ 3) พูดด้วยถ้อยคำที่เข้าใจง่ายคนขึ้นชอบ 4) ไม่พูดใส่ร้ายผู้อื่นให้เกิดความเสียหาย ด้านอัตถจริยา (การประพฤติตนเป็นประโยชน์) คือ 1) ช่วยเหลือด้วยความเต็มใจ 2) ใช้ความรู้ความสามารถในพัฒนาชุมชนอย่างเต็มที่ 3) ประพฤติตนเป็นแบบอย่างเป็นที่พึงของประชาชน 4) ช่วยเหลือส่วนรวมด้วยความถูกต้องชอบธรรม ด้านสมานัตตตา (การวางตนสม่าเสมอ) 1) มีความจริงใจทั้งต่อหน้าและลับหลัง 2) ให้การช่วยเหลือจนตลอดรอดฝั่ง 3) ให้เกียรติซึ่งกันและกัน รับผิดชอบต่อหน้าที่ 4) วางตนได้เหมาะสม รู้ผิดชอบชั่วดี มีความเป็นกลาง

6. การอภิปรายผล

สภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคของการส่งเสริมภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นจังหวัดแพร่ ประกอบด้วย ด้านบุคลิกภาพ นักการเมืองท้องถิ่นมักขาดความมั่นใจในตนเองทำให้ไม่กล้าแสดงออก ด้านความรู้ความสามารถ มุมมองในการแก้ไขปัญหาที่ยังยึดติดกับหลักเกณฑ์ ขอบปฏิบัติมากเกินไป ด้านมนุษยสัมพันธ์ การยอมรับความคิดเห็นของบุคคลรอบข้าง คุณธรรมจริยธรรม จิตอาสาในการเข้าไปช่วยเหลือประชาชนยังไม่มากพอ การจัดกิจกรรมการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของบุคลากรในสังกัดยังมีน้อยไม่

ต่อเนื่อง ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นองค์ประกอบในการส่งเสริมภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธนสร ธรรมสอน และบุญทัน ดอกไธสง ศึกษาเรื่อง ภาวะผู้นำทางการเมืองของนายกเทศมนตรีในการบริหารเทศบาลตำบลในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนบน พบว่า 1) ภาวะผู้นำทางการเมืองของนายกเทศมนตรี มีองค์ประกอบสำคัญที่สุดคือ เป็นผู้มีความวิสัยทัศน์ มองกว้าง มองไกล มองรอบด้าน ภาวะผู้นำทางการเมืองของนายกเทศมนตรีที่ประชาชนต้องการ ประกอบด้วย (1) ส่งเสริมวัฒนธรรมประชาธิปไตยท้องถิ่น (2) เปิดเผยข้อมูลข่าวสารต่อสาธารณะ (3) บริการสาธารณะให้ทั่วถึง (4) เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม (5) พัฒนาเทศบาล และชุมชนให้มีความยั่งยืน (6) พัฒนาและรักษาสีเขียวและสิ่งแวดล้อม และศิลปวัฒนธรรมชุมชน 2) วัฒนธรรมประชาธิปไตยการเมืองท้องถิ่น นั้นพบว่าประชาชนมีความเชื่อมั่น และศรัทธาต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตยมากที่สุด 3) สมรรถนะในการบริหารโครงการท้องถิ่นนั้น โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด⁴ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ พรเศรษฐี วุฒิปัญญาอิสกุล ศึกษาเรื่อง “การบูรณาการหลักธรรมาธิปไตยเพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำทางการเมืองของนักการเมืองในจังหวัดนครราชสีมา” พบว่า 1. สภาพทั่วไปปัญหาและอุปสรรคการส่งเสริมภาวะผู้นำของนักการเมืองในจังหวัดนครราชสีมา ด้านจุดเด่นของการส่งเสริมภาวะผู้นำ ผู้นำมีวิสัยทัศน์มีภาวะผู้นำ และมีความมุ่งมั่นสูงที่จะพัฒนาองค์ให้มีความเจริญก้าวหน้าในทุกด้าน สามารถดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่องและมีเสถียรภาพ โอกาสของการส่งเสริมภาวะผู้นำได้รับการสนับสนุนและการได้รับความร่วมมือจากประชาชนในชุมชนเป็นอย่างดีและมีความต่อเนื่อง 2. หลักธรรมาธิปไตยสำหรับส่งเสริมภาวะผู้นำของนักการเมืองในจังหวัดนครราชสีมาด้านอำนาจอิทธิพลของผู้นำการเป็นผู้นำคือคนที่สามารถทำให้คนอื่นไปสู่จุดมุ่งหมายปลายทางได้ หน้าที่ผู้นำต้องมีความรับผิดชอบในการกำหนดนโยบายไปปฏิบัติให้เกิดผลได้การเป็นผู้นำที่ดีต้องมีความพยายามความเพียร และการมีระเบียบวินัยต่อตนเอง มุ่งเน้นหนักในเรื่องความเป็นผู้นำการเรียนรู้ ปลูกฝังให้ขยันหมั่นเพียร ด้านคุณลักษณะของผู้นำ ภาวะผู้นำมีความสามารถในการโน้มน้าวหรือจูงใจให้ผู้อื่นยอมรับและยินดีปฏิบัติตามด้วยความเต็มใจ⁵

2. องค์ประกอบของการส่งเสริมภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นจังหวัดแพร่ ประกอบด้วย ด้านบุคลิกภาพ นักการเมืองท้องถิ่นต้องมีความเชื่อมั่นในตนเอง กล้าคิด กล้าทำ กล้าแสดงออก แต่งกายที่สุภาพ ความอ่อนน้อมถ่อมตน มีวาทศิลป์ในการพูดเจรจา ชักจูงให้คล้อยตาม ด้านความรู้ความสามารถ นักการเมืองท้องถิ่นต้องเป็นคนที่มีความคิดสร้างสรรค์ เป็นคนที่มีปฏิภาณไหวพริบ สามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้อย่างดีเยี่ยม การศึกษาเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา และลงมือปฏิบัติ ทำให้เกิดความชำนาญในเรื่องดังกล่าว ต้องมีวิสัยทัศน์กว้างไกล ด้านมนุษยสัมพันธ์ พูดไพเราะ ทักทายกันด้วยไมตรี มีความจริงใจต่อกัน ซื่อสัตย์ต่อการกระทำ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในยามเกิดปัญหา พุดคุยให้กำลังใจและให้คำปรึกษาในการแก้ไขปัญหา ด้านคุณธรรมจริยธรรม มีจิตสำนึกที่ดี และความชอบธรรมในการใช้อำนาจ มีความซื่อสัตย์ จริงใจ และโปร่งใสตรวจสอบได้ มีจิตอาสาในการแก้ไขปัญหา ล้วนแล้วแต่เป็นองค์ประกอบในการส่งเสริมภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สถาพร ศรีเพ็ญไทย และคณะ ได้วิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาคุณลักษณะของสมาชิกสภาเทศบาลเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว” พบว่า ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะของสมาชิกสภาเทศบาลเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว

⁴ ธนสร ธรรมสอนและบุญทัน ดอกไธสง, “ภาวะผู้นำทางการเมืองของนายกเทศมนตรีในการบริหารเทศบาลตำบลในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนบน”, วารสารวิชาการคณะบริหารธุรกิจ, ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 (มิถุนายน 2558) : 171-190.

⁵ พรเศรษฐี วุฒิปัญญาอิสกุล, “การบูรณาการหลักธรรมาธิปไตยเพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำทางการเมืองของนักการเมืองในจังหวัดนครราชสีมา”, วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์, ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2564) : 132-140.

โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมุติฐานที่ตั้งไว้ทั้งนี้ เป็นเพราะว่าประชาชนทั้งเพศชายและเพศหญิงให้ความสำคัญต่อแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะของสมาชิกสภาเทศบาลเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ในด้านบุคลิกภาพ ด้านความเป็นผู้นำ ด้านคุณธรรม จริยธรรม ด้านความสามารถในการปฏิบัติงาน และด้านการบริหารงานยุคใหม่⁶ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ วรยุทธ สถาปนาศุภกุล ได้วิจัยเรื่อง “คุณลักษณะผู้นำทางการเมืองท้องถิ่นที่พึงประสงค์ตามทัศนะของประชาชนอำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่” พบว่า 1. ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อคุณลักษณะของผู้นำทางการเมืองที่พึงประสงค์ตามทัศนะของประชาชนตำบลเหมืองแก้ว อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ โดยรวมทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านความรู้ความสามารถ มีค่าแปลผลอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ด้านคุณธรรมจริยธรรม ด้านสติปัญญาและ ด้านบุคลิกภาพ มีค่าแปลผลอยู่ในระดับมากตามลำดับ 2. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหา ดังนั้น ผู้นำทางการเมืองท้องถิ่น พัฒนาท้องถิ่นให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดี เศรษฐกิจดี เกิดความอุดมสมบูรณ์ ใจผู้ร้ายก็อาจลดลงได้ และหายจากท้องถิ่นไปในที่สุด ควรศึกษาจากประสบการณ์ของผู้นำที่ประสบความสำเร็จเพื่อศึกษาถึงแนวคิด กระบวนการ ขั้นตอน ในการทำงานให้ประสบความสำเร็จเพื่อนำมาพัฒนาท้องถิ่นของตนเองให้เจริญก้าวหน้า 3. แนวทางแก้ไขปัญหาลำดับที่ผู้นำท้องถิ่นควรพัฒนาคุณลักษณะในด้านสติปัญญา บุคลิกภาพ ความสามารถและคุณธรรมจริยธรรมให้เหมาะสมกับบทบาทของการเป็นผู้นำที่ดีและพัฒนาศักยภาพของตนเองให้เป็นที่ยอมรับของประชาชนในท้องถิ่น และสร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาชนในพื้นที่⁷

3. การบูรณาการหลักสัจจกัณฑ์ธรรมเพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นจังหวัดแพร่ ประกอบด้วย ทาน (การให้) เสียสละเพื่อส่วนรวม ไม่หวังผลประโยชน์ตอบแทน ให้คำปรึกษา ให้กำลังใจ และให้ความรู้ ปิยวาจา (วาจาเป็นที่รัก) การมีคำพูดที่สุภาพ น่ารัก มีเหตุผล มีความจริงใจ สร้างสรรค์ มีประโยชน์ ให้คำปรึกษาและแนะนำสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสม ทำให้มีความน่าเชื่อถือ อุตถจริยา (ประพฤติตนเป็นประโยชน์) ช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความจริงใจ ไม่หวังผลประโยชน์ตอบแทน อุทิศตนเพื่อประโยชน์สาธารณะ ช่วยเหลือกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน มีจิตอาสาพร้อมรับใช้ประชาชนตลอดเวลา ช่วยคิด ช่วยทำ ช่วยสร้างอาชีพให้กับชุมชน สมานัตตตา (มีความเสมอต้นเสมอปลาย) มีความเป็นกลางในการปฏิบัติหน้าที่ ให้ความช่วยเหลือทุกคนอย่างเท่าเทียม การวางตนเสมอต้นเสมอปลาย ไม่เอนเอียง ไม่เหลียวปฏิบัติ ให้ความเป็นกันเองกับทุกคน ซึ่งสอดคล้องกับวิจัย พระวาทีน กนตสีโล (บัวบุญ) ได้ศึกษาเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักสัจจกัณฑ์ 4 ในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองหุ้ม อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม” โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านปิยวาจา: การพูด การแสดงออกด้วยความจริงใจ รองลงมาคือ ด้านทาน: การให้สิ่งของ และการช่วยเหลือด้วยความเต็มใจ ด้านอุตถจริยา : การทำประโยชน์ ทั้งเรื่องงาน และเรื่องส่วนตัวด้วยความเต็มใจ โดยไม่หวังผลตอบแทน ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านสมานัตตตา: การวางตนเหมาะสม ถูก

⁶ สถาพร ศรีเพ็ญไทย และคณะ “แนวทางการพัฒนาคุณลักษณะของสมาชิกสภาเทศบาลเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว”, วารสารการบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น, ปีที่ 1 ฉบับที่ 2, (พฤษภาคม-สิงหาคม 2560) : 11-23.

⁷ วรยุทธ สถาปนาศุภกุล “คุณลักษณะผู้นำทางการเมืองท้องถิ่นที่พึงประสงค์ตามทัศนะของประชาชนอำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่”, วารสารสถาบันวิจัยญาณสังวร, ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2560) : 145-153.

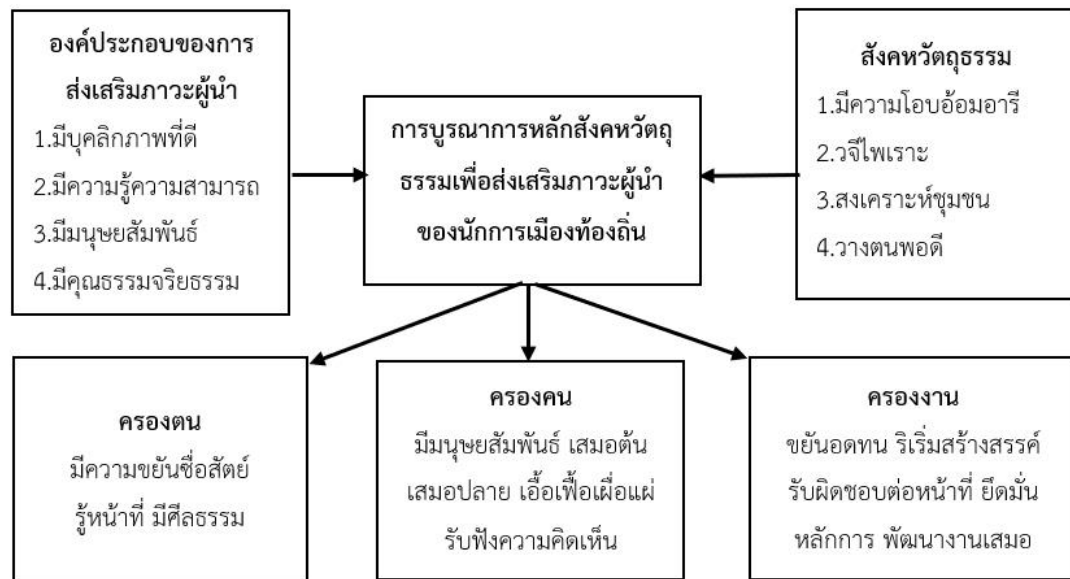
กาลเทศะ⁸ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุ่น ตรีสุขี ได้ศึกษาเรื่อง “การบูรณาการหลักสังคหวัตถุกับการบริหารการประปา นครหลวง ภาค 1” พบว่า บูรณาการการนำหลักสังคหวัตถุมาใช้ในการบริหารการประปา นครหลวงพบว่า 1) ผู้บริหารควรมีการให้ การให้อภัย 2) ผู้บริหารควรมีหลักปียวาจา การกล่าวคำพูดอันเป็นที่รัก 3) ผู้บริหารควรมีหลักอรรถจริยา การประพฤติให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม 4) ผู้บริหารควรมีหลักสมานัตตตา คือ การทำตนเสมอต้นเสมอปลาย คือ การปฏิบัติตนสม่ำเสมอในชนทั้งหลาย บูรณาการการนำหลักกัลยาณมิตรมาใช้ในการบริหารงานของผู้บริหาร พบว่า 1) ผู้บริหารควรเป็นผู้นำรักเป็นที่รัก มีเมตตาต่อผู้ใต้บังคับบัญชา 2) ผู้บริหารควรเป็นผู้ที่อดมด้วยปัญญาทั้งทางโลก 3) ผู้บริหารควรเป็นผู้ที่ทรงความรู้ มีภูมิปัญญาเป็นเลิศ 4) ผู้บริหารควรเป็นผู้ที่รู้จักพูดชี้แจงให้เข้าใจ 5) ผู้บริหารควรเป็นผู้ที่พร้อมจะรับฟังคำปรึกษาซักถามอยู่เสมอ 6) ผู้บริหารควรเป็นผู้ที่สามารถนำเรื่องที่ยกมาอธิบายให้เข้าใจง่าย และ 7) ผู้บริหารควรเป็นผู้ที่ประพฤติปฏิบัติอยู่ในธรรม บูรณาการสังคหวัตถุและกัลยาณมิตรในการบริหารงานของการประปา นครหลวง พบว่า สังคหวัตถุ 4 เป็นปัจจัยภายนอกในการบริหารงานให้เกิดประสิทธิภาพ ส่วนความเป็นกัลยาณมิตรเป็นปัจจัยภายในของผู้บริหาร ดังนั้นการบริหารงานเรื่องจริยธรรม หากบูรณาการหลักสังคหวัตถุทั้ง 4 ประการ และหลักกัลยาณมิตรที่สนับสนุนการบริหารงานของการประปา นครหลวง การประปา นครหลวงจะเป็นหน่วยงานที่มีผู้เป็นต้นแบบแห่งความดีงามทั้งในด้านการบริหารงานการเอื้อเพื่อเกื้อกูลกัน ทั้งวาจา การบำเพ็ญประโยชน์ต่อกัน และการวางตนสมควร อีกทั้งเป็นหน่วยงานที่มีผู้มีคุณสมบัติพร้อมแห่งการแนะนำประโยชน์สุขแก่ผู้อื่น กัลยาณมิตรเป็นปัจจัยเบื้องต้นแห่งการพัฒนาชีวิตในทุกๆ ระดับ⁹

7. องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้รับจากการสังเคราะห์งานวิจัย เรื่อง “การบูรณาการหลักสังคหวัตถุธรรมเพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นจังหวัดแพร่” ทำให้ผู้วิจัยสามารถนำองค์ความรู้จากการวิจัยครั้งนี้ไปสังเคราะห์สร้างเป็นความรู้เชิงนวัตกรรมได้ดังแผนภาพต่อไปนี้

⁸ พระวาทีน กนตสีโล (บัวบุญ), “การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองทุ่ม อำเภอบ้านปิน จังหวัดมหาสารคาม”, วารสารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด, ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน, 2558), หน้า 184-197.

⁹ สุ่น ตรีสุขี, การบูรณาการหลักสังคหวัตถุกับการบริหารการประปา นครหลวง ภาค 1, พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2559)

ภาพประกอบที่ 2: องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากงานวิจัย

สรุปได้ว่า จากการศึกษาศึกษาการบูรณาการหลักสังคหวัตถุธรรมเพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นจังหวัดแพร่ พบว่า นักการเมืองท้องถิ่นควรมีมนุษยสัมพันธ์กับประชาชนในพื้นที่ให้มากขึ้น ให้ความเป็นกันเอง ไม่เลือกปฏิบัติ ใช้คำพูดที่น่าฟัง และเข้าใจง่าย มุ่งมั่นในการให้บริการประชาชน ด้วยความจริงใจ โดยไม่แบ่งแยก ให้ความเสมอภาคกับทุกคนอย่างเท่าเทียม มีความเสมอต้นเสมอปลายในการกระทำ และเป็นแบบอย่างของนักการเมืองผู้เสียสละ ผู้วิจัยขอเสนอแนะเพื่อนำผลการศึกษาไปใช้ดังนี้ 1) ส่งเสริมสนับสนุนให้นักการเมืองท้องถิ่นได้ตระหนักถึงการปฏิบัติหน้าที่ที่นักการเมืองที่ทรงคุณธรรม 2) หน่วยงานภาครัฐควรสนับสนุนให้มีการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการเสริมภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่น 3) ควรส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพนักการเมืองท้องถิ่นให้ตระหนักในจริยธรรมทางการเมือง และการวิจัยในครั้งต่อไป 1) ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับศักยภาพผู้นำของนักการเมืองในการปกครองท้องถิ่น แบบบูรณาการ 2) ควรศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการส่งเสริมภาวะผู้นำทางการเมืองของนักการเมือง

เอกสารอ้างอิง

- วุฒิสาร ตันไชย. การกระจายอำนาจสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร บริษัท เอ.พี. กราฟิค ดีไซน์และการพิมพ์ จำกัด, 2548.
- ณัฐพันธ์ เขจรนันท์ และจิตราพร เสมอใจ. การจัดการ. กรุงเทพมหานคร. บริษัทซีเ็ดยูเคชั่นจำกัด, 2547
- สำนักวิชาการและสำนักกฎหมาย สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. สารสังเขปประเด็นการปฏิรูปประเทศด้านอื่น ๆ. การเสริมสร้างมาตรฐานคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารประเทศและประชาชน. กรุงเทพมหานคร. สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2558.

- ธนสร ธรรมสอนและบุญทัน ดอกไธสง. “ภาวะผู้นำทางการเมืองของนายกเทศมนตรีในการบริหารเทศบาลตำบลในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนบน”. วารสารวิชาการคณะบริหารธุรกิจ. 10(1), (2558). pp.171-190.
- พรเศรษฐี วุฒิปัญญาธิสกุล. “การบูรณาการหลักธรรมาธิปไตยเพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำทางการเมืองของนักการเมืองในจังหวัดนครราชสีมา”. วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์. 6 (1), (2564). 132-140.
- สถาพร ศรีเพ็ญไทย และคณะ. “แนวทางการพัฒนาคุณลักษณะของสมาชิกสภาเทศบาลเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว”. วารสารการบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น. 1(2), (2560) 11-23.
- วรยุทธ สถาปนาสกุล. “คุณลักษณะผู้นำทางการเมืองท้องถิ่นที่พึงประสงค์ตามทัศนะของประชาชนอำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่”. วารสารสถาบันวิจัยญาณสังวร. 8(2), 145-153.
- นคร วิชัยผิน. “การใช้สังคหวัตถุ 4 ในชีวิตประจำวันของผู้ปกครอง”. รายงานวิจัย. สถาบันวิจัยญาณสังวร: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2548.
- สงวน ตรีสุขี. การบูรณาการหลักสังคหวัตถุกับการบริหารการประปานครหลวง ภาค 1. พุทธศาสตร์ชุมชน บัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2559.

การใช้พื้นที่สาธารณะของผู้สูงอายุในเขตเมืองเชียงใหม่: การศึกษาแบบผสมวิธี

IMPLEMENTATION OF THE PUBLIC SPACES AMONG URBAN ELDERLY IN CHIANG MAI: A MIXED- METHODOLOGY STUDY

อิทธิพงษ์ ทองศรีเกตุ*
Ittipong Thongsrikate

Received: 2021-09-13

Revised: 2021-12-19

Accepted: 2021-12-31

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพรรณนาการใช้พื้นที่สาธารณะของผู้สูงอายุในเขตเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed- Methodology Research) เริ่มจากการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตกับผู้นำชุมชน และผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองเชียงใหม่ รวมจำนวนทั้งสิ้น 15 คน และใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา ตามด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองเชียงใหม่ จำนวน 370 คน และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนา

ผลการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุในเขตเมืองเชียงใหม่ใช้พื้นที่สาธารณะประเภทสถานที่ ประเภทลานกิจกรรม และประเภทเส้นทางจราจรในชุมชน ส่วนใหญ่เลือกใช้พื้นที่สาธารณะที่ไม่ไกลจากที่พักของตนเอง สามารถเดินทางเข้ามาใช้พื้นที่สาธารณะได้อย่างสะดวกด้วยรถยนต์หรือรถจักรยานยนต์ โดยมีช่วงเวลาที่เข้ามาใช้พื้นที่สาธารณะไม่แน่นอน มีการใช้พื้นที่สาธารณะอย่างน้อยสัปดาห์ละ 2-3 ครั้ง ในช่วงวันธรรมดาสาเหตุที่เข้ามาใช้พื้นที่สาธารณะเนื่องจากมีความสะดวกในการทำกิจกรรมต่างๆโดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสุขภาพทั้งร่างกายและจิตใจ ปัญหาของการใช้พื้นที่สาธารณะของผู้สูงอายุมีปัญหาเกี่ยวกับการเดินทางที่ต้องเผชิญกับการจราจรที่ติดขัด พื้นที่จอดรถมีไม่เพียงพอ และผู้สูงอายุในเขตเมืองมีความคาดหวัง/ความพึงพอใจกับพื้นที่สาธารณะในเขตเมืองเชียงใหม่อยู่ในระดับมาก ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการจัดการปัญหาจราจร และเพิ่มเติมพื้นที่จอดรถ ตลอดจนคอยอำนวยความสะดวกให้กับผู้สูงอายุในการเข้ามาใช้พื้นที่สาธารณะ

คำสำคัญ: พื้นที่สาธารณะ, ผู้สูงอายุในเขตเมือง, การศึกษาแบบผสมวิธี, เชียงใหม่

* อาจารย์ประจำกลุ่มสหวิทยาการสังคมศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้, เบอร์โทร: 081-9846778,

E-mail:Thongsrikatei@mail.com

ABSTRACT

The purpose of this article is to describe and analyze the implementation of public space among the urban elderly in Chiang Mai, Chiang Mai province. The study employed sequential mixed-methodology research. For the qualitative approach, in-depth interviews and observation were conducted with 15 key informants, including a community leader and the elderly who live in Chiang Mai municipality. Content analysis was applied for qualitative analysis. A quantitative approach was conducted by interviewing 370 urban elderly people. The obtained data was analyzed by using descriptive statistics.

The results found that the types of public space for the urban elderly place public space, open public space, and transformational public space in the community. Most of them choose to use public spaces not far from their residences. Cars or motorcycles with easy access to public areas. The use time of public areas is uncertain. Public areas are used on weekdays at least twice a week. The reason for using public space is convenient activities, especially related activities. The reason for using public spaces is because of the convenience of doing various activities, especially karmic activities related to health care both physically and mentally. The problems and obstacles in the use of public space for the elderly include traffic congestion and limited parking spaces. The satisfaction expected in the public area of Chiang Mai is at a high level. Therefore, the relevant departments have more traffic management and parking lots. In addition, it is convenient for the elderly to use public space.

Keywords: Public spaces, Urban elderly, Mixed- Methodology Research, Chiang Mai

1. บทนำ

สังคมชนบทไทยได้เข้าสู่กระบวนการเปลี่ยนผ่านสู่สังคมชนบทยุคใหม่ที่ได้รับเอาความทันสมัยของระบบการผลิต การตลาด การค้า การบริโภค เทคโนโลยีการสื่อสาร ปรับเข้าเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิต และได้เปลี่ยนแปลงให้การใช้ชีวิตในสังคมชนบทไทยสมัยใหม่ มีลักษณะที่คล้ายคลึงกับสังคมเมืองมากขึ้น ทั้งนี้เขตเมือง (Urban Area) มีบริบทต่างกันไปตามขนาดของเมือง ขนาดเล็ก ขนาดกลางและขนาดใหญ่ ซึ่งประเทศไทยได้วัดจากขอบเขตพื้นที่ จำนวนประชากร เศรษฐกิจ ความพร้อมของระบบสาธารณูปโภคและอื่นๆ โดยมีการจัดตั้งขึ้นเป็นเขตเทศบาล ตั้งแต่ระดับเทศบาลเมืองไปจนถึงเทศบาลนคร¹ เทศบาลนครเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ เป็นเขตเมืองที่อยู่ในระดับเทศบาลนคร ซึ่งเป็นรูปแบบการปกครองในเขตพื้นที่เมืองที่มีขนาดใหญ่ที่สุด

¹ สานิตย์ หนูวิลและกนกวรรณ พวงประยงค์, บัณฑิตที่มีผลต่อรูปแบบการดำเนินชีวิตของคนรุ่นใหม่ในชนบทไทย, วารสารพัฒนาสังคม, ปีที่ 21 ฉบับที่ 2 (ตุลาคม 2562): 176-195.

ความเป็นสังคมเมืองได้ทำให้การดำเนินชีวิตของผู้คน รวมทั้งผู้สูงอายุที่อยู่อาศัยในเมืองมีความเป็นปัจเจกบุคคลมากขึ้น² ตลอดจนสามารถเขียนประวัติศาสตร์ให้กับชีวิตตนเองพร้อมกันไปด้วย³ ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในเขตเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมืองขนาดใหญ่อย่างเทศบาลนครเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ผู้สูงอายุเหล่านี้อาจมีโอกาสดำเนินชีวิตประจำวันเข้าถึงระบบบริการสาธารณะต่างๆที่มีอยู่ในเขตเมือง⁴ เนื่องจากการอยู่อาศัยในเมืองสนับสนุนวิถีชีวิตที่หลากหลายของผู้สูงอายุ ความเป็นเมืองทำให้ผู้สูงอายุมีโอกาสเข้าถึงบริการต่างๆ เช่น โรงพยาบาล โรงภาพยนตร์ พิพิธภัณฑ์ รวมถึงสถานที่สาธารณะ ซึ่งช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงการรับบริการทางสุขภาพทั้งร่างกายและจิตใจ รวมทั้งการมีส่วนร่วมกับกิจกรรมทางสังคม⁵ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “พื้นที่สาธารณะ” ที่เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้เข้ามาทำกิจกรรมที่ตอบสนองกับความต้องการของตนเองได้

พื้นที่สาธารณะ (Public Area) เป็นสถานที่ที่ทุกคนสามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ในความมีอยู่ของพื้นที่สาธารณะ เป็นตัวแทนของการรวมตัวและความสนใจโดยรวมที่ปราศจากการแบ่งแยกความหลากหลายของผู้คน และพื้นที่สาธารณะยังมีคุณประโยชน์ต่อสภาพแวดล้อมและจิตใจ เพราะช่วยบรรเทาชีวิตในเมืองที่เคร่งเครียด หรือรีบเร่ง เป็นต้น ขณะเดียวกันพื้นที่สาธารณะยังทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมระหว่างคนและกิจกรรมในพื้นที่ส่วนตัวให้ได้พบปะและสร้างปฏิสัมพันธ์ต่อกัน⁷ และการใช้พื้นที่สาธารณะของผู้สูงอายุก็อาจเป็นช่องทางหนึ่งที่ช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถใช้ชีวิตร่วมกันกับทุกคนในสังคมได้อย่างเท่าเทียม งานวิจัยของณัฐธิดา จงรักษ์และณัฐริกา นวพันธ์⁸ พบว่า ผู้สูงอายุที่เข้ามาใช้พื้นที่สาธารณะอย่างสวนสาธารณะในเขตเมืองก็เพื่อให้ตนเองได้ทำกิจกรรมในลักษณะที่ผ่อนคลาย (Passive Recreation) เช่น การนั่งพักผ่อนเพื่อเพื่อน หรือคนรู้จัก มากกว่าบุคคลในครอบครัวอาจเพราะการได้พูดคุยกับคนในกลุ่มวัยเดียวกัน เป็นต้น หรือใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับจับกลุ่มพูดคุยกันเพื่อไม่ให้เกิดความรู้สึกเหงา⁹

การทำให้ผู้สูงอายุมีสุขภาวะที่ดี หรือมีคุณภาพชีวิตที่ดี การสร้างสภาพแวดล้อมอย่างพื้นที่สาธารณะนั้นไม่ได้ทำให้เกิดการพัฒนาเพียงแค่สภาพแวดล้อมทางกายภาพของเมืองให้ดีขึ้น แต่ยังสามารถส่งเสริม

² ศุทธิดา ชนวนันท์ กาญจนนา เทียนสาย และปัญญวัฒน์ เกื้อนอกกลิ่น, รูปแบบการอยู่อาศัยของผู้สูงอายุไทยในเขตเมืองเพื่อสนับสนุนการมีที่อยู่อาศัยและการดูแลที่เหมาะสม, (กรุงเทพมหานคร :สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ, 2563)

³ Giddens Anthony, **Sociology**, (Cambridge and Oxford: Polity Press, 2000).

⁴ อธิวิเศษ ทองศรีเกตุ ดุษฎี อายุวัฒน์ และเสาวลักษณ์ ชัยทวีป, การย้ายถิ่นในกลุ่มผู้สูงอายุ: การเปลี่ยนแปลงชีวิตจากชนบทเข้าสู่เมือง, **วารสารสังคมศาสตร์**, ปีที่ 29 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2560): 103-134.

⁵ Smith Allison E. **Ageing in urban neighborhoods: place attachment and social exclusion**, Bristol: Policy Press, 2009.

⁶ Power A, Mumford K, **The slow death of great cities? : urban abandonment or urban renaissance**, York Publishing Services-Joseph Rowntree Foundation, 1999.

⁷ Habermas Jurgen. **The structural transformation of the public sphere: An inquiry into a category of bourgeois society**, Cambridge: MIT Press, 1989.

⁸ ณัฐธิดา จงรักษ์และณัฐริกา นวพันธ์. ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะกับรูปแบบปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของผู้สูงอายุ กรณีศึกษาสวนสาธารณะในพื้นที่เมือง จังหวัดพิษณุโลก, **วารสารวิชาการคณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรมมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง**, ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2562): 27-39.

⁹ บรรลุ ศรีพานิช, “สังคมไทยกับการสร้างพื้นที่สำหรับผู้สูงอายุ.” [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <http://www.manager.co.th/QoI/ViewNews.aspx?NewsID=9520000048071> [25 มีนาคม 2560].

คุณภาพชีวิตของคนในเมืองได้เป็นอย่างดี¹⁰¹¹ โดยเฉพาะการพัฒนาชุมชนในเมือง สิ่งสำคัญคือการจัดให้มีพื้นที่สาธารณะที่เหมาะสม เพื่อใช้ทำกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ เช่น ต้องมีสวนสาธารณะเพื่อให้คนได้ออกกำลังกาย ได้วิ่ง ได้เดิน หรือใช้พื้นที่สวนสาธารณะทำกิจกรรมเชิงสังคมและวัฒนธรรม เป็นต้น ขณะเดียวกันพื้นที่สาธารณะที่มีอยู่ในเขตเมืองบางแห่งอาจไม่สามารถตอบสนองกับความต้องการของผู้สูงอายุสำหรับการทำกิจกรรม ดังนั้นบทความนี้จึงมีความสนใจเกี่ยวกับการใช้พื้นที่สาธารณะของผู้สูงอายุ หรือผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อที่จะได้เห็นถึงกลุ่มของผู้สูงอายุที่เข้ามาใช้พื้นที่สาธารณะ การเข้าถึงการทำกิจกรรมในพื้นที่สาธารณะของผู้สูงอายุ ปัญหาและอุปสรรคในการใช้พื้นที่สาธารณะ ตลอดจนประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการใช้พื้นที่สาธารณะ อันที่จะช่วยส่งเสริมหรือ ให้งานหน่วยงานในพื้นที่ได้นำข้อค้นพบจากการวิจัยไปปรับปรุงพื้นที่สาธารณะที่มีอยู่ในเขตเมืองเชียงใหม่ ให้สามารถรองรับกับการใช้งานของผู้สูงอายุและส่งเสริมให้ผู้สูงอายุในเขตเมืองเข้ามาใช้พื้นที่สาธารณะต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาการใช้พื้นที่สาธารณะของผู้สูงอายุในเขตเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้การวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed-Method Research) ในรูปแบบเชิงสำรวจบุกเบิก (Exploratory Design) มีลักษณะการดำเนินงานวิจัยเป็นสองระยะ (Sequential) โดยในระยะแรกผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อให้ได้ข้อมูลระดับลึกเกี่ยวกับการใช้พื้นที่สาธารณะของผู้สูงอายุในเขตเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) และการสังเกต (Observation) กับผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ จำนวน 5 คน และผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในชุมชนบวกวาศ แขวงนครพิงค์ เทศบาลนครเชียงใหม่ จำนวน 10 คน ที่ผ่านเกณฑ์คัดเลือก (Inclusion Criteria) คือ 1) เป็นผู้มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป 2) อาศัยอยู่ในชุมชนมาแล้วอย่างน้อย 1 ปี 3) ไม่เจ็บป่วยเป็นโรคเรื้อรัง และ 4) มีความเต็มใจในการให้ข้อมูล รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น จำนวน 15 คน การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) หลังจากนั้นได้นำผลจากการวิจัยเชิงคุณภาพไปกำหนดตัวแปรในแบบสัมภาษณ์ในส่วนของการวิจัยเชิงปริมาณซึ่งเป็นการวิจัยในระยะที่ 2

การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เพื่อให้ได้ผลการวิจัยในภาพกว้างของการใช้พื้นที่สาธารณะของผู้สูงอายุในเขตเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ประชากรที่ใช้ในการศึกษาคือ ผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปทั้งเพศชายและเพศหญิงที่อาศัยอยู่ในแขวงนครพิงค์ เทศบาลนครเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 4,417 คน กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยได้มาจากการคำนวณขนาดตัวอย่างของ Krejcie and Morgan¹² ได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 336 คน อย่างไรก็ตามเพื่อป้องกันการตกหล่นของข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการเก็บ

¹⁰ Liyod Kathleen and Auld Christopher. Leisure, public space and quality of life in the urban environment, **Urban Policy and Research**, 2003 21(4) pp. 339-356.

¹¹ Madanipour Ali. **Public and Private Spaces of the City**, London: Routledge, 2003.

¹² Krejcie Robert V and Morgan Daryle W. Determining, Sample Size for Research Activities, **Educational and Psychological Measurement**, 1970 30 (3) pp. 607- 610.

รวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเป็นจำนวน 370 คน ที่มีเกณฑ์การคัดเลือกเช่นเดียวกับการวิจัยในระยะที่ 1 และใช้การสุ่มตัวอย่างแบบสองขั้นตอน (Two-Stage Random Sampling) เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ด้วยการแบ่งจำนวนผู้สูงอายุในแขวงนครพิงค์ออกเป็นชั้นภูมิ (Stratified Sampling) และใช้การสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ด้วยการจับฉลากแบบไม่ใส่คืน

วิธีการและเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสัมภาษณ์ที่พัฒนาขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรม เอกสาร/งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและผลการวิจัยในระยะที่ 1 โดยแบ่งแบบสัมภาษณ์ออกเป็นแบ่ง 3 ส่วน ประกอบด้วย ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปทางประชากรของผู้สูงอายุในเขตเมือง ส่วนที่ 2 ข้อมูลทางเศรษฐกิจและสังคมของผู้สูงอายุในเขตเมือง และส่วนที่ 3 การใช้พื้นที่สาธารณะของผู้สูงอายุในเขตเมือง ทั้งนี้แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้ผ่านการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน และการหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสัมภาษณ์ทั้งฉบับ เท่ากับ 0.843

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์ด้วยสถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าร้อยละเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน อนึ่งการวิจัยนี้ได้ผ่านการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์จากคณะกรรมการวิจัยในมนุษย์ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา เลขที่ HE-101-2020 ลงวันที่ 30 กันยายน 2563

4. ผลการวิจัย

ผลการศึกษาแบ่งการนำเสนอออกเป็น 3 ส่วน ประกอบด้วย 1) คุณลักษณะทางประชากรของผู้สูงอายุในเขตเมือง 2) เศรษฐกิจและสังคมของผู้สูงอายุในเขตเมืองและ 3) การใช้พื้นที่สาธารณะของผู้สูงอายุในเขตเมือง โดยมีรายละเอียดของผลการศึกษาแต่ละส่วน ดังนี้

1) คุณลักษณะทางประชากรของผู้สูงอายุในเขตเมือง

ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองมีทั้งผู้สูงอายุที่เป็นผู้หญิงและผู้ชาย และมีช่วงอายุที่แตกต่างกันออกไปตามเกณฑ์ในการจำแนกผู้สูงอายุ คือ ผู้สูงอายุตอนต้น (อายุ 60-69 ปี) ผู้สูงอายุตอนกลาง (อายุ 70-79 ปี) และผู้สูงอายุตอนปลาย (อายุ 80 ปีขึ้นไป) และยังคงมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง สอดคล้องกับผลการวิจัยเชิงปริมาณพบว่า ผู้สูงอายุในเขตเมืองเป็นผู้สูงอายุเพศหญิงมากกว่าเพศชาย ร้อยละ 54.6 และร้อยละ 45.4 ตามลำดับ ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มผู้สูงอายุตอนต้น คือมีอายุอยู่ระหว่าง 60-69 ปีมากที่สุด ร้อยละ 83.2 อายุเฉลี่ยอยู่ที่ 65 ปี ในส่วนสถานภาพสมรสนั้น ผู้สูงอายุในเขตเมืองที่เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีสถานภาพสมรสที่แตกต่างกันออกไป มีทั้งสถานภาพสมรสแบบแต่งงานและสถานภาพสมรสแบบหย่า หย่า แยกย้ายกันอยู่ สอดคล้องกับผลการวิจัยเชิงปริมาณ พบว่าผู้สูงอายุในเขตเมืองส่วนใหญ่มียังคงมีสถานภาพสมรสแบบแต่งงาน ร้อยละ 70.8 ในประเด็นการศึกษานั้นผู้สูงอายุในเขตเมืองส่วนใหญ่พบว่า ตัวผู้สูงอายุได้รับการศึกษาก่อนข้างสูงนั้นคือ ได้รับการศึกษาตั้งแต่ระดับชั้นมัธยมศึกษาขึ้นไป โดยสำเร็จการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาสูงถึงร้อยละ 47.8 มีเพียงร้อยละ 17.8 เท่านั้นที่สำเร็จการศึกษาในระดับประถมศึกษา

2) คุณลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของผู้สูงอายุในเขตเมือง

ผู้สูงอายุส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ว่างเว้นจากการทำงาน หรือทำงานที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ เนื่องจากผู้สูงอายุส่วนหนึ่งเป็นผู้ที่เกษียณอายุราชการ และมีเวลาเพียงพอในการดูแลสุขภาพร่างกายของตนเองด้วยการออก

กำลัง ทำกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ให้แก่ชุมชน และสังคม ขณะเดียวกันก็ยังคงมีผู้สูงอายุอายุบาง คนทำงานที่ก่อให้เกิดรายได้ โดยการประกอบอาชีพค้าขาย เย็บผ้า เป็นต้น ดังคำบอกเล่าของผู้สูงอายุหญิง รายหนึ่งได้เล่าให้ฟังถึงการทำงานของตนเองให้ฟังว่า

“...แม่ (ผู้สูงอายุ) ก็รับจ้างเย็บผ้า เย็บรับจ้างเขามา เย็บง่าย ๆ ติดชิป แก่ ง่าย ๆ แม่ไม่ได้เรียนถึงขั้นที่ว่าเปิดร้านใหญ่ใจ แถวบ้านอะไรรายวัน วันละ 100 กว่าบาทคะ...”

(ผู้สูงอายุหญิง อายุ 65 ปี)

ขณะเดียวกันรายได้ของผู้สูงอายุในเขตเมืองส่วนใหญ่มาจากเงินที่ได้รับจากภาครัฐ สมาชิกใน ครอบครัว และจากการทำงาน จำนวน 5,000-7,000 บาทต่อเดือน เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับผลการวิจัย เปรียบเทียบพบว่า ผู้สูงอายุในเขตเมืองมีทั้งผู้ที่ยังคงประกอบอาชีพและไม่ได้ประกอบอาชีพผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ประกอบอาชีพส่วนตัว เช่น ค้าขาย บริการซักเสื้อผ้า เย็บผ้า เป็นต้น ร้อยละ 27.6 รองลงมา ประกอบอาชีพบริการ ร้อยละ 23.8 และไม่ได้ประกอบอาชีพ ร้อยละ 22.7 ตามลำดับ มีรายได้ต่อเดือนส่วน ใหญ่ 5,001-10,000 บาท ร้อยละ 40.5 โดยผู้สูงอายุในเขตเมืองส่วนใหญ่ยังคงอาศัยอยู่รวมกันกับสมาชิกใน ครอบครัวในลักษณะของครอบครัวขยาย มีสมาชิกในครัวเรือนให้การช่วยเหลือผู้สูงอายุ เช่น การดูแลเรื่อง ค่าใช้จ่าย การดูแลผู้สูงอายุด้านอาหารการกิน การทำกิจกรรม เป็นต้น สอดคล้องกับการวิจัยเปรียบเทียบที่ พบว่า ผู้สูงอายุในเขตเมืองอาศัยอยู่ร่วมกับสมาชิกในครัวเรือน 4-5 คน ร้อยละ 47.6

การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนของผู้สูงอายุ ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมทาง ประเพณีปฏิบัติ การเข้าร่วมงานมงคลและอวมงคล ตลอดจนกิจกรรมที่เป็นงานอาสาสมัคร ผู้สูงอายุในเขตเมือง มีการเข้าร่วมกิจกรรมอยู่บ้าง หรือเป็นบางครั้ง ขึ้นอยู่ความสะดวกของผู้สูงอายุ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัย เปรียบเทียบพบว่า ผู้สูงอายุในเขตเมืองมีการเข้าร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้นในชุมชนอยู่ในระดับต่ำ ร้อยละ 50.5

การดำเนินชีวิตประจำวันและพฤติกรรมดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุในเขตเมือง การดำเนิน ชีวิตประจำวันผู้สูงอายุส่วนใหญ่ใช้เวลาไปกับการพักผ่อน และทำกิจกรรมตามที่ตนเองสนใจ เช่น การทำสวน การทำความสะอาดบ้าน เป็นต้น หากมีเวลาว่างหลังจากทำกิจกรรมที่ทำเป็นประจำแล้ว ผู้สูงอายุก็ใช้เวลาใน การดูแลสุขภาพร่างกายของตนเอง ดังคำบอกเล่าของผู้สูงอายุรายหนึ่งเล่าให้ฟังว่า

“...ออกกำลังกายเล็ก ๆ น้อย ๆ พอดีว่ากะซื้อที่ออกกำลังกายสวิงมา แต่ว่า งานบ้านก็ยังทำ จึก ๆ จิก ๆ คือบ่ค่อยได้หยั่ง คือต้องรับผิดชอบในบ้าน ได้ออกกำลัง กายไปด้วย...”

(ผู้สูงอายุหญิง อายุ 67 ปี)

ขณะเดียวกันก็มีความระมัดระวังเกี่ยวกับพฤติกรรมเสี่ยงที่จะก่อให้เกิดอันตรายกับสุขภาพของ ตนเอง เช่น การรับประทานอาหาร ผู้สูงอายุเลือกรับประทานอาหารที่มีประโยชน์กับร่างกาย และรับประทานอาหาร อาหารครบทั้ง 3 มื้อ หลีกเลี่ยงการดื่มแอลกอฮอล์ ชา หรือกาแฟ ซึ่งมีผลต่อการนอนหลับและระบบขับถ่าย

รวมทั้งนอนหลับพักผ่อนให้เพียงพอ เป็นต้น โดยเฉพาะเรื่องของการรับประทานอาหารผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีการเลือกรับประทานอาหารที่ก่อให้เกิดประโยชน์กับร่างกาย โดยเฉพาะอาหารพื้นเมือง หรือของกินคนเมืองที่นิยมรับประทานอาหารประเภทผักพื้นบ้าน น้ำพริก ผักต้ม ผักนึ่ง ดังคำบอกเล่าของผู้สูงอายุรายหนึ่งได้เล่าให้ฟังว่า

“...อาหารก็กินทั่วไปนะของคนเมือง คนเมืองส่วนมากกินน้ำพริก ไม่ค่อยเห็นหนักไปทางเนื้อทางหยง จิ้น (เนื้อสัตว์) นี่ก็กินอยู่นะเจ้า แต่ว่าคนเมืองนี่ชอบกินข้าวกับน้ำพริกกับผักนึ่งผักต้ม คนเมืองนี่จะเป็นอย่างนี้จะเจ้า คนเฒ่าป็นจะกินน้ำพริก บัดเดียนี่บ่ค่อยดี ถ้าเป็นโบราณนี่จะดีกว่า เพิ่นจะกินแบบผักตามฤดูกาล ไกลจะหน้าหนาวมาเพิ่นจะกินดอกแคร์ เพิ่นฮ้องว่ากินเป็นยาหัวลมนี้เหอะ...”

(ผู้สูงอายุหญิง อายุ 69 ปี)

เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับผลการวิจัยเชิงปริมาณพบว่า ผู้สูงอายุในเขตเมืองดำเนินชีวิตประจำวันด้วยการนอนหลับพักผ่อนเป็นประจำ ร้อยละ 44.1 รับประทานอาหารครบทั้ง 3 มื้อ เป็นประจำ ร้อยละ 53.2 นอนหลับพักผ่อนอย่างเพียงพอ (อย่างน้อย 8 ชั่วโมง) ในแต่ละวัน ร้อยละ 53.2 และผู้สูงอายุในเขตเมืองส่วนใหญ่ไม่ดื่มเครื่องดื่มประเภทแอลกอฮอล์เลย ร้อยละ 62.4

3) การใช้พื้นที่สาธารณะของผู้สูงอายุในเขตเมือง

พื้นที่สาธารณะในความหมายของผู้สูงอายุที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลพบว่า พื้นที่สาธารณะก็คือพื้นที่ที่ทุกคนสามารถเข้าถึงและใช้พื้นที่เหล่านี้ได้ พื้นที่สาธารณะอาจเป็นสวนสาธารณะ ไร่หลวง ถนนให้ชุมชน ลานวัด เป็นต้น ดังคำบอกเล่าของผู้สูงอายุที่กล่าวถึง ความหมายของพื้นที่สาธารณะได้เล่าให้ฟังว่า

“...พื้นที่สาธารณะเป็นพื้นที่ทั่วไปที่สามารถใช้ทำกิจกรรมได้ ไม่ว่าจะเป็นหน้าบ้าน ตรอก ซอก ซอย ถนนที่อยู่ในชุมชนก็ใช้ออกกำลังกายได้...”

(ผู้สูงอายุชาย อายุ 76 ปี)

เช่นเดียวกับผู้สูงอายุอีกคนที่กล่าวถึงในประเด็นเดียวกันว่า

“...พื้นที่สาธารณะ แม้แต่นอกถนนออกจากบ้านเราไปนี่ก็สาธารณะแล้ว ก็เหมือนที่ออกกำลังกายก็พื้นที่สาธารณะ หรือวัดนี่ก็เขาว่าเหมือนกับสาธารณะอะคะ...”

(ผู้สูงอายุหญิง อายุ 61 ปี)

การใช้พื้นที่สาธารณะ ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองใช้พื้นที่สาธารณะตั้งแต่พื้นที่บริเวณหน้าบ้านของตนเอง บริเวณถนน ลานวัด จนกระทั่งสวนสาธารณะที่ต้องอยู่ใกล้กับชุมชน ซึ่งลักษณะของพื้นที่สาธารณะที่ผู้สูงอายุในเขตเมืองเข้าไปใช้นั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่ พื้นที่สาธารณะประเภทสถานที่ เช่น วัด ศาสนาสถานที่ตั้งอยู่ในชุมชน เช่น บริเวณลานวัดที่ตั้งอยู่ในละแวกของชุมชน

ผู้สูงอายุที่อยู่ในชุมชนมีการเข้ามาใช้พื้นที่บริเวณลานวัดสำหรับออกกำลังกาย การเข้าร่วมประชุมทำกิจกรรมในชุมชน เป็นต้น พื้นที่สาธารณะประเภทนี้ได้เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้ทำกิจกรรมเพื่อดูแลสุขภาพร่างกาย มีโอกาสในการพบปะพูดคุย และร่วมกิจกรรมทางศาสนาและประเพณี ถัดมาเป็นพื้นที่สาธารณะประเภทลานกิจกรรมและพื้นที่โล่งในละแวกชุมชน ได้แก่ พื้นที่แนวคูเมือง พื้นที่บริเวณนี้ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่บริเวณริมถนนที่มีการจราจรค่อนข้างหนาแน่น และมีพื้นที่จำกัด การใช้งานในพื้นที่ของผู้สูงอายุในการทำกิจกรรมต่างๆจึงถูกจำกัดไปด้วย เช่น การใช้พื้นที่เพื่อนั่งพักผ่อน เดินเล่น ยืดเส้นยืดสาย เป็นต้น และพื้นที่สาธารณะประเภทเส้นทางจราจรในชุมชน เช่น ตรอก ซอย ทางเท้า บริเวณริมรั้วหน้าบ้าน ริมถนน เป็นต้น โดยผู้สูงอายุได้ใช้พื้นที่สาธารณะประเภทนี้ในการทำกิจกรรมในชีวิตประจำวัน เช่น การออกไปซื้อของในตลาด ห้างสรรพสินค้า หรือการเดินทางเพื่อไปทำกิจกรรมที่จัดขึ้นภายในชุมชน ขณะเดียวกันก็อาศัยพื้นที่บริเวณหน้าบ้าน หรือบริเวณถนนที่ติดกับบ้านที่อยู่อาศัยเพื่อใช้สำหรับเดินออกกำลังกาย หรือพูดคุยกับเพื่อนบ้าน

ในขณะที่ผลการวิจัยเชิงปริมาณพบว่า พื้นที่สาธารณะที่ผู้สูงอายุในเขตเมืองเข้าไปใช้บริการ โดยเฉพาะพื้นที่สาธารณะประเภทเส้นทางจราจรในชุมชน เช่น ตรอก ซอย ทางเท้า บริเวณริมรั้วหน้าบ้าน ริมถนน เป็นต้น เป็นพื้นที่ที่ผู้สูงอายุใช้บริการสูงสุด ร้อยละ 55.9 รองลงมา เป็นพื้นที่สาธารณะประเภทสถานที่ เช่น วัด ห้างสรรพสินค้า สวนสาธารณะ ร้อยละ 52.2 และพื้นที่สาธารณะประเภทลานกิจกรรม เช่น แนวคูเมือง ช่วงประตูท่าแพ ช่วงประตูเชียงใหม่ ลานอนุสาวรีย์ เป็นต้น ร้อยละ 35.7 อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าสังเกตว่าพื้นที่สาธารณะประเภทลานกิจกรรม เช่น แนวคูเมือง ช่วงประตูท่าแพ ช่วงประตูเชียงใหม่ ลานอนุสาวรีย์ สามกษัตริย์ เป็นต้น ซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณะที่มีความเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของเมือง หรือสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ผู้สูงอายุในเขตเมืองไม่ได้เข้าไปใช้บริการสูงถึงร้อยละ 64.3 (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1: ร้อยละของผู้สูงอายุ จำแนกตามการใช้พื้นที่สาธารณะในเขตเมือง

ประเภทพื้นที่สาธารณะ	จำนวน (ร้อยละ)	
	ใช้	ไม่ใช่
1.พื้นที่สาธารณะประเภทสถานที่ เช่น วัด ห้างสรรพสินค้า สวนสาธารณะ เป็นต้น	193 (52.2)	177 (47.8)
2.พื้นที่สาธารณะประเภทลานกิจกรรม เช่น แนวคูเมือง ช่วงประตูท่าแพ ช่วงประตูเชียงใหม่ ลานอนุสาวรีย์สามกษัตริย์ เป็นต้น	132 (35.7)	238 (64.3)
3.พื้นที่สาธารณะประเภทเส้นทางจราจรในชุมชน เช่น ตรอก ซอย ทางเท้า บริเวณริมรั้วหน้าบ้าน ริมถนน เป็นต้น	207 (55.9)	163 (44.1)

เมื่อพิจารณาถึงการเข้าถึงการใช้พื้นที่สาธารณะ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่เลือกมาใช้พื้นที่สาธารณะที่อยู่ในบริเวณใกล้กับที่พักของตนเอง มีระยะทางไม่ไกลจากที่พักมากนัก เพราะมีความสะดวกในการเดินทาง การเดินทางมาใช้บริการพื้นที่สาธารณะ เช่น สวนสาธารณะ ผู้สูงอายุเดินทางมาด้วยตนเองทั้งการเดินทางเท้าเข้ามาใช้บริการและเดินทางโดยใช้รถยนต์และรถจักรยานยนต์ส่วนบุคคล อย่างไรก็ตามหากต้องเดินทางไปใช้สวนสาธารณะอื่นๆที่อยู่ในเขตเมืองเชียงใหม่และมีระยะทางที่ไกลออกไป ผู้สูงอายุกล่าวให้ฟังว่าไม่สะดวกใน

การเดินทาง และเกรงว่าจะเกิดอันตรายกับตนเอง โดยเฉพาะหากต้องขับขีรถจักรยานยนต์ในช่วงเวลาเย็น จนกระทั่งคำ ดังคำบอกเล่าของผู้สูงอายุรายหนึ่งเล่าให้ฟังว่า

“...มันจะมีโรงบาลแม่และเด็ก(สวนสาธารณะ) เจ็ดร้อยปี (สนามกีฬาเจ็ดร้อยปี) นี่มันไกลบ้าน พอไกลบ้านขี่รถเครื่องไป ไปกลับลำบาก มืดแล้วไม่ค่อยเห็น แล้ว เวลาใส่หมวกกันน็อคมืดไม่ค่อยเห็นละ ด้วยความสูงอายุของเรา แล้ววัยรุ่นมันเยอะ...”

(ผู้สูงอายุชาย อายุ 67 ปี)

ผู้สูงอายุในเขตเมืองเข้ามาใช้พื้นที่สาธารณะอย่างน้อยสัปดาห์ละ 2 – 3 วัน ขึ้นอยู่กับเวลาว่างและความสะดวกของผู้สูงอายุ ทั้งนี้ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่ามีผู้สูงอายุบางคนที่เข้ามาใช้พื้นที่สาธารณะอย่างสวนสาธารณะเป็นประจำ เนื่องจากมีกลุ่มเพื่อน หรือบุคคลที่รู้จักมาใช้พื้นที่สาธารณะเป็นประจำเช่นกัน ช่วงเวลาที่ผู้สูงอายุใช้ในการออกกำลังกายคือ ช่วงเช้า (06.00-08.00 น.) และช่วงเย็น (16.00-19.00 น.) ผู้สูงอายุที่มามีออกกำลังกายในตอนเช้าในเหตุผลว่าเป็นช่วงเวลาที่ตนเองเพิ่งตื่นจากนอนและมีเวลาว่างพอที่จะทำกิจกรรมทางกายด้วยการเดินยัดเส้นยัดสาย เป็นช่วงเวลาที่คนมาใช้บริการสวนสาธารณะค่อนข้างน้อยทำให้มีความสะดวกในการเดิน หรือใช้เครื่องเล่น ขณะเดียวกันผู้สูงอายุบางส่วนที่ใช้สวนสาธารณะทำกิจกรรมในช่วงเย็นนั้นให้เหตุผลว่า เป็นเวลาที่เว้นว่างจากการทำงานช่วยเหลือดูแลสมาชิกในครอบครัว หมดภาระการงานที่ตนเองต้องรับผิดชอบ และเว้นว่างจากการพักผ่อน จึงใช้เวลาที่เหลืออยู่ในช่วงเย็นมาทำกิจกรรมในสวนสาธารณะ มีอุปกรณ์เครื่องเล่นที่สามารถใช้ออกกำลังกายที่หลากหลาย สามารถเลือกเล่นหรือใช้ได้ตามความต้องการทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับพลกำลังของตนเองด้วยว่าเล่นอุปกรณ์ออกกำลังกายชนิดใดถึงจะเหมาะสม เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับผลการวิจัยเชิงปริมาณพบว่า ระยะทางจากที่บ้านมายังพื้นที่สาธารณะของผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีระยะทางต่ำกว่า 1 กิโลเมตร ร้อยละ 42.4 ผู้สูงอายุเดินทางมายังพื้นที่สาธารณะด้วยรถจักรยานยนต์และรถยนต์ส่วนบุคคล ร้อยละ 41.4 รองลงมาเดินทางมาโดยสมาชิกในครอบครัวมาส่ง ร้อยละ 23.2 ตามลำดับ โดยเข้ามาใช้พื้นที่สาธารณะในเขตเมืองสัปดาห์ละ 2-3 ครั้ง ร้อยละ 55.7 ส่วนใหญ่มีเวลาที่ใช้พื้นที่สาธารณะที่ไม่แน่นอน ร้อยละ 31.1 และมาใช้พื้นที่สาธารณะในวันธรรมดา (จันทร์-ศุกร์) ร้อยละ 61.1 ในส่วนสาเหตุ/เหตุผลในการเข้ามาใช้พื้นที่สาธารณะส่วนใหญ่มีเหตุผลในการเข้ามาใช้พื้นที่สาธารณะเพราะมีความสะดวกในการทำกิจกรรมต่างๆ ร้อยละ 80.5 (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2: ร้อยละของผู้สูงอายุในเขตเมือง จำแนกตามการใช้พื้นที่สาธารณะของผู้สูงอายุในเขตเมือง

การใช้พื้นที่สาธารณะของผู้สูงอายุในเขตเมือง	จำนวน	ร้อยละ
ระยะทางจากบ้านที่อยู่อาศัยมายังพื้นที่สาธารณะ		
1.ระยะทางต่ำกว่า 1 กิโลเมตร	157	42.4
2.ระยะทางระหว่าง 1.1 – 2 กิโลเมตร	61	16.5
3.ระยะทางมากกว่า 2.1 กิโลเมตรขึ้นไป	152	41.1
รวม	370	100.0

วิธีการเดินทางมายังพื้นที่สาธารณะ		
1.เดินมาด้วยตนเอง	71	19.2
2.รถจักรยาน	60	16.2
3.รถจักรยานยนต์และรถยนต์ส่วนบุคคล	153	41.4
4.สมาชิกในครอบครัวมาส่ง	86	23.2
รวม	370	100.0
จำนวนการเข้ามาใช้พื้นที่สาธารณะของผู้สูงอายุในเขตเมือง		
1.ทุกวัน	101	27.3
2.สัปดาห์ละ 2-3 ครั้ง	206	55.7
3.เดือนละครั้ง	63	17.0
รวม	370	100.0

ตารางที่ 2: ร้อยละของผู้สูงอายุในเขตเมือง จำแนกตามการใช้พื้นที่สาธารณะของผู้สูงอายุในเขตเมือง (ต่อ)

การใช้พื้นที่สาธารณะของผู้สูงอายุในเขตเมือง	จำนวน	ร้อยละ
ช่วงเวลาที่ผู้สูงอายุในเขตเมืองเข้ามาใช้พื้นที่สาธารณะ		
1.ตั้งแต่เช้า – 09.00 น.	61	16.5
2.09.00 น.-16.00 น.	87	23.5
3.16.00 น.-18.00 น.	93	25.1
4.หลังเวลา 18.00 น.	14	3.8
5.ไม่มีเวลาที่แน่นอน หากมีเวลาว่างก็จะมาใช้	115	31.1
รวม	370	100.0
วันที่ผู้สูงอายุในเขตเมืองมาใช้พื้นที่สาธารณะ		
1.วันธรรมดา	226	61.1
2.วันเสาร์ อาทิตย์หรือวันหยุด	144	38.9
รวม	370	100.0
สาเหตุ/เหตุผลในการเข้ามาใช้พื้นที่สาธารณะของผู้สูงอายุ		
1.มาใช้พื้นที่สาธารณะเพราะมีความสะดวกในการทำกิจกรรมต่างๆ	370	80.5
2.มาใช้พื้นที่สาธารณะเพราะเป็นสถานที่ที่มีอุปกรณ์ เครื่องมือในการออกกำลังกาย	36	19.5
รวม	370	100.0

ผู้สูงอายุในเขตเมืองใช้พื้นที่สาธารณะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่สาธารณะประเภทสถานที่ เช่น สวนสาธารณะ ในการทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสุขภาพร่างกาย เช่น เดิน หรือวิ่งออกกำลังกาย นั่งพักผ่อน ชมบรรยากาศการทำกิจกรรมของผู้ที่เข้ามาใช้บริการ เป็นต้น การออกกำลังกายของผู้สูงอายุส่วน

ใหญ่เป็นการเดินออกกำลังกายมากกว่าการวิ่ง เนื่องจากสภาพร่างกายและกำลังของผู้สูงอายุมีการเปลี่ยนแปลงไปช่วงวัยที่สูงขึ้น ผู้สูงอายุบางคนใช้เครื่องออกกำลังกายบางชนิดที่ติดตั้งอยู่ในสวนสาธารณะควบคู่ไปกับการเดิน ดังคำบอกเล่าของผู้สูงอายุชายคนหนึ่งที่ใช้สวนสาธารณะเป็นประจำเล่าให้ฟังถึงการออกกำลังกายให้ฟังว่า

“...ออกกำลังกายด้วยการเดิน ตอนเย็นทุกวันถ้าฝนไม่ตกนะ เครื่องเล่นส่วนใหญ่ผม(ผู้สูงอายุ)ไม่ค่อยเล่นนะ ผมเล่นเป็นบางโซน บางอย่างเราเล่นไม่ได้ อย่างยกน้ำหนักนี่มันจะมีเขาจะมาเล่นยกน้ำหนัก ต้องดูสภาพร่างกาย...”

(ผู้สูงอายุชาย อายุ 65 ปี)

ผู้สูงอายุเห็นว่าการดูแลสุขภาพของตนเองเป็นสิ่งที่ดี เพราะการมีสุขภาพไม่ว่าจะเป็นร่างกายจิตใจ และสังคมที่ดีเป็นสิ่งที่ผู้สูงอายุควรมี ฉะนั้นการดูแลสุขภาพร่างกายของตนเองให้แข็งแรงจึงเป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากจะได้ไม่เป็นภาระกับสมาชิกในครอบครัว ขณะเดียวกันการมาใช้พื้นที่สาธารณะทำให้ตนเองได้เกิดความผ่อนคลายจากความวิตกกังวลและมีโอกาสในการพบเจอเพื่อนฝูง เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับผลการวิจัยเชิงปริมาณพบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่เข้ามาใช้พื้นที่สาธารณะเพื่อเดินเล่น วิ่ง ออกกำลังกาย ร้อยละ 42.2 รองลงมาเข้ามาใช้พื้นที่สาธารณะเพื่อนั่งพักผ่อน อ่านหนังสือ ดูผู้คนทำกิจกรรม ชมวิวทิวทัศน์ ร้อยละ 24.9 และพบปะพูดคุยกับเพื่อนฝูง หรือผู้ที่มาใช้พื้นที่สาธารณะ ร้อยละ 19.2 ตามลำดับ (ตารางที่ 3)

ตารางที่ 3: ร้อยละของผู้สูงอายุในเขตเมือง จำแนกตามกิจกรรมของผู้สูงอายุที่เข้ามาใช้พื้นที่สาธารณะในเขตเมือง

กิจกรรมของผู้สูงอายุในเขตเมืองที่เข้ามาใช้พื้นที่สาธารณะ	จำนวน	ร้อยละ
1.เดินเล่น วิ่ง ออกกำลังกาย	156	42.2
2.พบปะพูดคุยกับเพื่อนฝูง หรือผู้ที่มาใช้พื้นที่สาธารณะ	71	19.2
3.ทำกิจกรรมสาธารณะประโยชน์	14	3.8
4.นั่งพักผ่อน อ่านหนังสือ ดูผู้คนทำกิจกรรม ชมวิวทิวทัศน์	92	24.9
5.พาหลานมาเดินเล่น หรือป้อนข้าวหลาน	25	6.8
6.พาสัตว์เลี้ยงมาเดินเล่น	12	3.2
รวม	370	100.0

ปัญหา หรืออุปสรรคในการเข้ามาใช้พื้นที่สาธารณะของผู้สูงอายุในเขตเมือง ผู้สูงอายุส่วนใหญ่เห็นว่าพื้นที่สาธารณะในเขตเมืองค่อนข้างที่จะมีความพร้อม มีระบบในการดูแลสุขภาพปลอดภัยค่อนข้างดี และเอื้อให้กับผู้สูงอายุเข้ามาใช้ในการทำกิจกรรม แต่ก็ยังพบปัญหาอยู่บ้างเช่น ด้วยสภาพบริบทที่เป็นเขตเมืองจึงทำให้มีการจราจรที่หนาแน่น ติดขัดเป็นบางเวลาโดยเฉพาะช่วงเช้าและช่วงเย็น ซึ่งเป็นเวลาที่ผู้สูงอายุนิยมมาออกกำลังกาย ทำให้ผู้สูงอายุบางคนหันมาออกกำลังกายในพื้นที่บริเวณบ้านหรือหน้าบ้านของตนเองแทนที่จะเข้ามาใช้พื้นที่สาธารณะ ดังคำบอกเล่าของผู้สูงอายุรายหนึ่งเล่าให้ฟังว่า

“...ในความคิดของแม่ที่ว่าบ่ค่อยมาที่นี้เพราะว่ามันมีควันรทหนัก (มาก) อยู่ที่บ้านนี้ คือ มันเป็นที่อยู่อาศัยเหอะ มันบ่มีรถเจ้า ถ้าเดินนี้จากปากซอย มาถึงบ้านก็ประมาณห้าสิบเมตรเอี้ย ห้าสิบเมตรเดินไปกลับพ่อง เดินในซอยมันก็มีบ้าน มีควันรท คนหลากหลาย ก็เลยทำให้เมิน ๆจะ มา มาเล่นเครื่องเล่น แล้วก็มาดูเขาเดินเวลาเขาเหื้อยเราก็ดูเขาเดินก็ม่วน (สนุก) ดี...”

(ผู้สูงอายุหญิง อายุ 67 ปี)

ประกอบกับมีผู้เข้ามาใช้บริการค่อนข้างเยอะ แม้ว่าพื้นที่สาธารณะเหล่านั้นจะมีคนดูแลหรือผู้รับผิดชอบ เช่น สวนสาธารณะหนองบวกหาด ซึ่งเป็นสวนสาธารณะขนาดใหญ่ของเมืองเชียงใหม่ อยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของเทศบาลนครเชียงใหม่ มีเจ้าหน้าที่ดูแล ปิด-เปิด ประตู และมีการบำรุงรักษาอย่างต่อเนื่อง ก็สามารถพบเห็นอุปกรณ์ในการออกกำลังกาย หรือเก้าอี้ที่ชำรุด รวมทั้งปริมาณขยะที่มีจำนวนมากในแต่ละวัน ที่เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบอาจดูแลไม่ทั่วถึง ทั้งนี้ผู้ที่มีส่วนรับผิดชอบอาจต้องมีการสำรวจและซ่อมแซมอยู่เสมอ เพื่อความปลอดภัยของผู้ที่เข้ามาใช้งาน สอดคล้องกับผลการวิจัยเชิงปริมาณพบว่า พื้นที่สาธารณะส่วนใหญ่ไม่มีปัญหา ร้อยละ 29.5 มีปัญหา ร้อยละ 70.5 การจราจรที่หนาแน่นเป็นบางช่วงเวลา ร้อยละ 27.8 มีพื้นที่จอดรถจำนวนจำกัดและที่จอดรถไม่เพียงพอ ร้อยละ 9.5 มีความสกปรก มีขยะและกลิ่นเน่าเหม็น ร้อยละ 7.0 และมีเก้าอี้ หรือที่นั่งพักผ่อนไม่เพียงพอ ร้อยละ 6.5 ตามลำดับ (ตารางที่ 3)

ตารางที่ 4: ร้อยละของผู้สูงอายุในเขตเมือง จำแนกตามปัญหาที่ผู้สูงอายุในเขตเมืองพบเจอเมื่อเข้าไปใช้พื้นที่สาธารณะ

ปัญหาที่ผู้สูงอายุในเขตเมืองพบเจอเมื่อเข้าไปใช้พื้นที่สาธารณะ	จำนวน	ร้อยละ
1. ไม่มีปัญหา	109	29.5
2. สถานที่มีความสกปรก มีขยะและกลิ่นเน่าเหม็น	26	7.0
3. ผู้คนเข้ามาใช้พื้นที่จำนวนมากและแออัด	18	4.9
4. รถติด การจราจรหนาแน่นบางช่วงเวลา	103	27.8
5. พื้นที่จอดรถจำนวนจำกัดและที่จอดรถไม่เพียงพอ	35	9.5
6. เก้าอี้ หรือที่นั่งพักผ่อนไม่เพียงพอ	24	6.5
7. ห้องน้ำไม่เพียงพอ	20	5.4
8. โรคโควิด-19	15	4.1
9. ไม่มีทางลาดหรือราวบันไดให้กับผู้สูงอายุ	14	3.8
10. อุปกรณ์เครื่องเล่นไม่เพียงพอ	6	1.6
รวม	370	100.0

ความคาดหวัง/ความพึงพอใจที่มีต่อพื้นที่สาธารณะของผู้สูงอายุในเขตเมือง ผู้สูงอายุกล่าวถึงประเด็นนี้ว่า พื้นที่สาธารณะเหล่านั้นต้องเอื้ออำนวยให้กับการเข้าไปใช้งานของผู้สูงอายุ มีความสะดวกสบาย

เช่น มีที่จอดรถ มีทางลาดสำหรับใช้ในการเดิน มีราวสะพานให้จับ มีช่องว่างหรือทางเดินสำหรับผู้สูงอายุ โดยเฉพาะ แสงสว่างที่เพียงพอ และอุปกรณ์ที่มีความปลอดภัย เป็นต้น ซึ่งทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกมั่นใจและปลอดภัยเมื่อเข้าไปใช้งาน นอกจากนี้พื้นที่สาธารณะได้จัดให้มีลักษณะทางกายภาพ เครื่องมือ อุปกรณ์ที่มีความปลอดภัยกับผู้สูงอายุแล้ว ผู้สูงอายุยังคาดหวังว่าพื้นที่สาธารณะควรเป็นพื้นที่ที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้ เป็นพื้นที่ที่ช่วยสร้างความผ่อนคลาย ความสุขจากการเข้ามาใช้พื้นที่สาธารณะเหล่านี้ ขณะเดียวกันพื้นที่สาธารณะก็ช่วยให้ผู้สูงอายุมีเครือข่ายทางสังคม (Social Network) จากการเข้ามาใช้พื้นที่สาธารณะไปพร้อมกันด้วย เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับผลการวิจัยเชิงปริมาณพบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีความคาดหวัง/ความพึงพอใจพื้นที่สาธารณะในภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.90 เมื่อพิจารณารายด้านของความคาดหวัง/ความพึงพอใจที่มีต่อพื้นที่สาธารณะของผู้สูงอายุในเขตเมืองพบว่า ผู้สูงอายุมีความคาดหวัง/ความพึงพอใจต่อพื้นที่สาธารณะที่เปิดโอกาสในการพบปะกับผู้คนอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.40 พื้นที่สาธารณะทำให้ตนเองมีคุณค่าสามารถทำกิจกรรมได้ด้วยตนเอง คุณค่าตนเองได้อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.25 และคาดหวังว่าพื้นที่สาธารณะที่ทุกคนสามารถเข้ามาใช้บริการได้มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.17 อยู่ในระดับมาก ตามลำดับ (ตารางที่ 4)

ตารางที่ 4: ค่าเฉลี่ยของผู้สูงอายุในเขตเมือง จำแนกตามความคาดหวัง/ความพึงพอใจที่มีต่อพื้นที่สาธารณะ

ความคาดหวัง/ความพึงพอใจที่มีต่อพื้นที่สาธารณะ	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ระดับการแปลผล
1.ที่จอดรถสะดวกสบายและเพียงพอ	2.81	0.59	มาก
2.การเข้าถึงโดยระบบขนส่งสาธารณะ	2.78	0.65	มาก
3. มีที่นั่งเพียงพอ	2.92	0.71	มาก
4. มีห้องน้ำให้บริการ	2.75	0.75	มาก
5.ทางเดินมีทางลาด และมีราวบันได	2.74	0.78	มาก
6. มีอุปกรณ์ที่ท่านสามารถทำกิจกรรมได้ตามความต้องการ	2.67	0.70	มาก
7.เสียง ความสงบ	2.58	0.69	มาก
8. ความปลอดภัย	2.73	0.69	มาก
9.มีความเรียบร้อย และมีการดูแลรักษา	3.00	0.57	มาก
10.ทุกคนสามารถเข้ามาใช้บริการได้	3.17	0.59	มาก
11.เปิดโอกาสในการพบปะกับผู้คน	3.40	0.62	มากที่สุด
12.ทำให้ตนเองมีคุณค่า สามารถทำกิจกรรมได้ด้วยตนเอง คุณค่าตนเอง	3.25	0.58	มาก
รวม	2.90	0.36	มาก

5. อภิปรายผลการวิจัย

การใช้พื้นที่สาธารณะของผู้สูงอายุในเขตเมืองเชียงใหม่ ผู้สูงอายุที่เข้ามาใช้พื้นที่สาธารณะส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย มีอายุอยู่ระหว่าง 60-69 ปี หรือผู้สูงอายุตอนต้น ซึ่งผู้สูงอายุในช่วงวัยนี้เป็นผู้สูงอายุที่ยังคงมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง มีพลังกำลังที่ช่วยเหลือตนเองได้ ส่วนใหญ่ยังคงมีสถานภาพสมรสแบบแต่งงาน และสำเร็จการศึกษาในระดับสูงกว่าประถมศึกษาขึ้นไป อาศัยอยู่ร่วมกับสมาชิกในครัวเรือน 4-5 คน มีการเข้าร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้นในชุมชนระดับต่ำ ทั้งนี้การเข้าร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้นในชุมชนอาจมีสาเหตุมาจากลักษณะของสังคมเมืองที่มีความเป็นปัจเจก ต่างคนต่างอยู่อาศัย ทั้งนี้การที่ผู้สูงอายุได้เข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม เป็นปัจจัยสำคัญในการสูงวัยอย่างมีพลังที่จะนำไปสู่การมีระดับคุณภาพชีวิตที่สูงขึ้น งานวิจัยของภัทรดา อุ่นกมล¹³ พบว่าการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมยังช่วยให้ผู้สูงอายุได้มีสัมพันธ์ภาพกับเพื่อนบ้านหรือบุคคลในชุมชนเมื่อได้เข้าร่วมกิจกรรมร่วมกัน นอกจากนี้ยังช่วยให้ผู้สูงอายุช่วยบริหารจัดการผลกระทบบ่อยๆที่เกิดขึ้นกับผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ตามลำพังคนเดียว ส่วนการดำเนินชีวิตประจำวันและพฤติกรรมดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุในเขตเมือง ผู้สูงอายุใช้เวลาในการพักผ่อน และทำกิจกรรมตามที่ตนเองสนใจ หากมีเวลารว่างหลังจากทำกิจกรรมที่ทำเป็นประจำแล้ว ผู้สูงอายุก็ใช้เวลาในการดูแลสุขภาพร่างกายของตนเอง ด้วยการออกกำลังกาย การรับประทานอาหารเช้าครบทั้ง 3 มื้อ และนอนหลับพักผ่อนให้เพียงพอ อย่างน้อย 8 ชั่วโมงในแต่ละวัน ขณะที่งานวิจัยของสามารถ ใจเตี้ยและดรรารัตน์ จำเกิด¹⁴ พบว่า ผู้สูงอายุในเขตเมืองไม่ได้สนใจภาวะสุขภาพของตนเองมากนัก เมื่อเจ็บป่วยจะหาแนวทางในการรักษาด้วยตนเองเมื่อไม่หายก็จะไปรักษาที่โรงพยาบาล นอกจากนี้ยังมีการบริโภคเครื่องดื่มผสมแอลกอฮอล์ กาแฟ และเครื่องดื่มเสริมสุขภาพบางโอกาสที่บุตรหลานนำมาให้

ผู้สูงอายุในเขตเมืองมีการใช้พื้นที่สาธารณะใน 3 ลักษณะได้แก่ พื้นที่สาธารณะประเภทสถานที่ที่สาธารณะประเภทลานกิจกรรม และพื้นที่สาธารณะประเภทเส้นทางจราจรในชุมชน โดยเฉพาะพื้นที่สาธารณะที่อยู่ใกล้กับที่พักอาศัยของผู้สูงอายุ ซึ่งสามารถเดินทางหรือเข้าถึงพื้นที่สาธารณะเหล่านั้นได้โดยง่ายด้วยการเดินเท้า ใช้รถยนต์หรือรถจักรยานยนต์ส่วนบุคคล ส่วนใหญ่เข้ามาใช้พื้นที่สาธารณะสัปดาห์ละ 2-3 ครั้ง โดยมีช่วงเวลาที่เข้ามาใช้พื้นที่สาธารณะไม่มีเวลาที่แน่นอน สอดคล้องกับงานวิจัยของ พันธพัฒน์ บุญมา¹⁵ พบว่า ผู้สูงอายุที่เข้ามาใช้พื้นที่สาธารณะกวันพระเยอะส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่จังหวัดพะเยา อยู่อาศัยเป็นคู่สามีภรรยาและเป็นผู้เกษียณอายุราชการ วางงานและทำงานบ้าน มาให้พื้นที่ 3-5 วันต่อสัปดาห์ และมาใช้พื้นที่สาธารณะในช่วงเย็น การเข้ามาใช้พื้นที่สาธารณะผู้สูงอายุเห็นว่าพื้นที่สาธารณะมีความพร้อมทั้งด้านทัศนียภาพ อุปกรณ์ สิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับการทำกิจกรรมต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการดูแล

¹³ ภัทรดา อุ่นกมล, การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม การรับรู้คุณค่าของตนเองและความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุเขตจตุจักรกรุงเทพมหานคร, วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ปีที่ 22 ฉบับที่ 1 (ตุลาคม 2562): 125-136.

¹⁴ สามารถ ใจเตี้ยและดรรารัตน์ จำเกิด, พฤติกรรมการสร้างเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุในเขตเมือง, ราชภัฏเพชรบูรณ์สาร, ปีที่ 14 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2555):107-112.

¹⁵ พันธพัฒน์ บุญมา, แนวทางการปรับปรุงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ บริเวณพื้นที่สาธารณะริมกว๊านพะเยาเพื่อรองรับการใช้งานของผู้สูงอายุ, วารสารวิชาการ ศิลปะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2563):31-48.

สุขภาพร่างกายของตนเองให้ยังคงเป็นผู้สูงอายุที่แข็งแรง ด้วยการเดิน การเล่นเครื่องเล่นที่เหมาะสมกับสภาพร่างกาย ตลอดจนการใช้พื้นที่สาธารณะในการผ่อนคลายทางด้านจิตใจ จากการมีโอกาสได้พบปะกับเพื่อนฝูง หรือมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ที่มาใช้พื้นที่สาธารณะด้วยกัน แสดงให้เห็นว่าความสำคัญของพื้นที่สาธารณะนั้นไม่ได้อยู่ที่โครงสร้าง หรือความสวยงามของสถานที่ แต่อยู่ที่กระบวนการสร้างให้พื้นที่นั้นมีชีวิตชีวาขึ้นมาได้ด้วยการมีปฏิสัมพันธ์ของผู้คน โดยเฉพาะมนุษย์ที่เป็นสัตว์สังคม มีความต้องการสื่อสารกับคนอื่น ไม่ว่าคนนั้นจะเป็น เพื่อนบ้าน ญาติ หรือแม้แต่คนแปลกหน้า โดยการสื่อสารในลักษณะนี้มีมาตั้งแต่อดีต ที่เกิดขึ้นในสถานที่ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ใจกลางหมู่บ้าน ศาลาวัด โบสถ์ ศาลาชุมชน ร้านกาแฟ ผับและบาร์ จนพัฒนามาเป็นศูนย์การค้าและลานกิจกรรมในปัจจุบัน¹⁶

ปัญหา หรืออุปสรรคในการเข้ามาใช้พื้นที่สาธารณะ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ประสบปัญหาในเรื่องของการเดินทางมายังพื้นที่สาธารณะจากการจราจรที่หนาแน่นในเขตเมือง มีพื้นที่จอดรถไม่เพียงพอ แก้อีสำหรับนั่งพักไม่เพียงพอ เป็นต้น ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นนี้อาจส่งผลให้ผู้สูงอายุเลือกที่จะทำกิจกรรม หรือออกกำลังกายอยู่ที่บ้านมากกว่าการเดินทางเข้ามาใช้พื้นที่สาธารณะ ในประเด็นนี้วิจัยของวิโรจน์ เจริญลักษณ์และเกศปรกรณ์ แสงเงิน¹⁷ ได้กล่าวถึงการอาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมอันไม่พึงประสงค์ในเขตเมืองอาจเป็นอุปสรรคในการใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่าของผู้สูงอายุ เนื่องจากพื้นที่ในเขตเมืองบางส่วนอาจทำให้ผู้สูงอายุเข้าไปใช้บริการได้ลำบาก เช่น พื้นที่ทางเดินไม่เรียบ แสงสว่างไม่เพียงพอ อาชญากรรม ที่อยู่อาศัยไม่เหมาะสม พฤติกรรมการต่อต้านสังคม เป็นต้น ขณะที่งานวิจัยของปรารถนา ศิริเบญจรัตน์¹⁸ ก็เน้นย้ำในประเด็นการจัดการพื้นที่สาธารณะว่า ผู้สูงอายุมีความต้องการให้ปรับปรุง เปลี่ยนแปลงสิ่งต่างๆ ในพื้นที่สาธารณะและแหล่งท่องเที่ยว โดยเฉพาะเรื่องความสะดวกสบายและความปลอดภัย เช่นเดียวกับงานวิจัยของสุรรัตน์ จำปาเงิน¹⁹ ที่เสนอว่าพื้นที่ที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุควรเริ่มต้นจากการเป็นสวนสาธารณะที่ดีและได้มาตรฐานก่อนที่จะพัฒนาเป็นพื้นที่สวนสาธารณะที่เอื้อสำหรับผู้สูงอายุและมีกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อรองรับความต้องการและพฤติกรรมของผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถใช้งานได้อย่างสะดวก มีความปลอดภัย และช่วยเตรียมความพร้อมทางสุขภาพร่างกายของผู้สูงอายุ

ความคาดหวัง/ความพึงพอใจที่มีต่อพื้นที่สาธารณะ ผู้สูงอายุเห็นว่าพื้นที่สาธารณะได้เปิดโอกาสให้ตัวผู้สูงอายุได้พบปะกับผู้คน เห็นว่าตนเองยังเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณค่า จากการที่ทำกิจกรรม หรือดูแลตนเองได้ สะท้อนเห็นว่าผู้สูงอายุมีความคาดหวัง/พึงพอใจในพื้นที่สาธารณะที่ไม่ใช่มิติของโครงสร้าง หากแต่เป็นมิติทางสังคมที่เกิดขึ้นจากการเข้าไปใช้พื้นที่สาธารณะเหล่านั้น โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่สามารถใช้พื้นที่สาธารณะใน

¹⁶ Oldenburg Ray, **Celebrating the third place: inspiring stories about the great good places at the heart of our communities**. New York: Marlowe & company, 2001.

¹⁷ วิโรจน์ เจริญลักษณ์และเกศปรกรณ์ แสงเงิน, แนวทางการพัฒนาบริการขนส่งสำหรับผู้สูงอายุในเขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร, **Veridian E-Journal Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ**, ปีที่ 11 ฉบับที่ 1(มกราคม-เมษายน 2561): 3032-3047.

¹⁸ ปรารถนา ศิริเบญจรัตน์, “รูปแบบการท่องเที่ยวของผู้สูงอายุที่เป็นข้าราชการบำนาญในเขตเทศบาล จังหวัดนครปฐม”, **วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต**, (สาขาวิชาการประการ คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยศิลปากร), 2563.

¹⁹ สุรรัตน์ จำปาเงิน, “แนวทางการพัฒนาสวนสาธารณะที่เหมาะสมเพื่อส่งเสริมเมืองที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุ”, **วิทยานิพนธ์สถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต**, (สาขาวิชาสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), 2559.

การออกกำลังกาย จับกลุ่มพูดคุยกันเพื่อไม่ให้เกิดความรู้สึกเหงา และพื้นที่สาธารณะนั้นไม่ได้ก่อให้เกิดการพัฒนาแค่สภาพแวดล้อมทางกายภาพของเมืองให้ดีขึ้นเท่านั้น แต่ยังส่งเสริมคุณภาพชีวิตของคนในเมืองได้เป็นอย่างดี อาจกล่าวได้ว่าการใช้พื้นที่สาธารณะของผู้สูงอายุที่อยู่อาศัยในเขตเมืองเชียงใหม่ ไม่ได้จำกัดเฉพาะโครงสร้างของพื้นที่สาธารณะเท่านั้น แต่พื้นที่สาธารณะได้สร้างผู้ที่เข้ามาใช้พื้นที่เหล่านี้มีโอกาสในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มผู้สูงอายุที่ต้องให้ความสำคัญกับการดูแลสุขภาพร่างกายรวมทั้งจิตใจของตนเองให้มีความแข็งแรง ซึ่งหน่วยงานหรือผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถใช้พื้นที่สาธารณะทั้งทางกายภาพและเครือข่ายของผู้สูงอายุให้เกิดประโยชน์ โดยเฉพาะประเด็นการสร้างสุขภาวะที่ดีให้กับผู้สูงอายุ จากพื้นที่สาธารณะที่มีอยู่ในเขตเมืองให้เกิดประโยชน์สูงสุด

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

หน่วยงานภาครัฐ หรือหน่วยงานท้องถิ่นในพื้นที่ เช่น เทศบาลนครเชียงใหม่ ต้องดำเนินการปรับปรุงแก้ไขสิ่งที่เป็นปัญหาและอุปสรรคในการใช้พื้นที่สาธารณะของผู้สูงอายุ เช่น การอำนวยความสะดวกในการเดินทาง จัดหาพื้นที่จอดรถ แก้อัศจรรย์สำหรับนั่งพักผ่อนให้กับผู้สูงอายุอย่างเพียงพอ เป็นต้น เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้ใช้พื้นที่สาธารณะเพื่อดูแลสุขภาพร่างกายและจิตใจของตนเอง และอาจเป็นช่องทางหนึ่ง ที่ช่วยให้ลดค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล ตลอดจนช่วยส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเป็นผู้สูงอายุที่มีพลัง (Active Ageing)

7. กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุทุกท่านที่ให้ข้อมูลในการวิจัย และขอขอบคุณทุนสนับสนุนการวิจัย ภายใต้โครงการทุนนักวิจัยรุ่นใหม่ ของสำนักวิจัยและส่งเสริมวิชาการการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ประจำปีงบประมาณ 2563

เอกสารอ้างอิง

- ณัฐธิดา จงรักษ์และนักวิจัย นวพันธ์. ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะกับรูปแบบปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของผู้สูงอายุ กรณีศึกษาสวนสาธารณะในพื้นที่เมือง จังหวัดพิษณุโลก. วารสารวิชาการคณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรมมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง. ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2562): 27-39.
- บรรลุ ศิริพานิช. สังคมไทยกับการสร้างพื้นที่สำหรับผู้สูงอายุ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.manager.co.th/QoI/ViewNews.aspx?NewsID=9520000048071> [25 มีนาคม 2563]
- ปรารถนา ศิริเบญจรัตน์. "รูปแบบการท่องเที่ยวของผู้สูงอายุที่เป็นข้าราชการบำนาญในเขตเทศบาล จังหวัดนครปฐม". วิทยานิพนธ์ ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต. สาขาวิชาการประกอบการ. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2563.

- พันธ์พัฒน์ บุญมา. แนวทางการปรับปรุงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ บริเวณพื้นที่สาธารณะริมกว๊านพะเยา เพื่อรองรับการใช้งานของผู้สูงอายุ. วารสารวิชาการ ศิลปะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัย นครสวรรค์. ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2563): 31-48.
- ภัทรธาดา อุ่นกมล. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม การรับรู้คุณค่าของตนเองและความพึงพอใจในชีวิต ของผู้สูงอายุเขตจตุจักรกรุงเทพมหานคร. วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ปีที่ 22 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2562): 125-136.
- วิโรจน์ เจษฎาลักษณ์ และเกศปกรณ แสงเงิน. แนวทางการพัฒนาบริการขนส่งสำหรับผู้สูงอายุในเขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร. **Veridian E-Journal Silpakorn University** ฉบับภาษาไทย สาขา มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ. ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2561): 3032-3047.
- ศุทธิดา ชวนวัน กาญจนลา เทียนลาย และปัญญวัฒน์ เกื้อนกลิ่น. รูปแบบการอยู่อาศัยของผู้สูงอายุไทยในเขต เมืองเพื่อสนับสนุนการมีที่อยู่อาศัยและการดูแลที่เหมาะสม. กรุงเทพมหานคร สำนักงาน คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2563.
- สานิตย์ หนูนิลและกนกวรรณ พวงประยงค์. ปัจจัยที่มีผลต่อรูปแบบการดำเนินชีวิตของคนรุ่นใหม่ในชนบทไทย, **วารสารพัฒนาสังคม**. ปีที่ 21 ฉบับที่ 2 (ตุลาคม 2562): 176-195.
- สามารถ ใจเตี้ยและดารารัตน์ จำเกิด. พฤติกรรมการสร้างเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุในเขตเมือง. **ราชภัฏ เพชรบูรณ์สาร**, ปีที่ 14 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม -ธันวาคม 2555): 107-112.
- สุริรัตน์ จำปาเงิน. “แนวทางการพัฒนาสวนสาธารณะที่เหมาะสมเพื่อส่งเสริมเมืองที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุ”. **วิทยานิพนธ์ ปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต.สาขาวิชาสถาปัตยกรรม. บัณฑิต วิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์**, 2559.
- อิทธิพงษ์ ทองศรีเกตุ ดุษฎี อายุวัฒน์ และเสาวลักษณ์ ชายทวีป. การย้ายถิ่นในกลุ่มผู้สูงอายุ: การ เปลี่ยนแปลงชีวิตจากชนบทเข้าสู่เมือง. **วารสารสังคมศาสตร์**. ปีที่ 29 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม- ธันวาคม 2560): 103-134.
- Giddens Anthony. **Sociology**. Cambridge and Oxford: Polity Press, 2000.
- Habermas Jurgen. **The structural transformation of the public sphere: An inquiry into a category of bourgeois society**. Cambridge: MIT Press, 1989.
- Krejcie Robert V and Morgan Daryle W. Determining Sample Size for Research Activities. **Educational and Psychological Measurement**. 1970 30 (3) pp.607- 610.
- Liyod Kathleen and Auld Christopher. Leisure. public space and quality of life in the urban environment. **Urban Policy and Research**. 2003 21(4) pp. 339-356.
- Madanipour Ali. **Public and Private Spaces of the City**. London: Routledge, 2003.
- Oldenburg Ray. **Celebrating the third place: inspiring stories about the great good places at the heart of our communities**. New York: Marlowe & company, 2001.
- Power Anne and Mumford Katharine. **The slow death of great cities? urban abandonment or urban renaissance**. York Publishing Services-Joseph Rowntree Foundation, 1999.

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 10 ฉบับที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม 2564)

Smith Allison E. **Ageing in urban neighborhoods: place attachment and social exclusion**. Bristol:
Policy Press, 2009.

**พัฒนาการของประวัติศาสตร์ชุมชนที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต
: กรณีศึกษาชุมชนบ้านโคกมั่งงอย ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอคอนสวรรค์
จังหวัดชัยภูมิ**

**DEVELOPMENT OF COMMUNITY HISTORY THAT INFLUENCES
LIFESTYLE CHANGE : A CASE STUDY OF BAN KHOK MANG NGOI
COMMUNITYKHOK MANG NGOI SUB-DISTRICT KHON SAWAN DISTRICT
CHAIYAPHUM PROVINCE**

ฉัตรชัย ชินะโยธิน *

Chatchai Jinayodhin

Received: 2021-10-28

Revised: 2021-12-22

พิทักษ์พงศ์ กางการ **

Accepted: 2021-12-31

Pitakpong Kangakarn

ณัฐดนัย แก้วโพนงาม ***

Natdanai Kaewphonngam

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง พัฒนาการของประวัติศาสตร์ชุมชนที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต : กรณีศึกษาชุมชนบ้านโคกมั่งงอย ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อศึกษา 1) พัฒนาการวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนบ้านโคกมั่งงอย ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ ในอดีตจนถึงปัจจุบัน นับตั้งแต่ พ.ศ.2500 ถึง พ.ศ.2564 2) ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อชุมชนบ้านโคกมั่งงอย ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ 3) รวบรวมองค์ความรู้ส่งเสริมด้านอนุรักษ์วัฒนธรรมประวัติศาสตร์ชุมชนบ้านโคกมั่งงอย ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ โดยใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสานทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย จำนวน 136 คน ได้แก่ ผู้นำชุมชน 3 หมู่บ้าน พระภิกษุสงฆ์ ครู แกนนำหมู่บ้าน และปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 10 คน

* นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ, เบอร์โทร: 081-7528692, E-mail : chatchai5894@gmail.com

** อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ.

*** อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ.

ชาวบ้านในชุมชนบ้านโคกมั่งงอย จำนวน 123 คน และหน่วยงานภาครัฐ จำนวน 3 คน โดยวิธีการสุ่มอย่างง่าย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม การสัมภาษณ์ แบบเจาะจงและไม่เจาะจง การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ การเขียนเชิงพรรณนา และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) พัฒนาการวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนบ้านโคกมั่งงอย ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ ในอดีตจนถึงปัจจุบัน นับตั้งแต่ พ.ศ.2500 ถึง พ.ศ.2564 พบว่า ในปี พ.ศ. 2500 วิถีชีวิตส่วนใหญ่ยังพึ่งพิงธรรมชาติ ต่อมาปัจจุบัน พ.ศ.2564 มีค่านิยมสูงขึ้น คือ มีการสร้างบ้านเป็นตึก รูปแบบทันสมัย จากถนนลูกรัง เป็นถนนลาดยางและถนนคอนกรีต มีประปา ไฟฟ้าเข้าถึงทุกพื้นที่ มีการติดตั้งพลังงานแสงอาทิตย์เพื่อใช้ในการเกษตร มีการแต่งกายและวัฒนธรรมที่หลากหลาย 2) ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อชุมชนบ้านโคกมั่งงอย ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ พบว่า มีการเปลี่ยนแปลงด้านระบบสาธารณสุขไปโรค และโครงสร้างพื้นฐานที่สอดคล้องกับสมัยใหม่และการเข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวก เทคโนโลยีที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ และการเข้าถึงแหล่งอาชีพอื่น ๆ 3) รวบรวมองค์ความรู้ส่งเสริมด้านอนุรักษ์วัฒนธรรมประวัติศาสตร์ชุมชนบ้านโคกมั่งงอย ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ พบว่า ชุมชนบ้านโคกมั่งงอย ก่อตั้งขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ.2454 ผู้บุกเบิกคนแรกคือ นายชา มา สนิทไทย มาจากหมู่บ้านโสภ ตำบลยางหวาย ได้ย้ายครอบครัวมาตั้งถิ่นฐานบริเวณด้านทิศเหนือของลำห้วยยาง เพื่อสะดวกต่อการประกอบอาชีพ ต่อมาปี พ.ศ. 2474 จึงตั้งเป็นหมู่บ้าน ชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านโคกมั่งงอย” โดยมี นายบุญ สนิทไทย เป็นผู้ใหญ่นับคนแรก

คำสำคัญ : พัฒนาการ, ประวัติศาสตร์ชุมชน, วิถีชีวิต, วัฒนธรรม

ABSTRACT

Research on Development of community history that influences lifestyle change : A case Study of Ban Khok Mang Ngoi Community Khok Mang Ngoi Sub-District Khon Sawan District Chaiyaphum Province the objective of this research are: 1) The development lifestyle of Ban Khok Mang Ngoi community Khok Mang Ngoi Sub-district Khon Sawan District Chaiyaphum Province from the past to the present, from 1957 to 2021. 2) Factors causing changes to Ban Khok Mang Ngoi community Khok Mang Ngoi Sub-district Khon Sawan District Chaiyaphum Province. 3) the Knowledge to promote cultural preservation of Ban Khok Mang Ngoi community Khok Mang Ngoi Sub-district Khon Sawan District Chaiyaphum Province. Using Mix Method Research of both quantitative and qualitative research methods, the research sample consisted of people in Ban Khok Mang Ngoi community, monks, teachers, village leaders, village sage and the government agencies in Ban Khok Mang Ngoi community, namely Khok Mang Ngoi Sub-district Administrative Organization, consisted of 136 people, by simple random sampling. The research instruments were questionnaires, the data were collected by using questionnaires, interviews, specific and nonspecific. The data analysis was percentage, descriptive writing and content analysis.

The results showed that: 1) Development of the lifestyle of Ban Khok Mang Ngoi community Khok Mang Ngoi Sub-district Khon Sawan District Chaiyaphum Province in the past until present,

from 1957 to 2021, it was found that in 1957, most of their lifestyle was still dependent on nature. Later, the present year 2021 has a higher value, namely building houses modern style, from gravel road to paved road and concrete road, with water supply and electricity access to all areas Solar power is installed for use in agriculture. There is a variety of dress and culture. Including the introduction of modern technology to apply more in daily life. 2) Factors causing change to Ban Khok Mang Ngoi community Khok Mang Ngoi Sub-district Khon Sawan District Chaiyaphum Province. Found that there has been a change in utilities and infrastructure that is compatible with modern society and access to facilities technology necessary for life and access to other career resources. 3) the knowledge to promote cultural preservation of Ban Khok Mang Ngoi community Khok Mang Ngoi Sub-district Khon Sawan District Chaiyaphum Province found that Ban Khok Mang Ngoi community established since 1911, the first pioneer, Mr Sama Sanitthai, came from Sok Village, Yang Wai Sub-district, moved his family to settle in the north of Huai Yang for convenience in occupation, later in the year 2474, it was set up as a village. The name of the village “Ban Khok Mang Ngoi” with Mr. Bu Sanitthai as the first village headman.

Keywords: development, community history, way of life, culture

1. บทนำ

การศึกษาประวัติศาสตร์มีความสำคัญต่อการพัฒนาชาติเนื่องด้วยประวัติศาสตร์เป็นพื้นฐานของการเรียนรู้และเข้าใจสังคมมนุษย์นำมาสู่การถ่ายทอดประสบการณ์ร่วมกันของสังคม ในปัจจุบันการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนได้รับความสนใจจากภาครัฐ โดยกระทรวงมหาดไทยและกระทรวงวัฒนธรรม และหน่วยงานในท้องถิ่นประวัติศาสตร์ชุมชนสามารถสะท้อนความเป็นตัวตน บ่งบอกอัตลักษณ์ของชุมชนผ่านตำนาน เรื่องเล่าวิถีชีวิตของผู้คน ประเพณี และวัฒนธรรม รวมถึงร่องรอยโบราณสถานภายในชุมชน “ความทรงจำร่วมกันของสังคม” การเคลื่อนไหวเข้ามาตั้งถิ่นฐานของผู้คนจนเกิดบ้านเมือง มีพัฒนาการทางเศรษฐกิจ มีการจัดระเบียบการปกครอง และมีการผสมผสานทางด้านชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปกรรม จนเกิดเป็นลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นที่แตกต่างจากชุมชนอื่นที่อยู่โดยรอบและยังต้องเชื่อมโยงให้เห็นความสำคัญและความสัมพันธ์ของท้องถิ่นที่มีต่อรัฐบาลกลาง และชุมชนอื่นทั้งที่อยู่ใกล้เคียงและห่างออกไปตามลำดับด้วย ดังนั้น นิเวศวัฒนธรรมจึงเป็นองค์รวมของการศึกษาชื่อสถานที่ เหตุที่ต้องมีการตั้งชื่อสถานที่ก็เพราะเป็นสิ่งที่ผู้คนในชุมชนท้องถิ่นต้องรู้จักร่วมกันซึ่งจะสื่อสารกันได้ การทำให้สถานที่ซึ่งมีความหมายในการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันมีชื่อนั้น ก็คือการสร้างความสัมพันธ์ของคนกับธรรมชาติ หรือสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ¹

การรับรู้เรื่องราวของท้องถิ่นและชุมชนกลายเป็นภาพนิ่งขาดความเปลี่ยนแปลงจนไม่สามารถเข้าใจชุมชนอย่างที่เป็นจริงทั้งที่ชุมชนมีความเคลื่อนไหวตลอดเวลาอันเกิดจากการกระทำของคนในชุมชนและ

¹ ศรัศกร วัลลิโภดม, ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ประวัติศาสตร์ของสังคมที่หายไปในปฏิบัติการประวัติศาสตร์ท้องถิ่น, (ค่ายริมขอบฟ้า: เมืองโบราณ สมุทรปราการ, 2559).

นโยบายรัฐ การศึกษาประวัติศาสตร์ไทยในอดีตพบข้อบกพร่องหลายประการ ประการแรก คติความเชื่อหรือเรื่องราวของท้องถิ่นมีฐานะส่งเสริมอำนาจรัฐ ประการที่สอง หลักฐานท้องถิ่นถูกละเลยในการใช้เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ และประการที่สาม ไม่สามารถอธิบายเรื่องราวท้องถิ่นและชุมชนตามความจริง ชีวิตของมนุษย์ก็เช่นเดียวกับตะเกียง หรือเรียกอีกอย่างว่า ตะเกียงชีวิต มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา มีมืด มีสว่าง ขึ้นอยู่กับปัจจัยภายในหรือพลังดั้งเดิมที่ตกทอดมาจากบรรพชนของบิดาและมารดา หรือที่เรียกว่า “ราก” และปัจจัยภายนอก ได้แก่ กระบวนการอบรมบ่มนิสัยจากสถาบันต่าง ๆ²

การศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนได้รับความสนใจเพิ่มมากขึ้นในทศวรรษ 2520 โดยรัฐบาลหันมาส่งเสริมการเรียน การสัมมนา การวิจัย การรวบรวมหลักฐาน รวมถึงการตั้งศูนย์วัฒนธรรมขึ้นในจังหวัดต่าง ๆ เกิดการศึกษาประเพณี พิธีกรรม ภาษา การรวบรวมหลักฐานทั้งที่เป็นลายลักษณ์อักษรและไม่เป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อสะท้อนตัวตนของชุมชนในประวัติศาสตร์ชาติในมุมมองของท้องถิ่น ภาพของประวัติศาสตร์ชาติถูกแทนที่ด้วยมุมมองทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมในสังคมระดับหมู่บ้านหรือชุมชนที่เปลี่ยนแปลงจากภายใน โดยเชื่อว่าแนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนจะสามารถอธิบายและเข้าใจสังคมได้ดียิ่งขึ้น³ การศึกษาประวัติศาสตร์ที่แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมโดยมีกลุ่มคนที่มีลักษณะร่วมกันทางชาติพันธุ์ วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และอื่น ๆ เป็นผู้ถ่ายทอด ดังนั้นการกำหนดขอบเขตพื้นที่การศึกษาโดยใช้ลักษณะทางภูมิศาสตร์มาเป็นเครื่องมือ จึงไม่สามารถเข้าใจความเป็นชุมชนได้อย่างชัดเจน ทั้งนี้เพราะการปกครองแบ่งออกเป็นเมือง แขวง ตำบล หมู่บ้าน กระทำขึ้นเพื่อความสะดวกในการควบคุมดูแลของรัฐ ส่งผลให้การรับรู้ร่วมกันของชุมชนในมิติทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของท้องถิ่นค่อย ๆ หายไป ดังนั้นเพื่อให้การศึกษาพัฒนาการของประวัติศาสตร์ชุมชนที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต : กรณีศึกษาชุมชนบ้านโคกมั่งงอย ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ ตอบสนององค์ความรู้ของชุมชนจึงต้องอาศัยคนในชุมชนเป็นผู้กำหนดขอบเขตของชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชนเกิดจากจิตใจที่ต้องการเข้าร่วมในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง เพื่อให้เกิดผลต่อความต้องการที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตทางสังคมของกลุ่มคน การจัดกิจกรรมให้ชุมชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง จำเป็นต้องคำนึงถึงวิธีการดำเนินชีวิต ค่านิยม ประเพณี และทัศนคติของบุคคล เพื่อให้เกิดความสมัครใจเข้าร่วมกิจกรรม⁴

การเปลี่ยนแปลงของชุมชนมักเกิดขึ้นด้วยสาเหตุหลายประการที่เกี่ยวข้องกัน การเปลี่ยนแปลงในส่วนหนึ่งของชุมชน อาจมีผลกระทบให้ส่วนอื่นของชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ได้แก่ ปัจจัยทางชีววิทยา

² จารุกัทร เรื่องสุวรรณ. ตะเกียงชีวิต (1) รากกำเนิดแดนสารคาม. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.matichonweekly.com/special-report/article_262375 [2 กรกฎาคม 2563].

³ วิทยา อภรณ์, “ประวัติของชุมชนในบริเวณลุ่มแม่หลอ อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2541)

⁴ Keith, D. D. Human behavior at work- human relations and organization behavior. New Planner, 35 : 216-224.1972.

ปัจจัยทางประชากร ปัจจัยทางกายภาพ ปัจจัยทางวัฒนธรรม ปัจจัยทางด้านเทคโนโลยี ปัจจัยด้านขบวนการทางสังคม และปัจจัยทางจิตวิทยา⁵

องค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ แบ่งการปกครองออกเป็น 13 หมู่บ้าน ประชากรทั้งสิ้นจำนวน 6,822 คน การกิจและบทบาทหน้าที่ในการให้บริการสาธารณะและพัฒนาพื้นที่ตำบลโคกมั่งงอย เพื่อตอบสนองกับปัญหาและความต้องการของประชาชน ส่งเสริมการรวมกลุ่มของชาวบ้านในการจัดตั้งองค์กรชุมชนต่าง ๆ ในชุมชน และตระหนักถึงความสำคัญในการสนับสนุนการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชุมชน รวมถึงประเพณีวัฒนธรรมในตำบลโคกมั่งงอย⁶

ชุมชนบ้านโคกมั่งงอย ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ เป็นชุมชนที่อยู่กันเป็นกลุ่ม ตามเส้นทางคมนาคมหลัก ทำให้สะดวกต่อการติดต่อสื่อและการพัฒนา อีกทั้งยังอยู่ใกล้ตัวอำเภอจึงทำให้ข้อมูลข่าวสารและการรับรู้มีความสะดวกและรวดเร็วทันเวลา สภาพโดยรอบชุมชนยังมีความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยพรรณไม้นานาชนิด สภาพสังคมจึงยังคงเป็นสังคมแบบดั้งเดิมอยู่มาก พื้นที่เหมาะแก่การทำเกษตรกรรมอย่างยิ่ง ด้านการคมนาคมมีเส้นทางคมนาคมที่ติดต่อกับหลายพื้นที่และหลายตำบลที่สะดวกสบาย โดยมีเส้นทางหลักสองเส้นทางคือถนนสายบ้านลาดใหญ่-ช่องสามหมอ และถนน รพช.สายไทรงาม-หนองแดงน้อย-ชัยภูมิ และถนนลาดใหญ่-แก้งคร้อ มีลักษณะเป็นถนนลาดยาง เส้นทางหลักทั้งสองเส้นนี้จึงทำให้การเดินทางติดต่อกันของถนนในพื้นที่และใกล้เคียงรวมตลอดถึงผู้สัญจรไปมาอื่น ๆ ได้รับความสะดวกสบายรวดเร็วและเชื่อมต่อกันได้ทุกหมู่บ้าน⁷ แต่ในปัจจุบันการเติบโตของชุมชนเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้เยาวชนคนรุ่นใหม่ ขาดจิตสำนึกในวัฒนธรรมท้องถิ่น อันทำให้มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนถูกทำลาย สูญเสียความเป็นตัวตนให้กับความเปลี่ยนแปลงในกระแสโลกาภิวัตน์ ชุมชนบ้านโคกมั่งงอยมีเรื่องราว ร่องรอย ตำนาน ความเชื่อ วัฒนธรรม และประเพณี วิถีชีวิต ความทรงจำตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาแต่ละยุคสมัยที่รวบรวมไว้ยังน้อยมาก โดยในชุมชนบ้านโคกมั่งงอย พระสงฆ์ ครู แกนนำหมู่บ้าน และปราชญ์ชาวบ้าน ถือว่ามีบทบาทที่สำคัญต่อการพัฒนาในชุมชนบ้านโคกมั่งงอย ที่คอยแนะนำ ชี้แนะ และมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาต่าง ๆ ในชุมชนให้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและสอดคล้องกับวิถีชีวิต ค่านิยม ทศนคติ ความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม ของคนในชุมชนบ้านโคกมั่งงอย

ด้วยเหตุดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษา “พัฒนาการของประวัติศาสตร์ชุมชนที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต : กรณีศึกษาชุมชนบ้านโคกมั่งงอย ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ” โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อให้เกิดความรัก ความสามัคคี ร่วมเรียนรู้ ร่วมตัดสินใจ ร่วมแก้ไข ร่วมอนุรักษ์ ร่วมพัฒนาในการพึ่งพาตนเองต่อการเปลี่ยนแปลงในชุมชนบ้านโคกมั่งงอยที่เกิดขึ้นต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

⁵ ไกรวิทย์ พวงงาม, การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น, (กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์, 2559), หน้า 18.

⁶ องค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย. ประวัติความเป็นมา. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://kokmungngoi.go.th> [28 มิถุนายน 2563].

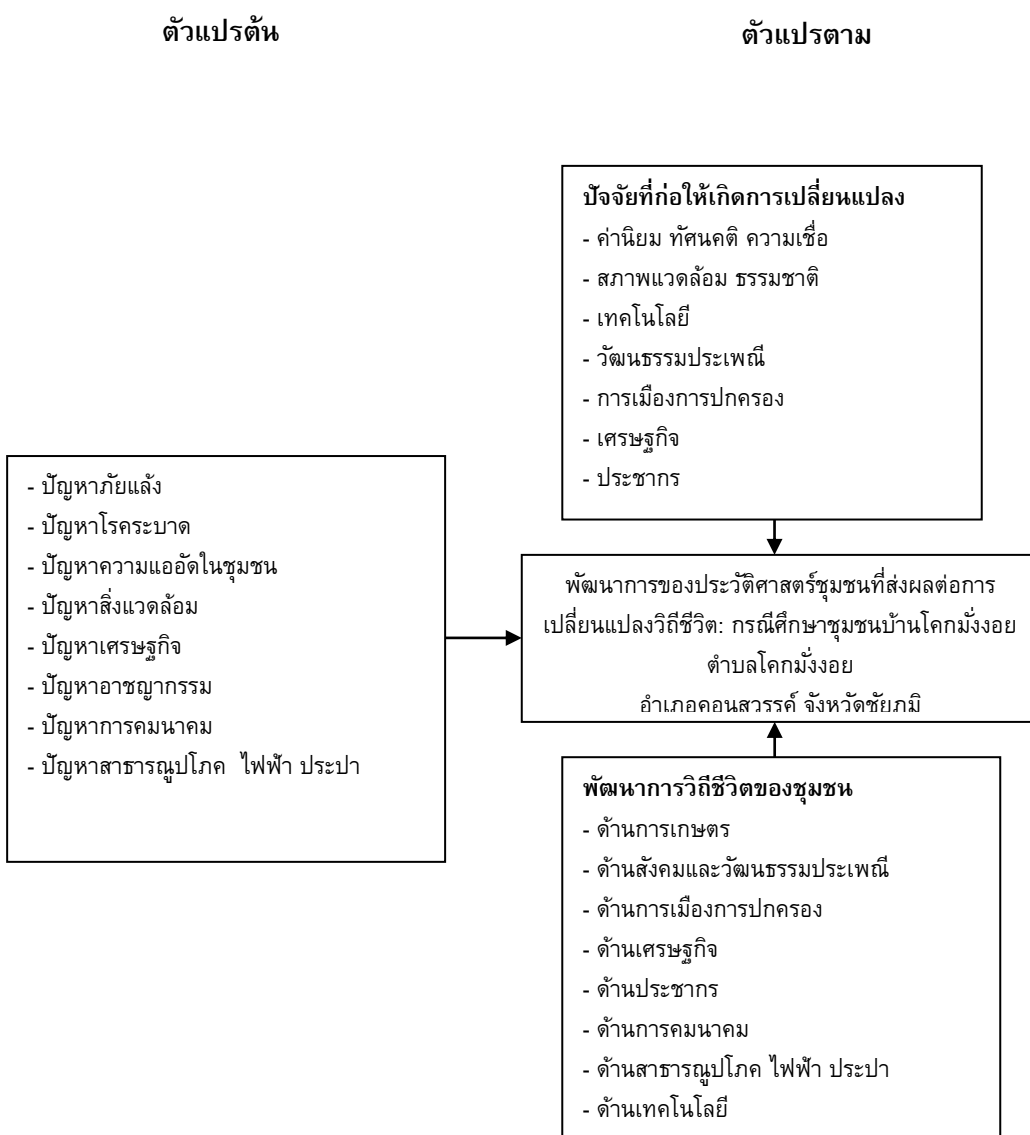
⁷ องค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย. แผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ.2561-2565). [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://kokmungngoi.go.th> [25 กรกฎาคม 2563].

2.1 เพื่อศึกษาพัฒนาการวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนบ้านโคกมั่งงอย ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ ในอดีตจนถึงปัจจุบัน นับตั้งแต่ พ.ศ.2500 ถึง พ.ศ.2564

2.2 เพื่อศึกษาปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อชุมชนบ้านโคกมั่งงอย ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ

2.3 เพื่อรวบรวมองค์ความรู้ส่งเสริมด้านอนุรักษ์วัฒนธรรมประวัติศาสตร์ชุมชนบ้านโคกมั่งงอย ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ

3. กรอบแนวคิดของการวิจัย

ภาพประกอบที่ 1: กรอบแนวคิดของการวิจัย

4. วิธีดำเนินการวิจัย

4.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนโคกมั่งงอย หมู่ที่ 2 บ้านโคกมั่งงอย หมู่ที่ 10 และบ้านโนนประดู่ หมู่ที่ 3 ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 210 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน 136 คน ได้แก่ ผู้นำชุมชน ประกอบด้วยผู้นำชุมชนหมู่บ้านโคกมั่งงอย หมู่ที่ 2 บ้านโคกมั่งงอย หมู่ที่ 10 และบ้านโนนประดู่ หมู่ที่ 3 พระภิกษุสงฆ์ ครู แกนนำหมู่บ้าน และปราชญ์ชาวบ้าน โดยการสัมภาษณ์รายบุคคล จำนวน 10 คน ชาวบ้านในชุมชนบ้านโคกมั่งงอย โดยการแจกแบบสอบถาม จำนวน 123 คน และหน่วยงานภาครัฐ ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ ในชุมชนบ้านโคกมั่งงอย โดยการสัมภาษณ์รายบุคคล จำนวน 3 คน กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางสำเร็จรูปของเครซีและมอร์แกน (Krejcie and Morgan) กลุ่มตัวอย่างได้มาโดยการสุ่มแบบง่าย

4.2 เครื่องมือการวิจัย ผู้วิจัยได้แบ่งออกตามรูปแบบการวิจัย ดังนี้

1) แบบสอบถาม (Questionnaire) โดยแบ่งแบบสอบถามออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้ ส่วนที่ 1 สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนที่ 2 พัฒนาการของประวัติศาสตร์ชุมชนที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต : กรณีศึกษาชุมชนบ้านโคกมั่งงอย ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะและความคิดเห็นเพิ่มเติม โดยมีการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงบริบทพื้นฐานของชุมชน เพื่อนำไปสู่การศึกษาวิเคราะห์พัฒนาการของประวัติศาสตร์ชุมชนที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต : กรณีศึกษาชุมชนบ้านโคกมั่งงอย ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ

2) แบบสัมภาษณ์ (Interview) กลุ่มผู้นำชุมชน ประกอบด้วยผู้นำชุมชนหมู่บ้านโคกมั่งงอย หมู่ที่ 2 บ้านโคกมั่งงอย หมู่ที่ 10 และบ้านโนนประดู่ หมู่ที่ 3 พระภิกษุสงฆ์ ครู แกนนำหมู่บ้าน และปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 10 คน และหน่วยงานภาครัฐ ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ ในชุมชนบ้านโคกมั่งงอย จำนวน 3 คน เพื่อให้ทราบถึงองค์ความรู้พัฒนาการของประวัติศาสตร์ชุมชนที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต: กรณีศึกษาชุมชนบ้านโคกมั่งงอย ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ

4.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย ดังนี้

1) ผู้วิจัยขอหนังสือจากคณบดี คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ ขอความอนุเคราะห์ ไปยังองค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลในชุมชนบ้านโคกมั่งงอย ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ

2) ผู้วิจัยนำส่งหนังสือขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากองค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย เพื่อขอความร่วมมือไปยังชุมชนบ้านโคกมั่งงอย ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ

3) ผู้วิจัยส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์ตอบแบบสอบถามเพื่อการวิจัยไปยังผู้นำชุมชน โดยสำเนาเรียนให้กับผู้ใหญ่บ้านโคกมั่งงอย หมู่ที่ 2 ผู้ใหญ่บ้านโคกมั่งงอย หมู่ที่ 10 และผู้ใหญ่บ้านโนนประดู่ หมู่ที่ 3 ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ พร้อมด้วยแบบสอบถามตามจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่

กำหนด เพื่อขอความร่วมมือประสานประชาชนในพื้นที่เป้าหมายเพื่อตอบแบบสอบถามและสัมภาษณ์ให้สมบูรณ์ครบถ้วน

4.4 การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ ผู้วิจัยได้มีการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้ 1) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Research) สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์โดยอาศัยโปรแกรมสำเร็จรูป ได้แก่ ร้อยละ (Percentage) 2) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้การเขียนเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการรวบรวม เรียบเรียง แยกแยะ และตีความหมาย ตรวจสอบข้อมูลโดยใช้เทคนิคสามเส้า เช่น การออกแบบสอบถาม การสัมภาษณ์ แบบเจาะจงและไม่เจาะจง คำถามที่ต่างเวลากัน แหล่งที่มาต่างกัน การสังเกต และการศึกษาข้อมูลจากภาพถ่าย

5. ผลการวิจัย

5.1 พัฒนาการวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนบ้านโคกมั่งงอย ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ ในอดีตจนถึงปัจจุบัน นับตั้งแต่ พ.ศ.2500 ถึง พ.ศ.2564

จากการศึกษาพัฒนาการวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนบ้านโคกมั่งงอย ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ ในอดีตจนถึงปัจจุบัน นับตั้งแต่ พ.ศ.2500 ถึง พ.ศ.2564 โดยภาพรวมพบว่าเมื่อก่อนยังพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน แบ่งปันอาหารพืชผักผลไม้ มีการลงแขกเกี่ยวข้าว ลงแรงทำงาน แต่ปัจจุบันยังมีอยู่เฉพาะเครือญาติคนที่สนิทสนมเท่านั้น เพราะค่าแรงงานทำการเกษตรแพงไม่คุ้มกับการจ้างมาทำงาน จำนวน 96 คน คิดเป็น ร้อยละ 70.5 รองลงมาคือ คนในชุมชนยังใช้ชีวิตแบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือกัน มีการรวมกลุ่มกันทำงานเครื่องจักรสาน มัดหมี่ ปรึกษากันในเรื่องต่าง ๆ จำนวน 40 คน คิดเป็นร้อยละ 29.5

จากผลการวิจัย พบว่า ผู้ให้สัมภาษณ์ ได้เสนอแนะประเด็น พัฒนาการวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนบ้านโคกมั่งงอย ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ ดังปรากฏผลดังนี้

“...พ.ศ. 2500 ในอดีตเส้นทางสายชัยภูมิ- ไทรงาม-โคกมั่งงอย อำเภอกอนสวรรค์ จะเป็นเส้นทางลัดไปขอนแก่น ออกบ้านแท่น ผ่านภูเวียง เข้าจังหวัดหนองบัวลำภูไปประเทศลาวได้ ปัจจุบันการคมนาคมสะดวกสบาย ทำให้การเดินทางติดต่อถึงกันได้ง่ายขึ้น...”⁸

“...พ.ศ. 2520 ได้เริ่มมีรถปิกอัพนำมาใช้ขนพืชผลทางการเกษตรและใช้เดินทาง และมีค่านิยมแต่งกายตามสมัยนิยมที่คนไปทำงานต่างจังหวัด นำเข้ามาสู่ชุมชน...”⁹

“...พ.ศ.2534 เริ่มสร้างฝายคอนกรีตเสริมเหล็ก ฝายห้วยยาง ฝายแรก และสร้างฝายห้วยยางแห่งที่ 2 พ.ศ. 2536 ฝายห้วยช้างแห่งที่ 3 พ.ศ.2554 สนับสนุนงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย

⁸ สัมภาษณ์ นางเงิน ทิพย์ชาติ, ชาวบ้านโคกมั่งงอย หมู่ที่ 2 ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ, 18 กุมภาพันธ์ 2564.

⁹ สัมภาษณ์ นายสมหมาย สนิทไทย, ชาวบ้านโคกมั่งงอย หมู่ที่ 3 ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ, 18 กุมภาพันธ์ 2564.

ปัจจุบันได้มีการสนับสนุนงบประมาณตามแผนพัฒนาสามปีที่ทำตามแผนโครงการในด้านต่าง ๆ ทุกด้านอย่างครอบคลุม...”¹⁰

“...พ.ศ.2564 การพัฒนาคุณภาพชีวิตและการใช้ชีวิตของคนในชุมชน มีการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตตามสังคมโลกภายนอก ที่มีการติดต่อสื่อสาร การคมนาคม การใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย มีระบบสาธารณูปโภคที่ครบครัน ไฟฟ้า ประปา ถนนคอนกรีต ถนนลาดยาง ทำให้ความเจริญไหลบ่าเข้ามา เกิดโรงงานอุตสาหกรรมขึ้นในชุมชน...”¹¹

5.2 ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อชุมชนบ้านโคกมั่งงอย ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ

จากการศึกษาปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อชุมชนบ้านโคกมั่งงอย ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ โดยภาพรวมพบว่า การที่คนในครอบครัว ประกอบอาชีพเกษตรกร ค่าขาย รับจ้าง รับราชการ จึงสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำของธนาคาร ทำให้กู้เงินมาปลูกบ้าน ซื้อรถ เครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ได้ จำนวน 115 คน คิดเป็นร้อยละ 85.5 รองลงมา คือ ภาครัฐสนับสนุนงบประมาณให้กับชุมชนในการพัฒนาหมู่บ้านและคนในชุมชนช่วยกันบริจาคสร้างวัด โรงเรียน ศาลาเอนกประสงค์ และอีกมากมายในชุมชน จำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 14.5

จากผลการวิจัย พบว่า ผู้ให้สัมภาษณ์ ได้เสนอแนะประเด็น ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อชุมชนบ้านโคกมั่งงอย ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ ดังปรากฏผลดังนี้

“...วัดจอมธาตุบ้านโคกมั่งงอย สร้างตั้งแต่ปี พ.ศ.2470 มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง จนถึงปัจจุบัน พ.ศ.2564 มีการสร้างศาลาการเปรียญ โบสถ์ วิหาร หอกลอง หอระฆัง อาคารเอนกประสงค์ ห้องน้ำ เมรุ มีการใช้แท็งก์น้ำแทนบ่อบาดาลและสระน้ำภายในวัด...”¹²

“..โรงเรียนบ้านโคกมั่งงอยคุรุประชาบำเพ็ญ สร้างตั้งแต่ปี พ.ศ.2498 ปัจจุบันได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอาคารเรียน จากอาคารไม้เป็นตึก มีโรงอาหาร ห้องสมุด...”¹³

“...ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านโคกมั่งงอย ตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2527 ปัจจุบันมีอาคาร 3 อาคาร อาคารจัดประสบการณ์ 2 หลัง อาคารโรงอาหาร 1 หลัง...”¹⁴

“...โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลโคกมั่งงอย สร้างเมื่อ พ.ศ.2528 เป็นอาคารไม้ 1 หลัง ในปี พ.ศ. 2548 ได้ทำการรื้ออาคารไม้สร้างใหม่เป็นอาคารตึก 2 ชั้น ปัจจุบัน พ.ศ.2564 มีการสร้างตึกบ้านพักหลังใหม่...”¹⁵

¹⁰ สัมภาษณ์ นายฐวฑิต เจริญเกียรติ, ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ, 20 กุมภาพันธ์ 2564.

¹¹ สัมภาษณ์ นางธนพันธ์ สนิทไทย, หัวหน้าส่วนกองงานสาธารณสุข องค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ, 24 กุมภาพันธ์ 2564.

¹² สัมภาษณ์ พระอธิการแสงเทียน ฉันทโก, เจ้าอาวาสวัดจอมธาตุ บ้านโคกมั่งงอย หมู่ที่ 2 ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ, 18 กุมภาพันธ์ 2564.

¹³ สัมภาษณ์ นายวีระ นาคคำ, ข้าราชการบำนาญ ชาวบ้านโคกมั่งงอย หมู่ที่ 2 ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ, 18 กุมภาพันธ์ 2564.

¹⁴ เรื่องเดียวกัน.

¹⁵ สัมภาษณ์ นายสุพรรณ ชูชื่น, ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลโคกมั่งงอย, 18 กุมภาพันธ์ 2564.

5.3 รวบรวมองค์ความรู้ส่งเสริมด้านอนุรักษ์วัฒนธรรมประวัติศาสตร์ชุมชนบ้านโคกมั่งงอย ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ

จากการศึกษารวบรวมองค์ความรู้ส่งเสริมด้านอนุรักษ์วัฒนธรรมประวัติศาสตร์ชุมชนบ้านโคกมั่งงอย ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ โดยภาพรวมพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ทราบถึงประวัติความเป็นมาของชุมชนบ้านโคกมั่งงอย คือ นายซามา เป็นคนบ้านโสกย้ายถิ่นฐานมาอยู่คนแรก เมื่อตอนที่แห่งนี้มีตัวละมั่งอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากและเป็นโคก เนินสูง น้ำไม่ท่วม พอคนมาอยู่มากขึ้น จึงได้ตั้งเป็นชื่อหมู่บ้านโคกมั่งงอย ปัจจุบันแยกออกจากหมู่บ้านเดียวกันเป็น 3 หมู่บ้าน คือ บ้านโคกมั่งงอย หมู่ที่ 2 บ้านโคกมั่งงอย หมู่ที่ 10 และบ้านโนนประดู่ หมู่ที่ 3 ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 100 คน คิดเป็นร้อยละ 73.5 รองลงมา คือ อพยพมาจากบ้านโสกมาอยู่ที่ไร่นาตนเอง เพราะเดินทางไปกลับไกลไม่สะดวก ต่อมาพี่น้อง เครือญาติ เพื่อนฝูง ได้อพยพตามกันมาเพื่อจับจองพื้นที่ทำมาหากินจนคนมาอยู่เป็นจำนวนมากขึ้น จึงมีการตั้งเป็นหมู่บ้านโคกมั่งงอย และปัจจุบันได้แยกออกมาเป็น 3 หมู่บ้าน คือ บ้านโคกมั่งงอย หมู่ที่ 2 บ้านโคกมั่งงอย หมู่ที่ 10 และบ้านโนนประดู่ หมู่ที่ 3 ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 36 คน คิดเป็นร้อยละ 26.5

6. สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่องพัฒนาการของประวัติศาสตร์ชุมชนที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต : กรณีศึกษาชุมชนบ้านโคกมั่งงอย ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ สามารถสรุปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ดังนี้

6.1 พัฒนาการวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนบ้านโคกมั่งงอย ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ ในอดีตจนถึงปัจจุบัน นับตั้งแต่ พ.ศ.2500 ถึง พ.ศ.2564 พบว่า ในปี พ.ศ.2500 วิถีชีวิตส่วนใหญ่ยังพึ่งพิงธรรมชาติ ต่อมาปัจจุบัน พ.ศ.2564 มีค่านิยมสูงขึ้น คือ มีการสร้างบ้านเป็นตึก รูปแบบทันสมัยจากถนนลูกรัง เป็นถนนลาดยางและถนนคอนกรีต มีประปา ไฟฟ้าเข้าถึงทุกพื้นที่ มีการติดตั้งพลังงานแสงอาทิตย์เพื่อใช้ในการเกษตร มีการแต่งกายและวัฒนธรรมที่หลากหลาย รวมถึงการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาปรับใช้ในชีวิตประจำวันมากยิ่งขึ้น

6.2 ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อชุมชนบ้านโคกมั่งงอย ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ คือ ชุมชนบ้านโคกมั่งงอย เป็นชุมชนเก่าแก่ ก่อตั้งขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ.2454 จัดตั้งเป็นหมู่บ้านแบบเป็นทางการ พ.ศ.2474 ในปี พ.ศ.2500 มีการเปลี่ยนแปลงด้านระบบสาธารณสุขโรค และโครงสร้างพื้นฐานที่สอดคล้องสังคมสมัยใหม่มากขึ้น รวมถึงความสามารถในการเข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวก เทคโนโลยีที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ เช่น การใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่ การเข้าถึงระบบอินเทอร์เน็ต การใช้คอมพิวเตอร์ มีโทรทัศน์ติดสัญญาณดาวเทียม ตลอดจนการมีโอกาสและทางเลือกในการเข้าถึงแหล่งอาชีพอื่น ๆ นอกเหนือการทำไร่ทำนา

6.3 รวบรวมองค์ความรู้ส่งเสริมด้านอนุรักษ์วัฒนธรรมประวัติศาสตร์ชุมชนบ้านโคกมั่งงอย ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ พบว่า เมื่อประมาณปีพุทธศักราช 2454 นายซามา สนธิไทย ราษฎรบ้านโสก ตำบลยางหวาย อำเภอเมือง ได้ย้ายครอบครัวของตนเองมาตั้งถิ่นฐานบริเวณทางด้านทิศเหนือของลำห้วยยาง เพื่อให้สะดวกต่อการประกอบอาชีพ เนื่องจากพื้นที่แห่งนี้มีความอุดมสมบูรณ์ เหมาะที่จะประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำไร่ ทำนา และเลี้ยงสัตว์ได้เป็นอย่างดี เพราะบริเวณพื้นที่เป็นพื้นที่ราบตาม

แนวลำห้วยยาง และมีพื้นที่ราบสูง (ภาษาถิ่นเรียกว่า “โคก”) ด้านทิศเหนือของลำห้วยมีป่าไม้นานาพันธุ์อุดมสมบูรณ์ มีหนองน้ำอยู่กลางโคก (ชาวบ้านเรียกว่าหนองมั่งงอย) เป็นที่อาศัยของฝูงสัตว์ป่านานาชนิดได้อาศัยลงกินน้ำ โดยเฉพาะฝูงละมั่ง ต่อมาเมื่อครั้น นายบัว โตชัยภูมิ และเครือญาติได้ย้ายมาอยู่ร่วมกัน และมีจำนวนครอบครัวเพิ่มมากขึ้น พ.ศ.2474 จึงตั้งเป็นหมู่บ้าน ชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านโคกมั่งงอย” โดยมี นายบุญ สนิทไทย เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก ต่อมาเมื่อ พ.ศ.2478 นายบุญ สนิทไทย จึงลาออกเนื่องจากมีปัญหาการปกครอง นายทอก สนิทไทย ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้ใหญ่บ้านแทน พ.ศ.2483 นายทอก สนิทไทย เสียชีวิต¹⁶ ปัจจุบันหมู่บ้านโคกมั่งงอยแยกออกเป็น 3 หมู่บ้าน มีผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบันคือ บ้านโคกมั่งงอย หมู่ที่ 2 นายศรยุทธ หิรัญคำ บ้านโคกมั่งงอย หมู่ที่ 10 นายณัฐพล คำหวาน และบ้านโนนประดู่ หมู่ที่ 3 นางฉวี ทารินทร์¹⁷

ด้านความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณี

ประเพณีบุญเลี้ยงปู่ตาฝ่ายหิน บุญบั้งไฟ

เป็นประเพณีที่มีมาก่อนการก่อตั้งหมู่บ้านโคกมั่งงอย คนในชุมชนบ้านโสกจะเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงในการจัดทำบุญประจำปี และทุก ๆ หมู่บ้านในเขตอำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ จัดเป็นประเพณีขึ้นเป็นประจำทุก ๆ ปี ก่อนถึงฤดูเพาะปลูกทำนาในเดือนมิถุนายน ในงานจะมีการแข่งขันประกวดจุดบั้งไฟ ของแต่ละหมู่บ้านในเขตอำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ และจังหวัดใกล้เคียง ต่อมาเมื่อมีการจัดตั้งหมู่บ้านโคกมั่งงอย พ.ศ.2454 คนในชุมชนหมู่บ้านโคกมั่งงอย ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ ได้รับจัดประเพณี บุญเลี้ยงปู่ตาฝ่ายหิน บุญบั้งไฟ สืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน¹⁸

ประเพณีรำผีฟ้า

เป็นประเพณีรักษาโรคภัยไข้เจ็บ จะมีมาก่อนการก่อตั้งชุมชนหมู่บ้าน การไปหาแพทย์ที่โรงพยาบาลสมัยก่อนเป็นเรื่องใหญ่ เพราะอยู่ห่างไกลจากชุมชน การคมนาคมไม่สะดวก เมื่อมีคนเจ็บป่วยต้องอาศัยการรำผีฟ้ารักษาโรคภัยไข้เจ็บ ประเพณีการรักษาโรคด้วยการรำผีฟ้า ยังมีคนสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน คนในหมู่บ้าน และหมู่บ้านใกล้เคียงยังนิยมใช้รักษาอาการเจ็บไข้อยู่เหมือนเดิม หลังจากไปรักษาทางการแพทย์สมัยใหม่ที่โรงพยาบาลมาแล้ว¹⁹

ประเพณีการผูกเสี่ยว

มีมาตั้งแต่ก่อนการจัดตั้งเป็นหมู่บ้านโคกมั่งงอย เป็นการผูกเสี่ยวเพื่อผูกมิตรผูกเพื่อนช่วยเหลือซึ่งกันและกันของคนภาคอีสาน มีมานานแล้วยังรักษาประเพณีตลอดจนถึงปัจจุบันโดยเฉพาะจังหวัดขอนแก่นที่มีเขตติดต่อกับจังหวัดชัยภูมิ ในการเดินทางติดต่อดำขาย สมัยก่อนยังไม่มีโรงแรม รีสอร์ท

¹⁶ องค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย. แผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ.2561-2565). [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://kokmungngoi.go.th> [25 กรกฎาคม 2563].

¹⁷ สัมภาษณ์ นางกัญญ์กุลณัช ทวีทรัพย์, เจ้าหน้าที่ฝ่ายงานทะเบียน อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ, 18 กุมภาพันธ์ 2564.

¹⁸ สัมภาษณ์ พระอธิการแสงเทียน ฉันทโก, เจ้าอาวาสวัดจอมธาตุ บ้านโคกมั่งงอย หมู่ที่ 2 ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ, 18 กุมภาพันธ์ 2564.

¹⁹ สัมภาษณ์ นางแปลน ดวงจิต, ชาวบ้านโนนประดู่ หมู่ที่ 3 ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ, 18 กุมภาพันธ์ 2564.

ก็จะอาศัยพักบ้านเพื่อนคนที่ผูกเกี่ยวกับตนเองที่มีความรักใคร่สนิทสนมกัน มีความไว้วางใจกันมากที่สุด คอยให้ความช่วยเหลือกันจนตลอดชีวิตของการผูกเสีย²⁰

การสักราชของคนในชุมชนบ้านโคกมั่งงอย

ยังมีคนอายุ 90 ปีจะมีรอยสักครั้งลำตัวจนถึงครึ่งน่อง จะเป็นการสักที่มาตั้งแต่ยังไม่ก่อตั้งชุมชนหมู่บ้านโคกมั่งงอย เป็นการสักเรียนครู เล่นของ เรียนคาถาอาคมของคนในสมัยก่อน แต่ปัจจุบันจะสักเพื่อความสวยงามสักลายแฟชั่นในกลุ่มวัยรุ่น²¹

ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม

ชาวบ้านโคกมั่งงอย นับถือศาสนาพุทธ โดยมีวัด 1 แห่งที่เป็นศูนย์รวมจิตใจ คือ วัดจอมธาตุ บ้านโคกมั่งงอย และมีการสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมมาตั้งแต่บรรพบุรุษ คือ

เดือนมกราคม	วันขึ้นปีใหม่ ทำบุญตักบาตร
เดือนกุมภาพันธ์	บุญพระเวส เทศน์มหาชาติ เชิญพระเวสเข้าเมือง
เดือนมีนาคม	บุญข้าวจี แรม 15 ค่ำ เดือน 3
เดือนเมษายน	ตรุษสงกรานต์ สรงน้ำพระ รดน้ำดำหัว
เดือนพฤษภาคม	บุญเบิกบ้าน ทำบุญตักบาตร
เดือนมิถุนายน	บุญเลี้ยงปูตาฝ่ายหิน บุญบั้งไฟ
เดือนกรกฎาคม	เข้าพรรษา แห่เทียนพรรษา
เดือนสิงหาคม	บุญข้าวประดับดิน งานประจำเดือน 9
เดือนกันยายน	บุญข้าวกระยาสารท
เดือนตุลาคม	ออกพรรษา ตักบาตรเทโว
เดือนพฤศจิกายน	บุญกฐิน ลอยกระทง
เดือนธันวาคม	วันสงท่ายปีเก่า ต้อนรับปีใหม่ ²²

ด้านภูมิปัญญาชาวบ้าน

การใช้ประโยชน์จากไม้ไผ่ มาทำคูกวนน้ำไว้อุปโภค และบริโภค การปลูกไม้ไผ่มีมาก่อนที่ก่อตั้งหมู่บ้านโคกมั่งงอย ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ ทุกหลังคาเรือน ต้องมีเพื่อใช้หอบน้ำกินน้ำใช้ และยังนำมาจักรสานเป็นส้อมไม้ กระติบใส่ข้าวเหนียว กระบุง ตะกร้า ลอบ ใช้ ช้องใส่ปลา เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีคนในชุมชนหมู่บ้านโคกมั่งงอยสืบทอดมาจนถึงปัจจุบันเพื่อเอาไว้ใช้ในครัวเรือนและจำหน่าย

เครื่องจักรสานจากไม้ไผ่มีมาก่อนการก่อตั้งหมู่บ้าน ในสมัยก่อนหลังจากสานตะกร้า กระติบข้าวหวดหนึ่งข้าวเหนียว กระติบ ไซดักปลา ลอบ ส้อม จะใช้การรมควันเพื่อให้คงทนและมอดไม่เจาะจะมีสีเหลือง

²⁰ สัมภาษณ์ นายวีระ นาคคำ, ข้าราชการบำนาญ ชาวบ้านโคกมั่งงอย หมู่ที่ 2 ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ, 18 กุมภาพันธ์ 2564.

²¹ สัมภาษณ์ นางทองสา แซ่ลือ, ชาวบ้านโนนประดู่ หมู่ที่ 3 ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ, 18 กุมภาพันธ์ 2564.

²² องค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย. แผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ.2561-2565). [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://kokmungngoi.go.th> [25 กรกฎาคม 2563].

ธรรมชาติ แต่ปัจจุบันนอกจากการรวมคว้น ไฟ ให้เครื่องจักรสานมีสีเหลืองธรรมชาติแล้ว ยังมีการปรับใช้สีด้วยการทาสีแซลลิตาไม้ม มาทาไม้ไฟให้มีสีเหลือง ใน พ.ศ.2500 ยังไม่แพร่หลาย ได้มีการปรับปรุงแก้ไขทำกันต่อมาเรื่อย ๆ ปัจจุบันมีคนในหมู่บ้าน ไปทำงานก่อสร้างที่กรุงเทพฯ เลยนําสีแซลลิตาไม้มมาทาเครื่องจักรสานไม้ไฟ ให้เหลืองเงา สวยงาม คงทน เป็นที่นิยมตลอดมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งในปัจจุบันสีแซลลิตาไม้มจะมีทุกเฉดสี แต่นิยมสีเหลืองอ่อนไปจนถึงสีน้ำตาลอมเหลือง เพื่อให้ตรงกับความต้องการของผู้ซื้อ เพื่อให้ได้ราคาที่ดี²³

7. อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง พัฒนาการของประวัติศาสตร์ชุมชนที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต : กรณีศึกษาชุมชนบ้านโคกมั่งงอย ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ สามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ดังนี้

7.1 พัฒนาการวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนบ้านโคกมั่งงอย ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ ในอดีตจนถึงปัจจุบัน นับตั้งแต่ พ.ศ.2500 ถึง พ.ศ.2564 โดยภาพรวมพบว่า เมื่อก่อนวิถีชีวิตของคนในชุมชนส่วนใหญ่ ต้องพึ่งพิงธรรมชาติ ใช้ชีวิตแบบเรียบง่าย ต่อมาได้มีการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตตามสังคมโลกภายนอก ที่มีการติดต่อสื่อสาร การคมนาคม การใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย การมีค่านิยมไปทำงานต่างประเทศ และการสร้างบ้านเรือนที่ทันสมัยขึ้น การค้าขาย การทำงานที่หลากหลายอาชีพ เหตุที่เป็นเช่นนี้ เพราะมีการพัฒนาในชุมชน มีระบบสาธารณูปโภคที่ครบครัน ไฟฟ้า ประปา ถนนคอนกรีต ถนนลาดยาง ทำให้ความเจริญไหลบ่าเข้ามา เกิดโรงงานอุตสาหกรรมขึ้นในชุมชน และมีการใช้พลังงานแสงอาทิตย์ในการเกษตร ซึ่งผู้วิจัยพบว่าในอดีตที่ผ่านมาคนในชุมชนบ้านโคกมั่งงอยมีการใช้ชีวิตแบบพึ่งพิงธรรมชาติและการปรับตัวเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสของความเจริญที่ไหลบ่าเข้ามาในชุมชนตลอดเวลา ซึ่งสอดคล้องกับวรรณพร อนันตวงศ์²⁴ ที่วิจัย เรื่องการศึกษาวิถีชีวิตและอัตลักษณ์ของชุมชนคีรีวง พบว่า วิถีชีวิตของชาวบ้านชุมชนคีรีมีวิถีชีวิตอันเรียบง่ายมีความสัมพันธ์เป็นแบบเครือญาติมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ส่วนใหญ่ นับถือศาสนาพุทธ วิถีชีวิตวัฒนธรรมประเพณี เป็นแบบชาวพุทธ มีวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจ มีงานบุญประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่ในอดีต ในอดีตพึ่งพาทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่โดยการทำสวนผลไม้เป็นหลักเช่นเดียวกับในปัจจุบัน มีการปลูกพืชผลไม้หลากหลายชนิดรวมอยู่ในพื้นที่เดียวกัน ชาวบ้านอาศัยภูมิปัญญาแบบชาวบ้านและการพึ่งพิงธรรมชาติ จึงทำให้ชาวบ้านสามารถดำเนินวิถีชีวิตได้จนถึงปัจจุบัน สอดคล้องกับ Scott D.N. Cook and Dvora Yanow²⁵ เขียน Culture and Organizational Learning ทฤษฎีองค์การวัฒนธรรม (Organizational Culture Theory) ระบุว่า องค์การสามารถเรียนรู้สิ่งที่ต้องการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ต้องการเปลี่ยนแปลงก็ได้ การเรียนรู้ขององค์การจะเป็นการตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมภายนอกหรือภายในองค์การก็ได้ และความรู้ในวิธีการของแต่ละองค์การจะมีลักษณะเฉพาะตัว (unique) วัฒนธรรมที่ได้

²³ สัมภาษณ์ นายพรหมา พลูประเสริฐ, ชาวบ้านโนนปรือ หมู่ที่ 3 ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ, 18 กุมภาพันธ์ 2564.

²⁴ วรรณพร อนันตวงศ์, “วิถีชีวิตและอัตลักษณ์ของชุมชนคีรีวง”, วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์), 2560.

²⁵ Scott D.N. Cook and Dvora Yanow, “Culture and Organizational Learning First”, **Management Inquiry**, vol. 20 No.4.: 355-372.

ประยุกต์ใช้กับองค์การประกอบด้วย กลุ่มของค่านิยม ความเชื่อ และความรู้สึกที่รวมกันอยู่กับสิ่งประดิษฐ์ของการแสดงออกและการสื่อสาร (artifacts of expression and transmission) เช่น ตำนาน สัญลักษณ์ การเปรียบเทียบ และประเพณีต่าง ๆ ที่ถูกสร้าง ปฏิบัติสืบทอดกันมา ใช้ร่วมกัน และส่งผ่านจากกลุ่มหนึ่งไปยังอีกกลุ่มหนึ่ง และสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง กระบวนการในการดำเนินกิจกรรมหนึ่งหรือการดำเนินการใด ๆ อย่างมีเสรีภาพ ตามสิทธิและหน้าที่ของชุมชน ที่มีเป้าหมายตอบสนองความต้องการร่วมกันของประชาชน สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิต ค่านิยม ประเพณีและทัศนคติของบุคคลในชุมชน เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการร่วมมือ ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ติดตามประเมินผล และร่วมรับผิดชอบหรือร่วมรับใช้ผลประโยชน์จากการดำเนินกิจกรรมงานนั้น ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพ

7.2 ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อชุมชนบ้านโคกมั่งงอย ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ โดยภาพรวมพบว่า การเข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวก การติดต่อสื่อสารปฏิสัมพันธ์กับสังคมภายนอกชุมชน การนำเทคโนโลยีที่ทันสมัย และการรับวัฒนธรรมการแต่งกาย การบริโภค ความคิด เหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในชีวิตประจำวัน ทำให้การติดต่อ ข้อมูลข่าวสารได้ทั่วถึงกันกว้างไกล และเห็นโลกภายนอกที่หลากหลาย นำมาปรับใช้ในการเกษตรและปศุสัตว์ การค้าขาย วัฒนธรรม และประเพณี ซึ่งผู้วิจัยพบว่าปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนบ้านโคกมั่งงอย เกิดจากการติดต่อสื่อสารกับสังคมภายนอก และรับวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ เข้ามาใช้ในชุมชนของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับพระอิทธิพรวิศศักดิ์ กิตติญาโณ (วรกิจเจริญวงศ์)²⁶ ที่วิจัยเรื่องการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชนกะเหรี่ยงบ้านพระบาทห้วยต้มตำบลนาทราย อำเภอเถลิง จังหวัดลำพูน พบว่า การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชนกะเหรี่ยง บ้านพระบาทห้วยต้ม ตำบลนาทรายอำเภอเถลิง จังหวัดลำพูน เกิดจากสภาพวิถีชีวิตของชุมชนในอดีตและปัจจุบัน ประกอบด้วยด้านครอบครัว ด้านอาชีพ ด้านการศึกษา ด้านการปกครอง ด้านศาสนาและวัฒนธรรม และด้านเทคโนโลยี และมีสาเหตุที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตในชุมชน ประกอบด้วยสาเหตุภายใน ได้แก่ การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรความต้องการทางด้านวัตถุ การยอมรับประเพณีและวัฒนธรรมใหม่ ๆ เข้ามาในชุมชน สาเหตุจากวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป เมื่อรับวัฒนธรรมภายนอกเข้ามา ทำให้วิถีชีวิตเปลี่ยนแปลงไปด้วย และสาเหตุจากความเชื่อประเพณี และวัฒนธรรมการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ส่วนสาเหตุภายนอก ได้แก่ การพัฒนาของภาครัฐ และ สอดคล้องกับ แนวคิดชุมชนเสมือนจริง (Virtual Community) และเครือข่ายสังคม (Social Network) ที่ว่า เกิดขึ้นพร้อมกับการก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศ การเชื่อมโยงระบบข้อมูลข่าวสาร การประกอบกิจกรรม การทำงานและการใช้ชีวิตประจำวันผ่านระบบการสื่อสารทางเครือข่ายของอินเทอร์เน็ตและคอมพิวเตอร์ เพื่อประโยชน์ในการศึกษาข้อมูลข่าวสาร การรับ-ส่งข้อมูล การตลาด การบันเทิง การสื่อสารทางการเมือง เป็นต้น

7.3 รวบรวมองค์ความรู้ส่งเสริมด้านอนุรักษ์วัฒนธรรมประวัติศาสตร์ชุมชนบ้านโคกมั่งงอย ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ พบว่า องค์ความรู้ส่งเสริมด้านอนุรักษ์วัฒนธรรมประวัติศาสตร์ชุมชนบ้านโคกมั่งงอย นับว่าเป็นชุมชนที่เก่าแก่ ที่มีความสำคัญสืบเนื่องมายาวนาน ก่อตั้งมาตั้งแต่ปี พ.ศ.

²⁶ พระอิทธิพรวิศศักดิ์ กิตติญาโณ (วรกิจเจริญวงศ์), “การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชนกะเหรี่ยง บ้านพระบาทห้วยต้ม ตำบลนาทราย อำเภอเถลิง จังหวัดลำพูน”, วารสารปัญญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตลำปาง, ปีที่ 25 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2561): 51-63.

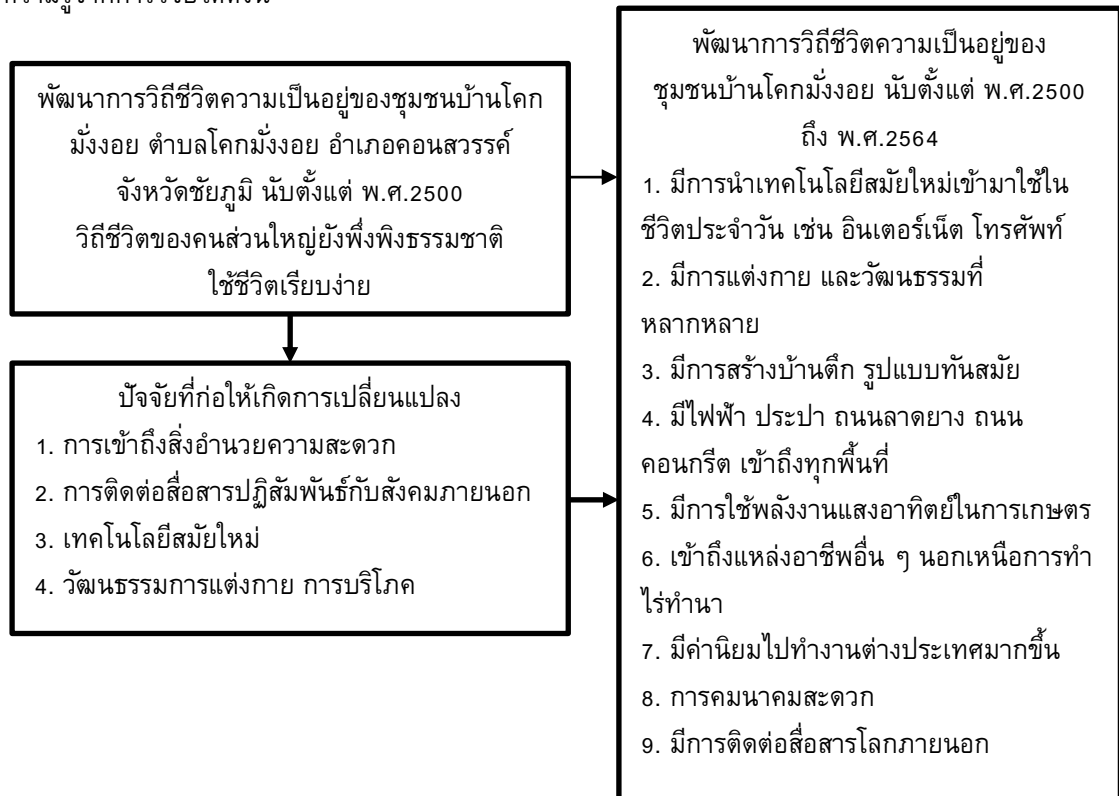
2454 จนถึงปัจจุบัน ผู้บุกเบิกคนแรกคือ นายชามา สนิทไทย ย้ายมาจากหมู่บ้านโสก ตำบลยางหวาย อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ มาตั้งถิ่นฐานบริเวณทางด้านทิศเหนือของลำห้วยยาง เพื่อให้สะดวกต่อการประกอบอาชีพ เนื่องจากพื้นที่แห่งนี้มีความอุดมสมบูรณ์ เหมาะที่จะประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำไร่ ทำนา และเลี้ยงสัตว์ เพราะบริเวณพื้นที่เป็นพื้นที่ราบตามแนวลำห้วยยาง และมีพื้นที่ราบสูง ด้านทิศเหนือของลำห้วยมีป่าไม้นานาพันธุ์อุดมสมบูรณ์ มีหนองน้ำอยู่กลางโคก (ชาวบ้านเรียกว่าหนองมังงอย) เป็นที่อาศัยของฝูงสัตว์ป่านานาชนิดได้อาศัยลงกินน้ำ โดยเฉพาะฝูงละมั่ง ต่อมาเมื่อครอบครัว นายบัว โตชัยภูมิ และเครือญาติได้ย้ายมาอยู่ร่วมกัน และมีจำนวนครอบครัวเพิ่มมากขึ้น พ.ศ.2474 จึงตั้งเป็นหมู่บ้าน ชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านโคกมังงอย” นายบุ สนิทไทย เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก มีความเชื่อ ประเพณีวัฒนธรรมสืบทอดต่อกันมา เช่น ประเพณีบุญเลี้ยงปู่ตาฝ่ายหิน บุญบั้งไฟ ประเพณีรำผีฟ้า ประเพณีการผูกเสี่ยว เป็นต้น ซึ่งผู้วิจัยพบว่า องค์ความรู้ส่งเสริมด้านอนุรักษ์วัฒนธรรมประวัติศาสตร์ชุมชนบ้านโคกมังงอย มีความสำคัญที่จะบอกเล่าเรื่องราวความเป็นมา ให้เด็ก เยาวชน และประชาชน ได้ทราบและตระหนักถึงความสำคัญที่จะร่วมอนุรักษ์ รักษาไว้ให้คงอยู่ต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับ ชนิศา กล่อมทอง²⁷ ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่องประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองพุนพิน ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนเมืองพุนพินมีประวัติศาสตร์อย่างยาวนานนับพันปี เคยเป็นเมืองท่าค้าขายทางทะเลที่สำคัญในอ่าวบ้านดอนมาตั้งแต่สมัยโบราณ มีการติดต่อแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมกับชุมชนภายนอกมาตั้งแต่ในอดีต เมื่อรวมกับความเชื่อดั้งเดิมในชุมชน จึงกลายเป็นวัฒนธรรมชุมชน และด้วยที่ตั้งทางภูมิศาสตร์อยู่ในคาบสมุทรแควและยาว ทำให้ความสัมพันธ์บนแผ่นดินใกล้ชิดกันกับชุมชน จึงมีความผูกพันกับความเป็นภูมิภาคเหมือนกันทั่วทั้งภาคใต้ ที่สำคัญต่อการกำหนดวิถีชีวิต บุคลิกภาพ และนิสัยใจคอ ในเรื่องของความรักพี่น้อง รักพวกพ้อง ความมีน้ำใจ การเสียสละ การช่วยเหลือแบ่งปัน การรู้บุญคุณ ชอบศึกษาหาความรู้ ชอบการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง รักความยุติธรรม กล้าคิดกล้าพูดและมีจุดยืนเป็นของตัวเอง และสอดคล้องกับ โกวิท พวงงาม²⁸ กล่าวถึงแนวคิดทางมานุษยวิทยา (Humanistic Perspective) มุ่งเน้นความเป็นชุมชนที่ก่อให้เกิดมิตรภาพ ความเอื้ออาทร ความมั่นคงและความผูกพัน อันสืบเนื่องมาจากข้อจำกัดการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในยุคปัจจุบันที่กว้างใหญ่เกินไปและไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของปัจเจกบุคคลได้ ดังนั้นความเป็นชุมชนจึงขึ้นอยู่กับปฏิสัมพันธ์โต้ตอบและความเป็นมิตรภาพที่มีต่อกันภายใต้ระบบสื่อสารและการพบปะทำกิจกรรมร่วมกัน

²⁷ ชนิศา กล่อมทอง, “ประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองพุนพิน”, วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), 2559.

²⁸ โกวิท พวงงาม, การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น, (กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์, 2559), หน้า

8. องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง พัฒนาการของประวัติศาสตร์ชุมชนที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต : กรณีศึกษาชุมชนบ้านโคกมั่งงอย ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ ผู้วิจัยสามารถสรุปองค์ความรู้จากการวิจัยได้ดังนี้

ภาพประกอบที่ 2: องค์ความรู้ใหม่

9. ข้อเสนอแนะ

9.1 ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1) ควรปลูกฝังให้เยาวชนรุ่นใหม่สืบสาน สืบทอด และอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมของชุมชนให้คงอยู่ปฏิบัติสืบทอดให้สอดคล้องกับการดำเนินชีวิต ค่านิยม ประเพณี และวัฒนธรรม ทศนคติ ความเชื่ออย่างยั่งยืนสืบไป

2) การมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้นำควรเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาชุมชนให้มากขึ้น ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมรับผลประโยชน์ในการเข้าร่วมกิจกรรมด้านกระบวนการพัฒนาของประชาชนในชุมชนให้มากยิ่งขึ้น

3) ส่งเสริมปัจจัยด้านวัฒนธรรมและประเพณี ความเชื่อ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้มีความผูกพันกันระหว่างคนรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่ ให้สืบสาน ปฏิบัติสืบทอด ให้สอดคล้องกับปัจจุบันต่อการดำเนินชีวิต ค่านิยม ทศนคติ ประเพณี และวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชนอย่างยั่งยืนสืบไป

9.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรศึกษาเปรียบเทียบการสร้างความตระหนักและการมีส่วนร่วมของชุมชนในการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ชุมชน ความเชื่อ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณี และวัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนในชุมชน ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันให้ชัดเจนยิ่งขึ้นในทุก ๆ ด้าน
- 2) ควรศึกษาปัจจัยในพื้นที่ที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ ตามวิถีชีวิตของคนในชุมชน เพื่อนำข้อมูลมาเปรียบเทียบกับรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนอื่น ๆ
- 3) การวิจัยในครั้งต่อไป ควรศึกษาพัฒนาการของประวัติศาสตร์ชุมชนที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตให้ขยายครอบคลุมพื้นที่จังหวัดชัยภูมิ โดยการใช้วิธีการวิจัยแบบเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึก โดยเปรียบเทียบกับจังหวัดใกล้เคียง

เอกสารอ้างอิง

- โกวิท พวงงาม. การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์, 2559.
- จารุภัทร เรืองสุวรรณ. **ตะเกียงชีวิต (1) รากกำเนิดแดนสารคาม**. [ออนไลน์].
แหล่งที่มา: https://www.matichonweekly.com/special-report/article_262375 [2 กรกฎาคม 2563]
- ชนิศา กล่อมทอง. “ประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองพุนพิน”. **ปริญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**.
สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2559.
- พระอธิการทวีศักดิ์ กิตติญาโณ (วรกิจเจริญวงศ์), “การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชนกะเหรี่ยง บ้านพระบาทห้วยต้ม ตำบลนาทราย อำเภอสี จังหวัดลำพูน”, วารสารปัญญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา, ปีที่ 25 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2561): 51-63.**
- วรรณพร อนันตวงศ์. “วิถีชีวิตและอัตลักษณ์ของชุมชนคีรีวง”. **ปริญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**.
สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2560.
- วิทยา อารณ. “ประวัติของชุมชนในบริเวณลุ่มแม่หลอ อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่”. **ปริญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2541.
- ศรีศักร วลัยโกตม. ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ประวัติศาสตร์ของสังคมที่หายไปในปฏิบัติการประวัติศาสตร์ท้องถิ่น. ค่ายริมขอบฟ้า: เมืองโบราณ สมุทรปราการ, 2559.

สัมภาษณ์

- สัมภาษณ์ กัญญ์กุลณัช ทวีทรัพย์, เจ้าหน้าที่ฝ่ายงานทะเบียน อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ, 18 กุมภาพันธ์ 2564.
- สัมภาษณ์ ทองสา แซ่ลือ, ชาวบ้านโนนประดู่ หมู่ที่ 3 ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ, 18 กุมภาพันธ์ 2564.

สัมภาษณ์ ธนพันธ์ สนิทไทย, หัวหน้าส่วนกองงานสาธารณสุข องค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย อำเภอ
คอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ, 24 กุมภาพันธ์ 2564.

สัมภาษณ์ ฐวชิต เจริญเกียรติ, ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ,
20 กุมภาพันธ์ 2564.

สัมภาษณ์ แพลน ดวงจิตร์, ชาวบ้านโนนประดู่ หมู่ที่ 3 ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ, 18
กุมภาพันธ์ 2564.

สัมภาษณ์ พระอธิการแสงเทียน ฉันทโก, เจ้าอาวาสวัดจอมธาตุ บ้านโคกมั่งงอย หมู่ที่ 2 ตำบลโคกมั่งงอย
อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ, 18 กุมภาพันธ์ 2564.

สัมภาษณ์ พรหมา พลูประเสริฐ, ชาวบ้านโนนประดู่ หมู่ที่ 3 ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัด
ชัยภูมิ, 18 กุมภาพันธ์ 2564

สัมภาษณ์ วีระ นาคคำ, ข้าราชการบำนาญ ชาวบ้านโคกมั่งงอย หมู่ที่ 2 ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอคอนสวรรค์
จังหวัดชัยภูมิ, 18 กุมภาพันธ์ 2564.

สัมภาษณ์ เว็น ทิพย์ชาติ, ชาวบ้านโคกมั่งงอย หมู่ที่ 2 ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ,
18 กุมภาพันธ์ 2564.

สัมภาษณ์ สมหมาย สนิทไทย, ชาวบ้านโคกมั่งงอย หมู่ที่ 3 ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัด
ชัยภูมิ, 18 กุมภาพันธ์ 2564.

สัมภาษณ์ สุพรรณ ชูชื่น, ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลโคกมั่งงอย, 18 กุมภาพันธ์ 2564.
องค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย. **ประวัติความเป็นมา**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

<http://kokmungngoi.go.th> [28 มิถุนายน 2563].

องค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย. **แผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ.2561-2565)**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

<http://kokmungngoi.go.th> [25 กรกฎาคม 2563].

Keith, D. D. **Human behavior at work- human relations and organization behavior**.

New Planner, (1972). 3 : 216-224.

Scott D.N. Cook and Dvora Yanow. **“Culture and Organizational Learning First”**. Management
Inquiry, vol. 20 No.4.: 355-372.

เศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของจังหวัดภูเก็ต

POLITICAL ECONOMY ON ECONOMIC CHANGES OF PHUKET PROVINCE

ชลิดา แยมศรีสุข *

Chalida Yamsrisuk

Received: 2021-09-03

Revised: 2021-12-22

สกฤติ อีสริยานนท์ **

Sakrit Issariyanon

Accepted: 2021-12-31

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัย เรื่อง “เศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของจังหวัดภูเก็ต” มีวัตถุประสงค์การศึกษา คือ 1. เพื่อศึกษาพัฒนาการทางเศรษฐกิจของจังหวัดภูเก็ต 2. เพื่อศึกษาบทบาทของผู้กระทำการที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของจังหวัดภูเก็ต จากการศึกษาพบว่าการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของภูเก็ตในช่วงเวลา พ.ศ.2398 – 2560 มีพัฒนาการการดำรงวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน อยู่ 2 ช่วงเวลา คือ 1.ช่วงการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของภูเก็ตด้วยเหมืองแร่ดีบุก 2.ช่วงการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของจังหวัดภูเก็ตด้วยการท่องเที่ยว การเกิดขึ้นของสถานประกอบการ โรงแรม การมีท่าเรือเพื่อรองรับการท่องเที่ยวทางทะเล ทำให้การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของจังหวัดภูเก็ตมีหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัดภูเก็ต ด้วยการสร้างเมืองภูเก็ตเมืองสร้างสรรค์ทางอาหาร

คำสำคัญ: เศรษฐศาสตร์การเมืองเศรษฐกิจ, การเปลี่ยนแปลง, เหมืองแร่ดีบุก, ภูเก็ต,เมืองสร้างสรรค์ทางอาหาร

ABSTRACT

This research study titled is Political Economy on Economic Changes of Phuket Province. There are the following objectives study: 1. To study the economic development of Phuket Province. 2. To study the role of operators involved in economic change in Phuket. The study found that the economic changes of Phuket during period 1855 – 2017, there are different lifestyle development in 2 periods: 1. The period of economic transition of Phuket with tin mining. 2. In the economic change

* นักศึกษาระดับปริญญาเอก หลักสูตรเศรษฐศาสตร์การเมืองและการบริหารจัดการ มหาวิทยาลัยบูรพา, เบอร์โทร: 092-1135461, E-mail: ychalida@gmail.com

** อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

period of Phuket Province tourism, there is the emergence of hotel establishments the presence of ports to support maritime tourism causing the economic change in Phuket with government agencies. Both the private sector and the public sector promote sustainable tourism in Phuket by building this creative food gastronomy city.

Keywords: Political Economy on Economic, Adaptation, Tin Mining, Phuket, Food Gastronomy

1. บทนำ

จังหวัดภูเก็ต เป็นจังหวัดหนึ่งทางภาคใต้ของประเทศไทย เป็นเกาะขนาดใหญ่ในประเทศไทยมีลักษณะต่างจากจังหวัดอื่น คือ พื้นที่ของจังหวัดภูเก็ตทั้งหมดเป็นเกาะในมหาสมุทรอินเดีย จังหวัดที่ใกล้เคียงทางทิศเหนือ คือ จังหวัดพังงา ทางทิศตะวันออก คือ จังหวัดพังงา และจังหวัดกระบี่ ซึ่งทั้งเกาะล้อมรอบด้วยมหาสมุทรอินเดีย และยังมีเกาะที่อยู่ในอาณาเขตของจังหวัดภูเก็ตทางทิศใต้และทิศตะวันออก ส่วนการเดินทางเข้าสู่ภูเก็ต นอกจากทางเรือแล้ว สามารถเดินทางโดยรถยนต์ซึ่งเป็นเส้นทางบกเพื่อเข้าสู่จังหวัดพังงา โดยใช้สะพานสารสินและสะพานคู่ขนาน คือ สะพานท้าวเทพกระษัตรีและสะพานท้าวศรีสุนทร

การขยายตัวของการผลิตยางในระบะหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นก้าวสำคัญของการก่อตัวของระบบทุนนิยมภาคใต้¹ และเมื่อได้มีการเลิกทำเหมืองแร่ดีบุก ซึ่งเป็นรายได้หลักของจังหวัดภูเก็ต นับตั้งแต่ช่วงต้นปี พ.ศ.2523 รายได้หลักของจังหวัดภูเก็ตมาจากธุรกิจการท่องเที่ยวซึ่งขยายตัวเพิ่มขึ้นทุกปี ทั้งนักท่องเที่ยวชาวไทยและต่างประเทศปีละประมาณ 4-5 ล้านคน² ธุรกิจโรงแรม ร้านอาหาร บริษัทท่องเที่ยว และร้านขายของที่ระลึก เนื่องจากการท่องเที่ยวไม่ได้เป็นแค่เพียงธุรกิจเดียวเท่านั้น รายได้รองลงมาได้จากการค้าส่งและค้าปลีก มีบางส่วนที่ประกอบอาชีพการเกษตร เช่น ยางพารา มะพร้าว มะม่วงหิมพานต์ และสับปะรด ฟาร์มเลี้ยงกุ้ง ฟาร์มเลี้ยงหอยมุก มีท่าเรือประมง และมีการแปรรูปผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำ ซึ่งเป็นแหล่งสร้างรายได้ให้กับเศรษฐกิจภาคอุตสาหกรรมซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการจ้างงาน เกิดเป็นโครงการสาธารณูปโภค อาคารสำนักงาน โรงแรม และโครงการบ้านจัดสรร บ้านเดี่ยว อพาร์ทเมนต์ และสิ่งอำนวยความสะดวก สภาพเศรษฐกิจ และรูปแบบการจัดการของจังหวัดภูเก็ต เป็นธุรกิจท่องเที่ยวที่มีการขยายตัวด้านการลงทุน และเป็นแหล่งที่มาของรายได้เป็นอันดับหนึ่งของจังหวัดภูเก็ต ธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ได้แก่ โรงแรมและที่พัก ร้านอาหาร บริษัทนำเที่ยว ร้านขายของที่ระลึก สปา ร้านนวดแผนไทยและสถานบันเทิง เป็นต้น

พัฒนาการของรูปแบบการผลิตของจังหวัดภูเก็ตและผู้กระทำการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของจังหวัดภูเก็ต ส่งผลต่อความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจด้วยการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเป็นแหล่งท่องเที่ยว การสร้างเมืองภูเก็ตสู่เมืองท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางอาหารใน

¹ สงบ ส่งเมือง, วิชาการการเขียนประวัติศาสตร์ภาคใต้. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, สงขลา, 2530.

² ภูมิ ดวงแข, โรงแรมชิโนโปรตุกีส จังหวัดภูเก็ต. วิทยานิพนธ์สถาปัตยกรรมศาสตรบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีปทุม, 2559.

ปัจจุบัน ดังเช่นงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง³ ได้วิเคราะห์ลักษณะเศรษฐกิจการเมืองในภาคใต้ในยุคสมัยก่อนไทยลงนามในสนธิสัญญาเบาว์ริงในปี พ.ศ. 2398 ว่าแก่นแท้ของโครงสร้างเศรษฐกิจการเมืองในภาคใต้ คือ การประสานผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจระหว่างราชสำนักชนชั้นผู้ปกครองท้องถิ่นและนายทุนชาวจีน ในสมัยหลังการทำสนธิสัญญาเบาว์ริง เศรษฐกิจภาคใต้พึ่งพายู่กับกิจการเหมืองแร่ผสมกับเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง โดยการทำกิจการเหมืองแร่เป็นปัจจัยสำคัญในกระบวนการสะสมทุนของนายทุนจีนภาคใต้ซึ่งเกิดจากการขูดรีดแรงงานอย่างรุนแรง ขณะที่ราชสำนักก็กลายเป็นนายทุนเงินกู้ที่มีขนาดใหญ่ที่สุด โดยนายทุนจีนเหล่านี้ก่อนที่จะเข้ามาลงทุนในภาคใต้ได้สะสมทุนมาระดับหนึ่งจากมะละกา ปีนัง และสิงคโปร์

นอกจากความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มทุนจีนในภาคใต้ที่มีต่ออำนาจการเมืองซึ่งได้รับผ่านการเป็นเจ้าของเหมืองในระบบเหมืองแล้ว ภูวดล ทรงประเสริฐ ยังชี้ให้เห็นว่าภายหลังจากกลุ่มมหาอำนาจตะวันตกเข้ามามีบทบาทมากขึ้นในบริเวณแหลมมลายู กลุ่มทุนจีนในภาคใต้ก็สร้างโอกาสในการขยายกิจการผ่านการร่วมมือกันระหว่างกลุ่มเครือญาติและหุ้นส่วนทางธุรกิจที่อยู่ในประเทศรอบข้างประกอบกับอำนาจการผูกขาดการส่งออกและนำเข้าสินค้าจำเป็นในแต่ละมณฑล นอกเหนือไปจากอำนาจผูกขาดในการเก็บภาษี นอกจากนี้การเติบโตของกิจการเหมืองแร่ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่หนึ่งยังสนับสนุนให้กลุ่มนายทุนในมณฑลภูเก็ตที่ประสบความสำเร็จจากการทำธุรกิจมาก่อนสงครามโลก และเป็นกลุ่มที่ผูกขาดการทำเหมืองแร่ไว้อย่างรักษาบทบาทที่สำคัญเหนือกว่ากลุ่มทุนกลุ่มอื่น ๆ ในภาคใต้

กลุ่มทุนภาคใต้ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475⁴ ได้ขยายการศึกษาของกลุ่มทุนจีนภาคใต้ในช่วงปี พ.ศ. 2504-2534 การสะสมทุนของกลุ่มทุนจีนภาคใต้ที่เกิดจากการทำกิจการเหมืองแร่และยางพารา ไปจนถึงการขยายกิจการไปเป็นผู้ประกอบการธุรกิจขนาดใหญ่ โดยอธิบายการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มทุนภาคใต้ภายใต้กรอบนโยบายเศรษฐกิจของรัฐบาล คือ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ภูวดล ทรงประเสริฐ ชี้ให้เห็นว่า ภาคใต้จำเป็นต้องปรับองค์กรธุรกิจในช่วง 30 ปี

การศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มทุนภูเก็ต คือ งานวิจัยโครงสร้างและพลวัตวัฒนธรรมภาคใต้กับการพัฒนา⁵ โดยมีการศึกษาถึงประวัติการเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชนจีนในภาคใต้และโครงสร้างทางวัฒนธรรมของกลุ่มทุนจีนในภาคใต้ ตระกูลภูเก็ตบางกลุ่มเป็นกรณีศึกษา ประกอบด้วย กลุ่ม ณ ระนอง กลุ่มวานิช กลุ่มวงศ์จร และกลุ่มธารสิริโรจน์ โดยเน้นการศึกษาประวัติการเข้ามาในเมืองไทยของกลุ่มตระกูลต่างๆและการเติบโตของกลุ่มสะสมทุนเป็นหลักแต่ไม่ได้เน้นอธิบายถึงการปรับตัวของกลุ่มทุนในช่วงที่โครงสร้างเศรษฐกิจภูเก็ตเปลี่ยนแปลงสาขานำไปเป็นธุรกิจการท่องเที่ยวและไม่ได้ให้ภาพการปรับตัวหลังวิกฤตเศรษฐกิจ

นอกจากนี้ การศึกษาเกี่ยวกับภูเก็ตในอดีตช่วงที่กิจการเหมืองแร่รุ่งเรือง เช่น การศึกษาสภาพเศรษฐกิจก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง⁶ และบทบาทของชาวจีนและชาวตะวันตกต่อกิจการเหมืองแร่⁷

³ ภูวดล ทรงประเสริฐ, “ทุนจีนในภาคใต้: บทวิเคราะห์เฉพาะยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์,” *เศรษฐศาสตร์การเมือง*, ปีที่ 6 ฉบับที่ 1-2 (ต.ค. 2529-มี.ค. 2530): 89-106.

⁴ ภูวดล ทรงประเสริฐ, *ทุนจีนกับภาคใต้ : ภูมิหลังเบื้องลึกทุนใหญ่โพ้นทะเล*. (กรุงเทพมหานคร: ทิปป์พอยท์, 2546)

⁵ สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, ดิลก วุฒิพาณิชย์ และประสิทธิ์ ชินการณ, *จีนทักษิณ : วิถีและพลัง*. (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2544).

⁶ สุรีย์ เลียงแสงทอง, *การศึกษาวิเคราะห์สภาพเศรษฐกิจเมืองภูเก็ตระหว่าง พ.ศ.2396-2475*. , *วิทยานพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524.

จากผู้กระทำการกลุ่มทุนธุรกิจต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของจังหวัดภูเก็ต เมื่อแบ่งยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นบนเกาะภูเก็ต โดยพิจารณาผ่านการขึ้นมามีอำนาจของกลุ่มต่าง ๆ ในแต่ละยุค สามารถแบ่งได้ 5 ยุค โดยสองยุคแรกอยู่ในช่วงก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 และสามยุคต่อจากนั้นอยู่ในช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ซึ่งเป็นช่วงของการศึกษานักการเมืองท้องถิ่นอีกครั้ง ได้แก่ ช่วงก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 แบ่งเป็นยุคที่ 1 การกุมอำนาจโดยเครือข่ายเจ้าเมือง (พ.ศ. 2253 - 2424) และยุคที่ 2 การกุมอำนาจโดยรัฐส่วนกลางและการเริ่มสะสมทุนของชาวจีน (พ.ศ. 2425 - 2474) ส่วนช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 แบ่งเป็นยุคที่ 1 หลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง (พ.ศ. 2475 - 2521) ยุคที่ 2 การค้นหาแนวทางหลังยุคเหมืองแร่ (พ.ศ. 2522 - 2534) และยุคที่ 3 สถาบันทางการเมืองท่ามกลางทุนโลกาภิวัตน์ (พ.ศ. 2535 - 2557)⁸

จึงกล่าวได้ว่าการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของจังหวัดภูเก็ตปรับตัวจากการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในการที่จังหวัดภูเก็ตเข้าสู่อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจากการได้รับความนิยมในสถานที่ท่องเที่ยวของจังหวัดภูเก็ตใช้เป็นสถานที่ถ่ายหนังภาพยนตร์ เจมส์บอนด์ (James Bond) ตอน เทพบุตรปืนทอง (The Man with The Golden Gun) และเมื่อภาพยนตร์ทำการออกเผยแพร่ทั่วโลก ทำให้จังหวัดภูเก็ต หมู่เกาะพังงา เขาพิงกัน และเกาะตะปูลีในอ่าวพังงา เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงระดับโลก⁹ การส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐ ผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ ส่งผลต่อการปรับตัวทางสังคมวัฒนธรรมในสังคมภูเก็ตในการสร้างเมืองภูเก็ตรองรับนักท่องเที่ยวที่ปลอดภัยและเมืองภูเก็ตสร้างสรรค์ทางอาหารในปัจจุบัน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาพัฒนาการของรูปแบบการผลิตของจังหวัดภูเก็ต
- 2.2 เพื่อศึกษาผู้กระทำการที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของจังหวัดภูเก็ต

3. วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 รูปแบบการวิจัย

การศึกษาเรื่อง เศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของจังหวัดภูเก็ต มีการดำเนินการศึกษาแบบเศรษฐศาสตร์การเมืองเชิงประวัติศาสตร์ และใช้วิธีวิทยาการศึกษาโครงสร้าง ผู้กระทำการ (Structure - Agency) การวิจัยดังกล่าวมีวิธีวิทยาที่สำคัญ คือ กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาพลวัต บทบาทผู้กระทำการ กระบวนการสะสมทุนที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของจังหวัดภูเก็ต

⁷ พวงทิพย์ เกียรติสกุล, บทบาทของชาวจีนและชาวตะวันตกต่อกิจการเหมืองแร่ดีบุกของมณฑลภูเก็ต ตั้งแต่ต้นพุทธศตวรรษที่ 25 - พ.ศ. 2474. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534.

⁸ วิทยา อภรณ์, นักการเมืองท้องถิ่นจังหวัดภูเก็ต. (กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, 2557).

⁹ จารุณี คงกุล, จังหวัดภูเก็ตกับบทบาทฐานเศรษฐกิจใหม่ภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-11, วารสารวิเทศศึกษา, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2559): หน้า 67-90.

3.2 พื้นที่ในการวิจัย

จังหวัดภูเก็ต

3.3 ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้ข้อมูลหลักถูกเลือกจากบุคคลที่สามารถให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับชุมชน พลวัต การปรับตัว และกระบวนการสะสมทุนจากวิถีการผลิตเดิมสู่อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้มากที่สุด โดยวิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักนี้ได้ใช้วิธีการเลือกเชิงทฤษฎี (Theoretical sampling) ซึ่งเป็นวิธีการที่จะกำหนดคุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูลไว้อย่างกว้างๆก่อนตามกรอบแนวคิดของงานวิจัย การเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักได้คำนึงถึงความหลากหลายตามลักษณะของข้อมูลที่ต้องการ โดยอาศัยการคิดวิเคราะห์ของผู้วิจัยว่ายังต้องการข้อมูลได้อีก และจะเก็บข้อมูลนั้นได้จากใคร ที่ไหน แล้วจึงกำหนดแหล่งข้อมูลที่จะเก็บต่อไป คือ

3.3.1 ผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ ได้แก่ นายกองค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน และผู้ใหญ่บ้าน

3.3.2 กลุ่มชาวบ้านในแต่ละพื้นที่หมู่บ้าน ทั้งที่มีพื้นที่ทำกินหรืออยู่อาศัยใกล้กับอำเภอเมืองภูเก็ต อำเภอถลาง อำเภอกะป้อ ซึ่งกลุ่มชาวบ้านผู้ให้ข้อมูลเหล่านี้มีความใกล้ชิดและผูกพันกับอำเภอ ผู้ให้ข้อมูลบางกลุ่มอาจอยู่ในหมู่บ้านที่แตกต่างกันในการนับถือศาสนา เช่น พุทธ คริสต์ อิสลาม หรือตามพื้นที่ทำกิน เช่น ที่อยู่อาศัยติดป่าชายเลน สวนยางพารา ปลูกสับปะรด สำหรับกรณีของกลุ่มชาวบ้านนั้นผู้วิจัยเลือกที่จะลงพื้นที่ในความถี่และจำนวนผู้ให้ข้อมูลที่แตกต่างกันไป โดยแบ่งพื้นที่ออกเป็น 2 ส่วน คือ พื้นที่ติดป่าชายเลนและพื้นที่ติดทะเล

3.3.3 ผู้ประกอบการท่องเที่ยว ร้านอาหาร ในพื้นที่ชุมชนย่านเมืองเก่า จังหวัดภูเก็ต

3.4 เครื่องมือการวิจัย

การสัมภาษณ์ วิธีการสัมภาษณ์ที่จะใช้ในการวิจัยนี้มีลักษณะเป็นการสัมภาษณ์

แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi - Structured or Guided Interview) โดยอาศัยแนวการสัมภาษณ์ (Interview Guide) เป็นเครื่องมือในรูปแบบต่าง ๆ คือ การสัมภาษณ์ เมื่อเลือกสนามงานวิจัยได้แล้วผู้วิจัยจึงจัดเตรียมเครื่องมือที่จะนำมาใช้ในการเก็บข้อมูล ได้แก่ แนวคำถาม (guideline) เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview) โดยแนวคำถามถูกสร้างขึ้นจากวัตถุประสงค์ ปัญหาการวิจัย และกรอบแนวคิดสำหรับงานวิจัยนี้ แนวคำถามเป็นคำถามปลายเปิดแบบกึ่งโครงสร้าง (semi-structure interview) โดยแนวคำถามจะเปิดกว้าง และมีการเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทที่พบในการสัมภาษณ์ และสามารถปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับภูมิหลังของผู้ให้ข้อมูลหลัก เช่น ภาษาที่ใช้ บริบทของชุมชน เป็นต้น แนวคำถามที่สร้างขึ้นนั้นได้ถูกนำไปทดสอบกับผู้ให้ข้อมูลหลักที่อยู่นอกพื้นที่งานวิจัยเพื่อเป็นการตรวจสอบว่าแนวคำถามนั้นสามารถเก็บข้อมูลได้ตรงตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย ผู้ให้ข้อมูลเข้าใจแนวคำถามนั้นอย่างถูกต้อง และได้นำเอาผลการทดสอบมาใช้ปรับปรุงแนวคำถามก่อนนำออกใช้งาน สำหรับการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมจากการสังเกตและการเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องบางอย่างนั้น ผู้วิจัยได้จัดเตรียมแนวทางในการสังเกตอย่างกว้างๆเพื่อใช้เก็บข้อมูลซึ่งผู้ให้ข้อมูลหลักไม่สามารถอธิบายให้เห็นภาพชัดเจนได้ หรือใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูลที่ถูกละเลยจากการให้สัมภาษณ์เพื่อให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลครบถ้วนมากขึ้น นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาพื้นที่ สภาพแวดล้อม ที่ตั้งของสถานที่ต่างๆภายในชุมชนและบริบททางภูมิศาสตร์อื่นๆของชุมชนที่เก็บข้อมูล การกำหนดรายชื่อของผู้ให้ข้อมูลหลักเพื่อช่วยในการนัดหมายและกำหนดเวลาในการทำงาน

3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.5.1 การวิจัยเอกสาร เอกสารที่ใช้ในการวิจัยนี้จะแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

ก. เอกสารชั้นต้น (Primary Data) คือ พระราชหัตถเลขาคราวเสด็จประพาสหัวเมือง ปักข์ใต้และพระราชดำริ หนังสือโต้ตอบทางราชการระหว่างส่วนกลางกับหัวเมือง เช่น หนังสือสั่งราชการของ เสนาบดี กรมพระกลาโหม กระทรวงมหาดไทย กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ กระทรวงเกษตรราธิการ ซึ่งติดต่อไปยังผู้กำกับข้าหลวงเทศาภิบาลและผู้ว่าราชการเมือง รวมทั้งรายงานการตรวจราชการในระยะต่าง ๆ ซึ่งเป็นหลักฐานในรัชกาลที่ 5 เป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้ก็มีหลักฐานประเภทประชุมกฎหมายประจำศก ราชกิจจานุเบกษา และเอกสารของกงสุลอังกฤษ ประกอบกับข้อมูลที่ยังไม่ได้ผ่านการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งข้อมูลปฐมภูมิเป็นการเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญของการวิจัยครั้งนี้ โดยใช้เกณฑ์ที่ครอบคลุมในทุกองค์การ ทั้งภาครัฐ เอกชน ผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการ ผู้นำอาสาที่ชาวบ้านให้ความเคารพในพื้นที่และอยู่ในชุมชน มายาวนาน และชาวบ้านในชุมชน เพื่อการบอกเล่าข้อมูลในอดีตที่ย้ำชัดในความถูกต้องของข้อมูลให้มากที่สุด จากผู้ให้ข้อมูลหลัก

ข. เอกสารชั้นรอง (Secondary Data) เป็นเอกสารที่มีการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปแบบต่าง ๆ คือ จุลสารบทความวิชาการ งานวิจัยต่าง ๆ หนังสือ ตำรา ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นและพื้นที่ที่ศึกษา มีหนังสือเกี่ยวกับเศรษฐกิจในจังหวัดภูเก็ตทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ วิทยานิพนธ์ บทความในหนังสือและบทความจากวารสารประกอบการวิจัย โดยค้นคว้าจากเอกสารที่สำคัญ ๆ ต่อไปนี้ คือ

- 1) หอสมุดแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร
- 2) สำนักศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต
- 3) สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศของมหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต
- 4) พิพิธภัณฑ์ภูเก็ต-ไทหัว

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีวิทยาดำเนินการศึกษาแบบเศรษฐศาสตร์การเมืองเชิงประวัติศาสตร์ และใช้วิธีวิทยาการศึกษาโครงสร้าง ผู้กระทำการ (Structure - Agency) จะใช้การตีความข้อมูลจากการสัมภาษณ์ เพื่อให้เข้าใจความหมาย (meaning) ของการคำสัมภาษณ์ ดังนี้

การวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงคุณภาพที่ใช้ในงานวิจัยนี้จะเป็นการตีความในลักษณะต่างๆ คือ

3.6.1 การตีความเพื่อจัดประเภทของข้อมูล (Classifications) คือ การจำแนกข้อมูลและวิเคราะห์กลุ่มคำ

3.6.2 การตีความในเชิงเหตุและผลในลักษณะการสร้างข้อสรุปในเชิงคุณภาพ

4. ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง “เศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของจังหวัดภูเก็ต” ตั้งแต่ (พ.ศ. 2484 - 2560) เป็นการศึกษาถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของจังหวัดภูเก็ต โดยมีพัฒนาการเปลี่ยนแปลงอยู่ 2 ยุค คือ

4.1 ยุคเหมืองแร่

มณฑลภูเก็ต เป็นแหล่งรายได้เหมืองแร่ดีบุกที่สำคัญของสยามมาตั้งแต่อดีต เมื่อยกฐานะเป็นจังหวัดภูเก็ตการทำเหมืองดีบุกเป็นสินค้าออกของประเทศไทยสร้างรายได้ให้กับรัฐไทยในสภาวะสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2484) ในการใช้ดีบุกเพื่อเคลือบถนอมอาหาร จนกระทั่งราคาดีบุกตกต่ำลงจึงทำให้จังหวัดภูเก็ตปรับตัวไปสู่การประกอบอาชีพทั้งในภาคการเกษตรและนอกภาคการเกษตร พืชที่สำคัญ ในจังหวัดภูเก็ต คือ ยางพารา และสับปะรด ชาวภูเก็ตปลูกยางพารา ภายหลังจากการทำอุตสาหกรรมเหมืองแร่ดีบุกประกอบกับคอคอดคิมบี้ ณ ระนอง (พระยารัษฎานุประดิษฐ์) ได้ส่งเสริมให้ปลูกยางพาราในภาคใต้ เพื่อปลูกยางพาราเป็นอาชีพ และเมื่อรอดันยางพาราเจริญเติบโต นั้น หน่วยงานภาครัฐได้ส่งเสริมให้ปลูกพืชเศรษฐกิจชนิดอื่น เช่น สับปะรด โดยในปี พ.ศ. 2552 วิสาหกิจผู้ปลูกสับปะรดจังหวัดภูเก็ต ได้ขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพื่อเป็นพืชเศรษฐกิจอัตลักษณ์ภูเก็ต และในปี พ.ศ.2559 กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ส่งเสริมให้เกษตรกรจังหวัดภูเก็ตปลูกพืชเกษตรแปลงใหญ่ เพื่อลดต้นทุนการผลิต และเพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกรจนถึงปัจจุบัน

สำหรับการเมืองของจังหวัดภูเก็ตช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 หลังเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา จนถึงปัจจุบัน ถ้าพิจารณาจากลักษณะทางด้านเศรษฐกิจการเมืองแล้ว อาจแบ่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในจังหวัดภูเก็ตออกเป็น 3 ยุค คือ ยุคที่ 1 ยุคการเปลี่ยนแปลงการปกครอง (พ.ศ.2475 - 2521) ยุคที่ 2 คือ การค้นหาแนวทางหลังยุคเหมืองแร่ (พ.ศ.2522 - 2534) และยุคที่ 3 สถาบันทางการเมืองท่ามกลางทุนโลกาภิวัตน์ (พ.ศ. 2535 - 2557) ดังนี้

4.1.1 ยุคที่ 1 การเปลี่ยนแปลงการปกครอง (พ.ศ. 2475 ถึง พ.ศ. 2521)

เมื่อพิจารณาจากผู้ที่ได้รับเลือกเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ได้รับเลือกช่วงนี้จะเห็นว่า เป็นภาพสะท้อนการประลองกำลังหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ทั้งยังสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สิ่งเหล่านี้ส่งผลต่อการปรับตัวของกลุ่มต่างๆ บนเกาะภูเก็ต โดยแบ่งเป็นสองด้าน คือ การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ และการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง

4.1.1.1 การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ

หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง รัฐบาลมีนโยบายกีดกันนายทุนต่างชาติ ซึ่งกลับเป็นผลดีกับนายทุนชาวจีนเดิม เพราะบางส่วนก็ได้เป็นคนไทยแล้ว บางส่วนได้อิโนให้ญาติชาวไทยถือครองในนามแทน ในขณะที่นายทุนตะวันตกถูกกีดกันออกไป เหตุการณ์สำคัญต่อมา คือ การเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้ราคาดีบุกผันผวน เพราะผลิตได้มากแต่ราคาต่ำจนรัฐบาลต้องกำหนดโควตาการขาย ทำให้เกิดการลักลอบค้าแร่ดีบุก รวมถึงสินค้าอื่น เช่น ข้าวสาร น้ำตาล ทองคำ อย่างผิดกฎหมาย นายทุนบางคน ได้ประโยชน์จากการลักลอบค้าขายจนได้ชื่อว่า เป็นพ่อค้าสงคราม ภาวะวิกฤติที่เกิดขึ้นในช่วงนี้จึงกลับกลายเป็นโอกาสในการขยายทุนของชาวจีนบนเกาะภูเก็ต รวมทั้งนายทุนชาวจีนที่เริ่มสะสมทุนจากพื้นที่อื่นแล้วย้ายมา เช่น นายเจียร วานิช (เอียบกิมเจียน) ตันตระกูลวานิช นายจุติ บุญสูง (ตันตระกูลบุญสูง)

นอกจากนี้ จาการาคาดีบุกที่ไม่แน่นอนทำให้รัฐบาลสนับสนุนให้มีการหาทางสร้างรายได้ทางอื่น จึงมีการทำสวนยางพารากันมากขึ้น ดังที่ตระกูลตันวานิชได้ทำสวนยางมาตั้งแต่ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 แต่เนื่องจากบนเกาะภูเก็ตมีพื้นที่น้อยจึงมีการขยายไปหาที่ดินทำสวนยางในจังหวัดอื่น เช่น ตระกูลถาวรวงษ์ ตระกูลงานทวี ตระกูลอุบัติศฤงค์ ที่มีสวนจำนวนมาก หรือ ตระกูลวานิช ที่เป็นผู้นำบุกเบิกการทำสวนปาล์ม

เมื่อ พ.ศ. 2513 โดยขอเช่าที่ดินในจังหวัดกระบี่ 16,266 ไร่ นายทุนบางคนทำสวนมะพร้าว สวนผลไม้ เป็นต้น ที่ดินจึงมีความสำคัญมากขึ้น แม้ว่า กฎหมายจะกำหนดว่า เมื่อหมดอายุประทานบัตรการทำเหมืองแล้ว ต้องคืนที่ดินกลับเป็นของรัฐ แต่ในความเป็นจริง นายทุนจะหาช่องทางเปลี่ยนที่ดินเหล่านั้นเป็นของตนเอง ทำให้ตระกูลของนายเหมืองกลายเป็นผู้ครอบครองที่ดินรายใหญ่และทำเลดีบนเกาะภูเก็ต

ตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จนถึง พ.ศ. 2522 การทำเหมืองแร่บนเกาะภูเก็ตทำได้ยากขึ้นเรื่อยๆ เพราะแร่ที่ขุดได้เริ่มมีปริมาณน้อยลง ต้องลงทุนมากขึ้น ราคาไม่แน่นอน แต่ก็ยังมีการทำกันมาก ขณะเดียวกันเริ่มมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจแบบใหม่เกิดขึ้นตั้งแต่ทศวรรษ 2500 และขยายตัวประมาณ พ.ศ. 2515 ได้แก่ การท่องเที่ยว เริ่มมีนายทุนในภูเก็ตหันมาลงทุนด้านการท่องเที่ยว แต่ยังไม่เป็นที่นิยมนัก ในด้านสังคมก็มีการขยายตัวของแนวคิดเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพ ประชาธิปไตย เกิดกระแสแนวคิดด้านการรักษาสีน้ำเงิน ซึ่งเป็นการอุปสรรคต่อการทำเหมืองแร่

จังหวัดภูเก็ตเข้าสู่อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวภายหลังปี พ.ศ. 2530 อันเนื่องจากการเผาโรงงานแทนทาลัมโดยประชาชนในพื้นที่ที่มีความเห็นที่แตกต่างกันระหว่างแนวความคิดการทำเหมืองแร่ดิบๆ เดิมกับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวภูเก็ตด้วยการส่งเสริมการท่องเที่ยวของหน่วยงานภาครัฐ ประกอบกับการเข้ามาของทุนธุรกิจยุโรปในการลงทุนในจังหวัดภูเก็ตเป็นผู้ประกอบการโรงแรมธุรกิจทำเรือท่องเที่ยว ซึ่งจังหวัดภูเก็ตมีศักยภาพในการรองรับการท่องเที่ยวทั้งทางบก ทางเรือ ทางอากาศ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวระดับโลก

ดังนั้น การศึกษา เศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของจังหวัดภูเก็ต เป็นการศึกษาที่สำคัญต่อการพัฒนาการเปลี่ยนแปลงของจังหวัดภูเก็ตในอนาคต เนื่องจากผลกระทบจากการพัฒนาจังหวัดภูเก็ต คือ รูปแบบการท่องเที่ยวของจังหวัดภูเก็ตที่ออกแบบมาสำหรับนักท่องเที่ยวต่างชาติ จึงทำให้สินค้าและบริการมีราคาสูง การปรับตัวของชาวจังหวัดภูเก็ต คือ การเป็นแรงงานในภาคบริการของสถานประกอบการ โรงแรมอันเนื่องมาจากรับค่าตอบแทนสูง ประกอบกับการมีทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงาม ทั้งชายหาดสีขาว หมู่เกาะ ปะการัง ที่สวยงาม และภูเก็ตเป็นเกาะชายฝั่งทะเลตะวันตกอันดามันที่มีความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติ จากการส่งเสริมอย่างต่อเนื่องจากภาครัฐและชาวจังหวัดภูเก็ตในการอนุรักษ์ และส่งเสริมให้จังหวัดภูเก็ตเป็นเมืองท่องเที่ยวสร้างสรรค์ทางอาหาร (City of Gastronomy) ในการใช้อาหารพื้นเมืองภูเก็ตเป็น อัตลักษณ์ที่สำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยว ในการเข้ามาเที่ยวที่จังหวัดภูเก็ตได้รับการพักผ่อน ได้รับอาหารที่ดี และได้รับประสบการณ์ใหม่ๆ ให้กับนักท่องเที่ยว

4.1.1.2 การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในช่วงยุคการท่องเที่ยวของจังหวัดภูเก็ต

การเคลื่อนไหวทางการเมือง แม้จะเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองโดยคณะราษฎรแล้ว ซึ่งทำให้มีการแบ่งอำนาจการปกครอง ออกเป็น ฝ่ายบริหาร ตุลาการ และนิติบัญญัติมีการปรับโครงสร้างของระบบราชการ ให้ลงตัวเป็นสมัยใหม่แต่ก็ยังคงมีความขัดแย้งภายในคณะราษฎรเอง เช่น คณะราษฎรกับกลุ่มนิยมเจ้า หรือความขัดแย้งภายในคณะราษฎรเอง ประกอบกับเหตุการณ์ทางการเมืองอื่น ๆ เช่น การเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 การเกิดขบวนการเสรีไทย การเกิดกลุ่มที่มีแนวคิดสังคมนิยม เป็นต้น¹⁰ บนเกาะภูเก็ตมีการเคลื่อนไหวของกลุ่มเหล่านี้เช่นกัน เช่น ขุนชนนาทนิเทศ (ต้นเงี้ยว ทองตัน) บุตรของขุนชนานิเทศ (ต้นเขียวเซอะ ต้นตระกูลทองตัน) ได้สมัครเป็นสมาชิกขบวนการเสรีไทยช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2

¹⁰ วิทยา อาภรณ์, นักการเมืองท้องถิ่นจังหวัดภูเก็ต. (กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, 2557).

มีบทบาทต่อต้านญี่ปุ่นบนเกาะภูเก็ต หรือนายชิต เวชประสิทธิ์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดภูเก็ตในช่วงนี้ ก็เป็นคนใกล้ชิดของนายปรีดี พนมยงค์ และมีความคิดสังคมนิยม นายอุดม บุญยประสพ ผู้ว่าราชการจังหวัด ภูเก็ต พ.ศ. 2492 – 2494 สามีของคุณหญิงแรม พรหมโบล บุญประสพ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัด ภูเก็ต ในช่วงนี้ก็เคยให้ความช่วยเหลือขบวนการเสรีไทยมาก่อน ส่วนนายเจียน วานิชก็สัมพันธ์ใกล้ชิดกับ บุคคลสำคัญที่มีบทบาททางการเมืองในกรุงเทพฯหลายคน เช่น นายโอสถ โกธิน, จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์, จอมพลประภาส จารุเสถียร และนายชิน โสภณพานิช เป็นต้น

หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองยังมีการตั้งองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ เทศบาล สภาจังหวัด เป็นที่น่าสังเกตว่า ช่วงนี้นายทุนบนเกาะภูเก็ตไม่ได้เข้ามาเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร แต่จะ เข้าไปบริหารระดับองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นมากกว่า เช่น นายกเทศมนตรีเมืองภูเก็ต ตั้งแต่ พ.ศ. 2483 เป็นต้นมา มักเป็นคนในตระกูลเชื้อสายชาวจีนที่สำคัญ เช่น ตันชัยย์, หงส์หยก, ตันทวนิช, บุญสูง และธาร สิริโรจน์ เป็นต้น

4.1.2 ยุคที่ 2 การค้นหาแนวทางหลังยุคเหมืองแร่ (พ.ศ. 2522 ถึง พ.ศ. 2534)

ในปี พ.ศ.2522 กระแสการท่องเที่ยวเริ่มได้รับความสนใจมากขึ้น สวนทางกับการทำเหมืองแร่บน เกาะภูเก็ตที่เริ่มซบเซาและจบสิ้นลงอย่างแท้จริงเมื่อเกิดการเผาโรงงานแทนทาลัมใน พ.ศ. 2529 หลังจาก เหตุการณ์ครั้งนั้น นายทุนต้องหาช่องทางลงทุนทำกิจการด้านอื่น ในด้านสังคมการเมือง ช่วงนี้ แนวคิดสังคม นิยมเริ่มหมดบทบาทลง ภาคประชาสังคมมีบทบาทมากขึ้น ในขณะที่พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็น นายกรัฐมนตรี (23 มีนาคม 2523 ถึง 4 สิงหาคม 2531) เป็นช่วงที่พรรคประชาธิปัตย์เริ่มวางฐานทางการเมืองอย่างแน่นหนาในภาคใต้ในช่วงหลังจากนี้ ในช่วงนี้จึงเป็นช่วงเปลี่ยนผ่านเป็นการค้นหาแนวทางใหม่ทั้ง ด้านเศรษฐกิจและการเมือง

4.1.3 ยุคที่ 3 กลุ่มทุนท่ามกลางทุนโลกาภิวัตน์ (พ.ศ.2535 ถึง 2557)

การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจในช่วงนี้ ตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. 2535 ที่การท่องเที่ยวได้เป็น กิจกรรมทางเศรษฐกิจหลักของเกาะภูเก็ตแทนที่การทำเหมืองแร่ในอดีตแล้ว พบว่า กลุ่มนายทุนเดิมสามารถ ปรับตัวมาหาประโยชน์จากการท่องเที่ยวได้น้อยมากเนื่องจากลูกหลานของแต่ละตระกูลมักจะประกอบอาชีพ ด้านอื่น และธุรกิจการท่องเที่ยวต้องใช้ทักษะที่ต่างไปจากเดิม ทั้งยังต้องใช้ทุนและเครือข่ายธุรกิจที่กว้างขวาง มาก ดังนั้น ในช่วงนี้จึงเกิดการเปลี่ยนแปลงสำคัญหลายอย่างเกิดขึ้นในจังหวัดภูเก็ต เช่น มีกลุ่มทุนจาก ภายนอกเข้ามามีบทบาทมากขึ้น ตระกูลเดิมบางตระกูลที่เคยครอบครองที่ดินบนเกาะภูเก็ตจำนวนมากได้ ขายที่ดินทำเลดีให้กับนายทุนภายนอกบางตระกูลต้องร่วมทุนกับกลุ่มทุนภายนอก บางตระกูลต้องปรับตัวไป ทำสวนยางพารา สวนปาล์ม อันทำให้เห็นว่า การลงทุนยังให้ความสำคัญกับการถือครองที่ดิน มีการขยาย กิจการ และพยายามปรับการบริหารงานจากระบบครอบครัวให้เป็นสากลมากขึ้น

กลุ่มนายทุนเดิมของภูเก็ตที่ปรับมาทำธุรกิจท่องเที่ยวเป็นรุ่นบุกเบิก เริ่มจากตระกูลถาวรวงศ์ได้ ตั้งโรงแรมถาวร เมื่อ พ.ศ.2506 อีกประมาณ 5 ปีต่อมา ตระกูลถาวรวงศ์ก็ได้ตั้งโรงแรม พี.เอส.อินน์ จนถึงยุคที่การท่องเที่ยวขยายตัว จึงได้สร้างโรงแรมระดับห้าดาวขึ้นที่หาดกะรน อ่าวนาคาเล กับในตัวเมือง อีก 3 โรงแรมตามลำดับ ปัจจุบันได้แตกแขนงธุรกิจไปอีกหลากหลาย โดยใช้ที่ดินที่ผ่านการทำเหมืองแร่ และ เงินทุนของตนเอง ตระกูลต่อมา คือ ณ ระนอง (ตันบุญ) ที่ได้ทำโครงการศูนย์การค้าเฟิร์ล เมื่อ พ.ศ. 2519

ประกอบด้วยโรงแรมเพิร์ล โบว์ลิง และภาพยนตร์ ตระกูลต่อมา คือ หงส์หยก ที่ได้สร้างสนามกอล์ฟมาตรฐานชื่อ ภูเก็ตคันทรีคลับ บนที่ดินที่เป็นเหมืองกว่า 1,000 ไร่ ที่บ้านทุ่งทอง อำเภอกะทู้ เมื่อ พ.ศ.2532

หลังจากนั้นก็มียาทุนเดิมตระกูลอื่นหันมาทำธุรกิจท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น เช่น งานทวี, ดันติวิท, อุบัติศฤงค์, ดันทวนิช, เอกวานิช และโกยสมบุรณ์ เป็นต้น กิจการที่ทำมีทั้งโรงแรม ภัตตาคาร สนามกอล์ฟ มีทั้งลงทุนในที่ดินและร่วมลงทุนกับนักลงทุนต่างชาติ มีเพียงตระกูลวานิช เท่านั้นที่ไม่ทำธุรกิจด้านการท่องเที่ยว โดยยังคงยึดติดกับเกษตรกรรมทำสวนปาล์ม และอุตสาหกรรมน้ำมันปาล์มที่จังหวัดกระบี่เป็นหลัก¹¹

ในช่วงนี้กลุ่มทุนภายนอกในระดับชาติจากส่วนกลางได้เข้ามาลงทุนในภูเก็ต เช่น กลุ่มชาญอิสสระได้ทำโครงการศรีพันวา ซึ่งเป็นบ้านพักตากอากาศบนพื้นที่ประมาณ 80 ไร่ โดยเริ่มเมื่อ พ.ศ.2547 หากเฟสสุดท้ายแล้วเสร็จจะมีมูลค่ารวมสูงถึง 6 พันล้านบาท¹² แต่ก็ยังเป็นจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับทุนจากต่างประเทศที่มักเข้ามาเป็นทุนก้อนใหญ่ที่เข้ามาเช่าหรือซื้อที่ดินจากนายทุน ในท้องถิ่น เช่น กลุ่มทุนสิงคโปร์ ได้แก่ บริษัทลากูน่า บีช รีสอร์ท แอนด์โฮเทล จำกัด (เดิมชื่อบริษัทไทยวารีสอร์ท ดีเวลลอปเม้นท์) ได้เข้ามาลงทุนพัฒนาที่ดินเหมืองแร่ร้างของตระกูลอุดมทรัพย์อยู่ที่ริมหาดเลพัง ตำบลเชิงทะเล อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต มาตั้งแต่ประมาณ พ.ศ.2530 เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวระดับสูง โดยมีโรงแรมระดับห้าดาวถึง 5 แห่ง ประกอบด้วยโรงแรมลากูน่า บีช รีสอร์ท, โรงแรมดุสิต ลากูน่า บีช รีสอร์ท, โรงแรมดิโอลิมปิค, โรงแรมเชอราตัน, โรงแรมบันยันทรี และสนามกอล์ฟบันยันทรี กอล์ฟ คลับ จนใน พ.ศ.2552 คาดกันว่า ทุนสิงคโปร์ที่เข้ามาลงทุนในภูเก็ตไม่น่าจะต่ำกว่า 1 ใน 4 ของการลงทุนในภูเก็ตทั้งหมด ซึ่งมูลค่าการลงทุนไม่ต่ำกว่าหมื่นล้านบาท ซึ่งส่วนใหญ่จะลงทุนในธุรกิจโรงแรม ที่มีทั้งการเข้ามาลงทุนใหม่ และควบรวมกิจการโรงแรมที่ลงทุนโดยทุนท้องถิ่นและทุนส่วนกลาง สนามกอล์ฟ เรียวเอสเตท อุตสาหกรรมทางทะเลที่เป็นโรงงานแปรรูปอาหารทะเล เป็นต้น¹³

นอกจากนี้ ยังมีการเข้ามาของเครือข่ายโรงแรมระดับโลกหลายราย เช่น Four Seasons หรือ Jumeirah ในเครือดูไบ โฮลดิ้งของรัฐบาลดูไบ สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ ที่ได้เข้ามาสำรวจพื้นที่เพื่อก่อสร้างโรงแรมระดับ 6 ดาวในภูเก็ต หรือกลุ่มทาฮา กรุ๊ป จากอินเดียได้เข้ามาลงทุนโครงการ TAJ Exotic เกาะโหลน โดยซื้อที่ดินทั้งเกาะรวม 125 ไร่ พัฒนาเป็นโรงแรมและวิลล่า มูลค่าไม่น้อยกว่า 10,000 ล้านบาท แบ่งการพัฒนาเป็นเฟส โดยในส่วนวิลล่ามีอยู่ 19 ยูนิต กำหนดราคาขายประมาณ 128 – 384 ล้านบาทต่อยูนิต มูลค่ารวมกว่า 7,000 ล้านบาท หรือโครงการประเภทมาริน่าพร้อมบ้านพักอาศัยระดับราคาหลังละ 1-3 ล้านดอลลาร์ พร้อมทั้งทำเรือยอร์ชเหมาเหมาหลายล้านดอลลาร์สหรัฐของมหาเศรษฐีระดับโลกที่มีการก่อสร้างในพื้นที่ฝั่งตะวันออกของเกาะภูเก็ตแล้วถึง 4 แห่ง เป็นต้น

จึงกล่าวได้ว่า ปัจจุบันธุรกิจการท่องเที่ยวบนเกาะภูเก็ตเป็นการลงทุนขนาดใหญ่ ที่สามารถเคลื่อนย้ายในระดับโลกอย่างรวดเร็ว โดยนายทุนเดิมในท้องถิ่นไม่มีความถนัดและเข้าหาประโยชน์จากการท่องเที่ยวได้น้อยกว่าในเชิงเปรียบเทียบ นายทุนท้องถิ่นจึงต้องร่วมมือกับทุนจากภายนอกหรือหันไปทำธุรกิจด้านอื่น ๆ

¹¹ วิทยา อาภรณ์, นักการเมืองท้องถิ่นจังหวัดภูเก็ต. (กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, 2557).

¹² วิทยา อาภรณ์, นักการเมืองท้องถิ่นจังหวัดภูเก็ต. (กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, 2557).

¹³ ปัทมพร ตั้งศรีวงศ์, “ภูเก็ต ยุค 3 G เวทีนี้ฝรั่งเล่นกันเอง”, ผู้จัดการ 360 องศา. ปีที่ 2 ฉบับที่ 13 (ธ.ค.2552) หน้า

5. อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของจังหวัดภูเก็ต ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ 2 ด้าน คือ วิธีการยังชีพ และความสัมพันธ์ทางสังคม จากผลของการปฏิรูปและอิทธิพลของทุนนิยมตะวันตก ในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นปฏิริยาถูกใช้ที่ต่อเนื่องมาจาก การคุกคามของจักรวรรดินิยมตะวันตกโดยตรง แต่มีผลกระทบต่อนักได้โดยตรงเพียงด้านหนึ่งเท่านั้น ทั้งนี้ เพราะลักษณะทางภูมิศาสตร์ทำให้ภาคใต้ของไทย ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการคุกคามของชาวตะวันตกด้วย ก่อนการปฏิรูปศูนย์กลางทางวัฒนธรรม และเศรษฐกิจใหม่ของภาคใต้ ได้กลายเป็นป็นัง และสิงคโปร์ มิใช่กรุงเทพมหานคร ส่วนใหญ่จะติดต่อกับชายกับป็นังและสิงคโปร์ เงินตราที่ใช้ก็เป็นเงินตราต่างประเทศสกุลเงินเหรียญสเปน หรือไม่ก็เงินรูปีของอังกฤษ ซึ่งเรียกว่า เงินยาปาย¹⁴ นอกจากนั้น มีการผลิตอัฐดิบหรือตะกั่วใช้เป็นเงินปลีก เรียกว่า “เบี้ย” ในเมืองต่างๆที่มีการติดต่อกับชายกันมาก เป็นต้นว่า สงขลา พัทลุง และนครศรีธรรมราช ส่วนสถาปัตยกรรมก็นิยมสร้างเลียนแบบตะวันตก หรือไม่ก็เป็นแบบตะวันตกผสมจีน ที่เรียกว่า “ชิโนโปรตุกิส” ในย่านชุมชนชาวจีนในเมืองสงขลา ภูเก็ต กันตัง ระนอง และตะกั่วป่า มีการส่งบุตรหลานของบรรดาผู้ที่มีเงินไปศึกษาต่อกับป็นัง การปฏิรูปครั้งนั้น จึงมีเป้าหมายประการหนึ่ง เพื่อฟื้นฟูความเป็นศูนย์กลางของกรุงเทพมหานครขึ้นมาใหม่ โดยเฉพาะการปฏิรูปทางด้านการศึกษาคมนาคม เศรษฐกิจ และการสื่อสารแบบสมัยใหม่ที่รับมาจากตะวันตก ผลของการปฏิรูปและการคุกคามจากจักรวรรดินิยมตะวันตก จึงกลายเป็นปัจจัยและสิ่งกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เช่น การก่อตัวและขยายตัวของทุนเงินในภาคใต้ การเกิดสังคมโครงสร้างคู่และการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ

การศึกษา เศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของจังหวัดภูเก็ตในช่วง พ.ศ. 2398 – 2560 เป็นช่วงเวลาแห่งการปรับตัวในการประกอบอาชีพ การเปลี่ยนแปลงวิถีการดำรงชีพ จากการขุดแร่ดีบุกสู่การท่องเที่ยวของจังหวัดภูเก็ต ทำให้วิถีชีวิตเปลี่ยนแปลงการประกอบอาชีพที่รองรับการท่องเที่ยว การสร้างเมืองภูเก็ตเมืองสร้างสรรค์ทางอาหาร และการส่งเสริมการสร้างชุมชนเข้มแข็ง หรือ การแลกเปลี่ยนของชุมชนด้วยตนเองตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง¹⁵ ได้เสนอแนะเชิงนโยบายในการส่งเสริมการแลกเปลี่ยนชุมชนบนพื้นฐานของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง บทบาทของภาครัฐจึงเป็นปัจจัยเสริมให้กับชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ ทั้งนี้ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของจังหวัดภูเก็ตควรเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

¹⁴ สงบ สงเมือง, การพัฒนาหัวเมืองสงขลาในสมัยกรุงธนบุรี และสมัยรัตนโกสินทร์ 2310-2444. สงขลา: โครงการบริการวิชาการฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2522.

¹⁵ สกฤติ อีสริยานนท์. “เศรษฐศาสตร์การเมืองของการแลกเปลี่ยนชุมชน: กรณีศึกษาเปรียบเทียบการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการระหว่างชุมชนที่ดำเนินการโดยภาครัฐและภาคประชาชน”, วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาเศรษฐศาสตร์การเมืองและการบริหารจัดการ, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา, 2549.

จังหวัดภูเก็ตมีแนวทางในการปรับเปลี่ยนชุมชนเพื่อให้อยู่รอดและเกิดการปรับตัวให้พอกินจากการจัดการชุมชนพัฒนาที่ยั่งยืนด้วยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

6.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

เป็นการบุกเบิกการศึกษาการเปลี่ยนแปลงของประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของจังหวัดภูเก็ต

เอกสารอ้างอิง

จารุณี คงกุล. จังหวัดภูเก็ตกับบทบาทฐานเศรษฐกิจใหม่ภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-11. วารสารวิเทศศึกษา. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2559): หน้า 67-90.

บัณฑิต ตั้งศรีวงศ์. “ภูเก็ต ยุค 3 G เวทีนี้ฝรั่งเล่นกันเอง”. ผู้จัดการ 360 องศา. ปีที่ 2 ฉบับที่ 13 (ธ.ค.2552) หน้า 96-123.

พวงทิพย์ เกียรติสหัสกุล. บทบาทของชาวจีนและชาวตะวันตกต่อกิจการเหมืองแร่ดีบุกของมณฑลภูเก็ต ตั้งแต่ต้นพุทธศตวรรษที่ 25 – พ.ศ.2474. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534.

ภูมิ ดวงแข. โรงแรมชิโนโปรตุกิส จังหวัดภูเก็ต. วิทยานิพนธ์สถาปัตยกรรมศาสตรบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศรีปทุม, 2559.

ภูวดล ทรงประเสริฐ. “ทุนจีนในภาคใต้: บทวิเคราะห์เฉพาะยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์”. เศรษฐศาสตร์การเมือง. ปีที่ 6 ฉบับที่ 1-2 (ต.ค. 2529-มี.ค. 2530): 89-106.

ภูวดล ทรงประเสริฐ. ทุนจีนปักปันใต้ : ภูมิหลังเบื้องลึกทุนใหญ่โพ้นทะเล. กรุงเทพมหานคร: ทิปโปงพอยท์, 2546.

วิทยา อารมณ์. นักการเมืองท้องถิ่นจังหวัดภูเก็ต. กรุงเทพมหานคร สถาบันพระปกเกล้า, 2557.

สกฤติ อีสริยานนท์. “เศรษฐศาสตร์การเมืองของการแลกเปลี่ยนชุมชน: กรณีศึกษาเปรียบเทียบการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการระหว่างชุมชนที่ดำเนินการโดยภาครัฐและภาค ประชาชน”. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาเศรษฐศาสตร์การเมืองและการบริหารจัดการ. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา, 2549.

สงบ ส่งเมือง. การพัฒนาหัวเมืองสงขลาในสมัยกรุงธนบุรี และสมัยรัตนโกสินทร์ 2310-2444. สงขลา: โครงการบริการวิชาการฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2522.

สงบ ส่งเมือง. วิวัฒนาการการเขียนประวัติศาสตร์ภาคใต้. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, 2530.

สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, ดิลก วุฒิพาณิชย์ และประสิทธิ์ ชื่นการณ์. จีนทักษิณ: วิถีและพลัง. กรุงเทพมหานคร สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2544.

สุรีย์ เลียงแสงทอง. การศึกษาวิเคราะห์สภาพเศรษฐกิจเมืองภูเก็ตระหว่าง พ.ศ.2396-2475. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524.

การจัดการเรียนการสอนตามแนวคิดการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงในรายวิชา
คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับบัณฑิตในอุดมคติไทย ภาคการศึกษาที่ 1 ปี
การศึกษา 2562 ของนักศึกษาคณะวิทยาศาสตร์การกีฬา
มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตลำปาง

TEACHING MODEL USING TRANSFORMATIVE LEARNING APPROACH
FOR MORAL AND ETHICS FOR GRADUATE THE 1 SEMESTER,
ACADEMIC YEAR 2019 OF STUDENTS IN THE FACULTY OF SPORT AND
HEALTH SCIENCE, THAILAND NATIONAL SPORT UNIVERSITY:
LAMPANG CAMPUS

เบญจมาศ ยศเสนา^{*}
Benchamat Yotsena

Received: 2021-08-05

Revised: 2021-12-22

อุมาภรณ์ คงอุไร^{**}
Umaporn Kongurai

Accepted: 2021-12-31

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสถานการณ์การจัดการเรียนการสอนในรายวิชาคุณธรรม จริยธรรม สำหรับบัณฑิตในอุดมคติไทยตามแนวคิดการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง และ 2) ศึกษาระดับความความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในรายวิชาคุณธรรม จริยธรรม สำหรับบัณฑิตในอุดมคติไทยตามแนวคิดการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง ประชากรที่ใช้ในการศึกษานี้คือนักศึกษาชั้นปีที่ 1 คณะวิทยาศาสตร์และการกีฬา มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตลำปาง จำนวน 40 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสอบถามความคิดเห็นที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาคุณธรรม จริยธรรม สำหรับบัณฑิตในอุดมคติไทยตามแนวคิดการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง

ผลการศึกษา พบว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแนวคิดการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงในรายวิชาคุณธรรมและจริยธรรม สำหรับบัณฑิตในอุดมคติไทย ได้มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน คือ การโต้วาที การเล่าเรื่อง การปฏิบัติกิจกรรมสาธารณะที่เป็นประโยชน์แก่สังคมและชุมชน การแก้ไขสถานการณ์

^{*} อาจารย์ประจำคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตลำปาง, เบอร์โทร: 08-1235-9359, E-mail: Violet_079@hotmail.com

^{**} อาจารย์ประจำคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตลำปาง

ตามที่คุณสอนกำหนด และการใช้สื่อการสอนผ่านเทคโนโลยีโดยผ่านโซเชียลมีเดีย (Social Media) แอปพลิเคชัน (Application) ส่งผลให้นักศึกษาทุกคนมีส่วนร่วมในชั้นเรียนมากขึ้น

ในขณะที่ผลการศึกษาระดับความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในรายวิชาคุณธรรม จริยธรรม สำหรับบัณฑิตในอุดมคติไทยตามแนวคิดการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง พบว่าในภาพรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.37 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานกับ 0.74

คำสำคัญ: คุณธรรมและจริยธรรม การสอน การเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง

ABSTRACT

The purposes of this research were: 1) To study the situation of instructional management in the Moral and Ethics for the Thai ideal graduates using the concept of transformative learning and 2) To investigate the opinions of students towards the teaching and learning activities in the Moral and Ethics for the Thai ideal graduates through transformative learning.

The population used in this study was 40 first-year students studying in the Faculty of Sports and Health Sciences, Thailand National Sports University Lampang Campus. Data has been collected by a questionnaire related to the opinions of students on teaching and learning in the Moral and Ethics for the Thai ideal graduates based on the concept of transformative learning.

It has been found that the instruction management based on the concept of transformative learning used in the Moral and Ethics subject consisted of debating, storytelling, performing the public activities that were beneficial for society and communities, resolving the situation as indicated by the instructor and using technology such as social media and application for class participation. Besides, the opinion level of the teaching model using a transformative learning approach showed that the overall opinions were at a high level. (mean = 4.37, S.D. = 0.74).

Keywords: Moral and Ethics, Teaching, Transformative Learning

1. บทนำ

ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติถือว่าเป็นแนวนโยบายในการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการจัดการศึกษาตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ มาตรฐานการศึกษาของชาติและมาตรฐานการอุดมศึกษาไปสู่การปฏิบัติในสถาบันอุดมศึกษาได้อย่างเป็นรูปธรรมจะต้องมีแนวทางที่ชัดเจนในการพัฒนาหลักสูตร การปรับเปลี่ยนกลวิธีการสอนของอาจารย์ เพื่อส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพต่อการเรียนรู้ของนักศึกษา ตลอดจนการวัดและประเมินผลการเรียนรู้เพื่อให้มั่นใจว่าบัณฑิตจะบรรลุมาตรฐานผลการเรียนรู้ตามที่มุ่งหวังได้จริง ซึ่งการเรียนรู้และมาตรฐานผลการเรียนรู้ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาของประเทศไทย ประกอบด้วย 5 ด้าน ดังนี้ ด้านคุณธรรม จริยธรรม (Ethics and Moral)

ด้านความรู้ (Knowledge) ด้านทักษะทางปัญญา (Cognitive Skills) ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ (Interpersonal Skills and responsibility) และด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ (Numerical analysis, Communication and Information Technology Skills) นอกจากผลการเรียนรู้ทั้ง 5 ด้านนี้ บางสาขาวิชาต้องการทักษะทางกายภาพสูง เช่น การเต้นรำ ดนตรี การวาดภาพ การแกะสลัก พลศึกษา การแพทย์ และวิทยาศาสตร์การแพทย์ จึงต้องเพิ่มการเรียนรู้ทางด้านทักษะพิสัย (Domain of Psychomotor Skill)¹

จะเห็นได้ว่า การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม เป็นประเด็นหนึ่งที่สำคัญ และส่งผลต่อคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ ซึ่งการพัฒนาคุณธรรม และจริยธรรมเป็นการผสมผสานความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมที่เหมาะสมและปฏิบัติตนอย่างถูกต้องตามกาลเทศะ ทัศนคติ และวุฒิภาวะในการตัดสินใจ ยุทธศาสตร์ที่ใช้ในการพัฒนาจะรวมถึงการเป็นแบบอย่างที่ดี การวิเคราะห์และสะท้อนพฤติกรรมของตนเองและของผู้อื่นในสถานการณ์ต่าง ๆ กัน จัดอภิปรายเป็นกลุ่มในเรื่องความขัดแย้งทางความคิดอย่างง่าย ๆ และที่ซับซ้อนมากขึ้น จะช่วยให้นักศึกษาเห็นค่านิยมของตนเองได้ชัดเจนยิ่งขึ้น และเกิดความคิดโดยใช้หลักการทั่วไปว่า สิ่งที่คุณเชื่อควรเป็นแนวทางกำหนดพฤติกรรมของตนเองได้ หลักในการถ่ายทอดการเรียนรู้จะต้องมีการอภิปรายเกี่ยวกับสถานการณ์ที่เป็นไปได้ต่าง ๆ รวมถึงสถานการณ์ที่นักศึกษาจะต้องเผชิญในชีวิตประจำวันและในการทำงาน แม้ว่าผลการเรียนรู้ด้านนี้อาจถูกจัดเป็นรายวิชาใดวิชาหนึ่งโดยเฉพาะ แต่ควรใช้ทุกโอกาสในการเสริมการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมในทุกรายวิชาที่สอนรวมทั้งการจัดกิจกรรมเพื่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

ดังนั้น จากยุทธศาสตร์ในการผลิตบัณฑิตดังกล่าวของสำนักคณะกรรมการอุดมศึกษาแห่งชาติ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติได้ตระหนักและเห็นความสำคัญของรายวิชาคุณธรรม จริยธรรม สำหรับบัณฑิตอุดมคติไทย จึงได้มีการวางแผนทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในหลักสูตรให้สอดคล้องตามบริบทการเปลี่ยนแปลงของประเทศไทยโดยมุ่งเน้นที่จะปฏิรูปแนวทางการจัดการเรียนการสอนแบบดั้งเดิมที่เน้นการบรรยายหน้าชั้นเรียน เป็นการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง (Transformative Learning) เพื่อเป็นการกระตุ้นให้นักศึกษามีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนที่จัดในชั้นเรียน และมีการจัดกระบวนการเรียนการสอนในรายวิชาให้มีความหลากหลาย โดยมีเจตนาถึงผลผลิตสุดท้ายของการจัดการศึกษา คือ คุณภาพของบัณฑิตซึ่งจะมีมาตรฐานผลการเรียนรู้ตามที่มุ่งหวัง สามารถประกอบอาชีพได้อย่างมีความสุขและภาคภูมิใจเป็นที่พึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิต และเป็นคนดีของสังคม ช่วยเพิ่มความเข้มแข็งและขีดความสามารถในการพัฒนาประเทศไทยในด้านการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ที่มีคุณภาพ

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาสถานการณ์การจัดการเรียนการสอนในรายวิชาคุณธรรม จริยธรรม สำหรับบัณฑิตในอุดมคติไทยตามแนวคิดการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง

2.2 เพื่อศึกษาระดับความความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในรายวิชาคุณธรรม จริยธรรม สำหรับบัณฑิตในอุดมคติไทยตามแนวคิดการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง

¹ สำนักคณะกรรมการอุดมศึกษา, กรอบมาตรฐานคุณวุฒิการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2552, [อินเทอร์เน็ต]. (ม.ป.ท.), [เข้าถึงเมื่อ 18 เม.ย. 2563], เข้าถึงได้จาก: <https://www.acad.nu.ac.th/devcourse/docs/.pdf>

3. ขอบเขตการวิจัย

ในการศึกษานี้มีขอบเขตการศึกษาประกอบด้วย

3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหาเป็นการศึกษาเกี่ยวกับการศึกษาแนวคิดการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง (Transformative Learning) การศึกษาสถานการณ์การจัดการเรียนการสอนในรายวิชาคุณธรรม จริยธรรม สำหรับบัณฑิตในอุดมคติไทยตามแนวคิดการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง

3.2 ขอบเขตด้านพื้นที่ ในการศึกษาครั้งนี้ได้ดำเนินการในเขตพื้นที่มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตลำปาง ตำบลบ่อแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

3.3 ขอบเขตด้านประชากร ประชากรที่ใช้ในการศึกษานี้ ได้แก่ นักศึกษาที่ลงทะเบียนในรายวิชา คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับบัณฑิตในอุดมคติไทย ภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2562 ของนักศึกษาคณะ วิทยาศาสตร์การกีฬา จำนวน 40 คน

3.4 ขอบเขตด้านระยะเวลา ในการศึกษาครั้งนี้ได้ดำเนินการศึกษาในช่วงระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ – พฤษภาคม 2563 ระยะเวลาในการดำเนินการ 4 เดือน

4. วิธีดำเนินการวิจัย

4.1 รูปแบบการวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantity research) มีเป้าหมายเพื่อศึกษา สถานการณ์การจัดการเรียนการสอนในรายวิชาคุณธรรม จริยธรรม สำหรับบัณฑิตในอุดมคติไทยตามแนวคิด การเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง และศึกษาระดับความความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียน การสอนในรายวิชาคุณธรรม จริยธรรม สำหรับบัณฑิตในอุดมคติไทยตามแนวคิดการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง

4.2 พื้นที่การวิจัย คือ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตลำปาง ตำบลบ่อแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

4.3 ประชากรที่ใช้ในการศึกษานี้ ได้แก่ นักศึกษาชั้นปีที่ 1 ที่ลงทะเบียนในรายวิชาคุณธรรมและ จริยธรรมสำหรับบัณฑิตในอุดมคติไทย ภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2562 ของนักศึกษาคณะวิทยาศาสตร์ การกีฬา จำนวน 40 คน

4.4 เครื่องมือการวิจัย คือ แบบสอบถามความคิดเห็นที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนในรายวิชา คุณธรรม จริยธรรม สำหรับบัณฑิตในอุดมคติไทยตามแนวคิดการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง ประกอบด้วย 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป เช่น เพศ การศึกษา อายุ เป็นต้น และตอนที่ 2 ระดับความความคิดเห็นของ นักศึกษาที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในรายวิชาคุณธรรม จริยธรรม สำหรับบัณฑิตในอุดมคติไทย ตามแนวคิดการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง ประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ ด้านหลักสูตร ด้านครูผู้สอน ด้านวิธีการ สอนและกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน และด้านการวัดและประเมินผล โดยมีการ ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ได้แก่ การหาค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบสอบถาม หรือ ค่า OIC เท่ากับ 0.83 การตรวจสอบความตรงของเนื้อหา (Content validity) เท่ากับ 0.80 ซึ่งเป็นค่าดัชนีความตรงเชิงเนื้อหา ในระดับสูงอยู่ในเกณฑ์ที่มีคุณภาพ และการหาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) ไปทดลองใช้ (try out) กับนักศึกษาคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตลำปางที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับกลุ่ม ประชากร 10 คน แล้วนำมาวิเคราะห์หาความเชื่อมั่น โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's alpha coefficient) โดยค่าที่ยอมรับได้คือค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาคที่มีค่าตั้งแต่ 0.7 ขึ้น

ไป² โดยใช้โปรแกรมวิเคราะห์สำเร็จรูปในคอมพิวเตอร์ SPSS For Windows ซึ่งผลการวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามเท่ากับ .976

4.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลจากประชากรที่ใช้ในการศึกษาโดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ระยะเวลาที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจำนวน 30 วัน โดยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง

4.6 สถิติที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปสำหรับคอมพิวเตอร์ (Statistical Package for Social Science) ในการวิเคราะห์ข้อมูล ส่วนที่ 1 และส่วนที่ 2 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: SD) นำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปแบบตารางประกอบการบรรยาย

5. ผลการวิจัย

การศึกษาสถานการณ์การจัดการเรียนการสอนในรายวิชาคุณธรรม จริยธรรม สำหรับบัณฑิตในอุดมคติไทยตามแนวทางการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง พบว่า ประชากรที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้จำนวน 40 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศชายร้อยละ 90 และเพศหญิงคิดเป็นร้อยละ 10 มีอายุเฉลี่ย 19.30 ปี เมื่อศึกษาสถานการณ์การจัดการเรียนการสอนรายวิชาคุณธรรม จริยธรรม สำหรับบัณฑิตในอุดมคติไทยในปีการศึกษาที่ผ่านมา พบว่าเป็นการศึกษาแบบ การจัดการเรียนการสอนแบบดั้งเดิม (Classical Learning) หรือ (Traditional Learning Approach) ซึ่งเป็นการเรียนการสอนมีการถ่ายทอดโดยการเล่าเรื่อง (Story) โดยครูผู้สอนที่พวกเราเรียกกันคุ้นเคยว่า เลคเชอร์ (Lecture) ซึ่งเป็นวิธีการสอนที่ทำกันมาเนิ่นนานในรายวิชาทฤษฎี จนกระทั่งทุกวันนี้ ซึ่งวิธีการสอนเช่นนี้อาจจะเป็นการถ่ายทอดที่มุ่งเน้นที่ครูผู้สอน และประเมินทักษะของนักศึกษาโดยเน้นการสอบข้อเขียนแบบตัวเลือก (multiple choices) ดังนั้นในการจัดการเรียนการสอนในปีการศึกษา 2562 ผู้สอนได้มีการวางแผนในการจัดกิจกรรมการจัดการเรียนการสอนโดยเปลี่ยนรูปแบบการสอน โดยมีการกำหนดหัวข้อในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยแบ่งออกเป็น 4 หัว ข้อ ประกอบด้วย 1) ความหมายของคุณธรรมและจริยธรรม 2) การใช้หลักคำสอนของแต่ละศาสนาในการดำเนินชีวิตประจำวัน 3) จิตบริการสาธารณะ และ 4) การนำหลักคุณธรรมและจริยธรรมใช้ในการดำเนินชีวิตโดยคำนึงถึงผลที่จะเกิดต่อส่วนร่วม

จากการกำหนดหัวข้อที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนผู้สอนได้มีการจัดกิจกรรมในแต่ละหัวข้อ คือ การจัดกิจกรรมโต้วาที การเล่าเรื่องในประเด็นเกี่ยวกับคุณธรรมและจริยธรรมของตนเองหน้าชั้นเรียนเพื่อเป็นการถ่ายทอดประสบการณ์การดำรงตนภายใต้ความมีคุณธรรมและจริยธรรมให้เพื่อนร่วมชั้นเรียนได้รับรู้ การปฏิบัติกิจกรรมสาธารณะที่เป็นประโยชน์แก่สังคมและชุมชน การแก้ไขสถานการณ์ตามที่ผู้สอนกำหนด เพื่อเป็นการฝึกให้นักศึกษามีการคิดและประมวลผลอย่างเป็นระบบ และการใช้สื่อการสอนผ่านเทคโนโลยีโดยผ่านสื่อโซเชียล (Social Media) แอปพลิเคชัน (Application) ต่าง ๆ ผ่านโทรศัพท์เคลื่อนที่ ซึ่งวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนดังที่กล่าวมาข้างต้น ส่งผลให้นักศึกษาทุกคนสามารถมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ นอกเหนือจากในห้องเรียน โดยไม่จำกัดอาณาเขตและเวลา รวมถึงสามารถติดต่อสื่อสาร แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกับเพื่อนร่วมชั้นเรียนได้อย่างรวดเร็ว

² วิจิตร ศรีสุพรรณ, การวิจัยทางการพยาบาล: หลักการและแนวทางปฏิบัติ. (เชียงใหม่: โครงการตำรา คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2552)

ในขณะที่การศึกษาระดับความความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในรายวิชาคุณธรรม จริยธรรม สำหรับบัณฑิตในอุดมคติไทยตามแนวทางการเรียนรู้การเปลี่ยนแปลง แบ่งออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ ด้านหลักสูตร ด้านครูผู้สอน ด้านวิธีการสอนและกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน และด้านการวัดและประเมินผล โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1 ผลการประเมินรูปแบบการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาคุณธรรม จริยธรรม สำหรับบัณฑิตในอุดมคติไทยตามแนวทางการเรียนรู้การเปลี่ยนแปลง ของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 ปีการศึกษา 2562 คณะวิทยาศาสตร์และการกีฬา มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตลำปาง จำนวน 40 คน

ตารางที่ 1: ผลการประเมินรูปแบบการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาคุณธรรม จริยธรรม สำหรับบัณฑิตในอุดมคติไทยตามแนวทางการเรียนรู้การเปลี่ยนแปลง ของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 ปีการศึกษา 2562 คณะวิทยาศาสตร์และการกีฬา มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตลำปาง จำนวน 40 คน

รูปแบบการจัดการเรียนการสอน	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ระดับความคิดเห็น
1. ด้านหลักสูตร			
1.1 หลักสูตรที่มีประสิทธิภาพเหมาะสมกับนักศึกษา	4.23	0.70	มาก
1.2 หลักสูตรมุ่งพัฒนาความรู้ให้นักศึกษาเพื่อตระหนักถึงการมีคุณธรรมและจริยธรรม	4.27	0.71	มาก
1.3 หลักสูตรมุ่งพัฒนาให้นักศึกษาสามารถนำไปใช้ในการประพฤติปฏิบัติตนภายใต้กรอบการมีคุณธรรมและจริยธรรมที่ดี	4.25	0.75	มาก
1.4 หลักสูตรช่วยให้นักศึกษาสามารถนำความรู้ทางไปใช้ในการสื่อสารในสังคมปัจจุบันได้อย่างถูกต้องตามกาลเทศะ	4.23	0.67	มาก
1.5 หลักสูตรเป็นไปตามความต้องการของนักศึกษา	4.19	0.70	มาก
1.6 หลักสูตรมีความสอดคล้องตามความต้องการของสังคมและประเทศชาติ	4.25	0.75	มาก
เฉลี่ยรวมด้านหลักสูตร	4.24	0.71	มาก
2. ด้านครูผู้สอน			
2.1 ครูผู้สอนมีคุณวุฒิตรงตามวิชาที่สอน	4.57	0.67	มากที่สุด
2.2 ครูผู้สอนมีความรู้ความสามารถด้านการสื่อสาร	4.42	0.68	มาก
2.3 ครูผู้สอนมีความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมในสังคมไทย	4.34	0.74	มาก
2.4 ครูผู้สอนความสามารถในการสื่อสารภาษาไทยได้อย่างถูกต้อง	4.40	0.68	มาก
2.5 ครูผู้สอนมีวิธีการสอนและเทคนิคการสอน	4.61	0.83	มากที่สุด

รูปแบบการจัดการเรียนการสอน	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ระดับความคิดเห็น
2.6 ครูผู้สอนมีความตั้งใจสอน	4.55	0.81	มากที่สุด
2.7 ครูผู้สอนสามารถถ่ายทอดความรู้ให้แก่นักศึกษาเข้าใจได้ง่าย	4.70	0.91	มากที่สุด
เฉลี่ยรวมด้านครูผู้สอน	4.51	0.76	มากที่สุด
3. ด้านวิธีการสอนและกิจกรรมการเรียนการสอน			
3.1 ครูผู้สอนสามารถเลือกใช้วิธีการสอนได้เหมาะสมกับระดับความรู้และวัยของนักศึกษา	4.88	0.68	มากที่สุด
3.2 ครูผู้สอนสามารถเลือกใช้วิธีการสอนได้สอดคล้องกับหลักสูตร	4.22	0.65	มาก
3.3 การจัดการเรียนการสอนใช้เทคนิควิธีการสอนที่หลากหลาย	4.30	0.68	มาก
3.4 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูผู้สอนมีประสิทธิภาพ	4.27	0.68	มาก
3.5 การจัดการเรียนการสอนใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ	4.51	0.67	มากที่สุด
3.6 ครูผู้สอนจัดการเรียนการสอนโดยใช้สื่อการเรียนการสอน	4.34	0.70	มาก
3.7 ครูผู้สอนใช้วิธีการสอนโดยให้นักศึกษาฟังบทความในเรื่องต่าง ๆ เพื่อชี้ประเด็นให้เห็นผลของการดำรงตนทางด้านคุณธรรมและจริยธรรม	4.31	0.68	มาก
3.8 ครูผู้สอนให้นักศึกษาพูดบทสนทนาในเรื่องต่าง ๆ เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของบุคคลในชั้นเรียนในประเด็นเกี่ยวกับคุณธรรมและจริยธรรม	4.34	0.70	มาก
เฉลี่ยรวมด้านวิธีการสอนและกิจกรรมการเรียนการสอน	4.39	0.68	มาก
4. ด้านสื่อการเรียนการสอน			
4.1 สื่อการเรียนการสอนมีประโยชน์ต่อการรับรู้ของนักเรียน	4.29	0.65	มาก
4.2 สื่อการเรียนการสอนมีประโยชน์ต่อการมีส่วนร่วมของนักเรียน	4.27	0.69	มาก
4.3 สื่อการเรียนการสอนที่ใช้เหมาะกับระดับความรู้ของนักเรียน	4.24	0.68	มาก
4.4 อุปกรณ์การสอน สื่อทัศนูปกรณ์ เทคโนโลยีการศึกษามีความทันสมัย	4.31	0.71	มาก

รูปแบบการจัดการเรียนการสอน	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ระดับความคิดเห็น
4.5 สื่อการเรียนการสอนมีความทันสมัย	4.28	0.70	มาก
เฉลี่ยรวมด้านสื่อการเรียนการสอน	4.28	0.69	มาก
5. ด้านการวัดและประเมินผล			
5.1 การทดสอบตรงตามเนื้อหาที่เรียน	4.25	0.71	มาก
5.2 การทดสอบสามารถประเมินผลความรู้ของนักเรียนได้ดี	4.24	0.68	มาก
5.3 การวัดและประเมินผลการเรียนการสอนเป็นไปตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร	4.19	0.63	มาก
5.4 การวัดและประเมินผลการเรียนการวิชาคุณธรรมจริยธรรม สำหรับบัณฑิตในอุดมคติไทยมีความหลากหลาย	4.24	0.69	มาก
5.5 การประเมินความสามารถของนักเรียนครบตามผลลัพธ์การเรียนรู้ได้แก่ ด้านการมีคุณธรรมและจริยธรรม ด้านปัญญา ด้านการสืบค้น ด้านการทำงานเป็นทีม และด้านการนำเสนอ	4.22	0.68	มาก
เฉลี่ยรวมด้านการวัดและประเมินผล	4.24	0.69	มาก
เฉลี่ยรวมทุกด้าน	4.37	0.74	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า ผลการประเมินรูปแบบการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาคุณธรรม จริยธรรม สำหรับบัณฑิตในอุดมคติไทยตามแนวคิดการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง ของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 ปีการศึกษา 2562 คณะวิทยาศาสตร์และการกีฬา มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตลำปาง จำนวน 40 คน ในภาพรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.37 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานกับ 0.74 เมื่อพิจารณาผลประเมินรายด้าน พบว่า นักศึกษามีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด คือ **ด้านครูผู้สอน** ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.51 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.69 **ด้านหลักสูตร** ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.27 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.71 **ด้านวิธีการสอนและกิจกรรมการเรียนการสอน** ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.39 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.68 **ด้านสื่อการเรียนการสอน** ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.28 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.69 และ**ด้านการวัดและประเมินผล** ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.24 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.70

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อใน**ด้านหลักสูตร** พบว่า ข้อที่มีผลการประเมินสูงสุดคือ หลักสูตรมุ่งพัฒนาความรู้ให้นักศึกษาเพื่อตระหนักถึงการมีคุณธรรมและจริยธรรมค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.27 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.71 และข้อที่มีผลการประเมินต่ำสุดคือ หลักสูตรเป็นไปตามความต้องการของนักศึกษา ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.19 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.70 **ด้านครูผู้สอน** พบว่า ข้อที่มีผลการประเมินสูงสุดคือ ครูผู้สอนสามารถถ่ายทอดความรู้ให้แก่นักศึกษาเข้าใจได้ง่าย ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.70 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.91 และข้อที่มีผลการประเมินต่ำสุดคือ ครูผู้สอนมีความรู้ความเข้าใจใน

วัฒนธรรมในสังคมไทยค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.34 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.74 **ด้านวิธีการสอนและ** **กิจกรรมการเรียนรู้การสอน** ข้อที่มีผลการประเมินสูงสุดคือ ครูผู้สอนสามารถเลือกใช้วิธีการสอนได้เหมาะสมกับระดับความรู้และวัยของนักศึกษา ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.88 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.68 ส่วนข้อที่มีผลการประเมินต่ำสุดคือ ครูผู้สอนสามารถเลือกใช้วิธีการสอนได้สอดคล้องกับหลักสูตร ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.22 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.65 **ด้านสื่อการเรียนการสอน** พบว่า ข้อที่มีผลการประเมินสูงสุดคือ อุปกรณ์การสอน โสตทัศนูปกรณ์ เทคโนโลยีการศึกษามีความทันสมัย ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.31 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.71 และข้อที่มีผลการประเมินต่ำสุดคือ สื่อการเรียนการสอนที่ใช้เหมาะสมกับระดับความรู้ของนักเรียน ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.24 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.68 และ **ด้านการวัดและประเมินผล** พบว่า ข้อที่มีผลการประเมินสูงสุดคือ การทดสอบตรงตามเนื้อหาที่เรียน ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.25 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.71 และข้อที่มีผลการประเมินต่ำสุดคือ การวัดและประเมินผลการเรียนการสอนเป็นไปตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.19 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.63

6. สรุปและอภิปราย

จากการศึกษาเรื่อง “การจัดการเรียนการสอนตามแนวคิดการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงในรายวิชา คุณธรรมและจริยธรรม สำหรับบัณฑิตในอุดมคติไทย ภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2562 ของนักศึกษา คณะวิทยาศาสตร์การกีฬา มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตลำปาง” พบว่า ในภาพรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.37 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานกับ 0.74 สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้ เมื่อพิจารณาผลประเมินรายด้าน พบว่า นักศึกษามีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด คือ ด้านครูผู้สอน ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.51 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.69 กล่าวคือ ครูหรือผู้สอนเป็นบุคคลสำคัญในการดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนในรายวิชาโดยมุ่งเน้นให้นักเรียนหรือนักศึกษาเกิดกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งหน้าที่ของครูผู้สอน ได้แก่ ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน (introduction) ขั้นกิจกรรม (activities) ขั้นดูแลกำกับ (monitoring) ขั้นแนะนำช่วยเหลือ (mentoring) ขั้นสรุปและ สะท้อน (conclusion & reflection)³ นอกจากนี้ยังพบว่า ครูผู้สอนทำหน้าที่จัดการเรียนการสอนให้ครบถ้วนตามองค์ประกอบ ได้แก่ การเตรียมการสอน วัตถุประสงค์ของวิชา เอกสารประกอบการสอน ความสามารถในการสอน การจัดกิจกรรมการสอน การใช้สื่อการสอนและการประเมินผลการสอน⁴ สอดคล้องกับผลการศึกษาในครั้งนี้พบว่า ด้านวิธีการสอนและกิจกรรมการเรียนการสอน ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.39 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.68 ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ครูผู้สอนมีส่วนในการวางแผนและกำหนดกิจกรรมต่างๆ เพื่อจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ทางการเรียนรู้แก่นักศึกษาเรียกได้ว่าเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดนักศึกษา และสามารถให้คำแนะนำแก่นักศึกษา ตลอดถึงการเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักศึกษา นอกจากนี้ครูผู้สอนทำหน้าที่ในด้านการวัดและประเมินผล ซึ่งการศึกษานี้ พบว่า ด้านการวัดและประเมินผล ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.24 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.70

³ อาทิตยา ปัญญา, อมรรัตน์ วัฒนาร, วาริรัตน์ แก้วอุไร, และปรกรณ์ ประจัญบาน, “การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ของครูในโรงเรียนขนาดเล็ก”, วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร. ปีที่ 5 ฉบับที่ 4, ตุลาคม-ธันวาคม 2556.

⁴ รังสิจันท์ สุวรรณสิทธิกร, การศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการจัดการเรียนการสอนรายวิชา LSC 305 การจัดการผู้ช่วยปัจจัยการผลิตสัมพันธ, รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยศรีปทุม, 2555.

ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่าด้านการจัดการเรียนรู้ ด้านการประเมินผล ด้านการเตรียมการจัดการเรียนรู้ และด้านการใช้สื่อการเรียนรู้ อยู่ในระดับดีมาก การวัดและประเมินผลควรครูผู้สอนควรตระหนักถึงความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์ในการวัดระดับความรู้ของนักศึกษา พฤติกรรมการมีส่วนร่วมของนักศึกษาและเครื่องมือหรือกิจกรรมที่ใช้ในการวัดนักศึกษา และวิธีการวัดผลควรมีการชี้แจงหลักเกณฑ์การประเมินให้นักศึกษาทราบ ตั้งแต่ครั้งแรกของการสอน เพื่อให้ผลของการวัดและประเมินผลของรายวิชาเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการจัดรายวิชาในหลักสูตร⁵ ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้พบว่า ด้านหลักสูตร ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.27 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.71 การจัดการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตลำปาง กล่าวได้ว่าเป็นมหาวิทยาลัยที่ผลิตบัณฑิตที่มีความเฉพาะทางด้านกีฬา การจัดการเรียนการสอนในส่วนของภาควิชาการศึกษาทั่วไปเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด ทั้งนี้ในการจัดการเรียนการสอนวิชาคุณธรรม จริยธรรม สำหรับบัณฑิตในอุดมคติไทย เป็นวิชาที่มีความสำคัญมากในการสร้างจิตสำนึกให้แก่นักศึกษาในการดำรงตนในสังคมผ่านกระบวนการเรียนรู้ในระดับองค์การการศึกษา เกิดการขัดเกลาทางความคิด เกิดจิตสำนึกที่ดีแก่ตนเอง และเป็นแบบอย่างที่ดีในสังคมต่อไป

นอกจากนี้ พบว่า ด้านสื่อการเรียนการสอน ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.28 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.69 ดังที่ได้กล่าวไว้ว่าการใช้สื่อการสอนจะกระตุ้นความสนใจของผู้เรียนได้ดี ทำให้ ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาได้ง่ายและช่วยสร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนเกิดความสนใจผู้เรียนมากขึ้น⁶ ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแนวคิดการเรียนรู้อิสระการเปลี่ยนแปลงในรายวิชาคุณธรรมและจริยธรรม สำหรับบัณฑิตในอุดมคติไทย ภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2562 ของนักศึกษาคณะวิทยาศาสตร์การกีฬา มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตลำปาง ผู้วิจัยได้มีการเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้ซักถามและมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนอย่างทั่วถึงเสมอ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า การจัดการเรียนการสอนได้เน้นผู้เรียนเพื่อสร้างกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบและการมีส่วนร่วมในชั้นเรียนเป็นสำคัญ ตามที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่ระบุว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถ พัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ โดยครูผู้สอนเป็นบุคคลสำคัญในการขับเคลื่อนกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้เป็นไปตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติในบทบาทของบัณฑิตที่พึงประสงค์

7. ข้อเสนอแนะ

ในการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัย พบว่า การจัดการเรียนการสอนในรายวิชาคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับบัณฑิตในอุดมคติไทยที่ผ่านมาเน้นการบรรยายเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ ควรมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบกิจกรรมการจัดการเรียนการสอน กระตุ้นให้นักศึกษามีส่วนร่วมในการเรียนมากขึ้น สามารถแสดงความคิดเห็น ความคิดสร้างสรรค์ในระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน รวมถึงบทบาทของอาจารย์ผู้สอนที่ต้องมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม จากการเป็นผู้ถ่ายทอดเปลี่ยนเป็น

⁵ สลิตา รินสิริ, การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของโรงเรียนในอำเภอเกาะจันทร์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 2, งานนิพนธ์ครุศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา: มหาวิทยาลัยบูรพา, 2558.

⁶ กรมวิชาการ, กระทรวงศึกษาธิการ, "หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545", กรุงเทพมหานคร องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.), 2546.

โค้ช (Coach) โดยเน้นการทำหน้าที่การให้คำแนะนำให้แก่ผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงวัตถุประสงค์ของรายวิชา กระตุ้นให้ผู้เรียนได้รับองค์ความรู้ต่าง ๆ ด้วยตนเอง เพื่อให้เกิดทักษะในการเรียนรู้ที่ยั่งยืนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กรมวิชาการ, กระทรวงศึกษาธิการ. “หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545”. กรุงเทพมหานคร องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.), (2546).

กฤติยา อริยา, วาริรัตน์ แก้วอุไร, และเพ็ญพิศุทธิ์ ใจสนิท. “การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการจัดการเรียนการสอนที่เน้นความแตกต่างระหว่างบุคคลเพื่อส่งเสริมความสามารถในการออกแบบการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 สำหรับนักศึกษา ครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ”. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, ปีที่ 5 ฉบับที่ 2, กรกฎาคม-ธันวาคม 2559.

ชนิดดา ภูหงษ์ทอง. การวิจัยปฏิบัติการเชิงวิพากษ์แบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาปฏิบัติการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูผ่านวิธีการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง”.

วิทยานิพนธ์ ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2560.

ชนิดดา ภูหงษ์ทอง. “การเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง: ความท้าทายของผู้สอนในระดับอุดมศึกษา”. วารสารพฤติกรรมศาสตร์, ปีที่ 24 ฉบับที่ 1 มกราคม 2561.

มลินทรา กวินกมลโรจน์. การวิจัยและพัฒนากระบวนการชี้แนะที่อิงทฤษฎีการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงเพื่อปรับชุดความคิดด้านการจัดการเรียนการสอนของครูประถมศึกษา. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2557

รังสีจันทร์ สุวรรณสทิศกร. การศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการจัดการเรียนการสอนรายวิชา LSC 305 การจัดการผู้ขายปัจจัยการผลิตสัมพันธ. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยศรีปทุม, 2555.

วิจิตร ศรีสุพรรณ. การวิจัยทางการพยาบาล: หลักการและแนวทางปฏิบัติ. (เชียงใหม่: โครงการตำราคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2552)

วาสนา มั่งคั่ง, เบญจมาศ ยศเสนา, ศรีจันทร์ พลับจัน. “การจัดการเรียนการสอนตามกรอบแนวคิดการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงในรายวิชาภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร ของวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนครลำปาง ในสังกัดพระบรมราชชนก กระทรวงสาธารณสุข”. วารสารวิชาการสาธารณสุข ฉบับพิเศษ, ปีที่ 28 ฉบับที่ 1 พฤษภาคม-มิถุนายน 2562.

สลิตา รินสิริ. การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของโรงเรียนในอำเภอเกาะจันทร์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 2. งานนิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา: มหาวิทยาลัยบูรพา, 2558.

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 10 ฉบับที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม 2564)

อาทิตยา ปัญญา อมรรัตน์ วัฒนธรร และวาริรัตน์ แก้วอุไร และปรกรณ์ ประจันบาน. “การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ของครูในโรงเรียนขนาดเล็ก”. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, ปีที่ 15 ฉบับที่ 4 ตุลาคม-ธันวาคม 2556.

Cranton, P. **Teaching for transformation**. New Directions for Adult and Continuing Education. 2002.

Mezirow, J. **Learning as transformation: Critical perspectives on a theory in progress**. San Francisco: Jossey-Bass. 2000.

Taylor. E. **The Theory and Practice of Transformative Learning: A critical Review**. College of Education. The Ohio state University. Columbus. 1998.

การศึกษาความคิดเห็น ความพึงพอใจ และปัญหาของ
มาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจ “ชิมช้อปใช้”

A STUDY OF VIEWPOINTS, SATISFACTIONS AND PROBLEMS TOWARDS THE ECONOMIC STIMULUS MEASURE “CHIM SHOP CHAI”

เพชรรัตน์ ไสยสมบัติ*

Petcharat Saisombut

Received: 2021-10-25

Revised: 2021-12-22

Accepted: 2021-12-31

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็น ความพึงพอใจ และปัญหาของนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจในประเทศ มาตรการ "ชิมช้อปใช้" ทั้งในส่วนของ การเข้าถึง ประโยชน์ที่ได้รับ และปัญหาของ มาตรการนี้ โดยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research Method) ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือใน การเก็บรวบรวมข้อมูล กลุ่มตัวอย่างได้แก่ประชาชนทั่วไปที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไป ที่พักอาศัยหรือทำงานในเขต กรุงเทพมหานครและปริมณฑล ซึ่งเก็บโดยการสุ่มโดยบังเอิญ สถิติที่ใช้ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ความเบี่ยงเบน มาตรฐาน การทดสอบค่าที และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง 18-35 ปี มากกว่าครึ่งมีระดับการศึกษาปริญญาตรี และประกอบอาชีพในบริษัทเอกชน/ ทำธุรกิจส่วนตัว มีรายได้เฉลี่ยอยู่ในช่วง 10,000-30,000 บาท/เดือน โดยเกือบครึ่งอาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร/ ปริมณฑล ในส่วนของความคิดเห็นทางการเมือง กลุ่มตัวอย่างเกือบครึ่งชื่นชอบและเลือกพรรคฝ่ายค้านมากที่สุด ในส่วนของการได้รับสิทธิมาตรการ “ชิมช้อปใช้” พบว่ามากกว่าร้อยละ 62.1 ได้รับสิทธิและเข้าร่วมโครงการ ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างในแต่ละปัจจัยพบว่า เพศ อายุ อาชีพ รายได้ ภูมิสำเนา และความชื่นชอบพรรคการเมืองที่แตกต่างกัน มีผลต่อข้อคิดเห็นด้านปัญหาของมาตรการ “ชิมช้อปใช้” ที่แตกต่างกัน โดยในส่วนของความพึงพอใจพบว่า เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ ภูมิสำเนา และความชื่นชอบพรรคการเมืองที่แตกต่างกัน มีผลต่อความพึงพอใจในระบบการลงทะเบียนขอรับสิทธิที่แตกต่างกัน ในด้านของความพึงพอใจต่อการใช้สิทธิประโยชน์จากโครงการพบว่า อายุ อาชีพ ภูมิสำเนา และพรรคการเมืองแตกต่างกัน มีความพึงพอใจที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จากผลการศึกษาพบว่า การเข้าถึงสิทธิ และการได้รับสิทธิยังมีอุปสรรคต่อกลุ่มผู้สูงอายุ และกลุ่มที่ไม่สามารถใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ โทรศัพท์ที่เป็นสมาร์ตโฟนเพื่อลงทะเบียนรับสิทธิได้ จึงเป็นสาเหตุให้กลุ่มผู้ที่ควรได้รับสิทธิไม่ได้รับสิทธิตามจริง ทำให้นโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจนี้ ไม่ได้ถูกใช้กับกลุ่มเป้าหมายที่ถูกต้อง ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะให้ภาครัฐสนับสนุนการศึกษาวิจัยด้านปัจจัยที่ส่งผลต่อการกระตุ้นเศรษฐกิจในแต่ละกลุ่มอายุเพื่อให้นโยบายของภาครัฐมีประสิทธิภาพสูงที่สุด

* ภาควิชาสังคมวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. เบอร์โทร 081-933-8782 E-mail:

คำสำคัญ: มาตรการ “ชิมช้อปใช้”, ความคิดเห็น, ความพึงพอใจ

ABSTRACT

The purposes of this research were to study viewpoints and satisfactions of the population towards the country's economic stimulus policy, "Chim Shop Chai" Measure, involving parts of the measure's accessibilities, gaining benefits, and incurring problems. This study used the Quantitative Research Method. The instrument used to collect data was a questionnaire. The data was collected from accidental samples aged over 18 years and either lived or worked in Bangkok Metropolitan and surrounding area. The statistical techniques used are percentage, means, standard deviation (SD), t-test, and one way analysis of variance (ANOVA).

The majority samples consisted of females aged between 18-35 years. More than half of them had undergraduate education, occupation in private company or self-employed business, and had average income between 10,000-30,000 Baht per month. Almost half of them live in Bangkok or surrounding area. In part of political viewpoints found that almost half of the samples admired and went most for the opposition party. In part of accessibility for a right of "Chim Shop Chai" Measure founded that more than 62.1% received the right and participated this project. Analytical outcomes of the differential in each factor founded that the differences of sex, age, occupation, income, domicile, and admiration in political party affected their opinion towards different problems of the "Chim Shop Chai" Measure. In part of satisfaction founded that the differences of sex, age, occupation, income, domicile, and admiration in political party affected their satisfaction towards different satisfactory levels of the registration system to receive the right. Findings on the satisfaction towards using benefits from this project founded that the differences of age, occupation, domicile, and political party had different satisfaction significantly at the statistical level of 0.05. The findings of this research found that accessibility and entitlement to the right had still been the obstacles for the groups of older persons and persons who disabled access to electronic devices or smart phones in order to register their right with. This caused the deserved targets of the right disabled in receiving their right in reality and made this economic stimulus policy be misused with the aimed group of targets based on the major findings, I would recommend the government sector to support researching studies in impactful factors of economic stimulation with each population age range for the highest effectiveness of the government policy.

Keywords: “Chim Shop Chai” Measure, Viewpoints, Satisfaction

1. บทนำ

ตั้งแต่เดือนสิงหาคม ปี 2562 ประเทศไทยประสบปัญหาการชะลอตัวทางเศรษฐกิจ รัฐบาลได้มีมาตรการทั้งด้านการคลังและการเงินเพื่อรับมือกับเศรษฐกิจซบเซา จึงต้องการกระตุ้นเศรษฐกิจ และที่สำคัญคือให้ประชาชนมีกำลังซื้อสินค้าและบริการมากยิ่งขึ้น ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าเมื่อเกิดภาวะเศรษฐกิจที่ไม่ปกติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ซึ่งจะหมายถึงภาวะที่มีการผลิตต่ำกว่าที่ควรจะเป็น มีปัญหาการว่างงานโดยไม่สมัครใจ มีการใช้อัตราการกำลังการผลิต (Capacity Utilization) ต่ำ ซึ่งจะส่งผลให้มีรายได้ประชาชาติที่แท้จริงลดลง จะเป็นหน้าที่ของรัฐบาลในการดำเนินการแก้ไข โดยภาครัฐเข้ามา “กระตุ้นเศรษฐกิจ” ด้วยการสร้างความต้องการสินค้าและบริการที่ผลิตในประเทศให้เพิ่มมากขึ้น¹ และยังมีทฤษฎี “เศรษฐศาสตร์ของเคนส์” (Keynesian Economics) ที่ส่งผลต่อแนวคิดต่าง ๆ ในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจที่มีการใช้งานมาถึงในปัจจุบันนี้ โดยแนวคิดดังกล่าวส่งผลให้มีความเชื่อในเรื่องบทบาทของรัฐบาลทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะการใช้นโยบายการคลังแบบขยายตัวหรือแบบขาดดุลเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจ² วันที่ 20 สิงหาคม 2562 รัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา จึงได้มีมติเห็นชอบมาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจและบรรเทาภาระค่าครองชีพให้แก่ประชาชนผู้มีรายได้น้อยและเกษตรกรรายย่อยให้สามารถดำรงชีพได้ในภาวะเศรษฐกิจชะลอตัว รวมถึงส่งเสริมการลงทุนของภาคเอกชนเพื่อสนับสนุนการขยายตัวทางเศรษฐกิจในช่วงที่เหลือของปี 2562 โดยหนึ่งในมาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจของรัฐบาลคือ มาตรการ “ชิมช้อปใช้” ซึ่งเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจโดยส่งเสริมการท่องเที่ยวในประเทศ³ และสนับสนุนการใช้จ่ายผ่านระบบการชำระเงินทางอิเล็กทรอนิกส์ภาครัฐ (G-Wallet) โดยผู้ที่ผ่านการลงทะเบียนจะได้รับสิทธิประโยชน์ 2 ส่วนด้วยกัน ได้แก่ 1) รัฐบาลสนับสนุนวงเงินจำนวน 1,000 บาท ต่อคน เพื่อเป็นสิทธิในการซื้อสินค้าและบริการจากผู้ประกอบการที่เข้าร่วมมาตรการโดยไม่สามารถถอนหรือแลกเปลี่ยนเงินสดได้ และ 2) หากผู้ลงทะเบียนเติมเงินเพิ่มเติมเพื่อใช้จ่ายค่าอาหารและเครื่องดื่ม ค่าที่พัก หรือค่าสินค้าท้องถิ่นจากผู้ประกอบการที่เข้าร่วมมาตรการ รัฐบาลจะสนับสนุนวงเงินชดเชยเป็นจำนวนเท่ากับร้อยละ 15 ของยอดชำระเงินที่จ่ายจริง แต่ไม่เกิน 4,500 บาทต่อคน (วงเงินใช้จ่ายไม่เกิน 30,000 บาท ต่อคน) เพื่อเป็นการกระจายรายได้สู่ชุมชน ทั้งนี้ ในการซื้อสินค้าและบริการดังกล่าวจะต้องเป็นการใช้จ่ายเพื่อการท่องเที่ยวผ่านแอปพลิเคชัน “เป๋าตัง” เพื่อซื้อสินค้าและบริการจากผู้ประกอบการที่รับชำระเงินด้วยแอปพลิเคชัน “ถุงเงิน”

ทว่ามาตรการ “ชิมช้อปใช้” ของรัฐบาลถูกวิพากษ์วิจารณ์จากหลายฝ่ายว่ามาตรการนี้เป็นการแจกเงินฟรีเข้ากระเป๋าประชาชนโดยไม่เลือกกว่าเป็นใคร เป็นมาตรการช่วงสั้น ๆ ในด้านเศรษฐกิจไม่เห็นผลชัดเจน ได้เงินแล้วใช้ไปสิ้นไปและอาจมีหนี้เพิ่ม และที่รัฐหวังจะเป็นการเร่งให้เศรษฐกิจฟื้นตัวเร็วคงเป็นเรื่อง

¹ สุชาติ ธาดาธำรงเวช, จะฟื้นเศรษฐกิจตกต่ำได้อย่างไร, วารสารการคลัง, ปีที่ 19 ฉบับที่ 58 (สิงหาคม - ธันวาคม 2549): 12-27

² มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, แนวคิดนักเศรษฐศาสตร์สำนักเคนส์, [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <https://www.stou.ac.th/Schools/Sec/Services/e-Learning2/02-01.html> [10 ธันวาคม 2563].

³ กระทรวงการคลัง, แกลงข่าวความคืบหน้ามาตรการส่งเสริมการท่องเที่ยวในประเทศ “ชิมช้อปใช้” และหนี้ครัวเรือนของประเทศไทย, [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <https://www.mof.go.th/th/detail/1543205599/2019-09-04-17-21-19> [10 ธันวาคม 2563].

ยากเพราะทั้งโลกรวมถึงไทยเศรษฐกิจอยู่ในสภาพซึมและในระยะยาวคงต้องออกมาตรการอื่น ๆ มาอีก⁴ และบางส่วนก็มองว่าโครงการกระตุ้นเศรษฐกิจแต่ละส่วนต้องใช้เวลาถึงจะเริ่มเห็นผล ถ้ามองว่าการจับจ่ายยังไม่พอทำให้เศรษฐกิจกระเตื้องรัฐต้องเร่งลงทุนเอง และใช้จ่ายไปกับโครงการที่ทำให้สร้างงานสร้างรายได้มากขึ้น⁵ หรือจากการที่มาตรการ “ชิมช้อปใช้” ถูกออกแบบมาเพื่อตอบสนองหลายวัตถุประสงค์พร้อมกันทำให้มีข้อจำกัดในการประสมผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ หากรัฐบาลจะผลักดันโครงการนี้อย่างต่อเนื่องในแต่ละเฟสในอนาคต ควรมีการพิจารณาว่าวัตถุประสงค์ในแต่ละเฟสคืออะไร เพื่อออกแบบมาตรการให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น⁶ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษามาตรการนี้เพื่อศึกษาความคิดเห็น ความพึงพอใจ และปัญหาของนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจในประเทศ “ชิมช้อปใช้” ในด้านต่าง ๆ เพื่อข้อเสนอแนะให้รัฐนำไปใช้ในการปรับการออกแบบมาตรการในอนาคตให้มีความเหมาะสมต่อคนกลุ่มต่าง ๆ ที่เป็นเป้าหมายของมาตรการต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาความคิดเห็นและความพึงพอใจของประชาชนต่อนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจในประเทศ มาตรการ “ชิมช้อปใช้” ทั้งในส่วนของ การเข้าถึงและประโยชน์ที่ได้รับ
- 2.2 เพื่อศึกษาปัญหาของนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจในประเทศ มาตรการ “ชิมช้อปใช้” ในด้านต่าง ๆ

3. สมมติฐานการวิจัย

- 3.1 ผู้ที่มีลักษณะทางประชากรศาสตร์ที่แตกต่างกัน มีความเห็นด้านประโยชน์มาตรการ “ชิมช้อปใช้” แตกต่างกัน
- 3.2 ผู้ที่มีลักษณะทางประชากรศาสตร์ที่แตกต่างกัน มีความพึงพอใจต่อมาตรการ “ชิมช้อปใช้” แตกต่างกัน
- 3.3 ผู้ที่มีลักษณะทางประชากรศาสตร์ที่แตกต่างกัน มีความเห็นด้านปัญหาและข้อกังวลต่อมาตรการ “ชิมช้อปใช้” แตกต่างกัน

4. วิธีการดำเนินการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยและการกำหนดกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไป ที่พักอาศัยหรือทำงานในเขต กรุงเทพฯ ชั้นในได้แก่ เขตพระนคร ป้อมปราบศัตรูพ่าย สัมพันธวงศ์ ปทุมวัน บางรัก ยานนาวา สาทร บางคอแหลม ดุสิต บางซื่อ พญาไท ราชเทวี ห้วยขวาง คลองเตย จตุจักร ธนบุรี คลองสาน บางกอกน้อย

⁴ พีพีทีวี ออนไลน์, นักวิชาการทีดีอาร์ไอ วิเคราะห์มาตรการ ‘ชิมช้อปใช้’ กระตุ้นศก.จริงหรือ..., [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <https://www.pptvhd36.com/news/ประเด็นร้อน/116616> [6 ธันวาคม 2563].

⁵ ThaPBS News, นักเศรษฐศาสตร์ค้านใช้ “ชิมช้อปใช้” กระตุ้นเศรษฐกิจ, [ออนไลน์] แหล่งที่มา: [//news.thaipbs.or.th/content/286071](https://news.thaipbs.or.th/content/286071) [12 ธันวาคม 2563].

⁶ ยุทธนา เศรษฐปราโมทย์, ผลของมาตรการชิมช้อปใช้ ต่อการกระตุ้นเศรษฐกิจมหภาค, [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <https://www.posttoday.com/finance-stock/columnist/605385> [10 ธันวาคม 2563]

บางกอกใหญ่ ดินแดง และวัฒนา สำหรับการกำหนดขนาดตัวอย่างในการศึกษานี้ เนื่องจากขนาดของประชากรตัวอย่างมีมากกว่า 100,000 คน จึงใช้คำแนะนำจากตาราง⁷ โดยยินยอมให้มีความคลาดเคลื่อนได้ร้อยละ 5 จึงได้จำนวนตัวอย่างทั้งสิ้น 425 คน

การสุ่มตัวอย่าง

การศึกษานี้ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple random sampling) โดยเลือกใช้วิธีการสุ่มแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) คือ การเลือกกลุ่มตัวอย่างจากการพบเจอ และทำการขออนุญาตสัมภาษณ์

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือการวิจัยโดยแบ่งออกเป็น 4 ส่วนได้แก่ ส่วนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับข้อคิดเห็นในเรื่องประโยชน์ของมาตรการ “ชิมช้อปใช้” ส่วนที่ 3 เป็นคำถามเกี่ยวกับความพึงพอใจต่อมาตรการ “ชิมช้อปใช้” และส่วนที่ 4 เป็นคำถามเกี่ยวกับปัญหาและข้อกังวลต่อมาตรการ “ชิมช้อปใช้”

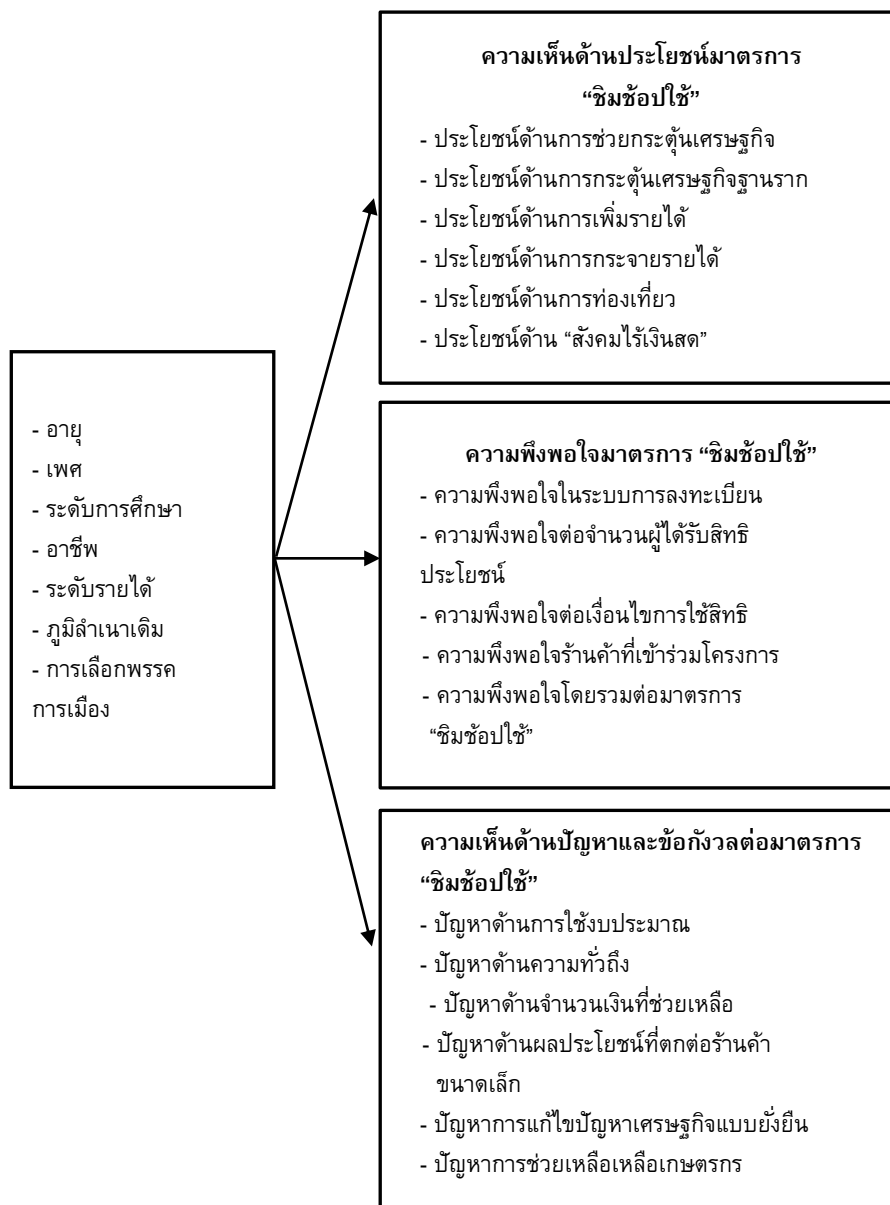
สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์สมมติฐาน

การทดสอบสมมติฐานจะใช้สถิติ t-Test และการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) โดยกำหนดระดับนัยสำคัญที่ 0.05 ดังนี้

1. ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีเพศที่ต่างกัน มีความเห็น ความพึงพอใจ และมีข้อคิดเห็นด้านปัญหาต่อมาตรการ “ชิมช้อปใช้” ที่แตกต่างกัน ทดสอบโดยใช้ t-Test
2. ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอายุที่แตกต่างกัน มีความเห็น ความพึงพอใจ และมีข้อคิดเห็นด้านปัญหาต่อมาตรการ “ชิมช้อปใช้” ที่แตกต่างกัน ทดสอบโดยใช้ One-way ANOVA
3. ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีระดับการศึกษาที่แตกต่างกัน มีความเห็น ความพึงพอใจ และมีข้อคิดเห็นด้านปัญหาต่อมาตรการ “ชิมช้อปใช้” ที่แตกต่างกัน ทดสอบโดยใช้ One-way ANOVA
4. ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอาชีพที่แตกต่างกัน มีความเห็น ความพึงพอใจ และมีข้อคิดเห็นด้านปัญหาต่อมาตรการ “ชิมช้อปใช้” ที่แตกต่างกัน ทดสอบโดยใช้ One-way ANOVA
5. ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีระดับรายได้ที่แตกต่างกัน มีความเห็น ความพึงพอใจ และมีข้อคิดเห็นด้านปัญหาต่อมาตรการ “ชิมช้อปใช้” ที่แตกต่างกัน ทดสอบโดยใช้ One-way ANOVA
6. ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีภูมิลำเนาแตกต่างกัน มีความเห็น ความพึงพอใจ และมีข้อคิดเห็นด้านปัญหาต่อมาตรการ “ชิมช้อปใช้” ที่แตกต่างกัน ทดสอบโดยใช้ One-way ANOVA
7. ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีความชอบต่อพรรคการเมืองแตกต่างกัน มีความเห็น ความพึงพอใจ และมีข้อคิดเห็นด้านปัญหาต่อ มาตรการ “ชิมช้อปใช้” ที่แตกต่างกัน ทดสอบโดยใช้ One-way ANOVA

⁷ Yamane Taro. (1967). Statistics: An Introductory Analysis. XF2006177555.

5. กรอบแนวคิดในการวิจัย

6. สรุปผลการวิจัย

ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

การสำรวจข้อมูลจำนวน 425 คน พบว่ากลุ่มทำการที่สำรวจส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง โดยมีจำนวน 262 คน คิดเป็นร้อยละ 61.6 และเพศชาย 163 คน หรือร้อยละ 38.4

ในด้านอายุพบว่ากลุ่มอายุที่ตอบแบบสอบถามมากที่สุดคือกลุ่มอายุ 18-35 ปี จำนวน 176 คน คิดเป็นร้อยละ 41.4 รองลงมาได้แก่ กลุ่มอายุ 26-50 ปี มีจำนวน 166 คน คิดเป็นร้อยละ 39.1 และสุดท้ายคือกลุ่มอายุมากกว่า 50 ปีขึ้นไป มีจำนวน 83 คน คิดเป็นร้อยละ 19.5

ด้านการศึกษา กลุ่มของระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีจำนวนมากที่สุดคือระดับปริญญาตรี มีจำนวน 282 คน คิดเป็นร้อยละ 66.4 รองลงคือกลุ่มสูงกว่าปริญญาตรี มีจำนวน 87 คน คิดเป็นร้อยละ 20.5 ต่อมาคือกลุ่มต่ำกว่าระดับปริญญาตรี มีจำนวน 49 คน คิดเป็นร้อยละ 11.5 และสุดท้ายคือกลุ่มประถมศึกษา มีจำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 1.6

ด้านอาชีพ ผู้ที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ทำงานเอกชนหรือประกอบกิจการส่วนตัว จำนวน 227 คน คิดเป็นร้อยละ 53.4 รองลงมาคือกลุ่มนักเรียน/นักศึกษา จำนวน 95 คน คิดเป็นร้อยละ 22.4 ต่อมาคือกลุ่มราชการ/รัฐวิสาหกิจ จำนวน 72 คน คิดเป็นร้อยละ 16.9 และกลุ่มอื่น ๆ และไม่มีงานทำ จำนวน 31 คน คิดเป็นร้อยละ 7.3

ด้านรายได้ ผู้ตอบแบบสอบถามแยกตามกลุ่มรายได้ พบว่า กลุ่มรายได้ที่มีจำนวนมากที่สุดคือ กลุ่มรายได้ 10,000-30,000 บาท มีจำนวน 207 คน คิดเป็นร้อยละ 48.7 รองลงมาได้แก่กลุ่มรายได้ต่ำกว่า 10,000 บาท มีจำนวน 81 คน คิดเป็นร้อยละ 19.1 ต่อมาคือกลุ่มรายได้ 30,001-50,000 บาท มีจำนวน 71 คน คิดเป็นร้อยละ 16.7 และสุดท้ายคือกลุ่มรายได้ มากกว่า 50,000 บาท มีจำนวน 66 คน คิดเป็นร้อยละ 15.5

ด้านภูมิลำเนา พบว่ามีผู้ตอบแบบสอบถามที่ภูมิลำเนาในกรุงเทพฯ/ปริมณฑล มากที่สุดจำนวน 182 คน คิดเป็นร้อยละ 42.8 รองลงมาคือ ภาคกลางและตะวันออก มีจำนวน 100 คน คิดเป็นร้อยละ 23.5 ภาคเหนือ มีจำนวน 73 คน คิดเป็นร้อยละ 17.2 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีจำนวน 44 คน คิดเป็นร้อยละ 10.4 และภาคใต้ มีจำนวน 26 คน คิดเป็นร้อยละ 6.1 ตามลำดับ

สำหรับในด้านการเลือกพรรคการเมือง พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นผู้ที่เลือกพรรคในฝั่งที่เป็นฝ่ายค้านมากที่สุด โดยมีจำนวน 206 คน คิดเป็นร้อยละ 48.3 รองลงมาคือกลุ่มผู้เลือกพรรคที่เป็นฝ่ายรัฐบาล จำนวน 160 คน คิดเป็นร้อยละ 37.6 สุดท้ายคือกลุ่มอื่น ๆ ที่รวมถึงผู้ที่ไม่ได้เลือกตั้ง หรือเข้าร่วมการเลือกตั้ง ไม่ได้เลือกใคร รวมถึงผู้ที่เลือกพรรคการเมืองที่ผู้สมัครไม่ได้รับการคัดเลือก จำนวน 59 คน คิดเป็นร้อยละ 13.9

ผลการสำรวจพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ ความคิดเห็น ความพึงพอใจ และปัญหาของมาตรการ “ชิมช้อปใช้”

ด้านการลงทะเบียนและพฤติกรรมการใช้สิทธิ์ตามมาตรการ “ชิมช้อปใช้” พบว่าจากจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 425 คน มีผู้ได้รับสิทธิ์จำนวน 264 คน คิดเป็นร้อยละ 62.1 ในขณะที่มีผู้ไม่ได้ลงทะเบียนขอรับสิทธิ์มีจำนวน 118 คน คิดเป็นร้อยละ 27.8 และมีผู้พยายามลงทะเบียนแต่ไม่สามารถลงทะเบียนได้สำเร็จจำนวน 43 คน คิดเป็นร้อยละ 10.1

ด้านการใช้สิทธิ์ พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามที่ได้รับสิทธิ์จำนวน 264 คน มีจำนวน 143 คนที่มีการใช้สิทธิ์ทั้งในส่วนที่ 1 วงเงินใช้จ่าย และส่วนที่ 2 เงินคืน คิดเป็นร้อยละ 54.2 ในขณะที่มีผู้ได้รับสิทธิ์จำนวนมากถึง 121 คนหรือร้อยละ 45.8 ที่ใช้สิทธิ์เพียงส่วนแรกเท่านั้น สำหรับในด้านการใช้สิทธิ์พบว่า ผู้ที่ได้รับสิทธิ์มีความนิยมในการใช้สิทธิ์ในร้านอาหารและใช้จ่ายในการการซื้อสินค้าเป็นจำนวนที่ใกล้เคียงกันที่จำนวน 196 คน และ 196 คน ตามลำดับ โดยมีการใช้สิทธิ์สำหรับการซื้อบริการเพียงจำนวน 98 คน

ด้านชนิดของร้านค้าที่ผู้ตอบแบบสอบถามเข้าไปใช้สิทธิ์ พบว่า มีผู้เข้าไปใช้สิทธิ์ในร้านค้าขนาดเล็กและขนาดกลางมากที่สุด จำนวน 190 คน รองลงมาได้แก่ ห้างค้าปลีก ค้าส่ง ขนาดใหญ่ จำนวน 174 คน

ต่อมาคือร้านค้าที่ตั้งในห้างสรรพสินค้าจำนวน 93 คน และยังพบว่ามิได้ใช้สิทธิในการซื้อสินค้า จำนวน 18 คน

ในด้านการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นหนึ่งในวัตถุประสงค์หลักอีกประการหนึ่งของมาตรการ “ชิมช้อปใช้” พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีการใช้สิทธิด้านการท่องเที่ยวในจังหวัดห่างไกลและมีการค้างแรม จำนวน 115 คน ในขณะที่มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 61 คน ที่มีการท่องเที่ยวเพียงระยะสั้นในจังหวัดใกล้เคียงโดยไม่มีการค้างแรม และยังพบว่ามิได้มีจำนวนผู้ที่มิได้มีการเดินทางไปท่องเที่ยวตามวัตถุประสงค์ของโครงการ เป็นเพียงการเดินทางไปซื้อสินค้าและบริการในจังหวัดใกล้เคียงหรือในภูมิลำเนาเดิมตามเงื่อนไขของมาตรการเท่านั้น

ผลการสำรวจความคิดเห็นและความพึงพอใจของมาตรการ “ชิมช้อปใช้”

ความเห็นด้านประโยชน์ของมาตรการ “ชิมช้อปใช้” พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่า ประเด็นที่เป็นประโยชน์ใน “ระดับมาก” ของมาตรการ “ชิมช้อปใช้” คือ การกระตุ้นให้เกิดการบริโภค ที่มีค่าเฉลี่ยที่ 3.64 และการส่งเสริมสังคมไร้เงินสด ที่มีค่าเฉลี่ยที่ 3.56 ในขณะที่ประโยชน์ด้านอื่น ๆ ของมาตรการฯ นี้ ได้แก่ การกระตุ้นเศรษฐกิจฐานราก การส่งเสริมการท่องเที่ยว การเพิ่มรายได้ของประชาชน การกระจายรายได้ เป็นประโยชน์เพียงใน “ระดับปานกลาง” เท่านั้น โดยมีค่าเฉลี่ยที่ 3.43, 3.41, 3.42 และ 3.37 ตามลำดับ

ความพึงพอใจต่อมาตรการ “ชิมช้อปใช้” แบ่งความพึงพอใจเป็น 2 ด้านใหญ่ ได้แก่ ความพึงพอใจต่อระบบ/วิธีการในการลงทะเบียนขอรับสิทธิ และความพึงพอใจต่อสิทธิประโยชน์และเงื่อนไขของมาตรการ

(1) ความพึงพอใจต่อระบบ/วิธีการในการลงทะเบียนขอรับสิทธิ ในภาพรวม พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีความพึงพอใจต่อระบบการลงทะเบียนรวม ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ยที่ 2.87 ในขณะที่ในประเด็นย่อยของระบบการลงทะเบียนใน 4 ด้าน พบว่ามีความพึงพอใจในระดับปานกลางเช่นเดียวกัน โดยมีลำดับค่าเฉลี่ยความพึงพอใจเรียงลำดับจากมากไปน้อย คือ ความพึงพอใจต่อความยากง่ายในการขอรับสิทธิ (ค่าเฉลี่ย 2.93) ความพึงพอใจต่อระยะเวลาในการขอรับสิทธิ (ค่าเฉลี่ย 2.89) ความพึงพอใจต่อการลงทะเบียนผ่านอินเทอร์เน็ต (ค่าเฉลี่ย 2.83) และ ความพึงพอใจต่อความยากง่ายในการขอรับสิทธิ (ค่าเฉลี่ย 2.67)

(2) ความพึงพอใจต่อสิทธิประโยชน์และเงื่อนไขของมาตรการ ในภาพรวม พบว่ามีความพึงพอใจต่อระบบการลงทะเบียนขอรับสิทธิโดยรวมในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ยที่ 3.12 สำหรับในประเด็นย่อย 4 ประเด็น ผู้ตอบแบบสอบถามมีความพึงพอใจในระดับปานกลางในทุกประเด็น โดยมีค่าเฉลี่ยเรียงลำดับจากมากไปน้อย คือ ความพึงพอใจต่อจำนวนผู้ได้รับสิทธิและความพึงพอใจต่อความพึงพอใจจำนวน/ประเภทร้านค้าที่สามารถใช้สิทธิ (ค่าเฉลี่ยเท่ากันที่ 3.04) ความพึงพอใจต่อจำนวนเงินที่ได้รับ (ค่าเฉลี่ย 3.02) และ ความพึงพอใจต่อเงื่อนไขการใช้สิทธิ (ค่าเฉลี่ย 2.98)

ความเห็นเกี่ยวกับปัญหาหรือความกังวลใจในประเด็นต่าง ๆ ในการใช้มาตรการ “ชิมช้อปใช้”

จากประเด็นที่ทำการศึกษาก่อนหน้าจำนวน 8 ประเด็น ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นหรือมีข้อกังวลว่ามาตรการ “ชิมช้อปใช้” เป็นปัญหาในระดับสูงทุกประเด็น โดยสามารถเรียงลำดับประเด็นที่เห็นว่าเป็นปัญหาจากมากไปน้อย ได้ดังนี้ 1) เห็นว่ามาตรการฯ เป็นการแก้ไขปัญหาชั่วคราวในระยะสั้น (ค่าเฉลี่ย 4.21) 2) ปัญหาการ

เข้าถึงของประชาชน (ค่าเฉลี่ย 4.19) 3) ปัญหาความยากลำบากในการลงทะเบียน (ค่าเฉลี่ย 4.11) 4) ปัญหาความทั่วถึงของผู้ได้รับสิทธิ (ค่าเฉลี่ย 4.08) 5) ไม่มีการช่วยเหลือเกษตรกร (ค่าเฉลี่ย 4.01) 6) ปัญหาการใช้งบประมาณจำนวนมาก (ค่าเฉลี่ย 3.96) 7) ปัญหาการให้ประโยชน์ต่อร้านค้าขนาดเล็ก (ค่าเฉลี่ย 3.92) และ 8) ปัญหาด้านความเพียงพอของวงเงินที่ได้รับ (ค่าเฉลี่ย 3.67)

ในส่วนของการทดสอบสมมติฐานสามารถสรุปได้ตามตาราง 1

ตารางที่ 1: แสดงผลการทดสอบสมมติฐาน

ปัจจัย	เพศ	อายุ	ระดับการศึกษา	อาชีพ	รายได้	ภูมิ ลำเนา	พรรค การเมือง
ความเห็น ความพึงพอใจ และข้อคิดเห็นด้านปัญหา							
1. การกระตุ้นให้เกิดการบริโภค	X	✓	X	✓	✓	✓	✓
2. การกระตุ้นเศรษฐกิจฐานราก	X	✓	X	X	✓	X	✓
3. การเพิ่มรายได้ของประชาชน	X	✓	X	✓	✓	X	X
4. การกระจายรายได้	X	✓	X	✓	✓	X	✓
5. การส่งเสริมการท่องเที่ยว	X	✓	X	X	✓	X	✓
6. การส่งเสริมสังคมไร้เงินสด	X	✓	X	✓	X	X	X
7. การลงทะเบียนผ่านอินเทอร์เน็ต	✓	✓	X	✓	✓	✓	✓
8. ความยากง่ายในการขอรับสิทธิ	✓	✓	X	X	X	X	✓
9. การสามารถในการเข้าถึงของประชาชน	✓	✓	X	✓	✓	X	✓
10. ระยะเวลาในการขอรับสิทธิ	✓	✓	X	✓	✓	X	✓
ความพึงพอใจต่อระบบการลงทะเบียนขอรับสิทธิโดยรวม							
1. จำนวนเงินที่ได้รับ	X	X	✓	X	X	✓	✓
2. จำนวนผู้ได้รับสิทธิ	✓	✓	X	X	✓	X	✓
3. เงื่อนไขการใช้สิทธิ	✓	X	X	X	X	X	✓
4. จำนวน/ประเภทร้านค้าที่สามารถใช้สิทธิ	X	X	X	✓	X	X	X
ความพึงพอใจต่อสิทธิประโยชน์โดยรวม							
1. การใช้งบประมาณจำนวนมาก	X	✓	X	X	X	X	✓
2. ความทั่วถึงของผู้ได้รับสิทธิ	X	✓	X	✓	X	X	✓
3. ความเพียงพอของวงเงินที่ได้รับ	X	X	X	X	X	✓	✓
4. ประโยชน์ต่อร้านค้าขนาดเล็ก	X	X	X	X	X	X	✓
5. เป็นการแก้ไขปัญหาชั่วคราวในระยะสั้น	X	✓	X	X	X	X	✓
6. ไม่มีการช่วยเหลือเกษตรกร	X	X	X	✓	X	X	✓
7. ความยากลำบากในการลงทะเบียน	X	✓	X	X	X	X	✓
8. ปัญหาความเข้าถึงของประชาชน	X	✓	X	✓	X	X	✓

หมายเหตุ: เครื่องหมาย ✓ หมายถึง สอดคล้องกับสมมติฐานรอง H₁ (มีความแตกต่างกัน)
เครื่องหมาย ✗ หมายถึง สอดคล้องกับสมมติฐานหลัก H₀ (ไม่มีความแตกต่างกัน)

7. อภิปรายผลการศึกษา

ในส่วนของผลของตัวแปรต่าง ๆ ต่อความพึงพอใจ จะมีการพิจารณาเฉพาะ 2 ด้านใหญ่คือ 1) ความพึงพอใจต่อระบบการลงทะเบียนขอรับสิทธิ และ 2) ความพึงพอใจต่อสิทธิประโยชน์ โดยมีผลการศึกษาที่สำคัญ ดังนี้

เพศ มีผลต่อความพึงพอใจต่อระบบการลงทะเบียนขอรับสิทธิ โดยเพศหญิงมีความพึงพอใจเฉลี่ยที่ 2.75 ซึ่งต่ำกว่าความพึงพอใจของเพศชายที่มีค่าเฉลี่ย 3.04 และเมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็นย่อยของการลงทะเบียน พบว่าเพศหญิงมีความพึงพอใจต่ำกว่าเพศชายในทุกด้าน ทั้งในด้านการลงทะเบียนผ่านอินเทอร์เน็ต ความยากง่ายในการขอรับสิทธิ การสามารถในการเข้าถึงของประชาชน ซึ่งส่วนหนึ่งสะท้อนให้เห็นว่าผู้หญิงอาจมีความยากลำบากในด้านต่างที่เกี่ยวข้องกับการลงทะเบียน ซึ่งมีความซับซ้อนและเกิดปัญหาจากจำนวนผู้ลงทะเบียนที่มากเกินไปทำให้ระบบล่ม และการเรียนรู้การใช้งานระบบแอปพลิเคชันในการใช้จ่าย ซึ่งหากต้องการให้มีความพึงพอใจในด้านการลงทะเบียนเพิ่มขึ้นในอนาคตอาจจำเป็นต้องทำให้ระบบการลงทะเบียนให้มีความซับซ้อนน้อยลง โดยในการปรับปรุงระบบอาจให้ความสำคัญในการสอบถามจากกลุ่มผู้หญิงที่ประสบปัญหามากกว่า สำหรับในด้านความพึงพอใจในด้านสิทธิประโยชน์โดยรวมไม่พบว่ามี ความแตกต่างระหว่างเพศ มีเพียงประเด็นเรื่อง จำนวนผู้ได้รับสิทธิ และเงื่อนไขการใช้สิทธิ ที่เพศชายจะมีความพึงพอใจสูงกว่า

สำหรับในด้านอื่น ๆ ได้แก่ความเห็นด้านประโยชน์และความเห็นด้านปัญหา ไม่พบความแตกต่างระหว่างเพศในทุกประเด็น ดังนั้น หากต้องการหาแนวทางในการสร้างความพึงพอใจอาจไม่จำเป็นต้องมีการเน้นที่กลุ่มเพศใดเป็นพิเศษ

ในด้านของอายุต่อความพึงพอใจ สำหรับกลุ่มอายุที่แตกต่างต่างกัน ไม่พบความพึงพอใจต่อระบบการลงทะเบียนขอรับสิทธิโดยรวมมีความแตกต่างกันระหว่างกลุ่มรายรายได้ต่าง ๆ (อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาในประเด็นย่อย ได้แก่ ความพึงพอใจการลงทะเบียนผ่านอินเทอร์เน็ต ความยากง่ายในการขอรับสิทธิ ความสามารถในการเข้าถึงของประชาชน และระยะเวลาในการขอรับสิทธิ พบว่ามีความเห็นแตกต่างระหว่างกลุ่มรายได้) ต่อมาเมื่อพิจารณาความพึงพอใจต่อสิทธิประโยชน์โดยรวม พบว่า ความพึงพอใจต่อสิทธิประโยชน์ของกลุ่มผู้มีอายุน้อยมีแนวโน้มที่ต่ำกว่าผู้มีอายุมากกว่า โดยกลุ่มอายุ 18-35 ปีมีค่าเฉลี่ยที่ 2.88 ต่ำกว่าความพึงใจของกลุ่มอายุ 36-50 ปีที่มีค่าเฉลี่ยที่ 3.24 และความพึงพอใจของกลุ่มอายุ 50 ปีขึ้นไป ที่มีค่าเฉลี่ยที่ 3.38 (อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาลงในประเด็นย่อย พบว่ามีเพียงความพึงพอใจในเรื่อง จำนวนผู้ได้รับสิทธิที่มีความแตกต่างอย่างชัดเจน ประเด็นที่เหลือไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ) ดังนั้น ในการแก้ไขปรับปรุงนโยบายเพื่อเพิ่มความพึงพอใจในด้านการลงทะเบียนอาจไม่จำเป็นต้องให้ความสำคัญต่อกลุ่มอายุใดเป็นพิเศษ (อย่างไรก็ตาม ในแต่ละประเด็นย่อย ในด้านต่าง ๆ สามารถนำมาใช้ในการพิจารณาปรับปรุงการดำเนินงานในด้านต่าง ๆ เพื่อให้ระบบมีประสิทธิภาพและสามารถตอบสนองความต้องการได้มากขึ้น) ในขณะที่การปรับปรุงความพึงพอใจด้านสิทธิประโยชน์ภาครัฐควรให้ความสำคัญต่อกลุ่มที่พึงพอใจน้อย ได้แก่ ผู้มีอายุน้อยก่อน

ในด้านความเห็นด้านประโยชน์ของโครงการ พบว่าแต่ละกลุ่มมีความพึงพอใจในระดับที่ต่างกันทุกด้าน ในขณะที่ความเห็นด้านปัญหาแต่ละกลุ่มอายุมีความเห็นแตกต่างกัน เฉพาะในเรื่องการใช้งบประมาณจำนวนมาก ความทั่วถึงของผู้ได้รับสิทธิ เป็นการแก้ไขปัญหาชั่วคราวในระยะสั้น ความยากลำบากในการลงทะเบียน และปัญหาการเข้าถึงของประชาชน ในขณะที่อีกสามประเด็นคือ ความเพียงพอของวงเงินที่ได้รับประโยชน์ต่อร้านค้าขนาดเล็ก และไม่มีการช่วยเหลือเกษตรกร ไม่พบความแตกต่าง

ด้านระดับการศึกษากับความพึงพอใจ พบว่าผู้จบการศึกษาในระดับที่ต่างกันมีความพึงพอใจที่แตกต่างกัน ทั้งในด้านความพึงพอใจต่อระบบการลงทะเบียนขอรับสิทธิโดยรวม และความพึงพอใจต่อสิทธิประโยชน์โดยรวม โดยในด้านความพึงพอใจในภาพรวมพบว่าผู้ที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่ามีแนวโน้มที่จะมีความพึงพอใจต่อการลงทะเบียนที่ต่ำกว่า โดยพบว่าผู้จบการศึกษาดำรงระดับปริญญาตรี มีระดับความพึงพอใจที่ต่ำกว่าผู้จบการศึกษาระดับปริญญาตรีและระดับสูงกว่าปริญญาตรี โดยไม่พบว่ามีประเด็นย่อยใดของการลงทะเบียน ได้แก่ การลงทะเบียนผ่านอินเทอร์เน็ต ความยากง่ายในการขอรับสิทธิ ความสามารถในการเข้าถึงของประชาชน และระยะเวลาในการขอรับสิทธิมีความแตกต่างกัน สำหรับในด้านความพึงพอใจต่อสิทธิประโยชน์ พบระดับความพึงพอใจที่แตกต่างกันชัดเจนระหว่างกลุ่มผู้จบประถมศึกษาและผู้จบปริญญาตรี และระหว่างกลุ่มผู้มีการศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาตรีกับผู้จบการศึกษาระดับสูงกว่าปริญญาตรี โดยเมื่อพิจารณาถึงประเด็นย่อยพบว่า ประเด็นย่อยของสิทธิประโยชน์ไม่มีความแตกต่างกันระหว่างกลุ่มผู้จบการศึกษาต่างกัน ยกเว้นในเรื่องของจำนวนเงินที่ได้รับ ซึ่งส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะผู้ที่จบการศึกษาระดับต่ำ มีแนวโน้มที่มีรายได้ต่ำ และมีความต้องการในการใช้สิทธิประโยชน์ของมาตรการนี้มากกว่า รวมทั้งไม่เข้าใจปัญหาของการใช้งบประมาณ ทำให้ต้องการที่ให้อาจารย์ให้สิทธิประโยชน์ในด้านตัวเงินมากขึ้น

ในด้านความเห็นด้านประโยชน์และปัญหา/ข้อกังวล ไม่พบว่าผู้ที่จบการศึกษาในระดับที่ต่างกันมีความเห็นต่อประโยชน์ของมาตรการในด้านต่าง ๆ รวมถึงมีความเห็นด้านปัญหาหรือข้อกังวลที่แตกต่างกัน ดังนั้นในการปรับปรุงประโยชน์ของมาตรการหรือแก้ไขปัญหาข้อกังวลของโครงการในอนาคต สามารถทำในภาพรวมของผู้จบการศึกษาต่างกันได้ โดยไม่จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับกลุ่มใดเป็นพิเศษ

สำหรับอาชีพของผู้เข้าร่วมกับความพึงใจ พบว่าเมื่ออาชีพของผู้เข้าร่วมจะแตกต่างกัน แต่มีความพึงพอใจต่อการลงทะเบียนโดยรวมไม่แตกต่างกัน (อย่างไรก็ตามมีความเห็นที่แตกต่างกันในประเด็นย่อยได้แก่ การลงทะเบียนผ่านอินเทอร์เน็ต ความสามารถในการเข้าถึงของประชาชน และระยะเวลาในการขอรับสิทธิ) สำหรับความแตกต่างของอาชีพต่อความพึงพอใจต่อสิทธิประโยชน์โดยรวม พบว่า ความพึงพอใจต่อสิทธิประโยชน์โดยรวมของกลุ่มข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ ที่มีค่าเฉลี่ยที่ 3.63 สูงกว่าความพึงพอใจของกลุ่มอาชีพเอกชน/ส่วนตัว ที่มีค่าเฉลี่ย 3.05 ความพึงพอใจของนักเรียน/นักศึกษา ที่มีค่าเฉลี่ย 2.92 และความพึงพอใจของกลุ่มอื่น ๆ ที่มีค่าเฉลี่ย 2.96 ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะในช่วงที่เกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ กลุ่มราชการ/รัฐวิสาหกิจ เป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบน้อย การได้มาซึ่งผลประโยชน์เพิ่มเติมแม้ว่าจะเป็นจำนวนไม่มากนักก็สามารถทำให้กลุ่มนี้พึงพอใจได้ ต่างจากกลุ่มเอกชนที่ได้รับผลกระทบที่อาจรู้สึกว้าสิทธิประโยชน์ที่ได้รับอาจไม่เพียงพอในการช่วยเหลือ

ในด้านความเห็นด้านประโยชน์พบว่า ผู้มีอาชีพแตกต่างกัน มีความเห็นที่แตกต่างกันใน 4 เรื่อง ได้แก่ การกระตุ้นให้เกิดการบริโภค การเพิ่มรายได้ของประชาชน การกระจายรายได้ และการส่งเสริมสังคมไร้เงินสด ในขณะที่ในด้านปัญหาพบว่า มีความแตกต่างในด้านความเห็นใน 3 เรื่อง ได้แก่ ความทั่วถึงของผู้ได้รับสิทธิ ไม่มีการช่วยเหลือเกษตรกร และปัญหาการเข้าถึงของประชาชน

จากผลข้างต้นทำให้เห็นได้ชัดเจนว่ากลุ่มผู้ที่ไม่ใช่ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจเป็นกลุ่มที่นโยบายในการกระตุ้นเศรษฐกิจควรให้ความสำคัญเป็นพิเศษ โดยการออกแบบมาตรการ ควรออกแบบให้มีความเพียงพอที่จะบรรเทาปัญหาของผู้ที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจโดยตรง ซึ่งได้แก่ ภาคเอกชน นักเรียน/นักศึกษา หรืออื่น ๆ ซึ่งรวมถึงผู้ไม่มีรายได้ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเพียงพอ

ในด้านของรายได้ พบว่า ไม่พบความแตกต่างระหว่างระดับรายได้ต่อความพึงพอใจต่อระบบการลงทะเบียนขอรับสิทธิ (แต่มีความแตกต่างในความพึงพอใจย่อย ได้แก่ การลงทะเบียนผ่านอินเทอร์เน็ต ความสามารถในการเข้าถึงของประชาชน และระยะเวลาในการขอรับสิทธิ) สำหรับในด้านความพึงพอใจต่อสิทธิประโยชน์โดยรวม พบว่ากลุ่มที่มีรายได้ต่ำสุดคือ กลุ่มรายได้ต่ำกว่า 10,000 ที่มีความพึงพอใจเฉลี่ยที่ 2.74 มีความพึงพอใจต่ำกว่าความพึงพอใจของกลุ่มที่รายได้สูงกว่า คือ กลุ่มรายได้ 10,001-30,000 บาท กลุ่มรายได้ 30,001-50,000 บาท และกลุ่มรายได้ มากกว่า 50,000 บาท ที่มีค่าความพึงพอใจเฉลี่ยที่ 3.15 3.30 และ 3.12 ตามลำดับ ดังนั้น ในการปรับปรุงนโยบายในด้านสิทธิประโยชน์ในอนาคตควรให้ความสำคัญกับกลุ่มผู้ที่มีรายได้ต่ำหรือกลุ่มผู้ไม่มีรายได้มากที่สุด

สำหรับในด้านประโยชน์ที่มีการสอบถามใน 6 ด้านพบว่าผู้ที่มีระดับรายได้ต่างกัน มีความเห็นต่างในเกือบทุกด้าน ยกเว้น การส่งเสริมสังคมไร้เงินสด ที่ไม่แตกต่างกัน สำหรับในด้านปัญหา/ข้อกังวล ไม่พบว่ามี ความแตกต่างในด้านความเห็นในกลุ่มรายได้ที่แตกต่างกัน

สำหรับภูมิสำเนา พบว่า ไม่พบความสัมพันธ์ระหว่างผู้ที่มีภูมิสำเนาแตกต่างกันกับความพึงพอใจต่อ มาตรการ ชิม ช้อป ใช้ ทั้งในด้านความพึงพอใจต่อระบบการลงทะเบียนขอรับสิทธิโดยรวม และความพึงพอใจ ต่อสิทธิประโยชน์โดยรวม ดังนั้นในการวางแผนปรับปรุงมาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจต่าง ๆ ในอนาคต อาจไม่ นำปัจจัยในด้านภูมิภาคหรือภูมิสำเนามาพิจารณา

สำหรับในด้านความเห็นด้านประโยชน์และความเห็นเกี่ยวกับปัญหา พบว่าประเด็นที่ทำการศึกษาล้วน ใหญ่ไม่พบว่ามีความเห็นที่แตกต่างกันจากคนที่มาจากท้องถิ่นที่แตกต่างกัน

สุดท้ายคือความคิดเห็นด้านการเมืองต่อความพึงพอใจ พบว่าผู้ที่เลือกพรรครัฐบาลมีแนวโน้มที่จะพึง พอใจต่อมาตรการ “ชิมช้อปใช้” มากกว่ากลุ่มอื่น ๆ โดยในด้านความพึงพอใจต่อระบบการลงทะเบียนขอรับ สิทธิโดยรวม ผู้ที่เลือกพรรครัฐบาลมีระดับความพึงพอใจเฉลี่ยที่ 3.11 สูงกว่าผู้เลือกพรรคฝ่ายค้าน และกลุ่ม อื่น ๆ (ผู้เลือกผู้สมัครจากพรรคอื่น ๆ ผู้ไม่เลือกตั้งและผู้ไม่เลือกพรรคใด) ที่มีค่าเฉลี่ยที่ 2.77 และ 2.61 ตามลำดับ และในด้านความพึงพอใจต่อสิทธิประโยชน์โดยรวม ผู้เลือกพรรครัฐบาลที่มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจที่ 3.38 สูงกว่าความพึงพอใจของผู้ที่เลือกพรรคฝ่ายค้าน หรือกลุ่มอื่น ที่มีค่าเฉลี่ยที่ 2.97 และ 2.94 ตามลำดับ

สำหรับในด้านความเห็นต่อประโยชน์และเห็นด้านปัญหาและข้อกังวลของมาตรการ “ชิมช้อป ใช้” พบว่ากลุ่มผู้เลือกพรรคการเมืองที่แตกต่างกันมีความเห็นที่แตกต่างกันในเกือบทุกประเด็นย่อย

กล่าวโดยสรุป ในการศึกษาครั้งนี้พบว่า อายุ มีผลต่อความคิดเห็น และความพึงพอใจต่อปัญหาที่ เกิดขึ้นมากที่สุด ในขณะที่ความชอบ/ความคิดเห็นต่อพรรคการเมืองกลับมีผลต่อความคิดเห็น ความพึงพอใจ ต่อระบบการลงทะเบียนขอรับสิทธิ และสิทธิประโยชน์ที่ได้รับมากที่สุด ข้อค้นพบนี้สะท้อนให้เห็นว่าความ คิดเห็นทางการเมือง มีผลต่อระดับความพึงพอใจและการออกนโยบายเพื่อแก้ปัญหาด้านเศรษฐกิจของรัฐบาล ในปัจจุบัน ดังนั้น การทำการสำรวจหรือการศึกษาความพึงพอใจและความเห็นต่าง ๆ ควรระมัดระวังในการ สุ่มผู้ให้ข้อมูลโดยต้องคำนึงถึงการกระจายตัวของกลุ่มตัวอย่างที่มีความคิดเห็นทางการเมืองที่แตกต่างกันให้

สอดคล้องกับลักษณะการกระจายตัวของประชากรในแต่ละพื้นที่ เพื่อให้ผลการศึกษามีความเที่ยงตรงและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างถูกต้อง

8. ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาในครั้งนี้พบว่า ผู้ลงทะเบียนยังมีอุปสรรคในด้านของการลงทะเบียนรับสิทธิ ซึ่งภาครัฐควรนำปัญหาและอุปสรรคในการลงทะเบียนไปปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมกับผู้ใช้ทุกกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุ เพื่อเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงสิทธิต่าง ๆ ของผู้สูงอายุ ที่ควรจะได้รับอย่างแท้จริง

นอกจากนี้ภาครัฐควรมีการสนับสนุนให้มีรายงานการศึกษาในเรื่องปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการดำเนินนโยบายต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง เมื่อมีมาตรการใหม่ ๆ นอกจากจากจะต้องมีการศึกษาถึงผลประโยชน์แล้ว ควรมีการประเมินผลได้ผลเสียของมาตรการที่ครบถ้วน โดยใช้เครื่องมือ เช่น การประเมินผลตอบแทนทางสังคม (Social Return on Investment: SROI) ที่จะสามารถทำให้เกิดความเข้าใจผลกระทบที่จะเกิดขึ้นทั้งหมด ทั้งที่เป็นตัวเงินทางเศรษฐกิจ ทางสังคม และสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เปรียบเทียบกับเงินที่จ่ายไป เพื่อให้ทราบว่างบประมาณที่ใช้จ่ายไปนั้นมีความคุ้มค่าหรือไม่ โดยเฉพาะเมื่อเปรียบเทียบกับต้นทุนค่าเสียโอกาส (Opportunity Cost) ในการนำเองงบประมาณเหล่านั้นไปพัฒนาเศรษฐกิจและความสามารถในการแข่งขัน ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจให้ประเทศสามารถเติบโตได้อย่างยั่งยืน นอกจากนี้ควรมีการศึกษาถึงปัจจัยต่าง ๆ รวมถึงปัจจัยทางประชากร ที่มีผลต่อความเห็นหรือความพึงพอใจ ต่อการออกนโยบายต่าง ๆ เพื่อใช้ข้อมูลดังกล่าวในการวางแผนในการออกมาตรการในลักษณะที่ใกล้เคียงกันในอนาคตให้มีประสิทธิภาพ และสามารถสนองความต้องการของประชาชนได้มากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กลุ่มสารนิเทศการคลัง สำนักงานปลัดกระทรวงการคลัง. มาตรการ “ชิมช้อปใช้” เที่ยวได้ทั่วไทย

ลงทะเบียนคึกคัก ทอยลงทะเบียนได้วันละ 1 ล้านคน. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

[https://www.mof.go.th/th/view/attachment/file/3134333739/ข่าวแถลง%ก.คลังฉบับที่%20100-2562.pdf%20เมื่อ \[10 ธันวาคม 2563\].](https://www.mof.go.th/th/view/attachment/file/3134333739/ข่าวแถลง%ก.คลังฉบับที่%20100-2562.pdf%20เมื่อ%20เมื่อ%20เมื่อ)

กระทรวงการคลัง. แถลงข่าวความคืบหน้ามาตรการส่งเสริมการท่องเที่ยวในประเทศ “ชิมช้อปใช้”

และหนี้ครัวเรือนของประเทศไทย. แหล่งที่มา:

<https://www.mof.go.th/th/detail/1543205599/2019-09-04-17-21-19> [10 ธันวาคม 2563].

พีพีทีวี ออนไลน์. นักวิชาการที่ติอาร์ไอ วิเคราะห์มาตรการ “ชิมช้อปใช้” กระตุ้นศก.จริงหรือ...

แหล่งที่มา: <https://www.pptvhd36.com/news/ประเด็นร้อน/116616> [6 ธันวาคม 2563].

โพสต์ทูเดย์. ผลของมาตรการชิมช้อปใช้ ต่อการกระตุ้นเศรษฐกิจมหภาค. แหล่งที่มา:

<https://www.posttoday.com/finance-stock/columnist/605385> [6 ธันวาคม 2563].

โพสต์ทูเดย์. มาตรการชิม-ช้อป-ใช้...ตอบโจทย์เร่งฟื้นเศรษฐกิจได้จริงหรือไม่? แหล่งที่มา:

<https://www.posttoday.com/economy/columnist/602143> [6 ธันวาคม 2563].

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 10 ฉบับที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม 2564)

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. แนวคิดนักเศรษฐศาสตร์สำนักเคนส์. แหล่งที่มา:

<https://www.stou.ac.th/Schools/Sec/Services/e-Learning2/02-01.html> [6 ธันวาคม 2563].

ยุทธนา เศรษฐปรางค์. ผลของมาตรการชิมช้อปใช้ ต่อการกระตุ้นเศรษฐกิจมหภาค. แหล่งที่มา:

<https://www.posttoday.com/finance-stock/columnist/605385> [10 ธันวาคม 2563].

สถานีข่าวกระทรวงการคลัง. กระตุ้นต่อเนื่อง โครงการ “ชิมช้อปใช้” เฟส 3. กรุงเทพฯ: สำนักงาน

เศรษฐกิจการคลัง กระทรวงการคลัง. แหล่งที่มา:

<https://www.facebook.com/MoFNewsStationThailand/posts/1231380033733977> [10 ธันวาคม 2563]

สุชาติ ธาดาธำรงเวช, จะฟื้นเศรษฐกิจตกต่ำได้อย่างไร, วารสารการคลัง, ปีที่ 19 ฉบับที่ 58 (สิงหาคม - ธันวาคม 2549):

หน้า 12-27

ThaiPBS News. นักเศรษฐศาสตร์ค้านใช้ “ชิมช้อปใช้” กระตุ้นเศรษฐกิจ. แหล่งที่มา:

[://news.thaipbs.or.th/content/28607](https://news.thaipbs.or.th/content/28607) [12 ธันวาคม 2563].

Yamane, Taro. (1967). **Statistics: An Introductory Analysis**. XF2006177555.

แนวทางการส่งเสริมการจัดประสบการณ์แบบโครงการในห้องเรียน ของเด็กปฐมวัย

GUIDELINES FOR PROMOTING PROJECT APPROACH IN CLASSROOM FOR CHILDENT

ปาริฉัตร ไชยเดช และคณะ*

Parichat Chaiyadat and Others

Received: 2021-09-19

Revised: 2021-12-22

Accepted: 2021-12-31

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะได้ศึกษาเกี่ยวกับการจัดประสบการณ์แบบโครงการ การจัดประสบการณ์แบบโครงการมีทั้งหมด 3 ระยะดังนี้ 1) ระยะเริ่มต้นโครงการ 2) ระยะพัฒนาโครงการ 3) ระยะรวบรวมสรุปโครงการ การจัดประสบการณ์แบบโครงการในห้องเรียนของเด็กปฐมวัยเป็นการเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การเรียนรู้ในสิ่งที่สนใจ เด็กเป็นผู้เสนอในสิ่งที่สนใจอยากเรียนรู้ร่วมกันในห้องเรียน เมื่อได้สิ่งที่เด็กสนใจอยากเรียนรู้ เรียนรู้ผ่านการลงมือทำ โดยมีครูเป็นผู้สนับสนุน จัดเตรียมอุปกรณ์ต่างๆ ในการจัดประสบการณ์ในแต่ละครั้ง และการให้ความร่วมมือจากผู้ปกครอง การจัดสิ่งแวดล้อมนอกห้องเรียนและในห้องเรียน

คำสำคัญ: การจัดประสบการณ์, แบบโครงการ, เด็กปฐมวัย

ABSTRACT

This article aims to learn about the project approach. There are 3 stages as follows: 1) project initiation stage 2) project development stage 3) project summary stage. Organizing project-like experiences in early childhood classrooms is student-centered. It is learning by their interesting Children present their interests in learning together in the classroom. When the children are interested in learning they learn through doing with teachers as supporters, preparing equipment in

*

อาจารย์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน, เบอร์โทร 084-4035395, E-mail: parichat.tpari@gmail.com

อนันท์ กรมน้อย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

พงษ์มนัส ดีอด คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

สุลีพร นาห้วน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

พระกิตติพล เชื้องาม นักวิชาการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย

each experience, and cooperating with parents to organize the environment outside the classroom and in the classroom.

Keywords: Organizing Experience, Project approach, Early childhood

1. บทนำ

การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เป็นการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญผู้เรียนสามารถเลือกหรือมีส่วนร่วมในการเรียนตามความสนใจของเด็ก เรียนรู้ ลงมือทำ เด็กมีทักษะความรู้และมีพัฒนาการที่เหมาะสมตามวัย หากเทียบกับการเรียนรู้ในสมัยก่อนที่เน้นที่ครูผู้สอนเป็นสำคัญ ครูเป็นผู้แสดงเพียงคนเดียวต่างจากปัจจุบัน

การจัดประสบการณ์แบบโครงการ¹ เป็นหนึ่งการเรียนรู้ที่ครูปฐมวัยให้ความสนใจนำไปจัดประสบการณ์ในห้องเรียนของเด็กปฐมวัย การจัดประสบการณ์แบบโครงการจุดมุ่งหมายที่จะพัฒนาเด็กให้เกิดทักษะและพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน ด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ - จิตใจ ด้านสังคม ด้านสติปัญญา การจัดประสบการณ์ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เด็กมีส่วนร่วมในการเลือกหัวข้อที่สนใจอยากเรียนร่วมกันในห้องเรียน และมีระยะในการจัดประสบการณ์ทั้งหมด 3 ระยะ

1) ระยะเริ่มต้นโครงการ ระยะที่สร้างความสนใจให้เด็ก และนำไปสู่หัวข้อที่เด็กสนใจที่จะเรียนรู้ เสนอหัวข้อในการจัดประสบการณ์ และครูมีหน้าที่กระตุ้นให้เด็กสนใจอยากเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ และครูควรให้เวลากับเด็กเพื่อให้เด็กเลือกหรือตัดสินใจ

2) ระยะพัฒนาโครงการ ครูและเด็กร่วมกันตั้งคำถามเกี่ยวกับหัวข้อที่เด็กเสนอและสนใจที่จะเรียนรู้ ครูมีหน้าที่เตรียมอุปกรณ์ สถานที่ อำนาจความสะดวกในการจัดกิจกรรม เด็กร่วมกันทำกิจกรรมมีการทำสื่อ การจัดการแสดงบทบาทสมมติ การศึกษาแหล่งเรียนรู้อื่น

3) ระยะรวบรวมสรุปโครงการ เมื่อเด็กสิ้นสุดความสนใจในโครงการเดิม ครูต้องหันเหให้เด็ก กระตุ้นให้เด็กสนใจในโครงการใหม่ เพื่อให้เกิดหัวข้อในการจัดประสบการณ์แบบโครงการเรื่องใหม่ และในระยะนี้ ครูและเด็กร่วมกันจัดนิทรรศการโครงการเดิมเพื่อให้เด็กได้มีโอกาสแสดงผลงานของตนเอง

2. ความหมายของการจัดประสบการณ์

การเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพให้แก่เด็กเพื่อที่จะเตรียมพร้อมสู่ศตวรรษที่ 21 และศตวรรษต่อ ๆ ไป การจัดประสบการณ์แบบโครงการช่วยเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ รอบตัวเด็กอย่างลุ่มลึกด้วยตนเอง สอนให้เด็กรู้วิธีการเรียนรู้ ทำให้เด็กสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองต่อไปได้ตลอดชีวิตและการสอนวิธีการคิดรูปแบบต่าง ๆ ให้แก่เด็ก ทำให้เด็กสามารถพิจารณาข้อมูลอย่างมีเหตุมีผลพิจารณาถึงความถูกต้องและประโยชน์ได้ตามวัย การจัดประสบการณ์แบบโครงการบูรณา² การเข้ากับวิชาต่าง ๆ ให้เด็กเรียนรู้ได้อย่างมีความหมายและเป็นที่สนใจของเด็ก เช่น คณิตศาสตร์ ภาษา วิทยาศาสตร์

¹ วัฒนา มัคคสมัน, การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามหลักการสอนแบบโครงการเพื่อเสริมสร้างการเห็นคุณค่าในตนเองของเด็กวัยอนุบาล, วิทยานิพนธ์ ค.ม. (การศึกษาปฐมวัย), กรุงเทพมหานคร: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ถ่ายเอกสาร, 2539.

² โรงเรียนอนุบาลกุ๊กไก่, เอกสารประกอบการประชุม. เมื่อวันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ. 2564

ภูมิศาสตร์ สังคมศึกษา สุขศึกษา หรือประวัติศาสตร์ การจัดประสบการณ์แบบโครงการเป็นที่ยอมรับกันแพร่หลายในการศึกษาว่าเป็นวิธีการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับการทำงานของสมอง (Brain Based Learning) อย่างมาก

การจัดประสบการณ์แบบโครงการเป็นวิธีการจัดการเรียนรู้รูปแบบหนึ่งที่เปิดโอกาสให้เด็กเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ที่เด็กสนใจในโลกแห่งความเป็นจริงและพบเห็นในชีวิตประจำวัน ซึ่งเด็ก ๆ สามารถศึกษาได้โดยง่ายทั้งที่โรงเรียน ที่บ้าน และในชุมชน การจัดประสบการณ์แบบโครงการนี้ ช่วยให้เด็กมีทักษะการเรียนรู้อย่างลุ่มลึกในสิ่งที่เด็กต้อง การเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง อันเป็นรากฐานที่แข็งแกร่งของการเรียนรู้ตลอดชีวิตของเด็ก การจัดประสบการณ์แบบโครงการยังตั้งอยู่บนรากฐานของทฤษฎีปัญหาและช่วยพัฒนาจิต 5 ประการด้วยการดำเนินการจัดประสบการณ์แบบโครงการ มีการดำเนินการคล้ายคลึงกับการเรียนรู้แบบ Constructionism ด้วยแต่สามารถนำมาใช้กับเด็กปฐมวัยหรือเด็กอนุบาลได้

เด็กวัยอนุบาลชอบที่จะสำรวจสืบค้น เด็ก ๆ สนุกสนานกับการได้เรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ รอบตัว การจัดประสบการณ์แบบโครงการทำให้เด็กได้เป็นผู้ลงมือทำการศึกษาสิ่งต่าง ๆ ใกล้ตัวเด็กที่เด็ก ๆ สนใจ และมีคุณค่าที่จะเรียนรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับสิ่งนั้นโครงการเปรียบเสมือนเรื่องราวที่สนุกตื่นเต้น

การจัดประสบการณ์แบบโครงการคือ การเรียนรู้รูปแบบหนึ่งที่ใช้กันแพร่หลายทั่วโลก เป็นวิธีการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนามาจากการจัดการเรียนรู้แบบ Reggio Emilia ในประเทศอิตาลี ด้วยวิธีการเรียนรู้แบบนี้เด็กจะเรียนรู้ลุ่มลึกในเรื่องที่เด็กสนใจ อยากรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับสิ่งนั้น เป็นการเรียนรู้ที่เด็กจะเป็นนักวิจัยตัวน้อย วิธีการจัดประสบการณ์แบบโครงการจะช่วยให้ครูบูรณาการกิจกรรมการเรียนรู้ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ สังคมศึกษา หรือสุขศึกษา เข้าไปให้เด็กได้สามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นวิธีการที่เด็กจะเรียนรู้ว่าจะสามารถหาคำตอบหรือข้อมูลของสิ่งต่าง ๆ รอบตัวได้อย่างไร และแหล่งข้อมูลหรือแหล่งเรียนรู้มีที่ใดบ้าง เด็กจะได้รับประสบการณ์ตรงในการเรียนรู้และแบ่งปันความรู้ของตนให้ผู้อื่นรับทราบด้วยวิธีที่หลากหลาย

การจัดกิจกรรมตามแผนการจัดประสบการณ์และการจัดสภาพแวดล้อมทั้งภายนอกและภายในห้องเรียนให้กับเด็กปฐมวัย โดยให้ได้รับประสบการณ์ตรงจากการเล่น³ การลงมือปฏิบัติ ซึ่งจะทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ดี และเพื่อส่งเสริมพัฒนาการให้ครบทุกด้านทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมและสติปัญญาโดยมิใช่มุ่งจะให้อ่านเขียนได้ดังเช่นในระดับประถมศึกษาแต่เป็นการปูพื้นฐานหรือพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ได้ดี และเพื่อส่งเสริมพัฒนาการ ให้ครบทุกด้านทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญาโดยมิใช่มุ่งจะให้อ่านเขียนได้ดังเช่นระดับประถมศึกษาแต่เป็นการปูพื้นฐานหรือพัฒนาการทักษะที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ เช่น ทักษะในการสังเกตโดยผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้าสรุปได้ว่า การจัดประสบการณ์เป็นการจัดการศึกษาแก่เด็กปฐมวัยที่มีใช้มุ่งเน้นด้านวิชาการหรือการเรียนรู้เนื้อหาวิชาการ แต่เป็นการส่งเสริมพัฒนาการทุกด้าน โดยให้เด็กได้ลงมือปฏิบัติ มีประสบการณ์ตรงกับสื่อ สิ่งแวดล้อม บุคคล ตามความสามารถของเด็กเพื่อเป็นพื้นฐานการเรียนรู้ในระดับต่อไป

การจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยขึ้นอยู่กับพื้นฐานของประสบการณ์เดิมที่เด็กมีอยู่ และประสบการณ์ใหม่ที่เด็กจะได้รับ รวมทั้งยอมรับในวัฒนธรรมและภาษาของเด็กพัฒนาเด็กให้รู้สึกเป็นสุขใน

³ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, เอกสารและผลงานวิจัยการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาในประเทศไทย. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2536), หน้า 58

ปัจจุบันมิใช่เพียงเพื่อเตรียมเด็กสำหรับอนาคตข้างหน้าเท่านั้น แต่เป็นการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็ก ในสภาพแวดล้อมที่สะอาด ปลอดภัยอากาศสดชื่น ผ่อนคลายไม่เครียดมีโอกาสออกกำลังกาย และพักผ่อน มีสื่อวัสดุอุปกรณ์ มีของเล่นที่หลากหลายเหมาะสมกับวัยให้เด็กมีโอกาสได้เลือกเล่น เรียนรู้เกี่ยวกับตนเองและโลกที่เด็กอยู่ รวมทั้งพัฒนาการอยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคม

3. ลักษณะของการจัดประสบการณ์แบบโครงการ

ลักษณะในการจัดประสบการณ์แบบโครงการ⁴ มีหลายลักษณะดังนี้

1) เป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้ร่วมกับระบบการสอนในหลักสูตรตามปกติ โดยโอกาสที่ครูจะใช้รูปแบบการเรียนการสอนนี้จะเกิดขึ้นภายใต้สภาพการเรียนการสอนตามปกติ เมื่อครูสังเกตเห็นว่าเด็กมีความสนใจในเรื่องหนึ่งเรื่องใดเป็นพิเศษ และต้องการจะศึกษาเรื่องนั้นต่อไป และครูพิจารณาว่าสามารถจัดกิจกรรมเพื่อศึกษาเรื่องนั้นได้และมีแหล่งทรัพยากรเพียงพอในการศึกษาเรื่องนั้น

2) จุดเน้นสำคัญของการจัดการเรียนการสอนนี้มุ่งที่ความสนใจของเด็กเป็นหลักเพื่อให้เด็กมีโอกาสได้ศึกษาเรื่องที่ตนสนใจในวิธีการของเด็กเองดังนั้นการสอนแบบโครงการไม่มีการวางแผนการสอนอย่างชัดเจนไว้ล่วงหน้าครูผู้สอนคอยจะสังเกตจนพบความความสนใจของเด็ก แล้วจึงจะสามารถร่วมกันวางแผนและกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนร่วมกันกับเด็กขึ้นและจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการความสนใจของเด็ก

3) แม้ว่าการสอนแบบโครงการจะมุ่งที่ความสนใจของเด็กเป็นรายบุคคล แต่ในการเลือกหัวข้อของโครงการที่จะทำการศึกษานั้น เด็กทั้งกลุ่มจะร่วมกันเลือกหัวข้อของโครงการร่วมกัน ภายใต้การรอบความสนใจของเด็กส่วนใหญ่ในห้องเรียนและภายใต้การพิจารณาของครูว่าหัวข้อดังกล่าวสามารถเลือกเป็นหัวข้อโครงการได้หรือไม่ โดยครูพิจารณาเกณฑ์ในการเลือกหัวข้อของโครงการดังนี้

- 3.1) เป็นหัวข้อที่เด็กทุกคนหรือเด็กส่วนใหญ่ของกลุ่มสนใจ
- 3.2) มีแหล่งทรัพยากรในห้องเรียนเพียงพอที่จะจัดกิจกรรมในหัวข้อโครงการนี้ได้
- 3.3) เป็นหัวข้อที่เด็กพอจะมีประสบการณ์อยู่บ้างแล้ว
- 3.4) เป็นหัวข้อที่เด็กสามารถใช้ประสบการณ์ตรงในการค้นหาข้อมูลข้อเท็จจริงได้
- 3.5) เป็นเรื่องที่เป็นจริง สามารถให้เด็กมีประสบการณ์ตรงกับเรื่องนั้นได้
- 3.6) เป็นเรื่องที่เปิดโอกาสให้มีการร่วมมือกันทำงาน
- 3.7) เป็นเรื่องที่เปิดโอกาสให้เด็กได้ลงมือปฏิบัติ สร้างสิ่งของหรือเล่นสมมุติ
- 3.8) เป็นหัวข้อที่มีความสัมพันธ์กับจุดประสงค์ของการเรียนการสอน
- 3.9) เด็กมีโอกาสใช้ทักษะต่างๆในการเรียนรู้
- 3.10) ผู้ปกครองมีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมตามโครงการ

4) การสอนแบบโครงการต้องการครูที่มีคุณลักษณะ⁵ สำคัญอย่างยิ่งคือต้องเป็นผู้ที่ยอมรับเด็กโดยแท้ เชื่อมั่นว่าเด็กสามารถแสวงหาความรู้ได้ด้วยตัวเด็กเอง โดยครูจะต้องแสดงบทบาทผู้ฟังที่ดีให้เข้าใจอย่าง

⁴ วัฒนา มัคคสมัน, การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามหลักการสอนแบบโครงการเพื่อเสริมสร้างการเห็นคุณค่าในตนเองของเด็กวัยอนุบาล, วิทยานิพนธ์ ค.ม. (การศึกษาปฐมวัย), กรุงเทพมหานคร: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ถ่ายเอกสาร, 2539.

ลึกซึ้งถึงความต้องการความสนใจของเด็กและจัดกิจกรรมตามความสนใจของเด็กอย่างแท้จริงต้องไม่แสดงบทบาทของผู้ถ่ายทอดความรู้ให้กับเด็กไม่เป็นผู้กำหนดกิจกรรมให้เด็กทำตามความคิดของครู

4. ขั้นตอนในการจัดประสบการณ์แบบโครงการ

วิธีการสอนแบบ Project Approach เป็นวิธีการจัดประสบการณ์ให้เด็กเลือกเรื่อง หรือหัวข้อของโครงการตามความสนใจของเด็ก ๆ โดยเฉพาะ คุณครูสามารถกำหนดขอบเขตตามพัฒนาการของเด็ก ๆ ผ่านกระบวนการ 3 ระยะ ตั้งแต่ขั้นเริ่มต้นโครงการ ขั้นพัฒนาโครงการ จนถึงการสรุปโครงการ ซึ่งจะช่วยให้คุณครูสามารถจัดระเบียบ ความก้าวหน้าของกิจกรรมตามการพัฒนาความสนใจของเด็ก และการมีส่วนร่วมกับหัวข้อการเรียนรู้ นั้น ๆ ในระหว่างขั้นตอนการวางแผนเบื้องต้น คุณครูจะเลือกหัวข้อการเรียนรู้ตามความสนใจของเด็กเป็นหลัก และระดมประสบการณ์ความรู้ แนวคิดของตัวเด็ก แล้วนำเสนอเป็นหัวข้อใน Mind Map จากนั้นแตกออกมาเป็นหัวข้อย่อย เพื่อที่จะถูกเพิ่มในหัวข้อของ Mind Map และใช้สำหรับบันทึกความก้าวหน้าของโครงการอีกด้วย เด็ก ๆ ตื่นเต้น ดีใจที่ได้เรียนรู้ข่าวโพดจากของจริง

การกำหนดหัวข้อโครงการ หัวข้อการเรียนรู้สามารถกำหนดได้จากเรื่องราวต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันของตัวเด็กเอง เพราะทุก ๆ คำถามที่เด็กถาม มักเป็นเรื่องใกล้ตัวที่เด็กพบเห็นได้จากประสบการณ์ตรงในชีวิตประจำวัน และในคำถามที่เด็กถาม คุณครูจะเป็นเพียงผู้ชี้แนะและจะไม่ให้คำตอบทันทีกับคำถามที่เด็กถาม แต่คุณครูจะให้เด็กค้นหาคำตอบด้วยตัวเอง ผ่านการสืบค้นจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ หรือแม้กระทั่งสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญในเรื่องนั้น ๆ ตัวอย่าง เช่น โครงการโปรษณีย์ เด็ก ๆ มีข้อสงสัยเกี่ยวกับโปรษณีย์ โปรษณีย์มีประโยชน์อย่างไร คุณครูจะเป็นผู้แนะหรือชี้แนะ โดยใช้การระดมความคิดจากเด็ก ๆ ถึงความเป็นไปได้ในหัวเรื่องนั้น ๆ เด็กบางคนที่มีความรู้หรือมีประสบการณ์ตรง อาจจะแบ่งปันความรู้ให้เพื่อน ๆ ฟัง และให้เด็ก ๆ ไปหาข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นอินเทอร์เน็ต แผ่นพับ นิตยสาร และผู้ปกครองที่บ้าน เมื่อได้ข้อมูลมาแล้ว เด็ก ๆ ก็จะนำข้อมูลที่ได้นำมาสนทนาพูดคุยแลกเปลี่ยนกันที่ละหัวข้อ เพื่อที่จะตรวจสอบให้แน่ใจว่าเด็ก ๆ มีความเข้าใจในหัวข้อที่กำลังแลกเปลี่ยนกันหรือไม่ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้การสอนแบบโครงการใช้เวลาในการสอนค่อนข้างนาน หลายสัปดาห์กว่าจะเสร็จสมบูรณ์ หรือในบางหัวข้อก็อาจใช้เวลาเป็นเทอม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสนใจของเด็ก ๆ ด้วยค่ะ

การสอน 3 ระยะของ Project Approach

การเรียนรู้แบบ Project Approach แบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ

ระยะที่ 1: การเริ่มต้นโครงการ

คุณครูร่วมกันอภิปรายหัวข้อกับเด็ก ๆ เพื่อค้นหาประสบการณ์ที่เด็กมี สิ่งที่เด็กรู้แล้ว และสิ่งที่เด็กอยากรู้ เด็ก ๆ จะได้เรียนรู้จากประสบการณ์ และแสดงความเข้าใจแนวคิดที่เกี่ยวข้อง จากการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน คุณครูจะใช้คำถามถาม เพื่อกระตุ้นให้เด็กตอบคำถาม และทำจดหมายเกี่ยวกับหัวเรื่องการเรียนรู้ของโครงการส่งกับบ้านถึงผู้ปกครอง เพื่อสนับสนุนให้ผู้ปกครองได้พูดคุยกับลูกเกี่ยวกับ

⁵ อ้างอิงแล้ว, การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามหลักการสอนแบบโครงการเพื่อเสริมสร้างการเห็นคุณค่าในตนเองของเด็กวัยอนุบาล. วิทยานิพนธ์ ค.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพมหานคร: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร, 2539.

หัวข้อนั้น ๆ และแบ่งปันความรู้ให้กับเด็ก ๆ เพื่อเด็กจะได้นำความรู้ใหม่ ๆ ที่ได้รับมาพูดคุยแลกเปลี่ยนกับเพื่อน ๆ ในห้องต่อไป

ระยะที่ 2: การพัฒนาโครงการ

ขั้นตอนนี้จะเป็นการจัดโอกาสให้เด็ก ๆ ได้ทำงานภาคสนามและพูดคุยกับผู้เชี่ยวชาญในเรื่องที่เด็กสนใจเรียนรู้ โดยคุณครูจะเป็นผู้จัดหาทรัพยากรต่าง ๆ เช่น หนังสือ เอกสารงานวิจัย พร้อมทั้งแนะนำวิธีการตรวจสอบที่หลากหลายให้กับเด็ก เพื่อช่วยเด็กในการสืบค้นและรวบรวมข้อมูลด้วยตัวจริง เปิดโอกาสให้เด็กแต่ละคนมีส่วนร่วมในการเป็นตัวแทนของสิ่งที่เค้ากำลังสืบค้น และช่วยให้เด็กสามารถทำงานตามความสามารถของตัวเองได้ เช่น บางคนมีทักษะพื้นฐานด้านงานประดิษฐ์ การวาดภาพ การนำเสนอ และการเล่นละคร โดยคุณครูช่วยสนับสนุนให้เด็กได้ทำงานตามความถนัดของแต่ละคนผ่านการอภิปรายในห้องเรียน ซึ่งหัวข้อของ Mind Map ที่ออกแบบไว้ก่อนหน้า จะให้ข้อมูลเกี่ยวกับความคืบหน้าของโครงการด้วยคะ เด็ก ๆ เรียนรู้เรื่องข้าวและลงมือทำด้วยตนเองอย่างสนุกสนาน

ระยะที่ 3: การสรุปโครงการ

เด็กและคุณครูร่วมกันจัดนิทรรศการ โดยให้เด็กแบ่งปันสิ่งที่เรียนรู้เกี่ยวกับหัวข้อ Project Approach ให้เด็ก ๆ ช่วยกันอภิปรายถึงหลักฐานที่สืบค้น เปรียบเทียบการตั้งสมมุติฐานว่าตรงกันหรือไม่ เล่าเรื่องโครงการของพวกเขาให้ผู้ฟัง โดยเน้นจุดเด่นของโครงการ คุณครูและผู้ปกครองช่วยเด็ก ๆ วางแผนการดำเนินการ พร้อมเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับสิ่งที่เด็ก ๆ ทำและค้นพบ อย่างเต็มความสามารถ ความสนุกสนาน ความกระตือรือร้นและความภูมิใจในตัวเด็กผ่านผลงานต่าง ๆ ทั้งนี้ครูควรบันทึกความคิดและความสนใจของเด็กในระหว่างการทำโครงการ เพื่อเปรียบเทียบความเปลี่ยนแปลงทางความสนใจ ความรู้ และความคิดของเด็ก ๆ ว่าก่อนเริ่มโครงการและหลังจากสรุปโครงการมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร และเพื่อเป็นแนวทางในการหาหัวข้อของโครงการในครั้งต่อไป

5. ประโยชน์ของการจัดประสบการณ์แบบโครงการ

ประโยชน์ของการจัดประสบการณ์แบบโครงการดังนี้

- 1) ช่วยให้เด็กได้มีโอกาสที่จะประยุกต์ใช้ทักษะที่มีอยู่และเพิ่มความชำนาญในทักษะนั้นยิ่งขึ้น
- 2) แสดงให้เห็นถึงความสามารถและความถนัดของเด็ก
- 3) แสดงให้เห็นถึงแรงจูงใจภายใน และความสามารถที่เกิดจากตัวเด็กเองในงานกิจกรรมที่ทำ
- 4) ส่งเสริมให้เด็กรู้จักตัดสินใจว่าจะทำอะไรและผู้ใหญ่ยอมรับในความต้องการของเด็กโดยเด็กมีความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเอง⁶ มีครูเป็นผู้ให้คำแนะนำและเด็กเป็นผู้ตัดสินใจลงมือปฏิบัติ

5) ส่งเสริมให้ครูมีทักษะในการปฏิบัติงาน⁷

6. ส่งเสริมให้เด็กมีวิธีการทำงานอย่างมีแผน และทำงานตามแผนที่วางไว้

⁶ พัชรีย์ ผลโยธิน, เด็กปฐมวัยกับการเรียนรู้แบบโครงการ. (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2544).

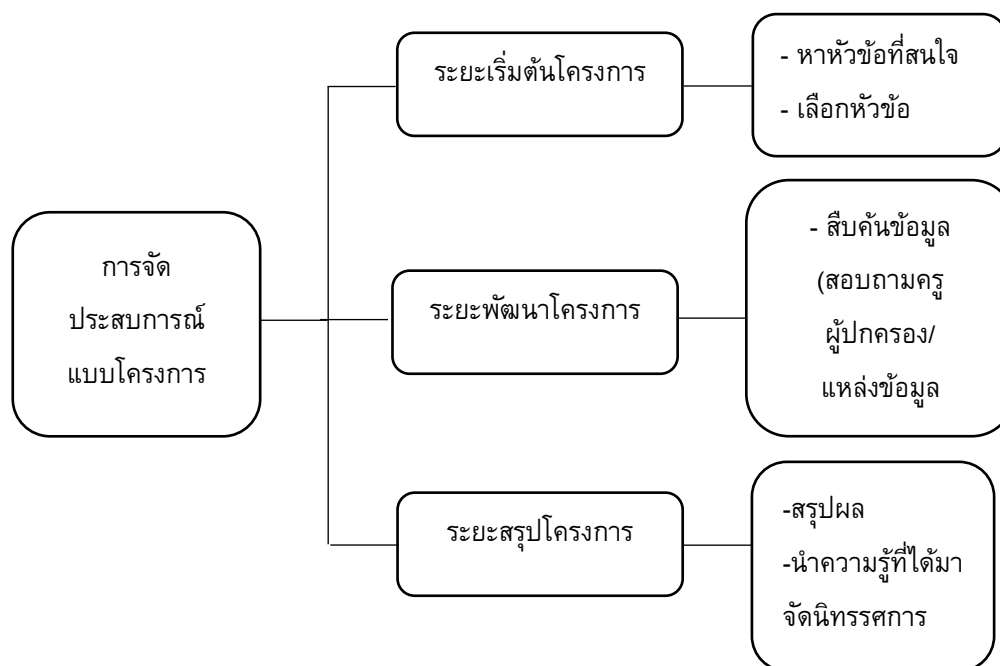
⁷ สมสุตา มัชฌมจันทร์, การศึกษาสภาพและปัญหาการจัดประสบการณ์การเรียนรู้โดยใช้การสอนแบบโครงการในโรงเรียนอนุบาล สังกัดคณะกรรมการการศึกษาเอกชน, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.

- 7) ส่งเสริมให้เด็กมีความคิดเชิงสร้างสรรค์
- 8) ผู้เรียนสามารถนำโครงการที่ทำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตจริงทั้งในส่วนที่เป็นวัสดุหรือผลิตภัณฑ์ได้จากโครงการและวิธีการทำงานอย่างมีระบบ
- 9) ฝึกฝนกระบวนการในการค้นคว้าหาความรู้กรณีที่เป็นโครงการแบบรายงาน
- 10) กรณีที่เป็นโครงการระดับกลุ่มจะส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มอย่างไร ก็ตามมีผู้วิจารณ์ถึงข้อจำกัดของวิธีการจัดประสบการณ์แบบโครงการหลายประการว่าการให้ผู้เรียนปฏิบัติโครงการนั้นเป็นการเสียเวลาและสิ้นเปลืองทรัพยากรอยู่ไม่น้อยและผลที่ได้ก็ไม่แน่ไม่ว่าจะคุ้มกับเวลา และทรัพยากรที่เสียไปหรือไม่นอกจากนั้นถ้าครูมีข้อจำกัด เช่น ไม่มีความรู้ในโครงการที่ผู้เรียนปฏิบัติอย่างเพียงพอย่อมไม่สามารถอธิบายหรือให้คำแนะนำแก่ผู้เรียนได้ เมื่อเด็กต้องการความช่วยเหลือหรือบางครั้งถ้าครูเป็นคนใจร้อนไม่อดทนที่จะให้ผู้เรียนปฏิบัติโครงการด้วยตนเอง ครูอาจยื่นมือเข้าไปเกี่ยวข้องและลงมือปฏิบัติโครงการนั้นๆ เสียเองซึ่งการกระทำดังกล่าวจะไม่ช่วยให้ครูเกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติเท่าที่ควร
- 11) เด็กได้เรียนรู้อย่างมีความสุขสนุกสนานเพราะได้เรียนรู้ในสิ่งที่ตนเองสนใจ⁸
- 12) เด็กได้ประยุกต์ใช้ความรู้ ประสบการณ์และทักษะที่มีอยู่ในการดำเนินโครงการอีกทั้งการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แนวทางนี้ยังช่วยส่งเสริมให้เด็กได้พัฒนาทักษะต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ในระดับที่สูงขึ้น และทักษะที่ใช้ในการดำเนินชีวิตในอนาคต เช่นการทำงานเป็นกลุ่มการแก้ไข ปัญหาการสืบค้นข้อมูล การคิดอย่างเป็นกระบวนการ และการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองเป็นต้น
- 13) การจัดประสบการณ์เรียนรู้แนวทางนี้ช่วยให้ครูเข้าใจเด็กมากขึ้นทั้งในด้านความสนใจความรู้ ความสามารถ ความถนัด และสิ่งที่เด็กควรได้รับการส่งเสริม

6. พ่อแม่ ผู้ปกครองจะนำการสอนแบบโครงการมาประยุกต์ใช้กับลูก

การจัดการสอนแบบโครงการนำมาประยุกต์ใช้ในครอบครัวได้เป็นอย่างดี โดยให้ลูกได้เรียนรู้เรื่องที่เขาสนใจทั้งในแนวกว้างและแนวลุ่มลึกที่เขาสามารถเรียนรู้ได้ สนับสนุนลูกให้สืบหาคำตอบด้วยตนเองโดยพ่อแม่หรือพี่ น้องวัยใกล้เคียงกันเป็นเพื่อนร่วมเรียน ด้วยวิธีการอ่านหนังสือ การวาดภาพ การสร้างเรื่อง การสังเกต การเขียน และรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญซึ่งอาจจะเป็นญาติผู้ใหญ่ เช่น ย่า ยาย เพื่อนบ้าน นำลูกไปเรียนรู้ที่แหล่งเรียนรู้ที่เกี่ยวข้อง และให้ลูกประมวลความรู้ที่ค้นพบ สิ่งสำคัญ พ่อแม่จะต้องเข้าใจว่าการสอนแบบโครงการจะต้องอาศัยเวลา บางครั้งลูกอาจจะประมวลสรุปความรู้ไม่ได้ ต้องค้นหาสาเหตุ บางครั้งอาจจะเกิดจากเรื่องที่สนใจนั้นใช้เวลาศึกษายาวนาน หรือการรับรู้เรื่องราวขาดการเชื่อมโยง ประสบการณ์เดิม เมื่อลูกได้รับการส่งเสริมให้สืบค้นความรู้ด้วยกระบวนการแก้ปัญหา พ่อแม่จะสังเกตพบว่า ลูกได้ใช้ภาษา ได้พัฒนาทักษะสังคม ได้พัฒนาความคิดผ่านการใช้คำถาม การแก้ปัญหา และได้ทักษะการสังเกต

⁸ สิริวรรณ ศรีพล และพันทิพา อุทัยสุข, การสอนแบบโครงการ. (นนทบุรี: สำนักเทคโนโลยีทางการศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2540).

ภาพประกอบที่ 1: การจัดประสบการณ์แบบโครงการ

7. บทสรุป

การจัดประสบการณ์แบบโครงการในห้องเรียนของเด็กปฐมวัย เป็นการจัดกิจกรรมที่มีความหลากหลาย เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นการเรียนรู้ผ่านการลงมือกระทำ เด็กทุกคนมีส่วนร่วมในการจัดประสบการณ์ กว่าจะได้หัวข้อที่เด็กสนใจที่จะเรียนรู้ เด็กจะต้องได้รับความร่วมมือจากผู้ปกครองและครู การที่เด็กๆ ได้ร่วมเสนอหัวข้อที่จะทำโครงการนั้นจะมีเด็กที่เสนอหัวข้อมากมายและครูจะเลือกหัวข้อที่มีคะแนนและความสนใจมาก เด็กๆ จะได้เรียนรู้ถึงการยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น หัวข้อที่ได้อาจจะมาจากการที่ครูพาเด็กเดินสำรวจบริเวณโรงเรียนเพื่อเป็นการกระตุ้นให้เด็กสนใจ เมื่อได้หัวข้อและจะเข้าสู่ระยะที่ 2 ซึ่งเด็กมีการทำกิจกรรมมีส่วนร่วมร่วมกับเด็กคนอื่น มีความร่วมมือ แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากสถานการณ์จริง โดยมีครูคอยเป็นคนแนะนำและคอยสนับสนุนในสิ่งที่เด็กต้องการ ครูและผู้ปกครองพาเด็กออกไปสู่การเรียนรู้นอกห้องเรียน ทัศนศึกษาแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ รวมถึงการเชิญวิทยากรมาให้ความรู้ในเรื่องที่เด็กสนใจ เมื่อเข้าสู่ระยะที่ 3 ในระยะนี้เด็กๆ จะได้รวบรวมสื่อ การเรียนรู้ทั้งหมดในระยะเวลาที่ 2 ออกมาจัดนิทรรศการ แสดงละคร เด็กได้แสดงความสามารถของตนเองให้ผู้ปกครอง เพื่อนต่างชั้นเรียน ครูและคนอื่น ๆ ที่เข้ามาเยี่ยมชมห้องเรียนตัวเองในหัวข้อ/เรื่อง ที่ทำโครงการ และการจัดประสบการณ์แบบโครงการเป็นประโยชน์ต่อผู้ปกครองในการนำมาประยุกต์ใช้กับลูก เป็นการสนับสนุนให้ลูกสืบค้น และเรียนรู้ด้วยตนเอง ผู้ปกครองสามารถช่วยเชื่อมโยงเหตุการณ์ให้กับลูก และช่วยในการแก้ปัญหาได้ เพราะเหตุนี้การจัดประสบการณ์แบบโครงการจึงเป็นที่นิยมมากสำหรับครูปฐมวัยในปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

- พัชรีย์ ผลโยธิน. **เด็กปฐมวัยกับการเรียนรู้แบบโครงการ**. นนทบุรี. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2544.
- วัฒนา มัคคสมัน. **การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามหลักการสอนแบบโครงการเพื่อเสริมสร้างการเห็นคุณค่าในตนเองของเด็กวัยอนุบาล**. วิทยานิพนธ์ ค.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพมหานคร: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร, 2539.
- โรงเรียนอนุบาลกุ๊กไก่. **เอกสารประกอบการประชุม**. เมื่อวันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ. 2564
- สิริวรรณ ศรีพหล และพันทิพา อุทัยสุข. **การสอนแบบโครงการ**. นนทบุรี. สำนักเทคโนโลยีทางการศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2540.
- สมสุดา มัชฌิมจันทร์. **การศึกษาสภาพและปัญหาการจัดประสบการณ์การเรียนรู้โดยใช้ การสอนแบบโครงการในโรงเรียนอนุบาล สังกัดคณะกรรมการการศึกษาเอกชน**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.
- สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. **เอกสารและผลงานวิจัยการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาในประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2536

**การมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออก
ขององค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ**

**THE PARTICIPATION OF COMMUNITY IN DENGUE HEMORRHAGIC
FEVER PREVENTION AND CONTROL OF THE KHOK MANG NGOI SUB-
DISTRICT ADMINISTRATIVE ORGANIZATION KHON SAWAN DISTRICT
CHAIYAPHUM PROVINCE**

อรุณญา ทิพย์ชาติ*

Arunya Thipchart

Received: 2021-10-06

Revised: 2021-12-22

พิทักษ์พงศ์ กางการ**

Accepted: 2021-12-31

Pitakpong Kangakarn

ณัฐดนัย แก้วโพนงาม***

Natdanai Kaewphonngam

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออก ขององค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อศึกษา 1) ผลกระทบที่เกิดจากโรคไข้เลือดออกและหาแนวทางแก้ไขโรคไข้เลือดออก ขององค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ 2) แนวทางการบริหารจัดการโรคไข้เลือดออก ขององค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ 3) การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเฝ้าระวังการควบคุมป้องกันโรคไข้เลือดออก ขององค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ โดยใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสานทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ได้แก่ ประชาชนที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไปของ 3 หมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้าน อาสาสมัครสาธารณสุข สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลโคกมั่งงอย ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย

* นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ, เบอร์โทร: 081-7528692, E-mail : chatchai5894@gmail.com

** อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ.

*** อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ.

ผู้แทนประชาชนในตำบลโคกมั่งงอย จำนวน 327 คน และกลุ่มตัวแทนอาสาสมัครสาธารณสุข 13 หมู่บ้านในตำบลโคกมั่งงอย สนทนากลุ่ม จำนวน 13 คน ได้จากการสุ่มแบบง่าย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามและแบบสนทนากลุ่ม เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม และการสนทนากลุ่ม การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ การเขียนเชิงพรรณนา และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลกระทบที่เกิดจากโรคไข้เลือดออกและหาแนวทางแก้ไขโรคไข้เลือดออกขององค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ พบว่า ผลกระทบเกิดการขาดรายได้ และแรงงานในครัวเรือน ทำให้เสียเวลาในการประกอบอาชีพ เสียค่าใช้จ่ายในการรักษา 2) แนวทางการบริหารจัดการโรคไข้เลือดออก พบว่า ด้านบุคลากรและด้านการบริหารจัดการเฝ้าระวัง ควรณรงค์ประชาสัมพันธ์ให้ความรู้เรื่องโรคไข้เลือดออก โดยลงพื้นที่กระจายข่าวให้คนในชุมชนเฝ้าระวังโรคไข้เลือดออก ลูกน้ำยุงลายให้กำจัดอย่างต่อเนื่อง ด้านการจัดการข้อมูล ควรให้อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) ประเมินความเสี่ยงในการแพร่ระบาดของลูกน้ำยุงลาย ด้านงบประมาณและด้านวัสดุอุปกรณ์ ควรให้ภาครัฐสนับสนุนเพื่อสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการป้องกัน ทำลายแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลายได้ 3) การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเฝ้าระวังการควบคุมป้องกันโรคไข้เลือดออก ขององค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ มีการใช้สมุนไพรพริกหอม หั่นตากแดดวางไว้บริเวณมุมบ้านที่เป็นมุมอับป้องกันยุง และใช้ลูกมะกรูดคั้นใส่ไว้ในอ่างน้ำ เพื่อป้องกันยุงมาวางไข่ คนในชุมชนมีส่วนร่วมช่วยกันทำความสะอาดภายในชุมชน บ้านเรือนของตนเอง เพื่อป้องกันยุงลายวางไข่

คำสำคัญ: การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น, การเฝ้าระวัง, การควบคุมป้องกัน, โรคไข้เลือดออก

ABSTRACT

This research on the participation of community in dengue hemorrhagic fever prevention and control of the Khok Mang Ngoi Sub-district administrative organization Khon Sawan District Chaiyaphum Province the objective of the research are: 1) The effects of dengue hemorrhagic fever and to find a solution for dengue fever of Khok Mang Ngoi Sub-district Administrative Organization Khon Sawan District Chaiyaphum Province 2) Dengue fever management guidelines of Khok Mang Ngoi Sub-district Administrative Organization Khon Sawan District Chaiyaphum Province. 3) Study on the use of local wisdom in surveillance and prevention of dengue fever of Khok Mang Ngoi Sub-district Administrative Organization Khon Sawan District Chaiyaphum Province. By using a combination of both quantitative and qualitative research methods. The research sample consisted of people aged 15 years and over in 3 villages, village headmen, public health volunteers. member of Khok Mang Ngoi Sub-district Administrative Organization, director of Khok Mang Ngoi health promoting hospital permanent secretary of Khok Mang Ngoi Sub-district Administrative Organization, representatives of 327 people in Khok Mang Ngoi Sub-district and 13 village health volunteers representatives in Khok Mang Ngoi Sub-district were grouped by a simple random sampling. The research tools were questionnaires and group discussions. Collect information by using

questionnaires and group chat data analysis, including percentage, descriptive writing and content analysis.

The results showed that: 1) The effects of dengue fever and finding a solution for dengue fever of Khok Mang Ngoi Sub-district Administrative Organization Khon Sawan District Chaiyaphum Province found that the impact caused the lack of income and labor in the household, causing waste of time in occupation, cost of treatment. 2) Dengue hemorrhagic fever management guidelines. It was found that personnel and surveillance management should campaign to publicize and educate about dengue fever by going to the area to spread the news to people in the community to watch out for dengue fever mosquito larvae to be eliminated continuously. Information management Public Health Volunteers (VHVs) should be asked to assess the risk of mosquito larvae spread. Budget and materials should be supported by the government so that it can be applied to prevent destroy mosquito breeding grounds. 3) Using local wisdom in surveillance and prevention of dengue fever of Khok Mang Ngoi Sub-district Administrative Organization Khon Sawan District Chaiyaphum Province. Citronella herbs are used. Sliced and dried in the sun, placed in the corner of the house, which is a musty corner to prevent mosquitoes and use the kaffir lime to put it in the tub. To prevent mosquitoes from laying eggs. People in the community participate in cleaning the community own house to prevent mosquitoes laying eggs.

Keywords: Using local wisdom, Surveillance, Preventive control, Dengue fever

1. บทนำ

การมีส่วนร่วมของประชาชนถือเป็นหลักสากลที่ได้รับการยอมรับว่ามีความสำคัญและจำเป็นในสังคมประชาธิปไตย กฎหมายรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกติกาสถิติสูงสุดของประเทศสะท้อนเจตนารมณ์ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างชัดเจน รวมถึงการปฏิรูปการบริหารงานภาครัฐภายใต้แนวคิดการบริหารภาครัฐแบบมีส่วนร่วม (Participatory Governance) และแนวคิดธรรมาภิบาล (Good Governance) ตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน มีกฎหมายหลายฉบับประกันสิทธิของประชาชนด้านการมีส่วนร่วมและกำหนดหน้าที่ของภาครัฐ ในการเปิดให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม อาทิเช่น พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ.2540 พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ.2546 และระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน พ.ศ.2548¹ นอกจากนั้นแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบราชการยังกำหนดเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้เช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของประชาชนถือเป็นหัวใจหรือเป็นองค์ประกอบที่ขาดมิได้ การปกครองท้องถิ่น คือ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานของภาครัฐ ถือเป็นสิ่งสำคัญในการแก้ไขปัญหา สนองตอบตามความต้องการของประชาชนได้ตรงประเด็น โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วน

¹ อรรถัย กักผล, คู่มือ คู่มือ การมีส่วนร่วมของประชาชนสำหรับนักบริหารท้องถิ่น, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เจริญสนิทวงศ์การพิมพ์, 2552), หน้า 3.

ท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนตำบล ที่อยู่ใกล้ชิดประชาชนย่อมเห็นปัญหาได้ชัดเจนที่สุด และคอยสนับสนุนแก้ไขปัญหาของประชาชนตามชุมชนต่าง ๆ และการเปิดโอกาสให้ประชาชนปกครองตนเองหรือกำหนดวิถีชีวิตและอนาคตของชุมชนโดยคนในชุมชน

โรคไข้เลือดออก เกิดจากการติดเชื้อไวรัสเดงกี (dengue virus) โดยมียุงลายเป็นพาหะนำโรค มักพบในประเทศเขตร้อนและระบาดในช่วงฤดูฝนของทุกปี อาการมีตั้งแต่ไม่รุนแรงไปจนถึงเสียชีวิต หากไม่ได้รับการรักษาอย่างทันท่วงที เชื้อไวรัสเดงกี มี 4 สายพันธุ์ คือ DENV-1, DENV-2, DENV-3 และ DENV-4 มียุงลายเพศเมียเป็นพาหะนำโรค เมื่อยุงลายดูดเลือดจากผู้ป่วยในระยะที่มีไข้ ซึ่งมีเชื้อไวรัสในกระแสเลือด เชื้อจะเข้าไปฝังตัวในกระเพาะยุงและตอมน้ำลายของยุง โดยมีระยะฟักตัวในยุง ประมาณ 8-12 วัน เมื่อยุงที่มีเชื้อไปกัดคนอื่น เชื้อไวรัสก็จะเข้าสู่กระแสเลือดของผู้ที่โดนกัด ก่อให้เกิดการติดเชื้อและป่วยตามมาหลังจากถูกกัดประมาณ 3-15 วัน สามารถพบได้ทุกเพศทุกวัย การป้องกัน ระวังไม่ให้ยุงกัด²

การพยากรณ์โรคไข้เลือดออกในปี 2563 ใช้วิธีการทางสถิติแบบอนุกรมเวลาด้วย ARIMA model โดยใช้ข้อมูลจำนวนผู้ป่วยย้อนหลัง 10 ปี (ปี พ.ศ. 2553-2562) ผลการวิเคราะห์คาดว่าในปี 2563 จะมีผู้ป่วยโรคไข้เลือดออกประมาณ 140,000 ราย ซึ่งใกล้เคียงกับการระบาดใหญ่ในปี 2558 โดยเชื้อไวรัส DEN-1 และ DEN-2 เป็นชนิดเชื้อเด่นและมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่ง DENV-2 เป็นชนิดเชื้อไวรัสเดงกีที่ทำให้เกิดอาการรุนแรง ดังนั้นในปี 2563 จึงอาจจะเป็นอีกปีที่มีการระบาดต่อเนื่องและมีผู้ป่วยอาการรุนแรงและเสียชีวิตสูงเหมือนกับปี 2562 สำหรับกลุ่มเสี่ยงต่อการป่วยโรคไข้เลือดออกยังคงอยู่กลุ่มเด็กวัยเรียน (5-14 ปี) แต่กลุ่มเสี่ยงต่อการเสียชีวิตเป็นวัยผู้ใหญ่ (อายุ 35 ปีขึ้นไป) โดยเฉพาะในผู้ใหญ่และผู้สูงอายุที่มีโรคประจำตัวเรื้อรัง สำหรับการวิเคราะห์พื้นที่เสี่ยงโรคไข้เลือดออกระดับอำเภอ โดยพิจารณาจากปัจจัยการเป็นพื้นที่ป่วยซ้ำซากและการเกิดโรคในปี 2562 คาดว่ามีจำนวนพื้นที่เสี่ยงสูงต่อการระบาดโรคไข้เลือดออก จำนวน 224 อำเภอ ใน 60 จังหวัด โดยพบว่า อำเภอเสี่ยงสูงส่วนใหญ่เป็นอำเภอเมือง และอำเภอที่เป็นเมืองใหญ่ที่มีความเจริญด้านต่าง ๆ ซึ่งเป็นที่ตั้งของสถานที่สำคัญต่าง ๆ เช่น สถานศึกษา ศูนย์ราชการ สถานที่ท่องเที่ยว นิคมอุตสาหกรรม³

จากข้อมูลสาธารณสุขจังหวัดชัยภูมิ พบว่าปี 2563 มีการแพร่ระบาดของโรคไข้เลือดออกหนักกว่าปี 2562 เป็น 2 เท่า โดยในช่วงเดียวกันปี 2562 พบผู้ป่วยไข้เลือดออกจำนวน 560 คน ซึ่งในปี 2563 พบผู้ป่วยมากตั้งแต่เดือนเมษายนที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน มีผู้ป่วยไข้เลือดออกสัปดาห์ละกว่า 200 คน ตั้งแต่เดือนมกราคม จนถึงวันที่ 10 มิถุนายน 2563 พบผู้ป่วยไข้เลือดออกแล้วกว่า 978 ราย สูงเป็นอันดับ 1 ในเขตบริการสุขภาพที่ 9 หรือเขตนครชัยรินทร์ เป็นอันดับ 2 ของประเทศรองจากจังหวัดระยอง กระจายอยู่ในทุกอำเภอ อำเภอที่พบผู้ป่วยสูงสุด คืออำเภอเนินสง่า คอนสาร เกษตรสมบูรณ์ จัตุรัส ภูเขียว และอำเภอหนองบัวแดง ตามลำดับ กลุ่มอายุที่พบสูงสุด คือ กลุ่มอายุ 5-9 ปี รองลงมาคือ 10-14 ปี แต่ยังไม่พบผู้ป่วยเสียชีวิต ซึ่งจากการติดตามพบว่าการแพร่ระบาดมากอย่างต่อเนื่อง และมีการแพร่ระบาดมากขึ้น เป็นการซ้ำเติมการแพร่ระบาดเชื้อไวรัสโควิด-19 ซึ่งในช่วงดังกล่าว เด็ก ลูกหลานอยู่บ้านไม่ได้ไปโรงเรียน ต้องเฝ้าระวังอย่าให้

² สำนักโรคติดต่อฯ โดยแมลง, คู่มือวิชาการโรคติดเชื้อเดงกีและโรคไข้เลือดออกเชิงด้านการแพทย์และสาธารณสุข ปี พ.ศ.2558, (สำนักพิมพ์อักษรกราฟฟิคแอนดส์ดีไซน์: กรมควบคุมโรค, 2558).

³ สำนักโรคติดต่อฯ โดยแมลง, รายงานพยากรณ์โรคไข้เลือดออก ปี 2563. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

http://nont-pro.go.th/public/news_upload/backend/files_306_1.pdf [30 มิถุนายน 2563].

ยุ่งกั และต้องเร่งกำจัดยุงลาย โดยมีการมอบหมายให้ อสม.ทุกพื้นที่เป็นแกนนำในการกำจัดยุงลาย ออกฉีดพ่นหมอกควันกำจัดยุงลายในทุกพื้นที่ และทุกคนต้องร่วมมือกันกำจัดแหล่งแพร่ระบาดของลูกน้ำยุงลาย ร่วมมือกันกำจัดลูกน้ำยุงลายอย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง ไม่ให้มีน้ำขังในภาชนะต่าง ๆ เพื่อตัดวงจรขยายพันธุ์ของยุงลายพาหะนำโรค การป้องกันการเกิดโรคไข้เลือดออกคือ กำจัดแหล่งเพาะพันธุ์ลูกน้ำยุงลาย และตามชุมชนต้องสะอาด ปราศจากแหล่งเพาะพันธุ์ลูกน้ำยุงลาย ทุกคนต้องเฝ้าระวังป้องกันโรคไข้เลือดออก ต่อจากการเฝ้าระวังการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19⁴

นับตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2563 ถึงวันที่ 31 ธันวาคม 2563 ตำบลที่มีอัตราป่วยต่อประชากรแสนคน สูงสุด คือ ตำบลช่องสามหมอ อัตราป่วยเท่ากับ 286.38 ต่อประชากรแสนคน รองลงมาคือ ตำบลห้วยไร่ ตำบลศรีสำราญ ตำบลโนนสะอาด ตำบลหนองขาม ตำบลคอนสวรรค์ ส่วนอัตราการป่วยโรคไข้เลือดออกของ ประชาชนในพื้นที่ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ เท่ากับ 0⁵

โรคไข้เลือดออก เป็นปัญหาสาธารณสุขที่สำคัญของประเทศ กระทรวงมหาดไทย และกระทรวง สาธารณสุข ได้ร่วมมือกันทำงานเกี่ยวกับปัญหาโรคไข้เลือดออกที่เกิดการระบาดทุกปี และองค์การบริหาร ส่วนตำบลโคกมั่งงอย อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ ได้สนองนโยบายของภาครัฐ ร่วมกับโรงพยาบาล ส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล อสม. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อบต. ผู้นำชุมชน และประชาชนในพื้นที่รับผิดชอบของ องค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย ที่มีผลกระทบโดยตรงต่อสุขภาพของประชาชนในชุมชนในแง่การ เจ็บป่วย การเสียชีวิตเนื่องจากความรุนแรงของโรค ซึ่งประชาชนทุกคนมีโอกาสหรือความเสี่ยงที่จะเป็นโรค ไข้เลือดออกด้วยกันทุกคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเด็ก แม้ว่าทางการแพทย์และสาธารณสุขจะมีองค์ความรู้ เกี่ยวกับโรคไข้เลือดออกในทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการวินิจฉัยและการรักษา รวมไปถึง เทคโนโลยีและวิธีการในการป้องกันและควบคุมโรค แต่ยังไม่สามารถควบคุมโรคไข้เลือดออกให้สงบลงได้ จากความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านต่าง ๆ องค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย อำเภอ คอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ ยังมีแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบราชการ กำหนดเรื่องการมีส่วนร่วมของ ประชาชน คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนปกครองตนเอง หรือกำหนดวิถีและอนาคตของชุมชน โดยคนใน ชุมชนให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมคิด ร่วมสร้าง ร่วมตัดสินใจ ร่วมรับผลประโยชน์ของคนในชุมชน ดังนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นสิ่งสำคัญในการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออก

ด้วยเหตุดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันและ ควบคุมโรคไข้เลือดออก ขององค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ” ที่เน้น กิจกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชน และองค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย ในด้านการสร้างความ ตระหนักถึงปัญหาของชุมชน เพื่อค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา การวางแผนแก้ไขปัญหาโรค ไข้เลือดออกบนพื้นฐานของชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ร่วมเรียนรู้ ร่วมคิด ร่วมสร้าง ร่วมแก้ไขปัญหา ร่วมตัดสินใจ พึ่งพาตนเอง พัฒนาความเข้มแข็งในการควบคุมป้องกันโรค

⁴ วชิระ บถพิบูลย์. สสจ.เตือนไข้เลือดออกระบาดหนัก เร่งกวาดล้างทำลายลูกน้ำ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://siamrath.co.th/n/161669> [30 มิถุนายน 2563].

⁵ องค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย. แผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ.2561-2565). [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://kokmungngoi.go.th> [25 กรกฎาคม 2563].

ไข้เลือดออก เพื่อให้มีแนวทางการพัฒนาที่สามารถนำไปแก้ไขปัญหาระบาดไข้เลือดออกได้อย่างยั่งยืนตามวิถีของชุมชนต่อไป

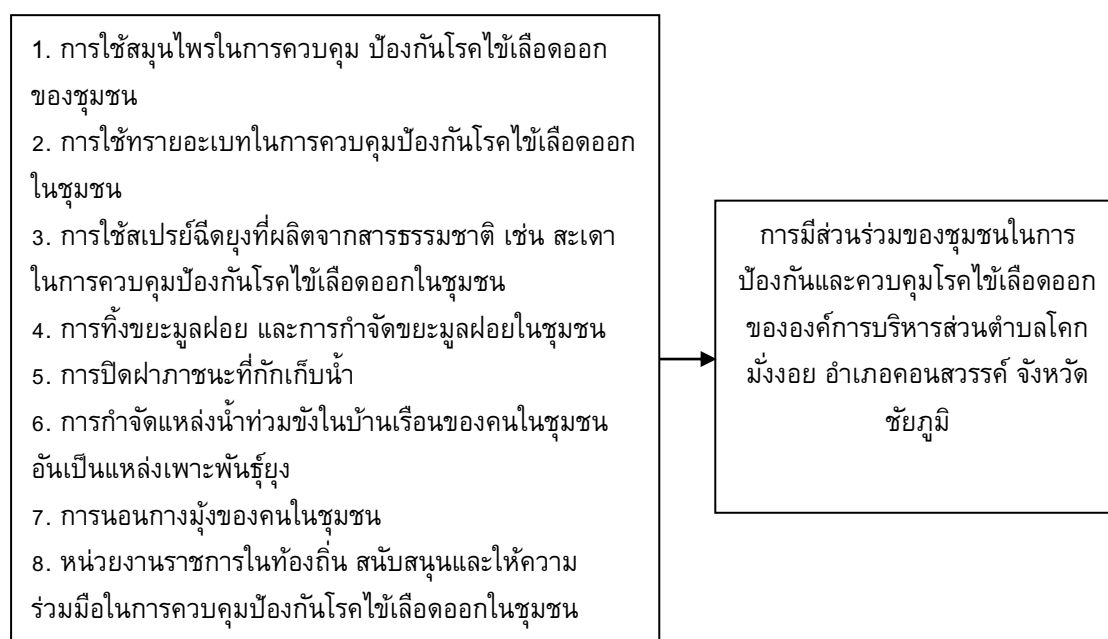
2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาผลกระทบที่เกิดจากโรคไข้เลือดออกและหาแนวทางแก้ไขโรคไข้เลือดออก ขององค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ

2.2 เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารจัดการโรคไข้เลือดออก ขององค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ

2.3 เพื่อศึกษาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการเฝ้าระวังการควบคุมป้องกันโรคไข้เลือดออก ขององค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ

3. กรอบแนวคิดของการวิจัย

ภาพประกอบที่ 1: กรอบแนวคิดของการวิจัย

4. วิธีดำเนินการวิจัย

4.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ประชาชนที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไป ของ 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านโคกมั่งงอย หมู่ที่ 2, บ้านโคกมั่งงอย หมู่ที่ 10, และบ้านโนนประดู่ หมู่ที่ 3, ผู้ใหญ่บ้าน, อาสาสมัครสาธารณสุข, สมาชิก

องค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย, ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลโคกมั่งงอย, ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย และผู้แทนประชาชน จำนวน 2,200 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ประชาชนที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไป ของ 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านโคกมั่งงอย หมู่ที่ 2, บ้านโคกมั่งงอย หมู่ที่ 10 และบ้านโนนประดู่ หมู่ที่ 3, ผู้ใหญ่บ้าน, อาสาสมัครสาธารณสุข, สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย, ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลโคกมั่งงอย, ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย และผู้แทนประชาชน จำนวน 327 คน ได้มาจากการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางสำเร็จรูปของเคริชซีและมอร์แกน (Krejcie and Morgan)

4.2 เครื่องมือการวิจัย ผู้วิจัยได้แบ่งออกตามรูปแบบการวิจัย ดังนี้

1) **แบบสอบถาม (Questionnaire)** โดยแบ่งแบบสอบถามออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้ ส่วนที่ 1 สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนที่ 2 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออก ขององค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะและความคิดเห็นเพิ่มเติม และส่วนที่ 4 แบบสัมภาษณ์การสนทนากลุ่ม โดยมีการศึกษาแนวคิดทฤษฎี เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงบริบทพื้นฐานของชุมชน เพื่อนำไปสู่การศึกษวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออก ขององค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ

2) **แบบสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)** กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) ตัวแทนหมู่บ้านทั้ง 13 หมู่บ้าน ในเขตตำบลโคกมั่งงอย อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 13 คน เพื่อให้ทราบถึง แนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการควบคุมป้องกันโรคไข้เลือดออกของตนเองในแต่ละหมู่บ้านของตำบลโคกมั่งงอย ตามความเชื่อ และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออก ขององค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ

4.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย ดังนี้

1) ผู้วิจัยขอหนังสือจากคณบดี คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ ขอความอนุเคราะห์ ไปยังองค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลในชุมชนบ้านโคกมั่งงอย ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ

2) ผู้วิจัยนำส่งหนังสือขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากองค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย เพื่อขอความร่วมมือไปยังชุมชนบ้านโคกมั่งงอย ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ

3) ผู้วิจัยลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูล โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

(1) การศึกษาเอกสารข้อมูลทั่วไป ประวัติศาสตร์ชุมชน สังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง สิ่งแวดล้อม สาธารณสุข และข้อมูลปัญหาสุขภาพของประชาชนในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ

(2) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ อาสาสมัครสาธารณสุข ตัวแทนหมู่บ้านทั้ง 13 หมู่บ้าน ในเขตตำบลโคกมั่งงอย อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 13 คน

4.4 **การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้** ผู้วิจัยได้มีการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้ 1) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Research) สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์โดยอาศัยโปรแกรมสำเร็จรูป ได้แก่ ร้อยละ

(Percentage) 2) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้การเขียนเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการรวบรวม เรียบเรียง แยกแยะ และตีความหมาย ตรวจสอบข้อมูลโดยใช้เทคนิคสามเส้า เช่น การออกแบบสอบถาม การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) และการสังเกต

5. ผลการวิจัย

5.1 ผลกระทบที่เกิดจากโรคไข้เลือดออกและหาแนวทางแก้ไขโรคไข้เลือดออก ขององค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ

จากการศึกษาผลกระทบและแนวทางแก้ไขโรคไข้เลือดออก ขององค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ โดยภาพรวม ระดับมาก ร้อยละ 76.5 และระดับน้อย ร้อยละ 23.5 พบว่า ขาดรายได้และแรงงานในครัวเรือน เสียค่าใช้จ่ายในการรักษา แนวทางแก้ไข คือ ทุก ๆ คนในชุมชนต้องช่วยกันทำความสะอาดภายในชุมชนและบ้านเรือนทั้งภายในบ้านและนอกบ้านของตนเองไม่ให้สกปรก มีแหล่งเพาะพันธุ์ยุง จำนวน 250 คน คิดเป็นร้อยละ 76.5 รองลงมาคือ ทำให้เสียสุขภาพทั้งทางร่างกายและจิตใจ ความรู้สึกแย่กว่าจะพ้นตัวทำงานประกอบอาชีพหาเงินได้ ต้องใช้เวลา ทำให้เสียโอกาสในการทำงาน มีแนวทางแก้ไข คือ ผู้นำชุมชน อสม.ลงพื้นที่ในความรับผิดชอบสำรวจตรวจลูกน้ำยุงลายทุกหลังคาเรือน ให้คำแนะนำ ให้ความรู้เรื่องโรคไข้เลือดออกและปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณบ้านของตนเองให้สะอาดอยู่เสมอ กำจัดลูกน้ำยุงลายทั้งพื้นที่ที่เห็น จำนวน 77 คน คิดเป็นร้อยละ 23.5

5.2 แนวทางในการบริหารจัดการโรคไข้เลือดออก ขององค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ

จากการศึกษาแนวทางในการบริหารจัดการโรคไข้เลือดออก ขององค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ จำแนกตามรายด้านได้ดังนี้

1) ด้านบุคลากร พบว่า ผู้นำชุมชน อสม.อบต. คนในชุมชน เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลโคกมั่งงอย องค์กรประชาสัมพันธ์ให้ความรู้เกี่ยวกับโรคไข้เลือดออกแก่คนในชุมชนอย่างต่อเนื่อง จำนวน 200 คน คิดเป็นร้อยละ 61.0 รองลงมาคือ อสม. และชาวบ้านร่วมกันทำงานกับองค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลโคกมั่งงอย เติมนรณรงค์ ป้ายโฆษณา และแผ่นพับโรคไข้เลือดออก จำนวน 127 คน คิดเป็นร้อยละ 39.0

2) ด้านการจัดการข้อมูล พบว่า อสม.ที่ได้รับมอบหมายงานจากองค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลโคกมั่งงอย สำรวจจดข้อมูลครัวเรือนแต่ละหลังคาเรือนในชุมชน เพื่อประเมินความเสี่ยงในการแพร่ระบาดของลูกน้ำยุงลายที่เป็นสาเหตุของโรคไข้เลือดออกในความรับผิดชอบของตนเอง จำนวน 225 คน คิดเป็นร้อยละ 68.8 รองลงมา คือ อสม.เข้าเป็นไลน์กลุ่มและใช้แอปพลิเคชันแบบสำรวจลูกน้ำยุงลายแจ้งข่าวหน่วยงานภาครัฐองค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย เพื่อให้จัดฐานข้อมูลสำรวจอย่างต่อเนื่อง จำนวน 102 คน คิดเป็นร้อยละ 31.2

3) ด้านงบประมาณ พบว่าได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและองค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย จำนวน 198 คน คิดเป็นร้อยละ 60.5 รองลงมาคือ ได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบล

โคกม้งงอย ภาคเอกชนและชาวบ้านช่วยกันบริจาคให้เพิ่มเติมในส่วนที่ขาด จำนวน 129 คน คิดเป็นร้อยละ 39.5

4) ด้านวัสดุอุปกรณ์ พบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลโคกม้งงอย สนับสนุนงบประมาณให้ และคนในชุมชนมีวัสดุอุปกรณ์อยู่แล้ว สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการป้องกันทำลายแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลาย ได้ จำนวน 210 คน คิดเป็นร้อยละ 64.2 รองลงมาคือ ได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลโคกม้งงอย และคนในชุมชนช่วยกันจัดหา จำนวน 117 คน คิดเป็นร้อยละ 35.8

5) ด้านการบริหารจัดการเฝ้าระวัง พบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลโคกม้งงอย โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลโคกม้งงอย อสม. อบต. ผู้นำชุมชน รณรงค์ให้ความรู้เรื่องโรคไข้เลือดออก โดยลงพื้นที่ กระจายข่าวและประกาศเสียงตามสายให้คนในชุมชนเฝ้าระวังโรคไข้เลือดออกที่มีลูกน้ำยุงลายระบาดในชุมชน ให้กำจัดทิ้งได้ทันทั่วๆไป จำนวน 205 คน คิดเป็นร้อยละ 62.7 รองลงมาคือ องค์การบริหารส่วนตำบลโคกม้งงอย จัดทีมเฝ้าระวังทำงานร่วมกับ อสม.สำรวจจลรายงานส่งต่อหน่วยงานราชการที่รับผิดชอบ จำนวน 122 คน คิดเป็นร้อยละ 37.3

จากผลการวิจัย พบว่า ผู้ร่วมสนทนากลุ่ม ได้เสนอแนะ ประเด็น แนวทางแก้ไขปัญหาโรคไข้เลือดออกในชุมชน ดังปรากฏผลตามบทสนทนาดังนี้

“...มีการอบรมให้ความรู้ กับ อสม.และ อสม.จะเป็นกำลังหลักในการลงพื้นที่สำรวจตรวจสอบ ลูกน้ำยุงลายแบบใกล้ชิดในความรับผิดชอบของแต่ละหมู่บ้าน แต่ละหลังคาเรือนในความรับผิดชอบ 1 คนต่อ 10 หลังคาเรือน...”⁶

“...ทำความสะอาด ปรับปรุงภูมิทัศน์ในชุมชนหมู่บ้าน และบ้านของตัวเองไม่ให้สกปรกรกรุงรัง...”⁷

“... มีการประสานงานกับองค์การบริหารส่วนตำบลโคกม้งงอย โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลโคกม้งงอย อสม. ผู้นำชุมชน และคนในชุมชนที่เป็นจิตอาสาดูแลป้องกันควบคุมกำจัดลูกน้ำยุงลาย...”⁸

5.3 การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเฝ้าระวังควบคุมโรคไข้เลือดออก ขององค์การบริหารส่วนตำบลโคกม้งงอย อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ

จากการศึกษาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเฝ้าระวังควบคุมโรคไข้เลือดออก ขององค์การบริหารส่วนตำบลโคกม้งงอย อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ พบว่า การใช้สมุนไพรพวกตะไคร้หอม หั่นตากแดดวางไว้บริเวณมุมบ้านที่เป็นมุมอับป้องกันยุง และใช้ลูกมะกรูดคั้นใส่ไว้ในอ่างน้ำ เพื่อป้องกันยุงมาวางไข่ เป็นสมุนไพรที่หาง่ายในชุมชน คนในชุมชนมีส่วนร่วมทำความสะอาดร่องน้ำหน้าบ้านตนเองและในชุมชน ไม่ให้ยุงวางไข่ จำนวน 225 คน คิดเป็นร้อยละ 68.8 รองลงมาคือ ควรทำความสะอาดปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณ

⁶ สัมภาษณ์ นายสุคม มุลกะศก, ผู้ใหญ่บ้านหนองเม็ก หมู่ที่ 9 ตำบลโคกม้งงอย อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ, 24 กุมภาพันธ์ 2564.

⁷ สัมภาษณ์ นางประเกียรติ คำหวาน, อาสาสมัครสาธารณสุขบ้านโคกม้งงอย หมู่ที่ 2 ตำบลโคกม้งงอย อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ, 24 กุมภาพันธ์ 2564.

⁸ สัมภาษณ์ นางปิยาภรณ์ สะหาย, อาสาสมัครสาธารณสุขบ้านสระแก้ว หมู่ที่ 8 ตำบลโคกม้งงอย อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ, 24 กุมภาพันธ์ 2564.

บ้านของตนเองให้สะอาดปราศจากลูกน้ำยุงลาย หมั่นทำความสะอาดอ่างอาบน้ำ เปลี่ยนน้ำทุก ๆ 7 วัน และช่วยกันทำความสะอาดภายในชุมชน ตามที่มีการประกาศประชาสัมพันธ์ จำนวน 102 คน คิดเป็นร้อยละ 31.2

จากผลการวิจัย พบว่า ผู้ร่วมสนทนากลุ่ม ได้เสนอแนะ ประเด็น การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเฝ้าระวังควบคุมโรคไข้เลือดออกในชุมชน ดังปรากฏผลตามบทสนทนาดังนี้

“...จะมีการใช้มะกรูดมาคั้นให้ผิวมันแล้วใส่ไว้ในอ่างอาบน้ำ 2-3 วันถึงเปลี่ยน...”⁹

“...เปิดน้ำหยดในอ่างให้น้ำกระเพื่อมไม่ให้ยุงวางไข่และลูกน้ำขึ้นมาหายใจ...”¹⁰

“...ปลูกตะไคร้หอมรอบ ๆ บ้าน และใช้ตะไคร้หอมหั่นตากแดดนำไปใส่ภาชนะวางไว้ตามจุดต่าง ๆ เพื่อไล่ยุง...”¹¹

“...ทำความสะอาดรอบ ๆ บ้านของตนเองไม่ให้มีขยะสิ่งสกปรกรกรุงรังอยู่เสมอทุก ๆ วัน...”¹²

6. สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออก ขององค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ สามารถสรุปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ดังนี้

6.1 ผลกระทบและแนวทางแก้ไขโรคไข้เลือดออก ขององค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ โดยภาพรวมพบว่า เกิดการขาดรายได้และแรงงานในครัวเรือน ทำให้เสียเวลาในการประกอบอาชีพ เสียค่าใช้จ่ายในการรักษา มีแหล่งเพาะพันธุ์ยุง ทำให้เสียสุขภาพทั้งทางร่างกายและจิตใจ แนวทางแก้ไข คือ ทุก ๆ คนในชุมชนต้องช่วยกันทำความสะอาดภายในชุมชนและบ้านเรือนทั้งภายในบ้านและนอกบ้านของตนเองให้สะอาดอยู่เสมอ กำจัดลูกน้ำยุงลายทั้งในที่ที่เห็น ผู้นำชุมชน และ อสม.ควรลงพื้นที่สำรวจตรวจลูกน้ำยุงลายทุกหลังคาเรือน โดยให้คำแนะนำและความรู้เรื่องโรคไข้เลือดออก

6.2 แนวทางในการบริหารจัดการโรคไข้เลือดออก ขององค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ โดยภาพรวมพบว่า ด้านบุคลากรและด้านการบริหารจัดการเฝ้าระวังควรรณรงค์ประชาสัมพันธ์ให้ความรู้เรื่องโรคไข้เลือดออก โดยลงพื้นที่กระจายข่าวให้คนในชุมชนเฝ้าระวังโรคไข้เลือดออกที่มีลูกน้ำยุงลายระบาดในชุมชน ให้กำจัดทั้งได้ทันทีที่เห็นอย่างต่อเนื่อง ด้านการจัดการข้อมูลควรให้อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) ประเมินความเสี่ยงในการแพร่ระบาดของลูกน้ำยุงลาย ด้านงบประมาณ

⁹ เรื่องเดียวกัน.

¹⁰ สัมภาษณ์ นางประเกียรติ คำหวาน, อาสาสมัครสาธารณสุขบ้านโคกมั่งงอย หมู่ที่ 2 ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ.

¹¹ สัมภาษณ์ นางทัศนีย์ เจริญเหล่า, อาสาสมัครสาธารณสุขบ้านหนองโน หมู่ที่ 4 ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ, 24 กุมภาพันธ์ 2564.

¹² สัมภาษณ์ นางอุทัยพร สนิทไทย, ประธานอาสาสมัครสาธารณสุขบ้านหนองแดงน้อย หมู่ที่ 13 ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอ คอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ, 24 กุมภาพันธ์ 2564.

และด้านวัสดุอุปกรณ์ ภาครัฐควรให้การสนับสนุน และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการป้องกัน ทำลายแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลายได้

6.3 การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการเฝ้าระวังการควบคุมโรคไข้เลือดออก ขององค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ โดยภาพรวมพบว่า มีการใช้สมุนไพรพวกตะไคร้หอมแห้งตากแดดวางไว้บริเวณมุมบ้านที่เป็นมุมอับป้องกันยุง และใช้ลูกมะกรูดคั้นใส่ไว้ในอ่างน้ำ มีส่วนร่วมช่วยกันของคนในชุมชน ทำความสะอาดภายในชุมชน บ้านเรือนของตนเอง เพื่อป้องกันยุงลายวางไข่ และให้ความสำคัญในการให้ความรู้เรื่องโรคไข้เลือดออก ความร่วมมือของคนในชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย (อบต.) เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลโคกมั่งงอย ผู้นำชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและองค์กรเอกชนร่วมมือกันทำงานในการเฝ้าระวังและป้องกันยุงลายสาเหตุของโรคไข้เลือดออก

7. อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออก ขององค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ สามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ดังนี้

7.1 ผลกระทบและแนวทางแก้ไขโรคไข้เลือดออก ขององค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ โดยภาพรวมพบว่า เกิดการขาดรายได้และแรงงานในครัวเรือน ทำให้เสียเวลาในการประกอบอาชีพ เสียค่าใช้จ่ายในการรักษา มีแหล่งเพาะพันธุ์ยุง ทำให้เสียสุขภาพทั้งทางร่างกายและจิตใจ แนวทางแก้ไข คือ ทุก ๆ คนในชุมชนต้องช่วยกันทำความสะอาดภายในชุมชนและบ้านเรือนทั้งภายในบ้านและนอกบ้านของตนเองให้สะอาดอยู่เสมอ กำจัดลูกน้ำยุงลายทิ้งทันทีที่เห็น ผู้นำชุมชน และ อสม. ควรลงพื้นที่สำรวจตรวจลูกน้ำยุงลายทุกหลังคาเรือน โดยให้คำแนะนำและความรู้เรื่องโรคไข้เลือดออก ซึ่งผู้วิจัยพบว่าการให้ความรู้และเอาใจใส่ของผู้นำชุมชน และ อสม. ในเรื่องโรคไข้เลือดออก และมีการสำรวจลูกน้ำยุงลายทุกครัวเรือน และทุกคนในชุมชนต้องช่วยกันทำความสะอาดชุมชน และบ้านเรือนของตนเองอย่างสม่ำเสมอ เป็นผลดีต่อตนเอง และคนในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับ เอกปกรณ นามคุณ¹³ ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบการป้องกันโรคไข้เลือดออกโดยใช้กระบวนการเทียบรอยในชุมชนมะขามโนนสง่า ตำบลการแก่น อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ผลการศึกษาพบว่า ขั้นตอนการพัฒนารูปแบบการป้องกันโรคไข้เลือดออก ประกอบด้วย 1) การวางแผนและรับรองแผนโดยประชาคมหมู่บ้าน 2) การกำหนดกติกาชุมชน 3) การกำจัดลูกน้ำยุงลายโดยเจ้าของหลังคาเรือน 4) การตรวจประเมินลูกน้ำยุงลายโดยคณะกรรมการชุมชน และ 5) การติดตามโดยเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ผลการเทียบรอยระหว่างชุมชน พบว่า ชุมชนมะขามโนนสง่าสามารถเทียบรอยการดำเนินงานได้เท่าเทียมกับชุมชนคำกั้ง ซึ่งเป็นชุมชนเปรียบเทียบได้ สอดคล้องกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน (Participation) หมายถึง กระบวนการที่สำคัญที่ส่งผลให้การดำเนินโครงการต่าง ๆ ของหน่วยงานภาครัฐประสบผลสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรมและได้รับการยอมรับจากประชาชน รวมถึง

¹³ เอกปกรณ นามคุณ, “การพัฒนารูปแบบการป้องกันโรคไข้เลือดออกโดยใช้กระบวนการเทียบรอยในชุมชนมะขามโนนสง่า ตำบลการแก่น อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม”, วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต. (สาขาวิชาสาธารณสุขศาสตร์ คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม), 2559.

ประชาชนมีความสำนึกร่วมในการเป็นเจ้าของโครงการ ซึ่งกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนที่เข้ามา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ แก้ไขปัญหา ร่วมกันพัฒนา เสริมสร้างฉันทามติ และง่ายต่อการนำไปปฏิบัติ และสอดคล้องกับ อรรถัย กักผล¹⁴ กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเปิดกว้างให้ประชาชน เข้าไปร่วมในการกำหนดกฎเกณฑ์ นโยบาย กระบวนการบริหารและตัดสินใจของท้องถิ่น เพื่อผลประโยชน์ของประชาชนโดยส่วนรวมอย่างแท้จริง ทั้งนี้ต้องอยู่บนพื้นฐานของการที่ ประชาชนจะต้องมีอิสระทางความคิด มีความรู้ความสามารถในการกระทำ และมีความเต็มใจที่จะเข้าร่วมต่อกิจกรรมนั้น ๆ

7.2 แนวทางในการบริหารจัดการโรคไข้เลือดออก ขององค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ โดยภาพรวมพบว่า ด้านบุคลากรและด้านการบริหารจัดการเฝ้าระวัง ควบคุมโรค ประชาสัมพันธ์ให้ความรู้เรื่องโรคไข้เลือดออก โดยลงพื้นที่กระจายข่าวให้คนในชุมชน เฝ้าระวังโรคไข้เลือดออกที่มีลูกน้ำยุงลายระบาดในชุมชน ให้กำจัดทิ้งได้ทันที่อย่างต่อเนื่อง ด้านการจัดการข้อมูล ควรให้อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) ประเมินความเสี่ยงในการแพร่ระบาดของลูกน้ำยุงลาย ด้านงบประมาณ และด้านวัสดุอุปกรณ์ ภาครัฐควรให้การสนับสนุน และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการป้องกัน ทำลายแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลายได้ ซึ่งผู้วิจัยพบว่า การสนับสนุนจากภาครัฐ โดยองค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย ในทุก ๆ ด้าน และมี อสม. คอยสำรวจ ตรวจสอบประเมินความเสี่ยงในการระบาดของลูกน้ำยุงลาย โดยการแจ้งข่าวสารทางไลน์กลุ่ม จึงสามารถป้องกันโรคไข้เลือดออกได้ทันที่อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น สอดคล้องกับ เสกสรรค์ สองจันทร์¹⁵ ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง การสนับสนุนจากองค์กรที่มีผลต่อการปฏิบัติงานป้องกันควบคุมโรคไข้เลือดออกของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน : กรณีศึกษาที่ตำบลสุขเส้า อำเภอเพ็ญ จังหวัดอุดรธานี ผลการศึกษาพบว่า การสนับสนุนจากองค์กรในภาพรวมของกลุ่มตัวอย่าง มีการสนับสนุนจากองค์กรอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}=3.68$, S.D.=0.569) การปฏิบัติงานป้องกันควบคุมโรคไข้เลือดออกอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}= 4.05$, S.D.=0.609) การสนับสนุนจากองค์กรมีความสัมพันธ์ระดับสูงทางบวกกับการปฏิบัติงานป้องกันควบคุมโรคไข้เลือดออกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r=0.765$, $p\text{-value}<0.001$) ส่วนตัวแปรที่สามารถร่วมพยากรณ์การปฏิบัติงานป้องกันควบคุมโรคไข้เลือดออก ได้แก่ การสนับสนุนจากองค์กรด้านเวลา ($p\text{-value}<0.001$) และการสนับสนุนจากองค์กรด้านวัสดุอุปกรณ์ ($p\text{-value}<0.034$) ซึ่งทั้ง 2 ด้านสามารถร่วมพยากรณ์การปฏิบัติงานป้องกันควบคุมโรคไข้เลือดออกได้ร้อยละ 63.40 และสอดคล้องกับแนวคิดของ Peter M. Blau และ W. Richard Scott¹⁶ ในแนวคิดทฤษฎีองค์การโครงสร้างสมัยใหม่ (Modern Structural Organizational Theory) ใน Formal Organization: A Comparative Approach ในหัวข้อ The Concept of Formal Organization กล่าวว่า ในทุกองค์การประกอบด้วยองค์การที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยที่ องค์การไม่เป็นทางการจะสนับสนุนองค์การที่เป็นทางการ ในการสร้างปทัสถาน (norm) ในการปฏิบัติงานซึ่งไม่ได้กำหนดไว้อยู่ในกฎและระเบียบ และเป็นโครงสร้างทางสังคม (social organization) ซึ่งประกอบด้วย

¹⁴ อรรถัย กักผล, คู่มือ คู่มือ การมีส่วนร่วมของประชาชนสำหรับนักบริหารท้องถิ่น, หน้า 3.

¹⁵ เสกสรรค์ สองจันทร์, “การสนับสนุนจากองค์กรที่มีผลต่อการปฏิบัติงานป้องกันควบคุมโรคไข้เลือดออกของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน : กรณีศึกษาที่ตำบลสุขเส้า อำเภอเพ็ญ จังหวัดอุดรธานี”, วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยขอนแก่น, ปีที่ 16 ฉบับที่ 6 (กรกฎาคม-สิงหาคม 2554): 730-731.

¹⁶ Peter M. Blau and W. Richard Scott, “Formal Organization A Comparative Approach”, **Social forces**, Vol 41 No.1: 84-85.

ความสัมพันธ์ทางสังคม (social relation) และความเชื่อและความสนใจร่วมกัน (shared belief and orientation) ในการสร้างแนวปฏิบัติร่วมกันในองค์กร แนวคิดนี้ในผู้บริหารองค์การทั้งภาครัฐและเอกชนจะต้องเข้าใจลักษณะขององค์การที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อที่จะสร้างความร่วมมือร่วมใจกันในการบรรลุเป้าหมายขององค์การที่กำหนดไว้

7.3 การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการเฝ้าระวังการควบคุมโรคไข้เลือดออก ขององค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ โดยภาพรวมพบว่า มีการใช้สมุนไพรพอกตะไคร้หอมหันตากแดดวางไว้บริเวณมุมบ้านที่เป็นมุมอับป้องกันยุง และใช้ลูกมะกรูดคลึงใส่ไว้ในอ่างน้ำ มีส่วนร่วมช่วยกันของคนในชุมชน ทำความสะอาดภายในชุมชน บ้านเรือนของตนเอง เพื่อป้องกันยุงลายวางไข่ และให้ความสำคัญในการให้ความรู้เรื่องโรคไข้เลือดออก ความร่วมมือของคนในชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย (อบต.) เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลโคกมั่งงอย ผู้นำชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและองค์กรเอกชนร่วมมือกันทำงานในการเฝ้าระวังและป้องกันยุงลายสาเหตุของโรคไข้เลือดออก ซึ่งผู้วิจัยพบว่า การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนในชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาโรคไข้เลือดออกได้โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนทั้งหน่วยงานภาครัฐให้การสนับสนุนร่วมมือกันทำงาน สอดคล้องกับ ฤทัย สมบัติสวัสดิ์¹⁷ ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง การประยุกต์ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการป้องกันโรคไข้เลือดออกโดยเครือข่ายชุมชนภาคอีสาน ผลการวิจัยพบว่า การจัดสิ่งแวดล้อมให้สะอาดน่าอยู่ไม่เป็นแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลาย ยังปลูกพืชสมุนไพรต้นตะไคร้หอมไล่ยุงและทำน้ำมันตะไคร้หอมหยดใส่เสื้อผ้าและถึงน้ำให้ยุงลายเหม็นกลิ่นและบินหนีไป นอกจากนี้ยังใช้กระบอกพ่นน้ำไล่ยุงให้ยุงเปียกบินไม่ได้และหนีไป ใส่ผลมะกรูดลงในภาชนะเก็บน้ำในห้องสุขา และอ่างล้างเท้าเพื่อป้องกันยุงลายวางไข่ ใส่ปลาในลูกน้ำเพื่อป้องกันการขยายตัวของยุงลาย ปิดฝาภาชนะด้วยตาข่ายไนลอนแล้วปิดทับด้วยฝาสังกะสีแล้วทำก๊อกน้ำปิดเปิดด้านล่าง หรือปิดฝาภาชนะทิ้งไว้นานเกิน 2 เดือน กำจัดขยะให้ถูกวิธี ปัญหาทั่วไปที่พบยังพบอย่างต่อเนื่อง คือ ที่วัดไม่ได้ปฏิบัติเนื่องจากไม่อยากฆ่าสัตว์ ผลมะกรูดที่ใส่ไว้ก็ไม่ได้มีการดูแลเท่าที่ควรปล่อยให้เน่าเปื่อย ห้องน้ำสภปรกมีกลิ่นเหม็นจึงเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลายได้ง่าย นอกจากนี้ยังมีสภาพแวดล้อม ที่ไม่สะอาดบางแห่งสภปรกมากเป็นแหล่งขยายพันธุ์ยุงมากหรือแม้กระทั่งผู้ป่วยโรคไข้เลือดออกนี้กว่าตัวเองหายป่วยแล้วจึงไม่ระมัดระวังตัวในการป้องกันยุงลายกัด การปิดฝาโถ่งน้ำยังพบว่าปิดไม่สนิทเช่นกัน จึงไม่สามารถกำจัดยุงลายได้อย่างมีประสิทธิภาพเป็นโอกาสที่จะถูกยุงลายกัดได้ นอกจากนี้ยังต้องใช้วิธีการที่ได้รับความรู้ความเข้าใจจากเครือข่ายชุมชน ไม่ว่าจะเป็นอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เจ้าหน้าที่ของรัฐและองค์กรเอกชนในการร่วมมือกันในการเฝ้าระวังและป้องกันยุงลาย และการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้าน เช่น การใช้น้ำมันจากต้นตะไคร้หอมหยดในน้ำหรือบริเวณบ้านและปลูกต้นไม้ไล่ยุง ผสมผสานกับเทคโนโลยีร่วมสมัยเพื่อให้ทันต่อความเจริญอย่างรวดเร็วของสังคมที่มีการพัฒนาไม่หยุดยั้งและให้เข้ากับยุคสมัยของบริบทพื้นที่ซึ่งเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีค่าควรหวงแหน และยังสอดคล้องกับ พาร์สัน¹⁸ ที่กล่าวถึง

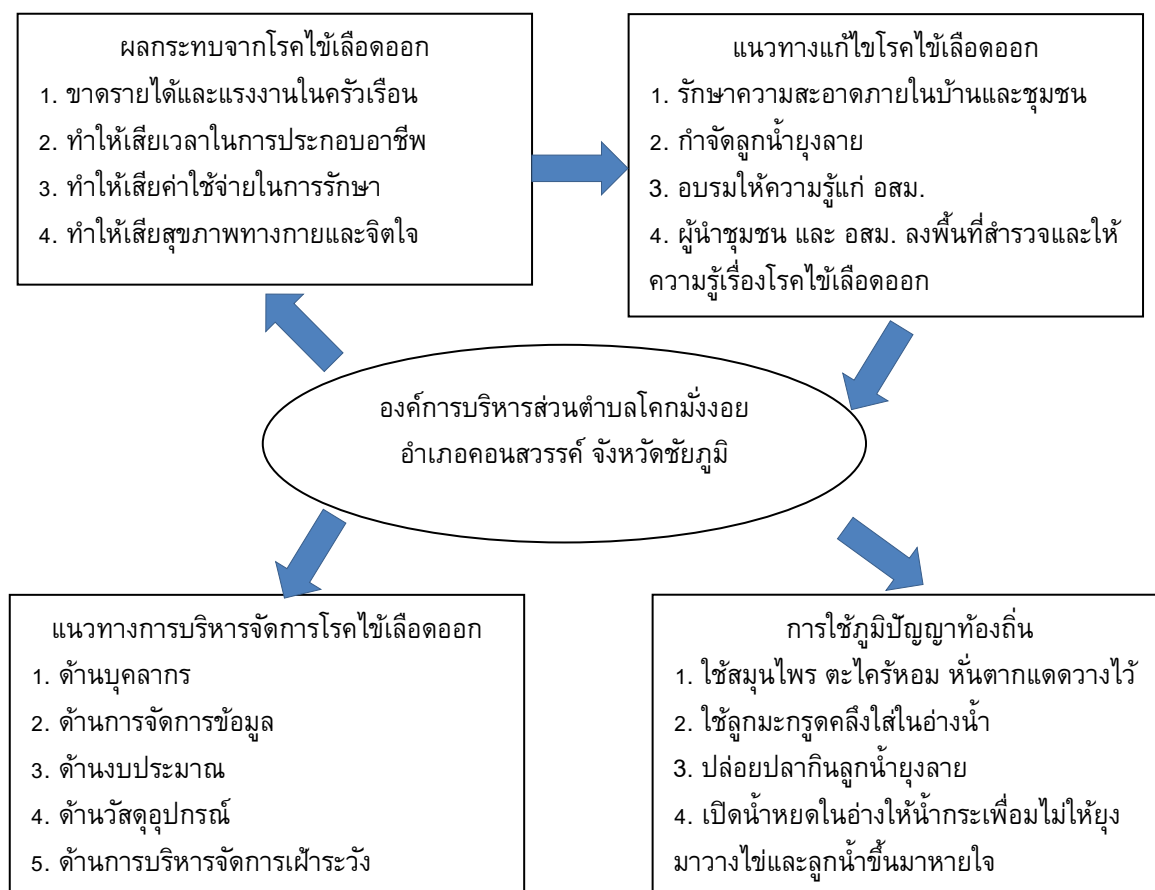
¹⁷ ฤทัย สมบัติสวัสดิ์, “การประยุกต์ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการป้องกันโรคไข้เลือดออกโดยเครือข่ายชุมชนภาคอีสาน”, มจร.สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 (เมษายน-มิถุนายน 2560): 117-131.

¹⁸ Parsons, Economy and Society : A Study in the Integration of Economic and Social Theory. London: Routledge & Kegan Paul, 1984: 19.

ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม (Structural-Functional Theory) ว่าหน่วยของการกระทำในลักษณะที่บุคคลมีทางเลือกหลายทางในการเข้าหาเป้าหมาย (Voluntaristic Action) ในสังคมหนึ่ง ๆ ประกอบด้วยโครงสร้างและกิจกรรมต่าง ๆ โครงสร้างทางสังคมคือแบบแผนที่อยู่ได้นานโดยประชาชนมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม โครงสร้างจะได้มาจากการกระทำระหว่างกันทางสังคมจากบรรทัดฐานและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของกิจกรรมทฤษฎีนี้ จะเน้นการทำความเข้าใจกับการคงอยู่และการสืบเนื่องของโครงสร้างและเสถียรภาพทางสังคม

8. องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออก ขององค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ ผู้วิจัยสามารถสรุปองค์ความรู้จากการวิจัยได้ดังนี้

ภาพประกอบที่ 2: องค์ความรู้ใหม่

9. ข้อเสนอแนะ

9.1 ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1) ให้องค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย และ อสม. เพิ่มความถี่ในการดำเนินกิจกรรมทำลายแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลายในชุมชนและให้คำแนะนำเกี่ยวกับโรคไข้เลือดออกกับคนในชุมชนให้มีความตระหนักแก้ไขปัญหาาร่วมกัน

2) องค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย อสม. อบต. ผู้นำชุมชน และคนในชุมชน ควรจะให้ความร่วมมือในการทำความสะดวก พัฒนาปรับปรุงหมู่บ้านให้มีสิ่งแวดล้อมที่ดีขึ้น เพราะร่องระบายน้ำในหมู่บ้านจะมียุงมาวางไข่ จึงต้องคอยหมั่นทำความสะอาดทั้งหมู่บ้านอย่างสม่ำเสมอ

3) ให้องค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย อสม. อบต. ผู้นำชุมชน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลโคกมั่งงอย และคนในชุมชน มีการจัดประชุมให้ความรู้ถึงพื้นที่สม่ำเสมอในแต่ละครั้งที่มีการเรียนการสอนของผู้สูงอายุในชุมชนหมู่บ้านโคกมั่งงอยทั้ง 3 หมู่บ้าน ให้ทุกคนตระหนัก ทำความสะอาดและกำจัดลูกน้ำยุงลายเพื่อให้คนในชุมชนปลอดภัยจากโรคไข้เลือดออก

9.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ผู้ที่สนใจควรขยายพื้นที่ในการศึกษาความรู้และทักษะในการควบคุมและป้องกันโรคไข้เลือดออก หรือมีความเสี่ยงในการระบาดของโรคไข้เลือดออกสูง เป็นต้น

2) การสร้างความตระหนักและการมีส่วนร่วมในชุมชนในการควบคุมและป้องกันโรคไข้เลือดออก

3) การสร้างปัจจัยในพื้นที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน

4) ควรขยายเวลาในการทำวิจัยลงพื้นที่ให้ครอบคลุมทั้งตำบลโคกมั่งงอย อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ

เอกสารอ้างอิง

ฤทัย สมบัติสวัสดิ์, “การประยุกต์ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการป้องกันโรคไข้เลือดออกโดยเครือข่ายชุมชน

ภาคอีสาน”, *มจร.สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 (เมษายน-มิถุนายน 2560): 117-131.

วชิระ บถพิบูลย์. สสจ.เตือนไข้เลือดออกระบาดหนัก เร่งกวาดล้างทำลายลูกน้ำ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

<https://siamrath.co.th/n/161669> [30 มิถุนายน 2563].

สัมภาษณ์ ทศนีย์ เฉลิมเหล่า, อาสาสมัครสาธารณสุขบ้านหนองโน หมู่ที่ 4 ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอคอนสวรรค์

จังหวัดชัยภูมิ, 24 กุมภาพันธ์ 2564.

สัมภาษณ์ ประเกียรติ คำหวาน, อาสาสมัครสาธารณสุขบ้านโคกมั่งงอย หมู่ที่ 2 ตำบลโคกมั่งงอย

อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ, 24 กุมภาพันธ์ 2564.

สัมภาษณ์ ปิยาภรณ์ สะหาย, อาสาสมัครสาธารณสุขบ้านสระแก้ว หมู่ที่ 8 ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอคอนสวรรค์

จังหวัดชัยภูมิ, 24 กุมภาพันธ์ 2564.

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 10 ฉบับที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม 2564)

สัมภาษณ์ สุคม มุลกะศก, ผู้ใหญ่บ้านหนองเม็ก หมู่ที่ 9 ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ, 24 กุมภาพันธ์ 2564.

สัมภาษณ์ อุทัยพร สนิทไทย, ประธานอาสาสมัครสาธารณสุขบ้านหนองแดงน้อย หมู่ที่ 13 ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ, 24 กุมภาพันธ์ 2564.

สำนักโรคติดต่อฯ โดยแมลง. คู่มือวิชาการโรคติดต่อเขตร้อนและโรคไข้เลือดออกแดงก็ดำเนินการแพทย์และสาธารณสุข ปี พ.ศ.2558. สำนักพิมพ์อักษรกราฟฟิคแอนด์ดีไซน์: กรมควบคุมโรค, 2558.

สำนักโรคติดต่อฯ โดยแมลง. รายงานพยากรณ์โรคไข้เลือดออก ปี 2563. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

http://nont-pro.go.th/public/news_upload/backend/files_306_1.pdf [30 มิถุนายน 2563].

เสกสรรค์ สองจันทร์, “การสนับสนุนจากองค์กรที่มีผลต่อการปฏิบัติงานป้องกันควบคุมโรคไข้เลือดออกของอาสาสมัคร

สาธารณสุขประจำหมู่บ้าน : กรณีศึกษาที่ตำบลสมเฝ้า อำเภอเพ็ญ จังหวัดอุดรธานี”, **วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยขอนแก่น**, ปีที่ 16 ฉบับที่ 6 (กรกฎาคม-สิงหาคม 2554): 730-731.

เอกปกรณ นามคุณ. “การพัฒนาแบบการป้องกันโรคไข้เลือดออกโดยใช้กระบวนการเทียบรอยในชุมชนมะชมโนนสง่า ตำบลการแก่น อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม”.

ปริญาสาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาสาธารณสุขศาสตร์ คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2559.

องค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย. **แผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ.2561-2565)**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

<http://kokmungngoi.go.th> [25 กรกฎาคม 2563].

อรทัย กักผล. คู่มือ คู่มือ การมีส่วนร่วมของประชาชนสำหรับนักบริหารท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เจริญสนิทวงศ์การพิมพ์, 2552.

Parsons. *Economy and Society : A Study in the Integration of Economic and Social Theory*.

London: Routledge & Kegan Paul, 1984.

Peter M. Blau and W. Richard Scott, “Formal Organization A Comparative Approach”, **Social forces**, Vol 41 No.1: 84-85.

ข้อพิจารณาการได้รับยกเว้นตามกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล :
กรณีศึกษากฎหมายของสหราชอาณาจักร

CONSIDERATIONS FOR EXEMPTION FROM PERSONAL DATA
PROTECTION LAWS: A CASE STUDY OF UK LAWS

รัฐสภา จุริมาศ *

Rattasapa Chureemas

Received: 2021-10-15

Revised: 2021-12-22

Accepted: 2021-12-31

บทคัดย่อ

แนวคิดในการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลมีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคลของประชาชนมิให้ถูกล่วงละเมิดในการเข้าถึง นำไปใช้ รวบรวมและตลอดจนจัดเก็บข้อมูลนั้น ๆ ภายใต้สิทธิในความเป็นส่วนตัว (Privacy) อันปราศจากการรบกวนและการแทรกแซงจากสังคม พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 จึงถูกตราขึ้นเพื่อวางมาตรการพิทักษ์สิทธิในข้อมูลส่วนบุคคลที่บุคคลใด ๆ ก็ตามจะเข้าถึง นำไปใช้ รวบรวมและจัดเก็บข้อมูลของบุคคลใดจะต้องได้รับการยินยอมจากผู้เป็นเจ้าของข้อมูลก่อน ทั้งนี้ ในบางกรณีจำเป็นต้องได้รับการยกเว้นจากขั้นตอนกระบวนการขอความยินยอมด้วยมีเหตุผลและความจำเป็นอย่างยิ่ง ดังที่ได้มีการตราข้อยกเว้นไว้ในมาตรา 4 ของพระราชบัญญัติดังกล่าว

อย่างไรก็ตาม กรณีที่ได้รับการยกเว้นนั้นจำเป็นอย่างยิ่งในฐานะกฎหมายกลางที่ต้องว่าแนวทางปฏิบัติในกรณีที่กระทำต่อข้อมูลส่วนบุคคลโดยปราศจากการปฏิบัติตามเงื่อนไขตามพระราชบัญญัตินั้น ซึ่งจากการศึกษาพบว่ายังไม่มีแนวทางที่ชัดเจนปรากฏในพระราชบัญญัติถึงมาตรการที่หน่วยงาน หรือ บุคคลที่ได้รับการยกเว้นตามมาตรา 4 จะต้องดำเนินการหรือมีขั้นตอนอย่างไร ๆ ที่กำหนดไว้เพื่อป้องกันการกระทำโดยมิชอบ จากการศึกษาพระราชบัญญัติอำนาจในการสืบสวนสอบสวน (The Investigatory Powers Act 2016) และพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูล (The Data Protection Act) กฎหมายของสหราชอาณาจักรพบว่ามีกระบวนการวางแนวทางขึ้นต้น เพื่อป้องกันการอาศัยข้อยกเว้นตามกฎหมายในการกระทำต่อข้อมูลส่วนบุคคลโดยมิชอบ ผู้วิจัยเห็นว่าการศึกษานี้จะนำไปสู่การสร้างเป็นแนวทางในการพัฒนากฎหมายกลางในการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลได้ดียิ่งขึ้นต่อไป

คำสำคัญ: คุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล, สิทธิส่วนบุคคล, ข้อยกเว้น

* อาจารย์ประจำหลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ,
เบอร์โทร: 089-027-8787, E-mail: Rattasapa@g.swu.ac.th

ABSTRACT

The concept of personal data protection aims to protect the privacy rights of people in order to not to be harassed in accessing, using, collecting and as well as storing such information under the right to privacy without interference and interference from society. The Personal Data Protection Act B.E. 2562 is enacted to put in place measures to protect the rights of personal data that any person will access, use, collect and store information of any person must obtain the consent of the owner. In some cases, it is necessary to be exempt from the consent process by reason and the absolute necessity. As an exception enacted in Section 4 of the Act.

However, exemption cases are essential, as the federal law should provide guidelines for dealing with personal data without fulfilling the requirements of the Act. From the study, it was found that there is no clear guideline in the Act regarding the measures that any state authority or persons who are exempted under Section 4 to have any duty or processed to prevent from wrongdoing. A study of The Investigatory Powers Act 2016 and The Data Protection Act, UK law found a preliminary orientation. To prevent reliance on legal exceptions to misuse personal data. The researcher believes that this study will lead to the creation of a guideline to develop a central law to better protect personal data.

Keywords: Personal Data Protection, Rights of Privacy, Exemption

1. บทนำ

พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 (Personal Data Protection Act B.E. 2562 (2019) หรือ PDPA) กำหนดสาระสำคัญของพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวคือการวางมาตรการในการให้ข้อมูลคุ้มครองการใช้ข้อมูลส่วนบุคคล อาทิ ข้อมูลการศึกษา ข้อมูลฐานะการเงิน ข้อมูลประวัติสุขภาพ ข้อมูลประวัติอาชญากรรม ข้อมูลประวัติการทำงาน และข้อมูลส่วนบุคคลอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นลายพิมพ์นิ้วมือ แผนบันทึกลักษณะเสียง เลขบัตรประชาชน หรือเลขหมายเอกสารส่วนตัวอื่น ๆ โดยกำหนดห้ามไม่ให้ผู้อื่น หรือหน่วยงานอื่นใด ตลอดจนหน่วยงานรัฐ นำข้อมูลดังกล่าวไปใช้เพื่อประโยชน์ในด้านใดด้านหนึ่งที่เจ้าของข้อมูลไม่ยินยอมให้นำไปใช้ประโยชน์

ปัจจุบันการติดต่อกับหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ต้องดำเนินการผ่านทางการใช้ข้อมูลส่วนบุคคล ซึ่งทำให้บุคคลจำเป็นต้องเปิดเผยข้อมูลดังกล่าวต่อบุคคลหรือหน่วยงานนั้น ๆ ทั้งที่ยินยอมหรือไม่ยินยอมในการให้ข้อมูลดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการทำธุรกรรมต่าง ๆ เช่น การเปิดบัญชีเงินฝากกับสถาบันการเงิน จำเป็นต้องให้ข้อมูลส่วนตัวทั้งสำเนาบัตรประชาชน ที่อยู่ เบอร์โทรศัพท์เพื่อการติดต่อ อย่างไรก็ตามข้อมูลดังกล่าวไม่ได้ถูกจำกัดเฉพาะกับบุคคลผู้รับข้อมูลเพียงผู้เดียว แต่กลับมีการนำข้อมูลดังกล่าวไปดำเนินการใช้ในเชิงพาณิชย์ ซึ่งถือเป็นการละเมิดสิทธิส่วนบุคคล กฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลจึงเข้ามามีบทบาทแก้ไขปัญหาโดยกำหนดให้องค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่เก็บข้อมูลส่วน

บุคคลของประชาชนไม่ว่าจะเป็นบริษัทเอกชน หรือหน่วยงานภาครัฐ ต้องไม่นำเอาข้อมูลส่วนตัวของเราไปใช้ในกิจกรรมอื่น ๆ ที่เราไม่ยินยอม

อย่างไรก็ตาม กฎหมายฉบับดังกล่าวยังมีประเด็นที่ต้องพิจารณาถึงความเหมาะสมในการบังคับใช้ กฎหมายฉบับนี้ว่า เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายอย่างแท้จริงหรือไม่ ดังจะเห็นได้จากข้อกำหนดการ ยกเว้นการบังคับใช้ของกฎหมายฉบับนี้ในมาตรา 4 ที่กำหนดให้การกระทำบางประการของหน่วยงานรัฐไม่ อยู่ภายใต้การคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล อาทิ การเก็บข้อมูล การใช้ข้อมูล และการเปิดเผยข้อมูล เพื่อ ประโยชน์ของตัวหรือกิจกรรมในครอบครัวหรือ การดำเนินงานของหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่รักษาความ มั่นคงของรัฐ ซึ่งรวมถึง ความมั่นคงทางการคลังของรัฐ หรือการรักษาความปลอดภัยของประชาชน รวมทั้ง หน้าที่เกี่ยวกับ การป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน นิติวิทยาศาสตร์ หรือการรักษาความมั่นคงปลอดภัย ไซเบอร์หรือ การเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลเพื่อกิจการสื่อสารมวลชน ศิลปกรรม หรือวรรณกรรม ตามจริยธรรม ของวิชาชีพหรือเป็นประโยชน์สาธารณะหรือ การทำงานของสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา และรัฐสภา ในการ พิจารณาตามอำนาจหน้าที่ การพิจารณาคดีของศาล และเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม และการ ดำเนินการกับข้อมูลของบริษัทข้อมูลเครดิตและสมาชิก

จากกรณีดังกล่าว ยังเป็นช่องโหว่ทางกฎหมายที่ไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการตรา พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล ดังเช่นกฎหมายในลักษณะเดียวกันในต่างประเทศที่แม้จะมี ข้อยกเว้นในลักษณะทำนองเดียวกัน แต่กำหนดหลักเกณฑ์ เงื่อนไข และขั้นตอน วิธีการต่าง ๆ เพื่อให้การ คุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลยังคงมีความชัดเจนตามวัตถุประสงค์ของกฎหมาย

อย่างไรก็ตาม ปัญหาสำคัญของการเข้าถึงข้อมูลส่วนบุคคลมีนั้น การอนุญาตให้รัฐกระทำการดังกล่าว ย่อมเสมือนเป็นการยอมรับการให้อำนาจแก่รัฐในการล่วงล้ำถึงข้อมูลส่วนบุคคลอย่างไม่เหมาะสม อันเป็นสิทธิ เสรีภาพของประชาชนขั้นพื้นฐานในการที่จะติดต่อสื่อสารระหว่างกัน ฉะนั้น จึงกล่าวได้ว่าเป็นการกระทำที่ กระทบต่อสิทธิส่วนบุคคลอันเป็นหนึ่งในหลักสิทธิมนุษยชนซึ่งได้รับรองโดยองค์การสหประชาชาติ ที่จะต้อง ได้รับความคุ้มครอง หรือกระทำการภายใต้การควบคุมอย่างเคร่งครัด ฉะนั้นในการที่รัฐกระทำการเพื่อเข้าถึง หรือได้มาซึ่งข้อมูลที่บุคคลสื่อสารกันจำเป็นต้องมีกฎหมายกำหนดไว้เป็นการเฉพาะและต้องดำเนินการตาม วัตถุประสงค์เฉพาะกาลตามกฎหมายและขั้นตอนตามที่กฎหมายกำหนดไว้อย่างเคร่งครัดด้วย ตลอดจน บทลงโทษของผู้กระทำการล่วงละเมิดข้อมูลดังกล่าวโดยมิชอบด้วยกฎหมายด้วย

ดังนั้น การหาแนวทางแก้ไขด้วยการกำหนดนโยบายทางกฎหมาย เช่น การบังคับใช้กฎหมายเพื่อ คุ้มครองและควบคุมการเข้าถึงข้อมูลจึงเป็นเรื่องจำเป็นอย่างยิ่ง หรือการหาแนวทางป้องกันการเข้าถึงรหัส ข้อมูลส่วนบุคคล ย่อมเป็นการแก้ไขปัญหที่สมดุลกัน ทั้งนี้ ในหลายประเทศรวมทั้งสหราชอาณาจักรได้ กำหนดกฎหมายที่เกี่ยวข้องในการให้อำนาจหรือรับรองอำนาจแห่งรัฐในการเข้าถึงข้อมูลของบุคคลส่วนบุคคล ตลอดจนสิทธิในการสอดแนม (Surveillance) ข้อมูลดังกล่าวด้วย ซึ่งกำหนดไว้ในกระบวนการสอบสวนและ สืบสวน (Investigatory Powers) โดยเจ้าพนักงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีอำนาจในการออกคำสั่งให้มีการดัก ข้อมูล การบันทึกข้อมูล และการถอดความที่มีการสื่อสารทางโทรคมนาคม รวมถึงการสืบสวนคดีอาชญากรรม ของหน่วยงานอื่นซึ่งบังคับใช้กฎหมายด้วยนั้น อาจมีความจำเป็นต้องได้รับการอนุญาตโดยกำหนดบุคคลซึ่งมี คุณสมบัติเฉพาะเพื่อให้สามารถเข้าถึงข้อมูลนี้ได้โดยตรง

การศึกษาวิจัยฉบับนี้ มุ่งเน้นการศึกษาผลกระทบต่อการประกาศใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 ผลกระทบต่อการกำหนดให้มีการยกเว้นการเข้าถึงข้อมูลโดยปราศจากความยินยอมโดยปราศจากหลักเกณฑ์ ขั้นตอน หรือวิธีการที่เหมาะสม และการศึกษามาตรการของสหราชอาณาจักรตามกฎหมายว่าด้วย The Investigatory Powers Act 2016 (IPA) และพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูล (The Data Protection Act) ที่มีส่วนสัมพันธ์กันในบางประเด็น เพื่อให้เกิดข้อเสนอแนะเบื้องต้นในการกำหนดอำนาจของรัฐ และขั้นตอนอันควรมีเพื่อเข้าถึงข้อมูลส่วนบุคคลของประชาชน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีของการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล และการให้อำนาจรัฐเพื่อเข้าถึงข้อมูลส่วนบุคคล
- 2.2 เพื่อศึกษาผลกระทบต่อการประกาศใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 ผลกระทบต่อการกำหนดให้มีการยกเว้นการเข้าถึงข้อมูลโดยปราศจากความยินยอมโดยปราศจากหลักเกณฑ์ ขั้นตอน หรือวิธีการที่เหมาะสม
- 2.3 เพื่อศึกษาการให้อำนาจรัฐเพื่อเข้าถึงข้อมูลส่วนบุคคลแนวทางปฏิบัติในสหราชอาณาจักร
- 2.4 เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักเกณฑ์ของสหราชอาณาจักรในการสร้างแนวทางหรือเสนอแนะข้อพึงกำหนดเบื้องต้นในการให้อำนาจรัฐเพื่อเข้าถึงข้อมูลส่วนบุคคลของประเทศไทยอย่างเหมาะสม

3. วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 รูปแบบการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยฉบับนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยทำการวิจัยจากเอกสาร การค้นคว้ารวบรวมจากหนังสือ ตำรา วารสารทางกฎหมาย บทความทางวิชาการจากวารสารทางวิชาการต่างๆ คำพิพากษาศาลฎีกา หนังสือพิมพ์ รายงานการวิจัย ผลงานการศึกษาวิจัยของนักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิ วิทยานิพนธ์ และรวมถึงข้อมูลทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์ทั้งข้อมูลภายในประเทศและต่างประเทศ ที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหาและแนวคิดของการให้อำนาจรัฐเพื่อเข้าถึงหรือได้มาซึ่งข้อมูลที่บุคคลสื่อสารถึงกัน โดยเฉพาะกฎหมาย Investigatory Power Act 2016 และพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูล (The Data Protection Act) ของสหราชอาณาจักร โดยผู้วิจัยทำการรวบรวมข้อมูลดังกล่าว วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อศึกษาเปรียบเทียบ และนำเสนอโดยวิธีการพรรณนา (Descriptive)

3.2 เครื่องมือการวิจัย

1. เอกสารทางวิชาการ หนังสือ ตำรา บทความ คำพิพากษาศาลฎีกา เกี่ยวกับการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลและการให้อำนาจรัฐเข้าถึงข้อมูลส่วนบุคคล
2. แนวคิดและแนวทางการบังคับใช้กฎหมายในการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลและการให้อำนาจรัฐเพื่อเข้าถึงข้อมูลส่วนบุคคลของสหราชอาณาจักร
3. วิเคราะห์หลักเกณฑ์ของสหราชอาณาจักรในการดำเนินการเข้าถึงข้อมูลส่วนบุคคลโดยชอบด้วยกฎหมาย

3.3 ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยฉบับนี้ผู้วิจัยมุ่งเน้นในการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีของการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลและการให้อำนาจรัฐเพื่อเข้าถึงข้อมูลส่วนบุคคล ตลอดจนผลกระทบต่อการประกาศใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลกระทบต่อการกำหนดให้มีการยกเว้นการเข้าถึงข้อมูลโดยปราศจากความยินยอมโดยปราศจากหลักเกณฑ์ ขั้นตอน หรือวิธีการที่เหมาะสม ศึกษาเปรียบเทียบและวิเคราะห์การให้อำนาจรัฐเพื่อเข้าถึงข้อมูลส่วนบุคคลและแนวทางปฏิบัติในสหราชอาณาจักร ภายใต้ความคุ้มครองความเป็นส่วนตัวส่วนบุคคล (Data Privacy) The Investigatory Power Act 2016 และพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูล (The Data Protection Act) เพื่อวิเคราะห์หลักเกณฑ์ของสหราชอาณาจักรในการสร้างแนวทางหรือเสนอแนะข้อพึงกำหนดในการให้อำนาจรัฐเพื่อเข้าถึงข้อมูลส่วนบุคคลของประเทศไทยอย่างเหมาะสมต่อไป เพื่อวางแนวทางในการป้องกันการเข้าถึงข้อมูลส่วนบุคคลโดยมิชอบ

4. ผลการวิจัย

เมื่อพิจารณาเจตนารมณ์หลักในการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลตามหลักสากลและตามเหตุผลของพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 มีเจตจำนงหลักเพื่อเป็นกฎหมายกลางในการให้ความคุ้มครองการถูกละเมิดต่อข้อมูลส่วนบุคคลของประชาชนที่เกิดขึ้นอยู่ในปัจจุบัน โดยประชาชนผู้เป็นเจ้าของข้อมูลย่อมมีสิทธิที่จะยินยอม หรือปฏิเสธ ตลอดจนเพิกถอนความยินยอม จากการดำเนินการเข้าถึงข้อมูลส่วนบุคคลของตนได้ ฉะนั้น การกำหนดหลักเกณฑ์และมาตรการต่าง ๆ จึงควรกำหนดให้ประชาชนผู้เป็นเจ้าของข้อมูลส่วนบุคคลได้รับความคุ้มครองอย่างสูงสุด อย่างไรก็ตามจากการศึกษาพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 ปรากฏว่ามีการกำหนดข้อยกเว้นบางประการ¹ ที่ผู้วิจัยเห็นว่าควรได้รับการ

¹ พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 กล่าวคือ “มาตรา 4 พระราชบัญญัตินี้ไม่ใช้บังคับแก่

(1) การเก็บรวบรวม ใช้ หรือเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลของบุคคลที่ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลส่วนบุคคลเพื่อประโยชน์ส่วนตนหรือเพื่อกิจกรรมในครอบครัวของบุคคลนั้นเท่านั้น

(2) การดำเนินการของหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่ในการรักษาความมั่นคงของรัฐ ซึ่งรวมถึงความมั่นคงทางการคลังของรัฐ หรือการรักษาความปลอดภัยของประชาชน รวมทั้งหน้าที่เกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน นิติวิทยาศาสตร์ หรือการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์

(3) บุคคลหรือนิติบุคคลซึ่งใช้หรือเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลที่ทำการเก็บรวบรวมไว้เฉพาะเพื่อกิจการสื่อมวลชน งานศิลปกรรม หรืองานวรรณกรรมอันเป็นไปตามจริยธรรมแห่งการประกอบวิชาชีพหรือเป็นประโยชน์สาธารณะเท่านั้น

(4) สภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา และรัฐสภา รวมถึงคณะกรรมการที่ตั้งโดยสภาดังกล่าวซึ่งเก็บรวบรวม ใช้ หรือเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลในการพิจารณาตามหน้าที่และอำนาจของสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา รัฐสภา หรือคณะกรรมการแล้วแต่กรณี

(5) การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลและการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ในกระบวนการพิจารณาคดี การบังคับคดี และการวางทรัพย์ รวมทั้งการดำเนินงานตามกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

(6) การดำเนินการกับข้อมูลของบริษัทข้อมูลเครดิตและสมาชิกตามกฎหมายว่าด้วยการประกอบธุรกิจข้อมูลเครดิต การยกเว้นไม่ให้นำบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัตินี้ทั้งหมดหรือแต่บางส่วนมาใช้บังคับแก่ผู้ควบคุมข้อมูลส่วนบุคคลในลักษณะใด กิจการใด หรือหน่วยงานใดทำนองเดียวกับผู้ควบคุมข้อมูลส่วนบุคคลตามวรรคหนึ่ง หรือเพื่อประโยชน์สาธารณะอื่นใด ให้ตราเป็นพระราชกฤษฎีกา

กำหนดให้มีแนวปฏิบัติจากการได้รับการยกเว้นเพื่อดำเนินการบางอย่างตามเหตุผลและความจำเป็นที่ไม่ต้องดำเนินการตามพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 เพื่อให้สอดคล้องต่อเจตนารมณ์หลักของพระราชบัญญัติดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับกลางที่กำหนดให้หน่วยงานรัฐ เอกชนต่าง ๆ ต้องปฏิบัติตาม

ทั้งนี้ จากการศึกษากฎหมายของสหราชอาณาจักรพบว่า ได้มีการกำหนดแนวทางและมาตรการในการกำกับดูแลการกระทำที่ได้รับการยกเว้นให้ไม่ต้องปฏิบัติตาม The Investigatory Powers Act 2016 และ Personal Data Protection Act 2018 อย่างเป็นระบบขั้นตอนและรูปธรรม กล่าวคือ

1. ภายใต้แนวคิดและทฤษฎีของการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล และการให้อำนาจรัฐเพื่อเข้าถึงข้อมูลส่วนบุคคลของสหราชอาณาจักรตาม The Investigatory Powers Act 2016 มีกรณีกำหนดเหตุจำเป็นอย่างยิ่งที่หน่วยงานรัฐสามารถเข้าถึงข้อมูลส่วนบุคคลเพื่อรวบรวมได้โดยปราศจากความยินยอมตามความในมาตรา 24 ไม่อาจรอกระบวนการออกหมายตามขั้นตอนเพื่อดำเนินการเข้าถึงข้อมูล และต้องปรากฏว่าเป็นกรณีมีเหตุคุกคามต่อชีวิตหรืออาชญากรรมร้ายแรง² พระราชบัญญัติฉบับนี้กำหนดให้สามารถดำเนินการได้โดยไม่ต้องผ่านกระบวนการพิจารณาของศาลตามมาตรา 23 ดังเช่นกรณีทั่วไป ซึ่งโดยปกติต้องได้รับความเห็นชอบจากศาลเสียก่อนจึงจะออกหมายใช้แก่กรณีต่าง ๆ ได้ อย่างไรก็ตาม กฎหมายกำหนดว่าแม้จะอนุญาตให้สามารถดำเนินการรวบรวมไปโดยไม่ผ่านขั้นตอนการพิจารณาของศาลแล้วนั้น หากแต่ต้องนำหมายมายื่นให้ศาลพิจารณาภายใน 3 วันนับแต่วันที่ออกหมายในกรณีเร่งด่วน ซึ่งหากศาลพิจารณาเห็นชอบการบังคับใช้หมายก็สามารถดำเนินการต่อไปได้ แต่หากปรากฏแก่กรณีว่าศาลพิจารณาไม่เห็นชอบกระบวนการใด ๆ ที่ได้กระทำไปนั้น ศาลจะพิจารณาให้เก็บรักษาอย่างเป็นความลับและกระบวนการอื่น ๆ ที่อยู่ขณะนั้นหรือที่จะได้กระทำในอนาคตให้ยุติโดยเร็วที่สุด³

จะเห็นได้ว่าแม้มีกรณีกำหนดข้อยกเว้นการดำเนินการตามปกติของกฎหมายที่มีหลักเกณฑ์และขั้นตอนตาม The Investigatory Powers Act 2016 ที่ต้องดำเนินการตาม Code of Practice นั้น อย่างไรก็ตามการยกเว้นไม่ใช่การยกเว้นโดยสิ้นเชิงแต่มีกรอบและกระบวนการที่กำหนดให้บุคคลที่ดำเนินการรวบรวมข้อมูลดังกล่าวต้องดำเนินการภายหลังจากรับข้อมูลนั้น ๆ มาโดยทันที ทั้งนี้เพื่อเป็นการป้องกันการอาศัยข้อยกเว้นในการดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใดโดยมิชอบ

2. การให้อำนาจรัฐเพื่อเข้าถึงข้อมูลส่วนบุคคลแนวทางปฏิบัติในสหราชอาณาจักรตามพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล 2018 หรือ Data Protection Act (DPA) โดยกฎหมายฉบับนี้มีจุดประสงค์เพื่อช่วยให้บุคคลหรือประชาชนในสหราชอาณาจักร สามารถควบคุมข้อมูลส่วนบุคคลและปกป้องสิทธิของตนได้ โดยที่ DPA นี้ ครอบคลุมข้อมูลส่วนบุคคลตั้งแต่การสื่อสารในทางการตลาดไปจนถึงการบริหารจัดการข้อมูล ซึ่ง DPA ให้อำนาจในการควบคุมและความรับผิดชอบ โดยหน่วยงานคุ้มครองข้อมูลของส

ผู้ควบคุมข้อมูลส่วนบุคคลตามวรรคหนึ่ง (2) (3) (4) (5) และ (6) และผู้ควบคุมข้อมูลส่วนบุคคลของหน่วยงานที่ได้รับยกเว้นตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกาตามวรรคสอง ต้องจัดให้มีการรักษาความมั่นคงปลอดภัยของข้อมูลส่วนบุคคลให้เป็นไปตามมาตรฐานด้วย”

² Sára Gabriella Hoffman. **General Data Protection Regulation (GDPR) A Stripe guide to the European privacy and data protection changes**. [Online] Available from: <https://stripe.com/us/guides/general-data-protection-regulation>. [25 MAY 2020].

³ Section 25 of Investigatory Powers Act 2016.

หราชอาณาจักร The Information Commissioner's Office (ICO) ที่มีบทบาทสำคัญหลายประการ เช่น การรับและตรวจสอบข้อร้องเรียนเกี่ยวกับการละเมิด DPA และการพัฒนาส่งเสริมแนวทางปฏิบัติเพื่อใช้ในการปกป้องข้อมูลและการให้คำแนะนำแก่สาธารณะ และให้คำปรึกษาแก่ธุรกิจและหน่วยงานสาธารณะเกี่ยวกับวิธีการปฏิบัติตาม DPA

ซึ่งพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล (DPA) ได้มีหลักการสำหรับองค์กรหรือธุรกิจใด ๆ เพื่อหลีกเลี่ยงบทลงโทษและค่าปรับ โดยสอดคล้องกับมาตรา 5 ของ GDPR ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 6 ข้อ ได้แก่

1) ดำเนินการตามกฎหมายและด้วยความโปร่งใส : โดยที่องค์กรต่าง ๆ จำเป็นต้องอยู่ภายใต้กฎหมาย GDPR ในการรวบรวมและใช้ข้อมูลส่วนบุคคล และจะต้องใช้ข้อมูลส่วนบุคคลในทางที่เป็นธรรมและไม่ก่อให้เกิดอันตรายหรือทำให้เข้าใจผิดต่อบุคคลอื่น

2) ใช้เพื่อวัตถุประสงค์ที่ระบุชัดเจนและถูกต้องตามกฎหมาย : การที่องค์กรใช้ข้อมูลเพื่อวัตถุประสงค์อื่นนอกเหนือจากที่ระบุไว้ อาจเป็นการที่ขัดต่อกฎหมายและไม่สามารถทำได้ เว้นแต่จะได้รับความยินยอมจากเจ้าของข้อมูลหรือมีภาระผูกพันที่ชัดเจนที่กำหนดไว้ในกฎหมาย

3) ประมวลผลเฉพาะวัตถุประสงค์ในการรวบรวม : ไม่ควรเก็บข้อมูลไว้มากกว่าที่ต้องการ : องค์กรสามารถรวบรวมข้อมูลให้เพียงพอเพื่อให้สามารถทำตามวัตถุประสงค์ตามที่ได้อำนาจมา แต่ข้อมูลควรเป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์เท่านั้น ไม่ควรเก็บข้อมูลไว้มากกว่าที่ต้องการ

4) บริษัทหรือองค์กรควรดำเนินการตามขั้นตอนที่เหมาะสมเพื่อให้แน่ใจว่าข้อมูลส่วนบุคคลที่เก็บไว้เป็นข้อมูลที่ถูกต้อง หากไม่ควรลบหรือแก้ไขโดยเร็วที่สุด

5) บริษัทหรือองค์กรไม่ควรเก็บข้อมูลส่วนบุคคลไว้นานเกินความจำเป็น ข้อมูลที่สามารถเก็บไว้นานได้หรือเป็นการเก็บถาวรจะต้องเป็นข้อมูลที่ได้รับอนุญาตเพื่อสาธารณประโยชน์หรือการวิจัยทางวิทยาศาสตร์หรือประวัติศาสตร์เท่านั้น

6) บริษัทหรือองค์กรต่าง ๆ จำเป็นต้องตรวจสอบให้แน่ใจว่าข้อมูลส่วนบุคคลที่ได้เก็บมาได้เหมาะสมหรือไม่ รวมถึงจะต้องมีการป้องกันการสูญเสีย การทำลายหรือความเสียหายจากอุบัติเหตุอีกด้วย

ทั้งนี้ นอกจากหลัก 6 ข้อที่กล่าวมาแล้ว ยังมีมาตรการพิเศษในการคุ้มครองทางกฎหมายที่เข้มงวดมากยิ่งขึ้นสำหรับข้อมูลที่เป็นข้อมูล “ละเอียดอ่อน” เช่น เชื้อชาติ ภูมิหลังทางชาติพันธุ์ ความคิดเห็นทางการเมือง ความเชื่อทางศาสนา การเป็นสมาชิกสหภาพแรงงาน สุขภาพ พันธุศาสตร์ชีวิตทางเพศหรือรสนิยมทางเพศ และข้อมูลความผิดทางอาญา ซึ่งสิ่งนี้เรียกว่า “ข้อมูลหมวดหมู่พิเศษ” และข้อมูลดังกล่าวจะแตกต่างจากข้อมูลส่วนบุคคลอื่น ๆ เพราะไม่สามารถอ้างเหตุผลด้านผลประโยชน์ที่ชอบด้วยกฎหมายและใช้ข้อมูลหมวดหมู่พิเศษในการทำอะไรบางอย่าง เช่น เพื่อทำการตลาดสำหรับธุรกิจ บริษัทหรือองค์กรต่าง ๆ ต้องใช้ความระมัดระวังเป็นพิเศษเพื่อให้มั่นใจในความปลอดภัยของข้อมูลนี้

ในกรณีเพื่อวัตถุประสงค์ในการปกป้องความมั่นคงแห่งชาติ เช่น ภัยคุกคามที่เกี่ยวกับการพัฒนาเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์⁴ ตามมาตรา 26 ของพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล (DPA) ได้มีการกำหนดข้อยกเว้นสำหรับการที่จะต้องได้รับอนุญาตในการเข้าถึงข้อมูลตามที่ระบุไว้ใน GDPR ซึ่งก็คือ มาตรา

⁴ Information Commissioner's Office. **National security and defense.** [Online] Available from: <https://ico.org.uk/for-organisations/guide-to-data-protection/guide-to-the-general-data-protection-regulation-gdpr/national-security-and-defence/>. [30 MAY 2021].

26 (1) เพื่อวัตถุประสงค์ในการปกป้องความมั่นคงของชาติหรือ (2) วัตถุประสงค์ในการป้องกันความมั่นคงของชาติในประการอื่น และการได้รับข้อยกเว้น จะต้องทำด้วยความ "จำเป็น" เพื่อปกป้องความมั่นคงของชาติเท่านั้น โดยความจำเป็นนี้ก็ยังเชื่อมโยงกับมาตรฐานสิทธิมนุษยชนอยู่ จึงคงต้องพิจารณาถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจริงเป็นกรณี ๆ ไป ซึ่งตามมาตรานี้การยกเว้นจะส่งผลให้

1) ยกเว้นหลักการคุ้มครองข้อมูลใด ๆ ที่ถูกระบุไว้ใน GDPR เพื่อให้สามารถเข้าถึงข้อมูลส่วนบุคคลเพื่อจุดประสงค์ด้านความมั่นคงของประเทศและการป้องกันความมั่นคงของประเทศ

2) การยกเว้นสิทธิใด ๆ ของบุคคลที่พัวพันในข้อมูลส่วนบุคคลของตนในการเก็บรักษา หรือปกปิด เป็นต้น

3) ยกเว้นการรายงานในการละเมิดข้อมูลส่วนบุคคล

4) ข้อกำหนดบางประการระหว่างประเทศ

5) การที่ต้องปฏิบัติตามหน้าที่และอำนาจการบังคับใช้กฎหมายของคณะกรรมการ

อย่างไรก็ตามในการได้รับข้อยกเว้น เพื่อวัตถุประสงค์ในการปกป้องความมั่นคงของชาติจำเป็นที่จะต้องตรวจสอบให้แน่ใจเสมอว่าการเข้าถึงข้อมูลส่วนบุคคล ผู้ที่สามารถได้รับข้อยกเว้นจะต้องปฏิบัติตามหลักการคุ้มครองข้อมูลสิทธิและหน้าที่เพื่อปกป้องความมั่นคงของชาติภายใต้มาตรา 6 ของ GDPR ที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น เช่น ในการประมวลผลนั้นจำเป็นสำหรับการปฏิบัติตามหน้าที่ทางกฎหมายที่มีผลบังคับใช้ และต้องทำให้ถูกต้องตามกฎหมายสำหรับการดำเนินการและได้ปฏิบัติตามเอกสารและภาระหน้าที่ด้านความรับผิดชอบอื่น ๆ ซึ่งจะต้องไม่ใช่การยกเว้นในลักษณะทั่วไป แต่ต้องเป็นลักษณะเฉพาะในขอบเขตที่จำเป็นเพื่อปกป้องความมั่นคงของชาติ โดยต้องสามารถชี้ให้เห็นความเชื่อมโยงที่ชัดเจนระหว่างการปฏิบัติตามข้อกำหนดเฉพาะและผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่อความมั่นคงของชาติ และต้องบันทึกการใช้การยกเว้นและสามารถแสดงให้เห็นถึงความจำเป็นและความเป็นสัดส่วนโดยคำนึงถึงสิทธิของเจ้าของข้อมูลและผลประโยชน์ที่ชอบด้วยกฎหมาย⁵

หากพิจารณาในมาตรา 26 ของ DPA ที่เป็นข้อยกเว้นของการประมวลผลข้อมูลเพื่อวัตถุประสงค์ด้านความมั่นคงแห่งชาติ ต้องใช้ข้อบังคับพิเศษตามมาตรา 28 ของ DPA ที่จะต้องได้รับการอนุญาตให้ประมวลผลข้อมูลเพื่อป้องกันความมั่นคงแห่งชาติ และจำต้องตรวจสอบว่ามีการป้องกันสิทธิและเสรีภาพของเจ้าของข้อมูล⁶ ซึ่งมาตรา 28 มีเงื่อนไขในการดำเนินการกล่าวคือ ห้ามมิให้ประมวลผลข้อมูลส่วนบุคคลประเภทพิเศษ ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันความมั่นคงของชาติหรือเพื่อวัตถุประสงค์ในการป้องกันประเทศและการป้องกันสิทธิและเสรีภาพของเจ้าของข้อมูลอย่างเหมาะสม และมาตรา 32 เป็นการรักษาความปลอดภัยของการประมวลผล แต่ไม่สามารถบังคับใช้กับผู้ควบคุมหรือผู้ประมวลผลได้ในกรณีที่เป็นการประมวลผลข้อมูลส่วนบุคคลที่มีวัตถุประสงค์ในการป้องกันความมั่นคงของชาติหรือวัตถุประสงค์ในการป้องกันประเทศ เมื่อมาตรา 32 ไม่สามารถบังคับใช้ได้กับผู้ควบคุมหรือผู้ประมวลผล จึงต้องใช้มาตรการรักษา

⁵ Ibid.

⁶ Information Commissioner's Office. **National security and defense**. [Online] Available from: <https://ico.org.uk/for-organisations/guide-to-data-protection/guide-to-the-general-data-protection-regulation-gdpr/national-security-and-defence/>. [30 MAY 2021].

ความปลอดภัยที่เหมาะสมกับความเสี่ยงที่เกิดจากการประมวลผลข้อมูลส่วนบุคคล โดยผู้ควบคุมต้องดำเนินการตามมาตรการ กล่าวคือ

- 1) ป้องกันการประมวลผลโดยไม่ได้รับอนุญาตหรือการรบกวนระบบที่ใช้ในการเชื่อมต่อการประมวลผล
- 2) ตรวจสอบว่าสามารถได้รับข้อมูลที่แม่นยำจากการประมวลผล
- 3) ตรวจสอบระบบที่ใช้ในการเชื่อมต่อการประมวลผลว่าถูกต้อง เมื่อมีการถูกรบกวน
- 4) ตรวจสอบว่าข้อมูลส่วนบุคคลที่เก็บรักษาไม่เสียหาย หากระบบเกิดการเชื่อมต่อผิดพลาด⁷

ข้อยกเว้นตามมาตรา 26 และมาตรา 28 จะมีผลบังคับใช้ต่อเมื่อมีความจำเป็นพอสมควรในการป้องกันความมั่นคงของชาติ เนื่องจาก ได้เชื่อมโยงกับมาตรฐานสิทธิมนุษยชนในความเป็นส่วนตัว กล่าวคือการแทรกแซงสิทธิความเป็นส่วนตัวต้องมีความจำเป็นและเป็นไปตามหลักประชาธิปไตยเพื่อตอบสนองความต้องการของสังคม อีกทั้งข้อยกเว้นสามารถบังคับใช้กับการป้องกันข้อมูลจำนวนมากได้ โดยต้องพิจารณาเป็นกรณีไป โดยเฉพาะวัตถุประสงค์เพื่อความมั่นคงของชาติที่ยังไม่มีน้ำหนักมากที่จะทำการประมวลผลข้อมูลต้องพิจารณาถึงผลกระทบที่แท้จริงต่อความมั่นคงของชาติ หากพิจารณาแล้วเห็นว่าการปฏิบัติตามข้อกำหนด GDPR อย่างเหมาะสมจะไม่กระทบต่อความมั่นคงของชาติ ไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ว่าการปฏิบัติตามข้อกำหนดจะนำไปสู่อันตรายหรือภัยคุกคาม เพียงแสดงให้เห็นว่ามีความเป็นไปได้ที่อาจเกิดผลเสียต่อความมั่นคงของชาติไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อม ยกตัวอย่างเช่น เสรีภาพในการให้ข้อมูล ซึ่งศาลมีความเห็นว่าผู้ก่อการร้ายอาจจูงใจให้ช่วยเหลือตนได้มาก จึงเป็นเหตุพอสมควรในการที่จะรับข้อมูลที่อาจช่วยเหลือผู้ก่อการร้าย เมื่อข้อมูลดังกล่าวได้ถูกรวมเข้ากับข้อมูลอื่นๆ แต่ในกรณีที่ความมั่นคงของชาติอาจได้รับผลกระทบเพียงเล็กน้อยหรือข้อมูลไม่เกี่ยวข้องกับความเสี่ยง ย่อมไม่เป็นเหตุให้ใช้บังคับข้อยกเว้นได้⁸

3. สำหรับประเทศไทยได้กำหนดให้มีขั้นตอนและมาตรการในการดำเนินการต่อข้อมูลส่วนบุคคลของประชาชนในกรณีเป็นการกระทำต่อความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ตามพระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ พ.ศ.2562 ซึ่งเป็นกฎหมายลำดับรองที่ใช้ควบคู่กับกรณียกเว้นตามมาตรา 4 (2) ของพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ.2562 ในประเด็นดังกล่าว กล่าวคือ

พระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงปลอดภัยทางไซเบอร์ พ.ศ.2562 มีระบบและกลไกในการขับเคลื่อนกฎหมายโดยการจัดการผ่านทางหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งตามมาตรา 45 ของพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้ระบุไว้ว่าหน่วยงานของรัฐ หน่วยงานควบคุมหรือกำกับดูแล และหน่วยงานโครงสร้าง พื้นฐานสำคัญทางสารสนเทศ มีหน้าที่ป้องกัน รับมือ และลดความเสี่ยงจากภัยคุกคามทางไซเบอร์ ตามแนวทางปฏิบัติและกรอบมาตรฐานด้านการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ของแต่ละหน่วยงาน ซึ่งได้ระบุหน้าที่ของหน่วยงานรัฐในการจัดการหรือควบคุมกำกับดูแลโดยหน่วยงานของรัฐได้จัดตั้งคณะกรรมการการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์แห่งชาติ ทั้งนี้กระบวนการในการจัดการของคณะกรรมการมีการจัดทำนโยบายและแผนว่าด้วยการ

⁷ Legislation. **Data Protection Act 2018 (Article 28)**. [Online] Available from: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2018/12/section/28/enacted>. [30 June 2021].

⁸ Information Commissioner's Office. **National security and defense**. [Online] Available from: <https://ico.org.uk/for-organisations/guide-to-data-protection/guide-to-the-general-data-protection-regulation-gdpr/national-security-and-defence/>. [30 MAY 2020].

รักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์เพื่อเสนอคณะรัฐมนตรีให้ความเห็นชอบและประกาศในราชกิจจานุเบกษา และจัดทำประมวลแนวทางปฏิบัติและกรอบมาตรฐานด้านการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ เพื่อให้หน่วยงานของรัฐ หน่วยงานควบคุมหรือกำกับดูแลหรือหน่วยงานโครงสร้างพื้นฐานสำคัญทางสารสนเทศ นำไปใช้เป็นแนวทางในการจัดทำหรือนำไปใช้เป็นประมวลแนวทางปฏิบัติของตนเอง

กลไกหรือการดำเนินการกระบวนการในการรับมือกับภัยคุกคามทางไซเบอร์ในกรณีที่เกิดหรือคาดว่าจะเกิดภัยคุกคามทางไซเบอร์ต่อระบบสารสนเทศ ซึ่งในการดำเนินการป้องกัน รับมือ เพื่อลดความเสี่ยงจากภัยคุกคามทางไซเบอร์ ภัยคุกคามทางไซเบอร์ที่เกิดขึ้นนั้นตามมาตรา 60 มีการกำหนดลักษณะของภัยคุกคามทางไซเบอร์ตามระดับความรุนแรงเป็น 3 ระดับ กล่าวคือ

1) ภัยคุกคามทางไซเบอร์ในระดับไม่ร้ายแรง หมายถึงภัยคุกคามทางไซเบอร์ในระดับที่ทำให้ระบบคอมพิวเตอร์ของหน่วยงานโครงสร้างพื้นฐานสำคัญของประเทศ หรือ การให้บริการของรัฐนั้นด้อยประสิทธิภาพลง

2) ภัยคุกคามทางไซเบอร์ในระดับร้ายแรง หมายถึงภัยคุกคามทางไซเบอร์ที่มีจุดมุ่งหมายในการโจมตีโครงสร้างพื้นฐานสำคัญของประเทศให้เสียหายจนไม่สามารถทำงานหรือให้บริการได้

3) ภัยคุกคามทางไซเบอร์ในระดับวิกฤต หมายถึงภัยภัยคุกคามทางไซเบอร์ในระดับวิกฤติที่มีลักษณะ ล้มเหลวทั้งระบบจนรัฐไม่สามารถควบคุมการทำงานจากส่วนกลางของระบบคอมพิวเตอร์ของรัฐได้ หรือ ทำให้ประเทศหรือส่วนใดส่วนหนึ่งของประเทศตกอยู่ในภาวะคับขัน และอาจส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพของประชาชน กระทบต่อความสงบเรียบร้อย ทำให้ประเทศตกอยู่ในภาวะคับขัน มีการก่อการร้าย มีการทำสงคราม⁹

ทั้งนี้ ในการรับมือและบรรเทาความเสียหายจากภัยคุกคามทางไซเบอร์ในระดับร้ายแรงตามมาตรา 65 มีอำนาจออกคำสั่งเฉพาะเท่าที่จำเป็นเพื่อป้องกันคุกคามทางไซเบอร์ให้บุคคล ผู้ครอบครอง ผู้ใช้คอมพิวเตอร์หรือระบบคอมพิวเตอร์ หรือผู้ดูแลระบบคอมพิวเตอร์ซึ่งมีเหตุอันเชื่อได้ว่าเป็นผู้เกี่ยวข้องกับภัยคุกคามทางไซเบอร์ หรือได้รับผลกระทบจากภัยคุกคามทางไซเบอร์ดำเนินการดังนี้

1) เฝ้าระวังคอมพิวเตอร์หรือระบบคอมพิวเตอร์ในช่วงระยะเวลาใดระยะเวลาหนึ่ง

2) ตรวจสอบคอมพิวเตอร์หรือระบบคอมพิวเตอร์เพื่อหาข้อบกพร่องที่กระทบต่อการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ วิเคราะห์สถานการณ์ และประเมินผลกระทบจากภัยคุกคามทางไซเบอร์

3) ดำเนินมาตรการแก้ไขภัยคุกคามทางไซเบอร์เพื่อจัดการข้อบกพร่องหรือกำจัดชุดคำสั่ง ไม่พึงประสงค์ หรือระงับบรรเทาภัยคุกคามทางไซเบอร์ที่ดำเนินการอยู่

4) รักษาสถานะของข้อมูลคอมพิวเตอร์หรือระบบคอมพิวเตอร์ด้วยวิธีการใด ๆ เพื่อดำเนินการ ทางนิติวิทยาศาสตร์ทางคอมพิวเตอร์

5) เข้าถึงข้อมูลคอมพิวเตอร์หรือระบบคอมพิวเตอร์ หรือข้อมูลอื่นที่เกี่ยวข้องกับระบบ คอมพิวเตอร์ที่เกี่ยวข้องเฉพาะเท่าที่จำเป็น เพื่อป้องกันภัยคุกคามทางไซเบอร์

ในกรณีมีเหตุจำเป็นที่จะต้องเข้าถึงข้อมูลเพื่อป้องกันชุดคำสั่งที่ไม่พึงประสงค์โดยการเข้าถึงข้อมูลของคอมพิวเตอร์หรือระบบคอมพิวเตอร์ หรือ ข้อมูลอื่นที่เกี่ยวข้องกับระบบที่ต้องเข้าถึงข้อมูลเพื่อเป็นการ

⁹ Acinfotec. องค์การต้องปรับตัวอย่างไร เมื่อ พ.ร.บ. ไซเบอร์ 2562 ประกาศใช้แล้ว. [ออนไลน์] แหล่งที่มา:

<https://www.acinfotec.com/2019/07/23/thai-cyber-law-2562/>. [24 พฤษภาคม 2564].

รับมือและบรรเทาความเสียหายจากภัยคุกคามทางไซเบอร์ในระดับร้ายแรงตามมาตรา 65 ในกรณีที่มีความจำเป็นตาม (5) นี้เป็นกระบวนการดำเนินการที่ทำได้โดยคณะกรรมการกำกับดูแลด้านความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์¹⁰ มอบหมายให้เลขาธิการยื่นคำร้องต่อศาลที่มีเขตอำนาจเพื่อมีคำสั่งให้เจ้าของกรรมสิทธิ์ ผู้ครอบครอง ผู้ใช้คอมพิวเตอร์หรือระบบคอมพิวเตอร์ หรือผู้ดูแลระบบคอมพิวเตอร์ตามวรรคหนึ่งดำเนินการตามคำร้อง ทั้งนี้ คำร้องที่ยื่นต่อศาลต้องระบุเหตุอันควรเชื่อได้ว่าบุคคลใดบุคคลหนึ่งกำลังกระทำการหรือจะกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งที่จะก่อให้เกิดภัยคุกคามทางไซเบอร์ในระดับร้ายแรง ซึ่งในการพิจารณาคำร้องให้ยื่นเป็นคำร้องไต่สวนคำร้องฉุกเฉินและให้ศาลพิจารณาไต่สวนโดยเร็ว ซึ่งมีระบบที่คล้ายคลึงกล่าวคือ ระบบ Double Lock System หรือ Safeguard ซึ่งเป็นมาตรการป้องกันการแทรกแซง หรือ ใช้อำนาจของรัฐมนตรีโดยมิชอบ ทั้งนี้ กระบวนการของศาลตาม (5) การพิจารณาคำร้องให้ยื่นเป็นคำร้องไต่สวนคำร้องฉุกเฉินและให้ศาลพิจารณาไต่สวนโดยเร็วซึ่งเป็นการไต่สวนโดยเร็วทำให้กระบวนการไต่สวนนั้นอาจเกิดความผิดพลาดมากกว่าการไต่สวนที่ผ่านพิจารณาก่อน

ในส่วนของภัยคุกคามทางไซเบอร์ในระดับวิกฤตเป็นกรณีที่เกิดความล้มเหลวทั้งระบบโดยรัฐไม่สามารถควบคุมการทำงานจากส่วนกลางของระบบคอมพิวเตอร์ของรัฐได้ หรือ ทำให้ประเทศหรือส่วนใดส่วนหนึ่งของประเทศตกอยู่ในภาวะคับขันนั้นพระราชบัญญัติไซเบอร์นี้จึงได้บัญญัติกฎหมายในมาตรา 67 ไว้เป็นกรณีที่เป็นภัยคุกคามระดับวิกฤต และมีความจำเป็นสามารถเข้าดำเนินการได้ทันทีโดยไม่ต้องรอหมายศาลเหมือนในส่วนของภัยคุกคามระดับร้ายแรง ซึ่งมีวิธีการโดยคณะกรรมการอาจมอบหมายให้เลขาธิการมีอำนาจดำเนินการได้ทันทีเท่าที่จำเป็นเพื่อป้องกันและเยียวยาความเสียหายก่อนล่วงหน้าได้โดยไม่ต้องยื่นคำร้องต่อศาลแต่หลังจากการดำเนินการดังกล่าวให้แจ้งรายละเอียดการดำเนินการดังกล่าวต่อศาลที่มีเขตอำนาจทราบโดยเร็ว และให้เป็นหน้าที่และอำนาจของสภาความมั่นคงแห่งชาติ ในการดำเนินการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ตามกฎหมายว่าด้วยสภาความมั่นคงแห่งชาติและกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง

ทั้งนี้ในเชิงปฏิบัติสำหรับการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์นั้นไม่เพียงแต่หน่วยงานรัฐที่พึงตระหนักและปฏิบัติตามแต่เป็นหน้าที่ของประชาชนทุกคนที่ต้องช่วยกันเฝ้าระวังภัยให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์และช่วยอำนวยความสะดวกต่อการทำงานของรัฐรวมถึงการให้เบาะแสเพื่อเป็นการป้องกันและสามารถแก้ไขอย่างทันท่วงทีในการป้องกันนี้เพื่อเป็นการปิดช่องโหว่ที่อาจส่งผลกระทบให้เกิดความเสียหายต่อประเทศชาติ ซึ่งในกรณีที่เกิดหรือคาดว่าจะเกิดภัยคุกคามทางไซเบอร์ต่อระบบสารสนเทศที่อยู่ในความดูแลและความคุ้มครองของหน่วยงานของรัฐ หรือหน่วยงานโครงสร้างพื้นฐานสำคัญทางสารสนเทศ ถ้าในกรณีที่เกิดขึ้นนั้นให้หน่วยงานนั้นดำเนินการตรวจสอบข้อมูลที่เกี่ยวข้องข้อมูลคอมพิวเตอร์ และระบบคอมพิวเตอร์ของหน่วยงานนั้นรวมถึงพฤติการณ์แวดล้อมของตน เพื่อประเมินว่ามีภัยคุกคามทางไซเบอร์เกิดขึ้นหรือไม่ หากผลการตรวจสอบปรากฏว่าเกิดขึ้นหรือคาดว่าจะเกิดภัยคุกคามทางไซเบอร์ขึ้น ให้ดำเนินการป้องกัน รับมือ และลดความเสี่ยงจากภัยคุกคามทางไซเบอร์ตามประมวลแนวทางปฏิบัติและกรอบมาตรฐาน ด้านการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์

¹⁰ พระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ พ.ศ. 2562 มาตรา 12 ในการดำเนินการตามหน้าที่และอำนาจของคณะกรรมการตามมาตรา 9 ให้มีคณะกรรมการกำกับดูแลด้านความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ เรียกโดยย่อว่า “กกม.”

5. อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาการกำหนดข้อยกเว้นตามพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 โดยที่พระราชบัญญัติดังกล่าวมีวัตถุประสงค์ของพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 มีเหตุผลอันเป็นสาระสำคัญคือ มีการล่วงละเมิดสิทธิความเป็นส่วนตัวเป็นส่วนหนึ่งของข้อมูลส่วนบุคคลเป็นจำนวนมากจนสร้างความเดือดร้อน รำคาญหรือความเสียหายให้แก่เจ้าของข้อมูลส่วนบุคคล ประกอบกับความก้าวหน้าของเทคโนโลยีทำให้การเก็บรวบรวม ใช้ หรือเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลอันเป็นการล่วงละเมิดดังกล่าว ทำได้โดยง่าย สะดวก และรวดเร็ว ก่อให้เกิดความเสียหายต่อเศรษฐกิจโดยรวม ฉะนั้น เห็นได้ว่าสาระสำคัญของพระราชบัญญัติคือการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลของประชาชนเพื่อป้องกันมิให้มีการเข้าถึง จัดเก็บ รวบรวม หรือนำข้อมูลส่วนบุคคลของประชาชนไปเผยแพร่หรือใช้โดยปราศจากความยินยอมของเจ้าของข้อมูลก่อน ตลอดจนมีสิทธิที่จะทราบได้ว่าในกรณีใดให้ความยินยอมไปนั้นผู้ควบคุมหรือรวบรวมข้อมูลได้นำข้อมูลดังกล่าวไปใช้ด้วยเหตุผลหรือวัตถุประสงค์อย่างใด ๆ อย่างไรก็ดีตามปรากฏตามมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 กำหนดให้การกระทำในบางกรณีไม่อยู่ในบังคับที่ต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ เงื่อนไข และวิธีการตามพระราชบัญญัติดังกล่าว กล่าวคือ

กฎหมายได้เปิดช่องให้หน่วยงานรัฐนั้นสามารถเก็บข้อมูลได้โดยไม่ต้องบอกกล่าวขอความยินยอมจากบุคคลนั้น แม้ว่าพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลนั้นมีหลักการคุ้มครองความเป็นส่วนตัวแต่ในขณะเดียวกันกฎหมายก็ได้กำหนดข้อยกเว้นในการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลตามกฎหมาย หรือ การกระทำบางอย่างเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลได้ หากพิจารณาจากมาตรา 4 (2) ได้กำหนดขอบเขตการบังคับตามบทบัญญัติเกี่ยวกับการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลที่เป็นหลักประกันสิทธิส่วนบุคคลตามพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล โดยจะไม่ใช้บังคับแก่การดำเนินการของหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่ในการรักษาความมั่นคงของรัฐ ซึ่งรวมถึงความมั่นคงทางการคลังของรัฐ หรือ การรักษาความปลอดภัยของประชาชน รวมทั้งหน้าที่เกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน นิติวิทยาศาสตร์ การรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ ซึ่งการบัญญัติมาตรา 4 (2) นั้นนำไปสู่กรณีที่กฎหมายเปิดช่องให้หน่วยงานรัฐได้เข้ามาควบคุมข้อมูลส่วนบุคคลในมาตรา 24 (4) และ (6) ที่ระบุว่า ผู้ควบคุมข้อมูลส่วนบุคคลทำการเก็บรวบรวมข้อมูลส่วนบุคคลโดยไม่ได้รับความยินยอมจากเจ้าของข้อมูลส่วนบุคคลไม่ได้ ยกเว้นเป็นการจำเป็นเพื่อการปฏิบัติหน้าที่ในการดำเนินการกิจเพื่อประโยชน์สาธารณะของผู้ควบคุมข้อมูลส่วนบุคคล หรือ ปฏิบัติหน้าที่ในการใช้อำนาจรัฐที่ได้มอบให้แก่ผู้ควบคุมข้อมูลส่วนบุคคล หรือ เป็นการปฏิบัติตามกฎหมายของผู้ควบคุมข้อมูลส่วนบุคคล

ดังนั้นมาตรการของหน่วยงานภาครัฐที่มีกฎหมายอื่นรองรับ เช่น พระราชบัญญัติข่าวกรอง พระราชบัญญัติรักษาความมั่นคงแห่งชาติ หรือชุดกฎหมายความมั่นคง 3 ฉบับ กล่าวคือ กฎอัยการศึก พระราชกำหนดการบริหารราชการในยามฉุกเฉิน พระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงภายใน ซึ่งมีลักษณะเดียวกันนั้นย่อมเข้าตามลักษณะข้อยกเว้นตามความในมาตรา 4 ทำให้หน่วยงานรัฐสามารถสั่งให้ผู้ควบคุมระบบรวบรวมข้อมูลมาให้โดยไม่ต้องมีความยินยอมจากเจ้าของข้อมูล

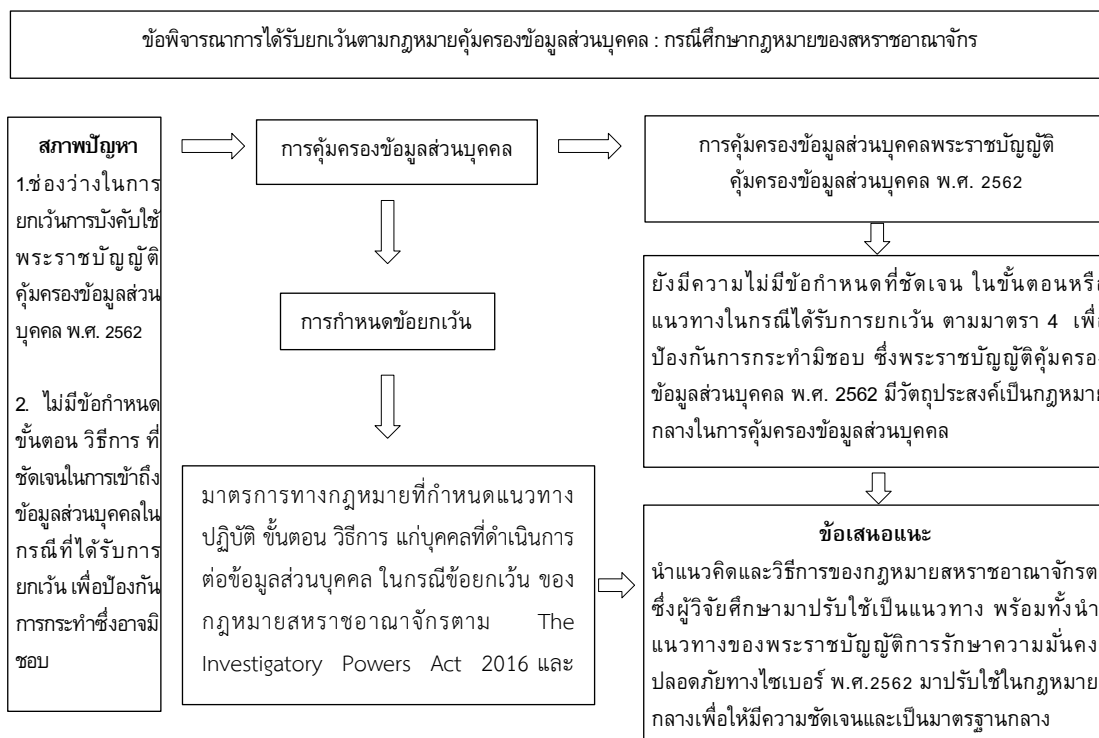
ซึ่งตามพระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ พ.ศ.2562 นิยามในการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นนั้นได้ให้คำนิยามที่ คลอบคลุมถึงมาตรา 4 ไว้กล่าวคือการดำเนินการของหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่ในการรักษาความมั่นคงของรัฐ ซึ่งรวมถึงความมั่นคงทางการคลัง

ของรัฐ หรือ การรักษาความปลอดภัยของประชาชนรวมทั้งหน้าที่เกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน นิติวิทยาศาสตร์ หรือการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ ดังนั้นหน้าที่ของการป้องกันที่กล่าวไว้ในมาตรา 4 นั้นเป็นหน้าที่ที่พระราชบัญญัติไซเบอร์ได้กำหนดไว้ในกฎหมายฉบับนี้เช่นกัน อย่างไรก็ตามพระราชบัญญัติไซเบอร์นั้นไม่ได้ระบุหรือให้คำนิยามที่ครอบคลุมทุกเรื่องในพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลในมาตรา 4 แต่มาตรา 4 บัญญัติให้ใช้ตามพระราชบัญญัติไซเบอร์ ซึ่งหากพิจารณาการบังคับใช้กฎหมายนี้จึงไม่มีกฎหมายกลางหรือกล่าวได้ว่าไม่มีกฎหมายที่เข้ามาคุ้มครองในลักษณะเฉพาะที่จะเข้ามาคุ้มครองข้อมูลการดำเนินการของหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่ในการรักษาความมั่นคงของรัฐ

อย่างไรก็ตามกฎหมายนี้ได้บัญญัติที่ออกมาควบคุมกับกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล ซึ่งโดยหลักแล้วนั้นอาจมีความย้อนแย้งกัน เพราะการเข้าถึงหรือได้มาซึ่งข้อมูลส่วนบุคคลของผู้อื่นโดยไม่ได้รับความยินยอม เป็นความผิดตามกฎหมายคุ้มครองข้อมูลแต่กฎหมายนั้นก็ได้มีการกำหนดยกเว้นสำหรับการกระทำที่เกิดจากการใช้อำนาจโดยกฎหมายดังเช่นพระราชบัญญัติมั่นคงไซเบอร์แล้ว

นอกจากนี้ในการกำหนดให้บางกรณีที่ไม่ต้องอยู่ภายใต้การบังคับใช้ของพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 นั้น หากพิจารณาจากกฎหมายพบว่าหากเป็นกรณีเพื่อประโยชน์ส่วนตนหรือเพื่อกิจกรรมในครอบครัวของบุคคลนั้นเท่านั้นตาม (1) ซึ่งมีเหตุผลรองรับเพราะเป็นกรณีใช้ข้อมูลเพื่อวัตถุประสงค์ส่วนตนหรือกิจกรรมในครอบครัวย่อมไม่กระทบถึงสิทธิของบุคคลอื่น อย่างไรก็ตามพบว่าในกรณีอนุมาตราอื่นนั้นที่แม้จะมีการกำหนดให้ต้องมีการควบคุมความปลอดภัยข้อมูลดังกล่าวตามมาวรรค 2 ประกอบวรรค 3 โดยผู้ควบคุม

อย่างไรก็ตามกรณียกเว้นอื่น ๆ นั้น จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่าแม้ในบางกรณีมีเหตุผลและความจำเป็นในการยกเว้นตามกฎหมายเฉพาะของเรื่องนั้น ๆ ควบคู่กับพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 แต่ในหลายฉบับยังมิได้มีการกำหนดมาตรการ เงื่อนไข ในการกำกับดูแลการเข้าถึงข้อมูล รวบรวมข้อมูล จัดเก็บข้อมูล หรือขั้นตอนพิเศษที่เรียกว่ามาตรการ Double Lock System อย่างเป็นระบบที่ชัดเจนเพื่อคุ้มครองการเข้าถึงได้มา รวบรวม จัดเก็บ ข้อมูลส่วนบุคคลของประชาชนโดยมิชอบ ดังที่ได้กำหนดวิธีการมาตรการ เงื่อนไข ตามแนวทาง The Investigatory Power Act หรือ The Data Protection Act หรือพระราชบัญญัติความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ พ.ศ. 2562 หรือตามกฎหมายบางฉบับที่กำหนดขั้นตอนไว้ ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่าเพื่อให้กฎหมายดังกล่าวซึ่งมีวัตถุประสงค์ใช้อย่างกฎหมายกลางในการควบคุมการละเมิดข้อมูลส่วนบุคคลของประชาชนอย่างเต็มความสามารถนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องกำหนดให้มีแนวทางภายใต้พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 เพื่อเป็นข้อกำหนดกลางให้ทุกหน่วยงานที่เข้าข่ายการได้รับการยกเว้นตามมาตรา 4 ต้องปฏิบัติตามอย่างเสมอภาคและมุ่งคุ้มครองประชาชนอย่างแท้จริง

ภาพประกอบที่ 1: องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากงานวิจัย

6. ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะต่อการจัดทำกฎหมายลำดับรอง หรือกำหนดเป็นตารางเงื่อนไขแนบท้ายกฎหมายเพื่อให้การเข้าถึงข้อมูล จัดเก็บข้อมูล หรือนำข้อมูลที่ได้มาไปใช้เพื่อประโยชน์ประการใดประการหนึ่งตามมาตรา 4 ที่ได้รับยกเว้นให้กระทำการต่อข้อมูลส่วนบุคคลได้ โดยไม่ต้องดำเนินการตามแนวทางของพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 นั้น ควรกำหนดขั้นตอน วิธีการกลาง โดยอาจกำหนดมีกระบวนการ Double Lock System เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการดำเนินการดังกล่าว และเพื่อป้องกันการดำเนินการอย่างใด ๆ ในทางที่ไม่ชอบเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูล จัดเก็บ รวบรวม หรือนำไปใช้ในข้อมูลส่วนบุคคลนั้น ๆ โดยอาจดำเนินการในลักษณะตาม The Investigatory Power Act 2016 ในกรณีประสงค์เข้าถึงข้อมูลเพื่อการดำเนินการสอบสวน สืบสวนการกระทำความผิดอาญา หรือตามหลักแนวทางการดำเนินการภายใต้ข้อยกเว้นของ The Data Protection Act 2018 หรือพระราชบัญญัติความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ พ.ศ. 2562 ต่อข้อมูลดังกล่าวเพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ภายใต้ข้อยกเว้นนั้น ๆ

7. กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยนี้สำเร็จลงได้ด้วยความช่วยเหลือของผู้มีส่วนสนับสนุน ทั้งข้อเสนอแนะ ข้อมูล เอกสาร ตำรา ต่าง ๆ จนเป็นผลสำเร็จ และขอขอบพระคุณคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒที่

สนับสนุนทุนวิจัยภายใต้โครงการวิจัยการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลของประเทศไทยต่อมาตรการของรัฐในการเข้าถึงข้อมูลของประชาชน : ศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายของสหราชอาณาจักร ในครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

นคร เสรีรักษ์. **ความเป็นส่วนตัว: ความคิด ความรู้ ความจริง และพัฒนาการเรื่องการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลในประเทศไทย**, เชียงใหม่. ฟ้ามุข, 2557.

สุวสา ธรรมรักษ์สัตว์, “การคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลของเด็กบนสื่ออิเล็กทรอนิกส์”. **วารสารเกษมบัณฑิต** ปีที่ 20 ฉบับที่ 1 (มกราคม- มิถุนายน 2562): 136 – 137.

Acinfotec. **องค์กรต้องปรับตัวอย่างไร เมื่อ พ.ร.บ. ไซเบอร์ 2562 ประกาศใช้แล้ว**. [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <https://www.acinfotec.com/2019/07/23/thai-cyber-law-2562/>. [24 พฤษภาคม 2564].

Information Commissioner's Office. **National security and defense**. [Online] Available from: <https://ico.org.uk/fororganisations/guide-to-data-protection/guide-to-the-general-data-protection-regulation-gdpr/national-security-and-defence/>. [30 MAY 2021].

Legislation. **Data Protection Act 2018 (Article 28)**. [Online] Available from: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2018/12/section/28/enacted>. [30 June 2021].

Sára Gabriella Hoffman. **General Data Protection Regulation (GDPR) A Stripe guide to the European privacy and data protection changes**. [Online] Available from: <https://stripe.com/us/guides/general-data-protection-regulation>. [25 MAY 2020].

Home Office. **Interception of Communication, Code of Practice**. Pursuant to Schedule 7 to the Investigatory Powers Act 2016, March 2018

Home Office. **National Security Notices, Code of Practice**. Pursuant to Schedule 7 to the Investigatory Powers Act 2016, March 2018

Ian J. Lloyd. **Information Technology Law, (Great Britain**. United Kingdom: Oxford University Press, 1 2017).

The Henry Jackson Society. **Investigatory Powers Review**. [Online] Available from: <https://terrorismlegislationreviewer.independent.gov.uk/wpcontent/uploads/2015/06/Submissions-H-Z.pdf>. [30 April 2021].

ปัจจัยที่มีผลต่อแรงจูงใจของเยาวชนในการพัฒนาทักษะภาษาจีนของเยาวชน

FACTORS AFFECTING YOUTH'S MOTIVATION IN CHINESE LANGUAGE SKILL OF YOUTH

Ms.Xiaoyan Huang^{*}

Received: 2021-10-01

เกียรติ บุญโย^{**}

Revised: 2021-12-22

Kiat Bunyapo

Accepted: 2021-12-31

วิโรจน์ หมั่นเทพ^{***}

Wirote Mueanthep

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาระดับของปัจจัยจูงใจในการพัฒนาทักษะภาษาจีนของเยาวชน 2) เพื่อเปรียบเทียบระดับของปัจจัยจูงใจในการพัฒนาทักษะภาษาจีนของเยาวชน โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และ 3) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการจูงใจในการพัฒนาทักษะภาษาจีนของเยาวชน การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยมีพื้นที่ศึกษาในโรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดนครปฐม ประชากร ได้แก่ กลุ่มนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 108 คน โดยมีกลุ่มตัวอย่างที่สุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรทาร์ยามาเน่ ได้จำนวน 64 คน ซึ่งได้จากการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster random sampling) และใช้แบบสอบถามซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือในการวิจัยการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปหาค่าสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบสมมติฐานโดยใช้ ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน Independent sample t-test และ One Way ANOVA (F-Test) ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับของปัจจัยจูงใจในการพัฒนาทักษะภาษาจีนของเยาวชน นักเรียนมีความคิดเห็นต่อปัจจัยจูงใจในการพัฒนาทักษะภาษาจีนสำหรับเยาวชนโดยภาพรวม อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก $\bar{X}$ เท่ากับ 4.11 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมากทุกด้าน 2) เปรียบเทียบระดับของปัจจัยจูงใจในการพัฒนาทักษะภาษาจีนของเยาวชน โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่าความคิดเห็นของนักเรียนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อปัจจัยจูงใจในการพัฒนาทักษะภาษาจีนสำหรับเยาวชนของนักเรียนสายภาษาจีน ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

^{*} นักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการพัฒนารัฐกิจและทุนมนุษย์ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ,
เบอร์โทร: 0915452874, E-mail: kritiya.kh@northbkk.ac.th

^{**} อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการพัฒนารัฐกิจและทุนมนุษย์ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ

^{***} อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการพัฒนารัฐกิจและทุนมนุษย์ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ

ในโรงเรียนแห่งหนึ่ง ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนนักเรียนที่มีอายุ ระดับชั้นปี ที่ต่างกันมีความคิดเห็นต่อปัจจัยจูงใจในการพัฒนาทักษะภาษาจีนสำหรับเยาวชนของนักเรียนสายภาษาจีนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดนครปฐม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งยอมรับสมมติฐาน ที่ตั้งไว้ และ 3) ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการจูงใจในการพัฒนาทักษะภาษาจีนสำหรับเยาวชนในโรงเรียน พบว่าครูผู้สอนไม่เพียงพอ มักใช้ระบบพี่สอนน้อง ครูขาดความรู้ ความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง ขาดประสบการณ์ไม่สามารถประยุกต์ใช้กับสภาพจริง

คำสำคัญ: ปัจจัยจูงใจ , ทักษะภาษาจีน , โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

ABSTRACT

The objectives of this research were 1) To study the level of motivating factors for the development of Chinese language skills of youth; 2) To compare the level of motivating factors for the development of Chinese language skills among youths classified by personal factors and 3) To study problems, obstacles, and recommendations for motivation in the development of youth's Chinese language skills. This research is a quantitative research, study in a school in Nakhon Pathom province. The population is a group of 108 high school students, with 64 people randomly sampled using the Taro Yamane formula, which were obtained by cluster random sampling and using a questionnaire that researcher has created the research tool to collect data and analyze the data by using a statistical program for analysis such as frequency, percentage, arithmetic mean, standard deviation and test the hypothesis using Pearson union coefficient independent sample t-test and One Way ANOVA (F-Test). The students had their opinions on the motivating factors for the development of Chinese language skills for youths.

The results of this research were as follows: 1) The level of motivating factors for the development of the youth's Chinese language skills, the students' opinions on the motivating factors for developing Chinese language skills for youths overall were at a high level at 4.11 when considering each aspect, it was found that their opinions were at a high level of agreement in all aspects. 2) Compare the level of incentive factors for the youth's development of Chinese language skills, classified by personal factors, it was found that the opinions of students with different sexes their opinions on motivating factors for the youth development of Chinese language skills at the high school students not different which rejects the hypothesis students with different age and grade levels, their opinions on the motivating factors for the development of Chinese language skills for youth of Chinese language students in upper secondary school the difference between one school in Nakhon Pathom province was statistically significant at the 0.05 level, which accepted the hypothesis, and 3) The problems, obstacles, and suggestions for motivating development of Chinese language skills for youths in schools found that teachers were not enough often use the

fraternity system also some teacher lack of knowledge deep understanding and lack of experience can not apply to the real conditions.

Keywords: Motivating Factor, Chinese Language Skills, High School Students

1. บทนำ

แรงจูงใจเป็นสิ่งสำคัญยิ่งสำหรับการปลูกฝังให้เกิดแก่นักเรียน โดยแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์อันจะส่งผลจะทำให้ประเทศประสบความสำเร็จก้าวหน้าทางเศรษฐกิจได้อย่างรวดเร็ว เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการเรียนรู้ ความสัมฤทธิ์ผลในการเรียนของนักเรียน นอกจากจะขึ้นอยู่กับความสามารถก็ยังขึ้นอยู่กับแรงจูงใจ นักเรียนที่มีความสามารถแต่ขาดแรงจูงใจในการเรียนจะไม่มีผลสัมฤทธิ์ในการเรียนต่ำการขาดแรงจูงใจจึงเป็นปัญหาของการพัฒนาทุนมนุษย์รวมถึงเป็นปัญหาหลักของการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศถ้าผู้เรียนขาดแรงจูงใจในการเรียน ขาดการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน¹ จะก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ค่อนข้างต่ำ แรงจูงใจเป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญในการพัฒนาภาษาโดยองค์ประกอบในการเรียนภาษาต่างประเทศของผู้เรียนมี 4 ประการและสามารถคิดเป็นเปอร์เซ็นต์ได้ดังนี้² (1) ความถนัดทางการเรียนภาษาต่างประเทศ (Aptitude) 33% (2) สติปัญญา (Intelligence) 20% (3) แรงจูงใจ (Motivation) 33% (4) องค์ประกอบอื่น ๆ 14% โดยการพัฒนาภาษาต่างประเทศนั้นจะเห็นได้ว่าแรงจูงใจมีความสำคัญมากต่อผู้ถูกพัฒนา จึงต้องสร้างวิธีการสร้างแรงจูงใจที่กระตุ้นให้ผู้ถูกพัฒนาสนใจในการสอน และปัจจุบันมีการใช้ภาษาสากลในการสื่อสารอย่างเป็นทางการหลักมีอยู่ด้วยกัน 5 ภาษา ได้แก่ ภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส ภาษาเยอรมัน ภาษาญี่ปุ่น และภาษาจีน³ โดยปัจจุบันประเทศจีนมีฐานะทางเศรษฐกิจที่โดดเด่นทำให้ทั่วโลกหันมาสนใจประกอบกับอิทธิพลทางเศรษฐกิจตลาดและการค้าทำให้เกิดกระแสความนิยมประเทศจีนเกิดขึ้นทั้งทางด้านภาษาและวัฒนธรรม⁴ ซึ่งในประเทศไทยเกิดความตื่นตัว ในการเรียนภาษาจีนเช่นเดียวกันแต่เนื่องจากสถาบันการศึกษาที่เปิดสอนภาษาจีนมีค่อนข้างน้อยไม่เพียงพอต่อการตอบสนองต่อความต้องการในการพัฒนาธุรกิจและทุนมนุษย์ ดังนั้นควรเร่งสร้างผู้มีความรู้ความสามารถทางภาษาจีนอาจส่งผลทำให้เศรษฐกิจของไทยก้าวไปสู่ระดับสากลควรส่งเสริมให้มีการพัฒนาทักษะภาษาจีนให้มากยิ่งขึ้น สถานศึกษาควรมุ่งประเด็นเห็นความสำคัญของการเรียนรู้ภาษาจีนจึงมีการเปิดสอนและพัฒนาทักษะภาษาจีนมากขึ้นเพื่อสนองความต้องการของผู้เรียน และเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสถาบันการศึกษาจึงได้จัดการ การเรียนการสอนวิชาภาษาจีนขึ้นมาเป็นหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง

¹ Gibbs, G. and Jenkins, A. Teaching Large Classes in Higher Education: How to Maintain Quality with Reduced Resources. **Kogan Page**, London, 1992 pp: 50-54.

² นิศากร ประครองชาติ, การใช้กลวิธีการเรียนภาษาอังกฤษของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏวชิร ปีที่ 1. วารสารศิลปการศึกษาศาสตรวิทย์, 4(1), (2555). หน้า 59-76.

³ คีวนนท์ นิลพาณิชย์, กลยุทธ์การเรียนรู้ภาษาอังกฤษของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏวชิร ปีที่ 1. วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์ (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์), 7(2), (2560). หน้า 1-12.

⁴ ทศรินทร์ดี ทองแดง, การวิจัยในชั้นเรียน: การสำรวจความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อปัญหาการเขียนเรียงความภาษาจีนและการหาแหล่งความรู้เพื่อแก้ปัญหา. การประชุมหาวิทยาลัยวิชาการระดับชาติและนานาชาติครั้งที่ 7 มหาวิทยาลัยหาดใหญ่, 2559. หน้า 212-225.

จากความสำคัญและปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยจึงพยายามค้นหาแนวทางในการพัฒนาให้ทุนมนุษย์ที่เป็นผู้ศึกษาและพัฒนาทักษะภาษาจีนเพื่อการใช้ในชีวิตประจำวันและเรียนผ่านหลักสูตรที่สถานศึกษาจัดไว้ให้สามารถพัฒนาวิธีการเรียนภาษาจีนได้ดีและจำคำศัพท์ได้เพิ่มขึ้นได้โดยใช้วิธีการอธิบายให้ผู้ที่ได้รับการพัฒนาเข้าใจหลักการที่มาและโครงสร้างของตัวอักษรจีนประกอบกับอุปกรณ์ สื่อการสอนเพื่อสร้างลำดับการพัฒนาทักษะให้ผู้พัฒนาทักษะภาษาจีนเพื่อการสื่อสาร ทั้งในด้านฟัง พูด อ่าน เขียนภาษาจีนและฝึกทำแบบฝึกทักษะอย่างสม่ำเสมอวิธีการดังกล่าวจะสามารถช่วยแก้ปัญหาข้างต้นได้เป็นอย่างดี และการที่นักเรียนมีแรงจูงใจในการพัฒนาทักษะภาษาจีนจะทำให้นักเรียนสามารถพัฒนาทักษะ จดจำคำศัพท์และอ่านออกเสียงคำศัพท์ต่างๆ ได้ดียิ่งขึ้นซึ่งการจดจำคำศัพท์นั้นมีประโยชน์ต่อการเรียน การพัฒนาทักษะภาษาจีนและการนำไปใช้ในชีวิตประจำวันทั้งในการพัฒนาธุรกิจและทุนมนุษย์ได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาระดับของปัจจัยจูงใจในการพัฒนาทักษะภาษาจีนของเยาวชน
- 2.2 เพื่อเปรียบเทียบระดับของปัจจัยจูงใจในการพัฒนาทักษะภาษาจีนของเยาวชน โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล
- 2.3 เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการจูงใจในการพัฒนาทักษะภาษาจีนสำหรับเยาวชน

3. สมมติฐานในการวิจัย

- 3.1 เพศมีผลต่อปัจจัยจูงใจในการพัฒนาทักษะภาษาจีนของเยาวชน
- 3.2 อายุมีผลต่อปัจจัยจูงใจในการพัฒนาทักษะภาษาจีนของเยาวชน
- 3.3 ระดับชั้นการศึกษาเพศมีผลต่อปัจจัยจูงใจในการพัฒนาทักษะภาษาจีนของเยาวชน

4. วิธีดำเนินการวิจัย

4.1 รูปแบบการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ(Quantitative Research) ค้นหาความรู้และความจริง โดยเน้นที่ข้อมูลเชิงตัวเลข การวิจัยเชิงปริมาณพยายามจะออกแบบวิธีการวิจัยให้มีการควบคุมตัวแปรที่ศึกษาต้องจัดเตรียมเครื่องมือ รวบรวมข้อมูลให้มีคุณภาพ จัดกระทำสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องให้เป็นมาตรฐาน และใช้วิธีการทางสถิติช่วยวิเคราะห์และประมวลข้อสรุปเพื่อให้เกิดความคลาดเคลื่อน (Error) น้อยที่สุด⁵

4.2 พื้นที่ในการวิจัย

โรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดนครปฐม

4.3 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ด้านประชากร ได้แก่ กลุ่มนักเรียนชั้นมัธยมปลาย ของโรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดนครปฐม จำนวน 108 คน โดยมีกลุ่มตัวอย่างที่สุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรทาร์ ยามาเน่ ได้จำนวน 64 คน ซึ่งได้จากการสุ่มแบบ

⁵ บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์, ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพมหานคร: จามจุรีโปรดักท์, 2551).

กลุ่ม (Cluster random sampling)

4.4 เครื่องมือการวิจัย

ใช้แบบสอบถามซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือในการวิจัย แล้วจึงนำเข้าระบบแบบสอบถามออนไลน์ผ่าน Google Form ในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยศึกษาเอกสารวิชาการและจากงานวิจัยต่าง ๆ ด้วยการ ศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับปัจจัยจูงใจ และแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับการพัฒนาทักษะ และขอคำปรึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษา กำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างเครื่องมือ และสร้างเครื่องมือจากกรอบแนวคิด ทฤษฎีที่ใช้ในงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และเนื้อหาในคำจำกัดความของคำศัพท์ที่ใช้ในการศึกษา แล้วนำเข้าระบบ Google Form

4.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

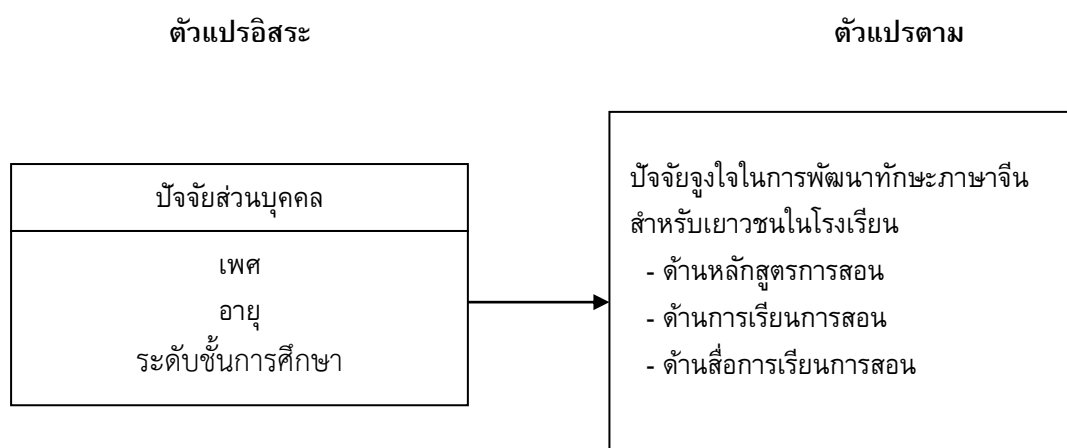
ผู้วิจัยขอความอนุเคราะห์และความร่วมมือจากอาจารย์สอนวิชาภาษาจีนในโรงเรียนเพื่อจัดส่ง QR code ให้นักเรียน และติดตามรวบรวมมาจนครบตามจำนวน 100 %

4.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้รับจากแบบสอบถามนำมาวิเคราะห์หาค่าสถิติด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป สถิติที่ใช้คือค่าความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Arithmetic Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : S.D.) สถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมุติฐาน คือสถิติที (Independent t-test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA)

4.7 กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาค้นคว้านี้ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับปัจจัยจูงใจ และแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับการพัฒนาทักษะ โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาปัจจัยจูงใจในการพัฒนาทักษะภาษาจีนสำหรับเยาวชนในโรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดนครปฐม สรุปเป็นกรอบแนวคิด ดังนี้

ภาพประกอบที่ 1: กรอบแนวคิดในการวิจัย

5. ผลการวิจัย

5.1 ระดับของปัจจัยจูงใจในการพัฒนาทักษะภาษาจีนของเยาวชน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยจำแนกตามเพศ อายุ ระดับชั้นปี มีรายละเอียดดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1: แสดงจำนวน และค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล

(n = 64)

	สถานภาพส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพศ	ชาย	28	43.75
	หญิง	36	56.25
	รวม	354	100.00
อายุ	16 ปี	22	34.38
	17 ปี	25	39.06
	18 ปี	17	26.56
	รวม	64	100.00
ระดับชั้นปี	มัธยมศึกษาปีที่ 4	13	20.31
	มัธยมศึกษาปีที่ 5	18	28.13
	มัธยมศึกษาปีที่ 6	33	51.56
	รวม	64	100.00

จากตารางที่ 1 ซึ่งเป็นการแสดงข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนและค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามเพศ อายุ ระดับชั้นปี

เพศ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยส่วนใหญ่เป็นหญิง จำนวน 36 คน คิดเป็นร้อยละ 56.6 และเป็นชาย จำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 43.4 ตามลำดับ

อายุ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 17 ปี จำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 38.3 รองลงมาได้แก่มีอายุ 16 ปี จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 34.9 และ 18 ปี จำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 26.8 ตามลำดับ

ระดับการศึกษา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ได้แก่ มัธยมศึกษาชั้นปีที่ 6 จำนวน 33 คน คิดเป็นร้อยละ 51.3 รองลงมา ได้แก่ มัธยมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 29.0 และมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 19.7 ตามลำดับ

สำหรับระดับของปัจจัยมุ่งใจในการเรียนวิชาภาษาจีนของโรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดนครปฐม พบว่าผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีโดยภาพรวม และจำแนกรายด้าน ได้แก่ 1) ด้านหลักสูตรการสอน 2) ด้านการเรียนการสอน 3) ด้านสื่อการเรียนการสอน ตามลำดับ รายละเอียดดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2: ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับระดับของปัจจัยมุ่งใจในการพัฒนาทักษะภาษาจีนของเยาวชน โดยภาพรวม

(n= 64)

ลำดับ	ปัจจัยมุ่งใจในการพัฒนาทักษะภาษาจีนสำหรับเยาวชนของนักเรียนสายภาษาจีนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดนครปฐม	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
1.	ด้านหลักสูตรการสอน	4.05	0.47	เห็นด้วยมาก
2.	ด้านการเรียนการสอน	4.18	0.43	เห็นด้วยมาก
3.	ด้านสื่อการเรียนการสอน	4.10	0.45	เห็นด้วยมาก
ภาพรวม		4.11	0.36	เห็นด้วยมาก

จากตารางที่ 2 พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อปัจจัยมุ่งใจในการพัฒนาทักษะภาษาจีนสำหรับเยาวชนของนักเรียนสายภาษาจีนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X}=4.11, S.D.=0.36$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมากทุกด้าน ดังตามลำดับดังนี้ ด้านการเรียนการสอน ($\bar{X}=4.18, S.D.=0.43$) ด้านสื่อการเรียนการสอน ($\bar{X}=4.10, S.D.=0.45$) และด้านหลักสูตรการสอน ($\bar{X}=4.05, S.D.=0.47$)

5.2 เปรียบเทียบระดับของปัจจัยมุ่งใจในการพัฒนาทักษะภาษาจีนของเยาวชน โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ตารางที่ 3: สรุปผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนต่อปัจจัยมุ่งใจในการพัฒนาทักษะภาษาจีนสำหรับเยาวชนของนักเรียนสายภาษาจีนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดนครปฐมโดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล ตามสมมติฐาน

สมมติฐานที่	ตัวแปรต้น	ตัวแปรตาม	สถิติทดสอบ	ระดับนัยสำคัญ	ผลการทดสอบ	
					ยอมรับ	ปฏิเสธ
1.	เพศ	ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อปัจจัยมุ่งใจในการพัฒนาทักษะภาษาจีนสำหรับเยาวชนของนักเรียนสายภาษาจีน ชั้นมัธยมศึกษา	t - test	0.05	-	✓

		ตอนปลายในโรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดนครปฐม				
2.	อายุ	ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อปัจจัยจูงใจในการพัฒนาทักษะภาษาจีนสำหรับเยาวชนของนักเรียนสายภาษาจีน ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดนครปฐม	F - test	0.05	✓	-
3.	ระดับการศึกษา	ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อปัจจัยจูงใจในการพัฒนาทักษะภาษาจีนสำหรับเยาวชนของนักเรียนสายภาษาจีน ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดนครปฐม	F - test	0.05	✓	-

จากตารางที่ 3 สรุปผลการทดสอบสมมติฐาน โดยภาพรวมได้ว่า ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อปัจจัยจูงใจในการพัฒนาทักษะภาษาจีนสำหรับเยาวชนของนักเรียนสายภาษาจีนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดนครปฐม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนนักเรียนที่มีอายุ ระดับชั้นปีที่แตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อปัจจัยจูงใจในการพัฒนาทักษะภาษาจีนสำหรับเยาวชนของนักเรียนสายภาษาจีนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดนครปฐม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งยอมรับสมมติฐาน ที่ตั้งไว้

1. **ด้านเนื้อหาหลักสูตร** ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า นักเรียนที่มีเพศ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อปัจจัยจูงใจในการพัฒนาทักษะภาษาจีนสำหรับเยาวชนของนักเรียนสายภาษาจีนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายโรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดนครปฐม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนนักเรียนที่มีอายุ ที่ต่างกันมีความคิดเห็นต่อปัจจัยจูงใจในการพัฒนาทักษะภาษาจีนสำหรับเยาวชนของนักเรียนสายภาษาจีนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดนครปฐม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ และส่วนนักเรียนที่มีอายุ ระดับชั้นปี ที่ต่างกันมีความคิดเห็นต่อปัจจัยจูงใจในการพัฒนาทักษะภาษาจีนสำหรับเยาวชนของนักเรียนสายภาษาจีนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดนครปฐมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

2. **ด้านการเรียนการสอน** ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า นักเรียนที่มีเพศ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อปัจจัยจูงใจในการพัฒนาทักษะภาษาจีนสำหรับเยาวชนของนักเรียนสายภาษาจีนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายโรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดนครปฐม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนนักเรียนที่มีอายุ ระดับชั้นปี ที่ต่างกันมีความคิดเห็นต่อปัจจัยจูงใจในการพัฒนาทักษะภาษาจีนสำหรับเยาวชนของนักเรียนสาย

ภาษาจีนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดนครปฐม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

3. ด้านการใช้สื่อการสอน ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า นักเรียนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อปัจจัยมุ่งในการพัฒนาทักษะภาษาจีนสำหรับเยาวชนของนักเรียนสายภาษาจีนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดนครปฐม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนนักเรียนที่มีระดับชั้นปี ที่ต่างกันมีความคิดเห็นต่อปัจจัยมุ่งในการพัฒนาทักษะภาษาจีนสำหรับเยาวชนของนักเรียนสายภาษาจีนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดนครปฐม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ และส่วนนักเรียนที่มีอายุ ที่ต่างกันมีความคิดเห็นต่อปัจจัยมุ่งในการพัฒนาทักษะภาษาจีนสำหรับเยาวชนของนักเรียนสายภาษาจีนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดนครปฐม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

5.3 ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการมุ่งในการพัฒนาทักษะภาษาจีนของเยาวชน

จากผลการศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อปัจจัยมุ่งในการพัฒนาทักษะภาษาจีนสำหรับเยาวชนของนักเรียนสายภาษาจีนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดนครปฐม มีดังต่อไปนี้

1) ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อปัญหา และอุปสรรค อุปสรรคเกี่ยวกับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อปัจจัยมุ่งในการพัฒนาทักษะภาษาจีนสำหรับเยาวชนของนักเรียนสายภาษาจีน ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดนครปฐม ด้านเนื้อหาหลักสูตร ลำดับที่ 1 คือ เนื้อหาสาระเกินไปและภาษาที่ใช้ในหนังสือเป็นภาษาที่เข้าใจยาก โดยเฉพาะเนื้อหาสาระในภาษาจีนเน้นการจำมากกว่าความเข้าใจ จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 21.88 รองลงมา คือ เวลาเรียน การจัดเวลาเรียนยังไม่เป็นระบบไม่แน่นอน มีเวลาเรียนน้อยเกินไปจึงไม่สามารถทำความเข้าใจได้อย่างลึกซึ้งจำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 20.31 น้อยที่สุด คือ วิธีการเรียนการสอนเน้นการท่องจำและการแปล ไม่มีการประยุกต์ใช้และขาดการคิดวิเคราะห์ จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 15.63

2) ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อปัจจัยมุ่งในการพัฒนาทักษะภาษาจีนสำหรับเยาวชนของนักเรียนสายภาษาจีนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดนครปฐม ด้านเนื้อหาหลักสูตร ลำดับที่ 1 คือ เนื้อหาสาระ สามารถนำความรู้ไปถ่ายทอดต่อได้จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 21.88 รองลงมา คือ เวลาเรียน มีความเหมาะสมแต่มีปัญหาสำหรับผู้กำลังศึกษาภาษาจีน จำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 18.75 น้อยที่สุด คือ วิธีการเรียนการสอน ขึ้นอยู่กับครูผู้สอน ขาดวิธีการที่ทันสมัย ควรเพิ่มการคิดวิเคราะห์ และปรับปรุงวิธีการเรียนการสอนให้ทันสมัย จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 14.06

3) ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อปัญหา และอุปสรรคเกี่ยวกับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อปัจจัยมุ่งในการพัฒนาทักษะภาษาจีนสำหรับเยาวชนของนักเรียนสายภาษาจีนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดนครปฐม ด้านการเรียนการสอน ลำดับที่ 1 คือ ครูผู้สอนไม่เพียงพอ มักใช้ระบบที่สอนท่อง ครูขาดความรู้ ความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง ขาดประสบการณ์ไม่สามารถประยุกต์ใช้กับสภาพจริง ขาดการศึกษอบรมและขาดขวัญกำลังใจ จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 20.31 รองลงมา คือ หนังสือ ตำรา

ประกอบการเรียน เป็นตำราเก่าเกินไป ขาดการปรับปรุง และการถ่ายทอดทักษะที่ใช้ยาก จำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 18.75 น้อยที่สุด คือ อาคารสถานที่ มักใช้อาคารเรียนที่มีเสียงรบกวนและบรรยากาศไม่เอื้อต่อการเรียนรู้ จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 14.06

4) ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อปัจจัยจูงใจในการพัฒนาทักษะภาษาจีนสำหรับเยาวชนของนักเรียนสายภาษาจีนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดนครปฐม ด้านการเรียนการสอน ลำดับที่ 1 คือ ควรมีการบรรจุให้เป็นครูประจำ และมีระบบขึ้นเงินเดือนจะเป็นการจูงใจครูมากขึ้น หรือมีการทำผลงานจะทำให้มีการพัฒนาการเรียนการสอนได้ จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 14.06 รองลงมา คือ ควรจัดหนังสือ ตำราประกอบการเรียนให้เพียงพอ กับวิชาการพัฒนาทักษะภาษาจีน จำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 18.75 น้อยที่สุด คือ ควรจัดอาคารสถานที่ไม่ให้มีเสียงรบกวน แสงสว่างเพียงพอ จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 12.50

5) ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อปัญหา และอุปสรรค เกี่ยวกับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อปัจจัยจูงใจในการพัฒนาทักษะภาษาจีนสำหรับเยาวชนของนักเรียนสายภาษาจีนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดนครปฐม ด้านการใช้สื่อการสอน ลำดับที่ 1 คือ สื่อการสอนมีน้อย จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 20.31 รองลงมา คือ สื่อการสอนของครูยังไม่ทันสมัยเท่าที่ควร ทำให้ไม่น่าสนใจเท่าที่ควร จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 15.63 น้อยที่สุด คือ ครูมีปัญหาในเรื่องการควบคุมดูแลเด็ก เนื่องจากใจดีเกินไป จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 19.63

6) ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อปัจจัยจูงใจในการพัฒนาทักษะภาษาจีนสำหรับเยาวชนของนักเรียนสายภาษาจีนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดนครปฐม ด้านการใช้สื่อการสอน ลำดับที่ 1 คือ โรงเรียนควรสนับสนุนสื่อการสอนของครู จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 20.31 รองลงมา คือ ควรมีการนำสื่อที่ทันสมัยและน่าสนใจมาสอน เพื่อดึงดูดความสนใจของนักเรียนให้มากกว่านี้ จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 15.63 น้อยที่สุด คือ ครูควรเข้มงวดมากขึ้น จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 20.31

5. อภิปรายผลการวิจัย

ระดับของปัจจัยจูงใจในการพัฒนาทักษะภาษาจีนของเยาวชน นักเรียนมีความคิดเห็นต่อปัจจัยจูงใจในการพัฒนาทักษะภาษาจีนสำหรับเยาวชนของนักเรียนสายภาษาจีนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก $\bar{X}$ เท่ากับ 4.11 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมากทุกด้าน ในขณะที่การเปรียบเทียบระดับของปัจจัยจูงใจในการเรียนวิชาภาษาจีนของโรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดนครปฐม โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลพบว่าความคิดเห็นของนักเรียนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อปัจจัยจูงใจในการพัฒนาทักษะภาษาจีนสำหรับเยาวชนของนักเรียนสายภาษาจีน ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดนครปฐม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนนักเรียนที่มีอายุ ระดับชั้นปี ที่ต่างกันมีความคิดเห็นต่อปัจจัยจูงใจในการพัฒนาทักษะภาษาจีนสำหรับเยาวชนของนักเรียนสายภาษาจีนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดนครปฐม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ และปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการจูงใจในการพัฒนาทักษะภาษาจีนสำหรับเยาวชนในโรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดนครปฐม พบว่าครูผู้สอนไม่เพียงพอ ครูขาดทักษะการสอนอย่างลึกซึ้ง ขาด

ประสบการณ์ไม่สามารถประยุกต์ใช้กับสภาพจริง ซึ่งสอดคล้องกับ วรทา รุ่งบานจิต วราลี รุ่งบานจิต วรนาถ แซ่เซ่น วรากร แซ่ฟุ่น และภากร นพฤทธิ์ ที่ศึกษาหัวข้อวิจัย แรงจูงใจในการเรียนวิชาภาษาจีนของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา พบว่าแรงจูงใจภายนอก 3 ด้าน (1) ด้านสถานศึกษาที่ส่งผลต่อแรงจูงใจของนักศึกษามากที่สุด คืออาจารย์ผู้สอนวิชาภาษาจีน (น่าเชื่อถือ , บุคลิกภาพ) ค่าเฉลี่ย 4.56 (2) ด้านสังคม คือภาษาจีนกำลังเป็นกระแสนิยมของสังคมปัจจุบัน ค่าเฉลี่ย 4.16 (3) ด้านครอบครัวคือการสนับสนุนจากครอบครัว ค่าเฉลี่ย 4.00 ส่วนแรงจูงใจของนักศึกษามากที่สุด คือเป็นการพัฒนาตนเอง ค่าเฉลี่ย 4.40 จากผลการศึกษาทำให้ได้รู้แนวทางในการส่งเสริมแรงจูงใจของนักศึกษาในการเรียนวิชาภาษาจีน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลทางการศึกษาของนักศึกษา และสามารถนำผลไปปรับปรุง วางแผน ในการจัดการเรียนการสอนวิชาภาษาจีนให้ดียิ่งขึ้นอีกด้วย

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

สถานศึกษาควรมีการจัดทำแผนปฏิบัติการในการพัฒนาทักษะภาษาจีนอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อเป็นการพัฒนาให้นักเรียนสามารถนำภาษาจีนไปใช้ได้ในชีวิตประจำวันและการปฏิบัติงานต่อไปในอนาคต

6.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

การจัดทำวิจัยเรื่องปัจจัยจูงใจในการพัฒนาทักษะภาษาจีนในวงกว้าง โดยการร่วมมือกันทั้งสถานศึกษาที่เป็นรัฐบาลและเอกชน

7. กิตติกรรมประกาศ

งานสารนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยดี เนื่องจากได้รับความกรุณาอย่างสูงจากอาจารย์ที่ปรึกษางานวิจัย ที่กรุณาให้คำแนะนำปรึกษา ตลอดจนปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยความเอาใจใส่อย่างยิ่ง ผู้จัดทำตระหนักถึงความตั้งใจจริงและความทุ่มเทของอาจารย์และขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้ ขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้ความอนุเคราะห์ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ วิจัยรวมถึงขอขอบพระคุณผู้บริหารโรงเรียนทุกท่านที่ให้การอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลที่เอื้อต่อการทำงานสารนิพนธ์ ตลอดจนนักเรียนทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม จนทำให้งานสารนิพนธ์นี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

เกตมาตุ ดวงมณี. “ภาษาจีนสำคัญจริงหรือในโลกยุคโลกาภิวัตน์”, วารสารดวงแก้ว, ปีที่11 ฉบับที่ 3 (2549): 127-129.

ทัศนธินิต ทองแดง. “การวิจัยในชั้นเรียน: การสำรวจความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อปัญหาการเรียนเรื่องความภาษาจีนและการหาแหล่ง ความรู้เพื่อแก้ปัญหา”. การประชุมมหาดใหญ่วิชาการระดับชาติและนานาชาติครั้งที่ 7 มหาวิทยาลัยหาดใหญ่, 2559: 212-225.

- นารินทร์ วัฒนเวฬุ. “การศึกษากลวิธีการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาจีนของนักศึกษาสาขาวิชาภาษาจีน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี”. วารสารสงขลา นครินทร์ (ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์), ปีที่ 23 ฉบับที่ 1 (2560): 93-134.
- นิศการ ประครองชาติ. “การใช้กลวิธีการเรียนภาษาอังกฤษของนักศึกษามหาวิทยาลัยรัฐบาลชั้นปีที่ 1”. วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัย, ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 (2555): 59-76.
- วรทา รุ่งบานจิต วราลี รุ่งบานจิต วรนาถ แซ่เซ่น วรากร แซ่พุ่น และภากร นพฤทธิ์. “แรงจูงใจในการเรียนวิชาภาษาจีนของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา”, (มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา), 2559.
- วิชชุดา โรจนสวัสดิ์วงศ์. “การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านตัวอักษรจีนโดยใช้ตัวกำกับเสียงแบบสัทอักษร pinyin ของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ”. รายงานผลการวิจัย, กรุงเทพมหานคร วิทยาลัยอาชีวศึกษาเทคนิคบริหารธุรกิจกรุงเทพ, 2557.
- ศิวนนท์ นิลพาณิชย์. “กลยุทธ์การเรียนรู้ภาษาอังกฤษของนักศึกษามหาวิทยาลัยชั้นปีที่ 1”, วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์ (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์), ปีที่ 7 ฉบับที่ 2 (2560): 1-12.
- หทัย ดาวสดใส และ จันทรทรวงกลด คชเสนี. “การศึกษากลวิธีการเรียนภาษาอังกฤษของนักเรียนหลักสูตรภาษาอังกฤษระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนอัสสัมชัญสมุทรปราการ”, วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์, ปีที่ 3 ฉบับที่ 3 (2554): 90-99.
- Gibbs, G. and Jenkins, A. **Teaching Large Classes in Higher Education: How to Maintain Quality with Reduced Resources**. Kogan Page, London. 1992, pp: 50-54.

แนวทางการพัฒนาทุนมนุษย์ในบริษัทแปรรูปอาหารแห่งหนึ่ง ในจังหวัดปทุมธานี

GUIDELINE FOR HUMAN CAPITAL DEVELOPMENT OF FOOD PROCESSING COMPANY IN PATHUMTHANEE PROVINCE

Lifang Huang^{*}

Received: 2021-10-01

ฤทธิพล ไชยบุรี^{**}

Revised: 2021-12-22

Ritthipon Chaiburee

Accepted: 2021-12-31

วิโรจน์ หมั่นเทพ^{***}

Wirote Mueanthep

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความต้องการในการพัฒนาทุนมนุษย์ของบริษัทแปรรูปอาหารแห่งหนึ่ง ในจังหวัดปทุมธานี และเพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาทุนมนุษย์ในบริษัทแปรรูปอาหารแห่งหนึ่งในจังหวัดปทุมธานี การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีพื้นที่ศึกษาในบริษัทแปรรูปอาหารแห่งหนึ่งในจังหวัดปทุมธานี ผู้วิจัยผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเฉพาะเจาะจง ประกอบด้วย ผู้บริหารและพนักงานของบริษัทแปรรูปอาหารแห่งหนึ่งในจังหวัดปทุมธานี ซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการพัฒนาทุนมนุษย์ จำนวน 7 คน เครื่องมือวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์ เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง โดยใช้แบบบันทึกการสัมภาษณ์ และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) ความต้องการในการพัฒนาทุนมนุษย์ของบริษัทแปรรูปอาหารแห่งหนึ่งในจังหวัดปทุมธานี พบว่ากระบวนการสร้างทุนมนุษย์ให้เป็นทุนมนุษย์ จึงต้องอาศัยวิธีดำเนินการอย่างเป็นระบบด้วยการวิเคราะห์เจาะลึกถึงคุณสมบัติสมรรถนะ (Competency) อันประกอบไปด้วย ความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมที่จำเป็นต่อการสร้างความสำเร็จให้กับองค์กร และ 2) แนวทางการพัฒนาทุนมนุษย์ในบริษัทแปรรูปอาหารแห่งหนึ่งในจังหวัดปทุมธานี พบว่าการพัฒนาทุนมนุษย์ควรมีการกำหนดนโยบาย วิธีการปฏิบัติการจัดสรรงบประมาณที่จำกัดในด้วยการฝึกอบรม, การศึกษาและการพัฒนาเพื่อการรองรับสถานการณ์ที่เข้ามาในอนาคต

^{*} นักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการพัฒนารัฐกิจและทุนมนุษย์ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ, เบอร์โทร: 0915452874, E-mail: krittiya.kh@northbkk.ac.th

^{**} อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการพัฒนารัฐกิจและทุนมนุษย์ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ

^{***} อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการพัฒนารัฐกิจและทุนมนุษย์ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ

คำสำคัญ : การพัฒนาทุนมนุษย์,บริษัทแปรรูปอาหาร

ABSTRACT

This research paper aims to study the need for human capital development of a food processing company in Pathum Thani Province and to present guidelines for human capital development in a food processing company in Pathum Thani Province. This research is a qualitative research with a study area in a food processing company in Pathum Thani Province. The researchers who provided specific key information consisted of executives and employees of a food processing company in Pathum Thani Province which are stakeholders in human capital development 7 people. The research tool was an interview format, the data was collected using a semi-structured in-depth interview method, using the interview recording form and content analysis. The results of the research were as follows: 1) The need for human capital development of a food processing company in Pathum Thani province. found that the process of creating human capital into human capital Therefore, it requires a systematic approach with an in-depth analysis of competency, which consists of knowledge, skills and behaviors necessary for organizational success, and 2) Human capital development guidelines in a food processing company in Pathum Thani Province found that human capital development should have policies limited budget allocation practices with training, education and development to support future situations .

Keywords: Human Capital Development, Food Processing Company.

1. บทนำ

ทุนมนุษย์มีบทบาทสำคัญเนื่องจากเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จขององค์กรและเป็นแหล่งในการสร้างความสามารถในการแข่งขันที่สำคัญขององค์กร ทุนมนุษย์ขององค์กรเป็นพนักงานที่มีทักษะสูง มีความคิดสร้างสรรค์ มีแรงจูงใจ มีพลังความร่วมมือ และเป็นบุคคลที่รอบรู้ซึ่งเข้าใจถึงกลไกของสภาวะแวดล้อมในการดำเนินงานขององค์กรและนำองค์กรไปสู่การแข่งขันได้ นอกจากนั้นทุนมนุษย์ยังมีความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ที่สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ มีการสร้างคุณค่าเพื่อสนับสนุนการแข่งขันขององค์กร¹ ให้บรรลุจุดประสงค์ ทั้งนี้จะต้องมีการเรียนรู้และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง มีการแบ่งปัน การบูรณาการและการใช้ความรู้ทั้งในระดับของส่วนบุคคลและในกลุ่มผู้ร่วมงานเพื่อสร้างศักยภาพในการแข่งขันขององค์กร ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างนวัตกรรมทางการพัฒนาทุนมนุษย์ และกระบวนการในการดำเนินกิจการที่รวดเร็วและเชิงรุกโดยมีเป้าหมายอยู่ที่ความสำเร็จขององค์กรทั้งในปัจจุบันและอนาคต รวมทั้งมีการศึกษาจำนวนมากที่พบว่ามีความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างความสามารถในการปฏิบัติงานของคนในองค์กรกับผลปฏิบัติงานของ

¹ พะยอม วงศ์สารศรี, การบริหารทรัพยากรมนุษย์. (กรุงเทพมหานคร: คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, 2550), หน้า 18

องค์กร สร้างการพัฒนาขีดความสามารถในแต่ละคนให้เพิ่มมากขึ้นอย่างหลากหลาย รวดเร็ว มีการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้กันในองค์กรและระหว่างบุคคลเพื่อต่อยอดความรู้และประสบการณ์ซึ่งกันและกัน อย่างสม่ำเสมอจะผลักดันให้องค์การนั้นสามารถแข่งขันได้และเกิดความคุ้มค่าในการลงทุน

ในปัจจุบันองค์การสมัยใหม่ได้มีแนวคิดที่ทุนมนุษย์เป็นเสมือนหนึ่งทรัพย์สิน (Asset) ที่ต้องมีการดูแลและเพิ่มพูนให้มีมูลค่าที่สูงขึ้น ซึ่งนำมาสู่แนวคิดเกี่ยวกับ “ทุนมนุษย์” (Human Capital) การสร้างเสริมความรู้ทางทฤษฎีทุนมนุษย์จะเป็นแนวทางการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์เพื่อเพิ่มทุนมนุษย์ นำไปสู่การพัฒนาองค์กรและสังคม จากสภาพสังคมเศรษฐกิจ สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว กระบวนการทำงานพัฒนาขึ้นไปอย่างกะทันหัน ทุนมนุษย์จึงต้องเร่งต่อการพัฒนาตัวเองให้ตอบสนองสภาพแวดล้อมและวิธีการทำงานให้ทันต่อสถานการณ์ ที่ผ่านมา “คน” เป็นเพียงปัจจัยการผลิตที่ตอบสนองความต้องการของตลาดแรงงาน และในความหมายของการพัฒนาคนอย่างแท้จริงโดยเฉพาะการพัฒนาคน เพื่อเพิ่มศักยภาพที่ครอบคลุมทุกด้าน ทั้งนี้กระบวนการในการพัฒนาจะต้องเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและครอบคลุมทุกด้าน และต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดขององค์กร การพัฒนาทุนมนุษย์ (Human Capital Development) เพื่อสร้างศักยภาพด้านทุนมนุษย์ (Human Capital) ให้เกิดขึ้นในทุกๆ ระดับของสังคม ถือได้ว่ามนุษย์เป็นหัวใจและกลไกสำคัญของกระบวนการพัฒนา ดังนั้นการพัฒนาคน (Human Development) หรือการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Development) จะต้องได้รับการพัฒนาจากองค์กร โดยการพัฒนาให้มีคุณภาพมีศักยภาพ² มีความรู้ความสามารถ มีความเชี่ยวชาญเพื่อพัฒนาธุรกิจให้ยั่งยืนท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง บนฐานคิดว่าทรัพยากรมนุษย์มีคุณภาพก่อให้เกิดทุนมนุษย์ที่มีศักยภาพ การพัฒนาทุนมนุษย์ถือเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จของการพัฒนาธุรกิจ โดยที่องค์กรจะต้องมีกรอบแนวทางการพัฒนาทั้งความรู้ ทักษะ ทศนคติที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ต้องการให้เกิดการเรียนรู้ และนำไปสู่การปฏิบัติ โดยต้องมีกระบวนการสำคัญในการสร้างความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ และทัศนคติ เพื่อสร้างจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน การพัฒนาทุนมนุษย์จะต้องทำอย่างเป็นระบบ มีกระบวนการพัฒนาที่ต่อเนื่อง เพราะสภาพแวดล้อมและปัจจัยภายนอกมีการพลวัตตลอดเวลา

จากที่กล่าวมาข้างต้นผู้วิจัยจึงเห็นถึงความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในการศึกษาวิธีการพัฒนาทุนมนุษย์ในบริษัทแปรรูปอาหารแห่งหนึ่ง ในจังหวัดปทุมธานี เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และกำหนดเป็นแนวทางในการพัฒนาทุนมนุษย์ในการขับเคลื่อนองค์กรสู่ความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาความต้องการในการพัฒนาทุนมนุษย์ของบริษัทแปรรูปอาหารแห่งหนึ่งในจังหวัดปทุมธานี

2.2 เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาทุนมนุษย์ในบริษัทแปรรูปอาหารแห่งหนึ่ง ในจังหวัดปทุมธานี

² Baron, Angela & Armstrong, Michael., **Human capital management: achieving added value through people.** (London: Philadelphia: Kogan Page Ltd., 2007), pp.16-17.

3. วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 รูปแบบการวิจัย

การศึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนาทุนมนุษย์ในบริษัทแปรรูปอาหารแห่งหนึ่ง ในจังหวัดปทุมธานี ได้ทำการศึกษาในเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

3.2 พื้นที่ในการวิจัย

บริษัทแปรรูปอาหารแห่งหนึ่ง ในจังหวัดปทุมธานี

3.3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้วิจัยทำการเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) ประกอบด้วยผู้บริหารและพนักงานของบริษัทแปรรูปอาหารแห่งหนึ่ง ในจังหวัดปทุมธานี ซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการพัฒนาทุนมนุษย์ จำนวน 7 คน โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่มีคุณสมบัติเป็นผู้บริหารระดับสูง และพนักงานของบริษัทแปรรูปอาหารแห่งหนึ่ง ในจังหวัดปทุมธานี จำนวน 2 คน และพนักงานจำนวน 5 คน ที่มีอายุงาน 2 ปี ขึ้นไป

3.4 เครื่องมือการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เครื่องมือวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง โดยพัฒนามาจากการศึกษาค้นคว้าเอกสารและทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทุนมนุษย์เพื่อให้เกิดความรู้ทางศาสตร์ โดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 7 ท่าน

3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

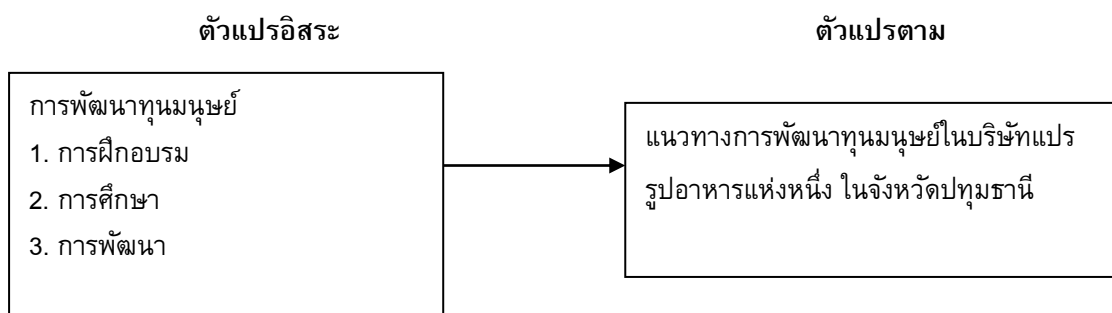
การเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อให้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการศึกษานี้ ประกอบด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ผู้วิจัยได้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้างโดยใช้แบบบันทึกการสัมภาษณ์ ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์แบบเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นได้อย่างเสรี ภายใต้รูปแบบการสนทนาแบบกึ่งทางการ และการรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาทุนมนุษย์ และข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาทุนมนุษย์ขององค์กร จากการศึกษาค้นคว้า รวบรวมเอกสาร หนังสือ วิทยานิพนธ์ ผลงานวิจัย รวมถึงการศึกษาข้อมูลจากสื่อทางอินเทอร์เน็ต เพื่อนำมาประกอบการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้รับจากแบบสอบถามนำมาวิเคราะห์อ่านบทสัมภาษณ์บันทึกหลายๆ รอบ โดยมองหาประเด็นร่วม จากแหล่งข้อมูลต่างๆ เช่น ผู้ให้สัมภาษณ์หลายคน เอกสารหลายฉบับ และจดบันทึกประเด็น แนวคิด แบบแผน แล้วนำมาพรรณนาความ

3.7 กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยโดยปรับปรุงจากแนวคิดการวิจัยมาใช้เป็นแนวทางการพัฒนาทุนมนุษย์ในบริษัทแปรรูปอาหารแห่งหนึ่ง ในจังหวัดปทุมธานี ดังนี้

ภาพประกอบที่ 1: กรอบแนวคิดในการวิจัย

4. ผลการวิจัย

4.1 ความต้องการในการพัฒนาทุนมนุษย์ของบริษัทแปรรูปอาหารแห่งหนึ่งในจังหวัดปทุมธานี พบว่าเมื่อเกิดกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกในปัจจุบันที่เปิดโอกาสให้คนทั่วโลกติดต่อค้าขายกันได้อย่างเสรี การแข่งขันกันเป็นผู้นำในตลาดส่งผลกระทบให้องค์กรต่าง ๆ ต้องมุ่งเน้นการพัฒนาทรัพยากรที่มีคุณค่าและมีศักยภาพให้เป็นปัจจัยสร้างความสำเร็จ ซึ่งปัจจัยนั้นก็คือทุนมนุษย์ ที่มีจำเป็นต้องเข้าสู่กระบวนการสร้างทรัพยากรมนุษย์ให้เป็นทุนมนุษย์ จึงต้องอาศัยวิธีดำเนินการอย่างเป็นระบบด้วยการวิเคราะห์เจาะลึกถึงคุณสมบัติสมรรถนะ (Competency) อันประกอบไปด้วย ความรู้ ทักษะ และพฤติกรรม ที่จำเป็นต่อการสร้างความสำเร็จให้กับองค์กร และบริหารจัดการมุ่งเน้นให้มีการปลูกฝังลงไปในทรัพยากรบุคคลขององค์กรผ่านกระบวนการจัดทำแผนที่นำทางการฝึกอบรม (Training Roadmap) ให้บุคลากรสามารถใช้ประโยชน์จากความรู้และทักษะได้อย่างเชี่ยวชาญเพื่อ การสร้างผลการปฏิบัติงานในระดับที่คาดหวังได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยในปัจจุบันองค์กรธุรกิจต่าง ๆ ได้ตระหนักถึงความสำคัญของทุนมนุษย์ว่าเป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จที่สำคัญในการดำเนินธุรกิจ องค์กรต่าง ๆ มีความต้องการจะดูแลรักษา พัฒนาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรบุคคลให้เต็มศักยภาพโดยรูปแบบหนึ่งของการเพิ่มพูนความสามารถของพนักงานที่องค์กรต่าง ๆ นิยมปฏิบัติ ได้แก่ การฝึกอบรมทั้งภายในองค์กรและภายนอกองค์กร โดยคาดหวังว่าพนักงานที่ผ่านการฝึกอบรมจะสามารถนำความรู้ที่ได้รับการอบรมมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กร และตัวพนักงานก็จะได้รับโอกาสก้าวหน้าในหน้าที่การงานจากความรู้ของตนเองที่เพิ่มขึ้น

4.2 แนวทางการพัฒนาทุนมนุษย์ในบริษัทแปรรูปอาหารแห่งหนึ่ง ในจังหวัดปทุมธานี

การพัฒนาทุนมนุษย์ควรมีการกำหนดนโยบาย วิธีการปฏิบัติการจัดสรรงบประมาณที่จำกัดในสัดส่วน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.2.1) การฝึกอบรมควรจัดส่งบุคลากรเพื่อเข้าอบรมกับหน่วยงานฝึกอบรมภายนอกโดยคำนึงถึงถึงความสอดคล้องของเนื้อหากับบริบททางธุรกิจขององค์กรและประโยชน์ที่องค์กรจะได้รับจากการอบรมนั้น หรือการให้โอกาสบุคลากรได้เสนอขอเข้ารับการฝึกอบรมในหลักสูตรที่บุคลากรสนใจเป็นการส่วนตัว และเพิ่มระบบการติดตามและประเมินผลการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นการวัดประเมินผลในการพิจารณาถึงประโยชน์ที่องค์กรจะได้รับทั้งในรูปของตัวเงินและประโยชน์ที่ไม่ใช่ตัวเงิน รวมไปถึงการที่องค์กรไม่ได้มีแผนงานรองรับเพื่อให้บุคลากรได้นำความรู้ที่ได้จากการฝึกอบรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กร

4.2.2) การศึกษาควรขยายผลสู่การใช้ประโยชน์เพื่อการบริหารทุนมนุษย์ เพื่อการพิจารณาปรับเลื่อนตำแหน่งงานให้กับพนักงานให้ดำรงตำแหน่งงานที่สูงขึ้น หรือการมอบหมายงานรับผิดชอบที่ต้องใช้ความรู้ทักษะความสามารถที่สูงขึ้น หรือการหมุนเวียนปรับเปลี่ยนงานให้เหมาะสมกับความรู้ความสามารถ เพื่อเพิ่มประสิทธิผลการดำเนินงานให้กับองค์กรและยกระดับขวัญกำลังใจของพนักงาน

4.2.3) การพัฒนา ควรพิจารณาส่งพนักงานให้เรียนเพื่อทราบถึงวิธีการสร้างการเปลี่ยนแปลง (Change) เพื่อการรองรับสถานการณ์ที่เข้ามาในอนาคต

5. อภิปรายผลการวิจัย

5.1) ความต้องการในการพัฒนาทุนมนุษย์ของบริษัทแปรรูปอาหารแห่งหนึ่งในจังหวัดปทุมธานี พบว่าอย่างไรก็ตามนอกเหนือจากวิธีการอบรมให้กับพนักงานไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบของการจัดฝึกอบรมให้กับพนักงานแบบภายใน (In-house Training) หรือการจัดส่งบุคลากรไปอบรมภายนอกองค์กร (Public Training) ยังคงทางเลือกอื่น ๆ ที่จะเสริมและพัฒนาความสามารถและศักยภาพของพนักงานให้ดีขึ้น เช่น วิธีการฝึกอบรมและพัฒนาด้วยการสอนงาน (Coaching) และการฝึกปฏิบัติหน้างาน (On the Job Training) ซึ่งการกำหนดรูปแบบของการฝึกอบรมที่เหมาะสมสำหรับแต่ละหัวข้อความรู้ ทักษะและพฤติกรรมสั เพื่อให้เกิดการพัฒนาบุคลากรเกิดประสิทธิผลสูงสุดสอดคล้องกับบริบทขององค์กร การใช้ความรู้และทักษะที่คาดหวังตามตำแหน่งงานและสายงาน อาชีพเป็นแนวทางในการออกแบบหัวข้อการฝึกอบรมและพัฒนากรอบหลักการดังกล่าวนี้องค์กรจะสามารถระบุได้ถึงหัวข้อความรู้และประเภทของทักษะที่จำเป็นสำหรับบุคลากรในแต่ละตำแหน่ง และเมื่อประเมินช่องว่างของความรู้และทักษะความสามารถที่คาดหวังตามตำแหน่งงานกับบุคลากรผู้ทรงตำแหน่ง ก็จะสามารถระบุได้ถึงจุดแข็งและโอกาสในการปรับปรุงและพัฒนาของผู้ทรงตำแหน่งแต่ละคน ซึ่งจะ นำไปสู่แผนการฝึกอบรมรายบุคคลต่อไป ยุทธชัย ฮาร์บิน³ ที่ศึกษาการพัฒนาทุนมนุษย์ด้านกลยุทธ์ของผู้ประกอบการเชิงนวัตกรรมพบว่าการพัฒนาทุนมนุษย์ด้านกลยุทธ์ของผู้ประกอบการเชิงนวัตกรรมนับว่าเป็นความสามารถเชิงกลยุทธ์ของ องค์กรในรูปแบบหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจเนื่องจากทุกองค์การต้องมีการพัฒนากลยุทธ์ให้ทันต่อเหตุการณ์และการเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรง ดังนั้น เพื่อเป็นพื้นฐานของการพัฒนา การมุ่งเน้นความเป็นผู้ประกอบการเชิงนวัตกรรม การจัดการห่วงโซ่คุณค่าแบบพลวัต การบริหารจัดการ ข้อมูลและสารสนเทศ การยกระดับรูปแบบการแข่งขันของธุรกิจ และการสร้างเครือข่ายธุรกิจ เป็นต้น โดยมีการ มองกลยุทธ์เป็นกระบวนการการเรียนรู้เชิงกลยุทธ์และการบูรณาการทรัพยากรภายในให้สอดคล้องกับความท้าทายของการเปลี่ยนแปลงของโลก

5.2) แนวทางการพัฒนาทุนมนุษย์ในบริษัทแปรรูปอาหารแห่งหนึ่งในจังหวัดปทุมธานี การให้ผู้อำนวยการในองค์กรเป็นพี่เลี้ยง (Mentoring) การให้คำปรึกษาแนะนำ (Consulting) โครงการพิเศษเพื่อปลูกฝังทักษะความรู้บางอย่าง (Project and Assignment) รวมทั้งการสับเปลี่ยนหมุนเวียนงาน

³ ยุทธชัย ฮาร์บิน, การพัฒนาทุนมนุษย์ด้านกลยุทธ์ของผู้ประกอบการเชิงนวัตกรรม. วารสารเศรษฐศาสตร์และกลยุทธ์การจัดการ. ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2563

(Job Rotation) เป็นต้น สอดคล้องกับประภัสสร ไตรลาภวิฒิ,บุษกร วัฒนบุตร และนันทนา ชวศิริกุลพล⁴ ที่ศึกษาแนวทางการพัฒนาทุนมนุษย์ในการขับเคลื่อนองค์กรสู่ความสำเร็จ พบว่าบริษัท ต้องการให้พัฒนาทุนมนุษย์ ด้านความเข้าใจในธุรกิจและเป้าหมายขององค์กร ความร่วมมือร่วมใจในการปฏิบัติงาน การเรียนรู้และพัฒนาตนเองอยู่เสมอ ความเชี่ยวชาญในการปฏิบัติงานที่ รับผิดชอบ ความมุ่งมั่นในการทำงานให้บรรลุผลสำเร็จ การคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ ความสามารถในการแก้ไขปัญหาและตัดสินใจ คุณธรรมจริยธรรมในการปฏิบัติงาน และ แนวทางการพัฒนาทุนมนุษย์ในการขับเคลื่อนองค์กรสู่ความสำเร็จพบว่าบริษัทควรสร้างทัศนคติที่ดีต่อ การพัฒนาทุนมนุษย์ กำหนดแผนการพัฒนาทุนมนุษย์ให้สอดคล้องกับนโยบายองค์กร และบริหาร จัดการกระบวนการพัฒนาทุนมนุษย์ให้มีประสิทธิภาพ

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การติดตามผลการจัดโปรแกรมหรือหลักสูตรการฝึกอบรมทุนมนุษย์ ที่เป็นการติดตามผลภายหลังจากการจัดโครงการก่อนที่หลักสูตรการอบรมจะสิ้นสุดลง เพื่อสำรวจผลการจัดอบรมที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาการฝึกอบรมและองค์ประกอบของโปรแกรมการอบรม

6.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

การจัดทำแผนการฝึกอบรมและพัฒนาตามแนวทางความรู้กลยุทธ์และความสามารถตามตำแหน่งงาน ในหัวข้อความรู้ ทักษะและความสามารถอาจจะเกิดขึ้นได้หากขาดการวิเคราะห์ข้อมูลด้านองค์กร ลักษณะงานและด้านทุนมนุษย์

7. กิตติกรรมประกาศ

งานสารนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยดี เนื่องจากได้รับความกรุณาอย่างสูงจากอาจารย์ที่ปรึกษา งานวิจัย ที่กรุณาให้คำแนะนำปรึกษา ตลอดจนปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยความเอาใจใส่อย่างดียิ่ง ผู้จัดทำตระหนักถึงความตั้งใจจริงและความทุ่มเทของอาจารย์และขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้ ขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้ความอนุเคราะห์ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ วิจัยรวมถึงขอขอบพระคุณผู้บริหารองค์กรทุกท่านที่ให้การอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลที่เอื้อต่อการทำงานสารนิพนธ์ ตลอดจนผู้สนับสนุนทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสัมภาษณ์ จนทำให้งานสารนิพนธ์นี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

ประภัสสร ไตรลาภวิฒิ,บุษกร วัฒนบุตร,นันทนา ชวศิริกุลพล, แนวทางการพัฒนาทุนมนุษย์ในการขับเคลื่อนองค์กรสู่ความสำเร็จ. วารสารการบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น, ปีที่ 4 ฉบับที่ 3 กันยายน-ธันวาคม 2563

⁴ ประภัสสร ไตรลาภวิฒิ,บุษกร วัฒนบุตร,นันทนา ชวศิริกุลพล, แนวทางการพัฒนาทุนมนุษย์ในการขับเคลื่อนองค์กรสู่ความสำเร็จ. วารสารการบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น, ปีที่ 4 ฉบับที่ 3 กันยายน-ธันวาคม 2563

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 10 ฉบับที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม 2564)

พะยอม วงศ์สารศรี. การบริหารทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพมหานคร: คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัย
ราชภัฏสวนดุสิต, 2550

ยุทธชัย ฮารีปิ่น. การพัฒนาทุนมนุษย์ด้านกลยุทธ์ของผู้ประกอบการเชิงนวัตกรรม. วารสารเศรษฐศาสตร์
และกลยุทธ์การจัดการ. ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2563

Baron, Angela & Armstrong, Michael. **Human capital management: achieving added value
through people.** London: Philadelphia: Kogan Page Ltd., 2007

วิถีของพระสงฆ์ในการปรับตัวยุค NEW NORMAL

THE WAY OF MONK TO ADAPT IN THE NEW NORMAL

พระครูสังวรวิมลคุณานุ ภูริวัฒน์ *

Phrakrusangkarak Supanat Puriwatanano

Received: 2021-10-01

Revised: 2021-12-22

Accepted: 2021-12-31

บทคัดย่อ

ในสภาวะปัจจุบันการดำเนินชีวิตของพระสงฆ์ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเป็นอันมากเนื่องจากเกิดปัญหาการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 พระสงฆ์ก็จำเป็นต้องมีปรับตัวและการป้องกันตนเองไม่ให้แพร่เชื้อให้ผู้อื่น ไม่ว่าจะทางตรงหรือทางอ้อม ดังนั้น คนไทยทุกคนต้องปรับพฤติกรรมการใช้ชีวิต คือ ไม่ออกจากบ้าน สั่งอาหารผ่านเดลิเวอรี่ จัดจ่ายอย่างระมัดระวัง ทำงานอยู่ที่บ้านใช้สื่อออนไลน์ในการสื่อสารระหว่างกัน ทำให้การทำงาน การเรียน และธุรกิจ วิถีชีวิตแบบเดิมต้องปรับเปลี่ยนส่งผลกระทบต่อการปฏิบัติศาสนกิจวิถีใหม่ให้ปลอดภัยจากโควิด เพื่อสร้างความเข้าใจในการปฏิบัติศาสนกิจในยุค New Normal ซึ่งเป็นความปกติใหม่ คือ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้คนในการใช้ชีวิตประจำวันและการขับเคลื่อนทางเทคโนโลยี โดยเฉพาะออนไลน์ จากเหตุการณ์ โควิด-19 ทำให้พฤติกรรมของคนเปลี่ยนไป รวมถึงกิจกรรมทางศาสนาทั้งของพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนทั่วไปในการปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา เพราะกำหนดให้เป็นกิจกรรมที่เสี่ยงต่อการระบาดของโรค ทำให้พระสงฆ์ไม่สามารถออกบิณฑบาต หรือแม้แต่การที่ญาติโยมเข้ามาทำบุญตักบาตรได้ การสร้างความมั่นคงทางอาหาร จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่พระสงฆ์จะสามารถเข้าถึงแหล่งอาหารที่มีอย่างเพียงพอสำหรับการบริโภค อีกทั้งวัดยังเป็นสถานที่พึ่งให้แก่ประชาชนผู้ได้รับความเดือดร้อน ในการใช้ประโยชน์จากบริเวณ “วัด” เป็นที่คัดกรองผู้ป่วย พักอาศัย ส่งต่อ และเมื่อเสียชีวิตก็ทำประกอบพิธีให้รวมถึงการฟื้นฟูสภาพจิตใจวัด ก็เป็นที่พึ่งทางจิตใจ ต้องมี “สติ” ในการดำรงชีวิต เพื่อฝ่าฝืนวิกฤตการณ์โควิด-19 ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนรูปแบบวิถีชีวิตแบบใหม่ไปพร้อม ๆ กัน

คำสำคัญ: วิถีของพระสงฆ์, การปรับตัวยุค New Normal

ABSTRACT

In the present situation, the monk's lifestyle has changed a lot due to the problem of the epidemic of the Covid-19 virus. Monks also need to adapt and protect themselves from infecting others. Whether directly or indirectly, therefore, all Thai people have to adjust their lifestyle, namely not leaving the house. Order food through delivery shop carefully, working at home, using online media to

* อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

communicate with each other, causing work, school and business. The old way of life has to change, affecting the new way of ministering to be safe from Covid. To create an understanding of religious practices in the New Normal era, which is the new normal, which is the change in people's behavior in daily life and technology drives, especially online. Change including religious activities of monks and general Buddhists in religious activities because it is defined as an activity that is at risk of disease outbreaks. Causing the monks to not be able to issue alms or even that relatives can come to make merit and offer food to monks building military security. It is therefore essential that the monks have access to sufficient food sources for their consumption. Moreover, the temple is also a place of reliance for people who have suffered. To take advantage of the "temple" area as a place for screening patients, residing, referral, and after death, ceremonies include rehabilitation of the mental state, it is a mental dependency must have "consciousness" in life to overcome, the covid-19 crisis resulting in a new lifestyle change at the same time.

Keywords: The way of monks, adapt in the New Normal

1. บทนำ

จากสถานการณ์ไวรัสโควิด-19 มีการแพร่ระบาดไปทั่วโลก หากแต่ยังคงสภาพของการระบาดเพิ่มขึ้นนานกว่าสองปี โดยพบว่ามีผู้ติดเชื้อมากถึง 20,000 กว่าราย (ข้อมูล ณ วันที่ 4 สิงหาคม 2564) ต้นตอของไวรัสโคโรนาเป็นไวรัสในสัตว์ มีหลายสายพันธุ์ โดยปกติไม่ก่อโรคในคน แต่เมื่อกลายพันธุ์เป็นสายพันธุ์ใหม่ที่ก่อโรคในมนุษย์ได้ (ซึ่งมักเกิดจากการจัดการที่ผิดธรรมชาติโดยมนุษย์) ในขณะที่มนุษย์ยังไม่รู้จักและไม่มีความต้านทาน ก็เกิดการระบาดของโรคในคน ซึ่งเป็นตัวกลางในการแพร่ระบาดมาสู่คน โรคโควิด-19 (COVID-19, ย่อจาก Coronavirus disease 2019) เป็นโรคติดเชื้อทางเดินหายใจที่เกิดจากไวรัสโคโรนา ซึ่งมีชื่อทางการว่า SARS-CoV-2 ทำให้เกิดอาการไข้ ไอ และอาจมีปอดอักเสบ เริ่มพบผู้ป่วยครั้งแรกเมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. 2562 (ค.ศ. 2019) ที่เมืองอู่ฮั่น เมืองหลวงของมณฑลหูเป่ย์ ภาคกลางของประเทศไทย ซึ่งเป็นเมืองใหญ่มีผู้คนหนาแน่น จึงเกิดการระบาดใหญ่ได้รวดเร็ว การดูแลรักษาเป็นไปอย่างฉุกเฉิน มีคนป่วยหนักและตายมากเกินที่ควรจะเป็น จนประเทศจีนต้องปิดเมือง และปิดประเทศต่อมา ขณะนี้ประเทศจีนสามารถควบคุมได้ จนแทบจะไม่มีผู้ป่วยรายใหม่ แต่โดยธรรมชาติแล้ว จะยังมีผู้ที่ติดเชื้ออยู่ ผู้ป่วยรายแรกที่ได้รับการรักษาในประเทศไทย เมื่อวันที่ 13 มกราคม 2563 เป็นคนจีนที่รับเชื้อจากการระบาดในประเทศจีน และได้เดินทางมาประเทศไทย หลังจากนั้น มีผู้ป่วยอีกหลายรายที่มาจากประเทศอื่น ส่วนผู้ป่วยที่ติดเชื้อในประเทศไทยรายแรก มีการรายงานเมื่อ 31 มกราคม 2563 โรคนี้เกิดจากไวรัสโคโรนา (Corona virus) ที่กลายพันธุ์ในธรรมชาติเป็นสายพันธุ์ใหม่ จากการที่ธรรมชาติถูกมนุษย์ทำร้าย โดยมีสมมุติฐานว่า ไวรัสอาจจะเริ่มต้นคือค้างคาว และกลายพันธุ์เมื่อผ่านสัตว์ตัวกลาง กลายเป็นไวรัสสายพันธุ์ใหม่ที่ก่อโรคในคน และคนไปรับเชื้อมาแพร่ระหว่างคนสู่คน เคยมีเหตุการณ์ที่คล้ายคลึงกันจากไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ที่เกิดขึ้นในอดีต คือ การเกิดโรค SARS (พ.ศ.2545) และ MERS (พ.ศ.2557) ซึ่งทั้งสองโรคนั้น ผู้ป่วยมีอาการหนักทั้งหมด

และต้องอยู่ในโรงพยาบาล จึงสกัดการแพร่โรคได้ไม่ยากนัก ส่วนผู้ป่วยโรค COVID-19 ที่แพร่เชื้อ มีทั้งผู้ที่มีอาการน้อยหรืออาจไม่มีอาการนอกเหนือจากผู้มีอาการหนักซึ่งมีน้อยกว่ามาก จึงควบคุมการระบาดได้ยากกว่าการระบาดที่ใกล้เคียงกับครั้งนี้มากที่สุด คือการระบาดของไข้หวัดใหญ่สายพันธุ์ใหม่ 2009 (Influenza A (H1N1) pdm09 virus) ใน พ.ศ.2552 ซึ่งเริ่มจากอเมริกาแล้วระบาดหนักไปทั่วโลก แต่คนที่ติดเชื้อโควิด-19 สามารถแพร่เชื้อได้ในช่วงเวลาของการติดเชื้อได้นานกว่า¹

การระบาด COVID-19 จึงน่าจะกว้างขวางกว่าและควบคุมยากกว่ามาก องค์การอนามัยโลกจึงได้ประกาศให้การระบาดนี้ เป็นภาวะฉุกเฉินทางสาธารณสุขระหว่างประเทศ ในวันที่ 30 มกราคม 2563 และประกาศให้เป็นโรคระบาดทั่วโลก ในวันที่ 11 มีนาคม 2563 เป็นโรคระบาดใหญ่ทั่วโลก (CORONAVIRUS PANDEMIC) ซึ่งยุโรป (อิตาลี ฝรั่งเศส อังกฤษ สเปน เป็นต้น) สหรัฐอเมริกา ลาตินอเมริกา (บราซิล) รัสเซีย อินเดีย แอฟริกาใต้ ได้ทยอยเป็นศูนย์กลางการระบาดและเป็นพื้นที่ระบาดต่อเนื่องหรือระลอกใหม่ ซึ่งพบว่าการเกิดวิกฤติกลายพันธุ์ของเชื้อโควิด 19 เป็นสาเหตุของการแพร่เชื้อกระจายที่รวดเร็วมากขึ้น นอกจากนี้สภาพของอากาศที่หนาวเย็นในทวีปยุโรปและสหรัฐอเมริกา ยังเป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อการระบาดมากขึ้นด้วยเช่นกัน เช่นเดียวกับ ประเทศไทย มีรูปแบบการระบาดแตกต่างจากการระบาดในระลอกแรกเป็นการระบาดในกลุ่มคนไทย เชื้อสายพันธุ์ใหม่คือ สายพันธุ์ G614 ซึ่งเป็นสายพันธุ์ที่พบในสหภาพมา เมื่อเดือนธันวาคม 2563 ตรวจพบคนไทยติดเชื้อรายแรกและแพร่เชื้อจากตลาดกลางกุ้ง ซึ่งเป็นตลาดใหญ่ขายอาหารทะเล จังหวัดสมุทรสาคร ผู้ติดเชื้อส่วนใหญ่เป็นแรงงานต่างด้าว (สัญชาติเมียนมา) มีร่างกายแข็งแรง ไม่มีอาการแสดง และพักอาศัยในสภาพแออัด โดยมีประชาชนจากหลายจังหวัดที่เดินทางมายังตลาดกลางกุ้งจึงทำให้เกิดการระบาดเป็นหลายกลุ่มใหญ่และเริ่มกระจายไปหลายจังหวัด เช่น นนทบุรี อยุธยา ชลบุรี จันทบุรี เป็นต้น โดยเกิดในกลุ่มคนไทยที่ทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น รับประทานอาหาร เล่นพนัน สังสรรค์ เทศกาลปีใหม่ และอีกส่วนหนึ่งเป็นผู้ติดเชื้อที่เป็นผู้สัมผัสกับผู้ติดเชื้อยืนยันรายก่อนหน้าทั้งที่สามารถระบุได้และระบุไม่ได้ ซึ่งทำให้การแพร่กระจายของเชื้อเป็นไปอย่างรวดเร็ว²

โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19) สามารถติดต่อได้โดยตรงจากการสัมผัสกับละอองของสารคัดหลั่ง ซึ่งผ่านมาจากระบบทางเดินหายใจ และน้ำลายของผู้ติดเชื้อ โดยมีการแพร่เชื้อระหว่างคนในลักษณะเดียวกับไข้หวัดใหญ่ ดังนั้นเพื่อลดความเสี่ยงต่อการติดเชื้อโควิด-19 จึงต้องระวังไม่ให้สัมผัสกับสารคัดหลั่งดังกล่าว เช่น การไอ การจาม น้ำมูก และน้ำลายเป็นต้น ระยะเวลานับจากการติดเชื้อและการแสดงอาการ (ระยะฟักตัว) มีตั้งแต่ 1 - 14 วัน นอกจากนี้การแพร่เชื้ออาจเกิดขึ้นจากการสัมผัสพื้นผิวที่มีเชื้อไวรัสโควิด-19 ติดอยู่ เนื่องจากเชื้อไวรัสดังกล่าวสามารถมีชีวิตอยู่บนพื้นผิวต่าง ๆ ได้หลายชั่วโมง ปัญหาที่ร้ายแรงที่ทำให้เกิดการเสียชีวิตอย่างมากมาย ด้วยภาวะแทรกซ้อนอาจรวมไปถึงปอดบวม และกลุ่มอาการหายใจลำบากเฉียบพลัน โดยยังไม่มียาที่ไดรับอนุญาตหรือยาต้านไวรัสจำเพาะ แต่กำลังมีการวิจัยอยู่ขณะนี้ การรักษาจึงพยายามมุ่งเป้าไปที่การจัดการกับอาการ และรักษาแบบประคับประคอง มาตรการป้องกันที่มีการแนะนำ

¹ คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดีมหาวิทยาลัยมหิดล. ความรู้พื้นฐาน COVID-19. สืบค้นวันที่ 5 สิงหาคม 2564. แหล่งที่มา https://www.niems.go.th/1/UploadAttachFile/2020/EBook/49793_20200325095718.pdf

² กรมควบคุมโรค. สถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) มาตรการสาธารณสุข และปัญหาอุปสรรคการป้องกันควบคุมโรคในผู้เดินทาง. สืบค้นวันที่ 3 สิงหาคม 2564. แหล่งที่มา: <https://ddc.moph.go.th/uploads/ckeditor2/files/.pdf>

คือ การล้างมือ การอยู่ห่างจากบุคคลอื่น (โดยเฉพาะกับบุคคลที่ป่วย) ติดตามอาการ และกักตนเองเป็นเวลา 14 วัน ในกรณีที่สงสัยว่าตนอาจติดเชื้อ จึงแยกออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 กลุ่มเสี่ยงโดยตรงที่อาจสัมผัสกับเชื้อ ต้องแยกตัวเพื่อสังเกตอาการ ณ ที่พัก 14 วัน ทั้งนี้ หากมีอาการรุนแรงต้องแจ้งเจ้าหน้าที่เพื่อดำเนินการตามประกาศของภาครัฐต่อไป

กลุ่มที่ 2 กลุ่มเสี่ยงที่ต้องระวังหากติดเชื้ออาจมีอาการรุนแรง ผู้สูงอายุ 70 ปีขึ้นไป กลุ่มผู้ป่วยโรคเรื้อรัง เช่น เบาหวานความดันโลหิตสูง โรคหัวใจ เป็นต้น และเด็กเล็กอายุต่ำกว่า 5 ปี

ในทางการแพทย์ชี้ว่า ทุกอย่างจะคลี่คลายลงก็ต่อเมื่อสามารถฉีดวัคซีนที่มีคุณภาพ เพื่อป้องกันโรคระบาด จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อโรคโควิด-19 หรือโคโรนาไวรัส ช่วงปลาย พ.ศ. 2562 ถึงปัจจุบัน ซึ่งเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและรุนแรง มีผู้คนเจ็บป่วยและล้มตายจำนวนมาก จนกลายเป็นความสูญเสียอย่างใหญ่หลวงอีกครั้งหนึ่งของมนุษยชาติ มนุษย์จำเป็นต้องป้องกันตนเองเพื่อให้มีชีวิตรอดด้วยการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมดำรงชีวิตที่ผิดไปจากวิถีเดิม ๆ โดยสร้างเสริมปรับหาวิธีการดำรงชีวิตแบบใหม่ เพื่อให้ปลอดภัยจากการติดเชื้อ ปรับแนวคิด วิสัยทัศน์ วิธีการจัดการ ตลอดจนพฤติกรรมที่เคยทำมาเป็นกิจวัตร เกิดการเบี่ยงเบนออกจากความคุ้นเคยอันเป็นปรกติมาแต่เดิมในหลายมิติ ทั้งในด้านอาหาร การแต่งกาย การรักษาสุขอนามัย การศึกษาเล่าเรียน การสื่อสาร การทำธุรกิจ ฯลฯ ซึ่งสิ่งใหม่เหล่านี้ได้กลายเป็นความปรกติใหม่ ๆ จนในที่สุด เมื่อเวลาผ่านไปจนทำให้เกิดความคุ้นชินก็จะกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตปกติของผู้คนในสังคม การใช้ชีวิตประจำวันของประชากรทั่วโลกต้องปรับตัวเพื่อป้องกันตนเองไม่ให้รับเชื้อจากผู้อื่น และการป้องกันตนเองไม่ให้แพร่เชื้อให้ผู้อื่น ไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อม ทำให้ทุกคนยังต้องดำเนินชีวิตภายใต้ความระมัดระวัง เห็นได้จากการสวมหน้ากากอนามัย และการพกเจลแอลกอฮอล์ล้างมือ และ Social distancing เป็นเรื่องปกติที่ทุกคนต้องปฏิบัติ ไม่เว้นแต่คณะสงฆ์ ต้องปฏิบัติตามมาตรการความปลอดภัยตามที่กระทรวงสาธารณสุขกำหนด เน้น 6 มาตรการสำคัญ ประกอบด้วย 1) คัดกรองวัดไข้ผู้ที่เข้ามาในวัด 2) การสวมหน้ากากผ้าหรือหน้ากากอนามัย 3) ล้างมือด้วยน้ำสบู่หรือเจลแอลกอฮอล์ 4) เว้นระยะห่างระหว่างบุคคลในการเข้าไปในพระอุโบสถ ไม่รวมตัวหนาแน่นในขณะทำกิจกรรม 5) รักษาความสะอาดภายในวัด จัดระบบการระบายอากาศให้ดี และ 6) ลงทะเบียนเข้า-ออก วัดทุกครั้ง

ด้วยสังคมไทยมีพระพุทธศาสนาเป็นที่พึ่งทางใจจะเห็นได้จากวิถีชีวิตของคนไทยเป็นวิถีของชาวพุทธซึ่งถือปฏิบัติกันมาช้านาน พระพุทธศาสนาจึงมีบทบาทและมีความกลมกลืนในการดำเนินชีวิตของคนไทยในสถานการณ์เช่นนี้ พระธรรมคำสอนจึงเปรียบเหมือนที่พึ่งทางใจให้กับชาวไทยยามเมื่อประสบกับปัญหาต่าง ๆ ด้วยเหตุที่พระพุทธศาสนาที่อยู่คู่กับสังคมไทยมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน แต่ปัจจุบันการออกบิณฑบาตหรือกิจกรรมภายในวัด การทำวัตรเช้า-เย็น การรับถวายภัตตาหารหรือสิ่งของ ยังทำได้เพียงแต่จะต้องสวมหน้ากากอนามัย เว้นระยะห่าง และงดให้ศีลให้พร ขณะทำงานศพซึ่งเป็นงานที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ให้ดำเนินการตามมาตรการสาธารณสุข แต่หากเป็นศพของผู้ป่วยด้วยโรคโควิด-19 ไม่ให้มีการเปิดศพ และให้สวดอภิธรรมจากภูมิกายแทน

ทำให้พระสงฆ์มีแนวคิด วิธีการ หลักการดำเนินชีวิตภายใต้สถานการณ์ โควิด-19 พระสงฆ์จึงออกมาให้กำลังใจ ไซ้ขันติ ความอดทน เพื่อฝ่าวิกฤต สอนให้เสียสละแบ่งปันวัตถุทาน (ทาน-เมตตา-จาคะ) เพื่อให้การช่วยเหลือซึ่งกันและผ่านวัตถุสิ่งของ ล้วนเป็นฐานในการทำงานเพื่อสังคมส่วนรวม ภายใต้สถานการณ์ดังกล่าว ในหลักสังคหวัตถุ จึงเป็นเครื่องมือหรือหลักธรรม สังคหวัตถุ 4 ประการ คือ ทาน ปิย

วาจา อรรถจริยา และสมานัตตตา ที่ช่วยประสานคนหมู่มากให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เป็นเครื่องช่วยขจัดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นทำให้คนอยู่ร่วมกันด้วยความรัก สามารถนำไปใช้ได้ตั้งแต่ระดับครอบครัวจนถึงระดับสังคม เป็นธรรมที่ก่อให้เกิดความผาสุกในบ้านเมือง³

1. การให้ทาน การสงเคราะห์หรือช่วยเหลือผู้อื่นด้วยการให้สิ่งของของตนให้แก่ผู้ที่ต้องการผู้ขาดแคลนหรือผู้เดือดร้อน สิ่งของที้นำ มาให้นั้นต้องเป็นสิ่งของที่ได้มาโดยสุจริตเป็นประโยชน์ คือผู้ให้ก็เป็นสุข อิ่มเอิบใจ ผู้รับก็สามารถบรรเทาทุกข์ความเดือดร้อน รวมทั้งการให้ความรู้ การแนะนำที่ถูกต้อง ชัดเจนและเป็นจริงด้วย เช่น การแบ่งปัน ตับันสุข

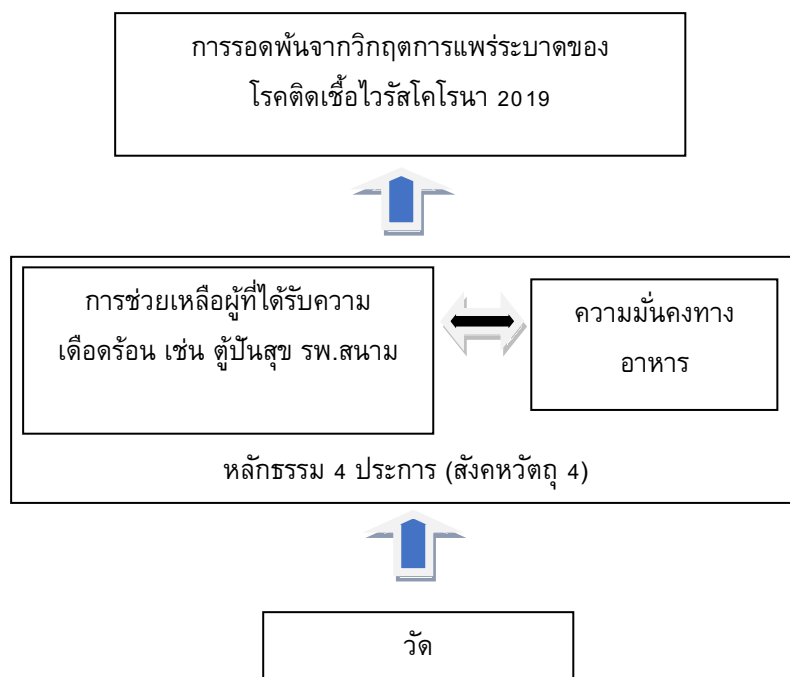
2. ปิยวาจา การใช้วาจาด้วยถ้อยคำที่สุภาพ และถ้อยคำที่มีประโยชน์ พูดด้วยถ้อยคำที่เป็นจริง และถ้อยคำที่ไม่กระทบกระทั่งผู้อื่น การไม่เบียดเบียนพูดจาส่อเสียด โดยยอมรับสิ่งที่เกิดขึ้น หาอะไรทำที่สร้างสรรค์และเห็นผลเป็นรูปธรรมเพราะจะทำให้เราหลุดออกจากอารมณ์ความห่อเหี่ยว

3. อรรถจริยา ประพฤติตนให้เป็นประโยชน์แก่ทั้งตนเอง และผู้อื่น รู้จักการเสียสละไม่เห็นแก่ตัว ไม่เห็นแก่ความสุขสบายส่วนตัวทุกคนต้องเป็นกัลยาณมิตรที่มีความเอื้ออาทรต่อกัน ไม่เอาเปรียบไม่แสวงหาผลประโยชน์ ไม่หลอกลวงผู้อื่น แนะนำ บอกกล่าว ตักเตือนกันในเรื่องที่เป็นประโยชน์และเห็นแก่ประโยชน์ผู้อื่นและส่วนรวมเป็นที่ตั้ง เช่น ไม่ฝ่าฝืนออกจากบ้าน ไม่หนีการกักกันตัวตามมาตรการการป้องกันของรัฐบาล ต้องคำนึงถึงความปลอดภัยของคนอื่นให้มาก ไม่ใช่คำนึงแต่ความปลอดภัยของตนเท่านั้น ต้องมีการรับผิดชอบต่อสังคม

4. สมานัตตตา การวางตัวให้เหมาะสมเสมอต้นเสมอปลาย รู้จักวางตนให้เหมาะสมกับฐานะ มีจิตใจมั่นคงไม่หวั่นไหวเปลี่ยนแปลงง่าย และดำรงตนไว้ไม่ให้ตกไปในความชั่ว ปฏิบัติกับเพื่อนร่วมหรือผู้อื่นๆ อย่างเท่าเทียมกัน รวมทั้งอยู่ร่วมทุกข์ร่วมสุข ร่วมแก้ไขปัญหา โดยการนำวิกฤตในสถานการณ์นี้มาเป็นโอกาสเพื่อได้ช่วยเหลือสังคม เป็นที่พึงทางใจของประชาชนและเป็นการสำคัญส่วนหนึ่งที่จะช่วยบรรเทาทุกข์ให้ประชาชนที่ได้รับเดือดร้อนเพื่อให้สังคมอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน ทำให้เรามีสมาธิ จดจ่อกับสิ่งที่ทำอยู่ตรงหน้า

³ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 30.

(กรุงเทพมหานคร:ธรรมทานกุศล.2558), หน้า 46

ภาพประกอบที่ 1: การรอดพ้นจากวิกฤตการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

จะเห็นได้ว่า พระสงฆ์ได้ทำเฉพาะหน้าที่ในการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาเท่านั้น แต่ยังสามารถทำได้ทำหน้าที่ในการช่วยเหลือสงเคราะห์สังคมในด้านต่าง ๆ หลายด้านด้วยกัน ทั้งนี้เพราะพระสงฆ์เป็นผู้มีความสามารถ และทรงคุณค่าในการพัฒนาชุมชนเป็นที่ไว้วางใจ ในการทำงาน นอกจากนี้พระสงฆ์ยังมีส่วนร่วมในการพัฒนาด้านการศึกษาการอบรมให้ความรู้แก่ประชาชน รวมถึงการปลูกฝังความรู้ทางพระพุทธศาสนาให้แก่เด็ก และเยาวชนในชุมชน กล่าวได้ว่าการเสริมสร้างชุมชนให้มีความเข้มแข็งได้นั้น พระสงฆ์มีส่วนสำคัญในการขับเคลื่อน โดยอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นเผยแผ่ปลูกฝังศีลธรรม⁴ ในการเป็นกำลังสำคัญในการช่วยเหลือเยียวยาในยามที่ชุมชนสังคมตกอยู่ในภาวะวิกฤติจากภัยพิบัติโควิด - 19 ในการพัฒนาส่งเสริมในการเผยแผ่หลักธรรมทางศาสนาเพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นอยู่ร่วมกันอย่างสงบและสันติและภายใต้สถานการณ์วิกฤติโรคระบาดที่ทำให้เราต้องปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตใหม่ (New Normal) เป็นแนวทางที่หลาย ๆ คนจะต้องปรับเปลี่ยนชุดพฤติกรรม ในช่วงไวรัสตัวนี้ออกมาระบาดแล้วเปลี่ยนชีวิตเราไปอีกล้าน ทำให้เราต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบวิถีชีวิตไปพร้อมกัน⁵

⁴ พระครูสมุห์วรวิทย์ ผาสุกโก. พระสงฆ์กับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนวัดสามชุกฝั่งตะวันตก และฝั่งตะวันออก. วารสารสันติศึกษา ปรัชญาธรรม มจร., 4(ฉบับพิเศษ). (2559), หน้า 270-283

⁵ พระอนุสรณ์ กิตติวัฒน์และคณะ. NEW NORMAL: การปรับตัวเพื่อการศึกษาตามแนวพระพุทธศาสนา. วารสารวิชาการแสงอีสาน, 17(1). 2563, หน้า 60

ทั้งนี้ เนื่องจากประเทศไทยยังคงต้องเฝ้าระวังสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 ระบอบใหม่ประชาชนที่เข้าวัดทำบุญในช่วงนี้สามารถถวายหน้ากากผ้าหรือหน้ากากอนามัยเจลล้างมือแอลกอฮอล์ รวมถึงเครื่องตรวจวัดอุณหภูมิให้แก่พระสงฆ์ได้อีกด้วย นอกจากนี้เมื่อไปทำบุญทุกครั้งให้ยึดหลัก New Normal โดยต้องสวมหน้ากากผ้าหรือหน้ากากอนามัยมีการเว้นระยะห่างระหว่างบุคคลหรือนั่ง ยืนตามทิศทางที่กำหนดจุดให้ใส่บาตร และควรล้างมือให้สะอาดก่อนหยิบอาหารใส่บาตร หากมีอาการเจ็บป่วย มีไข้สูง ไอ จาม ควรงดการเดินทางไปทำบุญที่วัดเพื่อลดการแพร่เชื้อโรค เพื่อเป็นการป้องกันการระบาดของโรคโควิด-19 ในคณะสงฆ์ สอดคล้องกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จึงได้มีหนังสือแจ้งไปที่สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดและคณะสงฆ์ทั่วประเทศ ขอให้งดรับกิจนิมนต์ไปในพื้นที่เสี่ยง ทั้งนี้การระบาดของโรคโควิด-19 ในระลอกที่สองนี้ ไม่ถึงกับทำให้การปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์ทำไม่ได้ แต่ในการปฏิบัติศาสนกิจ จะต้องทำตามมาตรการการควบคุมการระบาดของกระทรวงสาธารณสุข (สธ.) อย่างเคร่งครัด เช่น งดกิจกรรมที่รวมคนจำนวนมาก ขณะเดียวกันจะเห็นได้ว่าพระสงฆ์มีการเข้าไปช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากการระบาด เช่น เปิดพื้นที่วัดใช้จัดตั้งโรงพยาบาลสนาม การแบ่งปันสิ่งของแก่ผู้ที่ได้รับความเดือดร้อน ตู้น้ำดื่ม เป็นต้น

2. พระสงฆ์กับการช่วยเหลือในยุคโควิด-19

เช่นเดียวกับยามสงครามการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ได้ปรับมาตรการดูแลผู้ติดเชื้อโควิด-19 ให้สอดคล้องกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรค จากสายพันธุ์เดลต้าที่ระบาดได้รวดเร็ว ทำให้พบผู้ติดเชื้อจำนวนมาก ความต้องการเตียงจึงมีมากขึ้น ทำให้ “วัด” บางแห่งเปลี่ยนพื้นที่บางส่วนก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม ให้เป็นศูนย์กักตัวและรักษาผู้ป่วยโควิด(สีเขียว) ตลอดจนเฝ้าเมื่อเสียชีวิตจากโรคร้าย จากวัดที่พึ่งทางใจ และช่วยเหลือประชาชน โรงพยาบาลต่างมีผู้ป่วยล้นและไม่มีเตียงรองรับ วัด ยังเป็นสถานที่ช่วยเหลือผู้ที่ได้รับความเดือดร้อน คณะสงฆ์ช่วยเหลือประชาชนจึงเปิดโครงการในการเป็นศูนย์กักตัว เพื่อไม่ให้คนอื่นติดเชื้อมากขึ้น ลดภาระการติดเชื้อ การที่วัด ได้เข้ามาดูแลญาติโยม ให้ประชาชนมีที่พึ่งทั้งทางจิตใจและการดำรงชีวิต โดยคณะสงฆ์ได้มีกระบวนการขั้นตอนการติดตามช่วยเหลือดังนี้

1. ประสานสำนักเขตให้เป็นสถานที่ คอมมูนิตี้ ไอโซเลชั่น (Community Isolation) โดยให้ชุมชนช่วยกันดูแล เพื่อจะได้มีเตียงเพียงพอสำหรับผู้ติดเชื้อกลุ่มสีเขียว สีแดงได้รับการดูแลอย่างเต็มที่ซึ่งเป็นแนวคิด ให้ผู้ป่วยอยู่ที่บ้านหรือในชุมชน แต่ได้รับการดูแลจากแพทย์ผ่านระบบวิดีโอคอล โดยจะมีการส่งอุปกรณ์วัดไข้และระดับออกซิเจนในเลือดไปให้ใช้ หากอาการไม่เป็นที่น่าพอใจ ก็จะส่งยาไปให้ที่บ้าน มีการส่งอาหารให้ 3 มื้อ/วัน และหากอาการทรุดหนัก มีช่องทางฉุกเฉินติดต่อให้โรงพยาบาล (รพ.) ส่งรถไปรับเพื่อนำเข้าไปรักษาต่อใน โรงพยาบาลอย่างรวดเร็ว โดยชุมชนมีการอบรมแกนนำชุมชนแล้วจะต้องดูแลอย่างไร สังเกตอาการอย่างไร ส่งข้อมูลให้ โรงพยาบาลอย่างไร ซึ่งจุดสำคัญคือ ความเข้าใจของคนในชุมชนที่ทำให้เกิดร่วมมือดูแลผู้ติดเชื้อ ดังนั้น หากหน่วยงานรัฐยืนยันว่าผู้ป่วยในกลุ่มสีเขียวสามารถรักษาด้วยระบบนี้ได้

⁶ ผู้จัดการออนไลน์. สำนักพุทธฯ ยันพระสงฆ์ต้องได้เงินเยียวยาโควิด-19. สืบค้นวันที่ 5 สิงหาคม 2564.

แหล่งที่มา: <https://mgronline.com/local/detail/9640000010804>.

และมีมาตรฐานเหมือนการดูแลในโรงพยาบาล เชื่อว่าประชาชนจะรู้สึกมั่นใจ และผู้ติดเชื้อพร้อมจะเข้ารับการดูแลลักษณะนี้มากขึ้น

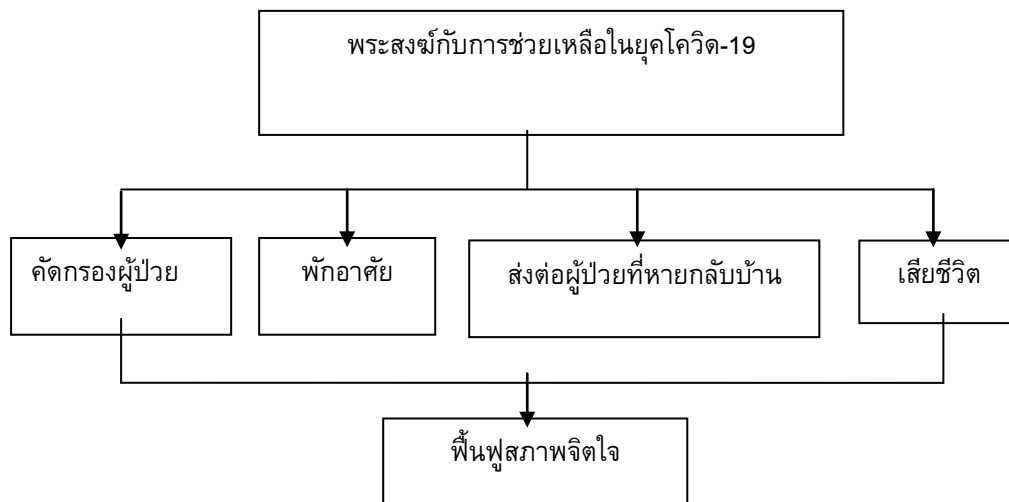
2. ติดตามโรงพยาบาลให้แพทย์พยาบาลดูแลผู้ป่วย

3. จัดการระบบการดูแลร่วมกันระหว่างวัด หน่วยงานภาครัฐ เอกชน และประชาชน

3.1 วางระบบจัดการพื้นที่ เช่น จัดเตียง กล้องวงจรปิด เพื่อรองรับผู้ป่วย

3.2 การดูแลผู้ป่วย ตั้งแต่คัดกรอง จนถึงหายนำส่งกลับบ้านได้

3.3 การดูแลผู้ป่วยและผู้ที่มีความเดือดร้อน เช่น ข้าวสาร อาหารแห้ง โรงครัว เป็นต้น โดยอาศัยเงินบริจาคญาติโยมและพี่น้องที่มีจิตศรัทธาในการช่วยเหลือต่อไป

ภาพประกอบที่ 2: พระสงฆ์กับการช่วยเหลือในยุคโควิด-19

รวมถึงการประกอบศาสนพิธี เมื่อผู้ป่วยเกิดเสียชีวิตจากการติดเชื้อโควิด-19 ซึ่งผู้เสียชีวิตต้องได้รับการเผาไหม้โดยที่ไม่สามารถตั้งศพไว้บำเพ็ญบุญกุศลได้ โดยภาพรวมถือว่าวัด มีส่วนร่วมภาครัฐ ภาคเอกชน ในพื้นที่ดูแลตั้งแต่คัดกรองผู้ป่วย พักอาศัย ส่งต่อ เสียชีวิต และการฟื้นฟูสภาพจิตใจวัดก็เป็นทั้งทางจิตใจ ต้องมี “สติ” ในการดำรงชีวิต เพื่อฝ่าฟันวิกฤตการณ์โควิด-19 นี้ได้อย่างแน่นอน ดูแลตนเองและสังคมอย่างต่อเนื่อง เมื่อมีสติ ปัญญาก็จะเกิดขึ้น อย่างแน่นอน

3. New Normal กับวิกฤติโควิด-19

New normal หรือแนวคิดวิถีใหม่นั้น ถูกพูดถึงอย่างมากในแง่ของการนำเสนอข่าวในช่วงวิกฤติการโควิด-19 ที่ผ่านมา โดยภายหลังจากเกิดโรคระบาดนั้น ทางราชบัณฑิตยสภาได้บัญญัติศัพท์นี้ เพิ่มเข้ามาในพจนานุกรมภาษาไทย โดยหมายถึง การดำเนินชีวิตอย่างใหม่ที่แตกต่างจากในอดีต อันเนื่องมาจากมีบางสิ่งมากระทบจนแบบแผนและการดำรงชีวิต ต้องเปลี่ยนแปลงไปคำว่า New normal นั้นถูกพูดถึงครั้งแรกในปี คศ.

2008 โดนนักลงทุนที่มีชื่อว่า Bill Gross โดยคำนี้ถูกนำไปใช้ในบริบทของเศรษฐกิจโลก อันเนื่องมาจากอัตราดอกเบี้ยที่ลดลงต่ำลง ประกอบกับอัตราการงานที่สูงขึ้น ทำให้วิถีของคนสมัยนั้นได้เปลี่ยนไป⁷

จากเดิม New Normal เป็นคำที่ใช้อธิบายการขยายตัวของเศรษฐกิจที่ไม่เหมือนเดิม ว่าเป็น “ความปกติแบบใหม่” ที่ต้องยอมรับให้ได้ปัจจุบันเราจะได้เห็นการพูดถึงคำว่า New Normal ในแง่ของเชิงธุรกิจ การตลาดมากยิ่งขึ้น เพื่ออธิบายว่า “สิ่งที่ไม่เคยเกิดขึ้นก่อนหน้านี้ อาจจะกลายเป็นเรื่องปกติหลังจากนี้” โดยเฉพาะการเปรียบเทียบพฤติกรรมผู้บริโภค ที่จะเปลี่ยนไปหลังจากเกิดโรคระบาดครั้งใหญ่ว่าจะเกิดอะไรขึ้นได้บ้าง New Normal ในแง่ของพฤติกรรมผู้บริโภคที่อาจจะเปลี่ยนไปเท่านั้น ภายใต้การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ผู้คนทั่วโลกต่างต้องเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้ชีวิตด้วยเช่นกัน เพื่อรับมือการการแพร่ระบาดของเชื้อจากคนสู่คน ซึ่งสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสส่งผลกระทบต่อรูปแบบการใช้ชีวิตประจำวัน ผู้คนเริ่มไม่ออกจากบ้านโดยไม่จำเป็น เพราะกังวลต่อสถานการณ์การแพร่ระบาด สถานการณ์ความไม่แน่นอนเนื่องจากไม่มีใครทราบว่าจะสถานการณ์การแพร่ระบาดที่ยืดเยื้อนี้จะสิ้นสุดลงเมื่อใด อีกทั้งมาตรการลดการแพร่ระบาดของโควิด-19 นั้น ส่งผลต่อรูปแบบการใช้ชีวิต รูปแบบการทำงาน และรูปแบบการดำเนินธุรกิจที่จะต้องปรับตัวให้เข้ากับแนวคิดวิถีใหม่ (New Normal) การปรับตัวเพื่ออยู่รอด มนุษย์จึงจำเป็นต้องป้องกันตนเองเพื่อให้มีชีวิตรอดด้วยการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมดำรงชีวิตที่ผิดไปจากวิถีเดิมๆ โดยมีการปรับพฤติกรรมการดำรงชีวิตแบบใหม่เพื่อให้ปลอดภัยจากการติดเชื้อ ควบคู่ไปกับการพยายามรักษาและฟื้นฟูศักยภาพทางเศรษฐกิจและธุรกิจ นำไปสู่การสร้างสรรค์สิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ เทคโนโลยีใหม่ ๆ มีการปรับแนวคิด วิสัยทัศน์ วิธีการจัดการ ตลอดจนพฤติกรรมที่เคยทำมาเป็นกิจวัตร ทั้งในด้านอาหาร การแต่งกาย การดูแลสุขภาพอนามัย การศึกษาเล่าเรียน การสื่อสาร การทำธุรกิจ ฯลฯ ซึ่งสิ่งใหม่เหล่านี้ได้กลายเป็นความปกติใหม่ จนในที่สุด เมื่อเวลาผ่านไป ก็ทำให้เกิดความคุ้นชินก็จะกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตปกติของผู้คนในสังคม จึงมีความสำคัญและมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการเตรียมพร้อมเพื่อจะรับมือกับการเปลี่ยนแปลงจากภาวะวิกฤตการระบาดของไวรัสที่อาจจะเกิดขึ้นอีกครั้งในอนาคต

จากเหตุการณ์ที่ผ่านมา ทำให้ผู้คนส่วนใหญ่ตระหนักในด้านการดูแลสุขภาพและสุขอนามัยทั้งของตนเองและของส่วนรวมมากขึ้น เนื่องจากการรักษาสุขภาพตนเองให้ดียิ่งขึ้น การทานอาหารที่ช่วยสร้างภูมิคุ้มกัน จะช่วยป้องกันตนเองจากไวรัสได้ อีกทั้งสถานที่ให้บริการต่าง ๆ จะมีเจลแอลกอฮอล์ การเว้นระยะห่างตามมา

1. New normal ด้านอาหาร จากเดิมพระสงฆ์ต้องออกไปบิณฑบาตทุกเช้า หรือญาติโยมมาทำบุญถวายอาหาร แต่ในปัจจุบัน พระสงฆ์ไม่สามารถออกไปบิณฑบาตข้างนอกเนื่องจาก เสี่ยงจากการติดเชื้อ และญาติโยมก็ไม่สามารถมาทำบุญได้ จึงต้องมีโรงครัวไว้ในวัดเพื่อรับประทาน ซึ่งไม่สามารถออกนอกพื้นที่เพื่อลดภาวะการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

2. New normal ด้านการจัดพิธีกรรมทางศาสนาหรือกิจกรรมต่าง ๆ ในวันสำคัญเช่น วันพระ วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา และวันออกพรรษา เดิมพุทธศาสนิกชนจะร่วมออกมาทำบุญกันเป็นจำนวนมาก จะพากันไปเข้าวัดเพื่อ เวียนเทียน รับศีล ฟังธรรม หรือบำเพ็ญจิตภาวนา จึงมีความเสี่ยงที่จะก่อให้เกิดการแพร่ระบาด ในสถานการณ์ป้องกันการแพร่ระบาด สามารถดำเนินไปได้ด้วยการ

⁷ Krugman, P. *Innovating our way to financial crisis*. (The New York Times. 2007), p.53

ป้องกันตนเอง จัดเตรียมเครื่องวัดอุณหภูมิ สำหรับผู้เข้าร่วมพิธีหรือกิจกรรมต่าง ๆ มีแอลกอฮอล์วางไว้บนโต๊ะ ตรงประตูเข้า-ออกในพื้นที่ จัดทำบัญชีรายชื่อผู้เข้าร่วมงานหรือลงทะเบียนผ่านแอปไทยชนะ เพื่อเป็นฐานข้อมูลในการติดตาม ตรวจสอบ รวมถึงทุกคนจะต้องสวมใส่หน้ากากอนามัยตลอดเวลา อยู่ห่างระหว่างกัน 1 - 2 เมตร

3. New normal ด้านการเรียนรู้ ระบบการเรียนการสอนใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตใหม่ในยุคของ “New Normal” หลังจากประสบกับการแพร่ระบาดของโรคไวรัสโคโรนา (COVID 19) ส่งผลกระทบต่อกิจกรรมการเรียนการสอนทั่วประเทศ ทำให้กระบวนการเรียนการสอนโรงเรียนอาจหยุดได้ แต่การเรียนรู้หยุดไม่ได้ ทำให้การเรียนการสอนเป็นไปในรูปแบบของการสอนออนไลน์ ผ่านรูปแบบออนไลน์ การ Zoom Meeting

แต่ถึงอย่างไร ในธรรมเนียมของพระสงฆ์สมัยพุทธกาล หรือแม้แต่พระสงฆ์สายกรรมฐานที่อยู่วัดป่า สมัยการดำเนินชีวิตของท่านก็มีลักษณะรูปแบบ New Normal อยู่แล้ว ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการอยู่ในกุฏิที่นิยมให้อยู่แยกกัน การก้มกราบเวลาทำวัตรสวดมนต์ หรือทำพิธีกรรมต่างๆ นิยมนั่งห่างกันในระยะหัตถบาสน (ประมาณ 1 ศอก) แม้แต่การฉันอาหารก็มีพุทธบัญญัติ (วินัยสงฆ์) ให้ภิกษุฉันใครฉันมัน ไม่นั่งฉันเป็น “วงข้าว” หรือฉันรวมกันเป็นหมู่เป็นคณะ ถ้าไม่อย่างนั้นจะเป็นอาบัติข้อ “คนโกชน” และในระหว่างฉันอาหาร ก็ให้ภิกษุสรวมในการฉัน ให้ตั้งใจฉันอาหารอย่างเดียว ไม่พูดคุยกันระหว่างฉันอาหาร เป็นต้น⁸

4. การใช้ชีวิตภายใต้สถานการณ์โควิด-19 การพึ่งตนเองด้านอาหาร

จากการมาตรการยับยั้งการระบาดโดยการปิดเมือง ปิดประเทศ ส่งผลเสียหายต่อเศรษฐกิจและส่งผลกระทบต่อรูปแบบชีวิตผู้คนที่เคยใช้ชีวิต ซึ่งต้องปรับเปลี่ยนมาก ธุรกิจบางอย่างต้องปิดตัว ส่งผลต่อห่วงโซ่อุปสงค์(demand) อุปทาน (supply) ความมั่นคงทางอาหาร ได้กลายเป็นปัญหา ความมั่นคงรูปแบบใหม่ที่หลายประเทศกำลังเผชิญและสร้างมาตรการรับมือกับความท้าทายดังกล่าวเพื่อความอยู่รอดของประชากรในประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศกำลังพัฒนาที่ปัญหานี้กำลังทวีความรุนแรงมากขึ้น อันเป็นผลจากสภาวะแวดล้อมระหว่างประเทศที่เกิดวิกฤติด้านพลังงาน สภาพแวดล้อม และความสำคัญของการผลิตพืชอาหารลดลง ทำให้ราคาพืชอาหารสูงขึ้น ทำให้ไม่สามารถเข้าถึงอาหารได้ โดยพืชผักเป็นอาหารประจำวันของมนุษย์ เป็นแหล่งอาหารให้แร่ธาตุวิตามินที่มีคุณค่าทางอาหารสูง มีราคาถูกเมื่อเปรียบเทียบกับเนื้อสัตว์ จากข้อมูลวิจัยกล่าวว่า เราควรบริโภคผักวันละประมาณ 200 กรัมเพื่อให้ร่างกายได้รับแร่ธาตุและวิตามินอย่างเพียงพอ ในการลดปัญหาความอดอยากหิวโหยด้วยการสร้างความมั่นคงทางอาหารให้ประชากรของโลกสามารถมีอาหารที่พอเพียง สามารถเข้าถึงอาหารที่เหมาะสม สามารถใช้ประโยชน์จากอาหารได้อย่างเต็มที่ และต้องมีเสถียรภาพทางอาหารได้ทั่วโลก

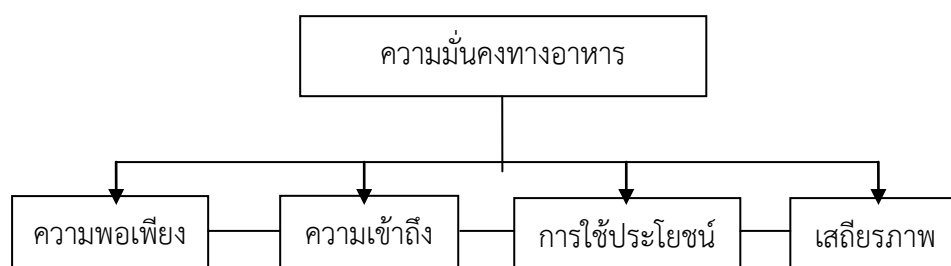
การที่จะเกิดความมั่นคงทางอาหารได้นั้น จะต้องมีฐานทรัพยากรที่เป็นจุดเริ่มของระบบอาหารและการผลิตอาหารร่วมกับผู้ผลิตที่เป็นเจ้าของปัจจัยเหล่านั้นด้วย แต่ปัจจัยที่จะก่อให้เกิดผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหารกลับอยู่ในภาวะที่วิกฤตจากการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตเชิงเศรษฐกิจ จากสถานการณ์

⁸ อุทัย บุญเย็น. นิว นอร์มอล คือวิถีชีวิตของพระสงฆ์สมัยพุทธกาล. สืบค้นวันที่ 4 สิงหาคม 2564. แหล่งที่มา:

<https://siamrath.co.th/n/158884>.

ของประเทศไทยในปัจจุบัน ส่งผลกระทบให้เศรษฐกิจของประเทศไทยต้องชะงัก สถานประกอบการหลายแห่งต้องปิดตัวลง การประพบัติปฏิบัติ ขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ต้องหยุดชะงัก ห้ามจัดกิจกรรม การรวมกลุ่ม หรือแม้แต่การออกมาจับจ่ายยังเสี่ยงต่อการติดเชื้อไวรัส เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชน กรมการพัฒนาชุมชนจึงได้มีการสนับสนุนช่วยเหลือโดยยึดหลัก บวร บ้าน วัด โรงเรียน/ราชการ เข้ามามีส่วนร่วมในการบูรณาการร่วมกันเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชน โดยมีการยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเครื่องชี้นำแนวทางของทุกฝ่าย ในทุกมิติ โดยมีการรณรงค์ให้มีการปลูกผักสวนครัวทุกครัว เพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหาร มุ่งเน้นการพึ่งตนเอง และสร้างความสามัคคีของคนในชุมชน เพื่อให้รอดพ้นจากภัยวิกฤตนี้ วัด ซึ่งเป็นสถานที่ในการทำกิจกรรมเพื่อส่วนรวม จึงได้มีการร่วมมือกับชุมชนในการใช้ วัดเป็นศูนย์กลางเอื้อเฟื้อสถานที่ให้กับชุมชนได้มาปลูกพืชผักสวนครัว เพื่อช่วยเหลือชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม ในการแบ่งปันน้ำใจให้กับประชาชนและผู้ด้อยโอกาสในพื้นที่ได้มีผักสวนครัวไว้รับประทาน โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย

สามารถเข้าถึงอาหารได้ประกอบด้วย 4 มิติสำคัญ⁹

ภาพประกอบที่ 3: ความมั่นคงทางอาหาร

- 1) ความพอเพียง คือ การมีอาหารพอเพียงทั้งด้านปริมาณและคุณภาพที่เหมาะสม ซึ่งอาจได้มาจากการผลิตในประเทศหรือการนำเข้า รวมถึงความช่วยเหลือด้านอาหาร
- 2) การเข้าถึง คือ การที่คนทุกคนเข้าถึงอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการได้เพียงพอกับความต้องการ ซึ่งพิจารณาครอบคลุมเรื่องสิทธิที่บุคคลพึงได้
- 3) การใช้ประโยชน์ เน้นเรื่องการใช้และการบริโภคอาหารเพื่อควมมีสุขภาพดี ถูกหลักโภชนาการ ปลอดภัย หลากหลาย ซึ่งเชื่อมโยงไปถึงปัจจัยอื่น ๆ ที่ไม่ใช่เรื่องอาหารโดยตรง เช่น การค้าอาหาร วัฒนธรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับอาหาร (อาหารศึกษา) เป็นต้น และ
- 4) เสถียรภาพ คือ การที่ประชาชน ครัวเรือน และบุคคลสามารถเข้าถึงอาหารได้ทุกเมื่อโดยไม่เสี่ยงต่อการขาดแคลนหรือความอดอยาก ไม่ว่าจะเป็นยามปกติหรือในยามวิกฤติ

⁹ ศจินทร์ ประชาสันต์. ความมั่นคงทางอาหาร: แนวคิดและตัวชี้วัด. (นนทบุรี: มูลนิธิชีววิถี. 2555), หน้า

เพื่อตอบสนองความต้องการและความพึงพอใจด้านอาหารเพื่อให้เกิดชีวิตที่มีพลังและมีสุขภาพ ทำ
ให้เกิดความตื่นตัวในการปลูกผักสวนครัวในบริเวณที่อยู่อาศัย เกิดการเรียนรู้แนวทางการสร้างพื้นฐานความ
พอเพียง พอมี พอกิน พอใช้ของประชาชน เพื่อพึ่งตนเอง รวมทั้งแลกเปลี่ยน แบ่งปันความรู้ เมล็ดพันธุ์และ
ผลผลิตระหว่างกัน เพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารด้วยการปลูกพืชผักสวนครัว เกิดความยั่งยืนและเพื่อ
ประโยชน์ของพี่น้องประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนสามารถเข้ามาใช้ประโยชน์ในพื้นที่บริเวณวัดร่วมกันได้
โดยเฉพาะในด้านของอาหาร สามารถเข้าถึงได้ทุกครัวเรือน และสร้างเสถียรทางสังคมให้เกิดความมั่นคงได้
อย่างยั่งยืน ในการสร้างความมั่นคงทางอาหารด้วยการปลูกผัก ก็ควรจะเลือกให้เหมาะสมกับฤดูกาล
เพื่อให้ได้ผักที่มีคุณภาพดี การปลูกพืชผักในยามวิกฤตเช่นนี้ นอกจากเป็นแหล่งอาหารให้กับตนเองแล้ว เป็น
การสร้างเสริมความแข็งแรงให้กับร่างกาย รับสารอาหารที่ปลอดภัยจากพิษ รวมถึงยังสามารถเป็นแหล่งอาหารในการ
ช่วยเหลือผู้ที่ได้รับความเดือดร้อน โดยเฉพาะสมุนไพรไทย เช่น กระชายขาว และ ฟักทะลายโจร ที่ได้รับการ
ยอมรับจากการวิจัยกรมการแพทย์ ได้วิจัย “ฟักทะลายโจร” สามารถรักษาผู้ป่วยโควิด-19 กว่า 80 ราย พบว่า
ผู้ป่วยมีอาการดีขึ้น และหายกลับบ้าน จากอธิบดีกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก รายงานว่า
ผลการศึกษาเบื้องต้นในผู้ป่วยที่รับประทานสารสกัดฟักทะลายโจรที่มีสารแอนโดรกราโฟไลด์ ขนาด 180
มิลลิกรัม/วัน ผู้ป่วยทุกรายมีอาการดีขึ้น ตั้งแต่วันที่สามของการได้รับสารสกัดดังกล่าว โดยหากแยก
รายละเอียดอาการ พบว่า อาการไอ, เจ็บคอ, มีเสมหะ, มีน้ำมูก, ปวดกล้ามเนื้อ, และปวดศีรษะ มีอาการดีขึ้น
ผู้ป่วยไม่มีอาการข้างเคียง แต่หากประชาชนไม่เป็นโรคโควิด-19 หรือไม่มีอาการใด ๆ ไม่แนะนำให้
รับประทาน เพราะ การรับประทานยาฟักทะลายโจรยังไม่มีหลักฐานเพียงพอที่สามารถช่วยป้องกันการติดเชื้อ
โรคไวรัสโควิด-19 ได้¹⁰

จากความร่วมมือเป็นอย่างดี ตลอดระยะเวลาของปฏิบัติการนี้ นอกจากไม่ต้องใช้งบประมาณใดๆ
ในด้านการจัดหาเมล็ดพันธุ์แม้แต่เพียงบาทเดียว ยังเป็นผลลัพธ์ที่สะท้อนถึงการผสมผสานความร่วมมือร่วมใจใน
ภารกิจเพื่อความมั่นคงทางอาหารที่มุ่งมั่นจนสัมฤทธิ์ผล นอกจากนี้ ยังได้รับพระเมตตาจากสมเด็จพระอริยวง
ศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงรับเมล็ดพันธุ์ผักจาก กรมการพัฒนาชุมชน และ
ประทานต่อให้แก่วัดทั่วประเทศ ทั้งยังอนุญาตให้ประชาชนใช้พื้นที่ดินวัดปลูกผักสวนครัว ซึ่งทางคณะสงฆ์ก็
ตื่นตัวเปิดพื้นที่วัดในการปลูกพืชผักสวนครัวและช่วยรณรงค์ให้ญาติโยมปลูกพืชผักสวนครัวทุกครัวเรือน โดย
การส่งเสริมการขยายผลปลูกผักสวนครัวจากวัดสู่ชุมชน ยังสร้างชุมชนให้เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

สื่อให้เห็นได้ว่า วัดและคณะสงฆ์มีประโยชน์ต่อชุมชนและสังคม ถือว่าเป็นผู้ปฏิบัติตามแนวคตินทาง
พระพุทธศาสนาในฐานะที่ความหวาดเป็นโรค ความทุกข์เป็นสภาพที่ทนได้ยาก และท่านก็บำบัตโรคแห่งความ
หวาด ทุกข์ทางกาย ให้เบาบางภายใต้สถานการณ์การแพร่ของไวรัสโควิด 19 ได้ในบทบาทที่แตกต่างกัน ซึ่ง
สามารถนำมาจำแนกอธิบายได้คือ¹¹

¹⁰ อัมพร เบญจพลพิทักษ์. กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก, สืบค้นวันที่ 4 สิงหาคม 2564.

แหล่งที่มา: <https://www.dtam.moph.go.th/index.php/th/dtam-news/dn/6769-dn0018.html>

¹¹ พระครูพิศิษฐ์อรรถการ. การพัฒนาการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนา ชุมชนตามแนววิถีพุทธ ในจังหวัด
สมุทรสงคราม. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 6(2)(ฉบับพิเศษ) (2560), หน้า
439-455

1. บทบาทในระดับวัดบทบาทในระดับชุมชน การช่วยเหลือที่จะส่งเสริมการบรรเทาความยากลำบากในเบื้องต้น ด้วยสิ่งของสิ่งใช้อาหารอุปโภค บริโภค เครื่องยังชีพ มีการช่วยเหลือสงเคราะห์ พระสงฆ์และวัดในเขตปกครอง เพื่อให้วัดเหล่านั้นไปช่วยเหลือและสงเคราะห์ประชาชนในเขตวัดอีกชั้นหนึ่ง
2. บทบาทในระดับเขตปกครอง การให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนสงเคราะห์ทั้งในส่วนงบประมาณ สนับสนุน หน้ากากอนามัย เจลล้างมือ และอื่น ๆ ที่จะเป็นการช่วยเหลือ อำนวยความสะดวกสนับสนุนให้เกิดขับเคลื่อนในทางการจัดการ
3. บทบาทในยุทธศาสตร์เชิงระบบความมั่นคงของอาหาร คือความอยู่รอดของสถานการณ์หลังโควิด มีคำทำนายและการสร้างปรากฏการณ์แนวสังคม Normal Life หลังสถานการณ์ปกติจะเกิดปรากฏการณ์ใหม่ ภายใต้วิถีเดิม ได้เสนอแนวทางภายใต้กรอบงานของวัด คือ การปลูกผัก ทำนุให้แนวคิดที่ว่าชาวสาบมีแต่กับข้าวไม่มีจะทำอย่างไร จึงส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษ สร้างความมั่นคงของห่วงโซ่อาหาร และสร้างเครือข่ายความมั่นคงทางอาหารเพื่อเป็นแก้ไขสถานการณ์ที่เกิดขึ้น การปลูกผักวัดที่มีที่ดินจะปลูกผัก เอาผักไปไหน คือเอาไปแจก เกิดการแบ่งปัน แลกเปลี่ยนกัน เมื่อโควิดหายจากไปจากประเทศไทย แต่คนจะตกงานก็ต้องมาวัด ซึ่งเป็นที่พึ่งทางจิตใจของพี่น้องประชาชน โดยได้มีการเน้นการปลูกผักปลอดสาร เพื่อเป็นแหล่งผลิตอาหารสำรอง หรือสร้างความมั่นคงทางอาหารให้เกิดขึ้นแก่ชุมชนและสังคมในสถานการณ์ที่ยากลำบากนี้ เพื่อรองรับความเสี่ยงหากสถานการณ์ยังไม่คลี่คลายวัดและชุมชนก็ยังเป็นแหล่งผลิตอาหารเลี้ยงตัวเองได้ รวมทั้งอาจส่งต่อไปสู่ชุมชนและสังคมในภาพกว้างได้

5. บทสรุป

จะเห็นได้ว่า พระสงฆ์ถือว่าเป็นผู้นำจิตใจ และเป็นผู้นำความคิด ความเชื่อของชาวบ้าน และวัดส่วนใหญ่มักใช้พื้นที่ บริเวณวัด ทำกิจกรรมสัมพันธ์ต่าง ๆ วัดอยู่ได้เนื่องจาก ค่าน้ำ ค่าไฟ ไม่ต้องเสีย ซึ่งอยู่จากชาวบ้านในการให้ความช่วยเหลือ พระสงฆ์เปรียบเสมือนปัญญา ในพระพุทธศาสนา ในพระพุทธบริษัท 4 ในการบริหารพระสงฆ์ พระสงฆ์ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและเป็นที่พึ่งทางด้านจิตใจอยู่ร่วมกับชุมชนตลอดมา ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน เมื่อชุมชนได้รับความเดือดร้อน จากผลกระทบการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 พระสงฆ์ จึงเข้ามาบทบาทในด้านการให้ความช่วยเหลือชุมชน ตามสถานการณ์ที่จะช่วยได้ เช่น การมอบสิ่งของเครื่องอุปโภคบริโภคให้แก่ชุมชน การใช้พื้นที่บริเวณวัดให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม เพื่อช่วยเหลือในระยะเร่งด่วน เป็นการแบ่งเบาภาระของรัฐบาล รวมถึงวัดเป็นสถานที่หนึ่งที่ทำให้ช่วยจรรโลงจิตใจของประชาชนที่อยู่โรคเครียด ไม่มีงาน ไม่ได้กลับบ้าน เป็นผู้นำทางจิตใจ ให้นั่งสมาธิ ยึดหลักธรรมในการปฏิบัติตน ปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์ รวมถึงกิจกรรม ท้าวตรัสวตมนต์ หรือแม้แต่ประชุม ต้องมีการเว้นระยะห่าง ซึ่งวัดมากกว่า 4 หมื่นแห่งที่ได้รับความเดือดร้อน ไม่สามารถออกไปบิณฑบาตได้ ก็ต้องทำโรงครัวในวัด แต่หากเรามีพืชผักสวนครัวในวัดก็สามารถลดรายจ่ายในการซื้อ รวมถึงยังทำให้เกิดความมั่นใจถึงความปลอดภัยไร้สารพิษ ช่วยให้สุขภาพร่างกายแข็งแรง ไม่เป็นโรคอ้วน และโรคเบาหวาน ด้วยการสร้างความมั่นคงทางอาหาร ใช้บริเวณพื้นที่ของวัดปลูกพืชผักสวนครัว ในรูปแบบพุทธเกษตร เช่น ฟริก กะเพรา มะเขือ ข่า ตะไคร้ กระชาย พืชหลายใจ เป็นต้น เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระของสังคมและประเทศชาติ รวมถึงลดความเสี่ยงของการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 และนำไปสู่การปรับตัว “ฐานวิถีชีวิตใหม่” หรือ “New Normal” เป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยสร้างสังคมให้เกิดชุมชนสีเขียว เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะได้

ตระหนักและเห็นความสำคัญในการเป็นตัวแทนของพระพุทธศาสนาในการช่วยเหลือสังคมภาพกว้าง เช่น “วัด” บางแห่งเปลี่ยนพื้นที่บางส่วนก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม ให้เป็นศูนย์กักตัวและรักษาผู้ป่วยโควิด (สีเขียว) ตลอดจนเผาเมื่อเสียชีวิตจากโรคร้าย จากวัดที่พึ่งทางใจ และช่วยเหลือประชาชน เป็นศูนย์กักตัว ลดภาระการติดเชื้อ การที่วัด ได้เข้ามาดูแลญาติโยม ให้ประชาชนมีที่พึ่งทั้งทางจิตใจและสามารถดำรงชีวิตได้ในสถานการณ์เช่นนี้ โดยมี “สติ” ในการดำรงชีวิต เพื่อฝ่าฟันวิกฤตการณ์โควิด-19 นี้ได้อย่างแน่นอน

เอกสารอ้างอิง

กรมควบคุมโรค. สถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)มาตรการสาธารณสุข และ
ปัญหาอุปสรรคการป้องกันควบคุมโรคในผู้เดินทาง. สืบค้นวันที่ 3 สิงหาคม 2564. แหล่งที่มา:

<https://ddc.moph.go.th/uploads/ckeditor2/files/.pdf>

คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดีมหาวิทยาลัยมหิดล. ความรู้พื้นฐาน COVID-19. สืบค้นวันที่ 5
สิงหาคม 2564. แหล่งที่มา

https://www.niems.go.th/1/UploadAttachFile/2020/EBook/49793_20200325095718.pdf

ผู้จัดการออนไลน์. สำนักพุทธฯยื่นพระสงฆ์ต้องได้เงินเยียวยาโควิด-19. สืบค้นวันที่ 5 สิงหาคม 2564.

แหล่งที่มา: <https://mgronline.com/local/detail/9640000010804>.

พระครูพิศิษฐ์ฯประชาชนถ. การพัฒนาการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนา ชุมชนตามแนววิถีพุทธ ใน
จังหวัดสมุทรสงคราม. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 6(2) (ฉบับพิเศษ) 2560, หน้า
439-455

พระครูสมุทรวิทย์ ผาสุก. พระสงฆ์กับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนวัดสามชุก
ฝั่งตะวันตก และฝั่งตะวันออก. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร., 4(ฉบับพิเศษ). (2559), หน้า
270-283

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 30.

กรุงเทพมหานคร: ธรรมทานกุศล.2558

พระอนุสรณ์ กิตติคุณโน และคณะ. NEW NORMAL: การปรับตัวเพื่อการศึกษาตามแนวพระพุทธศาสนา.

วารสารวิชาการแสงอีสาน, 17(1). 2563, หน้า 60

ศจินทร์ ประชาสันติ. ความมั่นคงทางอาหาร: แนวคิดและตัวชี้วัด. นนทบุรี: มูลนิธิชีววิถี. 2555

อัมพร เบญจพลพิทักษ์. กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก, สืบค้นวันที่ 4 สิงหาคม 2564.

แหล่งที่มา: <https://www.dtam.moph.go.th/index.php/th/dtam-news/dn/6769-dn0018.html>

อุทัย บุญเย็น. นิว นอร์มอล คือวิถีชีวิตของพระสงฆ์สมัยพุทธกาล. สืบค้นวันที่ 4 สิงหาคม 2564. แหล่งที่มา:

<https://siamrath.co.th/n/158884>.

Krugman, P. Innovating our way to financial crisis. The New York Times. 2007

สันติวิธีเชิงพุทธ : แนวคิด และวิธีแห่งการปฏิบัติในสังคมร่วมสมัย

BUDDHIST PEACEFUL METHODS: CONCEPTS AND METHODS OF PRACTICE IN CONTEMPORARY SOCIETY

พระมหาบวรวิทย์ รตนโชโต (อายุมั่น)*

Phramaha Bovornvit Ratanachoto (Aryumun)

Received: 2021-09-01

Revised: 2021-12-23

Accepted: 2021-12-31

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาเกี่ยวกับความหมาย ความเป็นมาและสาระความสำคัญเกี่ยวกับสันติวิธี วิธีแห่งการปฏิบัติในสังคมร่วมสมัยตามแนวทางพระพุทธศาสนา ซึ่งประเด็นที่น่าสนใจจะกล่าวถึง หลักการที่ว่าด้วยสันติวิธี หรือสันติวิธีเชิงพุทธ ที่มีความสอดคล้องกับแนวทางการอิงอาศัยกัน โดยปราศจากการโต้แย้งหรือการขัดแย้งในสังคม มีการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาบูรณาการอันนำไปสู่ความสุขสงบ ในสังคมร่วมสมัย ได้แก่หลักพรหมวิหารธรรม 4 คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา และสาราณียธรรม 6 คือ เมตตาภาวกรรม เมตตาวจีกรรม เมตตาโมหกรรม สาธารณโภคี สีสสามัญญดา ทิฏฐิสามัญญดา

คำสำคัญ: สันติวิธีเชิงพุทธ, สังคมร่วมสมัย

ABSTRACT

This article aims to study of meaning Background and essence about peaceful means, methods of practice in contemporary society according to Buddhism which interesting points will be discussed principles of peaceful means or Buddhist peaceful methods that are consistent with the interdependence guidelines without arguments or conflicts in society .The principles of Buddhism have been integrated, leading to happiness and peace in contemporary society. These are the 4 Brahma Viharn principles, namely Metta, Karuna, Mutita, Upekkha, and Saranya Dharma, 6 namely Metta-kamma-kamma, Metta-Wajika-kamma, Metta-manok-karma, Public-Phokhi-Silasam-yanta, Ditthi-sam-nanyata.

Keywords: Buddhist Peaceful Methods, Contemporary Society

* อาจารย์สาขาวิชารัฐศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง, เบอร์โทร: 086-8349260, E-mail: Bovornvit55@gmail.com

1. บทนำ

สังคมในปัจจุบันกำลังเผชิญกับปัญหาหลากหลายด้าน ทั้งเศรษฐกิจ การเมือง ยาเสพติด โรคระบาด จึงส่งผลกระทบไปในวงกว้างต่อวิถีแห่งการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบัน ทำให้กิจกรรม หรือกิจการ หลายอย่างต้องหยุดชะงัก ฉะนั้นแล้วในวิถีแห่งสังคมปัจจุบันถือเป็นสังคมร่วมสมัยที่มีความหลากหลายทางแนวคิด พระพุทธศาสนาจึงเป็นส่วนสำคัญที่จักผสานแนวความคิดที่หลากหลายให้ดำเนินเป็นหนึ่งเดียวกัน เราจึงมักได้ยินคำพูดที่ว่า “สันติวิธีเชิงพุทธ” อันจักเป็นแนวทางที่จะนำไปสู่ความสุขสงบของคนในสังคมที่นับวันจะเพิ่มความรุนแรงทางแนวคิดที่ขัดแย้งกัน ซึ่งความขัดแย้งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ในทุกระดับของสังคม ตั้งแต่ระดับปัจเจกบุคคล ครอบครัว สังคม รัฐ จนถึงระดับสังคมโลก ด้วยความแตกต่างด้านเป้าหมาย วิธีการ ค่านิยม วัฒนธรรม ประเพณี อันจะนำไปสู่ระบบความคิด ความรู้สึก การกระทำที่แตกต่างกัน ไม่ยอม ให้อภัย ก่อเกิดเป็นความขัดแย้งขึ้น และนำไปสู่ความรุนแรง ซึ่งแสดงออกผ่านคำพูด ภาษา กิริยาอาการ จนถึงกระทั่งการทำร้ายกัน ก่อให้เกิดความสูญเสีย ซึ่งที่แท้จริงแล้ว ความขัดแย้งมีทั้งนัยบวกและนัยลบ มีทั้งความขัดแย้งที่เป็นประโยชน์และความขัดแย้งที่เป็นโทษ¹

การใช้สันติวิธีเป็นเครื่องมือแก้ปัญหาความขัดแย้งของศาสนิกแล้ว ในหลักศาสนาก็ย่อมปรากฏวิธีการแก้ปัญหาความขัดแย้งอยู่หลากหลายวิธี² การนำแนวทางสันติวิธีเข้ามาใช้ในการแก้ปัญหาความขัดแย้งจะต้องได้รับความร่วมมือจากส่วนรวมและทุกภาคส่วนในการสร้างบรรยากาศให้มีความสมานฉันท์ ความปรองดอง และเรื่องของการอยู่ร่วมกันแบบสันติวิธีบนพื้นฐานของฐานทัศนคติที่มีความแตกต่างกัน และจะต้องยึดมั่นในสันติวิธีทุกฝ่าย คือ จะต้องไม่เหตุมีผลหรือจะต้องเข้าใจซึ่งกันและกัน แต่ในทางกลับกันสันติวิธีก็ไม่สามารถที่จะแก้ไขปัญหาความขัดแย้งได้ ถ้าไม่ได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วนการนำเสนอที่ไม่มีเหตุมีผล การปิดกั้นช่องทางในการสื่อสารจนนำไปสู่ความไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกัน³ สันติวิธีอาจจะหมายถึงที่แตกต่างจาก คำว่า “สันติวิธีในรัฐธรรมนูญ” กล่าวคือ สันติวิธีเป็นวิธีการที่รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันรับรองและส่งเสริมอาทิบุคคลย่อมมีเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธ (ม.44) รวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณีและมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน (ม.46) 13 สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับการรัฐและชุมชนในการคุ้มครองส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมย่อมได้รับการคุ้มครอง (ม.56) บุคคลย่อมมีสิทธิต่อต้านโดยสันติวิธีซึ่งการกระทำใด ๆ ที่เป็นไปเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ (ม.65)⁴ จะเห็นได้ว่าทั้งสันติวิธีเชิงพุทธ และสันติวิธีในรัฐธรรมนูญ เป็นแบบแผนหรือแนวทางการปฏิบัติที่มีกฎเกณฑ์เฉพาะตัว และมีจุดหมายร่วมกันคือความสงบสุขของสังคม

การเกิดขึ้นของพระพุทธศาสนาพร้อมกับคำสอนให้ยกเลิกการแบ่งแยกและการเบียดเบียน “โดยเฉพาะสอนให้เลิกถือชนชั้นวรรณะ เลิกการบูชาพยัญชนะ สอนให้แก้ปัญหาด้วยวิธีการแห่งเมตตา-กรุณาอย่าง

¹ ระวี ภาวิไล, มนุษย์กับสันติภาพ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551), หน้า 35.

² เสฐียร พันธรังสี, ศาสนาเปรียบเทียบ 1. (กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, 2549), หน้า 72.

³ พระไพศาล วิสาโล, สันติวิธี วิถีแห่งอารยะ, (กรุงเทพมหานคร : เรือนแก้วการพิมพ์, 2549), หน้า 5-6.

⁴ พลตำรวจเอก พัชรวาท วงษ์สุวรรณ, หลักนิติธรรมในการสร้างความสมานฉันท์โดยแนวทางสันติวิธี, (เอกสารวิชาการส่วนบุคคล : วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ), หน้า 13.

สากล จึงถือว่าพระพุทธศาสนาเป็นขบวนการสันตินิยม (pacifism) ที่แท้จริงรายแรกของโลก” เพราะระบบ
วรรณะได้สร้างความขัดแย้งทางโครงสร้าง ทำให้ชนชั้นสูงกดขี่ชนชั้นต่ำ ในขณะที่ชนชั้นต่ำก็โหยหาสิทธิความ
เท่าเทียม พระพุทธศาสนาไม่ได้ให้คุณค่าของคนที่แหล่งกำเนิด แต่ให้คุณค่าจากความประพฤติงาม

ดังนั้นเพื่อให้เห็นถึงแนวทางการแก้ปัญหาเกี่ยวกับความขัดแย้งในสังคมร่วมสมัย ผู้เขียนจึงได้นำเอา
หลักการทางพระพุทธศาสนาเข้ามาประยุกต์ จึงเกิดเป็นประเด็นของสันติวิธีเชิงพุทธที่เกี่ยวเนื่องกับวิถีแห่ง
การปฏิบัติในสังคมร่วมสมัย

2. สันติวิธีเชิงพุทธ

2.1 ความหมาย

คำว่า “สันติวิธี” ในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ.๒๕๔๒ ให้ความหมาย สันติวิธีหมายถึง
วิธีที่จะก่อให้เกิดความสงบ เช่น เจริญสงบศึก โดยสันติวิธี⁵ “สันติวิธี” หมายความว่า วิธีการแก้ไขปัญหาใน
สังคมการเมือง ที่ต้องมีการขับเคลื่อนให้เกิดการปฏิบัติ (Problem Solving) มิใช่การยอมจำนนต่อปัญหาหรือ
การนิ่งเฉย โดยให้ความสำคัญกับการอยู่ร่วมกันฉันท์มิตร ปราศจากอคติและความเกลียดชัง ยอมรับความ
แตกต่าง ถือความยุติธรรมเป็นใหญ่ และยอมรับความเจ็บปวดหรือความทุกข์ร่วมกับเพื่อนร่วมชาติด้วยการ
ทำหน้าที่ของแต่ละฝ่าย สันติวิธีจึงไม่ใช่ “ปฏิบัติการทางจิตวิทยา” ที่เปลี่ยนแปลงความขัดแย้งจากคู่ขัดแย้งที่มี
มีปฏิกริยารุนแรงต่อกันไปสู่การแสวงหาทางออกอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกันระหว่างคู่ขัดแย้ง⁶

พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ ของท่าน ป.อ.ปยุตโต ขยายความไว้ว่า “สันติ” คือ ความ
สงบ, ความระงับดับหายหมดไปแห่งความพลุ่งพล่านเร้าร้อนกระวนกระวาย, ภาวะเรียบรื่นไร้ความสับสน
วุ่นวาย, ความระงับดับไปแห่งกิเลสที่เป็นเหตุให้เกิดความเร้าร้อนวุ่นวุ่น, เป็นไวพจน์หนึ่งของ นิพพาน⁷

สันติวิธี หมายถึง วิธีการ การปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งที่ไร้ความรุนแรงและครอบคลุม
ไปถึง แนวคิด วิธี ข้อปฏิบัติ ที่เป็นธรรม มีความยุติธรรม และก่อให้เกิดความพึงพอใจกันทุกฝ่าย⁸

สันติวิธี คือแนวคิดหนึ่งที่ว่า มนุษย์นั้นมีเหตุผล สามารถเข้าใจ เห็นอกเห็นใจและอยู่ร่วมกับผู้อื่น
อย่างสันติได้ ส่วนการแก้ไขความขัดแย้ง หมายถึงการตอบโต้หรือตอบสนองในสถานการณ์ความขัดแย้งหนึ่ง
ๆ และสำหรับการแก้ไขปัญหความขัดแย้งตามแนวทางสันติวิธี จึงหมายถึงการแก้ไขความขัดแย้งโดย
ปราศจากการใช้ความรุนแรง ปราศจากอคติ และการมุ่งสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างกัน⁹

พุทธสันติวิธี หมายถึง วิธี ข้อปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งที่พระพุทธเจ้าหรือเหล่าสาวกของพระองค์ ได้
ใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการความขัดแย้งอย่างสันติ โดยไม่ใช้ความรุนแรงหรือปราศจากความรุนแรงทั้ง

⁵ ราชบัณฑิตยสถาน,พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพมหานคร: นาน
มีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, 2564),หน้า 1166.

⁶ สถาบันพระปกเกล้า, สันติวิธี, [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <http://wiki.kpi.ac.th/> [26 สิงหาคม 2564]

⁷ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๓๐๐.

⁸ พระปลัดพัทธพงษ์ ธมฺมมโนโท (สอนแก้ว), “พุทธสันติวิธีเพื่อการสร้างสมานฉันท์ของโครงการสร้างโรงไฟฟ้า
กระบี่”, วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ, ปีที่ 5 ฉบับที่ 4 (เมษายน 2563): 369.

⁹ บุษบง ชัยเจริญวัฒน์, “สันติวิธี : การจัดการความขัดแย้งตามแนวทางสันติวิธี”, วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์
มจร, ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2560): 7.

ทางตรงและทางอ้อม¹⁰ คำว่าสันติวิธีสอดคล้องกับคำว่า “สันติสุข” ซึ่งมีความหมายว่า “สุขที่เนื่องด้วยโลกียธรรม หมายถึง ความสุขอันเป็นวิสัยของโลก สุขที่อิงอาศัยโลกเป็นความสุขที่เกี่ยวกับภพและภูมิภพ ในที่นี้หมายถึงโลกเป็นที่ของสัตว์ ภาวะของชีวิตของสัตว์”¹¹

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า “สันติวิธีเชิงพุทธ” เป็นหลักหรือแนวทางแห่งการปฏิบัติเพื่อให้เกิดความสงบสุขทั้งภายในและภายนอก หมายถึง ความสุข สงบอันเกิดจากได้ปฏิบัติตามแนวทางแห่งพระพุทธศาสนา

2.2 ความเป็นมาและสาระความสำคัญ

แนวทางสันติแบบพุทธ เป็นการสร้างสันติภาพด้วยหลักการของพระพุทธเจ้า คือการสร้างสันติภาพจากภายในสู่ภายนอก การแก้ปัญหาความขัดแย้งไปที่เรื่องของชีวิตโดยมุ่งหมาย ไปที่เรื่องของชีวิตทุกชีวิต และสอนเฉพาะเรื่องที่สามารถนำไปสอนทุกชนชั้นของชีวิต ซึ่งความขัดแย้งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเป็นเสมือนชีวิตที่ถูกยิงด้วยลูกศรอาบยาพิษ จำเป็นต้องรีบถอนลูกศรนั้นออกจากชีวิตให้ได้เร็วที่สุดเท่าที่จะเร็วได้ เพราะเวลาของชีวิตมีน้อย ดังข้อความตอนหนึ่งในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยว่า ชีวิตของมนุษย์เปรียบเสมือนคนที่ถูกยิงด้วยลูกศรที่อาบด้วยยาพิษจำต้องผ่าเอาลูกศรนั้นออกโดยด่วน หากมัวแต่สงสัยว่าลูกศรนั้นทำด้วยอะไร และใครเป็นคนยิง หากมัวถามเรื่องไร้สาระอยู่เช่นนั้น โดยไม่รีบพาไปหาหมอแล้ว ก็เขาผู้นั้นก็คงตายก่อนเป็นแน่ ดังนั้นเมื่อรู้ว่าชีวิตนี้เป็นของน้อย เต็มไปด้วยทุกข์ ต้องรีบแก้ไขปัญหามาและต้องรีบพาไปหาหมอเพื่อทำการรักษาโดยด่วน¹²

สันติสุขมีความสำคัญในลักษณะทำให้เกิดความสบาย ความเย็นใจ ความสงบระงับ เป็นความสุขที่เกิดจากภาวะแห่งความสงบและสามารถพัฒนาให้ก้าวหน้า ไปถึงความอิสระจากปัจจัยทั้งปวง สันติสุข มีความสำคัญที่ต้องมีความเข้าใจ เห็นชอบถูกต้องในเรื่องโลกและชีวิต เมื่อมีความเห็นที่ถูกต้องแล้ว การดำเนินชีวิตก็จะเป็นไปอย่างถูกต้องทางความคิด คำพูด และการกระทำ ก็จะปรากฏออกมาในทางที่ดีงาม การเข้าใจในวิชาการทางโลก ยังไม่จัดว่าเป็นสันติสุข ต่อเมื่อใดมีความเข้าใจในเรื่องโลก เรื่องชีวิตอย่างถูกต้อง เมื่อนั้นจึงจะเป็นสันติสุข ปรากฏว่ามีการแสดงความสำคัญของสันติสุข¹³

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาของผู้รู้เพราะมาจากคำ ว่า “พุทธ” แปลว่าผู้ตรัสรู้ และคำว่า “ศาสนา” แปลว่า คำสอน รวมกันแปลว่า คำสอนของท่านผู้รู้ความจริง¹⁴ สันติภาพในพระพุทธศาสนาแบ่งออกเป็น 2 อย่าง ได้แก่สันติภาพภายในและภายนอก โดยสันติภาพภายใน หมายถึงการที่สภาวะจิตได้บรรลุพระนิพพาน ซึ่งเป็นสันติภาพที่แท้จริงและสูงสุดในพระพุทธศาสนา ซึ่งเกิดขึ้นจากการฝึกฝนอบรมพัฒนาด้านตามหลักไตรสิกขาและสันติภาพภายนอก หมายถึงความอยู่ดีมีสุขของประชาชนหรือของสังคมหรือของโลกทั้งหมดซึ่ง

¹⁰ พระปลัดพัทธพงษ์ ฐมมนนโท (สอนแก้ว), “พุทธสันติวิธีเพื่อการสร้างสมานฉันท์ของโครงการสร้างโรงไฟฟ้ากระบี่”, วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยาเชิงพุทธ, ปีที่ 5 ฉบับที่ 4 (เมษายน 2563): 369.

¹¹ พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสนานิตยสารประมวลธรรม, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2532), หน้า 198.

¹² กันต์ สาระทิศ, พุทธสันติวิธีเพื่อสร้างความปรองดอง, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://kantacandidate.blogspot.com/> [27 สิงหาคม 2564]

¹³ ปิ่น มุกกันต์, พุทธศาสตร์ (ภาค 2), (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2535), หน้า 145.

¹⁴ พระธรรมปิฎก, (ประยุทธ์ ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสนานิตยสารประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ 7, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2535), หน้า 345.

เป็นภาวะที่ทุกคนมองเห็นรับรู้ได้และเป็นภาวะที่เกิดขึ้นจากการที่สังคมมีความสงบเรียบร้อยไม่มีการรบราฆ่าฟัน ไม่มีสงคราม อยู่กันโดยไม่เบียดเบียน¹⁵

หากจะกล่าวถึงสันติวิธีหรือสันติภาพโดยทั่วไป อาจกล่าวได้ว่า สันติภาพเป็นความใฝ่ฝันของมนุษยชาติมาทุกยุคทุกสมัย แม้กระนั้นโลกแทบไม่เคยว่างเว้นจากสงคราม เมื่อสงครามโลกครั้งที่ 1 เสร็จสิ้น เชื่อกันว่า “สงครามที่ยุติสงครามทั้งหลาย” จะนำมาซึ่งสันติภาพได้ แต่แล้วผ่านไปเพียงแค่ 2 ทศวรรษ สงครามโลกครั้งที่ 2 ก็เกิดขึ้น การพ่ายแพ้อย่างยับเยินของเยอรมนีและญี่ปุ่นเมื่อ 60 ปีที่แล้ว และการเกิดองค์การสหประชาชาติ ได้สร้างความหวังไปทั่วทั้งโลกว่าสันติภาพจะสถาปนาตั้งมั่นในโลก แต่แล้วหลังจากนั้นไม่กี่ปีโลกก็ต้องเผชิญกับสงครามเย็น ที่นำไปสู่สงครามและความรุนแรงน้อยใหญ่ไปทั่วโลก รวมทั้งสงครามเกาหลี สงครามเวียดนาม และสงครามในอัฟกานิสถาน รวมไปถึงการสะสมกำลังทางอาวุธนิวเคลียร์ ซึ่งสามารถทำลายล้างโลกได้หลายครั้ง การล่มสลายของสหภาพโซเวียตและกำแพงเบอร์ลิน สร้างประกายแห่งความหวังขึ้นมาใหม่ทั้งในทางสันติภาพและประชาธิปไตย จนถึงกับมีผู้กล่าวว่า “จุดจบของประวัติศาสตร์” ใกล้เข้ามาแล้ว แต่แล้วเพียง 2 ปีให้หลังเท่านั้น สงครามก็อุบัติขึ้นในยูโกสลาเวีย ตามมาด้วยสงครามกลางเมืองในอีกหลายประเทศ ใช้แต่เท่านั้นความรุนแรงในรูปแบบใหม่ได้เกิดขึ้น นั่นคือการก่อการร้ายอย่างไร้พรมแดน ซึ่งนำไปสู่สงครามต่อต้านการก่อการร้าย ซึ่งมีอัฟกานิสถานและอิรักเป็นสมรภูมิเต็มรูปแบบ ไม่นับความรุนแรงที่ก่อให้เกิดการสูญเสียชีวิตอีกมากมายในทั่วทุกมุมโลก¹⁶

สำหรับพฤติกรรมที่จะนำไปสู่ความขัดแย้งที่รุนแรงนั้นจะเริ่มจากปฏิกริยาที่เกิดขึ้นจากการสื่อสาร แล้วแสดงออกโต้ตอบกันไปมาจนเกิดเกลียวแห่งความขัดแย้ง (Spiral of Conflict) ที่ต่างคนต่างมีปฏิกริยาตอบโต้กัน โดยจะเพิ่มความรุนแรงมากขึ้นเรื่อย ๆ จนในที่สุดกลายเป็นความขัดแย้งที่มีความรุนแรง ซึ่งถ้าไม่สามารถยุติวงจรของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นได้นั้น ก็จะนำไปสู่การทำลายล้างกัน เอาชนะคะคานกัน หรือ ที่เรียกว่า ความขัดแย้งแบบทำลายล้าง (Destructive Conflict) ส่วนทางออกของความขัดแย้งนั้นจะขึ้นอยู่กับแนวทางที่ต่างฝ่ายต่างเลือก ซึ่งพฤติกรรมเพื่อหาทางออกเมื่อเกิดความขัดแย้งนั้น¹⁷

อีกประการหนึ่งพระพุทธศาสนามีหลักการเบื้องต้นที่สอนให้มนุษย์สำนึกก่อนเรื่องอื่น ๆ คือ กฎธรรมชาติของโลก ไม่มีอะไรที่มนุษย์จะรักเท่ากับตนเอง ซึ่งถือเป็นอัตตาที่นำไปสู่ความอยากคือตัณหา และตัณหาก็ก่อตัวอุปาทานไม่ว่าจะเป็นกามุปาทาน (ความยึดติดในกาม) ทิฏฐุปาทาน (ความยึดมั่นในความเห็นหรือทฤษฎีส่วนตัว) หรือว่าอัตตวาอุปาทาน (ความยึดมั่นในวาตะของตน) ทำให้เกิดความรู้สึกที่เป็นตัวตนเมื่อรู้และเข้าใจธรรมชาติเช่นนี้แล้ว การที่ปรับปรุงแก้ไขสิ่งใดก็จะง่ายขึ้น¹⁸ พระพุทธศาสนามีแนวทางและเป้าหมายเพื่อสันติ คือ การดับทุกข์ ดับความเร่าร้อนและรุนแรงภายในใจ ส่งผลให้การดำเนินชีวิตโดยไม่

¹⁵ พระมหานครินทร์ แก้วโชติ, “สันติภาพตามแนวคิดของท่านพุทธทาสภิกขุ: ความหมายและการประยุกต์ใช้ในโลกปัจจุบัน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2548), หน้า 53.

¹⁶ พระพิชิตชัย จิรวุฒโน, ศาสนากับสันติภาพ, [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <https://www.gotoknow.org/> [27 สิงหาคม 2564]

¹⁷ วันชัย วัฒนศัพท์ (ศ.นพ.), ความขัดแย้ง: หลักการและเครื่องมือแก้ปัญหา, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า 2547), พิมพ์ครั้งที่ 2, หน้า 180 – 182.

¹⁸ ส.ส. (ไทย) 15/29/8.

แสดงพฤติกรรมเบียดเบียนและขัดแย้ง ทำให้กายและวาจาสงบตามไปด้วย ซึ่งเป็นบทบาทสำคัญของพระพุทธรูปทั้งก่อนและในขณะที่มีความขัดแย้ง¹⁹

ความเป็นมาที่เกิดเรื่องราวเกี่ยวกับสันติวิธีเชิงพุทธและสาระสำคัญในสมัยพุทธกาลได้เกิดเรื่องราวของความขัดแย้งขึ้นหลายประการ ซึ่งพระพุทธเจ้าชี้แนวทางในการได้แก้ไขปัญหความขัดแย้งเหล่านั้นได้ด้วยสันติวิธีเชิงพุทธ ดังตัวอย่าง เช่น เรื่องภิกษุชาวเมืองโกสัมพี และเรื่องความขัดแย้งระหว่างศากยกับโกลิยะ (พระญาติแย่งน้ำในแม่น้ำโรหิณี) ดังต่อไปนี้

ครั้งนั้น มีภิกษุ 2 รูป คือ พระวินัยธร (ข้าณาด้านพระวินัย) กับพระธรรมกถึก (ข้าณาด้านพระธรรม) ต่างก็มีบริวารรูปละ 500 อยู่ที่เขาฬิตาราม ใกล้เมืองโกสัมพี วันหนึ่ง พระธรรมกถึกไปฐาน (ร่วม) แล้วทิ้งน้ำที่เหลือจากการชำระไว้ในภาชนะในฐานนั้นก็ออกมา ภายหลัง พระวินัยธรเข้าไปฐานและเห็นน้ำนั้นออกมาตาม ก็ทราบว่าเป็นพระธรรมกถึกเหลือน้ำไว้ จึงกล่าวว่า “ท่านไม่ทราบหรือ ว่าทำอย่างนั้นเป็นอาบัติ ถ้าท่านไม่ได้แก่งทำ แต่เพราะขาดสติ ก็ไม่เป็นอาบัติ” ส่วนพระธรรมกถึกเห็นว่าไม่น่าจะเป็นอาบัติ แต่ก็บอกว่า “เอาเถอะ ถ้าอย่างนั้น ผมจะปลงอาบัติ”

ฝ่ายพระวินัยธร ได้บอกแก่บริวารตนว่า “พระธรรมกถึกรูปนี้ ต้องอาบัติแล้วก็ไม่รู้” บริวารของพระวินัยธรก็ไปกล่าวล้อบริวารของพระธรรมกถึกว่า “พระอุปัชฌาย์ของท่านไม่ต้องอาบัติแล้ว ก็ยังไม่รู้ว่าเป็นอาบัติ” บริวารของพระธรรมกถึกก็ไปเล่าให้พระอุปัชฌาย์ของตนฟัง พระธรรมกถึก จึงได้พูดว่า “พระวินัยธรรูปนี้เมื่อก่อนพูดว่า ไม่เป็นอาบัติ เดี๋ยวนี้กลับพูดว่า เป็นอาบัติ พระวินัยธรนั้นพูดมุสา” บริวารของพระธรรมกถึกนั้นจึงไปกล่าวล้อบริวารของพระวินัยธรว่า “พระอุปัชฌาย์ของพวกท่านนั้น พูดมุสา” และด้วยเหตุนี้เอง บริวารของพระวินัยธรและพระธรรมกถึกนั้น ก็ทำความทะเลาะกันและกันลุกลามมากขึ้น

ภายหลัง พระวินัยธรได้โอกาสแล้ว จึงได้ทำอุกเขปเนียรกรรม (กรรมที่สงฆ์พึงทำแก่ภิกษุผู้มีความผิด) แก่พระธรรมกถึก เพราะโทษที่ไม่เห็นอาบัติ ต่อมาได้มีภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระตถาคตเจ้า และกราบทูลถึงการที่ภิกษุทะเลาะกัน พระพุทธองค์ทรงส่งโอวาทไปว่า “ภิกษุทั้งหลายจงพร้อมเพรียงกัน” ถึง 2 ครั้ง ทรงสติบว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุทั้งหลายไม่ปรารถนาจะเป็นผู้พร้อมเพรียงกัน” ครั้นหนที่ 3 ทรงสติบว่า “ภิกษุสงฆ์แตกกันแล้ว” จึงเสด็จไปสู่สำนักของเธทั้งหลาย ที่เขาฬิตารามนั้นแล้ว ตรัสห้ามว่า “อย่าเลย ภิกษุทั้งหลาย พวกท่านอย่าได้ทำการแตกร้างกัน” แล้วตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ขึ้นชื่อว่าการแตกร้าง การทะเลาะ การแก่งแย่งและการวิวาทนั้น ทำความฉิบหายให้ แท้จริง แม้นางนกลูกกูกา (นกไส้) อาศัยการทะเลาะกัน ยังอาจทำพระยาช้างให้ถึงความสิ้นชีวิต” แล้วตรัสลูกกูกาตก ทรงตรัสต่ออีกว่า “ภิกษุทั้งหลาย ขอพวกท่านจงพร้อมเพรียงกันเถิด อย่าวิวาทกันเลย เพราะว่า แม้นกระเจาบังหลายพัน อาศัยความวิวาทกัน ได้ถึงความสิ้นชีวิต”

แต่พวกภิกษุนั้นก็ไม่เชื่อถ้อยคำของพระบรมศาสดา ทำให้พระพุทธองค์ทรงระอาพระทัย จึงเสด็จเที่ยวบิณฑบาตในเมืองโกสัมพี ไม่ตรัสบอกพระภิกษุสงฆ์ ทรงถือบาตรจีวรของพระองค์ แล้วเสด็จไปทางบ้านปาริเลยยกะ เสด็จประทับจำพรรษาอยู่ที่ควงไม้สาละใหญ่ในราวป่ารกชัฏวัน มีช้างปาริเลยยกะอุปฐาก อยู่เป็นผาสูก

¹⁹พระมหาศีลเสน ญาณเมธ, “รูปแบบการบริหารจัดการความขัดแย้งในพระพุทธศาสนา: วิเคราะห์จากพระไตรปิฎก”, *คุณวิพนธ์ปรัชญาคุณวิภัตติ*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยสยาม, 2561), หน้า 36.

ฝ่ายพวกอุบาสก ผู้อยู่ในเมืองโกสุมพิ เมื่อไปสู่วิหาร ไม่เห็นพระศาสดา สอบถามทราบความว่า พระพุทธรองค์เสด็จไปสู่ป่าปาริเลยกะเสียแล้ว เพราะเหตุที่ภิกษุทั้งหลายทะเลาะกัน ทำให้พวกเขาไม่พอใจที่ไม่ได้พบพระศาสดาเพราะภิกษุเหล่านั้น จึงพร้อมใจกันไม่แสดงความเคารพ ไม่ถวายอาหาร เมื่อได้รับความลำบาก ทำให้ภิกษุเหล่านั้นคลายทิฐิ ต่างก็ขอขมาและขอภัยต่อกัน ถึงกระนั้น พวกอุบาสกก็ยังไมยอมถวายการอุปถัมภ์ ถ้ายังไม่ได้ขอขมาพระศาสดา แต่เพราะเป็นภายในพรรษา ภิกษุทั้งหลายไม่สามารถไปเฝ้าพระศาสดาได้ ทำให้พรรษานั้นล่วงไปด้วยความลำบาก

ภิกษุชาวเมืองโกสุมพิ ทราบว่าพระศาสดาเสด็จถึงกรุงสาวัตถีแล้ว จึงได้ไป ณ ที่นั้นเพื่อจะกราบทูลขอขมาพระศาสดา ฝ่ายพระเจ้าโกศลทรงสดับว่า “พวกภิกษุชาวเมืองโกสุมพิ ผู้ที่ก่อการแตกร้างจะมาเข้าเฝ้าพระศาสดา” จึงไม่ยอมให้เข้ามาสู่แคว้นของพระองค์ และได้ทูลความนั้นแก่ศาสดา แต่ก็ถูกพระพุทธรองค์คัดค้านว่า “อย่าทำอย่างนั้นเลยมหาราช ภิกษุเหล่านั้นเป็นผู้มีศีล แต่ไม่เชื่อฟังคำอาตมภาพ จึงได้วิวาทกันและกัน แต่บัดนี้ ได้สำนึกผิดมาเพื่อต้องการขอขมาอาตมภาพ” แม้ท่านเศรษฐีนาถบิณฑิกะ ก็ไม่ยอมให้ภิกษุเหล่านั้นเข้ามาสู่วิหารของตน แต่ถูกพระศาสดาทรงห้ามเหมือนอย่างนั้น และเมื่อภิกษุมารถึงกรุงสาวัตถีโดยลำดับแล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้ารับสั่งให้จัดเสนาสนะอันสงัดแก่พวกเธอ ณ ส่วนข้างหนึ่ง ภิกษุเหล่านั้นก็ไม่นั่ง ไม่นอน ร่วมกับภิกษุชาวโกสุมพิเหล่านั้น ฝ่ายประชาชนผู้มาแล้ว ทูลถามพระศาสดาว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญพวกไหนภิกษุชาวเมืองโกสุมพิ ผู้ก่อการแตกร้าง” พระศาสดาตรัสว่า “พวกนั้น” เมื่อพวกเขาถูกชาวบ้านชี้หน้าว่า “นั่นคือหมู่ภิกษุที่ทะเลาะวิวาทกัน” จึงได้แต่ก้มหน้า เพราะความอาย ทั้งหมดจึงพุบลงแทบบาทมูลแห่งพระศาสดา แล้วทูลขอขมาต่อพระพุทธรองค์ พระศาสดา ตรัสว่า “เธอทั้งหลายทำกรรมหนักแล้ว เมื่อบวชในสำนักของพระพุทธเจ้าผู้เช่นเรา ผู้ทำความสามัคคีอยู่ แต่ไม่ตามคำของเรา ฝ่ายบัณฑิตในปางก่อน สดับโอวาทของมารดาและบิดาผู้ถูกประหารชีวิต เมื่อบิดามารดานั้นแม้ถูกปลงชีวิตอยู่ ก็ไม่ล่วงโอวาทนั้นภายหลังได้ครองราชสมบัติใน 2 แคว้นแล้ว” เมื่อตรัสเทศนาจบแล้ว ภิกษุเหล่านั้นสำเร็จเป็นพระอรหันต์²⁰

อีกเรื่องหนึ่ง ในสมัยพุทธกาลเมืองกบิลพัสดุ์เมืองพระญาติฝ่ายบิดากับเมืองเทวทหะเมืองพระญาติฝ่ายมารดาของพระพุทธเจ้า ระหว่างเขตแดนเมืองทั้งสอง มีแม่น้ำโรหิณีเป็นเส้นแบ่งอยู่ ชาวเมืองกันทำนบอาศัยน้ำจากลำน้ำโรหิณี ทำนา ต่อมาสมัยหนึ่ง ในฤดูทำนา ถึงเดือน 7 เกิดน้ำขาดแคลนเพราะฝนแล้งพากันข้าทาสทั้งหลายที่ทำนบกั้เจรจากันว่า บัดนี้ น้ำน้อย หากพวกเราทั้งสองฝ่ายต่างวิดน้ำเข้านา น้ำก็จะไม่พอ หรือหากฝ่ายเรา หรือฝ่ายท่านวิดน้ำเอาทั้งหมด ข้าวกล้ำขอพวกเราฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ก็จะตายแล้ง ข้าวกล้ำของฝ่ายเรากำลังงาม จะออกรวงแล้ว หากได้น้ำฤดูนี้ก็จะได้ผลดี ขอให้เรานะ อีกฝ่ายก็ต่อรองทำนองเดียวกัน โดยกล่าวว่า ขอเราเถิด ท้ายสุดไม่ยอมเพราะกล่าวว่า เมื่อฉางข้าวท่านเต็ม พวกเราคงต้องถือกระสอบขอทานแล้วละ เกิดด่าทอกัน ลามปามไปถึงโคตรวงศ์บุตรคณประวัติบรรพบุรุษขึ้นมาประณามกัน โดยชาวโกลิยะ ด่าชาวสาकยะถึงโคตรเดิมของชาวสาकยะว่า “เกิดจากพี่น้องสมสู่กันเอง ไม่อาย ทำตัวเหมือนสุนัขบ้าน และสุนัขจึงจอก กองทัพสาकยะไร้หน้ายา” ฝ่ายโกลิยะก็กลับถูกด่าโต้คืนว่า “พวกแกเป็น ลูกหลานคนขี้เรื้อนหนีจากบ้านไร่ที่อาศัยเหมือนเดียรฉาน ไปอยู่อาศัยป่าโคละ อาวุธพวกแกแน่แท้ไหน” จากทะเลาะแค้นกันงาก็ลามไปถึงระดับเจ้านาย ฝ่ายเจ้านายก็โกรธโดยไม่สอบสวน กลายเป็นศึกปกป้องศักดิ์ศรีของสองตระกูล ยกทัพมาประจันหน้ากันร่ำ ๆ จะลงมือลั่นกรงรบ

²⁰ วิ.ม. (ไทย). 5/451-467/333-361.

พระพุทธเจ้าทราบข่าวเสด็จไปเพื่อทรงรับสังครามระหว่างพระญาติทั้งสองฝ่าย ทรงประชุมพระญาติทั้งสองฝ่ายแล้วซักถามถึงต้นตอของตัวปัญหาเพื่อไล่เลียงสอบถามเรื่องที่ทะเลาะวิวาทกัน ดังคำสนทนาว่า

พระพุทธเจ้า ทะเลาะกันเรื่องอะไร

พระญาติ เรื่องน้ำ

พระพุทธเจ้า น้ำดีราคาเท่าใด

พระญาติ ราคาน้อย

พระพุทธเจ้า กษัตริย์ ดีราคาเท่าใด

พระญาติ ประเมินค่ามิได้

พระพุทธเจ้า ระหว่างน้ำกับชีวิตคน อย่างไหนจะมีค่ามากกว่ากัน

พระญาติ ชีวิตคนมีค่ามากกว่า

พระพุทธเจ้า ควรจะทะเลาะกันทำไม เพราะน้ำที่มีราคาน้อยหรือไม่

พระญาติ ดุชนิภาพทุกคน ไม่มีใครกราบทูล

พระพุทธเจ้า “ถ้าเราตถาคตไม่มาที่วันนี้ ทะเลเล็ดจะไหลนอง”

พระญาติทั้งสองฝ่ายเลยเลิกทัพกลับมาปรองดองกัน²¹ จะเห็นได้ว่าปัญหาความขัดแย้งที่กล่าวข้างต้นนั้นพระพุทธเจ้าทรงใช้พุทธสันติวิธีในการไกล่เกลี่ยเป็นไปโดยลำดับ

จากที่กล่าวมาข้างต้นเกี่ยวกับสันติวิธีเชิงพุทธ จะเห็นได้ว่า ความขัดแย้งสามารถเกิดขึ้นได้ทุกขณะ หากคนในสังคมขาดคุณธรรม และศีลธรรม ดังที่กล่าวมาจากเรื่องในสมัยพุทธกาลที่มีความขัดแย้งกันระหว่างพระสงฆ์ รวมถึงคฤหัสถ์ แต่ด้วยความกรุณาแห่งพระพุทธองค์ สามารถที่จะขจัดปัญหาเหล่านั้นให้ระงับลงได้ด้วยพุทธวิธี

2.3 หลักพุทธธรรมเพื่อวิถีแห่งสันติและการปฏิบัติในสังคมร่วมสมัย

หากมองในเชิงพุทธ สังคมที่พระพุทธเจ้าปรารถนาจะเห็นคือ “สังคมแห่งความพร้อมเพรียง” เพราะ “ความพร้อมเพรียงแห่งหมู่คณะ นำความสุขมาให้” สังคมแบบพหุนิยมนั้นเป็นสังคมที่จะต้องเปิดพื้นที่ให้กลุ่มคนต่าง ๆ ได้ดำรงอยู่อย่าง “มีศักดิ์ศรี” และ “เคารพให้เกียรติซึ่งกันและกัน” และสิ่งสำคัญอย่างยิ่งคือ “การสร้างกฎเกณฑ์ในการอยู่ร่วมกัน” ที่ทุกฝ่ายยอมรับได้ เพื่อทำให้สังคมของพระองค์เพียงพอที่จะรองรับกลุ่มคนต่าง ๆ ให้ได้รับความยุติธรรมอย่างเท่าเทียมเพื่อใช้ความยุติธรรมเป็นเครื่องสร้าง “สามัคคีธรรม” ให้เกิดขึ้น²²

ในสังคมปัจจุบันที่มีความหลากหลายตามกระแสนิยม หรือวัตถุนิยมนั้น หากจะกล่าวถึงหลักการหรือแนวทางที่จะนำไปสู่สันติ คือความสุขสงบ ทั้งภายในและภายนอกได้อย่างที่จริงแล้ว พระพุทธศาสนาถือเป็นคำตอบของคำถามที่ว่า “ลัทธิหรือศาสนาใดที่สามารถช่วยในการแก้ปัญหาต่างทางสังคมได้ดีที่สุด” หากจะนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาเรียงเพื่อตอบโจทย์ของปัญหานั้น หลักธรรมทุกข้อก็จักสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ตามบริบทของเรื่องราวเหล่านั้น ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมที่จะนำมาบูรณาการ ดังเช่น

²¹ พุ.ธ. (ไทย) 25/197-199/94, พุ.ธ.อ. (ไทย) 25/157.

²² วรเศรษฐ์ บัวดอก, “หลักพุทธธรรมเพื่อการเสริมสร้างความสามัคคีในการทำงาน”, วารสารพุทธจิตวิทยา, ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2564): 4.

ประเด็นในบทความนี้ ที่ได้ตั้งใจทวนว่า “สันติวิธีเชิงพุทธ : แนวคิด และวิถีแห่งการปฏิบัติในสังคมร่วมสมัย” สามารถนำหลายหลักการมาบูรณาการได้ แต่ที่จะให้เด่นชัด หรือเกิดเป็นรูปธรรมมากที่สุดก็ต้องวิเคราะห์ถึงหลักการในส่วนของหลักการข้อนั้นไป

ตามหลักการแห่งพระพุทธศาสนาก่อร่วมกันในสังคมร่วมสมัยที่เกิดสันติวิธีหรือสันติภาพได้นั้น จำต้องอาศัยแนวทางแห่งพุทธศาสนา กล่าวคือ หลักพุทธธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อความสันติสุขสงบ ในที่นี้จะขอยกตัวอย่างหลักธรรมคือ พรหมวิหาร 4²³ และสาราณียธรรม 6²⁴ ซึ่งผู้เขียนมีความเห็นว่า ถ้านำหลักธรรมนี้มาบูรณาการกับวิถีแห่งการปฏิบัติในสังคมร่วมสมัยแล้ว จะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด กล่าวคือ

1. พรหมวิหาร 4²⁵ หรือ พรหมวิหารธรรม เป็นหลักธรรมประจำใจเพื่อให้ตนดำรงชีวิตได้อย่าง ประเสริฐและบริสุทธิ์แจ่มเจนพรหม เป็นแนวธรรมปฏิบัติของผู้ที่ปกครอง และการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ประกอบด้วยหลักปฏิบัติ 4 ประการ ได้แก่

- 1) เมตตา คือ ความรักใคร่
- 2) กรุณา คือ ความสงสาร
- 3) มุทิตา คือ ความยินดี
- 4) อุเบกขา คือ ความวางใจเป็นกลาง²⁶

เมื่ออยู่ร่วมกันในสังคม ไม่ว่าจะเป็นในองค์กรใด ในสังคมใด ถ้ามีจิตใจที่เพียบพร้อมไปด้วย พรหมวิหารธรรม คือ มีเมตตาจิต มีจิตใจรักใคร่ปรารถนาดีต่อกัน มีกรุณาจิต มีจิตใจสงสารคิดช่วยเหลือกัน และกันให้พ้นความทุกข์ยากลำบาก มีมุทิตาจิต มีจิตใจชื่นชมพลอยยินดีในเมื่อพวกกันหรือผู้อื่นได้ดีมีความสุขความเจริญมีอุเบกขาจิต มีจิตใจเป็นธรรม เที่ยงธรรม ยุติธรรม และหลีกเลี่ยงให้ห่างไกลจากพรหมวินาศเสีย คือ

- 1) อีสสิริยมทน มัวเมาบ้าอำนาจ
- 2) ทูจจิริติ ยักยอก ฉ้อโกง ฉ้อราษฎร์บังหลวง
- 3) กุหัง หลอกลวงพวกกัน บริวาร และคนอื่น
- 4) นิคคาหรัปคคาโห ยกย่องคนชั่วคนเลว

เพราะพรหมวินาศ 4 ประการนี้ย่อมนำมาแต่ความอยู่ร้อนนอนทุกข์ สังคมย่อมมีแต่ความพินาศ ประเทศชาติย่อมหายนะบอบชั่วเสียหายโดยถาวรเดียว เมื่อสมาชิกในหน่วยงานองค์กรในสังคม ต่างมีพรหมวิหารธรรมเป็นหลักประพฤติปฏิบัติประจำใจก็จะเป็นเหตุปัจจัยให้เกิดความรู้รักสามัคคีได้โดยง่าย²⁷

²³ ตูรายละเอียดเพิ่มเติมใน อญ.ปญจก (ไทย) 22/192/252

²⁴ ตูรายละเอียดเพิ่มเติมใน อญ.ฉก.ก. (ไทย) 22/282-283/331-333.

²⁵ ตูรายละเอียดเพิ่มเติมใน อภ.ส. 34/190/75 วิสุทธิ. 2/124

²⁶ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ 16, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส. อาร์. พรินต์ติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, 2551), หน้า 89.

²⁷ พระอธิการสุนทร อาภาโร (แสงมิม), “บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมการลดความขัดแย้งตามแนวทางพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556), หน้า 93-94.

2. สาราณียธรรม²⁸ คือ ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความไว้หระลึกถึง, ธรรมเป็นเหตุที่ระลึกถึงกัน, หลักการอยู่ร่วมกัน

1) เมตตากรรม ตั้งเมตตากรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง
2) เมตตาจริกรรม ตั้งเมตตาจริกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง
3) เมตตาโมกรรม ตั้งเมตตาโมกรรม ในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง
4) สาธารณโภคี ได้ของสิ่งใดมาก็แบ่งปันกัน คือ เมื่อได้สิ่งใดมาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อย ก็ไม่หวงไว้ผู้เดียว

5) สีสสามัญญตา มีศีลบริสุทธิเสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

6) ทิฏฐิสามัญญตา มีทิฏฐิตรงเสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง²⁹

สาราณียธรรม 6 เป็นหลักธรรมสำหรับการเสริมสร้างความสามัคคีและความเป็นปึกแผ่นให้เกิดขึ้นในสังคม อันจะนำมาซึ่งความสุข ความสันติ ความมั่นคง และความเจริญก้าวหน้าทั้งหลายทั้งปวง ดังพระพุทธทวณะบทที่ว่า “สมคฺคยานตโป สุโข ความสามัคคีของหมู่คณะเป็นเหตุความสุขมาให้” กล่าวถึงการทำความดี การมีวาจาที่ดี และการคิดดีรวมถึงการให้การแบ่งปัน ความสามัคคีกลมเกลียว การไม่เอาเปรียบกัน การมีความคิดความเห็นร่วมกันหากมีการประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสอนนี้ได้จะทำให้เกิดความผาสุกในการอยู่ร่วมกัน มีความกลมเกลียว และเกื้อกูลต่อกัน อันนำมาสู่ความรักความสามัคคีตลอดไป³⁰

จากที่กล่าวมาข้างต้นนั้น เป็นการกล่าวถึงหลักพุทธธรรมที่สำคัญในการปฏิบัติในสังคมร่วมสมัยที่จะทำให้เกิดสันติภาพเชิงพุทธ ได้แก่หลักพรหมวิหารธรรม 4 และ สาราณียธรรม 6 ถ้าคนในสังคมยึดมั่นและปฏิบัติดังที่กล่าวมาแล้วย่อมจะส่งผลให้สังคมปัจจุบันที่มีความหลากหลายอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข

3. บทสรุป

จากการประมวลความรู้ที่ได้กล่าวเบื้องต้นจะเห็นได้ว่า “สันติวิธีเชิงพุทธ” สามารถปรับใช้ หรือบูรณาการให้เข้ากับสังคมปัจจุบันที่มีความหลากหลายทางแนวคิดให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ซึ่งพอจะสรุปได้ว่า สันติวิธีเชิงพุทธ หรือวิธีการสร้างสันติสุขอย่างยั่งยืนในพระพุทธศาสนา เกิดจากปัจจัย 2 ระดับ คือ ปัจจัยภายนอก และปัจจัยภายใน

ปัจจัยภายนอกที่ก่อให้เกิดสันติสุข ความสุขที่มีลักษณะแห่งความเยิบ ความระงับดับไปแห่งกิเลสที่เป็นเหตุให้เกิดความเร่าร้อนวุ่นวุ่น และปัจจัยภายใน คือความประพฤติของบุคคลที่แสดงออกเป็นส่วนที่ส่งผลให้เกิดแรงอุดหนุน และแรงต่อต้าน ทั้งในส่วนที่ดีและชั่ว

ในส่วนของการหลักการทางพระพุทธศาสนานั้น สามารถนำหลักธรรมหลายประการเข้ามานบูรณาการเพื่อก่อให้เกิดสันติวิธี จากที่กล่าวเบื้องต้นได้แก่ หลักพรหมวิหาร 4 และหลักสาราณียธรรม 6 เป็นหลักธรรมที่สามารถตอบโจทน์ วิธีแห่งการปฏิบัติในสังคมร่วมสมัยได้อย่างสมบูรณ์ อีกทั้ง สามารถใช้ได้กับทุกเชื้อชาติ

²⁸ วิ.ป. (ไทย) 8/274/368 ที.ป.า. 11/317/257

²⁹ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า 245.

³⁰ วรเศรษฐ์บัวดอก, “หลักพุทธธรรมเพื่อการเสริมสร้างความสามัคคีในการทำงาน”, วารสารพุทธจิตวิทยา, ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2546): 5.

วรรณะ โดยไม่ได้แบ่งแยกให้เกิดความแตกต่างกัน ตลอดทั้งหลักฐานอีกมากมายที่จกนำมาใช้ให้เข้ากับบริบทของปัญหาเรื่องราวนั้นๆ

เอกสารอ้างอิง

กันต์ สารทิต. **พุทธสันติวิธีเพื่อสร้างความปรองดอง**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา :

<http://kantacandidate.blogspot.com/> [27 สิงหาคม 2564].

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. **อาวุธมีชีวิต: แนวคิดเชิงวิพากษ์ว่าด้วยความรุนแรง**. กรุงเทพมหานคร :

สำนักพิมพ์ฟ้าเดียวกัน, 2546.

บุษบง ชัยเจริญวัฒน์. "สันติวิธี : การจัดการความขัดแย้งตามแนวทางสันติวิธี". **วารสารสันติศึกษา**

ปริทรรศน์ มจร, ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2560)

ปิ่น มุกขนันต์. **พุทธศาสตร์ (ภาค 2)**. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2535.

พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสนานับประมวลธรรม**. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2532.

พระธรรมปิฎก. (ประยุทธ์ ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 7.

กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2535.

พระปลัดพิทักษ์ ฐมมนนโท (สอนแก้ว). "พุทธสันติวิธีเพื่อการสร้างความสมานฉันท์ของโครงการสร้างโรงไฟฟ้ากระบี่". **วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยาเชิงพุทธ**. ปีที่ 5 ฉบับที่ 4 (เมษายน 2563)

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 16.

กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส. อาร์. พรินติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, 2551.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ 11.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2551.

พระพิชิตชัย จิรวุฒโน. **ศาสนากับสันติภาพ**. [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <https://www.gotoknow.org/> [27 สิงหาคม 2564].

พระไพศาล วิสาโล. **สันติวิธี วิธีแห่งอาระ**. กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์, 2549.

พระมหานครินทร์ แก้วโชติ. "สันติภาพตามแนวคิดของท่านพุทธทาสภิกขุ: ความหมายและการประยุกต์ใช้ในโลกปัจจุบัน". **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2548.

พลตำรวจเอก พัชรวาท วงษ์สุวรรณ. **หลักนิติธรรมในการสร้างความสมานฉันท์โดยแนวทางสันติวิธี**.

เอกสารวิชาการส่วนบุคคล: วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ. มปป.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

ระวี ภาวิไล. **มนุษย์กับสันติภาพ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 10 ฉบับที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม 2564)

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร :
นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, 2546.

วรเศรษฐ์ บัวดอก. “หลักพุทธธรรมเพื่อการเสริมสร้างความสามัคคีในการทำงาน”, **วารสารพุทธจิตวิทยา**, ปี
ที่ 6 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2564)

วันชัย วัฒนศัพท์ (ศ.นพ.). **ความขัดแย้ง: หลักการและเครื่องมือแก้ปัญหา**. พิมพ์ครั้งที่ 2.

กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, 2547.

สถาบันพระปกเกล้า. **สันติวิธี**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://wiki.kpi.ac.th/> [26 สิงหาคม 2564].

เสฐียร พันธงศรี. **ศาสนาเปรียบเทียบ 1**. กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ, 2549.

อัตลักษณ์การสื่อสารที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

THE IDENTITY OF COMMUNICATION IN THE TRIPITAKA

กตัญญู เรือนต้น และคณะ*

Katanyou Reantun and Others

Received: 2021-09-14

Revised: 2021-12-22

Accepted: 2021-12-31

บทคัดย่อ

อัตลักษณ์การสื่อสารที่ปรากฏในพระไตรปิฎก มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดและความเป็นมาของหลักการสื่อสารในพระไตรปิฎก 2) เพื่อศึกษาอัตลักษณ์การสื่อสารในพระไตรปิฎก ซึ่งการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร โดยการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารชั้นปฐมภูมิและชั้นทุติยภูมิแล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์นำไปสู่กระบวนการสังเคราะห์ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ เพื่อให้ทราบถึงแนวคิดและความเป็นมาหลักการสื่อสารในพระไตรปิฎกและอัตลักษณ์การสื่อสารในพระไตรปิฎก ผลการศึกษาอัตลักษณ์การสื่อสารที่ปรากฏในพระไตรปิฎก พบว่า การสื่อสาร ตรงกับคำว่า “นิเทศ” แนวคิดการสื่อสารในพระไตรปิฎก มี 3 ลักษณะ คือ (1) การสื่อสารเพื่อประสานประโยชน์ (2) การสื่อสารเพื่อตอบสนองความต้องการส่วนบุคคล (3) การสื่อสารเพื่อสังคมและวัฒนธรรม การสื่อสารในพระไตรปิฎก จำแนกออกได้ 2 ระดับ คือ (1) ในระดับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (2) ในระดับกระบวนการทางพระพุทธศาสนา หลักการสื่อสาร มี 4 ประการ คือ (1) การสื่อสารต่อบุคคล (2) การสื่อสารต่อการบริหารปกครองรัฐ (3) การสื่อสารต่อลัทธิศาสนาอื่น (4) การสื่อสารต่อกลุ่มชนชั้นในสังคม ในด้านอัตลักษณ์กระบวนการสื่อสารในพระไตรปิฎก จำแนกออกตามหลักการสื่อสาร ได้ 4 ประการ ดังนี้ (1) อัตลักษณ์ของสาร ประกอบด้วย สารภายใต้บริบทด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม และด้านการเมืองการปกครอง (2) อัตลักษณ์ของผู้ส่งสาร 5 ประการ คือ คุณสมบัติผู้สอน หลักทั่วไปในการสอน สื่การสอน 4 อย่าง วิธีสอนแบบต่าง ๆ 4 วิธี กลวิธีและอุปมาประกอบการสอน 10 ประการ (3) อัตลักษณ์ของผู้รับสาร 5 ประการ คือ ไม่นึกดูหมิ่นในเรื่องที่เขาพูด ไม่นึกหมิ่นผู้พูด ไม่นึกหมิ่นตัวเอง ใจไม่ฟุ้งซ่าน และ มนสิการโดยแยบคาย หรือโยนิโสมนสิการ (4) อัตลักษณ์ของช่องทางสื่อสาร มีอยู่ 3 ช่องทาง คือ ช่องทางสื่อสารที่เป็นสื่อบุคคลในแบบมุขปาฐะ ช่องทางสื่อสารที่เป็นสื่อสังคมวัฒนธรรม และ ช่องทางสื่อสารที่เป็นสื่อการเมืองการปกครอง

คำสำคัญ: หลักการสื่อสารในพระไตรปิฎก, อัตลักษณ์การสื่อสาร

* อาจารย์ วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง, เบอร์โทร: 093-1312128, E-mail: aaaa260620@hotmail.co.th

พระครูปลัด อุทัย รตนปัญญา (คำชุ่ม) อาจารย์ วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

ลินดา พัฒนพงษ์ อาจารย์ วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

ภาวิณี ภาพันธ์ นิสิตปริญญาเอก บัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

ABSTRACT

This thematic paper intends 1) To study the concept, history, and principle of communication in the Tipitaka, 2) To study the identity of communication in Tipitaka. It is based on the documentary research. The communication is compatibility to "supervision". The main concept of communication is as followings: 1) A communication for the benefit sharing; 2) A communication for personal needs (3) A communication for society and culture. The communication in Tipitaka is classified in to two levels. 1) The level of communication with in the principle of Buddhism 2) The level of communication found in process of preaching Buddhism. There is fourfold principle of communication: 1) A communication with the individual; 2) A communication with government; 3) A communication with other religions; 4) A communication with the social class groups. On the identity of communication in Tipitaka, it is classified in to 4 items according to the communication theory. There are (1) The message identity is composed of the message undergoing the social, cultural and political contexts, (2) The messenger identity is a composed of at least 5 qualities; the instructor's qualifications, a principle of teaching, the 4 technics of teaching, the 4 styles of teaching and 10 strategies and tricks in teaching. (3) The receiver identity is composed of 5 qualities; they are the recipients should not look down on what he said, should not underestimate the speaker, should not be a self-insult, should not be distracted minded and should rationally consideration, (4) The channel identity is composed of three channels: the orally personal communication channel, a social and cultural media communication channels, and the political administrative communication channel.

Keywords: communication in Tripitaka, the identity of communication

1. บทนำ

การสื่อสารเป็นกระบวนการขับเคลื่อนที่สำคัญของสังคมมนุษย์ และเป็นกระบวนการที่สัมพันธ์กับชีวิตในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะในการดำเนินชีวิตประจำวัน และการทำงานของมนุษย์ด้วยมนุษย์จำเป็นต้องติดต่อสื่อสาร เพื่อทำความเข้าใจระหว่างกัน ซึ่งยังประโยชน์ต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น ในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงใช้วิธีการสื่อสารและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก เสด็จจาริกไปแสดงธรรมแก่พุทธศาสนิกชนทุกระดับชั้นด้วยพระองค์เอง ทรงมีทั้งหลักการและหลักปฏิบัติแตกต่างกันไปตามกาลเทศะของบุคคลที่จะทรงโปรด การพิจารณาการสื่อสารและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระองค์ จะเริ่มตั้งแต่คุณสมบัติของผู้สอน ลีลาการสอนและหลักการสอนในรูปแบบต่าง ๆ จนทำให้พระพุทธศาสนาเกิดการแผ่หลายไปทั่วชมพูทวีป การกำหนดทิศทางการปฏิบัติ¹ คือ ความจำเป็นที่จะต้องมีการปรับเปลี่ยนและกำหนดแผนยุทธวิธีใหม่ เพื่อที่จะไปสู่ทิศทางที่ได้กำหนดไว้ในอนาคต วัตถุประสงค์ของการสื่อสารตลอดถึงหลักทฤษฎีและองค์ประกอบของการสื่อสาร ซึ่งมีองค์ประกอบของผู้ส่งสาร สาร สื่อและผู้รับสาร กระบวนการของการ

¹ ทรงวิทย์ แก้วศรี, "การศึกษาวิเคราะห์ยุทธวิธีในการประกาศศาสนาของพระพุทธเจ้า", วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2550), หน้า 68.

สื่อสารและผลของการสื่อสาร² ศึกษาถึงจุดมุ่งหมายในการสอนของพระพุทธเจ้าจึงกลายเป็นอัตลักษณ์เฉพาะของบุคคลเป็นต้นแบบในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจนถึงปัจจุบัน เพราะฉะนั้น ก่อนที่จะประกาศพระพุทธศาสนา พระองค์จึงต้องทรงคิดวางแผนก่อน โดยการวิเคราะห์ถึงสภาพของสังคม ทรงกำหนดเป้าหมายและวิธีดำเนินการแล้วทรงปฏิบัติตามแผนจนกว่าจะบรรลุถึงสัมฤทธิ์ผล คือการประดิษฐานพระพุทธศาสนาได้สำเร็จ การที่ต้องทรงคิดวางแผนก่อนก็เพราะว่า โครงสร้างของสังคมอินเดียในสมัยพุทธกาลนั้น เป็นสังคมที่ถูกผูกมัด พวกพราหมณ์ในสมัยนั้นไว้ว่า “พราหมณ์มิใช่ผู้ถืออาวุธ และไม่มีอาชีพในทางหาทรัพย์ แต่ผู้ถืออาวุธ คือกษัตริย์ และผู้มีทรัพย์ คือไวยาณะ ต้องอุปการะแก่พราหมณ์อยู่เป็นนิจ ตราบใดที่สังคมอริยะยังกลัวเทวดา และต้องคอยเอาใจเทวดาเพราะความกลัว สังคมนั้นก็ต้องกลัวพราหมณ์และอุปการะพราหมณ์อยู่ตลอดเวลา พระราชาของอริยะอันเป็นประมุขแห่งอยู่กัระบบวรรณะสี่ คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร โดยมีพวกพราหมณ์เป็นผู้กำหนดสังคม และเป็นหัวหน้าสถาบันการปกครองนั้น ต้องใช้พราหมณ์ทำการบูชา ยัญ และทำพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อสังคมอยู่เสมอ ซึ่งคงจะต้องหมดเปลืองแก่สังคม และเป็นประโยชน์แก่พราหมณ์มาก³

อัตลักษณ์ เป็นหัวข้อหนึ่งที่ได้รับการสนใจศึกษาในแวดวงวิชาการในปัจจุบัน โดยเฉพาะนักวิชาการยุคหลังสมัยใหม่ อัตลักษณ์เป็นการอธิบายถึง “กระบวนการกลายเป็นตัวตน” ของบุคคลที่ถูกประกอบสร้างจากสังคมภายหลัง อัตลักษณ์ไม่ได้เกิดขึ้นมาพร้อมกับคนคนนั้น แต่เป็นการให้ความหมายจากการเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์ หรือสื่อสารกับบุคคลอื่น ๆ ดังนั้นการศึกษาอัตลักษณ์ จึงมุ่งตอบคำถามที่ว่า “เราคือใครและเราต่างจากคนอื่นอย่างไร” ด้วยเหตุนี้ อัตลักษณ์จึงเป็นปฏิสัมพันธ์ที่เรารู้สึกว่าเป็นพวกเดียวกัน และคนอื่นก็ต้องรู้สึกเช่นเดียวกับเราด้วย แม้ว่าจะเป็นเรื่องการสื่อสารการประกาศศาสนาหรือการเผยแผ่ ก็ยากที่จะแยกออกจากองค์กรพระพุทธศาสนาได้ โดยเฉพาะในสมัยพุทธกาล การประกาศศาสนาเป็นหัวใจของการสื่อสารองค์กรพระพุทธศาสนาเลยทีเดียว ผิดกับในปัจจุบันซึ่งให้ความสำคัญกับการสื่อสารองค์กรในแง่ของการปกครองคณะสงฆ์มากกว่าการประกาศ หรือเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้วยพุทธวิธีการสร้างอัตลักษณ์อันชาญฉลาด จึงทรงสามารถตั้งพุทธศาสนจักรขึ้น ท่ามกลางศาสดาเจ้าลัทธิทั้งหลายในสมัยนั้น ซึ่งล้วนต่อต้านและเป็นปฏิปักษ์ต่อคำสอนของพระองค์เสมือนดอกบัวโผล่ขึ้นท่ามกลางหนามและโคลนตม แต่ก็ทรงสามารถหมุนธรรมจักรอันประเสริฐสูดวงใจของมนุษย์นิกร ให้ได้รสพระธรรมเป็นที่ยอมรับกันทั่วหน้าว่า คำสอนของพระองค์เป็นสิ่งอันน่ายสุขให้จริง ตั้งแต่บัดนั้นจนกระทั่งบัดนี้⁴

ในมุมมองทางพุทธศาสนาแล้ว “การสื่อสาร” เป็นเพียงเรื่องราวหรือเป็นหมวดหมู่ที่เกี่ยวกับการสื่อสารที่มุ่งสื่อสารกันและกัน เพื่อเข้าถึงความจริงของชีวิต และวิธีดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง ดังามในธรรมเท่านั้น ซึ่งแตกต่างจากการสื่อสารในปัจจุบัน ถึงอย่างไรก็ตาม พฤติกรรมการสื่อสารก็เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมนุษย์ยุคทุกสมัยเสมอ สำหรับพุทธศาสนาแล้ว การสื่อสารที่มีปรากฏในรูปของหลักธรรม และเนื้อหาเรื่องราวที่หลากหลาย เช่น อยู่ในเรื่องของวาจาสุภาษิต ปิยะวาจา สัจจะวาจา (ศีล 5) หรือสัมมาวาจา หรือไปปรากฏอยู่ในในกถาวัตถุ หรือในอรณวิภังคสูตร เป็นต้น ซึ่งมีความหลากหลาย ดังคำปรารภที่ว่า “พระพุทธเจ้าทรงสอน

² พระมหาสุวิทย์ ปภัสสโร, “หลักคำสอนเชิงนิเทศศาสตร์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก”, สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560), หน้า 183.

³ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช, ธรรมแห่งอริยะ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยามรัฐ, 2537), หน้า 38-39.

⁴ วติน อินทสระ, พุทธวิธีในการสอน, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมดา, 2545), หน้า 15.

หลักธรรมไว้มากมาย และบางที่เราก็อ่านกันมากมาย แต่ในชีวิตที่เป็นจริงนี้ไม่รู้จะจับอันไหนมาทำมาใช้” และ “อยากให้มีหลักที่กะทัดรัดชัดเจน และหลักนั้นจะมี 2 หมวด คือ หลักความเชื่อแล้วก็หลักปฏิบัติให้รู้กัน ว่า ถ้าเป็นชาวพุทธแล้ว จะต้องมีการกระทำอันนี้ชัดออกมาเลย”⁵ ซึ่งการสื่อสาร ในทางพุทธศาสนาระหว่างกันนั้นจำเป็นต้องระบุประเภทให้ชัดเจน เพื่อให้ทราบอย่างชัดเจนว่า นี่เป็นเพียงหลักการ นี่เป็นหลักปฏิบัติที่เป็น การสื่อสารเชิงพุทธโดยการศึกษาเกี่ยวกับอัตลักษณ์เกิดขึ้นไม่นาน ถือเป็นการเริ่มให้อำนาจแก่นุชนิยมในการ นิยามตัวตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มคนที่ไร้อำนาจ ให้มีตัวตนหรือมีอำนาจเชิงสังคมขึ้นมา โดยทั่วไปเมื่อเรา กล่าวถึงคำว่า อัตลักษณ์ หรือ Identity แล้ว เรามักจะรู้สึกว่าจะเกี่ยวข้องกับ อัตลักษณ์ของใครหรืออะไร บางอย่าง ที่หมายถึงคุณสมบัติที่เป็นลักษณะเฉพาะของบุคคลหรือสิ่งนั้น คำว่า “Identity” เป็นคุณสมบัติของ คนหรือสิ่งหนึ่ง และมีนัยขยายต่อไปว่าเป็นคุณสมบัติเฉพาะของสิ่งนั้นที่ทำให้สิ่งนั้นโดดเด่นขึ้นมาหรือต่างจาก สิ่งอื่น การแปลความหมายของ “Identity” ว่า “เอกลักษณ์” ตามมุมมองด้านคุณสมบัติของบุคคล หรือสิ่ง เหล่านั้นที่มองเพียงจุดเดียวหรือด้านเดียวเท่านั้น แม้รัฐบาลไทยส่งพระธรรมทูตออกไปประกาศ พระพุทธศาสนาในอินเดียและอังกฤษช่วงแรก มิได้มีเป้าหมายเพียงประกาศศาสนาอย่างเดียว แต่ให้ไป ประดิษฐานพระพุทธศาสนา จัดองค์กรและบริหารพระพุทธศาสนา จัดงบประมาณในการจัดหาสถานที่และ ก่อสร้างวัดให้ด้วย ดังนั้นงานวิจัยของผู้เขียน จึงหมายรวมกระบวนการเบ็ดเสร็จไว้ในคำว่า “อัตลักษณ์การ สื่อสาร” อนึ่ง อัตลักษณ์ที่พระพุทธเจ้าทรงใช้นั้นและปรากฏในพระไตรปิฎก มีทฤษฎีและแนวความคิดที่ เกี่ยวข้องกับอะไรบ้าง ทฤษฎีและแนวคิดนั้น ๆ อธิบายอย่างไร เทียบเคียงกับทฤษฎีด้านอัตลักษณ์ และ กระบวนการสื่อสารสมัยใหม่เป็นอย่างไร และแนวความคิดเกี่ยวกับการสร้างอัตลักษณ์ต่าง ๆ นั้น พระพุทธเจ้าทรงใช้หลักธรรมหมวดใด หรือข้อใดเป็นฐานความคิดหรือกรอบความคิดที่ปรากฏขึ้นใน พระไตรปิฎก

การสื่อสารเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิต มนุษย์จำเป็นต้องติดต่อสื่อสารกันอยู่ตลอดเวลา นอกเหนือจากปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตของมนุษย์ การสื่อสารมีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของ มนุษย์ ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นยุคของข้อมูลข่าวสาร การสื่อสารมีประโยชน์ทั้งในแง่บุคคลและสังคม การสื่อสารทำให้ คนมีความรู้และโลกทัศน์ที่กว้างขวางขึ้น การสื่อสารเป็นกระบวนการที่ทำให้สังคมเจริญก้าวหน้าอย่างไม่ หยุดยั้ง ทำให้มนุษย์สามารถสืบทอดพัฒนา เรียนรู้ และรับรู้วัฒนธรรมของตนเองและสังคมได้ การสื่อสารเป็น ปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศ สร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าแก่ชุมชน และสังคมในทุกด้าน สังคม ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากผลของความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการสื่อสาร ทำให้เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ณ จุดหนึ่งจุดใด จะส่งผลกระทบแพร่กระจายไปยังส่วนอื่นได้อย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะความเสื่อมโทรมด้าน จริยธรรมของสังคมที่มาจากสาเหตุของการยึดติดวัตถุมากกว่าความดี การแข่งขันเพื่อเอาชนะแทนการ ร่วมมือ การมองคนอื่นเป็นคู่แข่งมากกว่าเป็นพันธมิตร

จากปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีแนวทางศึกษาการสื่อสารระหว่างบุคคลอื่นในสังคม ภายใต้แนวคิด ด้านอัตลักษณ์การสื่อสาร และการวิเคราะห์และสังเคราะห์ทฤษฎีอัตลักษณ์การสื่อสารแนวพุทธได้อย่างเป็น รูปธรรมชัดเจน จะเป็นแบบอย่างในการแก้ปัญหาและพัฒนาอัตลักษณ์การสื่อสารพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน

⁵ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), สยามสามไตร, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร: พิมพ์สว, 2552), หน้า 143-144.

ได้อย่างมีประสิทธิภาพ จะเป็นแนวทางในการประยุกต์ใช้ให้เกิดประสิทธิผลสูงสุดในการศึกษาวิจัยในเรื่อง “อัตลักษณ์การสื่อสารที่ปรากฏในพระไตรปิฎก” ต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาแนวคิดและความเป็นมาหลักการสื่อสารในพระไตรปิฎก
- 2.2 เพื่อศึกษาอัตลักษณ์การสื่อสารในพระไตรปิฎก

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีขั้นตอนในการศึกษา ดังนี้

3.1 รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ด้วยการวิเคราะห์เพื่อให้ได้วิจัยที่มีความครอบคลุม ลุ่มลึก และชัดเจน โดยศึกษาหลักการสื่อสารที่ปรากฏในพระไตรปิฎกของพระพุทธเจ้าในพระพุทธศาสนาเป็นหลักสำคัญ

3.1.1 ขอบเขตด้านเอกสาร

ผู้ศึกษาวิจัยใช้หลักฐานข้อมูลปฐมภูมิในพระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2539 และการศึกษาวิเคราะห์กระบวนการสร้างอัตลักษณ์การสื่อสาร ตามนัยและกรอบของการวิจัย เพื่อให้ได้เนื้อหาที่มีความชัดเจนและสมบูรณ์ที่สุด

3.1.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้ศึกษาวิจัยจะจงเลือกศึกษา เฉพาะประเด็นเนื้อหา ดังนี้ แนวคิดและหลักการสื่อสาร และกระบวนการสร้างอัตลักษณ์การสื่อสารที่ปรากฏในพระไตรปิฎก จากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิต่าง ๆ เช่น หนังสือ บทความ วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ (ออนไลน์)

การลงพื้นที่ (Field work) เพื่อศึกษารับทราบการสร้างอัตลักษณ์การสื่อสารตามแนวพระพุทธศาสนาในจังหวัดลำปางเพื่อเป็นแบบอย่างในการแก้ปัญหาและพัฒนาอัตลักษณ์การสื่อสารพระพุทธศาสนา

3.2 พื้นที่การวิจัย

ผู้วิจัยใช้พื้นที่ในเขตตำบล 3 แห่ง ได้แก่ 1) ตำบลศาลา อำเภอกะคา จังหวัดลำปาง 2) ตำบลใหม่พัฒนา อำเภอกะคา จังหวัดลำปาง และ 3) ตำบลไหล่หิน อำเภอกะคา จังหวัดลำปาง เป็นการศึกษากระบวนการสร้างอัตลักษณ์การสื่อสารในพระพุทธศาสนา

3.3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ พระเถระ พระนักเผยแผ่ เครือข่ายธรรมะ พระธรรมจาริก เอกชน นักวิชาการ สำนักงานพระพุทธศาสนา พุทธศาสนิกชน คณาจารย์ในสถานศึกษา เยาวชน จำนวน 20 รูป/คน ดังนี้

- 1) กลุ่มพุทธศาสนิกชน จำนวน 10 คน
- 2) พระเถระ พระนักเผยแผ่ เครือข่ายธรรมะ พระธรรมจาริกจำนวน 5 รูป

3) กลุ่มนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา นักวิชาการสำนักงานพระพุทธศาสนา เยาวชน คณาจารย์ในสถานศึกษา จำนวน 5 คน รวมทั้งสิ้น 20 รูป/คน

3.4 เครื่องมือการวิจัย

คณะผู้วิจัยได้แบ่งออกตามรูปแบบการวิจัย ดังนี้

1) ศึกษาเอกสาร (Documents) การศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร งานวิจัย ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงบริบทหลักการสื่อสารเพื่อนำไปสู่การศึกษาวเคราะห์การศึกษาอัตลักษณ์การสื่อสารในพระไตรปิฎก

2) วิจัยภาคสนาม (Field Research) โดยผู้วิจัยได้ทำการลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) และทำการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

2.1) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ พระเถระ พระนักเผยแผ่ เครือข่ายธรรมะ พระธรรมจาริก เอกชน นักวิชาการ สำนักงานพระพุทธศาสนา เยาวชน คณาจารย์ในสถานศึกษา พุทธศาสนิกชน

2.2) การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) คณาจารย์ในสถานศึกษา พุทธศาสนิกชน เยาวชน

3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

โดยมีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1. ผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยใช้วิธีเชิงเอกสาร จากพระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2539 และการศึกษาวิเคราะห์กระบวนการสร้างอัตลักษณ์การสื่อสาร ตามนโยบายและกรอบของการวิจัย เพื่อให้ได้เนื้อหาที่มีความชัดเจนและสมบูรณ์ที่สุด

ขั้นตอนที่ 2. การคัดเลือกเป้าหมายแต่ละพื้นที่เพื่อเตรียมการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้วยการลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 20 รูป/คน

ขั้นตอนที่ 3. ติดต่อขอหนังสือจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง เพื่อขออนุญาตและขอความร่วมมือที่จะเข้าสัมภาษณ์

ขั้นตอนที่ 4. ผู้วิจัยได้ทำการนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อให้ได้ข้อมูลอย่างละเอียดและลึกในหัวข้อเฉพาะที่ต้องการเป็นการสื่อสารโดยตรง สามารถทำความเข้าใจในข้อมูลระหว่างกันและกันได้ดีจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 20 รูป/คน มาทำการวิเคราะห์เพื่อหา เพื่อศึกษาแนวคิดและความเป็นมาหลักการสื่อสารในทางพระพุทธศาสนาที่เหมาะสม ด้วยการนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้มาจำแนกเพื่อตอบประเด็นปัญหาวิจัยโดยใช้วิธีการสรุปความเพื่อเชื่อมโยงความรู้จากพระไตรปิฎก

ขั้นตอนที่ 5 ผู้วิจัยได้ทำการสังเคราะห์ตามหลักการสื่อสารในทางพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนาเพื่อหาอัตลักษณ์การสื่อสารในพระไตรปิฎก เพื่อตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัยในแต่ละประเด็นเพื่อการสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้มีการวิเคราะห์ข้อมูลมีเป้าหมายเพื่อจัดระบบของข้อมูล ความสัมพันธ์ ความเชื่อมโยงของข้อมูล การตีความ และหาข้อสรุป โดยมีลำดับขั้นตอนของการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1) ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเชิงเอกสาร ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) นำเสนอข้อมูลแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

2) ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ (Interview), การสังเกต (Observation) และข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus group Discussion) ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์โดยใช้การวิเคราะห์จากการจดบันทึก (Note-based Analysis) การวิเคราะห์จากการถอดคำบันทึกเสียง (Tape-based Analysis) และการวิเคราะห์จากความจำ (Memory-based Analysis) เทียบเคียง และวิเคราะห์เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายโดยใช้หลักการวิเคราะห์เชิงพุทธเพื่อศึกษาอัตลักษณ์การสื่อสารในทางพระพุทธศาสนา

4. ผลการวิจัย

ผลการวิจัยมีการนำเสนอเป็น 2 ตอน ประกอบด้วย 1) แนวคิดการสื่อสารในพระไตรปิฎก และ 2) อัตลักษณ์การสื่อสารในพระไตรปิฎก มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1 แนวคิดและความเป็นมาหลักการสื่อสารในพระไตรปิฎก

ในการศึกษาแนวคิดและความเป็นมาหลักการสื่อสารในพระไตรปิฎก พบว่า ความหมายของการสื่อสารในพระไตรปิฎก มีความหมายตรงกับคำว่า นิเทศ หมายถึง นิเทศ เป็นคำนาม คำแสดง คำจำแนกออก ส่วนคำกริยา หมายถึง ชี้แจง แสดง จำแนก ดังนั้น ความหมายของการสื่อสารในพระไตรปิฎกจึงสามารถจัดจำแนกได้ 2 ประการคือ (1) ความหมายของการสื่อสารในฐานะหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามีเนื้อหาสาระระดับปรมัตถ์ที่เป็นแก่นแกนของพระพุทธศาสนาซึ่งไม่เคยมีศาสดาหรือเจ้าลัทธิใดเคยเสนอมาก่อน (2) ความหมายของการสื่อสารในฐานะกระบวนการทางพระพุทธศาสนา มีลักษณะเป็นกระบวนการสื่อสารตามหลักเบญจขันธ์และหลักอายตนะภายนอกและอายตนะภายใน

4.1.1 ความสำคัญของการสื่อสารในพระไตรปิฎก มีความสำคัญต่อมนุษย์ 4 ประการ คือ

1) ความสำคัญของการสื่อสารต่อกลุ่มบุคคล ประกอบด้วย 1) ผู้รับสารที่มีปัญญา ความรู้มาก 2) ผู้รับสารที่เป็นผู้นำหรือผู้ปกครอง 3) ผู้รับสารที่เป็นสาวกของลัทธิอื่น 4) ผู้รับสารที่เป็นคนชั้นสูง สามารถจำแนกออกเป็นประเภทของผู้รับสารกลุ่มย่อยอีก ได้แก่ (1) ผู้มุ่งแสวงหาธรรมสูงสุดหรือความหลุดพ้น (2) ผู้ต้องการพ้นไปจากทุกข์ (3) ผู้ที่เคยกระทำผิด (4) ผู้รับสารทั่วไป

4.1.2 ความสำคัญของการสื่อสารต่อการบริหารปกครองรัฐ เนื้อหาปรากฏในราชสังคหวัตถุ จักกวัตติสูตร ทศพิธราชธรรม และราชูปริหานียธรรม กล่าวโดยภาพรวม เนื้อหาสาระที่พระพุทธองค์ทรงสื่อสารกับผู้รับสารกลุ่มผู้นำผู้ปกครอง แบ่งได้ 2 ประเภทใหญ่ คือ

1) เนื้อหาประเภทที่แสดงหลักในการประพฤติปฏิบัติตนของผู้นำผู้ปกครองและการบริหารปกครอง ในด้านต่าง ๆ เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมากในปกครอง ทั้งการปกครองในลักษณะอิตตาริปไตย และโลกาธิปไตย และ

2) เนื้อหาประเภทที่ยังผู้นำผู้ปกครองให้เลื่อมใสศรัทธาในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาซึ่งก็จะเป็นแบบอย่างให้กับประชาชนทำให้ประชาชนเกิดความเลื่อมใส ศรัทธาในพระพุทธศาสนา รับเอาวิธีคิด และแนวทางปฏิบัติในพระพุทธศาสนาไปใช้ในชีวิตรประจำวัน ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับสังคม และส่งผลให้พระพุทธศาสนาแพร่กระจายไปอย่างกว้างขวางและตั้งมั่นในอาณาจักรนั้น ๆ ได้

4.1.3 ความสำคัญของการสื่อสารต่อลัทธิศาสนาอื่น หลักการสื่อสารต่อลัทธิศาสนาอื่น เนื่องจากในสมัยพุทธกาลนั้น สังคมอินเดียเป็นสังคมที่มีผู้ใฝ่ใจในการประพฤติปฏิบัติเพื่อความพ้นทุกข์ เพื่อ

การบรรลุลหกรรมกันเป็นจำนวนมาก เช่น ปัญจวัคคีย์ ชฎิล 3 พี่น้องและศิษย์ทั้ง 1,000 คน ปริพาชก นักบวชซึ่งเป็นศิษย์สำนักหลักทริของครูทั้ง 6 เช่น สีหเสนาบดี อุบาลีคหบดี เจ้าวัปปศากยะ

4.1.4 ความสำคัญของการสื่อสารต่อกลุ่มชนชั้นในสังคม หลักการสื่อสารต่อกลุ่มชนชั้นในสังคม เนื้อหาเหล่านี้มีทั้งที่แสดงแก่บุคคลคนเดียว หรือแสดงแก่บุคคลหลายคน ครั้งเดียว หรือหลายครั้ง การสื่อสารกับบุคคลที่เป็นตัวอย่างของเนื้อหาสาระเหล่านี้ เช่น การบูชาทิศทั้ง 6/ สิงคาลก คหบดีบุตร การบูชาญาณของพราหมณ์ภูฏทันทะ วรรณะ 4 กับความเท่าเทียมกันของบุคคลของสามเณรวิเสสาและสามเณรภราทวาชะ

4.1.5 แนวคิดการสื่อสารในพระไตรปิฎก สามารถแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ คือ

1. แนวคิดการสื่อสารเพื่อประสานประโยชน์ ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทได้แสดงประเภทของประโยชน์ไว้ คือ ประโยชน์ 3 ซึ่งในความหมายหนึ่งได้แก่ (1) ภูมิธรรมมีกัตถ คือประโยชน์โลกนี้ (2) สัมปรายิกัตถ คือประโยชน์ในโลกหน้า และ (3) ปรมัตถ ได้แก่ ประโยชน์สูงสุดคือนิพพานประโยชน์ 3 ในอีกความหมายหนึ่งได้แก่ (1) ประโยชน์เพื่อตน (2) ประโยชน์เพื่อผู้อื่น และ (3) ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย

2. แนวคิดการสื่อสารเพื่อตอบสนองความต้องการส่วนบุคคล มีแนวคิดดังนี้ การสื่อสารเพื่อช่วยผู้ที่ได้อบรมจิตมาแล้วได้บรรลุลหกรรม การสื่อสารเพื่อแก้ทุกข์ที่เห็นผิด หรือความเข้าใจผิด เกี่ยวกับทฎฐิ 62 เรื่องทางไปสู่ความเป็นผู้ยู่ร่วมกับพรหม เรื่องปาฎิหาริย์ การสื่อสารเพื่อเปลื้องข้อสงสัยหรือปัญหาต่าง ๆ การสื่อสารเพื่อแก้ไขหรือให้เข้าใจในธรรมเนียมหรือวัตรปฏิบัติ

3. แนวคิดการสื่อสารเพื่อสังคมและวัฒนธรรม โดยการสื่อสารภายใต้บริบททางสังคมและวัฒนธรรม เนื่องจากบริบทในภาพรวม สังคมอินเดียเป็นสังคมพราหมณ์มาแต่เดิม สังคมแห่งการแสวงหาความรู้ สังคมที่มีกษัตริย์เป็นผู้ปกครองสูงสุด และบริบทย่อยหรือเฉพาะกรณี คือ บริบทในการสื่อสารในระดับปัจเจก เช่น เหตุการณ์วิวาทบาดหมางของภิกษุในกรุงโกสัมพี กรณีของยสกุลบุตร นางปฎาจารา เป็นต้น

4.2 อุดลัษณ์การสื่อสารในพระไตรปิฎก มี 4 ประการ คือ

1) อุดลัษณ์ของสาร มีลักษณะสำคัญ คือ (1) การสื่อสารเชิงวจนะ ประกอบด้วย การสื่อสารเชิงวจนะในฐานะที่เป็นการแสดงวจิกรรม การตั้งใจฟังด้วยดี ทิศทางของการสื่อสาร และ (๒) การสื่อสารเชิงอวจนะ ประกอบด้วย ภาษาท่าทาง กายภาพภาษา อวจนภาษาที่เกี่ยวข้องด้วยวัตถุหรือสิ่งของ

2) อุดลัษณ์ของผู้ส่งสาร มีลักษณะสำคัญคือ (1) ผู้ส่งสารที่มีวัตถุประสงค์หลัก เป็นไปเพื่อก่อให้เกิด ศีล สมานิ และปัญญา และ (2) ผู้ส่งสารที่มีวัตถุประสงค์เฉพาะ เป็นไปเพื่อสื่อสารกับผู้รับสารคนอื่น ๆ เป็นการเฉพาะบุคคล

3) อุดลัษณ์ของผู้รับสาร มีลักษณะสำคัญคือ (1) ผู้รับสารที่มีปัญญารู้มาก (2) ผู้รับสารที่เป็นผู้นำหรือผู้ปกครอง (3) ผู้รับสารที่เป็นสาวกของลัทธิอื่น และ (4) ผู้รับสารที่เป็นชนชั้นต่าง ๆ 4. อุดลัษณ์ของช่องทางสื่อสาร มีลักษณะสำคัญคือ (1) ช่องทางสื่อสารที่สัมพันธ์กับผู้รับสาร (2) ช่องทางสื่อสารที่สัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ในการสื่อสาร และ (3) ช่องทางสื่อสารที่สัมพันธ์กับบริบทในการสื่อสาร

4) อุดลัษณ์การสื่อสารในพระไตรปิฎก

จากการศึกษาอุดลัษณ์การสื่อสารในพระไตรปิฎก พบว่า

1) อุดลัษณ์ของสาร ประกอบด้วย (1) สารภายใต้บริบทด้านสังคม (2) สารภายใต้บริบทด้านวัฒนธรรม (3) สารภายใต้บริบทด้านการเมืองการปกครอง

2) อัตลักษณ์ของผู้ส่งสาร สามารถสรุปประเด็นต่าง ๆ ได้ 5 ประการ คือ 1) คุณสมบัติผู้สอน 2) หลักทั่วไปในการสอน 3) ลีลาการสอน 4) อย่าง 4) วิธีสอนแบบต่าง ๆ 4 วิธี 5) กลวิธีและอุปมาประกอบการสอน 10 ประการ

3) อัตลักษณ์ของผู้รับสาร กล่าวถึงประโยชน์ของการฟังในสิ่งที่ดีมีประโยชน์หรืออาณิสสในการฟังธรรม และหลักในการฟังธรรม 5 ประการ คือ 1) ไม่นึกหมั่นในเรื่องที่เขาพูด 2) ไม่นึกหมั่นผู้พูด 3) ไม่นึกหมั่นตัวเอง 4) ใจไม่ฟุ้งซ่าน ฟังโดยมีจิตหนึ่งเดียว และ 5) มนสิการโดยแยบคาย หรือโยนิโสมนสิการ

ดังนั้น ในการสื่อสาร ผู้ส่งสารและผู้รับสาร จะสื่อสารได้มีประสิทธิภาพ จะต้องมิตศนคติที่ดีต่อตนเอง ต่อคู่สื่อสาร และต่อเนื้อหาสาร

4) อัตลักษณ์ของช่องทางสื่อสาร มีอยู่ 3 ช่องทาง คือ (1) ช่องทางสื่อสารที่เป็นสื่อบุคคลในแบบมุขปาฐะ (2) ช่องทางสื่อสารที่เป็นสื่อสังคมวัฒนธรรม และ (3) ช่องทางสื่อสารที่เป็นสื่อการเมืองการปกครอง

ดังนั้น การสื่อสารจะต้องสื่อให้เหมาะสมกับระดับปัญญาที่แตกต่างกันของผู้รับสาร โดยใช้เทคนิควิธีการสื่อสารที่เหมาะสมกับผู้รับสาร คำสั่งสอนของพระพุทธองค์ว่าด้วยการสื่อสารในด้านกระบวนการสื่อสาร หลักการพูด การฟัง การเลือกเชื่อ การวิเคราะห์บุคคล ดังที่กล่าวมาล้วนเป็นหลักการที่ล้าลึกที่สร้างสรรค์ให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพหลักคำสั่งสอนว่าด้วยการสื่อสารของพระองค์ยังครอบคลุมถึงหลักจรรยาบรรณและจริยธรรมของการสื่อสารอีกด้วย เป็นหลักการสื่อสารที่ช่วยให้บุคคลมีความสุข มีความสัมพันธ์ที่ดีและยั่งยืนกับบุคคลอื่น ๆ และเป็นหลักการสื่อสารที่ช่วยให้สังคมทุกระดับทั้งในระดับครอบครัวชุมชน ประเทศชาติ และโลกคงไว้ซึ่งสันติสุขเชื่อกันว่าเป็นความจริงที่เป็นแก่นแกนของปัจเจกบุคคล

5. อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง “อัตลักษณ์การสื่อสารที่ปรากฏในพระไตรปิฎก” สามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาแนวคิดและความเป็นมาหลักการสื่อสารในพระไตรปิฎก พบว่าความหมายของการสื่อสารในพระไตรปิฎก มีความหมายตรงกับคำว่า นิเทศ หมายถึง นิเทศ เป็นคำนาม คำแสดง คำจำแนกออก ส่วนคำกริยา หมายถึง ชี้แจง แสดง จำแนก ดังนั้น ความหมายของการสื่อสารในพระไตรปิฎกจึงสามารถจัดจำแนกได้ 2 ประการคือ (1) ความหมายของการสื่อสารในฐานะหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามีเนื้อหาสาระระดับปรมัตถ์ที่เป็นแก่นแกนของพระพุทธศาสนาซึ่งไม่เคยมีศาสดาหรือเจ้าลัทธิใดเคยเสนอมาก่อน (2) ความหมายของการสื่อสารในฐานะกระบวนการทางพระพุทธศาสนา มีลักษณะเป็นกระบวนการสื่อสารตามหลักเบญจขันธ์และหลักอายตนะภายนอกและอายตนะภายใน และมีความสำคัญต่อมนุษย์สื่อสารต่อกลุ่มบุคคล สำคัญต่อการบริหารปกครองรัฐ สำคัญการสื่อสารต่อลัทธิศาสนาอื่น ความสำคัญของการสื่อสารต่อกลุ่มชนชั้นในสังคม โดยจะแบ่งแนวคิดการสื่อสารในพระไตรปิฎก สามารถแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ คือ 1. แนวคิดการสื่อสารเพื่อประสานประโยชน์ ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทได้แสดงประเภทของประโยชน์ไว้ คือ ประโยชน์ 3 ซึ่งในความหมายหนึ่งได้แก่ (1) ภูมิธรรมมีกัตถ คือประโยชน์โลกนี้ (2) สัมปรายิกัตถ คือประโยชน์ในโลกหน้า และ (3) ปรมัตถ ได้แก่ ประโยชน์สูงสุดคือนิพพานประโยชน์ 3 ในอีก

ความหมายหนึ่งได้แก่ (1) ประโยชน์เพื่อตน (2) ประโยชน์เพื่อผู้อื่น และ (3) ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย ซึ่งสอดคล้องกับ พระมหาสุภูมิจิ ปภสฺสโร⁶ ทำการศึกษาเรื่อง “หลักคำสอนเชิงนิเทศศาสตร์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก” พบว่า คำสอนเชิงนิเทศศาสตร์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ซึ่งเป็นวิธีการที่พระพุทธองค์ใช้ในการประกาศพระพุทธศาสนาในการประกาศหลักคำสอนของพระองค์ หลักการสื่อสารตามหลักนิเทศศาสตร์ ถึงแม้ว่าจะเป็นศัพท์ใหม่ทางด้านวิชาการที่เราได้บัญญัติเรียกก็ตาม วิธีการนิเทศบางส่วนของพระพุทธองค์ใช้เผยแผ่คำสอนซึ่งปรากฏในพระไตรปิฎกว่าจะสื่อสารตามหลักนิเทศศาสตร์ที่สามารถเข้าใจความหมายของการสื่อสาร วัตถุประสงค์ของการสื่อสารตลอดถึงหลักทฤษฎีและองค์ประกอบของการสื่อสาร ซึ่งมีองค์ประกอบของ ผู้ส่งสาร สาร สื่อ และผู้รับสาร กระบวนการของการสื่อสารและผลของการสื่อสาร ศึกษาถึงจุดมุ่งหมายในการสอนของพระพุทธเจ้า หลักคำสอนเชิงนิเทศศาสตร์ในพระไตรปิฎกได้กล่าวถึงศาสตร์แห่งการสื่อสารที่พระพุทธเจ้าใช้นิเทศคำสอนของพระองค์โดยวิธีการตลอดกระบวนการหลายรูปแบบ หลักเบื้องต้นหลังจากที่พระองค์ได้ตรัสรู้จากการเริ่มประกาศพระพุทธศาสนาโดยส่งสาวก 60 องค์โดยบอกถึงจุดประสงค์ที่จะเผยแผ่พระศาสนาจนจาริกไปยังชนบทเพื่อประโยชน์และความสุขแก่มหาชนเกิด ระยะที่สองพระองค์เริ่มนิเทศคำสอนที่ตรัสสุดมการณ 4 หลักการ 3 และวิธีการ 6 และระยะเริ่มจัดระเบียบสังคมพระภิกษุสงฆ์เพื่อบัญญัติหลักการให้คณะได้ถือปฏิบัติ วิธีการสอนของพระพุทธเจ้า มีหลากหลายวิธีที่ทรงใช้ ที่เรียกว่ารูปแบบวิธีการนั้น เช่น การใช้วิธีสนทนา หรือเรียกว่าธรรมสากัจฉา ใช้สำหรับพบปะบุคคลที่จะทรงสอนคนเดียวหรือกลุ่มคนไม่มาก, การบรรยาย ใช้สำหรับการสอนคนเป็นจำนวนมาก, การตอบปัญหา ใช้สำหรับสอนคนที่เข้ามาถามปัญหาหรือโต้ตอบปัญหา, และการวางกฎข้อบังคับก็เป็นอีกวิธีการหนึ่งที่ทรงใช้สำหรับบังคับควบคุม หรือสอนบุคคลที่ไม่มีระเบียบวินัย

ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาอัตลักษณ์การสื่อสารในพระไตรปิฎก พบว่า ในด้านอัตลักษณ์กระบวนการสื่อสารในพระไตรปิฎก จำแนกออกตามหลักการสื่อสาร ได้ 4 ประการ ดังนี้ (1) อัตลักษณ์ของสาร ประกอบด้วย สารภายใต้บริบทด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม และด้านการเมืองการปกครอง (2) อัตลักษณ์ของผู้ส่งสาร 5 ประการ คือ คุณสมบัติผู้สอน หลักทั่วไปในการสอน สลีการสอน 4 อย่าง วิธีสอนแบบต่าง ๆ 4 วิธี กลวิธีและอุปมาประกอบการสอน 10 ประการ (3) อัตลักษณ์ของผู้รับสาร 5 ประการ คือ ไม่นึกดูหมิ่นในเรื่องที่เขาพูด ไม่นึกหมิ่นผู้พูด ไม่นึกหมิ่นตัวเอง ใจไม่ฟุ้งซ่าน และ มนสิการโดยแยบคาย หรือโยนิโสมนสิการ (4) อัตลักษณ์ของช่องทางสื่อสาร มีอยู่ 3 ช่องทาง คือ ช่องทางสื่อสารที่เป็นสื่อบุคคลในแบบมุขปาฐะ ช่องทางสื่อสารที่เป็นสื่อสังคมวัฒนธรรม และ ช่องทางสื่อสารที่เป็นสื่อการเมืองการปกครอง ซึ่งสอดคล้องกับ เขียวชัย อิศรเดช⁷ ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “อัตลักษณ์กับสื่อ: ตัวตนการสื่อสาร” พบว่า อัตลักษณ์ตามพจนานุกรมภาษาอังกฤษ-ไทย คำว่า Identity คือคำว่า อัตลักษณ์ ซึ่งตรงกับความหมายของคำนี้ในพจนานุกรมภาษาอังกฤษ นั่นก็คือ สิ่งที่เป็นคุณสมบัติของคนหรือสิ่งหนึ่ง และมีนัยขยายต่อไปว่าเป็นคุณสมบัติเฉพาะของคนหรือสิ่งนั้นที่ทำให้สิ่งนั้นโดดเด่นขึ้นมาหรือแตกต่าง จากสิ่งอื่นรวมทั้งสิ่งที่เชื่อกันว่า

⁶ พระมหาสุภูมิจิ ปภสฺสโร, หลักคำสอนเชิงนิเทศศาสตร์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก, สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560), หน้า 192.

⁷ เขียวชัย อิศรเดช, “อัตลักษณ์กับสื่อ: ตัวตนการสื่อสาร”, บทความวิชาการ, นิเทศศาสตร์ปริทัศน์ (ปีที่ 13 ฉบับที่ 1 มหาวิทยาลัยรังสิต, 2552): หน้า 26.

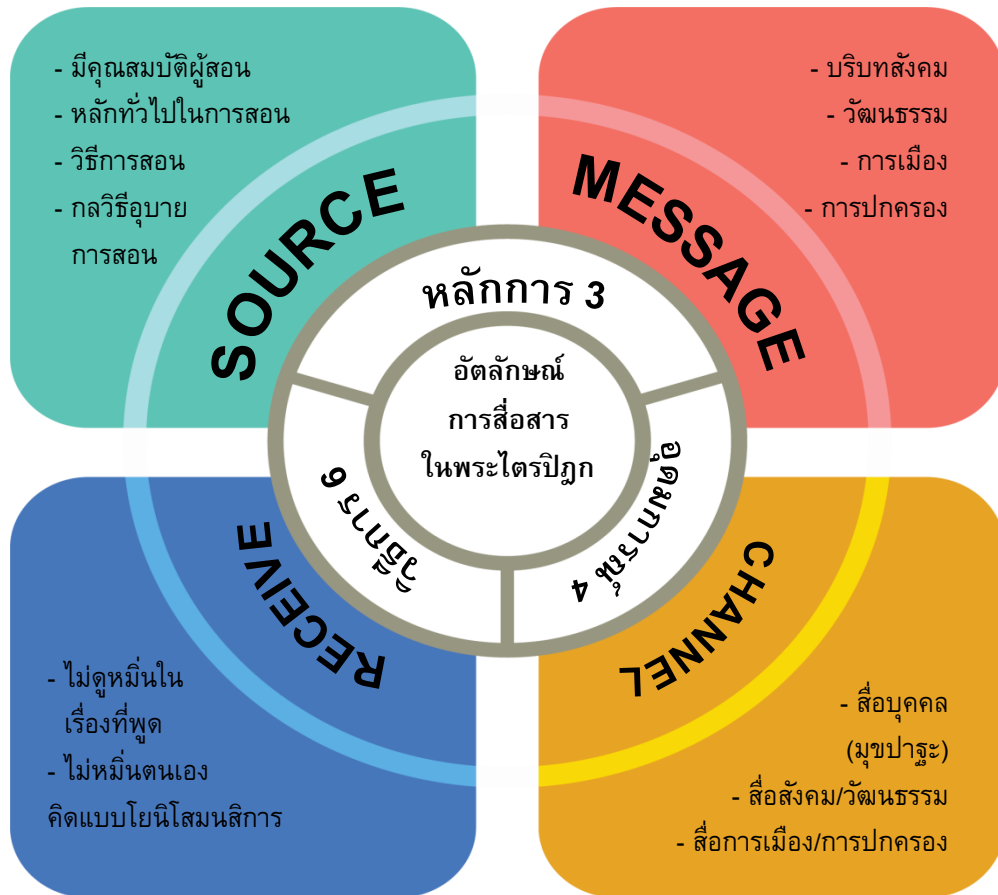
เป็นความจริงที่เป็น แก่นแกน ของปัจเจกบุคคล และสอดคล้องกับ บุญเลิศ โอฐส และคณะ⁸ ศึกษาวิจัยเรื่อง การใช้สื่อและอุปกรณ์ในการสื่อสารของพระพุทธรเจ้าผลการวิจัย พบว่า การใช้สื่อและอุปกรณ์ในการสื่อสารของพระพุทธรเจ้าที่ปรากฏในพระไตรปิฎก คือการที่พระพุทธรเจ้าทรงมีพุทธรกิจ 5 ในการสื่อสารในชีวิตประจำวัน ได้แก่ เวลาเช้าเสด็จออกบิณฑบาตเวลาเย็นทรงแสดงธรรม เวลาบ่ายคำประทานโอวาทแก่เหล่าภิกษุ เวลาเที่ยงคืนตอบปัญหาเวทนา เวลาใกล้รุ่งทรงพิจารณาบุคคลที่จะแสดงธรรมโปรด สารคือหลักธรรมที่พระพุทธรองค์ทรงสื่อออกไปเพื่อใช้ในการแก้ปัญหาคือความทุกข์ของสรรพสัตว์ ส่วนประเภทของสื่อและอุปกรณ์ที่พระพุทธรเจ้าทรงใช้ในการสื่อสาร ได้แก่ (1) สื่อบุคคล (2) สื่อธรรม (3) สื่อสังคมและวัฒนธรรม (4) สื่อธรรมชาติสิ่งแวดล้อม (5) สื่อภาษา (6) สื่ออุปมาอุปไมย และ (7) สื่อนิทาน ชาดก

วิธีการสื่อสารเพื่อให้เกิดประสิทธิผลของพระพุทธรเจ้า เริ่มจากการที่พระองค์มีจุดมุ่งหมายและจุดประสงค์ในการสื่อสาร ประกอบด้วยทรงมีเทคนิคในการใช้สื่อและอุปกรณ์ เช่น สื่อบุคคล อย่างกรณีที่ทรงใช้กับองคฺคิมาล เป็นต้น ส่วนสื่อธรรมชาติสิ่งแวดล้อม อย่างกรณีไปไม้ประดู่ลายที่ทรงใช้เป็นสื่อกับภิกษุทั้งหลาย ภาษณะน้ำอ้นวางเปล้าใช้กับสามเณรราหุล เป็นต้น ผลสำเร็จทำให้ท่านเหล่านั้นได้บรรลุธรรมในที่สุด การบูรณาการใช้สื่อและอุปกรณ์ในการสื่อสารของพระพุทธรเจ้ากับการเรียนการสอนรายวิชาพุทธรวิถีการสื่อสารสามารถทำได้ด้วยการนำเอาการใช้สื่อและอุปกรณ์ประเภทต่าง ๆ มาบูรณาการกับทักษะ 5 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านคุณธรรมจริยธรรม โดยนำหลักคุณธรรม เช่น พระมหากรุณาธิคุณ เป็นต้น ไปบูรณาการกับการเรียนการสอนเน้นให้นิสิตมีความกรุณาต่อเพื่อนนิสิต (2) ด้านความรู้ เช่น อาทิตตปริยายสูตรไปช่วยแก้ปัญหาทฎฐิให้เกิดเจตคติและทัศนคติในตัวนิสิต (3) ด้านทักษะทางปัญญา บูรณาการกับการที่นิสิตสามารถคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ (4) ทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ บูรณาการกับทักษะในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างผู้เรียนด้วยกันด้วยการทำงานเป็นทีม และเคารพสิทธิรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น (5) ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ นำไปบูรณาการกับทักษะในการสื่อสารด้านการพูด การอ่าน การฟัง การเขียน การนำเสนอ และการสื่อสารกับกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ในรูปแบบที่เหมาะสม จะเห็นได้ว่าสื่อสารเพื่อให้เกิดประสิทธิผลของพระพุทธรเจ้าทำให้เกิดอัตลักษณ์การสื่อสารที่เป็นคุณลักษณะเฉพาะตัว ที่บ่งบอกหรือมีความชัดชัดของตัวบุคคล

ดังนั้น การสื่อสารจึงเป็นสิ่งที่ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าเป็นกระบวนการสำคัญในการบอกเล่าและต่อรองให้อัตลักษณ์นั้น ๆ แสดงออกและดำรงอยู่ กล่าวได้ว่าสื่อเป็นทั้งเครื่องมือและถูกใช้เป็นเครื่องมือหรือช่องทางในการแสดงออกซึ่งอัตลักษณ์ที่ว่ำนั้น อัตลักษณ์ในการสื่อสารของพระพุทธรเจ้าที่ผู้วิจัยได้สืบค้นจากพระไตรปิฎกและการวิจัยภาคสนามก็เป็นที่ยอมรับแล้วว่าการสื่อสารระหว่างบุคคลอื่นในสังคมภายใต้แนวคิดด้านอัตลักษณ์การสื่อสาร และการวิเคราะห์และสังเคราะห์ทฤษฎีอัตลักษณ์การสื่อสารแนวพุทธรได้เป็นอย่างดี เป็นรูปธรรมชัดเจน จะเป็นแบบอย่างในการแก้ปัญหาและพัฒนาอัตลักษณ์การสื่อสารพระพุทธรศาสนา

⁸ บุญเลิศ โอฐส และคณะ, การใช้สื่อและอุปกรณ์ในการสื่อสารของพระพุทธรเจ้า, วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, (ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 (เมษายน-มิถุนายน 2561): หน้า 585.

6. องค์ความรู้ใหม่

ภาพประกอบที่ 1: กระบวนทัศน์ใหม่ในอัตลักษณ์การสื่อสารตามแนวพระพุทธศาสนา

กระบวนทัศน์ใหม่ในอัตลักษณ์การสื่อสารตามแนวพระพุทธศาสนาในความหมายของการสื่อสารในพระไตรปิฎก มีความหมายตรงกับคำว่า นิเทศ ประกอบด้วย ผู้ส่งสาร (Source) สาร (Message) ช่องทางการสื่อสาร (Channel) และผู้รับสาร (Receiver) สารภายใต้บริบทด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม และด้านการเมืองการปกครอง และคุณสมบัติของผู้ส่งสารและผู้รับสาร เป็นต้น หลักคำเชิงนิเทศศาสตร์ในพระไตรปิฎกได้กล่าวถึงศาสตร์แห่งการสื่อสารที่พระพุทธเจ้าใช้นิเทศคำสอนของพระองค์โดยวิธีการตลอดกระบวนการหลายรูปแบบ เช่น สื่อบุคคล สื่อธรรม สื่อสังคมและวัฒนธรรม สื่อธรรมชาติสิ่งแวดล้อม สื่อภาษา สื่ออุปมาอุปมัย และ สื่อนิทาน ชาดก หรือการสอนที่ตรัสสุดมการณ 4 หลักการ 3 และวิธีการ 6 มีหลากหลายวิธีที่ทรงใช้ที่เรียกว่ารูปแบบวิธีการนั้น เช่น การใช้วิธีสนทนา หรือเรียกว่าธรรมสากัจฉา ที่แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์การสื่อสารและเป็นเครื่องมือและถูกใช้เป็นเครื่องมือหรือช่องทางในการแสดงออกซึ่งอัตลักษณ์ในการสื่อสารนั้น ๆ

6. ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยได้เห็นคุณค่า และข้อค้นพบใหม่ ๆ จากงานวิจัยในครั้งนี้ จึงมีข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ เพื่อศึกษา แนวคิด และความเป็นมา หลักการสื่อสารในพระไตรปิฎก และศึกษาอัตลักษณ์การสื่อสารในพระไตรปิฎก เพื่อนำไปปรับใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด หรือนำไปใช้ในหน่วยงาน หรือสถานศึกษาต่าง ๆ ได้ในอนาคต ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะเพื่อการปฏิบัติและการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

6.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

6.1.1. การศึกษาเรื่องอัตลักษณ์การสื่อสารที่ปรากฏในพระไตรปิฎกนี้เป็นการศึกษาในภาพกว้าง ยังไม่ได้มีการศึกษาที่เจาะจงแต่ลึกลงไปในรายละเอียดบางประเด็น จะทำให้การศึกษามีความลุ่มลึกและครอบคลุมมากขึ้น

6.1.2. ควรมีการศึกษาในประเด็นเกี่ยวกับลักษณะแบบแผนของวิธีการสื่อสารในสถานการณ์หรือบริบทต่าง ๆ ในลักษณะของการวิเคราะห์เนื้อหาสาร (content analysis) ที่พระพุทธศาสนาสามารถนำใช้สื่อสารในสังคมยุคปัจจุบัน

6.1.3. ควรมีการศึกษาศาสนาสื่อสารวิเคราะห์เทียบเคียงการสื่อสารของนิกายมหายานหรือศาสนาอื่น ๆ

6.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

6.2.1. ควรมีการนำผลจากการศึกษาไปใช้ในชีวิตประจำวัน และในวงการศึกษาที่เกี่ยวเนื่องกับการสื่อสาร

6.2.2. ควรนำผลการศึกษาไปใช้ในการสื่อสารพระพุทธศาสนาในระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อพัฒนาการสื่อสารของคณะสงฆ์ให้มีความทันสมัยมากขึ้น

6.2.3 ควรมีการวิจัยเพื่อศึกษาการพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะที่ดีของนักสื่อสารต้นแบบด้วยบูรณาการพุทธด้านอื่น ๆ

6.2.4 ควรจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ทั้งในและนอกห้องเรียนในเรื่องการสร้างอัตลักษณ์เพื่อค้นหาความจริงที่เป็นแก่นแกนของบุคคลนั้น ๆ เพื่อนำมาประกอบการวิจัยในครั้งต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

ทรงวิทย์ แก้วศรี. “การศึกษาวิเคราะห์ยุทธวิธีในการประกาศศาสนาของพระพุทธเจ้า”. **วิทยานิพนธ์พุทธ**

ศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2550.

เรียรชัย อิศรเดช. “อัตลักษณ์กับสื่อ: ตัวตนการสื่อสาร”. **บทความวิชาการ**. **นิเทศศาสตรปริทัศน์** ปีที่ 13

ฉบับที่ 1 มหาวิทยาลัยรังสิต, 2552.

บุญเลิศ โอธูส และคณะ. การใช้สื่อและอุปกรณ์ในการสื่อสารของพระพุทธเจ้า. **วารสารสันติศึกษา**

ปริทรรศน์ มจร. ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 เมษายน-มิถุนายน 2561.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **สยามสามไตร**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์สว, 2552.

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 10 ฉบับที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม 2564)

พระมหาสุภาวิชัย ปภสฺสโร. “หลักคำสอนเชิงนิเทศศาสตร์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก”. สารนิพนธ์พุทธศาสตร

บัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560.

วสิน อินทสระ. **พุทธวิธีในการสอน**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมดา, 2545.

หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช. **ธรรมแห่งอริยะ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยามรัฐ, 2537.

แนวทางการบรรเทาความยากจนตามวิถีพุทธ

THE GUIDELINES OF RELIEF POVERTY BY BUDDHISM WAY

พระอธิการสุชาติ จันทสโร*

Phraathikarn Suchart Chanthasaro

Received: 2021-10-09

Revised: 2021-12-22

จีระศักดิ์ ปันลำ**

Accepted: 2021-12-31

Jeerasak Panlam

ดิลก บุญอิม***

Diloke Boonim

บทคัดย่อ

ความยากจน คือ สภาพความเป็นอยู่ของบุคคลที่มีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย ไม่สามารถรักษาความต้องการทั้งทางร่างกายและจิตใจ จนทำให้บุคคลนั้นมีสภาพความเป็นอยู่ต่ำกว่ามาตรฐานที่สังคมกำหนด สาเหตุของความยากจนในปัจจุบันบุคคลคือ: 1) ปัญหาต้นทุนการผลิต การขาดแคลนที่ดินทำกิน รวมทั้งต้นทุนการผลิตอื่น ๆ ที่มีราคาแพง ทำให้เกิดภาระหนี้สิน และความรู้ช่องทางการจำหน่าย 2) ขาดความรู้และความสามารถในการปฏิบัติงานต่าง ๆ จึงไม่สามารถหลุดพ้นจากวัฏจักรความยากจนได้ด้วยตนเอง 3) วิถีชีวิตของปัจเจกบุคคล ขาดศีลธรรม คุณธรรม ติดอบายมุข ยาเสพติด และใช้จ่ายฟุ่มเฟือยในชีวิต และ 4) การว่างงานอันเป็นผลมาจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ การพัฒนาตนเองให้พร้อมทำงานเพื่อบรรเทาความยากจน ต้องมีจริยฐานธรรม 4 คือธรรมที่มาเป็นฐานความคิดและการปฏิบัติเพื่อให้กระชับ ตรงประเด็น และช่วยควบคุมความคิดไม่ให้ออกนอกวัตถุประสงค์ของงานที่ตั้งใจไว้ ได้แก่ 1) ปัญญา รู้ในสิ่งที่ตนเองควรรู้ เริ่มด้วยการวิเคราะห์ภาวะความยากจน วิเคราะห์ปัญหาความยากจนจากปัจจัยที่สำคัญมาก่อน แล้วจึงพิจารณาตรวจสอบความรู้ ความสามารถ และทักษะของตนเอง แล้วจึงวางแผนการทำงาน 2) สัจธรรม: ความจริงใจคือ ประพฤติสิ่งใดก็สำเร็จจริง โดยไม่ละทิ้งงาน ก่อนที่งานจะสำเร็จตามที่ตั้งใจไว้ 3) จาคะ: การเสียสละสิ่งที่เป็นศัตรูต่อความจริงใจคือ: ความอบายมุขต่าง ๆ และละทิ้งความเย่อหยิ่งและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนร่วมงาน 4) อุปาสมะ จิตสงบจากข้อดีของความสงบ โดยการฝึกสมาธิให้จิตสงบจากอบายมุขและความเย่อหยิ่ง การปฏิบัติตามแนวจริยฐานธรรม 4 ให้มีสัมพันธภาพเกื้อกูลกันตามลำดับจะช่วยให้ผู้ปฏิบัติสามารถบรรเทาความยากจนได้

* อาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง, เบอร์โทร: 081-6817200, e-mail: suchat.sairote@gmail.com

** อาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

*** อาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

คำสำคัญ: การบรรเทา, ความยากจน, วิถีพุทธ

ABSTRACT

Poverty is the living condition of a person whose income is insufficient to meet their expenditures, and unable to treat both physical and mental needs, until causing the person to have a living condition lower than the standard set by society. The causes of poverty within the individual are: 1. Problem of production cost, lack of arable land, including other expensive production costs causing the burden of debt, and ignorance of distribution channels. 2. Lack of knowledge and ability to perform various tasks therefore, they cannot escape from the poverty cycle on their own. 3. Individual way of life lack of morals and virtues, addicted to vices and drugs, and extravagant spending in life. 4. Unemployment as a consequence of the economic downturn. As for self-improvement to be ready to work for alleviate poverty, there must have Adhithana-Dhamma, four virtues are: Dharma that comes as a base for thought and practice, to be concise, to the point, and to help control thoughts from going outside of the intended work objectives include: 1) Panya: knowing what self should know, start by analyzing the state of poverty, analysis of poverty problems from the very important factors first, then consider examining knowledge, abilities, and skills of self, then make a work plan. 2) Sacca: sincerity is behave anything was actually successful, without abandoning the work before the task is accomplished as intended. 3) Caga: sacrificing what is an enemy to the sincerity is: various vices, and renounce arrogance, and build a good relationship with colleagues. 4) Upasama: peaceful mind from the enemy of peaceful by meditation practicing to calm the mind from mischief and arrogance. Adhering and practicing with the guidelines of Adhithana-Dhamma 4 in order to have mutually supportive relationships will enable practitioners to alleviate poverty.

keywords: Relief, Poverty, Buddhist way

1. บทนำ

ความยากจนเป็นปัญหาของสังคมไทยที่มีมาช้านาน ปัจจุบันความยากจนเป็นปัญหาสำคัญที่รัฐต้องให้ความสนใจในการแก้ไขให้กับประชาชนอย่างจริงจัง ซึ่งความยากจนมีมาตั้งแต่อดีตกาล แต่ความยากจนในอดีตยังไม่เป็นปัญหาที่มีความรุนแรงเหมือนดังเช่นปัจจุบัน สืบเนื่องมาจากการขยายตัวทางการค้า มีการกำหนดค่านิยมของสินค้าต่าง ๆ ที่มีการปลูกฝังแนวคิดทุนนิยมแก่สังคมในเรื่องของการบริโภคนิยม ส่งผลให้ประชาชนมีรายจ่ายที่สูงขึ้น ประกอบกับการวางแผนมาตรฐานค่าครองชีพโดยอาศัยวัฒนธรรมและประเพณี เป็นเครื่องกำหนด ทำให้คนที่ฐานะยากจนและคนที่ฐานะร่ำรวยมีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด เพราะรายได้ของประชาชนไม่ได้เกิดการกระจายตัวอย่างทั่วถึง ทำให้เกิดความแตกต่างในด้านการครองชีพอย่างเห็นได้ชัด คนส่วนใหญ่เริ่มสนใจตัวเองและเปรียบเทียบกับผู้อื่น ตลอดจนเริ่มใส่ใจในความไม่เสมอภาค

ของตน เพราะคนยากจนขาดโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากร สินค้า และบริการ ไม่สามารถบำบัดความต้องการของตนเอง ทำให้ความเป็นอยู่ของคนยากจนกับคนรวยมีความห่างไกลออกไปทุกที จนในที่สุดคนบางกลุ่มจำต้องยอมรับสภาพที่ตนเป็นอยู่ ในขณะที่คนบางกลุ่มที่ไม่ประสบความสำเร็จในชีวิตในการแสวงหาทรัพยากร สินค้าและบริการก็ต้องดำรงชีวิตด้วยความยากลำบากจนนำมาสู่สถานการณ์ความยากจนที่มากยิ่งขึ้น

สาเหตุแห่งความยากจนในประเทศไทย จำแนกได้ 2 สาเหตุหลัก ดังนี้

1) ปัญหาความยากจนของคนในชนบท ปัจจัยที่ส่งเสริมให้เกิดความยากจนที่สำคัญ คือ ปัญหาเรื่องต้นทุนการผลิต ชาติที่ดินทำกิน รวมถึงต้นทุนการผลิตอื่น ๆ ที่มีราคาแพง ทำให้เกิดภาระหนี้สินตามมา การไม่รู้ช่องทางในการจัดจำหน่ายสินค้า ทำให้ต้องอาศัยพ่อค้าคนกลางในท้องถิ่น ทำให้ผลผลิตมีราคาตกต่ำ เพราะไม่มีอำนาจในการต่อรองราคามากเท่าที่ควรจะเป็น

2) ปัญหาความยากจนของคนในเมือง คนกลุ่มนี้ ส่วนใหญ่คือผู้ใช้แรงงานและผู้มีรายได้น้อย ซึ่งประสบปัญหาที่ทำให้เกิดความยากจน คือ การว่างงาน ซึ่งเป็นผลพวงมาจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ การถูกกดค่าแรง ตัดเงินเดือน ถูกเอารัดเอาเปรียบจากนายจ้าง ปัญหาด้านการขาดความรู้และความสามารถในการประกอบอาชีพ ทำให้มีข้อจำกัดในการหารายได้มาใช้ในการดำเนินชีวิต ส่งผลให้เกิดปัญหาความยากจนตามมาในที่สุด¹

3) การจะแก้ไขความยากจนเชิงโครงสร้างได้ ต้องเปลี่ยนกรอบคิดในการพัฒนา จากการเน้นเรื่องการผลิตเพิ่มผลผลิต เพิ่มรายได้ของปัจเจกชนที่มุ่งเน้นความอยากได้อย่างไม่มีขอบเขตของมนุษย์ มาเน้นความสามารถสนองความต้องการพื้นฐาน ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ให้พอเพียงแก่การดำรงชีวิตที่มีสุขภาพทั้งกายและใจของสมาชิกส่วนใหญ่ในสังคมให้ทั่วถึง วิทยากร เชียงกูล ได้กำหนดสภาพเงื่อนไขของความยากจน ไว้ดังนี้²

4) ขาดแคลนปัจจัยการผลิตและปัจจัยการยังชีพที่เหมาะสม เช่น ไม่มีที่ดินหรือมีน้อย ที่ดินไม่ดี ขาดน้ำ ไม่มีเงินทุน ไม่มีอุปกรณ์การผลิตของตนเอง ต้องกู้หนี้ยืมสิน ต้องเช่า ต้นทุนสูง ประสิทธิภาพต่ำ ผลตอบแทนต่ำ มีป่า ทะเล สภาพแวดล้อมถูกทำลายไม่สามารถที่จะหาอาหารจากธรรมชาติหรือผลิตเองได้เหมือนในอดีต

5) ไม่ได้รับการศึกษาอบรมชนิดที่จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต การมีงานทำและวิถีชีวิตที่เหมาะสม ส่วนใหญ่คือหัวหน้าครอบครัวได้รับการศึกษาต่ำ ระดับลูกหลานที่ได้รับการศึกษาสูงขึ้นมาน้อย ก็มักเป็นการศึกษาแบบสามัญที่ใช้แก้ปัญหาแบบสามัญ ที่ใช้แก้ปัญหาหรือสร้างงานให้ตัวเองไม่ได้ หากไม่มีใครจ้าง

6) เป็นผู้เสียเปรียบจากระบบความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจแบบทุนนิยมผูกขาด การที่เกษตรกรไทยถูกชักจูงจากนโยบายการพัฒนาและเศรษฐกิจระบบตลาด เปลี่ยนวิธีการผลิตจากการปลูกข้าวและทำเกษตรผสมผสาน เพื่อกินเพื่อใช้ มาเป็นการปลูกพืชเดี่ยวเพื่อขาย ทำให้ต้นทุนการผลิตเกษตรกรสูงขึ้น แต่ได้

¹ คณะกรรมการการปกครอง วุฒิสภา, คณะกรรมการพิจารณาศึกษาการแก้ไขปัญหาความยากจนของประชาชน, (ม.ป.พ., 2545), หน้า 12.

² วิทยากร เชียงกูล, พัฒนาการแบบยั่งยืนกับการแก้ปัญหาคอนจน, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์ พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, 2547), หน้า 26.

ผลตอบแทนต่ำ เพราะระบบพอค้ำผูกขาดการเป็นหนี้เรื้อรัง และเสียดอกเบี้ยสูง การเสียเปรียบในเรื่องข้อ บั้จจย การผลิตแพงแต่ขายพืชผลได้ถูก

7) เป็นผู้เสียเปรียบจากระบบความสัมพันธ์ทางการเมืองแบบอำนาจนิยม การเล่นพวก และการนับ ถือเงินเป็นพระเจ้า เช่น ไปจับจองที่ดินก็มักจะเสียเปรียบถูกโกง ถูกไล่ที่ คนจนผู้มั่งคั่งจะมีความรู้ น้อย อำนาจ ต่อรองน้อย ยิ่งเป็นผู้ถูกเอารัดเอาเปรียบง่ายแทบทุกด้าน คนจนต้องจ่ายค่าบริการแพง กว่าคนอื่น ต้องจ่าย ภาษีเถื่อน หรือ ค่านายหน้าให้กับผู้มีอำนาจมากกว่า และจ่ายภาษีทางอ้อมคิดเป็นสัดส่วนต่อรายได้ของพวก เขาในอัตราสูง กว่าคนอื่น ๆ

8) เป็นผู้เสียเปรียบและพ่ายแพ้ในระบบโครงสร้างเศรษฐกิจสังคมแบบทุนนิยมใหม่ ทั้งในด้าน การ ผลิตและการบริโภค เช่น โครงการสาธารณะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างเขื่อนของรัฐ ทำให้ต้องอพยพ สูญเสียที่ทำกิน ทำงานแข่งขันในระบบทุนนิยมสู้เข้าไม่ได้ เพราะเป็นผู้ประกอบการขนาดเล็กกว่า มีทุนน้อย กว่า มีความรู้ความชำนาญในเรื่องการผลิตการตลาดน้อยกว่า ต้นทุนสูงกว่า ประสิทธิภาพต่ำกว่า ล้มละลาย ขาดทุน ตกลงาน ฯลฯ หรือในด้านการใช้ชีวิต การบริโภค ก็ปรับตัวไม่เป็น ไม่รู้จักอดออม บริโภคสิ่งที่ไม่เป็น ประโยชน์ เช่น เหล้า บุหรี่ การเล่นเกม และการพนันอื่น ๆ ซ้อสินค้าเงินผ่อนหรือเป็นหนี้หลายต่อ แบบหมุน เงินไปใช้วันๆ ทำให้เสียดอกเบี้ยสูง ค่าใช้จ่ายในการ บริโภคสูงโดยไม่คุ้มค่า การเสียเปรียบและพ่ายแพ้ในเชิง โครงสร้าง เช่นนี้ เป็นการซ้ำเติมให้ผู้มีรายได้น้อยอยู่แล้วยิ่งจนซ้ำซากเรื้อรังอย่างไม่มีทางออก

9) เป็นผู้ที่อยู่ในฐานะที่ตกงาน ชราภาพ พิการเป็นเด็กเร่ร่อน เด็กกำพร้าที่ไม่มีคนดูแลที่เหมาะสม เป็นหม้าย เป็นหัวหน้าครอบครัวที่ต้องดูแลลูกหลานมากโดยไม่มีงาน ขาดทุนทรัพย์ ขาดความสามารถที่จะ หางานและหารายได้ หรือไม่ได้รับความช่วยเหลือเพียงพอแก่การยังชีพในเกณฑ์ มาตรฐาน

จากการพิจารณาสภาพการณดังกล่าว ผู้เขียนพิจารณาเห็นว่า ในพระพุทธศาสนามีหลักธรรมข้อ หนึ่งที่ชาวพุทธสามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นฐานแนวคิดและการปฏิบัติในการบรรเทาความยากจนได้เป็น อย่างดี หลักธรรมนั้นก็คือ หลักอริยฐานธรรม ซึ่งมีลำดับการปฏิบัติ 4 ขั้น ได้แก่ ซึ่งประกอบด้วยข้อปฏิบัติ 4 ประการ คือ 1) ปัญญา รอบรู้สิ่งที่ควรรู้ 2) สัจจะ ความจริงใจ คือประพฤติสิ่งใดก็ให้ได้จริง 3) จาคะ สละสิ่งที่ เป็นข้าศึกแก่ความจริงใจ และ 4) อุปลมสะ สงบใจจากสิ่งที่ เป็นข้าศึกแก่ความสงบ³ หากบุคคลใช้หลักอริยฐาน ธรรม 4 ประการนี้ เป็นฐานแนวคิดและปฏิบัติงานเสริมสร้างรายได้และบั้จจยเครื่องบริโภค ก็จะสามารถ บรรเทาความยากจนในยามวิกฤติทางเศรษฐกิจลงได้อย่างเหมาะสมโดยมีรายได้หรือบั้จจยพอเพียงต่อการ เลี้ยงชีพ ไม่ต้องกู้หนี้ยืมสินจากที่ใด ๆ ให้เป็นภาระของตนในอนาคต

2. ความยากจน

ความยากจนเป็นสภาพซึ่งบุคคลขาดการครอบครองทรัพยากรหรือเงิน ความยากจนสัมบูรณ์ หรือ ความยากจนขั้นแค้น หมายถึง บุคคลที่ขาดความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ ซึ่งโดยทั่วไปได้แก่ น้ำจืดและ อาหารที่สะอาด โภชนาการ สาธารณสุข การศึกษา เครื่องนุ่งห่มและที่พักอาศัย มีการประเมินว่า ปัจจุบันมี ประชากรราว 1,700 ล้านคนอาศัยอยู่ในความยากจนสัมบูรณ์ ความยากจนสัมพัทธ์ หมายถึง การขาดระดับ ทรัพยากรหรือรายได้ตามปกติหรือระดับที่สังคมยอมรับเมื่อเทียบกับบุคคลอื่นในสังคมหรือประเทศ ในอดีตที่ ผ่านมาส่วนใหญ่ ความยากจนถูกมองว่าหลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่นเดียวกับวิธีการผลิตดั้งเดิมไม่เพียงพอจะให้

³ ม.อุป. (ไทย) 14/347404.

ประชากรทั้งหมดมีมาตรฐานการครองชีพที่สะดวกสบายได้ หลังการปฏิวัติอุตสาหกรรม การผลิตขนาดใหญ่ในโรงงานทำให้ความมั่งคั่งราคาถูกลงและเข้าถึงได้มากขึ้น ที่สำคัญกว่านั้น คือ การทำให้เกษตรกรรมทันสมัย เช่น ปุ๋ย เพื่อให้มีผลผลิตเพียงพอที่จะเลี้ยงประชากร⁴

คนจนในทางวิชาการ หมายถึงผู้ที่ไม่มีโอกาสเป็นเจ้าของทรัพยากรสำคัญที่ใช้ในการผลิตคนจน ในทางเศรษฐศาสตร์มีการให้ความหมายอย่างน้อย 5 ความหมาย คือ

1. ความอดัดขัดสนทางเศรษฐกิจ
2. ความไม่เสมอภาคทางเศรษฐกิจ
3. ความขาดแคลน
4. ความต้องการพึ่งพา หมายความว่า ถ้าอยู่ด้วยตัวเองไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น ไม่สามารถมีชีวิตอยู่ได้
5. ความเป็นต้นเหตุของปัญหาสังคม คือ ความยากจนก่อให้เกิดปัญหาสังคม ถ้าไม่มีความยากจน ปัญหาสังคมก็จะหมดไป

คนจน หมายถึงคนที่มีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจน ซึ่งเส้นความยากจนนี้คำนวณขึ้นมาโดยคำนึงถึงความต้องการอาหารและสินค้าอุปโภคที่จำเป็นพื้นฐานขั้นต่ำของครัวเรือน กล่าวคือ คนจนก็คือคนที่มีรายได้ไม่เพียงพอที่จะใช้จ่ายเพื่อซื้ออาหารและสินค้าจำเป็นพื้นฐานขั้นต้นนั่นเอง

ปัญหาความยากจน คือ สภาพการดำรงชีวิตของบุคคลซึ่งมีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย และไม่สามารถจะบำบัดความต้องการทั้งทางร่างกายและจิตใจ จนเป็นเหตุให้บุคคลนั้นมีสภาพความเป็นอยู่ต่ำกว่าระดับมาตรฐานที่สังคมวางไว้หรือสภาพการดำรงชีวิตของบุคคลที่มีรายได้ไม่พอกับรายจ่าย ไม่สามารถจะหาสิ่งจำเป็นมาสนองความต้องการทางร่างกาย และจิตใจได้อย่างเพียงพอ จนทำให้บุคคลนั้นมีสภาพความเป็นอยู่ที่ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่สังคมวางไว้

คณะกรรมการการปกครอง วุฒิสภา⁵ กำหนดปัจจัยที่เป็นสาเหตุแห่งความยากจนภายในตัวบุคคล หรือ ปัจจัยภาคประชาชน คือสิ่งที่ประชาชนต้องสัมผัสและดำเนินการอยู่ในวิถีชีวิตประจำวันซึ่งเป็นปัจจัยที่เกิดขึ้นในระดับปัจเจกชน ที่แต่ละคนมีไม่เหมือนกัน ดังนี้

1. ปัญหาความยากจนคนจนในชนบท ปัจจัยที่ทำให้เกิดความยากจนที่สำคัญ คือ ปัญหาเรื่อง ต้นทุนการผลิตที่ดินทำกิน รวมถึงต้นทุนการผลิตอื่นๆ ที่มีราคาแพง ทำให้เกิดภาระหนี้สินตามมา การไม่รู้ช่องทางในการจัดจำหน่ายสินค้า ทำให้ต้องอาศัยพึ่งพาพ่อค้าคนกลางในท้องถิ่น ทำให้ผลผลิตมีราคาตกต่ำ เพราะไม่มีอำนาจในการต่อรองราคามากเท่าที่ควรจะเป็น

2. การขาดความรู้และความสามารถในการดำเนินงานต่างๆ ทำให้ไม่สามารถที่จะหลุดพ้นจากวัฏจักรแห่งความยากจนไปได้ด้วยตนเอง ทำให้เกิดการจัดการที่ผิดพลาด ขาดการวางแผนและการจัดการที่ดี ขาดความรู้และเทคโนโลยีการผลิต ทำให้ผลผลิตไม่มี คุณภาพและได้ปริมาณน้อยส่งผลให้ความสามารถในการแข่งขันที่ต่ำลง

3. วิถีชีวิตของแต่ละบุคคลเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหาความยากจนได้ อาทิ ปัญหาด้านการขาดศีลธรรมและคุณธรรม ติดอบายมุขและยาเสพติด ค่านิยมด้านการบริโภคนิยมที่ทำให้เกิดการใช้จ่ายฟุ่มเฟือย

⁴ วิกีพีเดีย, ความยากจน, [ออนไลน์], สืบค้นเมื่อวันที่ 4 กันยายน 2564, จากเว็บไซต์ <https://th.wikipedia.org>

⁵ คณะกรรมการการปกครอง วุฒิสภา, คณะกรรมการพิจารณาศึกษาการแก้ไขปัญหาความยากจนของประชาชน, (ม.ป.พ, 2545), หน้า 12.

ในการดำเนินชีวิต และปัญหาด้านสุขภาพอนามัยที่ส่งผลให้มีภาระค่าใช้จ่าย รวมถึงการประกอบอาชีพที่ได้ยากลำบากมากยิ่งขึ้น ล้วนแล้วแต่เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดความยากจนทั้งสิ้น

4. ปัญหาความยากจนในเมือง คนกลุ่มนี้ส่วนใหญ่ คือผู้ใช้แรงงานและผู้มีรายได้น้อย ซึ่งประสบปัญหาที่ทำให้เกิดความยากจน คือ การว่างงาน ซึ่งเป็นผลพวงมาจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ การถูกกดค่าแรง ตัดเงินเดือน ถูกเอารัดเอาเปรียบจากนายจ้าง ปัญหาด้านการขาดความรู้และความสามารถในการประกอบอาชีพ ทำให้มีข้อจำกัดในการหารายได้มาใช้ในการดำเนินชีวิตส่งผลให้เกิดปัญหาความยากจนตามมาในที่สุด

3. การปรับตัวเพื่อบรรเทาความยากจน

การปรับตัว เป็นกระบวนการทางจิตใจที่บุคคลต้องปรับเปลี่ยน และเปิดรับประสบการณ์เกี่ยวกับความต้องการ ความกดดัน ความท้าทายและปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทั้งจากตนเองและสิ่งแวดล้อม และสามารถนำประสบการณ์ที่เกิดขึ้นมาผสมผสานในโครงสร้างของตนได้อย่างเหมาะสม รวมทั้งสามารถเปลี่ยนแปลงตนให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมต่าง ๆ โดยที่ตนเองรู้สึกมีความสุขทั้งกายและจิตใจ และสามารถดำเนินชีวิตไปได้อย่างราบรื่น

การปรับตัว เป็นกระบวนการที่บุคคลใช้ความพยายามในการปรับตนเอง เมื่อเผชิญกับสภาพปัญหา ความอึดอัดใจ ความคับข้องใจ ความเครียด ความทุกข์ใจ ความวิตกกังวลต่าง ๆ จนเป็นสภาพการณ์ที่บุคคลนั้น ๆ ไม่สามารถอยู่ในสภาพแวดล้อมและปัญหานั้นได้ ถ้าบุคคลปรับตัวแล้วสามารถอยู่ในสภาพแวดล้อมนั้นได้อย่างมีความสุข แสดงว่าบุคคลนั้นมีสุขภาพจิตดี แต่หากว่าบุคคลปรับตัวแล้วยังมีความทุกข์ใจ ว่าวุ่นใจไม่สบายใจอยู่ ความรู้สึกดังกล่าวย่อมจะทำให้บุคคลนั้นกลายเป็นบุคคลที่มีสุขภาพจิตไม่ดี และหากเรื้อรังรุนแรงมากขึ้น อาจจะเป็นโรคร้ายเป็นโรคประสาทหรือโรคจิตได้⁶ เมื่อมีความคับข้องใจหรือความขัดแย้งในใจเกิดขึ้น คนเราย่อมหาวิธีการต่าง ๆ ที่จะจัดการความคับข้องใจให้หมดไป หรือเพื่อแก้ไขสถานการณ์นั้นให้ดีขึ้นอย่างน้อยก็เพื่อระบายความเครียดให้เบาบางลง การกระทำเพื่อให้หลุดพ้นจากความอึดอัดไม่สบายใจ⁷ การปรับตัวจึงเป็นการที่มนุษย์พยายามเอาชนะความคับข้องใจที่เกิดจากมีอุปสรรคมาขัดขวางทางนำไปสู่จุดมุ่งหมายที่ต้องการ เพื่อรักษาสมดุลของชีวิต⁸ การปรับตัวเป็นงานประจำที่บุคคลจะต้องแก้ปัญหา ซึ่งอาจจะเกิดจากตัวเอง สิ่งแวดล้อมหรือบุคคลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง บุคคลที่ปรับตัวได้ดี คือบุคคล ที่ประสบความสำเร็จในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีการรู้จักและยอมรับตนเองเป็นเครื่องมือพื้นฐานในการปรับตัวและการปรับตัวเป็นกระบวนการที่ซับซ้อน เกี่ยวข้องกับสิ่งต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. การเรียนรู้ และเข้าใจตนเอง สังคม และสิ่งแวดล้อม
2. การใช้ความเข้าใจตนเอง เพื่อกำหนดเป้าหมายที่เป็นจริงให้กับตนเอง
3. การใช้ความสามารถของตนเอง เพื่อควบคุมสิ่งแวดล้อมและโชคชะตาของตัวเองเพื่อที่จะบรรลุเป้าหมายของตนเอง

⁶ วราภรณ์ ตระกูลสถิตย์, จิตวิทยาการปรับตัว, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ, 2545), หน้า 3.

⁷ ทองหล่อ วงษ์อินทร์, จิตวิทยาการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร: วิทยาลัยครู เพชรบุรี, 2523), หน้า 143.

⁸ ชวนพิศ ทองทวี, จิตวิทยาการศึกษา, (ขอนแก่น: โรงพิมพ์ศิริกัณฑ์ออฟเซต, 2522), หน้า 222.

4. ความไวต่อการรับรู้ความต้องการและความไม่สบายใจของผู้อื่น เพื่อสามารถให้ความช่วยเหลือและใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้อย่างดี⁹

ลักษณะของบุคคลที่ปรับตัวได้ดี เป็นบุคคลที่มีลักษณะ ดังนี้

1. รู้จักและเข้าใจตนเองอย่างถ่องแท้ โดยปราศจากอคติ
2. ยอมรับในสิ่งที่ตนเองเป็น กล่าวคือ เป็นผู้ที่มี “ความพอใจในตนเอง”
3. ใจกว้าง ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
4. มองโลกในแง่ดี มีความคิดด้านบวกมากกว่าด้านลบ
5. มีความเชื่อมั่นในตนเองไม่ตกอยู่ใต้ความกดดันจากบุคคล หรือสถานการณ์อื่นใด
6. รู้จักควบคุมอารมณ์และรู้จักจัดการกับอารมณ์อย่างเหมาะสมหรือที่เรียกว่า “มีความฉลาดทางอารมณ์”

7. สามารถเผชิญกับปัญหาหรืออุปสรรคใด ๆ ได้ด้วยคามมีสติ และใช้ปัญญาในการแก้ปัญหาและอุปสรรคในชีวิตได้

8. มักจะประสบความสำเร็จในชีวิตส่วนตัว การงาน และอาชีพ

9. สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข¹⁰

การปรับตัวอาจแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. ปรับตัวเอง ได้แก่ ความเป็นตัวของตัวเอง มีความมั่นคงทางอารมณ์และรับผิดชอบการกระทำของตนเอง มองเห็นคุณค่าของตน มีความพอใจและเชื่อมั่นในความสามารถและมีเหตุผลของตน

2. การปรับตัวทางสังคม ได้แก่ มีความเคารพในสิทธิของผู้อื่น เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม สามารถปรับตัวเข้าสถานการณ์หรือสภาพที่เปลี่ยนแปลงไปของสังคม มั่นใจตนเองในความสัมพันธ์กับบุคคลในครอบครัว และมีส่วนร่วมในการปรับปรุงชุมชนตนเอง เข้าสมาคมกับคนแปลกหน้าได้ มีความพอใจในกฎเกณฑ์ และสวัสดิภาพของชุมชน¹¹

การบรรเทาความอยากจน บุคคลต้องมีการปรับปรุงตนเองให้พร้อมที่จะปฏิบัติหน้าที่การงาน ทั้งงานประจำและงานใหม่ ๆ ที่จะเสริมรายได้ให้ประสบผลสำเร็จ โดยดำเนินการตามแนวทาง ดังนี้

1. พัฒนาด้านเอง ศึกษา จุดต้อย ขอบกพร่อง จุดแข็ง ของตนเองอย่างสม่ำเสมอ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องบุคลิกลักษณะ พฤติกรรม หรือแม้แต่วิธีการทำงานของตนเอง สิ่งไหนที่มีติดอยู่แล้ว ต้องหมั่นต่อยอดพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น สิ่งไหนที่เป็นจุดอ่อน จุดบกพร่องปรับปรุง ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมให้ดีกว่าเดิม ้วยทำงานจะต้องเป็นนักสำรวจ หรือมีหัวใจเป็นนักพัฒนาอยู่เสมอในทุกด้าน

2. หมั่นฝึกทักษะในการทำงาน รับการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ทำตนเป็นเหมือนแก้วน้ำที่ไม่เต็ม รับฟังความคิดเห็น ปรับปรุง เปลี่ยนแปลงตัวเองในทางที่ดีตลอดเวลา

⁹ วอร์เชล และโกทาโล, อ้างถึงใน กันต์กนิษฐ์ เกษมพงษ์ทองดี, “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการปรับตัวของนักศึกษาพยาบาลวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนี จังหวัดนนทบุรี”, ปรินญาณพนธ์ กศ.ม., สาขาจิตวิทยาการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ), 2546, หน้า 14.

¹⁰ วราภรณ์ ตระกูลสฤษดิ์, จิตวิทยาการปรับตัว, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ, 2545), หน้า 213.

¹¹ อรพินทร์ ชูชม และอัจฉรา สุขารมณ, “องค์ประกอบที่สัมพันธ์กับการปรับตัวของนักเรียนวัยรุ่น”. รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร), 2532, หน้า 8.

3. มีความอดทน สามารถเผชิญกับสถานการณ์ตึงเครียด หรือสถานการณ์อันเลวร้ายในการทำงาน หรือในที่ทำงานได้ จงมีความอดทนและอดกลั้นเอาไว้ แล้วคุณสามารถเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ ได้

4. กระตือรือร้นชอบเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ลองผิด ลองถูก อย่างสม่ำเสมอ คอยดึงดูด เอาความรู้จาก หนังสือ ผู้คนรอบข้าง อินเทอร์เน็ต มาประยุกต์ใช้ในการทำงาน จนทำให้งานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

5. รักงานที่ทำ หมั่นไตร่ตรอง และพิจารณาดูเสมอว่างานที่ตนทำอยู่มีคุณค่ากับเรามากมายเพียงใด ให้หะไรกับเราบ้าง ทำให้รักงาน ซึ่งจะเป็นพื้นฐานของความสำเร็จทุกอย่าง

6. จัดการงานเป็นระบบ รู้จักวางแผน ทำงานเป็นขั้นตอน รู้จักความเสี่ยง และหามาตรการมา ป้องกัน มีความสามารถในการพลิกวิกฤตให้เป็นโอกาสได้ เพราะทุกสิ่งทุกอย่างได้ถูกวางแผน จัดการวางไว้ เป็นขั้นเป็นตอนเรียบร้อยแล้ว

กระบวนการทำงานอย่างเป็นระบบ ควรประกอบด้วย

1) การวิเคราะห์งาน เป็นการวิเคราะห์ว่าม้งานอะไรบางที่จะต้องทำ มีรายละเอียดอย่างไร ต้องทำ อย่างไรบ้าง และขั้นตอนเป็นอย่างไร

2) การวางแผนการทำงาน เป็นการนำงานที่วิเคราะห์ไว้มาวางแผนการทำงานว่าจะทำอะไรบ้าง ควรทำสิ่งใดก่อนหลัง ควรใช้เวลาใด มีระยะเวลาเท่าใด ใช้วัสดุอุปกรณ์อะไรบ้างในการทำงานนี้

3) การลงมือทำงานตามแผน เป็นการทำงานตามแผนที่วางไว้

4) การประเมินผลการทำงาน เป็นการตรวจสอบผลการการทำงานว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ ถ้าไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ ต้องตรวจสอบข้อบกพร่อง แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข

4. การนำหลักธรรมมาเป็นฐานคิดและปฏิบัติงาน

การปรับปรุงตนเองให้พร้อมที่จะปฏิบัติหน้าที่การงาน และกระบวนการทำงานอย่างเป็นระบบ เพื่อ บรรเทาความยากจนดังกล่าว นั้น อาจมีกรอบหรือขอบข่ายกว้างเกินกำลัง หรืออาจไม่เพียงพอต่อการบรรเทา ความยากจน จึงจำเป็นต้องมีหลักธรรมเข้ามากำกับหรือเป็นฐานความคิดและการปฏิบัติเพื่อให้กระชับ ตรง ประเด็น และช่วยควบคุมความนึกคิดไม่ให้ออกนอกวัตถุประสงค์การทำงานที่ตั้งไว้ หลักธรรมสำคัญที่ควร นำมาใช้ในการนี้ก็คือ อริยฐานธรรม 4

อริยฐานธรรม หมายถึง หลักธรรมที่ควรมีไว้ในใจ เป็นหลักธรรมประจำใจ สำหรับเป็นฐานหรือเป็น เครื่องนำทางแห่งความประพฤติปฏิบัติให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งประกอบด้วยข้อปฏิบัติ 4 ประการ คือ 1) ปัญญา รอบรู้ สิ่งที่เราควรรู้ 2) สัจจะ ความจริงใจ คือประพฤติสิ่งใดก็ให้ได้จริง 3) จาคะ สละสิ่งที่ เป็นข้าศึกแก่ความจริงใจ และ 4) อุปลมะ สงบใจจากสิ่งที่ เป็นข้าศึกแก่ความสงบ¹²

1) ปัญญา ปัญญาแปลว่าความรอบรู้ ความรู้ทั่วความรู้ชัด คือ รู้ทั่วถึงความจริง หรือรู้ตรงตามความ เป็นจริง เช่น รู้เหตุ รู้ผล รู้ดีชั่ว รู้ถูก รู้ผิด รู้ควรไม่ควร รู้คุณรู้โทษ รู้ประโยชน์มิใช่ประโยชน์รู้เท่าทันสังขาร รู้ องค์ประกอบรู้เหตุปัจจัย รู้ที่ไปที่มา รู้ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งทั้งหลาย รู้ตามความเป็นจริง รู้ถ่องแท้ เข้าใจ

¹² พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, (กรุงเทพมหานคร: มหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2551), หน้า 149.

ต้องแท้ รู้เข้าใจสภาวะ รู้คิด รู้พิจารณา รู้วินิจฉัย รู้ที่จะจัดแจง จัดการ หรือดำเนินการอย่างไร¹³ ความสำคัญของปัญญาสำหรับการดำเนินชีวิต ระดับพื้นฐานทั่วไป

1.1) ประโยชน์ต่อผู้ดำเนินชีวิตด้วยปัญญา คือ เมื่อผู้ใดเป็นอยู่ประกอบด้วยปัญญา ก็จะสามารถแก้ปัญหาที่ตนประสบได้ เช่น ปัญหาการประกอบอาชีพ ปัญหาครอบครัว ปัญหาเรื่องฐานะ ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ เป็นต้น ดังพุทธภาษิตว่า “ปัญญาชีวิต ชีวิต มาหุ เสฏฐัง แปลว่า ชีวิตของผู้เป็นอยู่ด้วยปัญญาประเสริฐสุด”

1.2) ประโยชน์ต่อสังคมหรือชุมชน คือกลุ่มคนที่อยู่ร่วมกัน ถ้ามีบุคคลดำเนินชีวิตด้วยปัญญา สังคมหรือชุมชนนั้นจะไม่เบียดเบียนกัน จะเป็นสังคมที่มีแต่ความสุขความปลอดภัยและเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น ดังพุทธภาษิตว่า ปัญญา นรานัง ระตะนัง แปลว่า ปัญญาเป็นแก้วของปวงชน”

1.3) ประโยชน์ของประเทศชาติ คือ ประเทศชาติใด มีพลเมืองที่ประกอบด้วยปัญญาเป็นจำนวนมาก จะช่วยให้ประเทศพัฒนาขึ้น มีการสร้างสรรค์สิ่งที่ดีอันวยประโยชน์แก่สังคม สร้างความเจริญก้าวหน้า มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นประเทศที่สมบูรณ์ทั้งทางด้านจิตใจ เศรษฐกิจและสังคม¹⁴

2) สัจจะ ความจริงใจ คือประพฤติสิ่งใดก็ให้ได้จริง สัจจะมีใช้แต่ในการพูดเท่านั้น แต่สัจจะอย่างอื่น ๆ ก็มี เช่น สัจจะในหน้าที่ สัจจะในการงาน สัจจะในบุคคล สัจจะในความดี รวมทั้งสัจจะในการพูดด้วย รวมแล้วมี 5 อย่าง แต่ละอย่างมีความหมาย กล่าวคือ

2.1) สัจจะในการพูด หมายถึง พูดความจริง กล่าวคำจริง ทำให้ได้ตามที่พูดไว้

2.2) สัจจะในหน้าที่ หมายถึง รักษาหน้าที่ของตนให้ดีที่สุด ไม่บกพร่องต่อหน้าที่ ไม่ละทิ้งหน้าที่ ไม่ทุจริตต่อหน้าที่ บารุงหน้าที่ คือให้ความเอาใจใส่ ขวนขวาย ปรับปรุงแก้ไข ดูแลกิจการงานในหน้าที่ของตนให้เจริญก้าวหน้ายิ่ง ๆ ขึ้นไป

2.3) สัจจะในการงาน หมายถึง การทำงานให้ดีให้ถูกต้อง ให้เสร็จสิ้นเห็นผลสำเร็จตามที่ได้รับมอบหมายในหน้าที่

2.4) สัจจะในบุคคล หมายถึง มีความกตัญญูต่อบุคคลที่มีพระคุณ มีความจงรักภักดีต่อผู้ใหญ่ ผู้บังคับบัญชา มีเมตตากรุณาต่อผู้น้อย มีความซื่อสัตย์ต่อมิตรสหาย

2.5) สัจจะในความดี หมายถึง เลือกรับแต่ความดี ปรับปรุงตนเองให้ดีขึ้นเสมอ แสวงหาความดีความชอบในทางที่ถูกต้อง สนับสนุนให้มีการทำดี ยกย่องคนดีให้มีชื่อเสียงนี้เป็นสัจจะ ที่เป็นไปตามหลักการ และตามที่มีอยู่ในชีวิตจริง ถ้าใครสามารถปฏิบัติได้ครบทั้ง 5 ประการ ชีวิตย่อมไม่ตกไปสู่ที่ชั่วอย่างแน่นอน¹⁵

3) จาคะ สละสิ่งที่ เป็นข้าศึกแก่ความจริงใจ เป็นการสละความหวงแหนสิ่งที่ตนมีออกจากใจ¹⁶ กล่าวคือ การตัดใจ หรือตัดกรรมสิทธิ์ของตน ตัดความยึดถือในสิ่งต่าง ๆ ออกเสีย ความเสียสละในคำว่า “จาคะ” มี 2 นัย คือ สละวัตถุ และสละอารมณ์¹⁷

¹³ พรทิพย์ ชูศักดิ์, พุทธศาสน์, (นครสวรรค์: แสงศิลป์การพิมพ์, 2536), หน้า 145.

¹⁴ บุญเรือง อินทวรัตน์, จริยธรรมกับชีวิต, (นครสวรรค์: แสงศิลป์การพิมพ์, 2534), หน้า 113-114.

¹⁵ คมเดื่อน เจริญรสฟ้า, คุณธรรมในสามก๊ก, (กรุงเทพมหานคร : แสงดาว, 2550), หน้า 4-5.

¹⁶ เสถียร วรณปก, นิทานมงคลธรรม, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, 2549), หน้า 162.

¹⁷ พระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัล ฐิตธมโม), หลักประกันชีวิตทุกกลมหายใจใช้เวลาให้เป็นประโยชน์, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, 2548), 124.

4) อุปมะ สงบใจจากสิ่งที่เป็นข้าศึกแก่ความสงบ เป็นความสงบที่เกิดจากการปฏิบัติธรรมทางจิต
แข็งใจทำ และเข้าใจทำ คือทำให้ถูกต้องด้วยดี ด้วยเหตุด้วยผล ถูกต้องตรงตามความเป็นจริงทุกประการ จน
ทำให้จิตใจสงบปราศจากสิ่งรบกวน ซึ่งการทำแบบนี้ทำได้ยาก แต่เมื่อทำได้แล้วย่อมมีอานิสงส์มาก สำเร็จ
ประโยชน์ทั้งต่อตนเองและคนอื่น¹⁸

การนำหลักธรรมมาเป็นฐานคิดและปฏิบัติงานเพื่อบรรเทาความยากจนนั้น ต้องนำมาใช้เป็น
กระบวนการที่ต่อเนื่องสัมพันธ์กัน ดังนี้

1) ปัญญา รอบรู้สิ่งที่ควรรู้ ในการทำภารกิจการทำงานเพื่อบรรเทาความยากจนนั้น บุคคลต้องเลือก
เรียนรู้สิ่งที่จำเป็นมากที่สุดที่จะสามารถแก้ไขปัญหาหรือบรรเทาความยากจนได้ ในยามจำเป็นเช่นนี้ ไม่ควร
ไปเที่ยวเรียนรู้สิ่งที่ไม่มีความสำคัญต่อการบรรเทาความยากจน โดยเริ่มด้วยการวิเคราะห์สภาพความยากจน
หรือความขัดสนปัจจัยเครื่องดำเนินชีวิตของตน ว่ามีประเด็นใดบ้าง เช่น ความไม่มีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง
การขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์เครื่องใช้สอย การไม่มีอาหารเพื่อการบริโภคที่เพียงพอ หรือการขาดทรัพยากรใน
การแก้ไขปัญหาอุปสรรคในการดำรงชีวิต โดยเริ่มวิเคราะห์สภาพปัญหาความยากจนขัดสนในปัจจัยต่าง ๆ
จากปัจจัยที่สำคัญมาก่อน แล้วจึงวิเคราะห์ปัจจัยที่สำคายน้อยตามลำดับ แล้ววิเคราะห์ต่อไปว่า สภาพปัญหา
ความยากจนขัดสนในปัจจัยต่าง ๆ ดังกล่าวเกิดขึ้นจากสาเหตุใดบ้าง เช่น ว่างาน มีงานทำแต่รายได้ไม่
เพียงพอ ไม่มีที่ดินหรือทรัพยากรสำหรับเป็นต้นทุนประกอบอาชีพ ใช้จ่ายฟุ่มเฟือยในสิ่งที่ไม่จำเป็นต่อการ
ดำรงชีวิต หรือติดอบายมุข เช่น ติดสุรา ยาเสพติด การเที่ยวเตร่ หรือติดการพนัน เป็นต้น แล้ววิเคราะห์
ต่อไปว่า ตนควรทำอย่างไรบ้าง หรือควรทำงานประเภทใด จึงจะสามารถบรรเทาความยากจนของตนได้ โดย
พิจารณาตรวจสอบความรู้ ความสามารถ และทักษะที่ตนมีก่อนว่า ควรนำมาใช้ทำอะไรได้บ้าง เช่น ทำ
การเกษตรด้วยการปลูกพืชสวนครัว งานจักสาน งานตัดเย็บเสื้อผ้า งานเสริมสวย งานช่าง หรือมีทักษะในการ
ทำอาหารต่าง ๆ เป็นต้น แล้วนำสิ่งที่ตนมีความรู้ ความสามารถมาสร้างเป็นอาชีพหลัก หากมีงานประจำอยู่
แล้ว ก็สร้างเป็นอาชีพเสริม ส่วนบางคนที่ขาดความรู้ ความสามารถในการงานที่จะบรรเทาความยากจนได้ ก็
ต้องสำรวจตนเองว่า ชอบงานประเภทใด แล้วชวนช่วยหาความรู้ในงานที่ตนชอบนั้น ด้วยการงานตำรา
ศึกษาดูงานของผู้ที่ประสบความสำเร็จ แล้วทดลองทำ จากนั้น นำผลการทดลองมาวิเคราะห์ผลลัพธ์ที่ปรากฏ
ให้เห็นว่า สำเร็จด้วยดี หรือไม่ หากพบข้อบกพร่องส่วนใด ก็รีบปรับปรุงแก้ไขให้ตรงกับเป้าประสงค์ที่ตั้งไว้
และควรมีการทดลองซ้ำ ๆ เพื่อให้เกิดทักษะ ความมั่นใจ และพร้อมที่จะทำเป็นอาชีพหลัก หรืออาชีพเสริม
ต่อไป จากนั้น วางแผนการทำงาน เช่น ควรทำสิ่งใดก่อนหลัง ควรใช้เวลาใด มีระยะเวลาเท่าใด วัสดุ
อุปกรณ์อะไรบ้างในการทำงานนี้ และเมื่อทำงานได้ผลผลิตแล้ว จะไปขายในที่ใด มีแหล่งรับซื้ออยู่ที่ไหนบ้าง
เมื่อทราบเช่นนี้แล้ว ก็ลงมือทำงานตามแผนที่วางไว้ เมื่อดำเนินการไปตามแผนเช่นนี้แล้ว ก็ควรประเมินผล
การทำงาน เพื่อเป็นการตรวจสอบผลการดำเนินงานว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ ถ้าไม่เป็นไป
ตามวัตถุประสงค์ ต้องตรวจดูข้อบกพร่อง แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข การดำเนินการโดยใช้ปัญญาเป็นฐานคิด
และปฏิบัติเช่นนี้ ย่อมเป็นหนทางสร้างรายได้ และมีปัจจัยสำหรับบรรเทาความยากจนได้

2) สัจจะ ความจริงใจ คือประพฤติสิ่งใดก็ให้ได้จริง บุคคลเมื่อใช้ปัญญาเป็นฐานเรียนรู้ในสิ่งที่จำเป็น
ต่อการสร้างงาน สร้างอาชีพ เพื่อหารายได้มาบรรเทาความยากจนแล้ว ขั้นตอนต่อไป เมื่อลงมือปฏิบัติงานที่ได้

¹⁸ พระเทพเวที (ประยุตต์ ปยุตโต), ประโยชน์สูงสุดของชีวิตนี้, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, 2536),

เรียนรู้แล้วนั้น จะต้องอาศัยความตั้งใจในการทำงานนั้นให้สำเร็จด้วยดี โดยไม่ทอดทิ้งงานนั้นไปก่อนที่งานนั้นจะสำเร็จตามเป้าประสงค์ ความตั้งใจในการทำงานนี้ จะเป็นแรงจูงใจภายในให้บุคคลนั้นพัฒนาตนเอง ศึกษา จุดด้อย ข้อบกพร่อง จุดแข็ง ในวิธีการทำงานของตนเองอย่างสม่ำเสมอ ตั้งใจหมั่นฝึกทักษะในการทำงาน รับการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ หมั่นปรับปรุง เปลี่ยนแปลงตัวเองในทางที่ดีตลอดเวลา มีความอดทน สามารถเผชิญกับสถานการณ์ตึงเครียด หรือสถานการณ์อันเลวร้ายในการทำงานหรือในที่ทำงานได้ ทำให้รักงานที่ทำ หมั่นไตร่ตรอง และพิจารณาอยู่เสมอ ว่างานที่ตนทำสำเร็จแล้วมากน้อยเพียงใด นอกจากนี้ ความตั้งใจต่อการทำงาน ยังช่วยให้เป็นคนทำงานตรงเวลา และมีความสัมพันธ์ที่ดีกับคนอื่น ๆ ที่ร่วมงานที่ทำงาน เพื่อให้งานที่ตนทำนั้นผ่านอุปสรรค และเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของตนในการทำงานหารายได้เพื่อบรรเทาความยากจน

3) จาคะ สละสิ่งที่เป็นข้าศึกแก่ความตั้งใจ ความตั้งใจในการทำงานนั้น มักต้องเผชิญกับอุปสรรคต่าง ๆ ทั้งอุปสรรคภายใน คือพฤติกรรมที่ไม่ดีของตน และอุปสรรคภายนอก คือ คนอื่น ๆ ที่มีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ อุปสรรคภายใน เช่น ติดสุรา ต้องดื่มให้เมาเป็นประจำ ติดยาเสพติด ต้องหาซื้อยาเสพติดทุกวัน ติดการเที่ยวเตร่เสเพล หรือติดเล่นการพนัน เป็นต้น การติดสุรายาเสพติด ทำให้เสียทรัพย์สินค่าซื้อสุราดื่ม เสียสุขภาพ คนที่ดื่มสุราเป็นประจำ ทำให้เป็นโรคตับแข็งได้ง่าย เสียการทรงตัว หดสภาวะความเป็นคนเดิมจนเป็นที่รังเกียจของผู้พบเห็น นอกจากนี้ ยังบั่นทอนกำลังปัญญา จนคิดอ่านทำการงานไม่ได้ ทำให้เสียทรัพย์สินที่มีอยู่ และการงานที่จะต้องทำ การเที่ยวเตร่เสเพล ทำให้ขาดแรงจูงใจในการทำงาน คิดที่จะเที่ยวเตร่ตลอดเวลา ทำให้การทำงานไม่เต็มศักยภาพของตนที่ที่อยู่ จึงทำให้การทำงานไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร บุคคลที่ติดการพนันมักเป็นคนเกียจคร้านการงาน เพราะใจหมกมุ่นอยู่กับการพนัน ขอบสลาย ไม่ต้องการงานหนัก ดังจะทราบได้ในปัจจุบัน คนจำนวนหนึ่ง ชอบอ่อนนอนสิ่งที่ตนคิดว่ามีความศักดิ์สิทธิ์ ขอเลขห่วย เพื่อนำมาหาซื้อสลากกินแบ่งรัฐบาล และห่วยไต่ดิน คนอีกจำนวนหนึ่งชอบเล่นไฟ ไฮโล ซึ่งมีการเล่นกันเช่นนี้ทั้งกลางวันและกลางคืน ทำให้ผู้แพ้การพนันต้องเสียทรัพย์สิน ผู้ชนะย่อมก่อเวร ทรัพย์สินที่มีอยู่ต้องหมดไปในเพราะการพนันนี้ ทำให้คนมีฐานะ กลายเป็นคนจน คนจนกลายเป็นคนอนาถา หมดที่พึ่ง การงานที่มีอยู่ในปัจจุบัน ก็ไม่เป็นอันทำ สุดท้ายชีวิตอาจล้มสลาย ส่วนอุปสรรคภายนอก เช่น คนอื่น ๆ ที่ร่วมงานมีอคติ หรือมีพฤติกรรมขัดขวางการทำงานของตน แผลงรับซื้อผลผลิตจากการงานไม่แน่นอน หรือปัญหาความทะเลาะกันในครอบครัว ทำให้หมดกำลังใจ ความตั้งใจในการทำงานนั้นถดถอยลง หรืออาจสิ้นไป

ดังนั้น ความตั้งใจในการทำงาน จะเป็นจริงได้ บุคคลผู้ทำการงานนั้น จะต้องสละสิ่งที่เป็นข้าศึกแก่ความตั้งใจ คือ อบายมุขต่าง ๆ เหล่านี้ และสละมานะทิฐิในตัว แล้วสร้างความสัมพันธ์อันดีกับผู้ร่วมงาน คนรอบข้าง และผู้ที่มีอิทธิพลต่อการรับซื้อผลผลิตของตน เช่นนี้แล้ว ย่อมช่วยให้ความตั้งใจในการทำงานนั้นดำเนินไปด้วยดี

4) อุปสมะ สงบใจจากสิ่งที่เป็นข้าศึกแก่ความสงบ บุคคลที่สามารถสละสิ่งที่เป็นข้าศึกแก่ความตั้งใจในการทำงานได้แล้ว บางครั้ง บางเวลา อาจคิดถึงผลที่ตนเองได้รับจากอบายมุขที่เคยเสพหรือสัมผัส ตัดความอยากและความอาลัยคิดถึงไม่ได้ ทำให้ใจหงุดหงิด ขาดสมาธิในการทำงาน ซึ่งอาจถึงขั้นห่อหุ้มต่อการทำงาน และบางครั้ง อาจมีจิตคิดฟุ้งซ่านเพราะอดใจต่อความรู้สึกหวนหาอบายมุขที่ตนเคยเสพหรือสัมผัสไม่ไหว จนอาจถึงขั้นล้มเลิกใจว่า จะกลับไปหาอบายมุขที่ตนเคยเสพหรือไม่ดี ซึ่งอาการเช่นนี้ จะทำให้บั่นทอนความตั้งใจในการทำงานลงได้ และอาจทำให้การงานที่กำลังทำอยู่นั้นล้มเหลวในที่สุด

ดังนั้น การฝึกสมาธิ เพื่อให้จิตใจสงบ จนเห็นโทษของอบายมุข และเห็นคุณประโยชน์ของความตั้งใจในการทำงาน ก็จะสามารถบรรเทา หรือกำจัดสิ่งที่เป็นข้าศึกแก่ความสงบนั้นได้

การนำหลักอริยฐานธรรม 4 ประการ คือ 1) ปัญญา รอบรู้สิ่งที่ควรรู้ 2) สัจจะ ความจริงใจ ประพฤติ
สิ่งใดก็ทำได้จริง 3. จาคะ สละสิ่งที่เกินจำเป็นศึกษาแก่ความจริงใจ และ 4. อุปลสม สงบใจจากสิ่งที่เกินจำเป็นศึกษาแก่ความ
สงบ มาเป็นฐานแนวคิดและปฏิบัติงานทั้งที่เป็นอาชีพหลักและอาชีพเสริม โดยปฏิบัติตามแนวอริยฐานธรรมทั้ง
4 ประการนี้ ให้ความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันไปตามลำดับดังกล่าว จะช่วยให้บุคคลผู้ปฏิบัติตาม สามารถแก้ไขหรือ
บรรเทาปัญหาความยากจนได้

5. บทสรุป

ความยากจน คือ สภาพการดำรงชีวิตของบุคคลซึ่งมีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย และไม่สามารถ
จะบำบัดความต้องการทั้งทางร่างกายและจิตใจ จนเป็นเหตุให้บุคคลนั้นมีสภาพความเป็นอยู่ต่ำกว่าระดับ
มาตรฐานที่สังคมวางไว้หรือสภาพการดำรงชีวิตของบุคคลที่มีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย ไม่สามารถจะหา
สิ่งจำเป็นมาสนองความต้องการทางร่างกาย และจิตใจได้อย่างเพียงพอ จนทำให้บุคคลนั้นมีสภาพความ
เป็นอยู่ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่สังคมวางไว้ สาเหตุแห่งความยากจนภายในตัวบุคคล หรือ ปัจจัยภาค
ประชาชน คือสิ่งที่ประชาชนต้องสัมผัสและดำเนินการอยู่ในวิถีชีวิตประจำวันซึ่งเป็นปัจจัยที่เกิดขึ้นในระดับ
ปัจเจกชน อาทิ

1) ปัญหาความยากจนในชนบท คือปัญหาเรื่อง ต้นทุนการผลิตที่ดินทำกิน รวมถึงต้นทุนการ
ผลิตอื่น ๆ ที่มีราคาแพง ทำให้เกิดภาระหนี้สินตามมา การไม่รู้ช่องทางในการจัดจำหน่ายสินค้า ทำให้ต้อง
อาศัยพ่อค้าคนกลางในท้องถิ่น ทำให้ผลผลิตมีราคาตกต่ำ เพราะไม่มีอำนาจในการต่อรองราคามาก
เท่าที่ควรจะเป็น

2) การขาดความรู้และความสามารถในการดำเนินงานต่าง ๆ ทำให้ไม่สามารถที่จะหลุดพ้นจากวัฏ
จักรแห่งความยากจนไปได้ด้วยตนเอง ทำให้เกิดการจัดการที่ผิดพลาด ขาดการวางแผนและการจัดการที่ดี
ขาดความรู้และเทคโนโลยีการผลิต ทำให้ผลผลิตไม่มี คุณภาพและได้ปริมาณน้อยส่งผลให้ความสามารถใน
การแข่งขันที่ต่ำลง

3) วิถีชีวิตของแต่ละบุคคล ขาดศีลธรรมและคุณธรรม ติดอบายมุขและยาเสพติด ค่านิยมด้านการ
บริโภคนิยมที่ทำให้เกิดการใช้จ่ายฟุ่มเฟือยในการดำเนินชีวิต และปัญหาด้านสุขภาพอนามัยที่ส่งผลให้มีภาระ
ค่าใช้จ่าย

4) ปัญหาความยากจนในเมืองคือ การว่างงาน ซึ่งเป็นผลพวงมาจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ การถูก
กดค่าแรง ตัดเงินเดือน ถูกเอารัดเอาเปรียบจากนายจ้าง ปัญหาด้านการขาดความรู้และความสามารถในการ
ประกอบอาชีพ

การปรับตัว เป็นกระบวนการที่บุคคลใช้ความพยายามในการปรับตนเอง เมื่อเผชิญกับสภาพปัญหา
ความอึดอัดใจ ความคับข้องใจ ความเครียด ความทุกข์ใจ ความวิตกกังวลต่าง ๆ จนเป็นสภาพการณ์ที่บุคคล
นั้น ๆ สามารถอยู่สภาพแวดล้อมหรือในสภาพปัญหานั้น ๆ ได้ โดยมีการรู้จักและยอมรับตนเองเป็นเครื่องมือ
พื้นฐานในการปรับตัว อาทิ การเรียนรู้ และเข้าใจตนเอง สังคม และสิ่งแวดล้อม และการใช้ความสามารถของ
ตนเองเพื่อที่จะบรรลุเป้าหมายของตนเอง

ลักษณะของบุคคลที่ปรับตัวได้ดี เป็นบุคคลที่มีลักษณะรู้จักและเข้าใจตนเองอย่างถ่องแท้ ยอมรับใน
สิ่งที่ตนเองเป็น มีความเชื่อมั่นในตนเองไม่ตกอยู่ใต้ความกดดันจากบุคคล หรือสถานการณ์อื่นใด และ

สามารถเผชิญกับปัญหาหรืออุปสรรคใด ๆ ได้ด้วยความมีสติ และใช้ปัญญาในการแก้ปัญหาและอุปสรรคในชีวิตได้

การบรรเทาความอยากจน บุคคลต้องมีการปรับปรุงตนเองให้พร้อมที่จะปฏิบัติหน้าที่การทำงาน ทั้งงานประจำและงานใหม่ ๆ ที่จะเสริมรายได้ให้ประสบผลสำเร็จ โดยพัฒนาตนเอง ศึกษา จุดด้อย ข้อบกพร่อง จุดแข็ง ของตนเองอย่างสม่ำเสมอ หมั่นฝึกทักษะในการทำงาน รับการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ มีความอดทน สามารถเผชิญกับสถานการณ์ตึงเครียด รั้งงานที่ทำ หมั่นไตร่ตรอง และพิจารณาอยู่เสมอ และจัดการงานเป็นระบบ รู้จักวางแผน ทำงานเป็นขั้นตอน ได้แก่ การวิเคราะห์งาน การวางแผนการทำงาน การลงมือทำงานตามแผน และการประเมินผลการทำงาน

การปรับปรุงตนเองให้พร้อมที่จะปฏิบัติหน้าที่การทำงาน จำเป็นต้องมีหลักธรรมเข้ามากำกับหรือเป็นฐานความคิดและการปฏิบัติเพื่อให้กระชับ ตรงประเด็น และช่วยควบคุมความนึกคิดไม่ให้ออกนอกวัตถุประสงค์การทำงานที่ตั้งไว้ หลักธรรมสำคัญที่ควรนำมาใช้ในการนี้คือ อริยฐานธรรม 4 คือ

1) ปัญญา รอบรู้สิ่งที่ควรรู้ ในการทำการกิจการงานเพื่อบรรเทาความอยากจนนั้น โดยเริ่มด้วยการวิเคราะห์สภาพความอยากจน หรือความขัดสนปัจจัยเครื่องดำเนินชีวิตของตน ว่ามีประเด็นใดบ้าง แล้ววิเคราะห์สภาพปัญหาความอยากจนขัดสนในปัจจัยต่าง ๆ จากปัจจัยที่สำคัญมาก่อน แล้วจึงวิเคราะห์ปัจจัยที่สำคัญน้อยตามลำดับ แล้วพิจารณาตรวจสอบความรู้ ความสามารถ และทักษะที่ตนมีก่อนว่า ควรนำมาใช้ทำอะไรได้บ้าง จากนั้น วางแผนการทำงาน เช่น ควรทำอะไรก่อนหลัง ควรใช้เวลาใด มีระยะเวลาเท่าใด ใช้วัสดุอุปกรณ์อะไรบ้างในการทำงานนี้ และเมื่อทำงานได้ผลผลิตแล้ว จะไปขายในที่ใด มีแหล่งรับซื้ออยู่ที่ไหนบ้าง

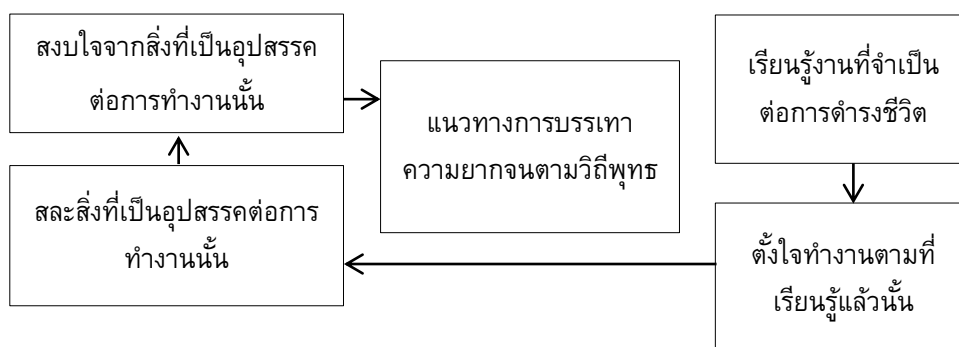
2) สัจจะ ความจริงใจ คือประพฤติสิ่งใดก็ให้ได้จริง เมื่อลงมือปฏิบัติงานที่ได้เรียนรู้แล้วนั้น จะต้องอาศัยความจริงใจในการทำงานนั้นให้สำเร็จด้วยดี โดยไม่ทอดทิ้งงานนั้นไปก่อนที่งานนั้นจะสำเร็จตามเป้าประสงค์ ความจริงใจในการทำงานนี้ จะเป็นแรงจูงใจภายในให้บุคคลนั้นพัฒนาตนเอง ศึกษา จุดด้อย ข้อบกพร่อง จุดแข็ง ในวิธีการทำงานของตนเองอย่างสม่ำเสมอ

3) จาคะ สละสิ่งที่ เป็นข้าศึกแก่ความจริงใจ ความจริงใจในการทำงาน จะเป็นจริงได้ บุคคลผู้ทำการงานนั้น จะต้องสละสิ่งที่ เป็นข้าศึกแก่ความจริงใจ คือ อบายมุขต่าง ๆ เหล่านี้ และสละมานะทิฐิในตัว แล้วสร้างความสัมพันธ์อันดีกับผู้ร่วมงาน คนรอบข้าง และผู้ที่มีอิทธิพลต่อการรับซื้อผลผลิตของตน เช่นนี้แล้ว ย่อมช่วยให้ความจริงใจในการทำงานนั้น ดำเนินไปด้วยดี

4) อุปสมะ สงบใจจากสิ่งที่ เป็นข้าศึกแก่ความสงบ การฝึกสมาธิอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น การฝึกแนวกลืน 10 อนุสสติ 10 หรือแนวสติปัฏฐาน 4 เป็นต้น เพื่อให้จิตใจสงบ จนเห็นโทษของอบายมุข และเห็นคุณประโยชน์ของความจริงใจในการทำงาน ก็จะสามารถบรรเทา หรือกำจัดสิ่งที่ เป็นข้าศึกแก่ความสงบนั้นได้ การปฏิบัติตามแนวอริยฐานธรรมทั้ง 4 ประการนี้ ให้มีความสัมพันธ์เกื้อกูลกันไปตามลำดับดังกล่าว จะช่วยให้บุคคลผู้ปฏิบัติตาม สามารถแก้ไขหรือบรรเทาปัญหาความอยากจนได้

6. องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากการศึกษาวิเคราะห์การนำหลักอริยฐานธรรม 4 มาใช้เป็นแนวทางการบรรเทาความอยากจนตามวิถีพุทธ ผู้เขียนสามารถกำหนดเป็นองค์ความรู้ที่ได้รับในรูปของโมเดล (Model) ได้ดังนี้

ภาพประกอบที่ 1: วิเคราะห์การนำหลักอริยฐานธรรม 4 มาใช้เป็นแนวทางการบรรเทาความยากจนตามวิถีพุทธ

เรียนรู้งานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต: เรียนรู้งานที่ตนประเมินแล้วว่า สามารถที่จะเรียนรู้ได้และงานนั้นมีความจำเป็นต่อการบรรเทาความยากจนของตน เช่น งานเกษตรพืชผักสวนครัว งานช่างอย่างใดอย่างหนึ่ง หรืองานค้าขายที่เป็นอาชีพอิสระ เป็นต้น

ตั้งใจทำงานตามที่เรียนรู้แล้วนั้น: มีความจริงใจต่อการทำงานที่เรียนรู้มาแล้วนั้นด้วยความวิริยะอุตสาหะ โดยตั้งใจแน่วแน่ที่จะทำงานนั้นให้บรรลุความสำเร็จ

สละสิ่งที่เป็นอุปสรรคต่อการทำงานนั้น: กำจัดความหดหู่ ท้อแท้ ความฟุ้งซ่านที่เกิดจากความยากลำบากในการทำงานนั้น และงดสิ่งที่เป็นอบายมุขต่างๆ ที่ตนเคยเสพหรือเข้าไปเกี่ยวข้อง ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเป็นอุปสรรคต่อการทำงานตามที่ตั้งใจไว้ อาจทำให้งานที่ตนกำลังทำนั้นสะดุดลงได้

สงบใจจากสิ่งที่เป็นอุปสรรคต่อการทำงานนั้น: ฝึกใจให้สงบจากความหดหู่ ท้อแท้ ความฟุ้งซ่าน และให้รู้จักระงับความรู้สึกในอบายมุขที่ตนเคยเสพหรือเข้าไปเกี่ยวข้อง เช่น บุหรี่ สุรา ยาเสพติด การพนัน หรือการเที่ยวเตร่ในสถานเริงรมย์ เป็นต้น

เมื่อบุคคลสามารถปฏิบัติตนได้ตามขั้นตอนดังกล่าวนี้ จะทำให้การทำงานที่ตนนั้นบรรลุเป้าหมาย สร้างรายได้จนสามารถบรรเทาความยากจนได้

เอกสารอ้างอิง

กัณฑ์นิษฐ์ เกษมพงษ์ทองดี. “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการปรับตัวของนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี จังหวัดนนทบุรี”. **ปริญญาณิพนธ์ กศ.ม.** สาขาจิตวิทยาการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2546..

คณะกรรมการการปกครอง วุฒิสภา. **คณะกรรมการพิจารณาศึกษาการแก้ไขปัญหาความยากจนของประชาชน.** ม.ป.พ., 2545.

คณะกรรมการการปกครอง วุฒิสภา. **คณะกรรมการพิจารณาศึกษาการแก้ไขปัญหาความยากจนของประชาชน.** ม.ป.พ., 2545.

คมเดือน เจิตจรัสฟ้า. **คุณธรรมในสามก๊ก.** กรุงเทพมหานคร : แสงดาว, 2550.

ชวนพิศ ทองทวี. จิตวิทยาการศึกษา. ขอนแก่น : โรงพิมพ์ศิริภรณ์ออฟเซต, 2522.

ทองหล่อ วงษ์อินทร์. จิตวิทยาการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : วิทยาลัยครู เพชรบุรี, 2523

บุญเรือง อินทวัฒน์. จริยธรรมกับชีวิต. นครสวรรค์: แสงศิลป์การพิมพ์, 2534.

พรทิพย์ ชูศักดิ์. พุทธศาสน์. นครสวรรค์ : แสงศิลป์การพิมพ์, 2536.

พระเทพเวที (ประยุตต์ ปยุตโต). ประโยชน์สูงสุดของชีวิตนี้. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, 2536.

พระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัล จิตฺตมฺโม). หลักประกันชีวิตทุกกลมหายใจใช้เวลาให้เป็นประโยชน์.
กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, 2548.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพมหานคร: มหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2551

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

วราภรณ์ ตระกูลสฤษดิ์. จิตวิทยาการปรับตัว. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ศูนย์ส่งเสริม
วิชาการ, 2545

วิกิพีเดีย, ความยากจน. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อวันที่ 4 กันยายน 2564. จากเว็บไซต์
<https://th.wikipedia.org>.

วิทยากร เชียงกูล. พัฒนาการแบบยั่งยืนกับการแก้ปัญหาคนจน. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์ พรินต์
แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, 2547.

เสถียร วรรณปก, นิทานมงคลธรรม. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, 2549

อภิชัย พันธเสน. “วิกฤตการณ์ความยากจนและทางออก”. ใน กลยุทธ์กับหายนะเศรษฐกิจ. กรุงเทพมหานคร
: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2540.

อรพินทร์ ชูชม และอัจฉรา สุขารมณ์. “องค์ประกอบที่สัมพันธ์กับการปรับตัวของนักเรียนวัยรุ่น”. รายงาน
การวิจัย, สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, 2532.

โมเดลประสิทธิภาพเชิงพุทธวิธีในการพัฒนาองค์กรธุรกิจไทยอย่างยั่งยืน

THE MODEL OF BUDDHIST EFFECTIVENESS METHOD ADMINISTRATION IN SUSTAINABLE THAI BUSINESS ORGANIZATION DEVELOPMENT

อานรรักษ์ สากแก้ว *

Anurak Sakaew

Received: 2021-10-07

Revised: 2021-12-22

พระครูวรารณวิฑูรย์**

Phrakruworawanwithun

Accepted: 2021-12-31

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาสภาพปัญหาและความสำคัญในระบบเศรษฐกิจไทยในปัจจุบัน โดยการนำแนวคิดเรื่องหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา มาช่วยพัฒนากลไกทางธุรกิจตามหลักพุทธ เศรษฐศาสตร์กับการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์กรธุรกิจคุณธรรม ที่เน้นการประกอบสัมมาอาชีพ แบบไม่ประมาท ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ซื่อสัตย์ สุจริต และเป็นประโยชน์ สอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงใน พระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช รัชกาลที่ 9 ที่ทรงพระราชทานแก่คนไทยในการพึ่งพา ตนเองเป็นการนำเสนอแนวทางการปฏิบัติแนวความคิดทางเศรษฐกิจที่สามารถนำมาปรับใช้ได้เป็นอย่างดีทุก ยุค ทุกสมัย ด้วยหลักธรรมสำคัญคือ อริยสัจ 4, อิทธิบาท 4 และพรหมวิหาร 4 โภควิภาค 4 และ ทิฐูธรรม มีกัตถประโยชน์

คำสำคัญ โมเดลประสิทธิภาพเชิงพุทธวิธี, การพัฒนาที่ยั่งยืน, องค์กรธุรกิจคุณธรรม

ABSTRACT

This article aims to study the problems and importance in the current Thai economic system .By applying the concept of Buddhist teachings to help and develop business mechanisms .According to Buddhist economic principles and sustainable development of moral business organizations which emphasizes on without negligence, not oppressing others, honesty, integrity and usefulness, it is related bestowed with the Sufficiency Economy Philosophy by His Majesty KingBhumibol Adulyadej , the Great Rama IX, which was bestowed upon the Thai people in self-reliance. It presents a revolutionary

* นิสิตหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนา คณะนักบวช มหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา.

เบอร์โทร: 080 151-9539, E-mail: bombsakaew@gmail.com

** อาจารย์ที่หลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนา คณะนักบวช มหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

approach to economic concepts that can be applied very well in every era with the main principle which are the 4 Noble Truths, Itthibah 4, Brahma Vihara 4, Region 4 and Dittadhamikathaprajai.

Keywords: Buddhist Effectiveness Model, Sustainable Development, Moral Business Organization

1. บทนำ

ปัจจุบันระบบเศรษฐกิจของประเทศไทยเป็นระบบเศรษฐกิจแบบผสมที่ยอมรับกรรมสิทธิในทรัพย์สินส่วนบุคคล ซึ่งเศรษฐกิจแบบผสมนี้ หมายถึงระบบเศรษฐกิจที่มีลักษณะทั้งส่วนที่เป็นแบบทุนนิยมและสังคมนิยม กล่าวคือ ภาคเอกชนสามารถประกอบธุรกรรมทางเศรษฐกิจได้โดยเสรี มีการแข่งขันทางการค้าและการลงทุนอย่างเป็นอิสระ ทั้งนี้รัฐก็มีบทบาทค่อนข้างมากในส่วนของ การวางแผนและการแทรกแซงการทำงานของกลไกทางด้านราคาที่จะมีการผูกขาดกิจกรรมบางประเภทโดยภาครัฐ เรียกว่ากิจการรัฐวิสาหกิจ ในปัจจุบันถึงแม้ว่าความเข้มแข็งของภาคเอกชน องค์กรภาคธุรกิจต่าง ๆ จะทำให้บทบาทของรัฐมีความสำคัญลดน้อยลง แต่ภาครัฐก็ได้มีการกำหนดบทบาทของภาครัฐในกิจกรรมการผลิตลงเป็นอย่างมาก เช่น รัฐได้มีการแปรรูปรัฐวิสาหกิจให้ภาคเอกชนสัมปทานลงทุนในโครงการสาธารณูปโภคบางอย่าง เช่น กิจการโทรศัพท์ กิจการรถไฟฟ้าในกรุงเทพมหานคร และกิจการโทรคมนาคม เป็นต้น ในการดำเนินธุรกิจ ผู้ประกอบการสามารถดำเนินการได้หลายรูปแบบ เช่น การดำเนินธุรกิจในรูปแบบการเป็นเจ้าของแต่เพียงผู้เดียว หรืออาจดำเนินการโดยร่วมลงทุนกับบุคคลอื่นในกลุ่มคณะก็ได้ การตัดสินใจเลือกดำเนินธุรกิจการค้าในรูปแบบใดนั้น ผู้ประกอบการจะต้องคำนึงถึงองค์ประกอบที่สำคัญตามหลักเศรษฐศาสตร์ หลักการดำเนินธุรกิจ ตลอดจนเรื่องกลยุทธ์ทางการตลาดในการแข่งขัน และอีกหลายประการ เพื่อให้การประกอบธุรกิจนั้นประสบผลสำเร็จนำมาซึ่งผลประโยชน์และกำไรสูงสุด¹

ประเทศทั่วโลกต่างประสบวิกฤตการณ์จากการมุ่งพัฒนาตามเศรษฐศาสตร์กระแสหลักอย่างไม่ลืมหูลืมตา ส่งผลให้เกิดการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน ตลอดจนความล้มเหลวทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสภาพสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรมลง โดยนักวิชาการหลายท่านได้สังเกตเห็นความผิดพลาดอันเกิดจากการนำแนวคิดแบบตะวันตกมาใช้โดยไม่มีการประยุกต์ให้เข้ากับพื้นฐานแนวคิดและวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคม จึงได้มีการเสนอทางออกให้กับการพัฒนาประเทศขึ้นใหม่ โดยกลับมาพิจารณาและดำเนินการตามแนวคิดแบบ “พุทธศาสนา” ซึ่งเป็นแนวคิดและวิถีปฏิบัติดั้งเดิมของสังคมไทย เพื่อพัฒนาไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมประเทศอย่างยั่งยืน² ทำให้เกิดการตั้งคำถามและวิพากษ์เกี่ยวกับทฤษฎี หรือแนวคิดที่อยู่เบื้องหลังการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ และสภาพสังคม ทั้งนี้ บิดาแห่งเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ (Buddhist Economics) ที่หลาย ๆ คน เชื่อว่าเป็นทางเลือกใหม่ที่อยู่บน “ทางสายกลาง” ระหว่างเศรษฐกิจแบบทุนนิยม และเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม โดยแนวคิดพุทธเศรษฐศาสตร์นั้น สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งมีการวิพากษ์เศรษฐศาสตร์แบบนีโอคลาสสิก นำมาซึ่งความขัดแย้ง ทางสังคม และการทำลายสิ่งแวดล้อม จึงมีการเสนอแนวคิดทางเลือก ซึ่งมี

¹ วาติกร รักธรรม, งบประมาณรายจ่ายประจำปี 2559 กับทิศทางเศรษฐกิจไทย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://cebf.utcc.ac.th/upload/analysis_file/file_th_170d30y2015.pdf [27 สิงหาคม 2564].

² ศุภิตรา อำนาจสวัสดิ์, พุทธเศรษฐศาสตร์: หลักเศรษฐศาสตร์การเมืองเพื่อการพัฒนาประชาคมเศรษฐกิจที่ยั่งยืน, 2561.

รากฐานอยู่บนจริยธรรม มุ่งเน้นการบริโภคแบบพอดี เพื่อความสุขสูงสุด มีการควบคุมตนเองให้เป็นอิสระ ปลอดภัยจากกิเลส และสามารถชมตนเอง ชมใจ ให้เกิดปัญญาในการมีชีวิตอยู่อย่างมีคุณค่า³

2. สภาพปัญหาและความสำคัญในระบบเศรษฐกิจไทยในปัจจุบัน

จากสถานการณ์วิกฤติโควิด-19 ที่ผ่านมา ส่งผลต่อระบบเศรษฐกิจไทยอย่างรุนแรงในทุกภาคส่วน และสร้างความท้าทายให้กับผู้วางนโยบายทั้งในด้านการบรรเทาผลกระทบทางเศรษฐกิจในระยะสั้นและการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจในระยะยาว ซึ่งไม่มีใครทราบได้ว่าวิกฤติโควิดจะจบลงเมื่อไรและการฟื้นตัวและฟื้นฟูทางเศรษฐกิจจะใช้เวลายาวนานแค่ไหน

งานวิจัยของพงศ์ศักดิ์ เหลืองอร่าม⁴ ได้ศึกษาถึงแหล่งที่มาของความไม่แน่นอนทางเศรษฐกิจ รวมไปถึงการวิเคราะห์ผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจไทยทั้งในระดับมหภาคและระดับธุรกิจ และได้มีการนำเสนอประเด็นที่ผู้ดำเนินนโยบายควรให้ความสำคัญในการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจเพื่อรองรับความไม่แน่นอน โดยแบ่งความไม่แน่นอนออกเป็น 4 ด้าน คือ

1) ความไม่แน่นอนทางด้านนโยบายเศรษฐกิจโลก คือ ความไม่แน่นอนทางนโยบายเศรษฐกิจของประเทศที่มีบทบาทสำคัญในเวทีโลก

2) ความไม่แน่นอนทางด้านนโยบายเศรษฐกิจมหภาคไทย คือ ความไม่แน่นอนด้านนโยบายการเงินและการคลังของไทย

3) ความไม่แน่นอนทางการเมืองไทย คือ การประท้วงทางการเมือง การประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินหรือกฏอัยการศึก การปฏิวัติ การยุบสภา การเลือกตั้ง และการยกร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญ

4) ความไม่แน่นอนทางด้านภาวะเศรษฐกิจไทย โดยพิจารณาทั้งด้านเศรษฐกิจมหภาคและด้านตลาดการเงิน

เมื่อประเมินผลกระทบของความไม่แน่นอนในด้านต่าง ๆ ของไทย พบว่า การสูงขึ้นของความไม่แน่นอนส่งผลทางลบต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (GDP) โดยการลงทุนภาคเอกชนและภาคการส่งออกได้รับผลกระทบรุนแรงที่สุด นอกจากนี้ ความไม่แน่นอนทางการเมืองเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อระบบเศรษฐกิจของไทยอย่างมาก เนื่องจากวิกฤติทางการเมืองในประเทศไทยได้อยู่ในช่วงของการขาดเสถียรภาพอย่างรุนแรง โดยประเมินจากเหตุการณ์ที่ผ่านมาในช่วงเวลา 8 ปี ประเทศไทยมีการปฏิวัติรัฐประหาร 2 ครั้ง และเปลี่ยนแปลงนายกรัฐมนตรี 6 คน ทั้งนี้ จากสภาพปัญหาและความสำคัญในระบบเศรษฐกิจไทยในปัจจุบันนั้น มีปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อภาคธุรกิจเป็นจำนวนมาก และเป็นปัญหาที่เรื้อรังมาอย่างยาวนานองค์กรต่าง ๆ จึงจำเป็นต้องมีการปรับตัว ปรับโครงสร้าง ตามสภาพของระบบเศรษฐกิจของประเทศไทยในปัจจุบัน และอาจจะมีแนวโน้มสูงขึ้นในอนาคต จากปัจจัยด้านต่าง ๆ ที่นอกเหนือการควบคุม เช่น ภัยพิบัติทางธรรมชาติ หรือแม้กระทั่งการรับมือกับวิกฤติโรคระบาด COVID-19 ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน

³ พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต), การพัฒนาที่ยั่งยืน Sustainable development, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2541), หน้า 78.

⁴ พงศ์ศักดิ์ เหลืองอร่าม, เศรษฐกิจไทยท่ามกลางความไม่แน่นอน: ปรับกระบวนการรับมือความท้าทาย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://thaipublica.org/2020/09/bot-thai-economy-amidst-uncertainty/> [6 ตุลาคม 2564]

3. หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาในการพัฒนาวิถีทางธุรกิจ

หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่เน้นการแก้ปัญหาด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและการปกครอง ตลอดจนแนวทางการแก้ปัญหาแบบยั่งยืน คือ “กฎทันทสูตร” โดยในพระสูตรนี้จะนำเสนอแนวทางการปฏิบัติแนวความคิดทางเศรษฐกิจ นั่นคือ พุทธเศรษฐศาสตร์ เป็นเศรษฐศาสตร์ที่พิจารณาถึงความรู้สึก ความเอื้ออาทร ของมนุษย์ต่อผู้อื่นด้วยจิตใจที่มีโลกทัศน์ เปิดกว้าง และเห็นความจริงแท้ แตกต่างจากหลักเศรษฐศาสตร์ทั่วไป โดยพุทธเศรษฐศาสตร์จะสนใจความหลากหลายของมนุษย์ ตั้งฐานความคิดและมุมมองความเข้าใจที่แตกต่างกันระหว่างมนุษย์ด้วยกัน⁵

จากเหตุการณ์ในปัจจุบัน กระแสประเทศไทย 4.0 หรือ Thailand 4.0 ได้ถูกกล่าวถึงและถูกวิเคราะห์ในแง่มุมต่าง ๆ อย่างหลากหลายบริบท ซึ่งกระแสนี้เป็นวิสัยทัศน์เชิงนโยบายของรัฐบาล ที่มีความพยายามขับเคลื่อนประเทศไทยไปสู่เป้าหมาย “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นโยบายที่จะเปลี่ยนเศรษฐกิจแบบเดิมไปสู่เศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม

เมื่อมองถึงพัฒนาการของแนวทางการพัฒนาด้วยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่ พ.ศ. 2504 พบว่า มีการรักษาอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องและมีเสถียรภาพในแผนฉบับที่ 6-7 แต่ปัญหาที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งของ การพัฒนาสังคมไทย ก็คือ การพัฒนาคนให้มีศักยภาพในการที่จะพัฒนาประเทศ โดยในแผนฉบับที่ 8 เป็นต้นมา จะเน้นการพัฒนาที่มุ่งให้คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาและใช้เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือช่วยพัฒนาคนให้มีความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดี รวมทั้งการพัฒนาที่บูรณาการแบบองค์รวม เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ดังนั้นในการพัฒนาวิถีทางศาสนาประกอบด้วย หลักอริยสัจ 4 อิทธิบาท 4 พรหมวิหาร 4⁶ และโศกวิภาค 4 ซึ่งสอนให้คฤหัสถ์ผู้มีทรัพย์ บริหารจัดการทรัพย์สินที่หามาได้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทั้งในปัจจุบันและอนาคต ทั้งเพื่อประโยชน์ของตนเองและผู้อื่น และพระพุทธเจ้าทรงสอนหลักเศรษฐศาสตร์ ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับการแสวงหาทรัพย์ การรักษาทรัพย์ และใช้จ่ายทรัพย์อย่างพอเหมาะพอดี คือ ทิฏฐธรรมมิกัตถประโยชน์

ดังนั้นการจะพัฒนาธุรกิจหรือพัฒนาระบบเศรษฐกิจ มีความสัมพันธ์กับหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา เช่น ในกฎทันทสูตร ที่พระพุทธเจ้าทรงนำเสนอตัวอย่างของการแก้ปัญหาด้าน เศรษฐกิจ สังคม การเมือง และการปกครองไว้ว่า การพัฒนาเศรษฐกิจมีความสัมพันธ์กับแนวคิดแบบธรรมาธิปไตย ซึ่งเป็นการนำเสนอแนวทางการปฏิบัติแนวความคิดทางเศรษฐกิจที่สามารถนำมาปรับใช้ได้เป็นอย่างดีทุกยุคทุกสมัย ดังนั้นพุทธศาสนาจึงมีหลักคำสอนที่ก่อให้เกิดการพัฒนาทางจิตใจ เช่นเดียวกันกับการจะดำเนินธุรกิจให้มีประสิทธิภาพสูงสุดเช่นกัน กล่าวคือ การจะทำธุรกิจให้ประสบผลสำเร็จในทุกด้าน ทุกมิตินั้น บุคคลต้องคำนึงถึงหลักพุทธธรรมที่สอนเกี่ยวกับการพัฒนาจิตใจคนด้วย ส่วนในด้านหลักคุณธรรมสำคัญทางศาสนาที่

⁵ พระครูโสภณปริยัติสุธี, รัฐศาสตร์ในพระไตรปิฎก, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2552), หน้า 89-90.

⁶ พระครูโกศลธรรมานุสิฐ, “พุทธศาสนากับการพัฒนาสังคมไทย ในยุคไทยแลนด์ 4.0”, *Humanities, Social Sciences and arts*, ปีที่ 3 ฉบับที่ 4 (มิถุนายน – สิงหาคม 2562): 15-28.

สอดคล้องกับการพัฒนาธุรกิจ หรือการพัฒนาเศรษฐกิจนั้น ประกอบด้วย หลักธรรมสำคัญคือ หลักธรรมเรื่อง อริยสัจ 4, หลักธรรมเรื่องอิทธิบาท 4 หลักธรรมเรื่องพรหมวิหาร 4 โภควิภาค 4 และทิวฐัมมิกัตถประโยชน์

4. หลักพุทธเศรษฐศาสตร์

พุทธเศรษฐศาสตร์ หมายถึง การนำคำสอนของพระพุทธเจ้ามาประยุกต์เข้ากับแนวคิดในวิชา เศรษฐศาสตร์ที่พัฒนาขึ้นมาจากอารยธรรมตะวันตก เนื่องจากเศรษฐศาสตร์ที่พัฒนามาจากตะวันตกนั้นเป็น วิชาที่ว่าด้วยการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่จะทำให้ปัจเจกบุคคลได้รับความพึงพอใจสูงสุดภายใต้ ทรัพยากรที่มีจำกัดและสามารถทำให้สังคมได้บรรลุถึงสวัสดิการทางสังคมสูงสุดภายใต้เงื่อนไขเดียวกัน⁷ นอกจากนี้ พุทธเศรษฐศาสตร์ก็ยังเป็นวิชาที่ว่าด้วยการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจในลักษณะที่เป็นการ ร่วมมือกัน ในขณะที่เดียวกันก็เป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้จ่ายทรัพยากรด้วยเช่นกัน การดำเนิน กิจกรรมทางเศรษฐกิจตามแนวพุทธศาสตร์นั้นอยู่บนพื้นฐานของอหิงสธรรมอย่างแท้จริง กล่าวคือ หลัก อหิงสธรรมจัดเป็นธรรมที่ช่วยให้โน้มน้าวใจในทางเมตตากรุณา ไม่แสวงหาวิธีการประโยชน์จากเศรษฐกิจจาก อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับสงคราม เช่น การผลิตและค้าขายอาวุธ ซึ่งจะเห็นได้ชัดเจนว่าการดำเนินกิจกรรม ทางเศรษฐกิจในลักษณะเช่นนี้ ถึงแม้ผู้ประกอบการกิจกรรมทางเศรษฐกิจจะได้รับผลตอบแทนทางเศรษฐกิจสูง แต่ก็จะก่อให้เกิดความย่อยยับเสียหายแก่ผู้อื่นตามมา⁸

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและแนวคิดพุทธเศรษฐศาสตร์ มีความสอดคล้องคล้ายคลึงกัน ซึ่งแนวคิด พุทธเศรษฐศาสตร์มีการวิพากษ์เศรษฐศาสตร์แบบนีโอคลาสสิก กล่าวคือการบริโภคเพื่อความพึงพอใจสูงสุด และจะนำมาซึ่งความขัดแย้งและทำลายสิ่งแวดล้อม ดังนั้น จึงมีการมุ่งเน้นให้เกิดแนวคิดการบริโภคแบบพอดี เพื่อความสุขสูงสุด สามารถชมตนเอง ช่มใจ ให้เกิดปัญญาในการมีชีวิตอยู่อย่างมีคุณค่า ปลอดภัยจากอำนาจ ของกิเลสและมีความสุขตามอัตภาพ⁹ นอกจากนี้ พุทธเศรษฐศาสตร์ มีการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจด้วย หลักสัมมาอาชีวะ ตลอดถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิต อย่างไรก็ตาม การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เศรษฐศาสตร์กระแสหลักพุ่งเล็งไปที่ผลประโยชน์ส่วนตนเป็นที่ตั้ง และมีจุดเน้นอยู่ที่การสร้าง ความพอใจ สูงสุด ด้วยการผลิตให้มากที่สุด ต้นทุนการผลิตต่ำที่สุด และผลกำไรสูงที่สุด ดังนั้น พุทธเศรษฐศาสตร์จึงเน้น ปัญญาเป็นปัจจัยการผลิตหลัก และถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในกระบวนการผลิต หรือเป็นวิธีการผลิต และ พระพรหมคุณาภรณ์¹⁰ ก็ได้ชี้ว่า การสร้างความพร้อมทางเศรษฐกิจนั้นเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องทำ ซึ่งจะต้องให้ ความสำคัญกับการเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจนั้นสัมพันธ์กับจุดหมาย โดยให้เป็นไปเพื่อจุดหมาย คือ ให้เกิด คุณภาพชีวิต ซึ่งทำให้มนุษย์พร้อมที่จะสร้างสรรค์หรือปฏิบัติเพื่อชีวิตที่ดีงาม จึงเรียกว่า เศรษฐศาสตร์และ เศรษฐกิจเพื่อคุณภาพชีวิต

⁷ อภิชาติ พันธเสน, พุทธเศรษฐศาสตร์วิวัฒนาการ ทฤษฎีและการประยุกต์กับเศรษฐศาสตร์สาขาต่าง ๆ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อมรินทร์), 2544.

⁸ อภิชาติ พันธเสน, วิวัฒนาการ ทฤษฎี และการประยุกต์กับเศรษฐศาสตร์สาขาต่าง ๆ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อมรินทร์), 2544.

⁹ พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต), การพัฒนาที่ยั่งยืน Sustainable development, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิ โกลบอลทีมทอง, 2541), หน้า 78.

¹⁰ ป.อ.ปยุตโต, เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ, (กรุงเทพมหานคร, 2548), หน้า 59-60.

อริสโตเติล (Aristotle) ปรัชญาเมธีสมัยกรีกและโรม ได้เสนอและวางความคิดเกี่ยวกับระบบเศรษฐกิจว่า การแลกเปลี่ยนที่ดี การกู้และการให้กู้หนี้ยืมสินที่ดี เป็นกิจกรรมที่ขาดประสิทธิภาพเพราะแต่ละคน (หรือครอบครัว) ควรจะผลิตสิ่งที่ต้องกินต้องใช้เอง หากผู้ใดบังเอิญมีส่วนเกินเหลืออยู่ผู้นั้น ก็อาจแลกเปลี่ยนหรือขายให้คนอื่นได้ในราคาที่ยุติธรรม อย่างไรก็ตามมันไม่เป็นการดีเลยที่คนหนึ่งคนใดจะซื้อสิ่งของอย่างใดอย่างหนึ่งไว้ โดยหวังที่จะหากำไรด้วยการนำไปขายต่อให้แก่ผู้อื่น พ่อค้าคนกลางคือผู้ที่เป็อันตรายแก่สังคม เพราะว่าเขาซื้อถูกกว่า “ราคายุติธรรม” และหรือขายแพงกว่า “ราคายุติธรรม” เพราะฉะนั้นพ่อค้าจึงเป็นกาฝากของสังคมที่ทำตัวให้ร่ำรวยขึ้นมาจากเลือดเนื้อของผู้อื่น นอกจากนี้ เจ้าหนี้เงินกู้ที่เรียกเก็บดอกเบี้ยที่แพงเกินไป เขาถือว่าการเรียกเก็บดอกเบี้ยเป็นการกระทำที่ไม่ชอบธรรมเช่นกัน¹¹ ในขณะเดียวกัน ชูเมกเกอร์¹² ได้กล่าวว่าไม่มีใครคาดคิดว่าวิถีชีวิตของชาวพุทธจะกลายเป็นเศรษฐศาสตร์แนวพุทธไปได้และเขาได้แสดงให้เห็นสาระสำคัญของเชิงพุทธว่านักวัตถุนิยมสนใจแต่สินค้าเป็นสำคัญ พุทธศาสนิกชนสนใจแต่การให้มีอิสระเสรีภาพเป็นส่วนใหญ่แต่พุทธศาสนาถือหลักมัชฌิมาปฏิปทา

พุทธเศรษฐศาสตร์ มีลักษณะที่สำคัญพอสรุปได้ ดังนี้

1) พุทธเศรษฐศาสตร์ เป็นศาสตร์สายกลางหรือเศรษฐศาสตร์มัชฌิมาปฏิปทา เศรษฐศาสตร์แนวพุทธมุ่งที่ความพอดีหรือความสมดุล สมดุลในแง่หนึ่งก็คือการบริโภค เพื่อสนองหรือบำบัดความต้องการ จะทำให้เกิดความพอดี ส่วนเศรษฐศาสตร์ปัจจุบัน เป็นการบริโภคที่ตอบสนองความต้องการไม่รู้จบ เพราะมีความต้องการไม่จำกัด แต่ทางพระพุทธศาสนามีหลักของความพอดี มีปัญญาเข้ามาเกี่ยวข้องในพฤติกรรมทางเศรษฐกิจ และทำให้เกิดความพึงพอใจ

2) พุทธเศรษฐศาสตร์ มีลักษณะที่สำคัญที่ถือว่ากิจกรรมทางเศรษฐกิจทุกอย่างเป็นกิจกรรม ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต หรือเป็นกิจกรรมในการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ไปด้วยในตัว ไม่ว่า การบริโภค การตลาด การแลกเปลี่ยน การค้าขายด้วยเงินตรา โดยภาพรวมกิจการในการดำเนินชีวิตทุกอย่างในภาพรวมของมนุษย์ในด้านวัตถุ ที่จะส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดี และเป็นรากฐานแห่ง การพัฒนาคุณภาพชีวิต

ดังนั้นจากแนวคิดเกี่ยวกับหลักพุทธเศรษฐศาสตร์ข้างต้น สามารถกล่าวได้ว่าเป็นการน้อมนำประเด็นสำคัญทางด้านหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ไปใช้ในการพัฒนาระบบและกลไกทางเศรษฐกิจ ที่เน้นการประกอบสัมมาอาชีพ แบบไม่ประมาท ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ซื่อสัตย์ สุจริต พอเพียง และเป็นประโยชน์ สอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ที่ทรงพระราชทานแก่คนไทยในการพึ่งพาตนเอง

5. การพัฒนาที่ยั่งยืน

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 12¹³ (2560 – 2579) ได้รับการจัดทำขึ้นให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ แผนนี้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดจากการใช้ความรู้ ทักษะและการ

¹¹ ประkob ทองมา, เศรษฐุทธระณะเชิงประวัติศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ต้นหมาก), 2536.

¹² ชูเมกเกอร์ อี.เอฟ, เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ, แปลโดย สมบูรณ์ สุขศิลป์. (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), 2528.

¹³ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 12 (2560 – 2579), [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=6422 [5 สิงหาคม 2564]

ประยุกต์ใช้วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี นวัตกรรมและการวิจัยและพัฒนา นอกจากนี้ยังเน้นความสมดุลกับความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม แผนนี้ยังมุ่งเน้นปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งประกอบด้วย 3 หลักการคือ ความพอประมาณ ความสมเหตุสมผล และความรอบคอบ ประเทศไทยจำเป็นต้องจัดการกับความเหลื่อมล้ำและความไม่สมดุลระหว่างสภาพแวดล้อมและสังคม เป้าหมายรวมของประเทศไทยก็เช่นเดียวกันกับเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยนโยบายประเทศไทย 4.0 เป็นเครื่องมือของรัฐบาลในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและการผลิตของประเทศไทยให้กลายเป็นประเทศที่มีรายได้สูง ไปสู่เศรษฐกิจแบบที่ภาคส่วนต่าง ๆ ได้รับความประโยชน์อย่างทั่วถึงและมุ่งเน้นการเติบโตและการพัฒนาอย่างยั่งยืน เปลี่ยนวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมแบบดั้งเดิมให้เป็นวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมที่ชาญฉลาด เปลี่ยนการบริการต่าง ๆ แบบดั้งเดิมไปสู่การบริการที่มีมูลค่าสูง และเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจให้ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม ความคิดสร้างสรรค์ การวิจัยและพัฒนา และอุตสาหกรรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

นอกจากนี้ พุทธศาสนามีส่วนทำให้การพัฒนาสังคมไทยและการพัฒนาวิถีของภาคธุรกิจหรือแม้แต่องค์กรต่าง ๆ เป็นการพัฒนายั่งยืน โดยมีนักวิชาการได้เรียบเรียงเรื่อง พระพุทธศาสนากับการพัฒนาที่ยั่งยืน ว่าหมายถึง “การตอบสนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบัน โดยไม่มีผลกระทบในทางลบต่อความต้องการของคนรุ่นต่อไปในอนาคต” เนื่องจากทุกครั้งที่มีการตอบสนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบันจะต้องมีการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะส่งผลกระทบในทางลบต่ออนาคต ดังนั้นการพัฒนาที่ยั่งยืนจึงเป็นแนวคิดในการแก้ปัญหา โดยการพัฒนาที่ยั่งยืนจะคำนึงถึงมิติที่สามหรือมิติที่สามของสังคม คือ ต้องมีการชดเชยเพื่อให้ในแง่ของคุณภาพสิ่งแวดล้อมคงอยู่ได้ดังเดิม หากมีความจำเป็นที่จะต้องดำเนินการให้กระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมในที่สุดหนึ่ง¹⁴

6. องค์กรธุรกิจคุณธรรม

องค์กรคุณธรรม คือ องค์กรคนดีที่แสดงเจตนารมณ์และมุ่งมั่นที่จะส่งเสริมคุณธรรมของคนในองค์กร และเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างสังคมคุณธรรมโดย ส่งเสริมสนับสนุนให้สมาชิกขององค์กรเป็นคนดี คือ มีคุณธรรมเป็นฐานในการดำเนินชีวิตทั้งในการปฏิบัติงาน ครอบครัว และชุมชน มีระบบการบริหารจัดการองค์กรที่ดีเป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล หรือการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี องค์กรและสนับสนุนการส่งเสริมคุณธรรมให้กับประชาชน ชุมชน และสังคมที่เกี่ยวข้องกับองค์กร องค์กรคุณธรรมเป็นแหล่งสร้างคนดี เพื่อสังคมดี คือ คนในองค์กรเกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ วิถีคิด และการประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันที่สะท้อนการมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่ดี เหมาะสมกับสังคมไทยมากขึ้นและองค์กรได้คุณค่าเพิ่มและมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผลในการดำเนินกิจการจากการมีสมาชิกเป็นคนดีมีคุณธรรม

หลักการส่งเสริมองค์กรคุณธรรม จะน้อมนำหลักทรงงานของในหลวงรัชกาลที่ 9 มาสู่การปฏิบัติ โดยยึดหลักการสำคัญ 5 ประการดังนี้

1) ระเบิดจากภายใน เกิดจากความสมัครใจและมุ่งมั่นของผู้บริหารและสมาชิกขององค์กรที่เข้าใจและอยากทำ ไม่ใช่การสั่งการให้ทำ

¹⁴ พระครูโสภณปริยัติสุธี, รัฐศาสตร์ในพระไตรปิฎก, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2552), หน้า 89-90.

2) เป็นระบบ ทำอย่างเป็นระบบครบวงจรต่อเนื่อง ผสมผสานกับกระบวนการทำงานปกติขององค์กรและต้องเป็นระบบที่ง่ายต่อการเข้าใจและการปฏิบัติของผู้เกี่ยวข้อง โดยไม่ติดในตำรา

3) จากหลักความจริง เริ่มจากเข้าใจความจริง สภาพความเป็นจริง ในบริบทของแต่ละองค์กรและลงมือปฏิบัติจริง

4) **สู่ความดีงาม** เป้าหมายไม่ใช่แค่ทำตามกระแส แก้ปัญหาเฉพาะหน้า ต้องเป็นความคิด วิธีการกิจกรรมเชิงบวกและสร้างสรรค์ เน้นประโยชน์สุขส่วนรวมของคนในองค์กรและนอกองค์กร

5) **การมีส่วนร่วม** ต้องเปิดช่องทางให้มีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางของคนทุกระดับในทุกกระบวนการดำเนินงาน

ในด้านการจัดประเภทที่มาขององค์กรคุณธรรมมีประโยชน์ต่อการให้คำปรึกษาและการส่งเสริมการพัฒนาองค์กรคุณธรรม ซึ่งผู้ส่งเสริมควรแยกแยะองค์กรแต่ละแห่งที่เสนอความต้องการมายังโครงการ หรือศูนย์คุณธรรมเพื่อที่จะรู้ระดับการพัฒนา และต้องมีความปรารถนาดีที่จะกระตุ้นให้องค์กรเหล่านั้นได้พัฒนาตนเองเพื่อไปสู่การพัฒนาที่สูงขึ้นในระยะต่อไปโดยการแยกแยะที่มาขององค์กรนั้น สามารถดูได้จาก ลักษณะดังนี้

1) **ประเภทสนใจทำตามกฎหมาย** คือ มีนโยบายกำหนดให้ทำอ้างต้องทำตามนโยบายผู้บริหารหรือรัฐบาลให้ทำ

2) **ประเภททำตามกระแส** คือ เห็นคนอื่นทำสำเร็จและได้ผล ก็ใครสนใจทำตามที่คนอื่นทำ

3) **ประเภททำเพราะเห็นว่าทำแล้วดีได้ประโยชน์** คือ ยังติดอยู่กับกิจกรรม มองว่ากิจกรรมจะช่วยให้เกิดการพัฒนาคณะธรรม และทำให้คนเปลี่ยนแปลงยังก้าวไปสู่ระดับองค์กรยังไม่ได้

4) **ประเภทที่ทำด้วยความจริงใจ** คือ มุ่งมั่นที่จะดำเนินการให้เกิดผลจริงเพื่อการเปลี่ยนแปลงในองค์กร เป็นองค์กรที่ให้ความสำคัญด้านคุณธรรม

5) **ประเภทที่มุ่งมั่น ที่จะทำให้เกิดความยั่งยืน** คือ มุ่งให้การพัฒนาคณะธรรมนั้น มีประโยชน์ต่อสังคม ส่วนรวม เพื่อสร้างสรรค์สังคม อาจมีโครงการหรือกิจกรรมที่ทำร่วมกับองค์กรอื่นเครือข่ายอื่น ๆ ดำเนินการร่วมกัน เพื่อดำเนินงานกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมภายในองค์กรและดูแลสังคมภายนอกได้

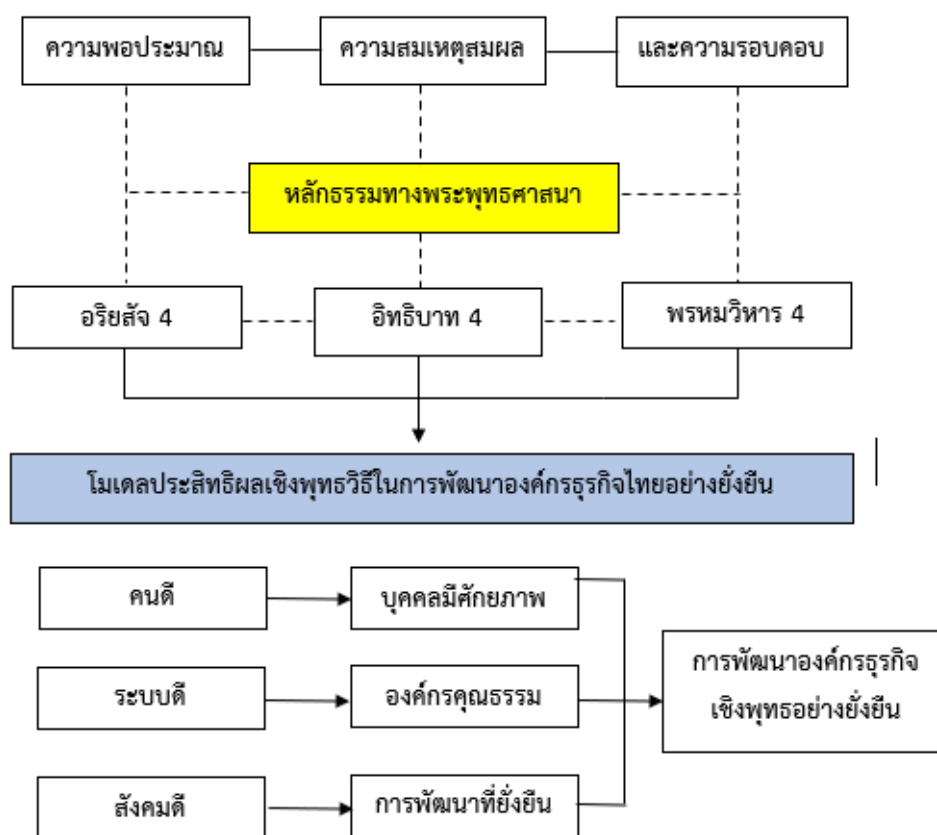
ทั้งนี้ เราสามารถแบ่งประเภทองค์กรที่สนใจในแบบอื่นได้ ดังนั้น ลักษณะองค์กรคุณธรรม ย่อมมีฐานและที่มาที่แตกต่างกัน เพราะมีความต้องการที่ไม่เหมือนกัน โดยทั่วไป องค์กรคุณธรรม อาจมีที่มา 4 แบบ คือ 1) มาจากการมองเห็นสภาพปัญหาที่ต้องการแก้ไข 2) มาจากนโยบาย 3) มาจากความสนใจ 4) มาเพื่อต้องการยกระดับองค์กรตนเอง อย่างไรก็ตาม แม้องค์กรคุณธรรม ที่เข้ามาสัมพันธ์หรือขอรับการสนับสนุนการพัฒนาจากโครงการนี้ หรือจากศูนย์คุณธรรม จะมาโดยรูปแบบใดก็ตาม สิ่งที่สำคัญที่สุด ก็คือ การให้คำปรึกษาที่ตรงไปตรงมาให้เห็นถึงประโยชน์และคุณค่าของการเป็นองค์กรคุณธรรม ที่จะช่วยทำให้องค์กรดีขึ้น มีประสิทธิภาพมากขึ้น เกิดความสันติสุขมากขึ้น และสังคมไทยได้รับประโยชน์จากการส่งเสริมคุณธรรมของแต่ละองค์กร ซึ่งองค์กรต่างๆเหล่านั้น จะต้องรู้ว่า ถ้าจะทำให้เกิดขึ้นได้จริง ต้องมุ่งมั่นตั้งใจที่จะทำในเรื่องใดบ้าง และให้องค์กรคิดและตัดสินใจเอง

ดังนั้นแนวคิดเกี่ยวกับองค์กรธุรกิจคุณธรรม มุ่งมั่นที่จะส่งเสริม สนับสนุนให้สมาชิกขององค์กรมีคุณธรรมเป็นฐานในการดำเนินชีวิตทั้งในการปฏิบัติงาน ครอบครัว และชุมชน (คนดี) มีการบริหารจัดการองค์กรเป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล หรือการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี (ระบบดี) ธรรมะและสนับสนุนการ

ส่งเสริมคุณธรรมให้กับประชาชน ชุมชน และสังคมที่เกี่ยวข้องกับองค์กร (เผื่อแผ่ชุมชน/สังคมดี) โดยการน้อมนำหลักการทรงงานของในหลวงรัชกาลที่ 9 มาสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

7. บทสรุป

หลักพุทธเศรษฐศาสตร์มีจุดมุ่งหมายในการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ เพิ่มประสิทธิภาพเชิงพุทธวิธีในการส่งเสริมคุณภาพชีวิต และมีส่วนช่วยในการพัฒนาองค์กรธุรกิจได้อย่างยั่งยืน มีรากฐานอยู่บนหลักคุณธรรมจริยธรรม นำไปสู่การเป็นองค์กรคุณธรรม เน้นความพอดี สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นศาสตร์พระราชاةที่ทั่วโลกต่างยอมรับการพัฒนาเศรษฐกิจมีความสัมพันธ์กับแนวคิดแบบธรรมาธิปไตย ซึ่งเป็นการนำเสนอแนวทางการปฏิบัติแนวความคิดทางเศรษฐกิจที่สามารถนำมาปรับใช้ได้เป็นอย่างดีทุกยุค ทุกสมัย ดังนั้นพุทธศาสนาจึงมีหลักคำสอนที่ก่อให้เกิดการพัฒนาทางจิตใจ เช่นเดียวกันกับการจะดำเนินธุรกิจให้มีประสิทธิภาพสูงสุดเช่นกัน กล่าวคือ การจะทำธุรกิจให้ประสบผลสำเร็จในทุกด้าน ทุกมิตินั้น บุคคลต้องคำนึงถึงหลักพุทธธรรมที่สอนเกี่ยวกับการพัฒนาจิตใจคนด้วยหลักคุณธรรมสำคัญทางศาสนาที่สอดคล้องกับการพัฒนาธุรกิจ หรือการพัฒนาเศรษฐกิจนั้น ประกอบด้วย หลักธรรมสำคัญคือ **หลักธรรมเรื่องอริยสัจ 4, หลักธรรมเรื่องอิทธิบาท 4, หลักธรรมเรื่องพรหมวิหาร 4 โภควิภาค 4 และ ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์** จะเห็นได้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับหลักพุทธเศรษฐศาสตร์เป็นการน้อมนำประเด็นสำคัญทางด้านหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ไปใช้ในการพัฒนาระบบและกลไกทางเศรษฐกิจ ที่เน้นการประกอบสัมมาอาชีพ แบบไม่ประมาท ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ซื่อสัตย์ สุจริต พอเพียง และเป็นประโยชน์ สอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ที่ทรงพระราชทานแก่คนไทยในการพึ่งพาตนเอง ดังนั้น จากการศึกษาค้นคว้า วิเคราะห์และเปรียบเทียบ **โมเดลการสร้างประสิทธิภาพเชิงพุทธวิธีในการพัฒนาองค์กรธุรกิจไทยอย่างยั่งยืน** จึงสอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งประกอบด้วย 3 หลักการคือ **ความพอประมาณ ความสมดุลสมผล และความรอบคอบ** เน้นการออกแบบระบบเศรษฐกิจฐานคุณค่าโดยการเทคโนโลยีใหม่ๆ ควบคู่ไปกับการปฏิบัติที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยมีเป้าหมายสูงสุดในการนำพาประเทศไทยออกจากกับดักรายได้ปานกลางและผลักดันประเทศไทยเข้าสู่ประเทศที่มีช่วงรายได้ที่สูงขึ้น มุ่งมั่นที่จะส่งเสริม สนับสนุนให้สมาชิกขององค์กรมีคุณธรรมเป็นฐานในการดำเนินชีวิตทั้งในการปฏิบัติงาน ครอบครัว และชุมชน (**คนดี**) มีการบริหารจัดการองค์กรเป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล หรือการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี (**ระบบดี**) ธรรงค์และสนับสนุนการส่งเสริมคุณธรรมให้กับประชาชน ชุมชน และสังคมที่เกี่ยวข้องกับองค์กร (**เผื่อแผ่ชุมชน/สังคมดี**) โดยการน้อมนำหลักการทรงงานของในหลวงรัชกาลที่ 9 มาสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

ภาพประกอบที่ 1: โมเดลประสิทธิผลเชิงพุทธวิธีในการพัฒนาองค์กรธุรกิจไทยอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- พงศ์ศักดิ์ เหลืองอร่าม. เศรษฐกิจไทยท่ามกลางความไม่แน่นอน: ปรับกระบวนทัพรับความท้าทาย. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://thaipublica.org/2020/09/bot-thai-economy-amidst-uncertainty/> [6 ตุลาคม 2564].
- พระครูโสภณปริยัติสุธี. รัฐศาสตร์ในพระไตรปิฎก. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2552.
- พระครูโกศลธรรมานุสิฐ. “พุทธศาสนากับการพัฒนาสังคมไทย ในยุคไทยแลนด์ 4.0”. **Humanities, Social Sciences and arts**. ปีที่ 3 ฉบับที่ 4 (มิถุนายน – สิงหาคม 2562): 15-28.
- พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). การพัฒนาที่ยั่งยืน Sustainable development. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกมลคีมทอง. 2541.

ซูเมกเกอร์ อี.เอฟ. เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ. แปลโดย สมบูรณ์ ศุภศิลป์. (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์). 2528.

ประกอบ ทองมา. เศรษฐตรศนะเชิงประวัติศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ต้นหมาก). 2536.

ป.อ.ปยุตโต. เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ. กรุงเทพมหานคร, 2548.

วาทีตร รัชธรรม. งบประมาณรายจ่ายประจำปี 2559 กับทิศทางเศรษฐกิจไทย. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://cebf.utcc.ac.th/upload/analysis_file/file_th_170d30y2015.pdf [27 สิงหาคม 2564].

ศุภัทรา อำนวยสวัสดิ์. พุทธเศรษฐศาสตร์: หลักเศรษฐศาสตร์การเมืองเพื่อการพัฒนาประชาคมเศรษฐกิจที่ยั่งยืน. 2561.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 12 (2560 – 2579). [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=6422 [5 สิงหาคม 2564].

อภิชัย พันธเสน. พุทธเศรษฐศาสตร์วิวัฒนาการ ทฤษฎีและการประยุกต์กับเศรษฐศาสตร์สาขาต่าง ๆ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อมรินทร์. 2544.

อภิชัย พันธเสน. วิวัฒนาการ ทฤษฎี และการประยุกต์กับเศรษฐศาสตร์สาขาต่าง ๆ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อมรินทร์. 2544.

ปรากฏการณ์ทางความเชื่อของคนไทยในยุคปัจจุบัน THE PHENOMENON OF THE BELIEFS OF THAI PEOPLE IN THE PRESENT ERA

พระชลญาณมุนี*
Phrachonyanmuni

Received: 2021-09-30

Revised: 2021-12-22

Accepted: 2021-12-31

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเรื่อง “ปรากฏการณ์ทางความเชื่อของคนไทยในยุคปัจจุบัน” พบว่าปรากฏการณ์ทางความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับศาสนาของคนไทยที่มีรากฐานมาจากเชื่อบรรพบุรุษ เชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เชื่อเทพเจ้า นอกจากนี้ยังมีความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ การผสมผสานความเชื่อโดยขาดความรู้ความเข้าใจในหลักการของความเชื่อ ทำให้ความเชื่อต่อศาสนาเคลื่อนออกจากหลักความเชื่อตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท ส่งผลให้เกิดความมกมายเชื่อทุกอย่างที่ฟังพาหาประโยชน์ได้ บางครั้งก็ตกเป็นเครื่องมือของความเชื่อ เพราะเป็นความเชื่อที่ไม่ประกอบด้วยปัญญา ส่วนกระบวนการเกิดความเชื่อในพระพุทธศาสนาสามารถจำแนกได้ 3 ระดับ เรียงโดยลำดับได้ดังนี้ (1) ระดับการเข้าสู่ความเชื่อในเบื้องต้นโดยใช้หลักโยนิโสมนสิการชีวิตข้อเท็จจริงมีปรากฏในพระพุทธศาสนา (2) ระดับการใช้เหตุผลโดยใช้หลักไตรลักษณ์ข้อเท็จจริงมีปรากฏในอริยสัจ 4 และ (3) ระดับปัญญาโดยใช้หลักไตรลักษณ์พิจารณาประกอบมพัฒนาจิตเพื่อให้เกิดความรู้ที่ถูกต้องมีปรากฏในความเชื่อ 4 ดังนั้นปรากฏการณ์ความเชื่อของคนไทยจำแนกตามความเชื่อได้ 4 กลุ่ม ได้แก่ ความเชื่อในการรักษาโรค ความเชื่อในความสุข ความเชื่อในด้านความรัก และความเชื่อเรื่องของการสามารถนำมาวิเคราะห์ตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ได้ดังนี้ ด้านการรักษาโรคใช้หลักอริยสัจ 4 ด้านความสุขใช้หลักสุขของคฤหัสถ์ สุขของบรรพชิต ด้านความรักใช้หลักสมชีวิธรรม 4 ขรวาสธรรม 4 พรหมวิหารธรรม 4 กรรมใช้หลักความเชื่อ 4 ที่ปรากฏการณ์ทางความเชื่อของคนไทยในยุคปัจจุบันนั่นเอง

คำสำคัญ: ปรากฏการณ์, ความเชื่อ, พระพุทธศาสนา

ABSTRACT

This article aims to study “Phenomenon of the beliefs of Thai people in the present era” found that the belief phenomenon related to the religion of Thai people is rooted in belief in spirits. Believe the ancestors, sacred things, gods, and also believe in superstitions blending beliefs with a lack of knowledge and understanding of the principles of belief causing the belief in religion to move away from the belief in Theravada Buddhist philosophy resulting in credibility of everything that can

* อาจารย์ประจำ วิทยาลัยสงฆ์ลพบุรี คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
เบอร์โทร: 081-4340807, E-mail: watutoknum@gmail. com

be relied on and exploited. Sometimes it becomes an instrument of faith because it is a belief that does not contain wisdom. As for the belief formation process in Buddhism, it can be classified into 3 levels, in order: (1) the initial level of entering into belief by using the Yonisomanasi principle, indicating the facts in Buddhism; (2) the level of reasoning by using Logical principles indicating facts appear in the 4 Noble Truths and (3) the level of intelligence by using the trisikkha principles to train the mind to develop correct knowledge in beliefs. Therefore, belief phenomena of Thai people are classified according to their beliefs. Can be divided into 4 groups:- beliefs in the treatment of diseases belief in happiness, love and karma. It can be analyzed according to the principles of Buddhism as follows: The treatment of the disease uses the 4 Noble Truths, and the happiness aspect uses the happiness of the householder. The happiness of monks in terms of love, we use the Somchivithamma, 4 secular Dhamma, 4 Brahmawihan Dhamma, 4 Karma, 4 beliefs, which are the phenomena of beliefs of Thai people in the present.

Keywords: Phenomenon, Belief, Buddhism.

1. บทนำ

ปรากฏการณ์ทางความเชื่อของคนไทยในยุคปัจจุบันที่มีต่อคนไทยที่มีต่อศาสนาที่เป็นเรื่องของการผสมผสานระหว่างลัทธิวิญญูณกับศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธ โดยคนไทยส่วนใหญ่รับเอาพระพุทธศาสนามาเป็นศาสนาประจำชาติ แต่ก็รับเอาความเชื่อหลายประการของศาสนาพราหมณ์เข้ามาด้วยในเรื่องของเทพเจ้า วิญญูณศักดิ์สิทธิ์ และพิธีกรรมต่าง ๆ พระพุทธศาสนาในประเทศไทยเป็นพุทธแบบดั้งเดิมที่เรียกว่า หินยานหรือเถรวาท จึงเป็นที่น่าสังเกตว่า คนไทยส่วนใหญ่ที่อยู่ในชนบท ได้ผสมผสานพุทธศาสนา เข้ากับลัทธิวิญญูณและบางส่วนของศาสนาพราหมณ์ได้เป็นอย่างดี พฤติกรรมทางศาสนาที่แสดงออก จึงมีทั้งการไหว้พระและนับถือผี มีพิธีกรรมต่าง ๆ มากมาย นอกจากนี้ยังมีความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์หรือมายาศาสตร์และโหราศาสตร์อีกด้วย การปะปนและผสมผสานความเชื่อและศาสนาต่างๆในสังคมไทย ทำให้คนไทยเคลื่อนออกจากพุทธศาสนาโดยไม่รู้ตัว ในปัจจุบันเรามักจะพบเห็นปรากฏการณ์ความเชื่อในรูปแบบต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมไทย มีการประพฤติปฏิบัติที่ต่างกันตามทัศนคติ ความพึงพอใจของแต่ละบุคคล แต่มีเป้าหมายอย่างเดียวกัน คือ การร้องขอความช่วยเหลือ อ้อนวอนต่อสิ่งภายนอก เพราะเชื่อว่ามีอำนาจเหนือธรรมชาติ ศักดิ์สิทธิ์ ลี้ลับ สูงส่ง สามารถตอบสนองสิ่งที่ต้องการได้ทันใจ ณ จุดนี้ มีข้อพิสูจน์ยืนยันเป็นที่ประจักษ์แก่สังคมไทยได้ เช่น วัดบางแห่งนับถือเทพเจ้าแห่งโชคลาภ วัดบางแห่งทำพิธีกรรมไหว้พระราหู วัดบางแห่งโฆษณาเชิญประชาชนนอนโลงสะเดาะเคราะห์ คนบางกลุ่มนับถือพญานาค นับถือผี นับถือบรรพบุรุษ นับถือเทพเจ้า เป็นต้น พฤติกรรมที่แสดงออกได้ผสมกลมกลืนอยู่ในพระพุทธศาสนา เกิดเป็นความเคยชินและยอมรับในที่สุด

ด้วยเหตุนี้ พุทธศาสนิกชนบางคนจึงถูกใช้เป็นเครื่องมือของความเชื่อที่มีขอบเขต จึงมีคำถามตามมาว่า เหตุใดคนไทยมีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติแต่ไม่สามารถเข้าถึงหลักความเชื่อของศาสนาได้ เนื่องจากคนไทยนับถือศาสนาพุทธตามบรรพบุรุษ ครอบครัว จึงเป็นพุทธศาสนิกชนโดยกำเนิด แต่ไม่ได้เข้าใจหลักคำสอนของศาสนา ไม่เคยศึกษาธรรมอย่างลึกซึ้ง อาจจะเข้าวัดไปหาสมภารเพื่อ ขอพร รดน้ำมนต์

เชื่อว่าเหตุผล มากกว่าการฟังธรรม เรียนรู้ธรรม แล้วนำมาเป็นหลักในการดำเนินชีวิตอย่างแท้จริง¹ ดังเช่นที่ พระพุทธองค์ได้ตรัสกับชาวกาลามะว่า เมื่อฟังสิ่งใดแล้วไม่ควรปลงใจเชื่อ เพราะเหตุผล 10 ประการ เหตุที่ พระองค์ตรัสว่าไม่ควรเชื่อเหตุผลทั้ง 10 ประการนี้ ไม่ได้หมายความว่า เรื่องฟังต่อ ๆ กันมา ประเพณีสืบ ๆ กันมา ตลอดจนครูอาจารย์ของตน เราไม่ควรเชื่อถือ แต่พระองค์ต้องการแสดงให้เห็นว่าเหตุผลทั้ง 10 ประการนั้นไม่ได้เป็นหลักประกันว่าต้องจริงเสมอไป เช่น เมื่อเป็นประเพณีแล้วต้องเป็นจริง ชาวเล้าลือต้อง เป็นจริง คำพูดครูอาจารย์ต้องเป็นจริง ซึ่งความจริงประเพณีที่ไม่มีประโยชน์ก็มี ชาวเล้าลือไม่เป็นจริงก็มี ครู อาจารย์สามารถพูดได้ทั้งจริงและไม่จริงก็มี เมื่อเหตุผลทั้ง 10 ประการ มีทั้งจริงและไม่จริงเช่นนี้ การรับฟัง อะไรแล้วต้องพิจารณาเสียก่อน เพราะนี่คือความมุ่งหมายของพระองค์ที่ตรัสพระสูตรนี้ ฉะนั้น ความเชื่อที่อยู่ บนพื้นฐานของปัญญา ย่อมเป็นความเชื่อที่ถูกต้อง ความเชื่อที่ถูกต้องย่อมนำพาผู้เชื่อให้ทำแต่สิ่งที่ถูกต้อง อันก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น² นั่นเอง

2. ความเป็นมาของปรากฏการณ์ทางความเชื่อ

คำว่า “ปรากฏการณ์” มาจากคำในภาษากรีก 2 คำ คือ (1) คำว่า Phenomenon และ (2) Logos กล่าวคือ คำว่า Phenomenon หมายถึง การปรากฏตัวขึ้น (To show one self) การศึกษาเชิงปรากฏการณ์ วิทยา จึงเป็นการศึกษาเกี่ยวกับปรากฏการณ์ หรือการแสดงตนในวิถีทางที่บุคคลแสดงเพื่อแสวงหาความจริง ตามที่ปรากฏและความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันของความรู้ความจริงที่เกิดขึ้นนั้น ส่วนคำว่า “Logos” หมายถึง การคิด (Thinking) แนวคิด (Concept) เป็นการคิดพิจารณาแบบมีเหตุ มีผลเพื่อให้ปรากฏภาพความเป็นจริง ขึ้น ความหมายในเชิงปรัชญาของปรากฏการณ์วิทยานั้น Merleau-Ponty กล่าวไว้ว่าเป็นการศึกษาถึงแก่นแท้ (essences) ของการรับรู้ (perception) หรือแก่นแท้ของการตระหนักรู้ (consciousness) เกี่ยวกับอัตถิภาวะ (existence) โดยเป็นการศึกษาจากบุคคลที่รับรู้ประสบการณ์นั้นตามที่เป็นอยู่และไม่สามารถจะศึกษาโดยแยก บุคคลออกจากโลกที่บุคคลอยู่หรือสิ่งแวดล้อมได้³

นอกจากนี้ คำว่า ปรากฏการณ์” นั้นยังเป็นทฤษฎีว่าด้วยความรู้ถูกจำกัดอยู่ในปรากฏการณ์ ได้แก่ (1) ปรากฏการณ์ทางกายภาพหรือผลรวมของที่หมายของสิ่งจริงและการรับรู้ที่เป็นไปได้ (2) ปรากฏการณ์ ทางจิตหรือผลรวมของที่หมายของการพินิจภายในหรืออันตรวินิจ ปรากฏการณ์นิยมยอมรับรูปแบบอยู่สอง รูปแบบที่สอดคล้องกัน คือ ปฏิเสธความจริงทั้งปวงที่อยู่เบื้องหลังปรากฏการณ์ และยืนยันความเป็นจริงของ สรรพสิ่งในตัวเองอย่างชัดเจน แต่ก็ปฏิเสธว่าไม่อาจรู้หรือเรียนรู้สิ่งเหล่านั้นได้ แต่อย่างไรก็ตาม ปรากฏการณ์ ยังเป็นสิ่งเกิดขึ้นที่สามารถสังเกตได้ มักเข้าใจว่าเป็น“สภาพปรากฏ”หรือ“ประสบการณ์” คำนี้ถูกใช้ในปรัชญา สมัยใหม่ผ่าน อิมมานูเอล คานท์ ที่ถือเป็นสิ่งตรงกันข้ามกับนูเมนอนหรือสิ่งในตัวเอง ตรงกันข้ามกับ ปรากฏการณ์นูเมนอนไม่สามารถเข้าถึง การสังเกตได้โดยตรง คานท์ ได้รับอิทธิพลอย่างสูงจาก ไบบีนซ์ ใน ปรัชญาของเขาส่วนนี้ ซึ่งปรากฏการณ์กับนูเมนอนถูกใช้ในคำเฉพาะที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน⁴

¹ วินัย ไชยทอง และกิตติเชษฐ สมใจ, **มรดกไทย**, (กรุงเทพมหานคร: เจ้าพระยาระบบการพิมพ์, 2547), หน้า 29.

² ทวี ผลสมภพ, **ปรัชญาศาสนา**, พิมพ์ครั้งที่ 8, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2555), หน้า 150.

³ กัญญ์ฐิตา ศรีภา, “การวิจัยเชิงปรากฏการณ์วิทยาแบบตีความในวิชาชีพพยาบาล”, **วารสารพยาบาลตำรวจ**, ปีที่ 4 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2555) : 6-7.

⁴ เจษฎา ทองรุ่งโรจน์, **พจนานุกรมอังกฤษ-ไทย ปรัชญา**, (กรุงเทพมหานคร: โสภณการพิมพ์, 2557), หน้า 668-669.

กล่าวสรุปได้ว่า คำว่า “ปรากฏการณ์” เป็นทฤษฎีว่าด้วยการรับรู้ที่อยู่ภายใต้ขอบเขตของประสบการณ์และเหตุผล ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ด้าน ได้แก่ ปรากฏการณ์ทางกายภาพอาศัยประสาทสัมผัสเป็นการรับรู้โดยตรงและรับรู้ขั้นต้นไม่ผ่านกระบวนการคิด กับปรากฏการณ์ทางจิตโดยอาศัยการคิดหาเหตุผลที่เกิดจากการรับรู้เป็นจุดเริ่มต้นเข้าสู่ความตระหนัก หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เป็นทฤษฎีที่นำเอาความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์หรือปรากฏการณ์มาวิเคราะห์ด้วยเหตุผลเพื่อทำให้เกิดความสมดุลกันของประสบการณ์กับเหตุผล ซึ่งเป็นแนวคิดแบบทวินิยมในทางญาณวิทยาที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อค้นหาข้อเท็จจริงให้ตรงตามความจริงมากที่สุด

3. ลักษณะแนวคิดเชิงปรากฏการณ์

ในศตวรรษที่ 18 เป็นทฤษฎีการรับรู้ที่ประสานจิตนิยมเข้าด้วยกัน โดยอิมมานูเอล คานท์ (Immanuel Kant) เป็นผู้เสนอทฤษฎีนี้เพื่อต้องการให้แนวคิดแบบจิตนิยมที่ถูกกลบທາທและความสำคัญลงในช่วงที่วิทยาศาสตร์ได้เข้ามามีอิทธิพลให้กลับมามีความสำคัญอีกครั้งและได้พยายามผสมผสานประสบการณ์กับความคิดในทฤษฎีการรับรู้ของเขา โดยแบ่งความจริงออกเป็น 2 อย่างคือ ปรากฏการณ์ (phenomenon) เป็นเหตุการณ์ที่ปรากฏสามารถรับรู้ได้กับความเป็นจริงที่อยู่เหนือประสบการณ์ และปรากฏการณ์เหตุผลสามัญที่เรารู้แต่ไม่สามารถอธิบายได้เรียกว่า noumenon⁵ เมื่อพิจารณาจากจุดยืนแล้วสามารถแบ่งแนวคิดนี้ได้ 3 ประการ ได้แก่

3.1 ปรากฏการณ์ตามแนวคิดเชิงอัตถิภาวะ

ปรากฏการณ์ตามแนวคิดเชิงอัตถิภาวะ กล่าวคือ เป็นทฤษฎีที่ให้ความสำคัญกับจิตของผู้รับรู้ เชื่อว่าการดำรงอยู่ในโลกของบุคคลมีอิทธิพลต่อบุคคลนั้น ๆ มุ่งวิเคราะห์ภาวะที่มีที่เป็น (Existence) ของบุคคลและสิ่งต่าง ๆ โดยเชื่อว่าการรับรู้ของบุคคล ส่งผลต่อการดำรงอยู่ในโลกด้วย การใช้ชีวิตในปัจจุบัน เป็นผลมาจากภูมิหลังและประสบการณ์เดิมของแต่ละคน

3.2 ปรากฏการณ์ตามแนวคิดเชิงอูตรวิสัย

ปรากฏการณ์ตามแนวคิดเชิงอูตรวิสัย กล่าวคือ เป็นทฤษฎีที่ให้ความสำคัญกับการรับรู้ของประสบการณ์หรือให้ความสำคัญกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเพียงอย่างเดียว ผู้ศึกษาตามแนวคิดนี้ต้องไม่มีอคติและไม่มีอารมณ์เอนเอียง โดยขจัดความคิดเห็นของตนออกจากสิ่งที่ตนกำลังศึกษา แต่เน้นที่จุดมุ่งหมาย และสาระสำคัญในการรับรู้ของประสบการณ์มีความเชื่อว่ามนุษย์จะเข้าใจในสิ่งที่ประสบได้ด้วยการรับรู้จากประสบการณ์

3.3 ปรากฏการณ์ตามแนวคิดเชิงอรรถปริวรรต

ปรากฏการณ์ตามแนวคิดเชิงอรรถปริวรรต กล่าวคือ เป็นทฤษฎีที่พัฒนาการศึกษาปรากฏการณ์วิทยาแบบตีความเน้นการตีความหมายของประสบการณ์ของบุคคล เป็นหลัก โดยมีมุมมองขัดแย้งกับฮูสเซอร์ลในเรื่องของการแยกตัวเองออกจากเรื่องที่ศึกษา โดยเชื่อว่าสิ่งที่เรารู้ เป็นอยู่ เวลา มีความหมายในตนเอง ซึ่ง

⁵ ลักษณะวัด ปาละรัตน์, ญาณวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2558), หน้า 15-16

สามารถตีความหมายได้ และภาษามีความสำคัญมาก ในการตีความของผู้ศึกษาต้องมีความเข้าใจในสภาพแวดล้อมของบุคคลนั้น ๆ⁶

กล่าวสรุปได้ว่า ปรากฏการณ์นิยมได้มีการแสดงแนวคิดหรือทฤษฎีตามทัศนคติของนักปรัชญาทั้ง 3 ประการที่กล่าวมานั้น พอสรุปได้ดังนี้ คือ (1) ปรากฏการณ์ตามแนวอรรถิภาวะ เป็นทัศนะที่ให้ความสำคัญกับการรับรู้ของบุคคล เนื่องจากมนุษย์เป็นสิ่งที่มีความสำนึก สามารถกำหนดคุณค่าให้แก่ทุกสิ่งเพื่อประโยชน์ของตน กำหนดความหมายให้กับวัตถุประสงคืได้มีลักษณะเด่น คือ มุ่งเน้นการให้ความหมายและความสำคัญกับการรับรู้ของบุคคลและสนับสนุนส่งเสริมให้มนุษย์มีเสรีภาพทางความคิด (2) ปรากฏการณ์ตามแนวอูตรวิสัย เป็นทัศนะที่ให้ความสำคัญกับวัตถุภายนอกหรือสิ่งภายนอกตรงตามสภาพที่มันเป็น ยืนยันตัวตนระหว่างสิ่งที่ประสาทสัมผัสรับรู้กับสิ่งที่เข้าใจในจิตมีลักษณะเด่นคือ มุ่งเน้นสาระสำคัญการเข้าถึงความหมายของประสบการณ์หรือเหตุการณ์เพื่อนำไปสู่การค้นหาคือแท้จริงของเหตุการณ์ โดยปราศจากอคติ แต่มีสติและตระหนักในตนเอง และ (3) ปรากฏการณ์ตามแนวอรรถปริวรรต เป็นทัศนะที่เน้นการตีความและให้ความหมายของการรับรู้ เพื่อเปิดกว้างทำให้เกิดความหลากหลายของความรู้ความคิดและเป็นไปเพื่อให้เกิดการเคารพยอมรับสิ่งอื่น เนื่องจากทุกสิ่งที่ปรากฏแก่เราล้วนแต่ถูกกำหนดด้วยภาษา เพื่อนำมาใช้ตามสภาพแวดล้อมของสังคม เช่น ความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ภาษาจึงเป็นความเป็นจริงแห่งสภาพสิ่งทั้งหลาย

4. วิเคราะห์ปรากฏการณ์ทางความเชื่อของคนไทยในปัจจุบัน

ปรากฏการณ์ทางความเชื่อของคนไทยในปัจจุบัน จะเห็นได้ว่า ได้มีนักวิชาการจำนวนมากยอมรับว่าความคิดเก่าแก่ที่สุดเกี่ยวกับศาสนา คือ คติถือผีสางเทวดา หรือ animism ซึ่งหมายถึงหลัก ลัทธิ หรือคำสั่งสอนว่าทุกสิ่งทุกอย่างมีชีวิตและมีความรู้สึกนึกคิดเช่นเดียวกับมนุษย์ เช่น ความปรารถนา เจตนารมณ์ จุดประสงค์ ความโกรธ ความรัก เป็นต้น ความคิดนี้เป็นผลจากการที่มนุษย์ ถ่ายทอดจิตใจของตนเองเข้าไปสู่สิ่งต่าง ๆ และสภาวะต่าง ๆ ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต โดยที่มนุษย์เองก็ไม่รู้ตัว⁷ วิวัฒนาการของความเชื่อ และการยึดถือปฏิบัติเกี่ยวกับพฤติกรรมความเชื่อของคนไทย จนกลายเป็นความเชื่อทางศาสนาก็เช่นเดียวกัน มีการนับถือธรรมชาติ นับถือผีสางเทวดา นับถือบรรพบุรุษ นับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ นับถือเทพเจ้ามาก่อน ดังนั้น คนไทยส่วนใหญ่ในปัจจุบันแม้จะนับถือพุทธศาสนา แต่ความเชื่อพื้นฐานดั้งเดิมก็ยังฝังรากลึกส่งผลมาถึงความเชื่อของคนไทยในปัจจุบันดังปรากฏอยู่ ซึ่งเราจะพบเห็นได้จากการประกอบพิธีกรรมใด ๆ ก็ตามจะต้องมีการ เช่น การบวงสรวง มีการบูชา มีการเชิญผีสาง มีการเชิญเทวดามาร่วมด้วยเสมอ เป็นต้น

4.1 ความเชื่อเรื่องผี

ความเชื่อเรื่องผี กล่าวคือ เชื่อว่ามนุษย์มีวิญญาณ และวิญญาณนี้สามารถอำนวยการประโยชน์หรือให้โทษได้ ผีคือสิ่งลึกลับซึ่งมีสภาพเกินคน ฉะนั้นผีจึงมีอำนาจอยู่เหนือคน อาจทำคน ให้ดี หรือให้ร้ายก็ได้ ในสังคมไทยมีความเชื่อว่า ผีเรือนช่วยคุ้มครองคนในบ้าน ก่อนตัดต้นไม้ใหญ่จะต้องบอกกล่าวให้ผีประจำต้นไม้

⁶ อัญญา ปลดเปลื้อง, “การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปรากฏการณ์วิทยา”, *Nursing journal of the Ministry of Public Health*, ปีที่ 2 เล่มที่ 23 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2556): 3.

⁷ เสาวลักษณ์ อนันตสานต์ และสุภัทรา บุญปัญญาโรจน์, *คติชนกับศาสนา*, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2558), หน้า 160.

นั้นให้ทราบเสียก่อน แสดงถึงอำนาจของผีที่จะบันดาลสิ่งต่าง ๆ ซึ่งอยู่เหนือธรรมชาติ มนุษย์จึงมีการนับถือผี แสดงความเคารพบูชา สังเวีย อ่อนวอน เพื่อขอให้ผีสงเทวดาเหล่านั้นช่วยคุ้มครองให้ตนอยู่อย่างปลอดภัย และมีอุปเท่ห์ต่าง ๆ สำหรับป้องกันภัยจากผีร้าย อุปเท่ห์ต่าง ๆ นี้ มักมีคาถาอาคม หรือเวทมนต์เป็นส่วนประกอบสำคัญ ฉะนั้นความเชื่อว่า ผีสงเทวดาและวิญญาณสามารถช่วยเหลือหรือทำร้ายมนุษย์ได้ จึงก่อให้เกิดการกระทำทางไสยศาสตร์ คือ มีการอ่อนวอนบวงสรวง บูชา หรือใช้เวทมนต์บังคับผีให้กระทำตามที่ตนประสงค์ ตามที่ปรากฏในข่าว เช่น สำนักข่าว Nation TV Online ประจำวันที่ 18 มิถุนายน 2561 ได้เสนอข่าวเกี่ยวกับความเชื่อ เรื่องผี มีรายละเอียดปรากฏดังนี้ ชาวไทยเชื้อสายเขมรทำพิธี “รำแม่ตถวายผีสงเทวดา” เชื่อบัดเป่าสิ่งชั่วร้ายไม่ให้เจ็บป่วย เมื่อวันที่ 17 มิถุนายน พ.ศ. 2561 ครอบครัวนางสำรว ย ปาโนรัมย์ อายุ 65 ปี ชาวบ้าน บ้านโคกเจริญ ตำบลบ้านยาง อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ได้ทำพิธีรำแม่ตถวาย ผีสงเทวดา ซึ่งเป็นพิธีกรรมอย่างหนึ่งของชาวบ้านที่มีเชื้อสายเขมร โดยภาษาเขมรพื้นบ้านจะเรียกว่า “เรียมมะมัวด” ซึ่งมีลักษณะคล้ายการทรงเจ้า เพื่อเป็นการถวายดวงวิญญาณผีสงเทวดา หรือ บรรพบุรุษที่ล่วงลับตามความเชื่อ ที่ปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาตั้งแต่ปู่ ย่า ตา ยาย เพื่อไม่ให้คนในครอบครัวเจ็บป่วย อีกทั้งยังเป็นการบัดเป่าสิ่งชั่วร้ายให้ครอบครัวอยู่เย็นเป็นสุข โดยการทำพิธีรำแม่ตถวายจะมีการจัดอาหารคาวหวาน อาทิ หัวหมู ไก่ ผลไม้ เป็นเครื่องเซ่นไหว้ดวงวิญญาณผีสงเทวดา และบรรพบุรุษ ทั้งมีการจ้างดนตรี ทั้งแคน ซอ ข้องและกลอง มาเล่นขณะทำพิธีด้วย โดยระหว่างทำพิธีผู้เข้าทรงจะทำการรำรำตามจังหวะดนตรี และจะเปลี่ยนชุด ซึ่งมีทั้งผ้าสะโพรง ผ้าขาวม้า ผ้า 7 สี และแต่งหน้า ทาปาก ตามความต้องการของดวงวิญญาณที่มาประทับร่าง นายเกษม ปาโนรัมย์ ผู้เป็นสามีบอกว่าการทำพิธีกรรมรำแม่ตถวาย หรือทรงแม่ตถวายเป็นความเชื่อที่สืบทอดต่อกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เพื่อเป็นการบัดเป่าสิ่งไม่ดี ให้ครอบครัวอยู่เย็นเป็นสุข และขอขมาดวงวิญญาณผีสงเทวดา และบรรพบุรุษ ที่เคยลบลู่ ล่วงเกิน ซึ่งครอบครัวจะเป็นประจำทุกปี ขณะชาวบ้านที่มีเชื้อสายเขมรในจังหวัดบุรีรัมย์หลายครอบครัว ที่มีความเชื่อก็มีการทำพิธีกรรมรำแม่ตถวายเช่นกัน บางคนก็ทำเพื่อรักษาคนในครอบครัวที่มีอาการป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุ⁹

4.2 ความเชื่อตามบรรพบุรุษ

ความเชื่อตามบรรพบุรุษ กล่าวคือ มนุษย์เราเชื่อว่า วิญญาณของบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ไม่ได้หายไปไหน แต่ยังคงลอยอยู่ดูแล ปกป้องรักษาชีวิตของลูกหลานอยู่เสมอ บางครั้งมนุษย์ประสบวิญญานของบรรพบุรุษในความฝันหรือ จากการเข้าทรงทางใน เมื่อมีความเชื่อเช่นนี้ จึงสร้างสถานที่อยู่อาศัย สำหรับวิญญาณเหล่านี้ ในรูปแบบของฮวงซุ้ยอันสวยงามและในสถานที่ผิงศพต่าง ๆ อันวิจิตรตระการตาแต่ละปีจะมีเทศกาล กราบไหว้ บูชาบรรพบุรุษในรูปต่าง ๆ มากมายทั้งนี้เพราะความเชื่อที่ว่าถ้าไม่กราบไหว้บูชาวิญญาณบรรพบุรุษ จะมาทำอันตราย เมื่อบูชาแล้วลูกหลานจะได้รับการพิทักษ์คุ้มครอง¹⁰ ตามที่ปรากฏในข่าว เช่น สำนักข่าว MGR Online ประจำวันที่ 29 กันยายน พ.ศ. 2562 ได้เสนอข่าวเกี่ยวกับความเชื่อตามบรรพบุรุษ มีรายละเอียดปรากฏดังนี้ วัดดงจัดโต๊ะจีนเลี้ยงผี เช่นไหว้บรรพบุรุษ ชาวบ้านแห่ ส่องหาเลขเด็ดไปเสี่ยงดวง คึกคัก เมื่อวันที่ 28 กันยายน 2562 ที่บริเวณหน้าศาลาการเปรียญ วัดบ้านแก ตำบลศรีพราน อำเภอแสงหา

⁸ เดือน คำดี, ศาสนศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2531), หน้า 202.

⁹ Nation tv, ชาวไทยเชื้อสายเขมรทำพิธี “รำแม่ตถวายผีสงเทวดา” เชื่อบัดเป่าสิ่งชั่วร้ายไม่ให้เจ็บป่วย, 22 พฤศจิกายน 2562, <https://www.nationtv.tv/main/content/378633842>.

¹⁰ อ่างอิงแล้ว, ศาสนศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2531), หน้า 202.

จังหวัดอ่างทอง ได้มีการจัดพิธีเลี้ยงโต๊ะจีนผี ซึ่งเป็นประเพณี ความเชื่อของชาวบ้านที่จัดขึ้นกันเป็นประจำทุกปี เพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ เนื่องจากชาวบ้าน มีความเชื่อกันว่า ภายในบริเวณใต้ถุนศาลาการเปรียญแห่งนี้มีสิ่งลี้ลับ และมีวิญญาณของสัมภเวสี มาอาศัยอยู่ จึงได้มีการร่วมกันเลี้ยงโต๊ะจีนผีขึ้น เพื่ออุทิศส่วนกุศลที่จัดกันเป็นประจำทุกปี โดยมีชาวบ้านเข้าร่วมพิธีจำนวนมาก และมีร่างทรงจำนวน 5 ร่างทรงเข้าร่วมในพิธี หลังจากพระครูสุตานุยุต เจ้าอาวาสวัดบ้านแก ทำน้ำมนต์ในพิธีเสร็จแล้วชาวบ้านต่างเข้าดูสองชั้นน้ำมนต์เพื่อหาตัวเลขไปเสี่ยงดวงกันอย่างคึกคัก พระครูสุตานุยุต เจ้าอาวาสวัดบ้านแก กล่าวว่า พิธีเลี้ยงโต๊ะจีนผี เกิดขึ้นจากความเชื่อของชาวบ้านในหมู่บ้าน ตำบลวัดบ้านแก ที่รำลึกเกี่ยวกับความเอ็นดูของศาลาผีเอ็นดู บริเวณศาลาการเปรียญ ซึ่งอยู่ในบริเวณวัด ซึ่งมีประชาชนพบเห็นวิญญาณอยู่บนศาลาเป็นประจำ ซึ่งสร้างความหวาดกลัวเป็นอย่างมาก ชาวบ้านและผู้มีจิตความเชื่อ จึงร่วมกันสร้างความเชื่อมั่นด้วยการจัดโต๊ะจีนเพื่อทำบุญ รวมถึงอุทิศส่วนกุศลให้กับวิญญาณสัมภเวสี ผีเร่ร่อนทั้งหลายที่เชื่อกันว่า สถิตอยู่ที่ศาลาการเปรียญแห่งนี้ พร้อมทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ผีและบรรพบุรุษที่สิงสถิต อยู่บริเวณศาลาการเปรียญหลังดังกล่าว ซึ่งชาวบ้านได้ร่วมทำกันมาหลายปีแล้ว จนกระทั่งเป็นประเพณีที่ชาวบ้านได้กระทำสืบสานกันต่อมาจนถึงปัจจุบัน¹¹

4.3 ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์

ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ กล่าวคือ ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ซึ่งมีความเชื่อที่อยู่คู่กับคนไทยมาแต่อดีต ส่วนมากจะพบเห็นได้จากพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมือง พระเครื่อง ผ้ายันต์ รูปเหมือนพระสงฆ์ที่เคารพเลื่อมใส เป็นพระเกจิอาจารย์ รวมไปถึงศาลปู่ศาลหลักเมือง ศาลเจ้าพ่อ ศาลเจ้าแม่ หรือเชื่อในวัตถุมงคล เครื่องรางของขลังสิ่งที่มีปาฏิหาริย์ต่าง ๆ ตามคติของชาวพุทธโดยสรุปเชื่อว่า อำนาจจากพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ สามารถป้องกัน ภัยร้ายได้ ความเชื่อเหล่านี้ยังมีปรากฏให้เห็นในสังคมไทยปัจจุบัน¹² ตามที่ปรากฏในข่าวเช่น สำนักข่าว Thairath Online ประจำวันที่ 24 มกราคม พ.ศ. 2562 ได้เสนอข่าวเกี่ยวกับความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มีรายละเอียดปรากฏดังนี้ อัครราชทูตพระเกตุเมืองไทยมรณภาพ สิริระร่าง ไม่เน่า เผาไม่ไหม้ เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม 2555 ขณะลูกศิษย์หลายพันคนร่วมพิธีฌาปนกิจ สิริระสังขารหลวงพ่อดุสิต อัญญาธิบดีเจ้าคณะตำบลวังสำโรง และอดีตเจ้าอาวาส วัดทับรูปพัฒนาราม ตำบลทับหมัน อำเภอดงพนาหิน จังหวัดพิจิตร ซึ่งมรณภาพด้วยโรคชรา เมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2552 สิริรวมอายุ 80 ปี โดยระหว่างพิธีประชุมเพลิง มีการจุดไฟถึง 3 ครั้ง แต่ไฟไม่ลุกไหม้โลงไหม้เพียงดอกไม้นั้นเท่านั้น ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจึงมีความเห็นให้ย้ายโลง ขึ้นไปที่ศาลาการเปรียญ และนำสรีระสังขารหลวงพ่อดุสิต ไปบรรจุที่โลงแก้วใส เพื่อให้ลูกศิษย์กราบนมัสการ นอกจากนี้ยังมีเหตุอัศจรรย์ในพิธีพระราชทานเพลิงศพพระครูสมุทรธรรมสุนทร หรือหลวงพ่อดุสิต อดีตเจ้าอาวาสวัดกาหลง เกจิชื่อดังในจังหวัดสมุทรสาคร เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2545 โดยร่างหลวงพ่อดุสิต โดนไฟเผาไหม้ไม่หมดทั้งๆ ที่ใช้เวลานานกว่า 2 ชั่วโมง พบว่ากระดูกหรืออัฐิยังอยู่ในสภาพสมบูรณ์มาก ไม่บิ่นหรือแตกเป็นชิ้น ๆ สำหรับหลวงพ่อดุสิต เป็นเจ้าตำรับยันต์ตะกร้อและเสือเผ่น เคยเป็นอาจารย์ “ตีใหญ่” ขุนโจรชื่อดังในอดีต ซึ่งรำลึกกันว่ามิวิชาล่องหนหายตัว และหนังเหนียว เพราะมี ผ้ายันต์และตะกรุดของหลวงพ่อดุสิต ส่วนที่วัดพระขาว อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ยังคงมีลูกศิษย์ผู้มีความเชื่อ เดินทางมา

¹¹ MGR, วัดดังจัดโต๊ะจีน เลี้ยงผี เซ่นไหว้บรรพบุรุษ ชาวบ้านแห่ส่องหาเลขเด็ดไปเสี่ยงดวงคึกคัก, สืบค้นเมื่อวันที่ 22 พฤศจิกายน 2562, จากเว็บไซต์ <https://mgronline.com/local/detail/9620000093705>.

¹² สนิท สมัครการ, ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย วิเคราะห์เชิงสังคม-มานุษยวิทยา, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส. พรีนติ้ง เฮาส์, 2539), หน้า 55.

กราบไหว้สักการะสรีระสังขารหลวงปู่ทิมอดีตเจ้าอาวาสวัดพระขาว มหาเถรจารย์แห่งกรุงโยธยา ซึ่งไม่เปื่อย ไม่เน่า บรรจุในโลงแก้วประดับลวดลายมุขสวยงาม พร้อมอาสนะรองพื้นโลงแก้วเป็นผ้าไหมสีขาว ทอลวดลายดอกพิกุลถักดินทอง ตามที่หลวงปู่ทิม เคยสร้างเตรียมไว้ ครั้งเมื่อยังมีชีวิตและได้ละสังขาร สิริอายุรวม 96 ปี เมื่อเวลา 10.55 น. วันอาทิตย์ที่ 22 มีนาคม 2552 หรือกว่า 10 ปีมาแล้ว¹³

4.4 ความเชื่อในเทพเจ้า

ความเชื่อในเทพเจ้า กล่าวคือ ซึ่งเป็นความเชื่อในเทพเจ้า ซึ่งเกิดจากความคิดเรื่องวิญญาณหรือเทพเจ้าศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งมีประจำอยู่ในแต่ละปรากฏการณ์ของธรรมชาติต่าง ๆ มีเทพเจ้าหลายองค์ในศาสนาพราหมณ์ที่กลายมาเป็นที่เคารพนับถือของชาวไทย เช่น พระพรหม พระอิศวร พระพิฆเนศวร บางกลุ่มเชื่อว่าพระอาทิตย์เป็นเทพสูงสุด พระจันทร์ พระวายุ และพระอัคคีเป็นรองลงมา แล้วกำหนดรูปร่าง ลักษณะของเทพเจ้าแต่ละองค์ให้มีลักษณะแตกต่างกัน อย่างไรก็ตามหากพิจารณาจากคุณลักษณะเฉพาะของเทพแต่ละองค์ ตามตำนานกำเนิดแล้ว ก็จะพบว่าอุปนิสัยของเทพเหล่านี้ได้สะท้อนภาวะหมุนเวียนของโลก¹⁴ ตามที่ปรากฏในข่าว เช่น สำนักข่าว Posttoday Online ประจำวันที่ 11 เมษายน พ.ศ. 2562 ได้เสนอข่าวเกี่ยวกับความเชื่อในเทพเจ้า มีรายละเอียดปรากฏดังนี้ ไทยนับถือพระศกนธมากสุดในสุวรรณภูมิ หนังสือ 108 ปีแห่งการสถาปนากรมศิลปากรที่ นางสาวพิมพ์พรรณ ไพบูลย์หวังเจริญ เป็นบรรณาธิการ เล่าเรื่อง พระศกนธ พร้อมภาพประกอบอีกหลายรูปแบบ รวมทั้งปกก็เป็นรูปพระศกนธด้วย ส่วนบทความหลักในเล่ม เล่าเรื่องพระศกนธตั้งแต่ประวัติมานุษยวิทยา ว่าด้วยลักษณะของพระศกนธ เช่นมีร่างกายเป็นมนุษย์ สันฐานต่ำเตี้ย ออกกว้าง ท้องพลุ้ย ศีรษะใหญ่และเป็นช้าง หูใหญ่เหมือนกระดิ่ง ปาก และตา มีขนาดเล็ก มีวงคดโค้ง (จะโค้งไปทางซ้ายเป็นส่วนใหญ่ ส่วนโค้งไปทางขวานั้น พบที่ไหนให้รีบเก็บรักษา เพราะหายากมาก) ใบหน้าสีแดง โดยมีหนุเป็นพาหนะ และมีธงประจำองค์ ก็เป็นรูปหนุ เช่นกัน อาจารย์สมชาย ณ นครพนม เล่าเรื่องพระศกนธ กับหนุทำนองไม่เชื่ออย่าลบหลู่ว่า เพื่อนคนหนึ่งบูชาพระศกนธ สม่าเสมอ วันหนึ่งบ่นให้ อาจารย์สมชาย ฟังว่าทำไมบ้านเขาจึงมีหนุมากเหลือเกิน อาจารย์สมชายถามว่าบูชาพระศกนธ หรือเปล่า เขาบอกว่าบูชา ต่อมาอาจารย์สมชายไปจังหวัดเชียงใหม่ ชื้อหนุที่ทำด้วยเซรามิกให้เพื่อนเอาไปถวายพระศกนธ เมื่อพบกันอีกครั้ง เพื่อนบอกด้วยความดีใจว่าหนุในบ้านหายไปหมดแล้ว จะเห็นได้ว่า ในสมัยรัชกาลที่ 6 พระศกนธ เข้าสู่เมืองไทยตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 12 ซึ่งมีลักษณะของศิลปะอินเดียและศิลปะอื่นๆ ที่เจริญและแพร่หลายอยู่ในดินแดนนี้ ก่อนสมัยสุโขทัย เช่น ศิลปะทวารวดี และศิลปะเขมร เป็นต้น แต่มารุ่งเรืองในสมัยรัชกาลที่ 6 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ที่ทรงให้ความสนใจศึกษาการทวทยาแนวตะวันตก และทรงพระราชนิพนธ์เนื่องด้วยทวทยาหลายเรื่อง จึงทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้าง “เทวาลัยพระศกนธ” ในฐานะเทพแห่งศิลปศาสตร์ ณ พระราชวังสนามจันทร์ สำหรับบวงสรวงบูชาเป็นสิริมงคล นับแต่นั้นบทบาทของพระศกนธ ในฐานะ เทพเจ้าแห่งศิลปวิทยาการจึงได้รับการฟื้นฟูและเผยแพร่กว้างขวางในสังคมไทย ตราสัญลักษณ์ ปัจจุบันพระศกนธ เป็นตราสัญลักษณ์ของสถาบันที่เกี่ยวข้องกับงานด้านอักษรศาสตร์และวรรณคดี เช่น ตราเครื่องหมายวรรณคดีสโมสร ต่อมาใช้เป็นตราสัญลักษณ์ของหน่วยงานและสถาบันการศึกษาด้านศิลปกรรม นาฏศิลป์ และดุริยางคศิลป์ ได้แก่ ตราประจำกรมศิลปากร มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาลัยช่างศิลป์ วิทยาลัยนาฏศิลป์ และสถาบัน

¹³ Thairath, อัครจริยพระเกจิตั้งเมืองไทยมรณภาพ สรีระร่างไม่เน่า เผาไม่ไหม้, 22 พฤศจิกายน 2562, <https://www.thairath.co.th/news/local/bangkok/1478865>.

¹⁴ อ้างอิงแล้ว, ศาสนศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2531), หน้า 41

บัณฑิตพัฒนศิลป์ จากบทบาทรานะในแวดวงศิลปกรรม พระคณศจึงเป็นที่รู้จักและยอมรับในสังคมไทยอย่างกว้างขวาง ปัจจุบันพระคณศได้รับความนับถือทั่วไปในฐานะเทพผู้จัดอุปสรรคและบันดาล¹⁵

4.5 ความเชื่อตามคำเล่าลือ

ความเชื่อตามคำเล่าลือ กล่าวคือ การเชื่อตามคำเล่าลือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า การเชื่อจากคำบอกเล่า จากปากต่อปากแล้ว แพร่ขยายออกไปอย่างรวดเร็ว ส่วนมากมักจะหาดันตอแหล่งกำเนิดของข่าวไม่ชัดเจน เนื่องจากเป็นความเชื่อพื้นบ้านที่ไม่ได้คำนึงถึงเหตุผลเป็นพื้นฐาน เช่น เชื่อว่าบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์รักษาโรคได้ เชื่อว่ายาผีบอกรักษาได้สารพัดโรค เชื่อว่าดื่มน้ำปัสสาวะรักษาโรคได้ เป็นต้น ความเชื่อเหล่านี้เกิดจากการพยายามพึ่งพาสิ่งภายนอกมาเยียวยารักษาโรคร้ายไข้เจ็บที่มาเบียดเบียน ฉะนั้นจึงเกิดความเชื่อ เพราะการบอกเล่าปากต่อปากหรือคำเล่าลือ ตามที่ปรากฏในข่าว เช่น สำนักข่าว Thairath Online ประจำวันที่ 11 มิถุนายน พ.ศ. 2562 ได้เสนอข่าวเกี่ยวกับความเชื่อตามคำเล่าลือ มีรายละเอียดปรากฏดังนี้ ชาวบ้านแห่บูชาหน้าผุดใต้ต้นลำไย เชื้อป่วยไข้ ต้มกิน ทารักษาโรคหายขาด เมื่อวันที่ 12 มิถุนายน พ.ศ. 2562 ที่บ้านเลขที่ 112 หมู่ที่ 17 บ้านดงเจริญ ตำบลแม่ม่าย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นบ้านของ นายบุตร-นางแสงหล้า ทิศอุ้น พ่ออยู่ แม่อยู่ วัย 70 ปี บรรยายภาคคีตกี๊บบจะตลอดทั้งวัน หลังบริเวณใต้ต้นลำไย มีน้ำผุดออกมาลักษณะคล้ายตาน้ำ แล้วมีเสียงร่ำลือบอกต่อ ๆ กันว่า เมื่อไปกราบไหว้บูชาตักมาดื่ม หรือทาตามจุดที่เจ็บปวดคัดยอก จะหายหรืออาการดีขึ้น ซึ่งเจ้าของบ้าน ต้องเอาไม้ไผ่มาล้อมไว้ และใช้ปูนก่อเป็นบ่อ แล้วต่อท่อให้น้ำไหลออกมาลงในภาชนะต่าง ๆ ที่มีคนนำมารองรับน้ำเอาไว้ เพื่อให้ตักเอาไปใช้ได้สะดวก พร้อมทั้งกองผ้าป่าเปิดให้คนที่มาขอรับน้ำ ร่วมทำบุญยกช่อฟ้าวัดใกล้บ้าน ซึ่งก็มีคนร่วมทำบุญกันมากน้อยตามความเชื่อโดย นายบุตร เล่าว่า พบมีน้ำผุดออกมาตั้งแต่วันที่ 2 มิถุนายน ที่ผ่านมา จึงชวนเพื่อนบ้านมาดู แล้วเห็นตรงกันว่าน่าจะเป็นบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์หรือบ่อน้ำทิพย์ จึงนำดอกไม้ ธูปเทียนมากราบไหว้อธิษฐานว่า หากเป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์จริง เมื่อนำมาทา ก็ขอให้อาการปวดขาที่เป็นอยู่หายหรือดีขึ้น ซึ่งหลังจากที่เอาน้ำมาทาปรากฏว่า อาการดีขึ้นจริง ส่วนเหตุผลที่ว่าทำไมถึงเชื่อว่าเป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์นั้น ก็เนื่องมาจากตนอยู่มากกว่า 50 ปี ไม่เคยเกิดเหตุการณ์แบบนี้มาก่อน เลยคิดกันเองว่าเกิดขึ้นเพราะมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาช่วยเหลือชาวบ้าน หลังจากที่เกิดน้ำผุดขึ้นมา มีคนมาขอน้ำไป ดื่มและครอบครัวยังไม่ได้เก็บเงิน แต่คนที่มากราบไหว้และมาขอน้ำอยากให้เป็นค่าครู ตนจึงตั้งใจและอธิษฐานว่า จะทำเป็นกองผ้าป่านำไปถวายวัดใกล้หมู่บ้าน เนื่องจากหมู่บ้านไม่มีวัด ในวันที่ 16 ที่จะถึงนี้จะมียกช่อฟ้า ส่วนจะให้เท่าไรก็แล้วแต่จะทำบุญทำทาน เพราะเงินทุกบาท ทุกสตางค์ที่ได้มาก็จะถวายวัด นายบุตร ระบุด้านเพื่อนบ้านนายบุตร ซึ่งมาตักเอาน้ำไปดื่มกินเป็นประจำ บอกว่า อยู่บ้านใกล้กันเลยได้รู้ได้เห็นตั้งแต่ต้น ปกติตนไม่ค่อยสบายมีอาการตาพร่าตามัวตาเปลือกตาแฉะ เมื่ออธิษฐานแล้วลองเอาล้างหน้าดูปรากฏว่าอาการดีขึ้น นอกจากนั้นยังมีอาการชาตามแขนตามขาจึงลองกินน้ำที่ ผุดออกมาพร้อมกับอธิษฐานขอให้หายหรืออาการดีขึ้น หลังดื่มกินเข้าไปอาการก็ดีขึ้น ส่วนใครจะเชื่อหรือไม่นั้น คงบังคับใครไม่ได้ แต่ตนเชื่อ คนที่มาเอาน้ำบ่อย ๆ คือคนที่เชื่อแล้วดีขึ้นจากการอธิษฐาน อย่างไรก็ตามเรื่องนี้เป็นความเชื่อส่วนบุคคล จึงต้องใช้วิจารณญาณ¹⁶

¹⁵ Posttoday, ไทยนับถือพระคณศมากที่สุดใ้สุวรรณภูมิ, สืบค้นเมื่อวันที่ 22 พฤศจิกายน 2562, จากเว็บไซต์ <https://www.Posttoday.com/dhamma/586153>.

¹⁶ Thairath, แห่บูชาหน้าผุดใต้ต้นลำไย เชื้อป่วยไข้ต้มกินทารักษาโรคหายขาด, 17 พฤษภาคม 2562, <https://www.thairath.co.th/news/local/north/1590576>.

4.6 ความเชื่อตามคำโฆษณา

ความเชื่อตามคำโฆษณา คือ การเชื่อตามคำโฆษณาเรียกว่า เชื่อด้วยแรงประชาสัมพันธ์ คือ การเชิญชวน ชักชวน โน้มน้าวให้คล้อยตามต่อปรากฏการณ์ใดปรากฏการณ์หนึ่ง ซึ่งได้รับความสนใจจากประชาชน เช่น การโฆษณาประชาสัมพันธ์ งานบั้งไฟพญานาค 15 ค่ำ เดือน 11 มหัทธรรย์แห่งลุ่มน้ำโขง จังหวัดหนองคาย ถือเป็นการประชาสัมพันธ์ระดับภูมิภาคสนับสนุนโดยกระทรวงการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จึงส่งผลให้คนไทยบางส่วนที่ชื่นชอบความอัศจรรย์ สิ่งเหนือธรรมชาติ ความลึกลับ ซึ่งถูกสนับสนุนให้เชื่อด้วยกระแสของสื่อ และสื่อก็เป็นตัวชี้้นำสังคม ฉะนั้น จึงเกิดความเชื่อเพราะการถือปฏิบัติถือเป็นประเพณีสืบ ๆ กันมา ตามที่ปรากฏในข่าวเช่น สำนักข่าว Siamrath Online ประจำวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2562 ได้เสนอข่าวเกี่ยวกับความเชื่อตามคำโฆษณา มีรายละเอียดปรากฏดังนี้ ปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาค ในวันออกพรรษา ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ทั้งหมด 450 ลูก มากสุดที่ อำเภอรัตนวาปี บันทึกผลการเกิดปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาค ในวันออกพรรษา ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ปี 2562 ขึ้นทั้งหมด 450 ลูก มากสุดที่ อำเภอรัตนวาปี ผู้สื่อข่าวรายงานว่า บรรยากาศการชมบั้งไฟพญานาค เมื่อวันที่ 13 ตุลาคม พ.ศ. 2562 ที่ผ่านมามีนักท่องเที่ยวจากทั่วประเทศเดินทางมาชมปรากฏการณ์“บั้งไฟพญานาค”เป็นจำนวนมาก ส่วนใหญ่จะชมอยู่ในพื้นที่ 2 อำเภอที่เคยมีปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาคเกิดขึ้นทุกปี คือ อำเภอโพนพิสัย และอำเภอรัตนวาปี โดยเข้าไปจับจองพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำโขง จุดที่นักท่องเที่ยวเดินทางมาชมเป็นจำนวนมาก คือ ที่บ้านน้ำเป บ้านท่าม่วง และบ้านตาลชุม อำเภอรัตนวาปี บ้านหนองกุง บ้านหนองแก้ว อำเภอโพนพิสัย ที่เกิดบั้งไฟพญานาคมากกว่าทุกจุด ในปีนี้นักท่องเที่ยวไม่ผิดหวัง บั้งไฟพญานาคขึ้นให้นักท่องเที่ยวได้ชมมากกว่าปีที่ผ่านมา จากข้อมูลของสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จังหวัดหนองคาย วัดโพธิ์ชัย พระอารามหลวง FM 97.75 Mhz ได้บันทึกผลการเกิดปรากฏการณ์ “บั้งไฟพญานาค” ในวันออกพรรษา รายงานโดย สมาคมวิทยุสมัครเล่นจังหวัดหนองคาย ที่ประจำจุดในแต่ละพื้นที่ ที่มีปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาค ดังนี้ ในพื้นที่ อำเภอโพนพิสัย หนองกุงเหนือ 49 ลูก องค์การบริหารส่วนตำบลจุมพล 17 ลูก วัดหลวง 9 ลูก วัดจอมนาง 9 ลูก ในพื้นที่อำเภอรัตนวาปี ท่าม่วง 76 ลูก ตาลชุม 76 ลูก โพนแพง 12 ลูก น้ำเป 77 ลูก หนองแก้ว 86 ลูก ส่วนที่ ลานพญานาค อำเภอปากคาด จังหวัดบึงกาฬ 22 ลูก และที่ แก่งอาฮง 1 ลูก บ้านท่าสโค อำเภอบึงโขงหลง จังหวัดบึงกาฬ 16 ลูก รวมทั้งหมด 450 ลูกสำหรับปีนี้นักท่องเที่ยวที่เข้ามาชมปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาคในพื้นที่ จังหวัดหนองคาย และ จังหวัดบึงกาฬ มีมากกว่าปีที่แล้ว ทำให้การจราจรติดขัดอย่างหนักเนื่องจากที่ผ่านมาได้มีการกระตุ้นภาคการท่องเที่ยวโดยดึงเอาความเป็นท้องถิ่น ความเชื่อ มาให้นักท่องเที่ยวทั่วประเทศได้รู้จักโดยเฉพาะอย่างยิ่งความเชื่อเกี่ยวกับพญานาคที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา¹⁷

4.7 ความเชื่อเพราะความศักดิ์สิทธิ์

ความเชื่อเพราะความศักดิ์สิทธิ์ กล่าวคือ การเชื่อเพราะความศักดิ์สิทธิ์เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ เป็นความเชื่อส่วนบุคคลไม่สามารถพิสูจน์ได้ในเชิงวิทยาศาสตร์ เช่น ความเชื่อเรื่องเวทมนตร์ ความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลัง ความเชื่อเรื่องการสักยันต์ ลงอักขระยันต์บนผืนผ้า ความเชื่อเกี่ยวกับวัตถุมงคล ด้วยเชื่อว่า มีความศักดิ์สิทธิ์หรือฤทธิ์ปาฏิหาริย์แก่ผู้ใช้ ทำให้เกิดเมตตามหานิยม แคล้วคลาดอันตรายหรืออยู่ยงคงกระพัน ฉะนั้นจึงเกิดความเชื่อ เพราะเป็นบุคคลน่าเชื่อถือ หรือครูอาจารย์ของตน ตามที่

¹⁷ Siamrath, ปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาคในวันออกพรรษา ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ทั้งหมด 450 ลูก มากที่สุด ที่ อ.รัตนวาปี, สืบค้นเมื่อวันที่ 22 พฤศจิกายน 2562, จากเว็บไซต์ <https://www.siamrath.co.th/news/108793>.

ปรากฏในข่าว เช่น สำนักข่าว Thairath Online ประจำวันที่ 4 พฤษภาคม พ.ศ. 2556 ได้เสนอข่าวเกี่ยวกับความเชื่อเพราะความศักดิ์สิทธิ์ มีรายละเอียดปรากฏดังนี้ ลูกศิษย์นับหมื่นแห่ร่วมงานครอบครู“อาจารย์หนู กันภัย”เมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม พ.ศ. 2556 ที่สำนักสงฆ์ถ้ำเลขที่ 95/5 หมู่ 1 หมู่บ้านพุลศรี ถนนปทุมธานี สายใน ตำบลบางแขยง อำเภอเมืองจังหวัดปทุมธานี ได้มีบรรดาลูกศิษย์ และประชาชนจำนวนมาก ที่ตกหล่นเดินทางมาไม่ทันร่วมงาน วันไหว้ครู ครอบครู หนุนดวง ประจำปี 2556 ของนายสมพงษ์ กันภัย หรือที่รู้จักกันดีในชื่อ “อาจารย์หนู กันภัย” ซึ่งจัดขึ้นเป็นประจำทุกวันที่ 30 เมษายน และ 1 พฤษภาคม โดยอาจารย์หนูเปิดเผยว่า สืบเนื่องจากทุกปีที่ผ่านมาได้มีการจัดพิธี ครอบครู ไหว้ครู หนุนดวง เป็นประจำทุกปี โดยมีบรรดาข้าราชการ พ่อค้า ประชาชน รวมถึงเหล่าศิลปิน ดาราตลก และนักกีฬา ต่างเดินทางมาร่วมงานนับหมื่นคน แต่ยังมีลูกศิษย์อีกหลายคนที่ไม่ทันงาน ตนจึงได้ขยายเวลาเพิ่มอีก 2 วัน และหลังจากเสร็จงานประมาณ 1 สัปดาห์ ตนจะเดินทางไปสักยันต์ต่อที่ประเทศสหรัฐอเมริกา ทั้งนี้สำหรับงานไหว้ครู ครอบครู หนุนดวง ประจำปี อาจารย์หนูได้ทำพิธีปลุกเสก หนุนดวง ปลุกเสกคน และงานพิธีพระพุทธรเจ้าเปิดโลก หนุนดวงชะตา สิ่งร้ายกลับกลายเป็นดี โดยงานพิธีครั้งนี้เป็นพิธียิ่งใหญ่ มีประชาชน และศิษยานุศิษย์เดินทางมาร่วมงานมากกว่าทุก ๆ ปีที่ผ่านมา¹⁸

4.8 ปรากฏการณ์ความเชื่อเกี่ยวกับการรักษาโรค

ปรากฏการณ์ความเชื่อเกี่ยวกับการรักษาโรค กล่าวคือ การรักษาโรคภัยไข้เจ็บ ความปลอดภัยในชีวิตมีสุขภาพร่างกายแข็งแรงปราศจากโรคภัยเบียดเบียน ใช้วิธีการรักษาด้วยเวทมนตร์คาถา การอาบนํ้ามนต์¹⁹ ตามที่ปรากฏในข่าวเช่น สำนักข่าว Matichon Online ประจำวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2562 ได้เสนอข่าวเกี่ยวกับความเชื่อการรักษาโรค มีรายละเอียดปรากฏดังนี้ คณะหมอไสยศาสตร์ จากอำเภอทุ่งฝนอาสารักษาสาวอุดรธานีถูกล่ามโซ่นานนับ 10 ปี เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม 2557 ผู้สื่อข่าวเดินทางไปที่บ้านหลังหนึ่งในตำบลพังงา อำเภอหนองหาร จังหวัดอุดรธานี ซึ่งเป็นบ้านพักของ นางสาวกัลยา (สงวนนามสกุล) อายุ 27 ปี ที่มีอาการป่วยทางจิตถูกล่ามโซ่ไว้กับเสาบ้านมานานนับ 10 ปี โดยญาติเชื่อว่าถูกคุณไสย ทำให้ไม่สามารถควบคุมสติตัวเองได้ โดยเฉพาะช่วงก่อนวันพระ คนป่วยจะมีอาการ คลุ้มคลั่งอย่างรุนแรงถึงขนาดไม่สวมเสื้อผ้าเดินไปรอบ ๆ หมู่บ้านบางครั้งทำลายข้าวของได้รับความเสียหาย ซึ่งญาติได้พาไปรักษาอาการป่วยทางจิตที่โรงพยาบาลขอนแก่น แต่อาการก็ไม่ดีขึ้นจึงต้องล่ามโซ่เอาไว้ ด้านพี่ชายกล่าวว่า ได้มีหมอที่รักษาทางไสยศาสตร์เดินทางมาจากอำเภอทุ่งฝนบอกว่าพวกตนทราบข่าวเรื่องของน้อง จึงอาสารักษาให้เพราะสงสาร โดยหมอบอกว่าไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายอะไร หลังจากนั้นคณะหมอรักษาทางไสยศาสตร์ ก็ได้จัดทำพิธีอยู่ในห้องไม่ให้ญาติเข้าไปดู ใช้เวลานาน 2 ชั่วโมง จึงออกมาแล้วอาบนํ้ามนต์ให้กับคนป่วยนอกบ้าน พร้อมกับมอบของขลังให้คนป่วยคล้องคอก่อนเดินทางกลับ บอกว่าน้องสาวของตนถูกเพื่อนชายในวัยเดียวกันสมัยเรียนหนังสือที่รักกันเล่น คุณไสยจึงมีอาการเช่นนี้ ซึ่งหลังจากหมอทางคุณไสยศาสตร์รักษาเพียง 1 วันน้องสาวของตนมี

¹⁸ Thairath, ลูกศิษย์นับหมื่นแห่ร่วมงานครอบครู อาจารย์หนู กันภัย, สืบค้นเมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม 2562, จากเว็บไซต์ <https://www.thairath.co.th/content/342702>.

¹⁹ อ้างอิงแล้ว, ลูกศิษย์นับหมื่นแห่ร่วมงานครอบครู อาจารย์หนู กันภัย, สืบค้นเมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม 2562, จากเว็บไซต์ <https://www.thairath.co.th/content/342702>.

อาการดีขึ้นพุดคุย รู้เรื่อง ยิ้มแย้มแจ่มใสตนรู้สึกดีใจมากและหมอไสยศาสตร์บอกว่าจะทำการรักษาให้ทั้งหมด 3 วันติดต่อกันน้องของตนก็จะหายมีชีวิตตามปกติเหมือนคนอื่นทั่ว ๆ ไป²⁰

4.9 ปรากฏการณ์ความเชื่อเกี่ยวกับความสุข

ปรากฏการณ์ความเชื่อเกี่ยวกับความสุข กล่าวคือ ความสุข คือ ความร่มเย็นปราศจากศัตรูภัย อันตรายเบียดเบียน ใช้วิธีการรักษาด้วย การสะเดาะเคราะห์ การบวงสรวง การให้พร²¹ ตามที่ปรากฏในข่าว เช่น สำนักข่าว 77 Kaoded ประจำวันที่ 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2562 ได้เสนอข่าวเกี่ยวกับความเชื่อความสุข มีรายละเอียดปรากฏดังนี้ บุญพระแม่โพสพ งานบุญเบิกฟ้ามหาสารคาม เสี่ยงทายคางไก่อปีนไถ่นาอุดมสมบูรณ์ มหาสารคาม-พ่อเมืองตักศิลาหน้าพี่น้องประชาชนจัดพิธีบูชาพระแม่โพสพ ในงานบุญเบิกฟ้าและกาชาดมหาสารคาม พราหมณ์เสี่ยงทายคางไก่อปีนไถ่นกตองตามฤดูกาล ข้าวปลาอุดมสมบูรณ์ ที่บริเวณหน้าพระประธานกันทรวิชัย ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม นายเกียรติศักดิ์ จันทรา ผู้ว่าราชการจังหวัดมหาสารคาม พร้อมด้วย นางวริฐา จันทรา นายกเหล่ากาชาดจังหวัดมหาสารคาม หัวหน้าส่วนราชการ หน่วยงานเอกชนและประชาชนทั่วไป ร่วมกันจัดพิธีบูชาพระแม่โพสพ ถือเป็นงานสำคัญในงานประเพณีบุญเบิกฟ้ามหาสารคามและกาชาดจังหวัดมหาสารคาม ตามความเชื่อที่ว่า เมื่อถึงวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 ของทุกปี ฟ้าจะเริ่มไขประตูปัน จะมีเสียงฟ้าร้อง และทิศที่ฟ้าร้องเป็นสัญญาณบ่งบอกปริมาณน้ำฝน และถือเป็นการเตรียมตัวเริ่มต้นฤดูกาลทำนา ชาวนาก็จะนำปุ๋ยคอกไปใส่ผืนดินให้มีความอุดมสมบูรณ์เป็นการตอบแทนผืนแผ่นดิน ที่ทำกิน และเตรียมพร้อมเพาะปลูกข้าวซึ่งฝนแรกของปีกำลังจะมาถึง ซึ่งปีนี้ได้ฤกษ์บูชาตรงกับ วันที่ 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2562 สำหรับพิธีบูชาพระแม่โพสพ เริ่มจากพระสงฆ์สวดเจริญพระพุทธมนต์เพื่อเป็นสิริมงคล จากนั้นคณะนางรำซึ่งเป็นนิสิตจากมหาวิทยาลัยมหาสารคามออกมาพ้อนบวงสรวง แล้วจึงประกอบพิธีกรรมเสี่ยงทายคางไก่อปีนไถ่นา โดยพราหมณ์ได้ประกอบพิธีบูชาเทพยดาและบอกกล่าวสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่เมือง แล้วจึงนำคางไก่อปีนไถ่นาที่เตรียมไว้มาดูลักษณะประกอบการทำนาย ซึ่งปรากฏว่าคางไก่อปีนไถ่นาได้ลงสอยงามเสมอกันทั้งสองข้าง ทำนายได้ว่าบ้านเมืองและพี่น้องประชาชนจะเจริญยิ่งขึ้น ฝนฟ้าจะตกต้องตามฤดูกาล เหมาะแก่การทำเกษตรกรรม น้ำท่าในไร่นาจะดี ข้าวกล้าในนาจะอุดมสมบูรณ์นอกจากนี้พราหมณ์ได้ทำนายเสียงฟ้าร้องครั้งแรกของปี ดังขึ้นทางทิศเหนือ มีเสียงเป็นสัตว์ประจำทิศ เป็นทิศประจักษ์ทั่วๆ ทำนายว่าปีนี้ฝนจะดี น้ำพอเหมาะผลหมากรากไม้อุดมสมบูรณ์ ปลูกนามีมาก ข้าวกล้าบริบูรณ์ ผู้คนมีความสุข จากนั้นผู้ว่าราชการจังหวัดพร้อมด้วยนายกเหล่ากาชาด และหัวหน้าส่วนราชการ นำขบวนกลองยาว พร้อมด้วยคู่ทาบเงินคู่ทาบทอง ขนปุ๋ยคอกไปใส่ในแปลงนาสาธิต ที่บริเวณลานด้านข้างหอพระประธานกันทรวิชัย เพื่อถือเป็นการบำรุงปรับปรุงดิน และถือเป็นการเริ่มต้นฤดูกาลทำนา เพื่อเป็นอาหารของข้าว ให้ข้าวอุดมสมบูรณ์ ซึ่งถือเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่ชาวนาปฏิบัติสืบต่อกันมาอย่างยาวนาน บรรยากาตเป็นไปด้วยความสนุกสนาน แต่แฝงไปด้วยคติและความเชื่อของท้องถิ่น²²

²⁰ Matichon, คณะหมอไสยศาสตร์ จากอำเภอทุ่งฝน อาสารักษาสาวอุดรธานีถูกล่ามโซ่นานนับ 10 ปี, 17

พฤษภาคม 2562, https://www.matichon.co.th/region/news_1371974.

²¹ อารี การเสริมสร้าง, คติชนวิทยา, (กรุงเทพมหานคร: ก๊อปปี้ แอนด์ พรินท์, 2546), หน้า 96.

²² 77 Kaoded, บุญพระแม่โพสพ งานบุญเบิกฟ้ามหาสารคาม เสี่ยงทายคางไก่อปีนไถ่นาอุดมสมบูรณ์, สืบค้นเมื่อวันที่ 22 พฤศจิกายน 2562, จากเว็บไซต์ <https://www.77kaoded.com/content/312072>.

4.10 ปรากฏการณ์ความเชื่อเกี่ยวกับความรัก

ปรากฏการณ์ความเชื่อเกี่ยวกับความรัก กล่าวคือ การสร้างความรัก ความอบอุ่น ความสุขในครอบครัว โดยการทำเสน่ห์ยาแฝด ปลุกเสกน้ำมันพราย เพื่อให้คนรักกันเกลียดกัน ทำให้คนเกลียดกันกลับมารักกัน²³ ตามที่ปรากฏในข่าว เช่น สำนักข่าว Thairath Online ประจำวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ. 2558 ได้เสนอข่าวเกี่ยวกับความเชื่อความรัก มีรายละเอียดปรากฏดังนี้ จ๊อบเนรแอ หื่น-ท่าเสน่ห์ รวบเนรแอ อดีตจอมขมังเวทย์ หื่นกามหลังติดคุกหลายปีไม่เช็ดไหลบ พันโทษออกมายังใช้สันดานเดิมหากิน ต้นสาวไทยที่หลงคารม มาทำเสน่ห์ยาแฝดหวังให้ผัวฝรั่งกลับมาอยู่กับตนตามเดิม หลอกฟาดเงินสด ๆ ไปครึ่งแสนแถมล่อลวงข่มขืนเหยื่อซ้ำด้วย พอรู้ว่าโดนต้มจนเปื่อย ผู้เสียหายวิ่งโร่แจ้งตำรวจ ตะครุบตัวได้ที่สำนักสงฆ์ในจังหวัดลพบุรี เจ้าตัวยอมรับหน้าด้าน ๆ ไม่มีเวทมนตร์หรืออิทธิฤทธิ์ใด ๆ เป็นเรื่องหลอกลวงทั้งเพ การจับกุมครั้งนี้สืบเนื่องจาก เมื่อวันที่ 25 เมษายน พ.ศ. 2558 นางสาวหนึ่ง (นามสมมติ) อายุ 40 ปี เดินทางไปยังบ้านเลขที่ 96/40 หมู่ 10 ตำบลบางกร่าง อำเภอเมืองนนทบุรี เพื่อปรึกษาปัญหาชีวิตกับ นายหาญ รักษาจิตร หรือเนรแอ ในเรื่องที่สามีชาวอเมริกันขอเลิก แล้วเดินทางกลับประเทศบ้านเกิด ตนอยากให้สามีฝรั่งกลับมาอยู่กับตนตามเดิม และได้รับคำบอกเล่าจากคนที่รู้จักว่า เนรแอ มีคาถาอาคมทำเสน่ห์ยาแฝดให้คนรักกลับมาคืนดีได้ โดย นายหาญหรือเนรแอได้ทำพิธีลงน้ำมันพรายให้ตนตามร่างกายพร้อมกับบอกว่า ถ้าหากจะให้ได้ผลเร็วต้องมีเพศสัมพันธ์กับตน ครั้งแรกผู้เสียหายบอกปฏิเสธไม่สะดวก ก่อนจะมอบเงินในการทำพิธีให้ 50,000 บาท ตามที่เนรแอเรียกร้อง หลังจากนั้นตนได้นัดให้ นายหาญหรือเนรเอามาทำพิธีอีกครั้งที่คอนโดมิเนียม ย่านทำนันทน์ แต่ครั้งนี้นายหาญ ขู่ว่าจะต้องยอมร่วมหลับนอนกับตน มิเช่นนั้นวิชาอาคมจะไม่ได้ผล ตนหลงเชื่อยอมมีเพศสัมพันธ์ด้วยหลังเสร็จพิธีแล้วนายหาญบอกว่าภายใน 7 วัน สามีชาวต่างชาติจะกลับมาคืนดีอย่างแน่นอน หลังครบกำหนดและผ่านไปหลายวัน สามีชาวต่างชาติยังไม่กลับมา ตนได้ติดต่อไปหานายหาญ ว่าทำไมไม่ได้ผล แต่นายหาญพยายามบ่ายเบี่ยงเรื่อยมา กระทั่งเดือนมิถุนายนผู้เสียหายเห็นว่าทั้งระยะเนิ่นนานพอสมควรแล้วยังไม่มีผลใด ๆ เกิดขึ้น ทำให้มั่นใจว่าถูกหลอกแน่นอน จึงเข้าแจ้งความกับพนักงานสอบสวน²⁴

5. บทสรุป

จากการวิเคราะห์เรื่องของ “ปรากฏการณ์ทางความเชื่อของคนไทยในยุคปัจจุบัน” พบว่า ปรากฏการณ์ ทางความเชื่อของคนไทย ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นการรับรู้ของบุคคลที่เกี่ยวข้องกันระหว่างมนุษย์ ผู้รับรู้กับเหตุการณ์เป็นสิ่งที่ถูกรู้ โดยจัดทำหน้าที่รับรู้ผ่านอายตนะสัมผัส เป็นการรับรู้ข้อมูลจากภายนอกเข้าสู่ภายใน คือ จัดทำหน้าที่สร้างกระบวนการคัดกรองข้อมูลเพื่อค้นหาคำตอบให้ตรงตามความ เป็นจริงมากที่สุด เนื่องจากบุคคลย่อมรับรู้ปรากฏการณ์เดียวกันได้ไม่ตรงกัน อันมีข้อจำกัดหลายประการ ได้แก่ ความบกพร่องอวัยวะรับสัมผัส สถิติปัญญา ทักษะจิตส่วนบุคคล สภาพแวดล้อมของสังคมวัฒนธรรมทางความเชื่อที่เกี่ยวกับศาสนาของคนไทย เมื่อได้สืบค้นในเชิงลึก ที่มีรากฐานความเชื่อมาจากเชื่อผี เชื่อบรรพบุรุษ เชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เชื่อเทพเจ้า นอกจากนี้ยังมีความเชื่อไสยศาสตร์ การผสมผสานความเชื่อเข้าด้วยกันในสังคมไทย ทำให้ความเชื่อต่อศาสนาเคลื่อนออกห่างจากหลักความเชื่อตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทโดยไม่รู้ตัว เราจึง

²³ อ้างอิงแล้ว, คติชนวิทยา, (กรุงเทพมหานคร: ก๊อปปี้ แอนด์ พรินท์, 2546), หน้า 96.

²⁴ Thairath, จ๊อบเนรแอ หื่น-ท่าเสน่ห์, สืบค้นเมื่อวันที่ 22 มกราคม 2563, จากเว็บไซต์

พบเห็นปรากฏการณ์ความเชื่อในสังคมปัจจุบันนอกเหนือจากเขตพุทธศาสนา ผสมกลมกลืนจนเกิดเป็นความเคยชินและยอมรับได้ เนื่องจากคนไทยมีรากฐานความเชื่อดั้งเดิมแบบผสมผสานมาก่อน อีกประการหนึ่งคนไทยส่วนใหญ่ก็ไม่ได้ นับถือพุทธศาสนาด้วยความเข้าใจตามหลักคำสอนที่ถูกต้อง แต่นับถือตามบรรพบุรุษ ธรรมเนียม ประเพณี ฉะนั้นจึงขาดความรู้ ความเข้าใจตามหลักคำสอนของศาสนา เพราะไม่เคยศึกษาเล่าเรียนธรรมอย่างลึกซึ้ง ด้วยเหตุนี้ พุทธศาสนิกชนบางคนจึงไม่รู้ ไม่เข้าใจ ไม่มีหลักความเชื่อที่ถูกต้อง อารมณ์ความรู้สึกที่แสดงออกต่อความเชื่อก็เคลื่อนนอกห่างศาสนา ทำให้เกิดความมึนงงงาย เชื่อทุกอย่างที่ฟังพาหาประโยชน์ได้บางครั้งก็ตกเป็นเครื่องมือของความเชื่อ เพราะเป็นความเชื่อที่ไม่ประกอบด้วยปัญญาตามแนวพระพุทธศาสนา จำแนกตามกระบวนการเกิดความเชื่อได้ 3 หลักธรรมใหญ่ ๆ เรียงตามลำดับได้ดังนี้ ระดับการเข้าสู่ความเชื่อในเบื้องต้น ระดับการใช้เหตุผล ระดับการใช้ปัญญา (1) ระดับการเข้าสู่ความเชื่อในเบื้องต้น จะใช้กระบวนการโยนิโสมนสิการ 10 ด้านชีวิตข้อเท็จจริง 2 ลักษณะ คือ “อย่าปลงใจเชื่อบุคคลหรือวัตถุกับอย่าปลงใจเชื่อการใช้ความคิดหรือเหตุผล” เพราะข้อมูล 2 ลักษณะนี้ เป็นการรับข้อมูลจากแหล่งภายนอก กับข้อมูลจากภายในที่เกิดจากการคิดของตน แหล่งข้อมูลทั้ง 10 แห่งนี้พระพุทธเจ้าทรงแสดงว่าควรสงสัยไว้ก่อน ไม่ควรปลงใจเชื่อ แต่ควรใช้ปัญญาของตนพิจารณาให้ถี่ถ้วนก่อนจึงค่อยเชื่อ (2) ระดับการใช้เหตุผลจะใช้หลักการของตรรกะชีวิตข้อเท็จจริงโดยสืบค้นจากผลที่ปรากฏไปสู่สาเหตุตามความสัมพันธ์ในเชิงเหตุผล 4 ขั้นตอน ตามลำดับ ดังนี้ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค มีปรากฏใน อริยสัจ 4 (3) ระดับการใช้ปัญญาจะใช้หลักของไตรสิกขา ผูกอบรมพัฒนาจิตเพื่อให้เกิดความรู้ที่ถูกต้อง โดยศีลจะทำหน้าที่ผูกอบรมความประพฤติเพื่อให้ดำเนินชีวิตในแนวทางที่สะอาด สมาน จะทำหน้าที่ผูกอบรมจิตให้มีคุณภาพและเกิดคุณธรรม ปัญญาจะทำหน้าที่ผูกอบรมจิตให้มีความเห็นที่ถูกต้องเพื่อให้เกิดความรู้ที่ถูกต้องตามลำดับดังนี้ กัมมสัทธา เชื่อกรรมวิปากสัทธา เชื่อผลของกรรม กัมมัสสกตาสัทธา เชื่อว่าบุคคลมีกรรมเป็นของของตน ตถาคตโพธิสัทธา เชื่อการตรัสรู้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกประการ มีปรากฏในความเชื่อ 4 ตามแนวพระพุทธศาสนาจำแนกได้ 3 ระดับ ตามลักษณะกระบวนการเกิดความเชื่อ เช่น อริยสัจ 4 และความเชื่อ 4 ดังนั้น ปรากฏการณ์ความความเชื่อของคนไทยในปัจจุบัน จำแนกตามความเชื่อได้ 4 กลุ่ม ได้แก่ การรักษาโรค สุขภาพ สุข ความรัก การงาน เมื่อมาศึกษา วิเคราะห์ ตามแนวทางพระพุทธศาสนา พอสรุปได้ดังนี้ (1) การรักษาโรคมีแนวทางการรักษา 3 วิธี คือ รักษาด้วยยา รักษาด้วยหลักธรรม รักษาด้วยการป้องกันโรค การรักษาด้วยหลักธรรม คือใช้หลักธรรมเกี่ยวกับการรักษาโรคตามหลักของเหตุและผล ได้แก่ อริยสัจ 4 (2) สุขภาพ สุข จำแนกได้ 3 ระดับ คือ กามสุข ฌานสุข นิพพานสุข การรักษาด้วยหลักธรรม คือใช้หลักธรรมเกี่ยวกับการสร้างความสุขที่ไม่เกิดโทษ ได้แก่ สุขของอภิปัสส สุขของบรรพชิต โลกุตระสุข (3) ความรัก จำแนกได้ 2 ประเภท คือ กามฉันทะกับเมตตา การรักษาด้วยหลักธรรม คือใช้หลักธรรมเกี่ยวกับการสร้างความรักที่ไม่เกิดโทษ ได้แก่ สมชีวิตรม ฆราวาสธรรม พรหมวิหารธรรม (4) กรรม จำแนกได้ 2 ประเภท คือ อกุศลกรรมกับกุศลกรรม การรักษาด้วยหลักธรรม คือใช้หลักธรรมเกี่ยวกับการทำดีได้ชั่วได้ชั่ว ได้แก่ ความเชื่อ 4 สรุปว่า การนำปรากฏการณ์ความความเชื่อ 4 กลุ่ม มาศึกษา วิเคราะห์ด้วยหลักธรรมตามแนวพระพุทธศาสนาเป็นการปรับแก้พิจารณาปัญหาตามสภาพความเป็นจริงของสิ่งนั้นโดยสืบค้นไปที่ต้นตอ รากเหง้าของปัญหาแล้วแก้ไขบนหลักการของเหตุและผลที่ประกอบด้วยปัญญาตามแนวทางพระพุทธศาสนา

เอกสารอ้างอิง

กัญญ์ฐิตา ศรีภา. “การวิจัยเชิงปรากฏการณ์วิทยาแบบตีความในวิชาชีพพยาบาล”. วารสารพยาบาลตำรวจ.

ปีที่ 4 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2555: 6-7.

เจษฎา ทองรุ่งโรจน์. **พจนานุกรมอังกฤษ-ไทย** ปรชญา. กรุงเทพมหานคร: โสภณการพิมพ์, 2557.

เดือน คำดี. **ศาสนศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2531.

ทวี ผลสมภพ. **ปรัชญาศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2555.

ลักษณะวัต ปาลรัตน์. **ญาณวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2558.

วินัย ไชยทอง และกิตติเชษฐ สมใจ. **มรดกไทย**. กรุงเทพมหานคร: เจ้าพระยาพระบรมการพิมพ์, 2547

สนิท สมัครการ. **ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย วิเคราะห์เชิงสังคม-มานุษยวิทยา**.

กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส. พรินติ้ง เฮ้าส์, 2539.

เสาวลักษณ์ อนันตศานต์ และสุภัทรา บุญปัญญาโรจน์. **คติชนกับศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2558.

อัญญา ปลดเปลื้อง. “การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปรากฏการณ์วิทยา”. **Nursing journal of the Ministry of Public Health**. ปีที่ 2 เล่มที่ 23 พฤษภาคม-สิงหาคม 2556: 3.

อารี ถาวรเศรษฐ์. **คติชนวิทยา**. กรุงเทพมหานคร: ก๊อปปี้ แอนด์ พรินท์, 2546

77 Kaoded. **บูชาพระแม่โพสพ งานบุญเบิกฟ้ามหาสารคาม เสี่ยงทายคางไก่ปีนี้ไร่นาอุดมสมบูรณ์**.

สืบค้นเมื่อวันที่ 22 พฤศจิกายน 2562. จากเว็บไซต์ <https://www.77kaoded.com/content/312072>.

Matichon. **คณะหมอไสยศาสตร์จากอำเภอทุ่งฝน อาสารักษาสาวอุดรธานีถูกล่ามโซ่นานนับ 10 ปี**.

สืบค้นเมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม 2562. จากเว็บไซต์

https://www.matichon.co.th/region/news_1371974.

MGR. **วัดตั้งจัดโต๊ะจีน เลี้ยงผี เซ่นไหว้บรรพบุรุษ ชาวบ้านแห่ส่องหาเลขเด็ดไปเสี่ยงดวงคึกคัก**.

สืบค้นเมื่อวันที่ 22 พฤศจิกายน 2562. จากเว็บไซต์

<https://mgronline.com/local/detail/962000093705>.

Nation tv. **ชาวไทยเชื้อสายเขมรทำพิธี “รำแม่ผดถวยผีสงเทวดา” เชื้อปัตเป่าสิ่งชั่วร้ายไม่ให้**

เจ็บป่วย. สืบค้นเมื่อวันที่ 22 พฤศจิกายน 2562. จากเว็บไซต์

<https://www.nationtv.tv/main/content/378633842>.

Posttoday. **ไทยนับถือพระเคณศมากที่สุดในสุวรรณภูมิ**. สืบค้นเมื่อวันที่ 22 พฤศจิกายน 2562. จาก

เว็บไซต์ <https://www.Posttoday.com/dhamma/586153>.

Siamrath. **ปรากฏการณ์บังไฟพญานาคในวันออกพรรษา ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ทั้งหมด 450 ลูก มาก**

ที่สุด ที่ อ. รัตนวาปี. สืบค้นเมื่อวันที่ 22 พฤศจิกายน 2562. จากเว็บไซต์

<https://www.siamrath.co.th/news/108793>.

Thairath. **อัครจริยพระเกจิตั้งเมืองไทยมรณภาพ สรีระร่างไม่เน่า เผาไม่ไหม้**. สืบค้นเมื่อวันที่ 22

พฤศจิกายน 2562. จากเว็บไซต์ <https://www.thairath.co.th/news/local/bangkok/1478865>.

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 10 ฉบับที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม 2564)

Thairath. จับเณรแอร์ หีน-ท่าเสห์. สืบค้นเมื่อวันที่ 22 มกราคม 2563. จากเว็บไซต์

<https://www.thairath.co.th/news/>

Thairath. ลูกศิษย์นั้บหมื่นแห่งนครอบครู อาจารย์หนู กันภัย. สืบค้นเมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม 2562.

จากเว็บไซต์ <https://www.thairath.co.th/content/342702>.

Thairath. แห่บูชาหน้าผดใต้ต้นลำไย เชื้อป่วยไข้ได้มกินทรรักษาโรคหายขาด. สืบค้นเมื่อวันที่ 17

พฤษภาคม 2562. จากเว็บไซต์ <https://www.thairath.co.th/news/local/north/1590576>.

การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของวัด ในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน

MANAGEMENT OF CULTURAL ATTRACTION OF TEMPLES IN THE UPPER NORTHERN REGION

พระครูปลัดเถรานุวัตร (สุเทพ) ดีเยี่ยม *

Phrakrupaladteranuwattra (Suthep) Deeyiam

Received: 2021-10-1

Revised: 2021-12-22

Accepted: 2021-12-31

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์ที่จะเสนอเกี่ยวกับการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของวัดผ่านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในพื้นที่พัฒนาหรือใช้ประโยชน์จากทรัพยากรหรือภูมิปัญญาในท้องถิ่นให้เกิดความคุ้มค่า โดยไม่เป็นการทำลายทรัพยากรเหล่านั้น แต่ในปัจจุบันพบว่าแหล่งท่องเที่ยวในลักษณะนี้ยังขาดจุดเด่นของวัฒนธรรมในแต่ละพื้นที่ ขาดความเข้าใจในด้านข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว ขาดกระบวนการในด้านความคิดสร้างสรรค์ที่แตกต่างในแต่ละพื้นที่ รวมถึงการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวก ทำให้ไม่เกิดความน่าสนใจ จึงควรให้นักท่องเที่ยวกลับมาเที่ยวอีก

ดังนั้น จากการศึกษาพบว่า การทำให้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเกิดความน่าสนใจ ต้องเริ่มตั้งแต่การขับเคลื่อน “วัด” เนื่องจากวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน ทั้งเรื่อง ศิลปะวัฒนธรรม ประเพณีต่าง ๆ แต่วัดไม่สามารถที่จะขับเคลื่อนกิจกรรมได้เพียงฝ่ายเดียว ดังนั้น ทุกภาคส่วนต้องเข้ามามีส่วนร่วมแบบบูรณาการร่วมกัน จึงต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ตามหลักของ “บวร+อ” บ้าน วัด โรงเรียน/หน่วยงานภาครัฐ และเอกชน ในรูปแบบของคณะกรรมการร่วมกันพัฒนา โดยมุ่งเน้นการพัฒนาในด้านต่าง ๆ คือ 1) ด้านกายภาพ 2) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก 3) ด้านนิเวศวิทยาและสิ่งแวดล้อม 4) ด้านสังคม วัฒนธรรม 5) ด้านเศรษฐกิจ เพื่อนำไปสู่การท่องเที่ยวที่พอดี ซึ่งเป็นทางเลือกใหม่ที่จะทำให้การท่องเที่ยวเกิดความยั่งยืน ประกอบกับยังคงรักษาวัฒนธรรมแก่คนรุ่นหลัง

คำสำคัญ: วัด, การบริหารจัดการ, แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม, ภาคเหนือ.

ABSTRACT

This article The objective is to propose about the management of the temple's cultural attractions through cultural tourism. in the area to develop or make use of local resources or wisdom

* อาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช, เบอร์โทร: 081-9712385,

E-mail: suthepdeeyiam@gmail.com

to be worthwhile without destroying those resources But nowadays, it is found that tourism in this manner still lacks cultural highlights in each area. Lack of understanding of information for tourists Lack of creative processes that differ in each area including access to tourist attractions facilities make it not interesting attract tourists to come back to visit again.

Therefore, the study found that making cultural tourism interesting must start from the drive of "temple" because the temple is the center of the community. Cultural tourism has therefore become a relationship that is relevant to many sectors. No, except for the public and private sectors only but is associated with houses, temples, tourist communities Which focuses on Buddhist tourism in a way that will benefit all things in order to create happiness in the community like standing In addition, the development of cultural tourism also requires both local people. Public and private sectors to drive by development in various aspects, which are 1) physical 2) facilities 3) ecology and environment 4) social culture 5) economy to lead to the right tourism Because the right tourism will lead to the lasting happiness of the people.

Keywords: Temples, Management, Cultural attraction

1. บทนำ

“วัด” ถือได้ว่าเป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชนเป็นศูนย์กลางของชุมชนในการประกอบกิจกรรมทางศาสนา อบรมสั่งสอนจริยธรรม เป็นสถานที่รวมกลุ่มของชุมชนในการประชุมหมู่บ้าน จัดงานประเพณีต่าง ๆ ก็มักใช้พื้นที่วัดในการทำกิจกรรมเหล่านี้ ประกอบกับยังเป็นแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมท้องถิ่นตามหลักวิถีพุทธแทบทั้งสิ้น ประกอบกับปัจจุบันการท่องเที่ยวก็มีการเติบโตเป็นอย่างมาก ส่งผลให้สภาพเศรษฐกิจด้านการท่องเที่ยวขยายตัวอย่างรวดเร็ว จากสถิติ ของ World Tourism Organization (UNWTO) พบว่า นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในประเทศไทย มีความสนใจการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม โดยเฉพาะภาคอีสานตอนล่าง ในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือ ก็มีนักท่องเที่ยวให้ความสนใจการท่องเที่ยว เชิงนิเวศและประวัติศาสตร์ มากขึ้น

ปัจจุบันการท่องเที่ยว จึงถือได้ว่าเป็นความสำคัญทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองเป็นความร่วมมือของทุกภาคส่วน ในการสนับสนุนส่งเสริมอุตสาหกรรมท่องเที่ยวให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น สามารถสร้างอาชีพและรายได้ให้แก่คนในท้องถิ่นและประเทศตามมา โดยเฉพาะการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวชมสิ่งที่แสดงถึงความเป็นวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้น ๆ เช่น ปราสาท พระราชวัง วัด โบราณสถาน โบราณวัตถุ ประเพณี วิถีการดำเนินชีวิต ศิลปะทุกแขนง ที่ถ่ายทอดมาถึงคนรุ่นหลัง¹

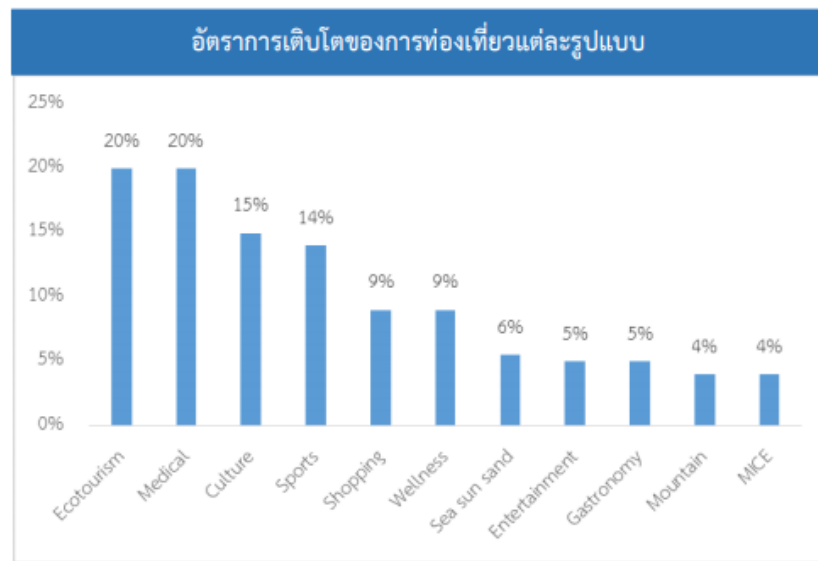
¹ L.Robert,&D.Hall, **Rural tourism and recreation: principle to practice**, (London: UK,2001), อ้างถึงใน พิมพ์ระวี โรจน์รุ่งสัจย์, **การท่องเที่ยวชุมชน**, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เดียนสโตร์, 2553), หน้า 11-20.

ภาพประกอบที่ 1: สถานการณ์การท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวจากข้อมูลของ World Tourism Organization (UNWTO)

สอดคล้องกับข้อมูลของ UNWTO หากพิจารณาเปรียบเทียบอัตราการเติบโตของจำนวนนักท่องเที่ยวของโลกและประเทศไทย พบว่า อัตราการเติบโตของนักท่องเที่ยวในประเทศไทยมีการขยายตัวค่อนข้างสูง จากสถานการณ์การท่องเที่ยวไทยพบว่า อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของไทยสามารถสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจได้มากถึง 17% ของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (GDP) และยังมีอัตราการเติบโตของภาคการท่องเที่ยวสูงกว่าอัตราการเติบโตของผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศอีกด้วย ทั้งนี้ การขยายตัวของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของไทยยังส่งผลต่อการจ้างงาน การสร้างรายได้ให้กับประชากรไทย โดยภาคการท่องเที่ยวมีอัตราการจ้างงานถึง 13.3% ของผู้มีงานทำทั้งหมด และมีอัตราการจ้างงานที่เติบโตขึ้นในภาคธุรกิจการท่องเที่ยว โดยภาพลักษณ์ของประเทศไทยนั้น เป็นการแสดงให้เห็นถึงจุดหมายปลายทางด้านการท่องเที่ยวเป็นอันดับต้น ๆ ที่มีชื่อเสียง โดยเฉพาะในเรื่องของความปลอดภัย ความคุ้มค่า และเป็นประเทศที่มีความโดดเด่นในเรื่อง อาหารและวัฒนธรรม ซึ่งนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เดินทางเข้ามาในประเทศไทยสูงสุด 3 อันดับแรก คือ นักท่องเที่ยวในอาเซียน นักท่องเที่ยวจากทวีปยุโรป นักท่องเที่ยวจากประเทศจีน ตามลำดับ²

² World Tourism Organization (UNWTO), ออนไลน์, สืบค้นเมื่อวันที่ 21 กรกฎาคม 2563, จากเว็บไซต์ http://osthailand.nic.go.th/files/policy_sector/File_Download/Tourism_Analysis.pdf

ที่มา: UNWTO, Global wellness tourism, Euromonitor, Effinity analysis

ภาพประกอบที่ 2: สถิติการเดินทางของนักท่องเที่ยวในอาเซียน นักท่องเที่ยวจากทวีปยุโรป นักท่องเที่ยวจากประเทศจีน

และจากข้อมูลอัตราการเติบโตของการท่องเที่ยว ขนาดมูลค่าตลาดโลกและแนวโน้มอัตราการเติบโตของการท่องเที่ยวพบว่า ตลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีความน่าสนใจ เนื่องจากมีอัตราการเติบโตของตลาดสูงที่สุด คือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และที่น่าสนใจรองมา คือ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการท่องเที่ยวเชิงกีฬาซึ่งมีอัตราการเติบโตของตลาดค่อนข้างสูง โดยขนาดตลาดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีขนาดใหญ่ที่สุดเมื่อเทียบกับการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น ๆ โดยตลาดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของทั้งโลกมีมูลค่ารวมราว 9 แสนล้านเหรียญสหรัฐ และมีอัตราการเติบโตค่อนข้างสูง 3 อันดับแรก ทั้งนี้ คาดการณ์ว่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะมีอัตราการเติบโตถึง 15% ต่อปีในระยะ 10 ปีข้างหน้า กล่าวได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวที่มีความน่าสนใจสูงเนื่องจากตลาดโลกมีขนาดใหญ่ตลอดจนมีอัตราการขยายตัวสูง³

เมื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีการขยายตัวอย่างรวดเร็วทำให้วัด ซึ่งเป็นสถานที่เผยแผ่วัฒนธรรม ประเพณี และประวัติศาสตร์ต่าง ๆ ของพื้นที่ ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ไม่เพียงแต่เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมหรือทำกิจของพระภิกษุสงฆ์เท่านั้น แต่จะต้องมีการปรับตัวต่อสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เราจะได้

³ สำนักเศรษฐกิจการท่องเที่ยวและกีฬา, โครงการทิศทางการพัฒนาท่องเที่ยวของประเทศไทยในระยะ 10 ปี.

ออนไลน์, สืบค้นเมื่อวันที่ 21 กรกฎาคม 2563. จากเว็บไซต์

https://secretary.mots.go.th/ewtadmin/ewt/policy/article_attach/02FinalReportDirection10Year.pdf

ว่า อดีตประชาชน มักจะใช้วัดเป็นสถานที่นัดพบ ทำกิจกรรม เข้าวัดเพื่อไปทำบุญตักบาตร สนทนาธรรม ในเทศกาลวันสำคัญต่าง ๆ แต่ปัจจุบัน ประชาชนส่วนใหญ่เข้าวัดน้อยลง ส่วนมากจะเป็นกลุ่มผู้สูงอายุและเยาวชนส่วนวัยทำงาน ซึ่งเป็นคนกลุ่มมาก กลับมักไม่ค่อยมีเวลาเข้าวัด เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจ การแข่งขันทางสังคมที่ บีบรัดให้ประชาชนต้องหันมาทำงานกันมากขึ้น โดยไม่มีเวลาเข้าวัด ส่งผลกระทบต่อกระบวนการขัดเกลาทางจิตใจในด้านศีลธรรม จริยธรรม ของประชาชนลดน้อยลง เราจะเห็นได้จากตามข่าว หน้าหนังสือพิมพ์ในปัจจุบันที่มีการฆ่ากัน พ่อฆ่าแม่ ลูกทำร้ายร่างกายพ่อแม่ รวมถึงการฆ่าตัวตาย เพราะ สิ่งเร้านี้เกิดจากการขาด เครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ทำให้เกิดปัญหาสังคมตามมา⁴

ดังนั้น ในมิติของการท่องเที่ยว วัด ถือว่าเป็นสถานที่หนึ่งที่ช่วยในเรื่อง การแทรกซึมนำเอา หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมต่าง ๆ ที่ดั่งาม มาเผยแพร่ออกสู่แก่นักท่องเที่ยว ที่มาเยี่ยมชม จึงต้องมีการปรับกลยุทธ์ในการบริหารงาน สนับสนุนให้นำทุนทางวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น มาเป็นแหล่งดึงดูดนักท่องเที่ยว ซึ่งบางแห่งก็เป็นมรดกของชุมชน ผลักดันให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและศิลปวัฒนธรรม เพื่อเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรม สืบทอดพระพุทธศาสนาไว้ ด้วยความร่วมมือกับทุกภาคส่วน โดยเฉพาะสำนักงานพระพุทธศาสนา ก็ได้เล็งเห็นความสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ประกอบกับ กระแสการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นที่สนใจมากขึ้น จึงมีมาตรการสนับสนุนให้วัด เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถศึกษาทั้งประวัติศาสตร์วัฒนธรรม สถาปัตยกรรม ภาพจิตรกรรมต่าง ๆ แสดงแก่นักท่องเที่ยว เป็นการอนุรักษ์ และยังเป็นการเผยแพร่ความรู้แก่ผู้ที่มาเยี่ยมชม ในศิลปะต่าง ๆ การพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด ประกอบกับผลประโยชน์ที่ได้รับในชุมชน เมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาจำนวนมาก ก็เป็นการสร้างอาชีพ สร้างรายได้แก่ชุมชน จากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนี้ ในการเชื่อมโยงกับแหล่งธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ที่เหมาะสม ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม รวมถึงเป็นการเรียนรู้วิถีพุทธ ฉะนั้น วัดจึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธที่ดี การเดินทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในลักษณะนี้มีส่วนช่วยให้นักท่องเที่ยวได้ถูกปลูกฝังและส่งเสริมให้มีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อม คนในชุมชนเองก็เกิดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตน ทำให้ตระหนักถึงคุณค่าและหวงแหนในวัฒนธรรม ประเพณีของตนเอง จนนำมาซึ่งการอนุรักษ์วัฒนธรรมเหล่านั้นให้คงอยู่ไปได้จากรุ่นสู่รุ่นในประเทศไทยมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นจำนวนมาก การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจึงมีความสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะจะเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้และทำความเข้าใจถึงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมอย่างแท้จริงผ่านงานสถาปัตยกรรมขนบธรรมเนียมประเพณีการบันทึกเรื่องราวในแต่ละยุคสมัย และวิถีชีวิตของคนในแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ ส่งผลให้นักท่องเที่ยวตระหนักถึงคุณค่าและเกิดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเองจนนำไปสู่การอนุรักษ์ไว้ให้กับคนรุ่นหลัง

⁴ L.Robert,&D.Hall, Rural tourism and recreation: principle to practice, (London: UK,2001), อ้างถึงใน พิมพ์ระวี โรจน์รุ่งสัจย์, การท่องเที่ยวชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เดียนสโตร์, 2553), หน้า 11-20.

2. รูปแบบการบริหารจัดการวัด

2.1 แนวทางการจัดการเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

โดยวัดถือว่าเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน ประชาชนที่เลื่อมใสในหลักพระพุทธศาสนาไม่เพียงแต่หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเท่านั้น แต่วัดในปัจจุบัน ถือได้ว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ไม่เพียงแต่ให้คำสอนแก่ประชาชนเพียงเท่านั้น แต่มีการสร้างอัตลักษณ์ของแต่ละแห่งขึ้นมา ในเรื่อง ความโดดเด่นของศิลปวัฒนธรรมรูปแบบต่าง ๆ สถาปัตยกรรมภายใน ภาพวาด ภาพเขียน ฝาผนัง ให้ดูแปลกตาไปจากวัดทั่วไป หรือแม้แต่สร้างให้มีศูนย์เรียนรู้ การจัดทำพิพิธภัณฑ์ในวัด สร้างการเรียนรู้ให้แก่ผู้มาเยี่ยมชมวัด และถือได้ว่าเป็นการอนุรักษ์วัตถุโบราณ ให้กับลูกหลาน รวมถึง การนำมัคคุเทศก์ ในการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว ซึ่งเราสามารถเชื่อมโยงวัฒนธรรม ความเชื่อ ประเพณี ของคนในท้องถิ่น เข้ามาเชื่อมโยง สร้างแหล่งเรียนรู้ ประกอบกับการสร้างรายได้ และอาชีพให้แก่ชุมชน

ยกตัวอย่าง “จังหวัดน่าน” ถือได้ว่าการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้อย่างยั่งยืนไม่เพียงแต่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ เท่านั้น แต่จังหวัดน่านยังคงสร้างเอกลักษณ์ของจังหวัดให้โดดเด่น สร้างความเป็นเมืองด้วยวิถีพุทธอย่างลงตัว มีความเหมาะสม ไม่กลืนหายไปกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ในปัจจุบัน แต่กลับกลายใช้ประโยชน์ต่อความเปลี่ยนแปลงนี้ ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตคนในพื้นที่อย่างลงตัว ใช้สื่อในการประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่าง ๆ ที่มีความโดดเด่นในพื้นที่ที่สืบทอดมาอย่างยาวนาน เช่น ประเพณีหกเป็ง ซึ่งเป็นประเพณีมัสการพระมหาธาตุแช่แห้ง 7 วัน 7 ค่ำ แสดงถึงความเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะคนเกิดปีเถาะ ซึ่งเป็นพระธาตุประจำปีเกิด ทำให้นักท่องเที่ยวล้นหลามเข้ามาสักการะกันอย่างต่อเนื่อง สัมผัสวิถีชีวิตถิ่นทุ่งเพียง ชมศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน การตีกลอง การแข่งขันจุดบอกไฟดอก และภูมิปัญญาท้องถิ่นต่าง ๆ สอดคล้องกับ อารีย์ นัยพินิจ และคณะ⁵ ที่ได้ศึกษาถึงพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยววัด โดยพบว่านักท่องเที่ยวนิยมเดินทางมาในเทศกาล และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา นั้นจะมุ่งเน้นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเจริญจิต อาทิจ การตักบาตร ถวายทาน เวียนเทียนในวันสำคัญต่าง ๆ ทางศาสนา ทำให้เกิดเป็นการท่องเที่ยวแนวศาสนาที่นอกจากจะได้รับความเพลิดเพลินกับภูมิทัศน์จากวัดที่เป็นแหล่งเอื้อต่อการท่องเที่ยวแล้วยังได้ตระหนักถึงการเรียนรู้และเห็นคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ ของท้องถิ่นนั้น ๆ

รวมไปถึง การรักษาเอกลักษณ์วัฒนธรรมที่ดั้งเดิมประยุกต์ใช้องค์ความรู้ให้มีความสอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบันที่ประชาชนส่วนใหญ่แล้วกำลังแสวงหาความสงบ เงียบ ไม่วุ่นวาย โดยได้มีการเชื่อมโยงระหว่าง บ้าน วัด ชุมชน หน่วยงานภาครัฐและเอกชน เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการประชาสัมพันธ์ชักจูงนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชม เนื่องจาก จังหวัดน่าน ถือได้ว่าเป็นจังหวัดที่นักท่องเที่ยวต้องตั้งใจไป เพราะไม่ได้เป็นจังหวัดทางผ่าน ที่นักท่องเที่ยวสามารถแวะได้ ด้วยระยะทางห่างไกลของสถานที่แต่ละแห่งที่มีความโดดเด่นในแต่ละอำเภอ โดยเฉพาะวัดในพื้นที่ที่มีไม่ต่ำกว่า 10 วัด ซึ่งเป็นวัดที่มีชื่อเสียงแทบทั้งสิ้น อาทิเช่น วัดภูมินทร์ที่มีภาพจิตรกรรมฝาผนัง กระซิบรักบันลือโลก ภูม่านยาม่าน ซึ่งเป็นภาพที่มีความโดดเด่น และเป็นเสมือนสัญลักษณ์ของเมืองน่าน แต่ถึงอย่างไรก็ตาม น่านก็ได้มีการสร้างมนเสน่ห์ที่แตกต่างจากจังหวัดอื่น

⁵ อารีย์ นัยพินิจ และคณะ, การศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์.

ไม่ว่าจะเป็นวัดพระธาตุแช่แห้ง วัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหาร วัดภูมินทร์ พิพิธภัณฑ์วัดมิ่งเมือง หมู่บ้านไทยลื้อ และนาเกลือ

ถึงแม้จังหวัดน่านเป็นจังหวัดเล็ก ๆ มีความสงบ ความเรียบง่าย อันเป็นเสน่ห์ของเมืองนี้แล้ว น่านยังแฝงไว้ด้วยแรงศรัทธาในพระพุทธศาสนาที่ยาวนาน เราจึงเห็นความวิจิตรงดงามด้วยสถาปัตยกรรมล้านนา ได้มีการเชื่อมโยงกับชุมชนในการสร้างอัตลักษณ์ของคนท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นในเรื่อง ของการพูด การแต่งตัวยังคงรักษาวัฒนธรรมแบบดั้งเดิม พร้อมบรรยายให้ความรู้ เกี่ยวกับความเป็นมาของจังหวัดน่าน ในการนั่งรถลงเยี่ยมชมเมือง โดยมีเส้นทางท่องเที่ยว ซึ่งการท่องเที่ยวในจังหวัดน่านมีผู้วิจัยหลายท่าน ที่ทำการศึกษถึงแนวทางและศักยภาพของจังหวัดน่าน ในด้านการท่องเที่ยว⁶ ได้ทำการศึกษาการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมในชุมชนตำบลตุ้ อำเภอมือหนึ่ง จังหวัดน่าน ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า ผลลัพธ์ในเชิงปริมาณมีเส้นทางท่องเที่ยวในตำบลตุ้ได้เกิดมีเครือข่ายด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชน ผลลัพธ์ในเชิงคุณภาพ เครือข่ายด้านการท่องเที่ยวเกิดการตื่นตัววางแผนกิจกรรม และผลิตภัณฑ์ที่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวในแต่ละสถานที่ท่องเที่ยวตลอดจนตระหนักถึงความสำคัญของนักท่องเที่ยว

จะเห็นได้ว่า การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของจังหวัดน่าน ถือว่าเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชื่อมโยง บ้าน วัด ชุมชน และหน่วยงานภาครัฐ ได้เป็นอย่างดี มีการทำงานในรูปแบบบูรณาการต่อกัน สร้างสมดุลการท่องเที่ยวชุมชนและพื้นที่ให้ได้มาตรฐานอย่างยั่งยืน แต่ถึงอย่างไรก็ตาม การที่นักท่องเที่ยวหลั่งไหลเข้ามาในพื้นที่เป็นจำนวนมาก ส่งผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบ ต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงศิลปวัฒนธรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ และภาพจิตรกรรมฝาผนัง ที่มักจะถูกทำลายหรือลบเลือนไปจากการกระทำของนักท่องเที่ยวที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจ ทุกภาคส่วนจะต้องตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาอย่างเร่งด่วน รวมถึงปัญหาในด้านโครงสร้างพื้นฐาน สาธารณูปโภค ปัญหาขยะมูลฝอยและน้ำเน่าเสีย หากไม่มีแผนและการบริหารจัดการที่ดี ขาดมาตรการควบคุม การรุกรานทางวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรมต่าง ๆ ก็จะเป็นการส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ในพื้นที่แทน ดังนั้น ไม่ว่าจะเป็นบ้าน วัด ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องวางแผนและมีมาตรการแนวทางการจัดการปัญหาเหล่านี้ หรือแนวทางป้องกันไม่ให้เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรในพื้นที่ เพื่อให้ศิลปวัฒนธรรมที่ดีงามยังคงอยู่คู่กับลูกหลานสืบไป โดยการพัฒนาในด้านต่าง ๆ 1) ด้านกายภาพ 2) ด้านสิ่งแวดล้อม 3) ด้านนิเวศวิทยาและสิ่งแวดล้อม 4) ด้านสังคม วัฒนธรรม 5) ด้านเศรษฐกิจ เพื่อนำไปสู่การท่องเที่ยวที่พอดี เพราะการท่องเที่ยวที่พอดีจะนำไปสู่ความสุขที่ยั่งยืนของประชาชน

2.2 รูปแบบการจัดการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวที่ปรากฏในประเทศไทย โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับศาสนาหรือพระพุทธศาสนา ซึ่งทำให้เกิดการหมุนเวียน การสะพัดของเงิน รายได้ หรือการกระจายตัวของการท่องเที่ยว ซึ่งอยู่ในส่วนของการจัดการท่องเที่ยว การรณรงค์เพื่อการท่องเที่ยวทำให้เกิดการขับเคลื่อนต่อการท่องเที่ยวทั้งในเชิงสังคมและเชิง

⁶ กิตติกรณสมยศ, ราชวดี สุขภิรมย์ และสไบพิพย์ อินไสย, การวิจัยการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม ในชุมชนตำบลตุ้ อำเภอมือหนึ่ง จังหวัดน่าน, รายงานการวิจัยวิทยาลัยชุมชนน่าน สำนักบริหารงานวิทยาลัยชุมชน, สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2558, หน้า 16.

บวกต่อสังคมในภาพรวม ซึ่งการจัดการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับศาสนา วัด และสถานที่สำคัญทางศาสนา สามารถจำแนกได้ ดังนี้⁷

1) การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Tourism) คือ การเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์เพื่อชื่นชมและเพลิดเพลินในสถานที่ท่องเที่ยวได้ความรู้ความเข้าใจต่อประวัติศาสตร์และโบราณคดี

2) การท่องเที่ยวงานชมวัฒนธรรมและประเพณี (Cultural And Traditional Tourism) คือ การเดินทางท่องเที่ยว เพื่อชมงานประเพณีต่าง ๆ ที่ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้น ๆ จัดขึ้น ได้รับความเพลิดเพลิน ตื่นตาตื่นใจในสุนทรียะศิลป์เพื่อศึกษาความเชื่อ การยอมรับนับถือ การเคารพพิธีกรรมต่าง ๆ และได้รับความรู้ มีความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรม มีประสบการณ์ใหม่ๆ เพิ่มขึ้น

3) การท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตในชนบท (Rural Tourism / Village Tourism) คือ การเดินทางท่องเที่ยวในหมู่บ้าน ชนบทที่มีลักษณะวิถีชีวิต และผลงานสร้างสรรค์ที่มีเอกลักษณ์พิเศษมีความโดดเด่นเพื่อ ความเพลิดเพลินได้ความรู้ดูผลงานสร้างสรรค์และภูมิปัญญาพื้นบ้าน มีความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น

ซึ่งวัฒนธรรมชนบทธรรมนิยมประเพณีท้องถิ่นภายในวัดมีการเติบโตเป็นอย่างมาก มีความเกี่ยวข้องกับมรดกประเพณีที่สืบทอดต่อ ๆ กันมาและวัฒนธรรมที่ดึงดูดความสนใจเช่น วิถีชีวิต พิพิธภัณฑสถาน โบราณคดี ศิลปะ และการแสดงดนตรีพื้นบ้าน ประเพณีพิธีกรรมทางศาสนา หัตถกรรมงานฝีมือและการกระทำอื่น ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ยังเป็นที่น่าสนใจ⁸ โดยมีแนวทางในการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมดังนี้

1) ให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยว แก่พระภิกษุสงฆ์ คณะกรรมการวัด รวมถึงชุมชน ให้ความเข้าใจในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

2) ร่วมดำเนินการส่งเสริมการท่องเที่ยวในรูปแบบ บูรณาการในภาคส่วนต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้อง ในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน สาธารณูปโภคต่าง ๆ เพื่อเป็นการรองรับนักท่องเที่ยวเข้ามา โดยเฉพาะในเรื่องความสะอาด การปรับปรุงทัศนียภาพให้สวยงาม มีเส้นทางเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยว ในชุมชน เพื่อแสดงออกให้เห็นถึงอัตลักษณ์ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนนั้น ๆ ได้อย่างชัดเจน

3) ออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวร่วมกัน วางแผนการดำเนินงาน ส่งเสริมให้เห็นคุณค่า และร่วมกันอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นไว้

4) ส่งเสริมการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยววัด อย่างต่อเนื่อง ทุกรูปแบบเพื่อกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวชม

5) จัดกิจกรรมประเพณีต่าง ๆ เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยว เช่น การท่องเที่ยวไหว้พระ 9 วัด, กิจกรรมลดเหล้าเข้าพรรษา แห่เทียนพรรษา ประเพณีโยนดอกบัว เป็นต้น ซึ่งนำเอาความโดดเด่นของวัฒนธรรม ประเพณีในแต่ละพื้นที่มากระตุ้นการท่องเที่ยว

⁷ Tirakananta, S., **Methodology in Social Science Research (10th ed.)**, (Bangkok: Chulalongkorn University Press, 2012)

⁸ จุฑามาศ คงสวัสดิ์, การศึกษาแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเมืองโบราณอู่ทอง สุพรรณบุรี. **วิทยานิพนธ์บัณฑิตวิทยาลัย**, มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพมหานคร, 2550. หน้า 9.

6) การบริหารจัดการด้านการเงิน บุคคล มีการให้คณะกรรมการเป็นผู้ดูแล ตรวจสอบการดำเนินงาน

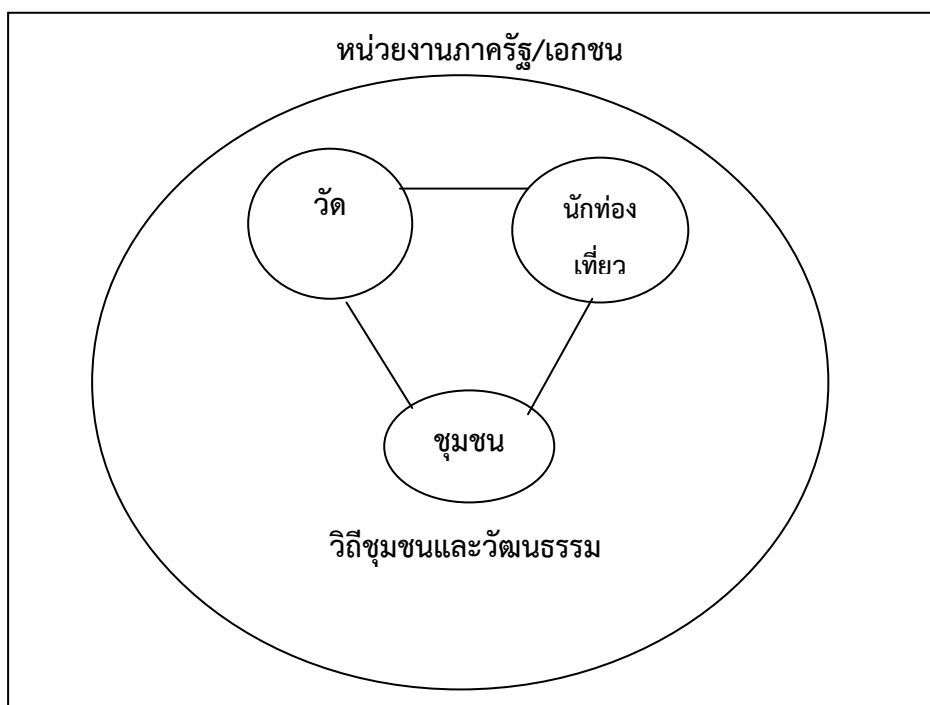
จะเห็นได้ว่า การพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ควรนำศิลปวัฒนธรรม สถาปัตยกรรมต่าง ๆ ที่มีคุณค่า โดยนำต้นทุนเหล่านี้มาใช้และบูรณาการให้เหมาะสม ซึ่งรูปแบบการท่องเที่ยวในลักษณะนี้สะท้อนถึงการท่องเที่ยวในรูปแบบเดิม สะท้อนให้เห็นถึงความสมดุลระหว่างทรัพยากรในท้องถิ่นกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในยุคปัจจุบันได้ควบคู่กันไป และยังคงรักษาอนุรักษ์ประวัติศาสตร์ ผ่านหลักธรรมคำสอนโบราณสถาน โบราณวัตถุ ภาพจิตรกรรมฝาผนัง พิพิธภัณฑสถานต่าง ๆ หรือการเข้าไปจัดการให้เกิดการท่องเที่ยว ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อรูปแบบของชุมชนและวิถีชุมชน ได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์และความเป็นมาของคนในชาติ รวมถึงหลักธรรมคำสอนมากขึ้น โดยการบูรณาการร่วมกันของทุกฝ่าย จัดการดำเนินการท่องเที่ยวให้เป็นระบบโดยยึดชุมชนและวัดเป็นศูนย์กลางในการขับเคลื่อน

2.3 ความสัมพันธ์การท่องเที่ยวต่อวัด สังคม และชุมชน

จากการศึกษาพบว่า การที่วัดจะอยู่ได้ตลอดไปนั้น ต้องอาศัยแรงศรัทธาจากนักท่องเที่ยวเข้าวัดทำบุญ บริจาคปัจจัย ทำนุบำรุงพระศาสนา พระสงฆ์เองก็มีหน้าที่ดูแลรักษา ปฏิบัติธรรม เป็นนักพัฒนาไม่หยุดนิ่ง ให้พระพุทธรูปศาสนายังคงเจริญรุ่งเรือง ปะพุดิตตนให้เป็นผู้ที่เลื่อมใสศรัทธา ส่วนนักท่องเที่ยวเองก็ต้องเห็น ความสำคัญ วัฒนธรรมและสถาปัตยกรรมต่าง ๆ แหล่งรวมอารยสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าในฐานะทางประวัติศาสตร์ โดยไม่รุกรานหรือทำลาย ศิลปวัฒนธรรมอันดีงามนั้น

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจึงกลายเป็นความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องหลายภาคส่วน ไม่เว้นแต่ภาครัฐและเอกชนเท่านั้น แต่มีความเกี่ยวข้องกับ วัด ที่มุ่งเน้นการท่องเที่ยวแนวพุทธ คือ การเดินทางเพื่อการศึกษา พัฒนาจิตใจและการปฏิบัติในแนวทางที่ถูกต้องแก่เพื่อนมนุษย์และสิ่งแวดล้อม ในลักษณะที่ก่อให้เกิดประโยชน์เกื้อกูล ต่อสรรพสิ่ง เพื่อให้เกิดความสุขในชุมชน มุ่งเน้นการส่งเสริมการเรียนรู้และการปฏิบัติธรรม เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจในชีวิตมากกว่าความรู้เพื่อความบันเทิง เพื่อตอบสนองความต้องการของสังคม เช่น เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจและเป็นที่พักทางใจของประชาชน⁹

⁹ กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, แนวทางการดำเนินงานโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเส้นทางแสวงบุญในมิติทางศาสนา ปี 2557, (กรุงเทพมหานคร:สำนักงานพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, 2557). หน้า 8.

ภาพประกอบที่ 3: ความสัมพันธ์รูปแบบการขับเคลื่อนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

จะเห็นได้ว่า วัฒนธรรมเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญ สามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาเยือนเพื่อสัมผัสและชื่นชมกับสิ่งที่ไม่เคยมีในท้องถิ่นตน การที่วัด ชุมชน และนักท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์เกื้อหนุนซึ่งกันและกันกับการท่องเที่ยวได้ใช้วัฒนธรรมของชุมชนเป็นทรัพยากรในการดำเนินกิจการ ในขณะเดียวกันชุมชนท้องถิ่นผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมก็ได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวในการสร้างรายได้การจ้างงาน นำมาซึ่งการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม นอกจากนี้การพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมยังต้องอาศัยทั้งจากคนในท้องถิ่น ภาครัฐและเอกชน ในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนี้ ดังปรากฏในงานวิจัยของ มัชฌิมา อุดมศิลป์ที่พบว่า ชุมชนเป็นศูนย์กลางของการเริ่มต้น ที่มีทุนเป็นของตนเอง แล้วนำมาสร้างมูลค่าเพิ่มทำให้เกิดการสร้างงานและอาชีพหากชุมชนเกิดการจัดการอย่างรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ไม่มีแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ดีเหมาะสมกับชุมชน

2.4 ปัญหาของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ในเมื่อถึงยุคโลกาภิวัตน์นี้การสื่อสารและเทคโนโลยีสมัยใหม่ต่างมีความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วส่งผลให้ความเจริญเติบโตทางวัตถุล้ำหน้ากว่าจิตใจจนทำให้คนมีจิตใจแข็งกระด้างกันมากขึ้น ถูกหล่อหลอมจากเทคโนโลยีต่าง ๆ กระบวนการขัดเกลาทางจิตใจ โดยบทบาทจากพระภิกษุสงฆ์ ผ่านการท่องเที่ยวในรูปแบบวัฒนธรรม จึงเป็นสิ่งที่ทำให้หลากหลายประเทศตระหนักถึงความสำคัญ ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ทำให้ชุมชนต้องสร้างความเข้มแข็ง จากคุณค่าของวัฒนธรรม จากมรดกทางภูมิปัญญาที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ

นำไปสู่ปัญหาความเสื่อมโทรมของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว ปัญหาด้านสาธารณูปโภค และสวัสดิภาพของนักท่องเที่ยว ปัญหาการรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ปัญหาด้านการจัดการท่องเที่ยว และปัญหาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการโดยท้องถิ่น

1) ขาดจุดเด่นของวัฒนธรรม เนื่องจากความเป็นไทยมีความหลากหลายทางมิติทั้งทางวัฒนธรรม วิถีชีวิตในแต่ละภาค เราควรสร้างจุดเด่นหรือเอกลักษณ์ของตนเอง มากกว่านำของที่อื่นมาใช้กับบริบทของตนเอง เพราะแต่ละที่มีจุดเด่นและบริบทในแต่ละพื้นที่แตกต่างกัน ทำให้รู้สึกถึงความไม่ชัดเจนในวัฒนธรรมพื้นที่นั้น ไม่มีความแตกต่าง ไม่สามารถเข้าถึงวัฒนธรรมของพื้นที่นั้น ๆ ได้ ซึ่งเป็นปัจจัยที่ทำให้นักท่องเที่ยวไม่เข้ามา

2) ขาดความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในการถ่ายทอดข้อมูล เนื้อหา ขาดการรวบรวมเรื่องราวอย่างเป็นระบบมีการถ่ายทอดที่ไม่น่าสนใจ ทำให้นักท่องเที่ยวไม่รู้สึกถึงความโดดเด่น ของข้อมูล และอาจทำให้รู้สึกเบื่อหน่าย และไม่สนใจในเนื้อความนั้น ๆ ที่ผู้สื่อต้องการสื่อถึง

3) ความสะดวกสบายของสถานที่เพราะปัจจุบัน นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ไม่ได้มีแต่เพียงหนุ่มสาวเท่านั้น แต่ยังมีผู้สูงอายุ ต้องการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเรียนรู้วิถีชีวิตของคนในพื้นที่ รวมถึงการศึกษาประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้น ๆ แต่ขาดความสะดวกสบายในการเดินทางเยี่ยมชม ไม่มีทางเดินราวกะให้ผู้สูงอายุเดินสำรวจ ไม่มีรถวีลแชร์ให้บริการ เป็นต้น

ดังนั้น แนวทางในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยววัฒนธรรม เช่น ควรส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่น เห็นความสำคัญกับการท่องเที่ยวที่มีต่อเศรษฐกิจในสังคม ผ่านความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง เพื่อที่ชุมชน จะได้รู้สึกว่าเขาเป็นส่วนหนึ่งและเป็นเจ้าของ ในการขับเคลื่อนงานอย่างเต็มที่ รวมถึงวิธีการในการประชาสัมพันธ์ทางการท่องเที่ยวทั้ง รูปแบบกิจกรรม ที่จะสื่อให้นักท่องเที่ยวเห็นถึงอัตลักษณ์ในพื้นที่ของตนเองให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ควรได้รับความเห็นชอบจากชุมชน เพราะจะเป็นเครื่องชี้วัดว่าท้องถิ่นนั้น ๆ ต้องการนักท่องเที่ยวประเภทใด ซึ่งควรเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนด เรื่องราวที่สะท้อนให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ และสภาพทางภูมิศาสตร์ของท้องถิ่น เพราะ การที่จะประสบความสำเร็จได้ ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ทั้งคนในท้องถิ่น ภาครัฐ ภาคเอกชน เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวต่อไป¹⁰

3. บทสรุป

จากกระแสการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็นที่นิยมสำหรับนักท่องเที่ยวทั่วโลก ซึ่งไม่ต่างกันเพราะประเทศต่าง ๆ ก็มุ่งเน้นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างชัดเจน อย่างเช่น พม่า อินโดนีเซีย และลาว ซึ่งการท่องเที่ยวในรูปแบบนี้ไม่เพียงแต่เป็นการท่องเที่ยวตามสถานที่ทางประวัติศาสตร์เท่านั้น แต่ครอบคลุมไปถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ อัตลักษณ์ของคนในพื้นที่ การมีศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย การท่องเที่ยวหากมองในมุมทางเศรษฐกิจ รายได้และผลประโยชน์ของประเทศชาติในองค์รวมอย่างที่คาดหวังหรือต้องการ ในหลักการทางพระพุทธศาสนา

¹⁰ Coltmann, M.M., *Introduction to Travel and Tourism: An international approach*. (New York, USA: Van Nostrand Reinhold, 1989).

แต่เนื่องจากประเทศไทย เป็นประเทศหนึ่งที่มีทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีศักยภาพที่โดดเด่น ประกอบกับพฤติกรรมของคนในชาติ มีน้ำใจไมตรีเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้นักท่องเที่ยวจากทั่วโลก เข้ามาเที่ยวในประเทศไทย ดังนั้น เราควรที่จะส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยการสร้างจุดเด่นของวัฒนธรรมให้โดดเด่น ในแต่ละพื้นที่ ให้มีเรื่องราวเชื่อมโยงและสัมพันธ์กัน ควรมีการพัฒนาวิธีการนำเสนอศิลปวัฒนธรรมไทย ให้มีความน่าสนใจ โดยประยุกต์บทเรียนจากประเทศต้นแบบอื่น ๆ โดยเฉพาะเรื่องราวในพิพิธภัณฑ์และแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต่าง ๆ ให้เข้าใจและเข้าถึงได้ง่ายขึ้น ผ่านการสร้างประสบการณ์ใหม่ ๆ ให้นักท่องเที่ยว จึงได้นำเอาวัฒนธรรมมาเป็นจุดดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวที่สนใจที่จะเรียนรู้วัฒนธรรม มรดกทางประวัติศาสตร์ เยี่ยมชมงานสถาปัตยกรรม และสัมผัสวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของคนในประเทศนั้น รวมถึงซื้อของที่ระลึกที่เป็นงานหัตถกรรมละงานฝีมือที่เกิดจากภูมิปัญญาของคนในพื้นที่

โดยเฉพาะภาคเหนือ เป็นดินแดนทางพระพุทธศาสนาแต่ดั้งเดิมยาวนาน มีนักท่องเที่ยวในประเทศและต่างประเทศเดินทางมาท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก เพราะ มีธรรมชาติที่สวยงาม ยังคงรักษาอัตลักษณ์ของคนในพื้นที่ได้อย่างชัดเจน มีขนบธรรมเนียมประเพณีที่แตกต่างจากประเทศอื่น ๆ ทั้งภาษา ท่าทาง กริยาต่าง ๆ ล้วนมีเอกลักษณ์ของตนเอง ประกอบกับการมีชื่อเสียงของวัดวาอารามในภาคเหนือ เป็นจำนวนมาก มีการแสดงถึงพุทธประวัติ ความเลื่อมใสของเกจิชื่อดังต่าง ๆ รวมถึงการมีศิลปะ สถาปัตยกรรม ภาพจิตรกรรมฝาผนัง ภาพวาดล้านนาที่มีความโดดเด่นมีเอกลักษณ์ จึงเป็นที่น่าสนใจแก่นักท่องเที่ยวทั้งภายในประเทศ และนอกประเทศเป็นอย่างมาก ทำให้ทุกภาคส่วนต้องมีการบูรณาการร่วมกัน โดยเฉพาะสำนักงานพระพุทธศาสนา ที่ต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการให้ความรู้ แนวทางในการปฏิบัติแก่พระภิกษุสงฆ์ และผู้ที่เกี่ยวข้อง ร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนให้เกิดการพัฒนา กลายเป็นวัดต้นแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างเช่น จังหวัดน่าน เพราะการที่วัดจะอยู่ได้ตลอดไป ต้องอาศัยแรงศรัทธาจากนักท่องเที่ยวเข้าวัด ทำบุญ บริจาคปัจจัยทำนุบำรุงพระศาสนา พระสงฆ์เองก็มีหน้าที่ดูแลรักษา ปฏิบัติธรรม เป็นนักพัฒนาไม่หยุดนิ่ง ให้พระพุทธศาสนายังคงเจริญรุ่งเรือง ประชาชนเลื่อมใสศรัทธา ส่วนนักท่องเที่ยวเองต้องเห็นความสำคัญ สำหรับรับการท่องเที่ยวประเภทวัด เพราะวัดนั้นเป็นแหล่งรวมอารยสถาปัตย์ และของมีมูลค่าอย่างอื่น ๆ ช่วยกันอนุรักษ์และหวงแหนร่วมกัน ที่มีคุณค่าในฐานะประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ที่มาพร้อมกับประวัติศาสตร์สังคม ชุมชนผ่านการบูรณาการระหว่างบ้าน วัด ชุมชน และนักท่องเที่ยว ซึ่งมีความสัมพันธ์เกื้อหนุนซึ่งกันและกัน ได้ใช้วัฒนธรรมของชุมชนเป็นทรัพยากรในการดำเนินกิจการ ในขณะเดียวกันชุมชนท้องถิ่นผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมก็ได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวในการสร้างรายได้การจ้างงาน นำมาซึ่งการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

นอกจากนี้การพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมยังต้องอาศัยทั้งจากคนในท้องถิ่น ภาครัฐและเอกชนในการขับเคลื่อน โดยการพัฒนาในด้านต่าง ๆ คือ 1) ด้านกายภาพ 2) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก 3) ด้านนิเวศวิทยาและสิ่งแวดล้อม 4) ด้านสังคม วัฒนธรรม 5) ด้านเศรษฐกิจ เพื่อนำไปสู่การท่องเที่ยวที่พอดี เพราะการท่องเที่ยวที่พอดีจะนำไปสู่ความสุขที่ยั่งยืนของประชาชน

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. **แนวทางการดำเนินงานโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเส้นทาง
แสวงบุญในมิติทางศาสนา ปี 2557**. กรุงเทพมหานคร สำนักงานพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม
กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, 2557
- กิตติกรณ สมยศ,ราชาวดีสุขภิรมย์และสไบทิพย์อินไสย. การวิจัยการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเพื่อการ
เรียนรู้ อย่างมีส่วนร่วม ในชุมชนตำบลตุ้ใต้ อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน. **รายงานการวิจัย
วิทยาลัยชุมชนน่าน** สำนักบริหารงานวิทยาลัยชุมชน สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา.
2558.
- จุฑามาศ คงสวัสดิ์. การศึกษาแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเมืองโบราณอุ้มทอง สุพรรณบุรี.
วิทยานิพนธ์บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพมหานคร, 2550.
- พิมพ์ระวี โจรนุ่งศักดิ์. **การท่องเที่ยวชุมชน**. พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพมหานคร. สำนักพิมพ์เดียนสโตร, 2553
- มัทธมา อุดมศิลป์. แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนคลองโคน
จังหวัดสมุทรสงคราม. **วารสารวิทยบริการ**. 24 (4) ตุลาคม-ธันวาคม 2556:135-149. ออนไลน์ .
สืบค้นเมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2563.จากเว็บไซต์
<http://journal.oas.psu.ac.th/index.php/asj/article/viewFile/13/11>
- สำนักเศรษฐกิจการท่องเที่ยวและกีฬา. **โครงการทิศทางการพัฒนาท่องเที่ยวของประเทศไทยในระยะ 10
ปี**.ออนไลน์.ค้นหาเมื่อวันที่ 21 กรกฎาคม 2563. จากเว็บไซต์
https://secretary.mots.go.th/ewtadmin/ewt/policy/article_attach/02FinalReportDirection10Year.pdf.
- อารีย์ นัยพินิจ และคณะ. การศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์.
วารสารปัญญาวิวัฒน์, 5(1), 2554).
- Coltman,M.M., **Introduction to Travel and Tourism: An international approach**. New York,
USA:Van Nostrand Reinhold, 1989
- L.Robert,&D.Hall., **Rural tourism and recreation: principle to practice**. London: UK, 2001
- Tirakananta, S. **Methodology in Social Science Research (10th ed.)**. Bangkok: Chulalongkorn
University Press.2012
- World Tourism Organization (UNWTO). ออนไลน์. สืบค้นเมื่อวันที่ 21 กรกฎาคม 2563. จากเว็บไซต์
http://osthailand.nic.go.th/files/policy_sector/File_Download/Tourism_Analysis.pdf